

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

14

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2003

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

14

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ
ΨΑΛΜΟΙ Δ΄-Μ΄

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΥΡΙΛΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

14

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310/283 880. Οικίας 2310/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μία από τις κύριες απασχολήσεις του μεγάλου αυτού πατέρα της Ἐκκλησίας μας ὑπῆρξε ἡ ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν, ἀφοῦ ἡ ἅγια Γραφή εἶναι πηγὴ τοῦ θείου σωτήριου λόγου, ποὺ χορηγεῖται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο κατὰ καιρούς, καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες, μὲ μεγάλη γενναιοδωρία ἔχει ἐνσταλάξει αὐτὸν (τὸ σωτήριο λόγο) κατεξοχὴν μέσα στὶς ψυχὲς τῶν αἰώνιων ἐκείνων φωστήρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτοὶ στὴ συνέχεια μᾶς τὸν ἐρμήνευσαν μὲ τὸν μοναδικὸ ἐκεῖνο καὶ ἀνεπανάληπτο τρόπο, μὴ ἀφήνοντας σχεδὸν καμμία πτυχή αὐτοῦ σκοτεινὴ.

Κατὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς ἁγίας Γραφῆς ὠρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἅγιους Πατέρες ἀκολούθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία, ἐνῶ ἄλλοι, ἀποφεύγοντας αὐτήν, ἀκολούθησαν τὴν τυπολογικὴ, ἐρμηνεία ποὺ ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος.

Τὰ ἐρμηνευτικὰ ἔργα τοῦ ἁγίου Πατέρα εἶναι πάρα πολλά. Κάποια ἀπὸ αὐτὰ (Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως, καὶ Γλαφυρὰ) ἔχουν ἐκδοθεῖ σὲ προηγούμενους τόμους. Στὸν παρόντα τόμο 14ο καὶ τὸν ἐπόμενο 15ο ἐκδίδεται τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ στοὺς Ψαλμοὺς Α΄-ΡΙΘ΄, καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ᾠδὴ τοῦ Μωϋσέως στὴν Ἔξοδο καὶ στὸ Δευτερονόμιο, στὴν ᾠδὴ τῆς Ἄννης, μητέρας τοῦ Σαμουὴλ, στὶς Παροιμίες, καὶ στὸ ᾠσμα τῶν Ἀσμάτων.

Συγκεκριμένα στὸν τόμο αὐτὸν ἐκδίδεται τὸ Ὑπόμνημα στοὺς 40 πρώτους Ψαλμοὺς. Ἡ ἐρμηνεία βέβαια δὲν περιλαμβάνει ὅλους τοὺς στίχους τῶν Ψαλμῶν, οὔτε καὶ ὅλους τοὺς Ψαλμοὺς· γίνεται ἐπιλογή τῶν Ψαλμῶν καὶ τῶν στίχων ἐκείνων ποὺ κρίθηκε ἀναγκαία ἡ ἐρμηνεία τους ἀπὸ τὸν ἅγιο πατέρα.

Τὸ κείμενο αὐτῶν λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG τὸμ. 70, 700-1000, στὸ ὁποῖο ὡς συνήθως γίνονται σημαντικὲς διορθώσεις στὴ στίξη.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΩΝ
ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ,
ΣΥΛΛΕΓΕΙΣΑ ΠΑΡΑ
ΤΟΥ ΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ
ΚΥΡΙΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

Πρόκειται μὲν ἡμῖν τῶν ἱερῶν Ψαλμῶν ἡ ἐξήγησις· δεῖ δὲ
πρότερον ἐκθέσθαι τινὰ τῷ σκοπῷ συλλαμβανόμενα, καὶ
οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν τῶν Ψαλμῶν ἀνάπτυξιν. Ἔστιν οὖν
ταῦτα τὰ ζητήσεως ἄξια· πρῶτον μὲν πότε ἀπὸ τῆς Ἑβραϊδος
5 εἰς τὴν Ἑλληνίδα γλῶτταν ἡ Παλαιὰ καὶ θεία Γραφή μετε-
βλήθη, καὶ ποσάκις καὶ ποίαν ἐρμηνείαν ἡμεῖς ἐδεξάμεθα.
Δεύτερον δέ, τίς ἡ αἰτία τῆς τῶν προφητικῶν βιβλίων ἀσαφεί-
ας. Τρίτον τί τὸ Ψαλτήριον καὶ τίς ὁ ψαλμός, καὶ τί τὸ διά-
ψαλμα, πολλαχοῦ τῶν Γραφῶν εὗρισκόμενα, καὶ τί δηλοῖ τὸ
10 ἀλληλούϊα. Τί τε διαφέρει ψαλμός καὶ ᾠδή καὶ ὕμνος καὶ
αἴνεσις καὶ προσευχή. Τέταρτον δέ, εἰ πάντες τοῦ Δαβὶδ οἱ
ψαλμοί, καὶ τίνος ἔνεκεν εὐρύθμως καὶ μετ' ᾠδῆς αὕτη ἡ προ-
φητεία λέγεται. Πέμπτον δὲ καὶ τελευταῖον, εἰς πόσας μερί-
δας τὸ τῶν Ψαλμῶν βιβλίον διήρηται. Ταῦτα τοίνυν εἰς ἀρι-

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΜΗΝΕΙΩΝ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ
ΠΑΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ
Η ΟΠΟΙΑ ΕΓΙΝΕ ΑΠΟ ΤΟΝ
ΙΕΡΩΤΑΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ
ΚΥΡΙΟ ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

Προκειμένου να προβοῦμε στήν ἐξημενεία τῶν ἱερῶν Ψαλμῶν, πρέπει προηγουμένως νὰ ἐκθέσουμε μερικά ἀπό αὐτὰ πού συνδέονται μέ τόν σκοπό στον ὁποῖο ἀποβλέπουν, καί ὕστερα νὰ προχωρήσουμε στήν ἀνάπτυξη τῶν Ψαλμῶν. Ἄξια λοιπόν πρὸς ἐξέταση εἶναι τὰ ἑξῆς: Πρῶτον πότε ἡ Παλαιά καί θεία Γραφή μεταφράσθηκε στήν ἑλληνική γλώσσα, καί πόσες φορές, καί ποιά ἐρμηνεία ἀποδεχθήκαμε ἑμεῖς. Δεύτερον, ποιά εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀσάφειας τῶν προφητικῶν βιβλίων. Τρίτον, τί εἶναι τὸ Ψαλτήριον, καί τί ὁ ψαλμός, τί ἐπίσης τὸ διάψαλμα, τὰ ὁποῖα συναντᾶμε σέ πολλά σημεῖα τῶν Γραφῶν, καί τί σημαίνει τὸ ἀλληλουῖα. Ἐπίσης τί διαφέρει ὁ ψαλμός καί ἡ ᾠδή καί ὁ ὕμνος καί ἡ δοξολογία καί ἡ προσευχή. Τέταρτον, ἐάν ὅλοι οἱ ψαλμοὶ εἶναι τοῦ Δαβίδ, καί γιὰ ποιὸν λόγο ἡ προφητεία αὐτὴ λέγεται μέ ουθμὸ καί μέ μελωδία. Καί πέμπτο καί τελευταῖο, σέ πόσα μέρη διαιρέθηκε τὸ βιβλίον τῶν ψαλμῶν. Ἀφοῦ

θμὸν θέμενοι τὰ κεφάλαια, φέρε πρῶτον τὸ πρῶτον ζητήσωμεν, ὧδέ πως τοῦ λόγου ἀρχόμενοι.

ΦΙΛΩΝΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ

Πάλαι μὲν Ἰουδαῖοι μόνοι τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης
 5 εἶχον βιβλία κατὰ τὴν αὐτῶν συγγροφέντα διάλεκτον, ἡμεῖς δὲ
 τὴν ἐντεῦθεν οὐκ ἐτρογῶμεν ὠφέλειαν. Ὅτε δὲ μετὰ Ἀλέξαν-
 δρον τὸν Μακεδόνα ὁ Φιλάδελφος Πτολεμαῖος κατ' Αἴγυ-
 πτον ἐβασίλευσε, ζῆλον λαβὼν τῆς τῶν Ἰουδαίων φιλοσο-
 φίας, εἰς Ἑλλάδα γλῶσσαν τὴν Χαλδαϊκὴν μεθαρμόζεσθαι
 10 διενοεῖτο, καὶ πρέσβεις εὐθύς ἐξέπεμψε πρὸς Ἀζαρίαν, τὸν
 τότε τῆς Ἰουδαίας ἀρχιερέα, τὸ βούλημά τε δηλῶν καὶ παρο-
 τρύνων ἀριστίνδην ἐλέσθαι τοὺς τὸν νόμον διερμηνεύσοντας.
 Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς, οἷα εἰκός, ἤσθεις, καὶ νομίσας οὐκ ἄνευ
 θείας ἐπιφροσύνης περὶ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐσπουδακέναι τὸν
 15 βασιλέα, σκεψάμενος τοὺς παρ' αὐτῷ δοκιμωτάτους Ἑβραί-
 ων, οἱ πρὸς τῇ πατρίῳ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπαιδεύοντο παι-
 δεῖαν, καὶ ἐξ ἐκάστης τῶν δώδεκα φυλῶν ἐξ ἀνδρας ἐπιλεξά-
 μενος, ἄσμενος ἀποστέλλει· οἱ δὲ ἐν διαφόροις οἰκίσκοις κατὰ
 δύο, ὡς φησιν ὁ Ἰουδαῖος Φίλων, ἢ καὶ καθ' ἓνα, ὡς ὁ θεῖος
 20 Ἰουστῖνος ἀποφαίνεται, διαιρεθέντες, ἐν Φάρω τῇ Ἀλεξαν-
 δρείας νήσῳ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν, καὶ αὐτοὺς τοὺς Ψαλ-
 μοὺς ἠρμηένευσαν, καὶ πάντες ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ συνεφώνησαν,
 οὐδὲν ἀλλήλων παραλλάξαντες οὔτε κατὰ τὴν ἔννοιαν, οὔτε
 κατὰ τὴν λέξιν, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ ὀνόματα καὶ ῥήματα, ὥσπερ
 25 ὑποβολέως ἐκάστῳ ἀοράτως ἐνηχοῦντος τοῖς δηλουμένοις
 ἐναρμοσάμενοι πράγμασιν, ὥστε θαυμάσαι τὸν Πτολεμαῖον.

1. Ἰουδαῖος φιλόσοφος (25 π. Χ. - 40 μ. Χ.), πού δίδασκε στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἡ φιλοσοφία του εἶναι σύγκραση τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Ὁ Θεός, κατ' αὐτόν, εἶναι τὸ καθαρὸ καὶ ὑπερτέλειο Ὄν, τοῦ ὁποῖου οἱ ἄνθρωποι γνωρίζουν τὴν ὑπαρξὴ μόνον, ὄχι καὶ τὴν οὐσία, καὶ πού δημιούργησε τὸν κόσμον ἀπὸ ἀγαθότητα καὶ ἐπενεργεῖ στὴν κακὴ ὕλη, τὴν πηγὴ τοῦ κακοῦ, μέσω τῆς μεσιτείας τῶν θείων δυνάμεων, ἀγγέλων ἢ νοσημάτων.

λοιπὸν ἀπαριθμήσαμε αὐτὰ τὰ κεφάλαια, ἔμπρὸς ἃς ἐξετάσουμε
 πρῶτα τὸ πρῶτο, ἀρχίζοντας τὸν λόγο μας ὡς ἐξῆς.

ΤΟΥ ΦΙΛΩΝΑ¹ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ²

Ἀρχικὰ μόνον οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς
 Διαθήκης, γραμμένα στὴ δική τους γλώσσα, καὶ ἡμεῖς δὲν ἀπο-
 κομίζαμε τὴν ὠφέλεια ἀπὸ αὐτῆν. Ὄταν ὅμως μετὰ τὸν Μα-
 κεδόνα Ἀλέξανδρο βασίλευσε στὴν Αἴγυπτο ὁ Πτολεμαῖος ὁ
 Φιλάδελφος, θαυμάζοντας τὴ φιλοσοφία τῶν Ἰουδαίων, σκέ-
 φθηκε νὰ μεταφρασθεῖ ἡ Χαλδαικὴ στὴν Ἑλληνικὴ γλώσσα,
 καὶ ἀμέσως ἔστειλε πρέσβεις στὸν τότε ἀρχιερέα τῆς Ἰουδαίας
 Ἀζαρία, ἐκδηλώνοντας πρὸς αὐτὸν τὴν ἐπιθυμία του καὶ παρο-
 τρύνοντάς τον νὰ ἐπιλέξει τοὺς ἀριστοὺς γιὰ νὰ μεταφράσουν
 τὸν Νόμο (τὴν Παλαιὰ Διαθήκη). Ὁ ἀρχιερέας τότε, ὅπως ἦταν
 φυσικό, νοιώθοντας εὐχαρίστηση καὶ πιστεύοντας ὅτι ὁ βασι-
 λιάς δὲν ὠθήθηκε στὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ
 χωρὶς τὸν θεῖο φωτισμὸ, κάλεσε τοὺς πιὸ λόγιους ἀπὸ τοὺς
 Ἑβραίους, πού εἶχε στὴν αὐλή του, οἱ ὅποιοι ἦταν ἐκπαιδευμέ-
 νοι μαζὶ μὲ τὴν πατρικὴ καὶ στὴν ἑλληνικὴ παιδεία, καὶ ἀφοῦ
 ἐπέλεξε ἕξι ἄνδρες ἀπὸ καθὲ μιά ἀπὸ τὶς δώδεκα φυλές, τοὺς
 ἔστειλε γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰ. Ἐκεῖνοι τότε, ἀφοῦ τοποθετήθηκαν
 σὲ διάφορους οἰκίσκους ἀνὰ δύο, ὅπως λέγει ὁ Ἰουδαῖος Φίλων,
 ἢ καὶ καθένας χωριστά, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Ἰουστῖνος, στὸ νησι
 τῆς Ἀλεξανδρείας, πού λεγόταν Φάρος, μετέφρασαν ὁλόκληρη
 τὴν ἁγία Γραφή, καὶ τοὺς Ψαλμούς, καὶ ὅλων οἱ μεταφράσεις
 συνέπεσαν, χωρὶς νὰ διαφέρουν οὔτε ὡς πρὸς τὴ σημασία, οὔτε
 καὶ ὡς πρὸς τὶς λέξεις, ἀλλὰ χρησιμοποίησαν τὶς ἴδιες λέξεις καὶ
 τὰ ἴδια ρήματα, συμπίπτοντας σὲ ὅλα, σὰν νὰ τοὺς τὰ ὑπαγόρευε
 ἀόρατα στὸν καθένα κάποιος ὑποβολέας, πρᾶγμα πού ἔγινε
 αἰτία νὰ θαυμάσει ὁ Πτολεμαῖος. Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ τῶν Ἑβδο-

2. Φιλόσοφος καὶ μάρτυρας (110-167 μ. Χ). Βλέπε στὴ σειρά αὐτὴ ΕΛ-
 ΛΗΝΕΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, Ἀπολογίαί, τόμος 1ος, Εἰσαγωγή.

Γέγονε δὲ ἡ τῶν Ἑβδομήκοντα δύο τούτων ἔκδοσις πρὸ τριακοσίων καὶ ἐνὸς ἐνιαυτοῦ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀδριανοῦ τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος, Ἀκύλας ὁ Σινωπεύς, ἐξ Ἑλληνισμοῦ εἰς
 5 Χριστιανισμὸν μεταθέμενος, εἶτα πάλιν εἰς Ἰουδαϊσμὸν ἀποκλίνας, κεχαρισμένην Ἰουδαίοις ἐρμηνείαν ἐξέθετο. Μετὰ δὲ τοῦτον ἐπὶ Σεθήρου, ὁ ἐκ Σαμαρείας Σύμμαχος, τῷ αἵρετικῷ Μαρκίῳ ὁμιλήσας, καὶ τι μηνίσας τοῖς Σαμαρείταις, διὰ τοῦτο τὰ τῶν Ἰουδαίων ἀνθελόμενος, χαρίζεται αὐτοῖς τὴν
 10 διεφθαρμένην ἐπὶ τῇ ἐκδόσει διάνοιαν, Μεθ' οὓς ἐπὶ Κομόδου τοῦ βασιλεῶς, Θεοδοτίων ὁ ἐξ Ἐφέσου, τὰς ἱερὰς Βίβλους κακῶς καὶ διαστρόφως ἐξέδοτο. Καὶ πέμπτη δὲ καὶ ἕκτη εὐρέθη ἔκδοσις, ἡ μὲν ἐπὶ Καρακάλλου τοῦ Ῥωμαίων ἡγεμονεύσαντος, ἡ δὲ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ τῆς Μαιμαίας, ἀπάτο-
 15 ρες μὲν ἀμφοτέραι καὶ ἀνώνυμοι, πλὴν οὐδετέρα ἀσφαλῆς. Ἐπὶ δὲ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν τυράννων, ὁ ἱερομάρτυς Λουκιανός, ἀνὴρ οὐχ ἥττον τὰ Ἰουδαίων ἀκριδωσάμενος ἢ τὰ Ἑλλήνων, τὰς ἐκείνων Βίβλους εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον μετατίθησιν ἄριστά τε καὶ ἀσφαλέστατα. Ἡμεῖς δὲ
 20 καὶ τὴν τοιαύτην ἔκδοσιν σεβαζόμενοι, τῇ τῶν Ἑβδομήκοντα δύο προσκείμεθα μάλιστα, ὅτι, διηρημένως τὴν τῆς διαλέκτου μεταβολὴν ποιησάμενοι, μίαν ἐν ἐκάστοις ἔννοιαν καὶ λέξιν ἀποδεδώκασιν.

Οὗτοι καὶ τοὺς Ψαλμοὺς μετατεθέμενοι, τὸν πρῶτον καὶ
 25 τὸν δεύτερον ἀνεπιγράφους ἐξέθεντο, τῷ Ἐσδρα πάντως ἀκολουθήσαντες Ἐσδρας γὰρ Ἰουδαῖος φιλομαθῆς καὶ σπουδαῖος πρὸ ἑκατὸν καὶ πενήκοντα ἐνιαυτῶν τῆς τῶν Ἑβδομήκοντα δύο ἐκδόσεως, πολλά τε ἄλλα τῶν προφητικῶν βιβλίων διαρρύνεντα, τὸ μὲν διὰ τὴν ῥαθυμίαν τῶν Ἰουδαίων,

3. Μεγάλος φιλέλληνας (76-138 μ. Χ.) καὶ εὐεργέτης τῶν Ἀθηνῶν.

4. Αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης (146-211 μ. Χ.), σφοδρὸς διώκτης τοῦ Χριστιανισμοῦ.

μήντα δύο ἔγινε τριακόσια καὶ ἓνα ἔτος πρὶν ἀπὸ τὴν γέννηση τοῦ Σωτήρα.

Μετὰ ἀπὸ αὐτά, στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων Ἀδριανοῦ³, ὁ Ἀκύλας ἀπὸ τὴν Σινώπη, ὁ ὁποῖος ἀπὸ εἰδωλολάτρης ἀσπάζσθηκε τὸν Χριστιανισμό, καὶ ἔπειτα στράφηκε πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμό, ἐξέδωσε μετάφραση ἀφιερωμένη στοὺς Ἰουδαίους. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ἐπὶ Σεβήρου⁴, ὁ Σύμμαχος ἀπὸ τὴν Σαμάρεια, μαθητὴς τοῦ αἵρετικοῦ Μαρκίωνα, ἐπειδὴ ὀργίσθηκε κάπως μὲ τοὺς Σαμαρεῖτες καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος προτίμησε τὰ τῶν Ἰουδαίων, χάρισε σ' αὐτοὺς τὴν διεστραμμένη διάνοιά του μὲ τὴν ἔκδοση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Μετὰ ἀπὸ αὐτούς, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Κομμόδου⁵, ὁ Θεοδοτίων, πού καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἔφεσο, ἐξέδωσε τὰ ἱερὰ βιβλία μὲ κακὴ καὶ παραποιημένη μετάφραση. Βρέθηκε ὅμως καὶ πέμπτη καὶ ἕκτη ἔκδοση, ἡ μία ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων Καρακάλλου, καὶ ἡ ἄλλη ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τῆς Μαμμαίας, πού καὶ οἱ δύο ἦταν χωρὶς πατέρα καὶ ἀνώνυμοι, ἀλλὰ καμμιά ἀπὸ αὐτὲς δὲν εἶναι ἀσφαλῆς. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, τῶν τυράννων, ὁ ἱερομάρτυρας Λαυκιανός, πού δὲν γνώριζε τὰ τῶν Ἰουδαίων λιγώτερο ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ, μετέφρασε τὰ βιβλία ἐκείνων στὴ δική μας γλῶσσα ἄριστα καὶ μὲ ἀκρίβεια. Ἐμεῖς ὅμως, ἂν καὶ σεβόμαστε καὶ τὴν ἔκδοση αὐτὴ, δεχόμαστε περισσότερο τὴν μετάφραση τῶν Ἑβδομήκοντα δύο, γιατί, ἂν καὶ ἔκαναν χωριστὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς διαλέκτου, ἀπέδωσαν στὸ καθένα μία σημασία καὶ λέξη.

Αὐτοὶ μεταφράζοντας καὶ τοὺς Ψαλμούς, τὸν πρῶτο καὶ τὸν δεύτερο τοὺς ἄφησαν ἀνεπίγραφους, ἀκολουθώντας ἀσφαλῶς τὸν Ἔσδρα. Γιατὶ ὁ Ἔσδρας, ὄντας Ἰουδαῖος φιλομαθὴς καὶ φιλόπονος, πρὶν ἀπὸ ἑκατὸν πενήντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῶν Ἑβδομήκοντα, πολλὰ ἀπὸ τὰ προφητικὰ καὶ ἄλλα βιβλία πού εἶχαν διασκορπισθεῖ, ἀφ' ἑνὸς ἐξαιτίας τῆς νωθρότητας τῶν

5. Ρωμαῖος αὐτοκράτορας ἀπὸ τὸ 180-192 μ. Χ.).

τὸ δὲ διὰ τὰς συχνὰς αἰχμαλωσίας, πάλιν συνήγαγε, καὶ μέν-
 τοι καὶ ψαλμοὺς τρισχιλίους, οἷς καὶ ἐπιγράμματα τέθεικεν ἃ
 νῦν ἔχουσιν. Ἄλλ' ὕστερον Ἐζεκίας ὁ θεοσεβὴς βασιλεύς,
 τοὺς ἑκατὸν μόνους καὶ πενήκοντα ψαλμοὺς ἐκλεξάμενος,
 5 τὰς Παροιμίας, τὸν Ἐκκλησιαστήν καὶ τὸ Ἄσμα, τὰ δ' ἄλλα
 πάντα ἀποδοκιμάσας, ὅσα περιττὸς τὴν σοφίαν γενόμενος ὁ
 Σολομῶν περὶ οὐρανοῦ καὶ στοιχείων καὶ φυτῶν καὶ τῆς ἐκά-
 στού δυνάμεως συνεγράψατο. Τοῦτο δὲ κατὰ γνώμην εὐσεβῆ
 ὁ Ἐζεκίας ἐποίησε, βουλόμενος πάντας ἀνθρώπους εἰς Θεὸν
 10 μόνον καταφεύγειν καὶ παρ' αὐτοῦ ζητεῖν παντὸς πάθους καὶ
 νοσήματος θεραπείαν, ἀλλὰ μὴ ξύλοις καὶ λίθοις ἑαυτοὺς
 ἀνατιθέσθαι, κἀντεῦθεν καταφρονεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς. Καὶ
 περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

15 Δύο δὲ αἰτίας τῆς τῶν Γραφῶν ἀσαφείας εἰπεῖν ἔχομεν,
 μίαν μὲν ὅτι ἀπὸ τῆς Ἑβραϊδος διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλληνίδα
 μετ[ε]τέθησαν, ὅταν δὲ γλῶττα εἰς ἑτέραν ἐρμηνευθῆ, πολλὴν
 ἔχει τὴν δυσκολίαν, καὶ ἴσασιν ὅσοι πολλῶν γλωσσῶν εἰσιν
 ἔμπειροι. δευτέραν δέ, ὅτι πολλὰ προλέγουσιν Ἰουδαίοις οἱ
 20 προφητεῖαι κακά, καὶ ὡς αὐτοὶ μὲν ἐκβληθήσονται, ἡμεῖς δὲ
 εἰσδεχθησόμεθα. Ἴν' οὖν μὴ σαφῶς ἀκούσαντες, παρὰ τὴν ἀρ-
 χὴν διαχειρίζονται τοὺς λέγοντας ταῦτα προφήτας καὶ τὰ
 βιβλία ἀφανίσωσι, διὰ τοῦτο τῇ δυσκολίᾳ τῆς ἐρμηνείας τὰς
 προρρήσεις ἀπέκρυψαν.

25

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τρίτον προέκειτο ζητῆσαι, τί τὸ ψαλτήριον καὶ τὰ ἐξῆς
 Ἔστι τοίνυν τὸ ψαλτήριον ὄργανον μουσικὸν δεκάχορδον,
 ἐκ τῶν ἄνωθεν μερῶν τῆς κατασκευῆς ἀποτελοῦν τὸν ἦχον,

5α. Γιὰ περισσότερα διάβασε τὸν πρῶτο τόμο τῶν Ἀπάντων τοῦ ἱεροῦ
 Χρυσοστόμου τῆς σειρᾶς αὐτῆς ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

Ἰουδαίων, καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῶν συχνῶν αἰχμαλωσιῶν, τὰ συγκέντρωσε πάλι, καὶ μάλιστα καὶ τρεῖς χιλιάδες Ψαλμούς, στοὺς ὁποίους ἔβαλε καὶ ἐπιγραφές, αὐτὲς ποὺ ἔχουν μέχρι σήμερα. Ὑστερα ὅμως ὁ θεοσεβὴς βασιλιάς Ἐζεκίας, ἀφοῦ ἐπέλεξε μόνο τοὺς ἑκατὸν πενήντα Ψαλμούς, τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπέριψε. Τὸ ἴδιο μάλιστα ἔκανε καὶ γιὰ τὰ συγγράμματα τοῦ Σολομώντα, ἐγκρίνοντας μόνο τρία· τὶς Παροιμίες, τὸν Ἐκκλησιαστή, καὶ τὸ Ἑσθῆρ, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἀπέριψε, ὅσα δηλαδή ἔγραψε ὁ Σολομών γιὰ τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ τῶν φυτῶν καὶ γιὰ τὴν ἐνέργεια τοῦ καθενός, ὅταν ἀπέκτησε περίσσεια σοφίας. Αὐτὸ βέβαια ὁ Ἐζεκίας τὸ ἔκανε ἀπὸ εὐσεβῆ πρόθεση, ἐπειδὴ ἤθελε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ καταφεύγουν μόνο στὸν Θεό, καὶ νὰ ζητοῦν ἀπὸ αὐτὸν τὴν θεραπεία κάθε πάθους καὶ νοσήματος, καὶ ὄχι νὰ ἀναθέτουν τὸν ἑαυτό τους σὲ ξύλα καὶ λίθους, καὶ ἕξαιτίας αὐτῶν νὰ περιφρονοῦν τὴν τιμὴ τοῦ Θεοῦ. Καὶ γι' αὐτὰ βέβαια τόσα μόνο.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Δύο αἰτίες ἔχουμε νὰ ποῦμε γιὰ τὴν ἀσάφεια^{5α} τῶν Γραφῶν. Μία εἶναι ἐπειδὴ μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴ διάλεκτο στὴν ἑλληνική, γιὰ τὸ ὅταν μία γλῶσσα μεταφρασθεῖ σὲ ἄλλη, παρουσιάζει μεγάλη δυσκολία, καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν ὅσοι εἶναι γνώστες πολλῶν γλωσσῶν. Δεύτερη αἰτία εἶναι, τὸ ὅτι οἱ προφητεῖες προλέγουν πολλὰ κακὰ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ὅτι αὐτοὶ θὰ ἐκτοπισθοῦν, ἐνῶ ἡμεῖς θὰ γίνουμε δεκτοί. Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπὸν, ἀκούοντας αὐτὲς καθαρὰ, σκοτώσουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοὺς προφῆτες ποὺ τὰ λέγανε αὐτὰ καὶ ἀφανίσουν καὶ τὰ βιβλία, γι' αὐτὸ μὲ τὴν δυσκολία τῆς ἑρμηνείας ἀπέκρουσαν τὶς προφητεῖες.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τρίτον πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τί εἶναι τὸ ψαλτήριον καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Τὸ ψαλτήριον λοιπὸν εἶναι μουσικὸ ὄργανον μὲ δέκα χορδές, ποὺ δημιουργεῖ τὸν ἦχον ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ ὄργανου,

ἐναρμονίως τοὺς φθόγγους πρὸς τὴν ἐκ τῆς φωνῆς μελωδίαν ἀποδιδόν, παρὰ μὲν Ἑβραίοις ναῦλα λεγόμενον, παρ' Ἑλλησι δὲ κιθάρα ὀνομαζόμενον. Κατεσκευάστω γὰρ αὐτοῖς ὀρθὸν ξύλον καὶ ἀπαρέγκλιτον, χορδαὶ δὲ ἐν τούτῳ δέκα ἐτί-
 5 νοντο, ἐκάστη δὲ τῶν χορδῶν εἰς τὸ ἀκροτελεύτιον τοῦ ψαλτηρίου διηρημένως ἐναπεσφίγγετο, αἱ δὲ ἀρχαὶ τῶν χορδῶν καθίεντο ἄνωθεν· δέκα γὰρ κόλλαβοι, εἴτουν πασσαλίσκοι, περὶ τὸν πῆχυν τοῦ ψαλτηρίου στρεφόμενοι, ἔτεινόν τε τὴν χορδὴν καὶ ἐχάλων πρὸς τε τὸν ῥυθμὸν τῆς ἀρμονίας καὶ πρὸς τὸ
 10 τοῦ ψαλτωδοῦ βούλημα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι τὸ ψαλτήριον ἄνωθεν ἔχει τῶν φθόγγων τὰς ἀφορμάς. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων ἅπαξ ὁ μουσικὸς ἐναρμολογῶν
 15 τὰς χορδὰς, ἀπραγμόνως χρῆται τῷ κρούματι, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀρμονίαν ἢ μὲν διξιά χειρὶ τὸ πλήκτρον μεταχειρίζεται, ἢ δὲ λαιὰ ἄνωθεν ἐπαφομένη τῶν χορδῶν κατὰ διαστάσεις, καὶ πυκνὰ τοὺς δακτύλους μετατιθεῖσα, βαρὺν ἢ ὀξὺν τὸν φθόγγον ἐργάζεται. Πολλῶν δὲ ὄντων ὀργάνων μουσικῶν, τὴν
 20 δίβλον τῶν Ψαλμῶν πρὸς τὸ λεγόμενον Ψαλτήριον ἤρμοσεν ὁ προφήτης, ἐμοὶ δοκεῖν, τὴν ἄνωθεν ἐνηχοῦσαν αὐτῷ χάριν παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐνδεικνύμενος· διότι τοῦτο μόνον τῶν μουσικῶν ὀργάνων, τὴν αἰτίαν τῶν φθόγγων ἐκ τῶν ἄνωθεν ἔχει, ὡς εἴρηται. Τῇ κιθάρα μὲν γὰρ καὶ τῇ λύρα κάτωθεν ὁ
 25 χαλκὸς ὑπηχεῖ πρὸς τὸ πλήκτρον, τὸ ψαλτήριον δὲ τοῦτο, τῶν ἀρμονικῶν ῥυθμῶν ἄνωθεν ἔχει τὰς ἀφορμάς, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ ἄνω ζητεῖν μελετῶμεν, καὶ μὴ τῇ ἡδονῇ τοῦ μέλους ἐπὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη καταφερώμεθα. Κάκεινο δὲ οἶμαι τὸν προφητικὸν λόγον βαθέως ἡμῖν καὶ σοφῶς διὰ τῆς τοῦ ὀργάνου
 30 κατασκευῆς ἐνδεδειχθαι, ὅτι οἱ ἐμμελεῖς καὶ εὐάρμοστοι τὰς ψυχὰς ῥαδίαν ἔχουσι τὴν εἰς τὰ ἄνω πορείαν. Τὸ δὲ ψαλτή-

ἀποδίδοντας τοὺς φθόγγους ἄρμονικὰ μὲ τὴ μελωδία τῆς φωνῆς. Τὸ ψαλτήριον ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους ὀνομάζεται ναῦλα, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κιθάρα. Γιατὶ κατασκευαζόταν ἀπὸ αὐτοὺς ἀπὸ ἴσιο ξύλον ἄκαμπτο, καὶ τεντώνονταν σ' αὐτὸ δέκα χορδές, καὶ καθὲ μιά ἀπὸ τὶς χορδές σφιγγόταν στὴν ἄκρῃ τοῦ ψαλτηρίου χωριστὰ, ἐνῶ οἱ ἀρχές τῶν χορδῶν κατέβαιναν ἀπὸ πᾶνω. Γιατὶ δέκα κόλλαβοι⁶, δηλαδή πασσαλίσκοι, τέντωναν τὴ χορδή, ἢ τὴν χαλάρωναν, ἀνάλογα πρὸς τὸν ρυθμὸ τῆς ἄρμονίας, καὶ πρὸς τὴ θέληση τοῦ ψαλμωδοῦ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ μέγας Βασιλείος, ὅτι δηλαδή τὸ ψαλτήριον ἔχει στὸ ἐπάνω μέρος τὴν πρόκληση τῶν φθόγγων. Γιατὶ δὲν εἶναι ὅπως τὰ ἄλλα ὄργανα, στὰ ὁποῖα, ὅταν ὁ μουσικὸς ἐναρμονίσει μιὰ φορὰ τὶς χορδές, χρησιμοποιεῖ χωρὶς ἄλλη φροντίδα τὸν τόνο, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄρμονία τὸ δεξιὸ χεῖρ μεταχειρίζεται τὸ πλήκτρο, ἐνῶ τὸ ἀριστερό, ἀκουμπώντας τὶς χορδές κατὰ διαστήματα καὶ μεταθέτοντας πυκνὰ τὰ δάκτυλα, κάνει τὸν φθόγγο βαρὺ ἢ ὑψηλό. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ μουσικὰ ὄργανα εἶναι πολλὰ, νομίζω ὅτι ὁ προφήτης προσᾶρμοσε τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν πρὸς τὸ λεγόμενον ψαλτήριον, θέλοντας νὰ δείξει τὴ χάρι τοῦ Πνεύματος ποὺ ἀντηχοῦσε μέσα του. Γιατί, ὅπως εἰπώθηκε, μόνον αὐτὸ ἀπὸ τὰ μουσικὰ ὄργανα ἔχει τὴν αἰτία τῶν φθόγγων ἀπὸ πᾶνω. Γιατὶ στὴν κιθάρα καὶ τὴ λύρα ὁ χαλκὸς ἀντηχεῖ ἀπὸ κάτω πρὸς τὸ πλήκτρο, ἐνῶ αὐτὸ τὸ ψαλτήριον τὴν πρόκληση τῶν ἄρμονικῶν ρυθμῶν τὴν ἔχει ἀπὸ πᾶνω, ὥστε καὶ ἐμεῖς νὰ φροντίζουμε νὰ ἐπιδιώκουμε τὰ ἄνω (οὐράνια), καὶ νὰ μὴ κατεβαίνουμε, μὲ τὴν ἡδονὴ τοῦ μέλους, πρὸς τὰ πάθη τῆς σάρκας. Νομίζω ὅμως ὅτι ὁ προφητικὸς λόγος δείχνει σὲ μᾶς βαθεῖα καὶ μὲ σοφία μὲ τὴν κατασκευὴ τοῦ ὄργάνου αὐτοῦ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι οἱ μελωδικοὶ καὶ ἄρμονικοὶ στίς ψυχές ἔχουν εὐκόλη τὴν πορεία πρὸς τὰ ἄνω. Καὶ τὸ ψαλτήριον ποὺ

6. *Ἦτοι οἱ στρόφιγγες μὲ τὶς ὁποῖες τεντώνονταν οἱ χορδές τῆς κιθάρας.

ριον δεκάχορδον ὄν, αἰνιγματωδῶς παρεδήλου τὸ σῶμα, ἅτε πέντε αἰσθήσεις ἔχον, καὶ πέντε ψυχῆς ἐνεργείας, δι' ἐκάστης αἰσθήσεως γινομένης ἐνεργείας ἐκάστης Ὅταν γὰρ ἕκαστον αἰσθητήριον ἐκάστη δυνάμει τῆς ψυχῆς προσαρμόσωμεν καὶ πρὸς τὸ ἱερόν μέλος μέλος ἑαυτοῦς διοργανώσωμεν, δεκάχορδον γινόμεθα ψαλτήριον τῷ Θεῷ, ἡμῖν μὲν μουσουρογούμενον, καλῶ δὲ τεχνίτη τῷ Πνεύματι ἀνακρουόμενον. Ἀλλὰ τοιοῦτον μὲν τὸ ψαλτήριον.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

10 Ψαλμὸς δέ ἐστι λόγος μουσικὸς καὶ ὕμνος τῷ Θεῷ προσ-
αγόμενος, ἀπὸ τοῦ ψαλτηρίου ὄργάνου κληθείς, διὸ αἱ ἄλλαι
Γραφαὶ ἐπεὶ μὴ πρὸς αὐτὸν ἐψάλλοντο, τῆς τοῦ ψαλμοῦ ἐστέ-
ρηνται κλήσεως. Χρῆ δὲ μηδὲ τὸ διάψαλμα παραδραμεῖν
ἀθεώρητον. Τισὶ μὲν μεταβολὴν τοῦ νοήματος ἢ πράγματος ἢ
15 προσώπου σημαίνειν ἐνομίσθη τὸ διάψαλμα, τισὶ δὲ μέλους
ἐναλλαγὴν, ποτὲ μὲν βαρύτερον ἀπηχουμένου, ποτὲ δὲ ὀξύ-
τερον· ἕτεροι δὲ φασιν, ὅτι συντιθείς ὁ Δαβὶδ ἕκαστον τῶν
ψαλμῶν παρεδίδου ἐνὶ χορῶ καὶ ἐψάλλεν αὐτὸν ἐν ἐκείνῳ τῷ
χορῶ· εἰ δὴπου ἔδοξεν αὐτῷ κατὰ μέσον τοῦ ψαλμοῦ, τότε
20 καὶ ἡ διαδοχὴ τοῦ ῥυθμοῦ ἐκαλεῖτο διάψαλμα. Ἡμεῖς δὲ τάς
τε τῶν πατέρων ὑπολήψεις οὐκ ἀποθάλλομεν, ἐννοῆσαι δέ τι
καὶ παρ' ἑαυτῶν πρὸς τὴν τοῦ ῥητοῦ σημασίαν οὐκ ἀποκνή-
σομεν. Τοιαύτην οὖν τινα τοῦ διαψάλματος καταλάβομεν τὴν
διάνοιαν, ὅτι προοιούσης κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῆς ψαλμωδίας,
25 ἐάν τις ἐγένετο μεταξὺ προφητεύοντος τοῦ Δαβὶδ ἑτέρα τοῦ
ἀγίου Πνεύματος θεία ἔλλαμψις, καὶ προσθήκη τοῦ κατὰ τὴν
γνώσιν χαρίσματος, ἐπ' ὠφελεία τῶν δεχομένων τὴν προφη-
τείαν, ἐπέχων τὴν φωνήν, καιρὸν ἐδίδου τῇ διανοίᾳ δέξασθαι
τῶν νοημάτων τὴν γνώσιν τῶν γινομένων ἐν αὐτῷ παρὰ τῆς
30 θείας ἐλλάμψεως. Καὶ ὥσπερ πολλάκις τινὲς μετ' ἀλλήλων

ἔχει δέκα χορδές, ὑπαινισσόταν τὸ σῶμα, πού ἔχει πέντε αἰσθήσεις καὶ πέντε ἐνέργειες τῆς ψυχῆς, γιατί μὲ κάθε αἴσθησις γίνεται ἢ κάθε ἐνέργεια. Γιατί, ὅταν τὸ κάθε αἰσθητήριο τὸ προσαρμόσουμε σὲ κάθε δύναμη τῆς ψυχῆς, καὶ προσαρμόσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας πρὸς τὸ ἱερὸ μέλος, γινόμαστε δεκάχορδο ψαλτήριο γιὰ τὸν Θεό, τὸ ὁποῖο μελοποιεῖται ἀπὸ ἡμᾶς, ἀνακρούεται ὁμως μὲ καλὸ τεχνίτη τὸ Πνεῦμα. Ἄλλὰ τέτοιο βέβαια εἶναι τὸ ψαλτήριο.

ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Ψαλμὸς πάλι εἶναι λόγος καὶ ὕμνος μουσικός, πού ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ ὄργανο πού λέγεται ψαλτήριο. Γι' αὐτὸ οἱ ἄλλες Γραφές πού δὲν ψάλλονταν μὲ αὐλό, δὲν φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ ψαλμοῦ. Πρέπει ὁμως νὰ μὴ ἀφήσουμε ἀνεξέταστο οὔτε τὸ διάψαλμα. Ἄπὸ μερικοὺς θεωρήθηκε ὅτι τὸ διάψαλμα σημαίνει μεταβολὴ τοῦ νοήματος ἢ πράγματος, καὶ ἀπὸ ἄλλους πάλι ὅτι σημαίνει ἀλλαγὴ τοῦ μέλους, τὸ ὁποῖο ἄλλοτε προκαλεῖ βαρύτερον καὶ ἄλλοτε ἐντονώτερον ἦχο. Ἄλλοι πάλι λένε ὅτι, ὅταν ὁ Δαβὶδ συνέθετε κάθε ψαλμὸ τοῦ ἔδινε καὶ ἓνα ρυθμὸ καὶ τὸν ἔψαλλε σύμφωνα μὲ τὸν ρυθμὸ ἐκεῖνον. Ἐάν λοιπὸν στὴ μέση τοῦ ψαλμοῦ θεωροῦσε σκόπιμο νὰ προσδώσει καὶ ἄλλον ρυθμὸ στὸ ὑπόλοιπο τοῦ ψαλμοῦ, τότε καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ρυθμοῦ ὀνομαζόταν διάψαλμα. Ἐμεῖς ὁμως δὲν ἀπορρίπτουμε τίς ἀντιλήψεις τῶν πατέρων, ἀλλὰ δὲν θὰ διστάσουμε νὰ δώσουμε καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι κάποια ἄλλη σημασία στὴ λέξι. Τῆ σημασία λοιπὸν τοῦ διαψάλματος τὴν ἐννοήσαμε ὡς ἑξῆς: ὅτι δηλαδὴ καθὼς προχωροῦσε ἡ συνέχεια τῆς ψαλμωδίας, ἐὰν ἐρχόταν στὸν Δαβὶδ πού προφήτεψε ἄλλη θεϊκὴ ἔμπνευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ προσθήκη τοῦ χαρίσματος τῆς γνώσεως, πρὸς ὠφέλεια ἐκείνων πού δέχονταν τὴν προφητεία, συγκρατώντας τὴν φωνή του, ἔδινε χρόνον στὴ σκέψη του νὰ δεχθεῖ τὴ γνώση τῶν σκέψεων πού τοῦ ἔρχονταν μέσα του ἀπὸ τὸν φωτισμὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως πολλὰ φορὲς μερικοὶ ἐνῶ συζητοῦν μεταξύ

διαλεγόμενοι, εἴ ποθεν ἀθρόα ἤχησις ταῖς ἀκοαῖς προσβάλοι, παυσάμενοι τοῦ λόγου πρὸς τὸν ἦχον τῆ διανοία συντείνονται, σχολὴν παρέχοντες δι' ἡσυχίας τῆ ἀκοῆ, τοῦ γνῶναι τοῦ ἦχου τὴν δύναμιν, εἶτα παυσαμένης τῆς προσηχούσης φωνῆς
5 πάλιν ἀλλήλοις διαλέγεται· οὕτω καὶ ὁ μέγας Δαβίδ, ὑποφητεύων τῷ Πνεύματι, ἅπερ τε φθάσας ἔμαθε, διεξήει τῆ μελωδία, καὶ εἴ τι μεταξὺ λέγων ἐπεδιδάσκετο, ὑπέχων τὴν τῆς ψυχῆς ἀκοὴν τῷ πνευματικῶς ἐνηχοῦντι καὶ κατασιγάζων τὸ μέλος ὧν αὐτὴ πλήρης ἐγένετο, ταῦτα πάλιν διεξήει.

10 Ἔστιν οὖν τὸ διάψαλμα μεταξὺ τῆς ψαλμωδίας γινομένη κατὰ τὸ ἀθρόον ὑπηρεμήσις πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ θεόθεν ἐπεισοκρινομένου νοήματος, ἢ διάψαλμά ἐστι διδασκαλία τοῦ Πνεύματος τῆ ψυχῆ κατὰ τὸ ἀπόρρητον ἐγγινομένη τῆς περὶ τὸ νόημα τοῦτο προσοχῆς, τὸ συνεχὲς τῆς μελωδίας περικο-
15 πτούσης. Ἴνα δὲ μὴ νομίσωσιν οἱ πολλοί, ὅτι ἡ σιωπὴ σημεῖόν ἐστι τοῦ ἐπιλελοιπέναι τὸν προφητεύοντα τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμιν, τούτου χάριν τινὲς τῶν ἐρμηνέων ἀντὶ τοῦ διαψάλματος, τὸ αἰεὶ τοῖς διαλείμμασι τούτοις ἐγγράφουσι, ὡς ἂν διὰ τούτου μάθωμεν, ὅτι ἡ μὲν τοῦ ἁγίου
20 Πνεύματος χάρις πάντοτε ἦν, ὁ δὲ ἐρμηνεύων τὰ ἐγγινόμενα θεόθεν τῆ ψυχῆ νοήματα λόγος οὐ πάντοτε ἦν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐξεφώνει τῆς διανοίας, τὸ δὲ ὑπεδέχετο, ἐν ᾧ μὲν γὰρ ἐξηγόρευε τὰ ἐντυπωθέντα τῆ διανοία νοήματα, προήει δι' ἀκολούθου ἢ ψαλμωδία· εἰ δέ τι τῶν θειοτέρων τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ
25 ἀκοὴν περιήχησεν, ὅλος τῆς ἀκροάσεως ἦν κατασιγάζων τὸ μέλος Ἄει τοίνυν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ παρὰ τὸν τῆς σιωπῆς καιρὸν ἐν αὐτῷ λαλοῦντος, ὁ λόγος ἐν διαλείμμασιν ἦν, τὸ δὲ διάλειμμα παρὰ τῶν ἐρμηνέων ὀνομάσθη διάψαλμα. Ὅτι δὲ θειοτέρας ἐπινοίας ἐπίτασίς ἐστι τὸ διάψαλμα,
30 ἐντεῦθεν ἂν τις κατίδοι· ἐν γὰρ τῆ ἀρχῇ τοῦ τρίτου ψαλμοῦ

τους, ἔάν προσβάλει τὰ αὐτιά τους ἀπὸ κάπου ἀσταμάτητος θόρυβος, σταματώντας τὴ συζήτηση, στρέφουν τὴν σκέψη τους πρὸς τὸν θόρυβο, δίνοντας καιρὸ μὲ τὴν σιωπὴ τους στὰ αὐτιά τους νὰ καταλάβουν τὴν σημασία τοῦ ἤχου, καὶ ἔπειτα, ὅταν παύσει ἡ φωνὴ ποὺ ἀντηχεῖ, συνεχίζουν πάλι τὴ μεταξὺ τους συζήτηση, ἔτσι καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ, προφητεύοντας μὲ τὸ Πνεῦμα, ἐκεῖνα ποὺ μάθαινε, τὰ ἐξέφραζε μὲ τὴ μελωδία. Καὶ ἔάν, καθὼς μιλοῦσε, διδασκόταν κάτι ἐπὶ πλέον, στρέφοντας τὴν ἀκοὴ τῆς ψυχῆς του σ' αὐτὸ ποὺ ἤχοῦσε πνευματικὰ καὶ σταματώντας τὴν ψαλμωδία, ἐξέθετε πάλι μὲ λεπτομέρεια ἐκεῖνα ποὺ ἔμπνεόταν.

Τὸ διάψαλμα λοιπὸν εἶναι ἡ ἀπότομη παύση ποὺ γίνεται στὴ μέση τῆς ψαλμωδίας πρὸς ὑποδοχὴ τοῦ νοήματος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν Θεό. Ἡ διάψαλμα εἶναι διδασκαλία τοῦ Πνεύματος ποὺ γίνεται στὴν ψυχὴ μὲ τρόπον ἀπόρητο, κατὰ τὴν ὁποία ἡ προσοχὴ σ' αὐτὴν διακόπτει τὴ συνέχεια τῆς μελωδίας. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ περισσότεροι, ὅτι ἡ σιωπὴ εἶναι σημάδι, ὅτι ἡ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐγκατέλειψε αὐτὸν ποὺ προφητεύει, γι' αὐτὸ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς γράφουν στὰ διαλείμματα αὐτὰ τὸ πάντοτε, γιὰ νὰ μπορέσουμε μὲ αὐτὸ νὰ μάθουμε, ὅτι ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑπῆρχε πάντοτε, ἐνῶ ὁ λόγος ποὺ ἐρμηνεύει αὐτὰ ποὺ γίνονται κάθε φορὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ στὴν ψυχὴ δὲν ὑπῆρχε πάντοτε. Ἀλλὰ τὸ ἕνα ἀποκάλυπτε αὐτὰ ποὺ ὑπῆρχαν στὸν νοῦ, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὰ ὑποδεχόταν, καὶ ὅσο ἐξήγγειλε τοὺς λογισμοὺς ποὺ εἶχαν ἐντυπωθεῖ στὸν νοῦ του ἐξακολουθοῦσε νὰ προχωρεῖ ἡ ψαλμωδία, ἐάν ὅμως κάτι ἀπὸ τὰ θεϊκώτερα ἀντηχοῦσε στὴν ἀκοὴ τῆς ψυχῆς του, ἀφοσιωνόταν ὀλόκληρος στὴν ἀκρόαση καὶ σταματοῦσε τὴ μελωδία. Πάντοτε λοιπὸν, ὅταν τὸ ἅγιο Πνεῦμα μιλοῦσε μέσα του, ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα τῆς σιωπῆς, ὁ λόγος του βρισκόταν σὲ διάλειμμα, καὶ αὐτὸ τὸ διάλειμμα ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς ὀνομάσθηκε διάψαλμα. Ὅτι ὅμως τὸ διάψαλμα εἶναι ἐπίταση τῆς θεϊκώτερης ἔμπνευσης, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ δεῖ καθαρὰ ἀπὸ τὸ ἐξῆς. Στὴν ἀρχὴ

τὰς οἰκείας συμφορὰς ἀπολοφύρεται καὶ διαπορούμενος λέγει· «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;». Περὶ τὰ μέσα δέ που τοῦ ψαλμοῦ, ἔνθα καὶ τὸ διάψαλμα κεῖται, θάρρους ἀναπλησθεῖς, πέποιθεν καὶ παρρησιάζεται τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ὡσπερ ὄρων καὶ βοᾷ· «Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὑπνώσα· ἐξηγέρθην ὅτι Κύριος ἀντιλήψεταιί μου». Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Τὸ δὲ «ἀλληλούϊα» “αἶνος Θεοῦ” ἐρμηνεύεται· ἔστι γὰρ 10 τὸ μὲν «ἀλληλόν» “αἶνος” (αἰνεῖτε), τὸ δὲ «ἰὰ» “Θεός”. Διὸ καὶ ἀντὶ τοῦ, «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός», - «Ἀλληλούϊα, ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός», ὁ Σύμμαχος τέθεικε.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ψαλμός δὲ καὶ ᾠδὴ διαφέρει, ὅτι ὁ μὲν ψαλμός λόγος ἐστὶ 15 μουσικός, ὅταν εὐρύθμως κατὰ τοὺς ἀρμονικοὺς λόγους πρὸς τὸ ὄργανον κρούσῃται, ἡ δὲ ᾠδὴ φωνὴ ἐστιν ἐμμελὴς ἀποδιδομένη ἐναρμονίως, χωρὶς τῆς συνηγήσεως τοῦ ὄργάνου. Ὡστε ἐπειδὴ ψαλτήριον τροπικῶς εἰς ὕμνους τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευή, νοηθεῖεν ἂν καὶ ψαλμός αἱ διὰ 20 τοῦ σώματος πράξεις, αἱ εἰς δόξαν Θεοῦ ἀποδιδόμεναι, ὅταν ὑπὸ τοῦ λόγου ἡρμοσμένοι μηθὲν ἐπιμελὲς ἀποτελῶμεν ἐν τοῖς κινήμασιν. ᾠδὴ δέ, ὅσα θεωρίας ἔχεται ψιλῆς καὶ θεολογίας. Καὶ οὕτω μὲν ὁ μέγας Βασίλειος.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

25 Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γρηγόριος ψαλμὸν μὲν νοεῖ τὸν

6α. Ψαλμ. 3, 1.

7. Ψαλμ. 3, 5.

8. Ψαλμ. 146. 1.

δηλαδή τοῦ τρίτου ψαλμοῦ θρηνεῖ τις δικές του συμφορές, καὶ κυριευμένος ἀπὸ ἀπορία λέγει· «Κύριε, γιατί αὐξήθηκαν αὐτοὶ ποὺ μὲ κάνουν νὰ θλίβομαι;»^{6α}. Στὴ μέση ὅμως περίπτου τοῦ ψαλμοῦ, ὅπου βρίσκεται καὶ τὸ διάψαλμα, ἔχοντας γεμίσει ἀπὸ θάρος, ἀπέκτησε πεποίθηση καὶ μιλώντας μὲ θάρρος, σὰν νὰ βλέπει κατὰ κάποιον τρόπο τὴν σωτηρία του, φωνάζει δυνατᾶ· «Ἐγὼ κοιμήθηκα καὶ παραδόθηκα σὲ ὕπνο βαθύ. Σηκώθηκα τὸ πρωὶ γεμᾶτος ἐλπίδα, γιατί ὁ Κύριος θὰ μὲ βοηθήσει»⁷. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἔχουν ἔτσι.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Τὸ «ἀλληλουῖα» μεταφραζόμενο σημαίνει “ὕμνος τοῦ Θεοῦ”. Γιατὶ τὸ «ἀλληλοῦ» σημαίνει “ὕμνος” (ὕμνεϊτε), καὶ τὸ ἰά, Θεός. Γι’ αὐτὸ καὶ ἀντὶ τοῦ, «Ὑμνεῖτε τὸν Κύριο, γιατί εἶναι ὠφέλιμη ἢ ψαλμωδία», πρόσθεσε ὁ Σύμμαχος, «ἀλληλουῖα, γιτι τὸ νὰ ψάλλει κανεὶς εἶναι ὠφέλιμο»⁸.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ὁ ψαλμὸς καὶ ἡ ὠδὴ διαφέρουν, γιατί ὁ ψαλμὸς εἶναι λόγος μουσικός, ὅταν κρουσθεῖ μὲ εὐρυθμία, σύμφωνα μὲ τοὺς ἀρμονικὸς κανόνες τοῦ ὄργανου, ἐνῶ ἡ ὠδὴ εἶναι φωνὴ μελωδική, ἢ ὁποῖα ἀποδίδεται μελωδικά, χωρὶς τὴν ταυτόχρονη ἤχηση τοῦ ὄργανου. Ἔτσι, ἐπειδὴ ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματός μας ἀλληγορικᾶ εἶναι ψαλτήριον γιὰ νὰ ὕμνεϊ τὸν Θεό, θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν καὶ ψαλμὸς οἱ πράξεις τοῦ σώματός μας ποὺ ἀποβλέπουν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐναρμονισμένοι μὲ τὸ λόγο δὲν κάνουμε τίποτε τὸ ἀνάρμοστο μὲ τις κινήσεις μας. Ὡδὴ ὅμως εἶναι ὅλα ὅσα περιλαμβάνουν καὶ ἐκφράζουν τὴν ἀπλὴ θεωρία καὶ θεολογία. Καὶ αὐτὰ βέβαια λέγει ὁ μέγας Βασίλειος.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Ὁ ἀδελφός του ὅμως Γρηγόριος ψαλμὸν θεωρεῖ τὴ ζωὴ μας,

ἡμέτερον βίον, μὴ τοῖς γηϊνοῖς φθόγγοις, τουτέστι νοήμασι, περιηγούμενον, ἀλλὰ καθαρὸν καὶ ἐξάκονστον ἐκ τῶν ἄνωθεν καὶ οὐρανίων τὸν φθόγγον ἀπεργαζόμενον, ᾧδὴν δὲ τὴν περὶ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνην. Καὶ φησιν, ὅτι ὡσπερ ἐκ 5 τῶν μουσικῶν ὀργάνων μόνος ὁ ἦχος τῆς μελωδίας προσπίπτει ταῖς ἀκοαῖς, αὐτὰ δὲ τὰ μελωδούμενα ῥήματα οὐ διαρθροῦνται τοῖς φθόγγοις, ἐν δὲ τῇ ᾧδῇ τὸ συναμφοότερον γίνεται, καὶ ὁ τοῦ μέλους ῥυθμὸς καὶ τῶν ῥημάτων ἢ δύνამις συνδεξαγομένη μετὰ μέλους, ἦν ἀγνοεῖσθαι ἀνάγκη, ὅταν 10 διὰ μόνων τῶν μουσικῶν ὀργάνων ἢ μελωδία γίνηται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τὴν ἀρετὴν μετιόντων συμβαίνει. Οἱ μὲν γὰρ τῇ θεωρητικῇ καὶ ἐποπτικῇ τῶν ὄντων φιλοσοφία τὸν νοῦν προσανέχοντες, τῇ ἀπεικαζομένη πρὸς τὸν ψαλμόν, ἄδηλον τοῖς πολλοῖς τὴν ἀρετὴν κατορθοῦσιν, ἐν τῷ ἰδίῳ συνειδότι τὸ 15 ἀγαθὸν κατακλείοντες, οἷς δὲ καὶ τὸ ἦθος τοῦ βίου συγκατορθοῦται, οὗτοι τῇ περὶ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνη, καθάπερ τινὶ λόγῳ καὶ ᾧδῇ ἐμμελεῖ τὴν τῆς ζωῆς ἑαυτῶν εὐρυθμίαν διασημαίνουσι. Σημαίνεται οὖν διὰ μὲν τοῦ ψαλμοῦ τὸ κατὰ διάνοιαν ἀγαθόν, διὰ δὲ τῆς ᾧδῆς τὸ ἦθος καὶ ἡ περὶ τὸ φαι- 20 νόμενον εὐσχημοσύνη ἐρμηνεύεται.

Ἐπεὶ δὲ μεμαθήκαμεν τί ἐστὶ ψαλμός, ὅτι ἡ δι' ὀργάνου μουσικοῦ μελωδία, καὶ τί ᾧδή, ὅτι ἡ μετὰ τοῦ στόματος γινόμενη τοῦ μέλους μετὰ τῶν ῥημάτων ἐκφώνησις, ῥητέον λοιπὸν καὶ τί ὕμνος, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῖς ὑπάρχουσιν ἡμῖν ἀγαθοῖς ἀνα- 25 τιθεμένη τῷ Θεῷ εὐφημία. Αἶνος δέ, ἦτοι αἶνεσις, τῶν θείων θαυμάτων ἔπαινος, προσευχὴ δέ, ἱκετηρία περὶ τινος τῶν συμφερόντων προσαγομένη Θεῷ. Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν καὶ αὐθις εἰρήσεται.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

30 Τὸ μέντοι τέταρτον κεφάλαιον ἐξετάζοντες, εἰ πάντες εἰσὶ

ἡ ὁποία δὲν δέχεται ὀλόγουρα τοῦ ἤχους ἀπὸ τοὺς γήινους φθόγγους, δηλαδή τίς σκέψεις, ἀλλὰ παραῖγει φθόγγο καθαρό, ὁ ὁποῖος ἀκούεται καθαρὰ ἀπὸ πάνω καὶ ἀπὸ τὰ οὐράνια, ἐνῶ ὠδὴ θεωρεῖ τὴν εὐπρέπεια γύρω ἀπὸ αὐτὸ ποὺ φαίνεται. Καὶ λέγει ὅτι, ὅπως ἀπὸ τὰ μουσικὰ ὄργανα μόνον ὁ ἤχος τῆς μελωδίας προσκρούει στὰ αὐτιά, ἐνῶ τὰ ἴδια τὰ λόγια ποὺ μελωδοῦνται δὲν διαμορφώνονται μὲ τοὺς φθόγγους, ἀντίθετα στὴν ὠδὴ συμβαίνουν καὶ τὰ δύο, καὶ ὁ ρυθμὸς τοῦ μέλους, καὶ τὸ νόημα τῶν λόγων ἐκδηλώνονται μαζὶ μὲ τὸ μέλος, τὸ ὁποῖο κατ' ἀνάγκη ἀγνοεῖται, ὅταν ἡ μελωδία γίνεται μόνο μὲ τὰ μουσικὰ ὄργανα, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ αὐτοὺς ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν ἀρετὴ. Γιατί, ἔχοντας προσηλωμένο τὸν νοῦ τους στὴ θεωρητικὴ καὶ ἐποπτικὴ φιλοσοφία τῶν ὄντων, καθιστοῦν ἀφανῆ τὴν ἀρετὴ στοὺς πολλούς, περικλείοντας στὴ συνείδησή τους τὸ ἀγαθὸ, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ κατορθώνεται μαζὶ καὶ τὸ ἦθος τῆς ζωῆς, αὐτοὶ μὲ τὴν εὐπρέπεια ποὺ φαίνεται, σὰν μὲ κάποιο λόγο καὶ ὠδὴ μελωδικὴ φανερώνουν τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς ζωῆς τους. Ἄρα λοιπὸν μὲ τὸν ψαλμὸ ἐκφράζεται τὸ ἀγαθὸ τοῦ νοῦ, ἐνῶ μὲ τὴν ὠδὴ ἐρμηνεύεται τὸ ἦθος καὶ ἡ εὐσχημοσύνη σχετικὰ μὲ αὐτὸ ποὺ φαίνεται.

Ἄφοῦ λοιπὸν μάθαμε τί εἶναι ψαλμὸς, ὅτι δηλαδή εἶναι ἡ μελωδία μὲ μουσικὸ ὄργανο, καὶ τί εἶναι ὠδὴ, ὅτι εἶναι ἡ ἐκφώνηση τοῦ μέλους ποὺ γίνεται μὲ τὸ στόμα, πρέπει στὴ συνέχεια νὰ ποῦμε καὶ τί εἶναι ὕμνος, ὅτι δηλαδή εἶναι ἡ προσφερόμενη στὸν Θεὸ ἐκφραση τιμῆς γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ὑπάρχουν σὲ μᾶς. Αἶνος πάλι, δηλαδή αἴνεση, εἶναι ὁ ἔπαινος τῶν θαυμάτων τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ προσευχὴ εἶναι θερμὴ παράκληση γιὰ κάποιο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μᾶς συμφέρουν, ἡ ὁποία προσφέρεται στὸν Θεό. Ἄλλὰ γι' αὐτὰ βέβαια θὰ γίνῃ λόγος καὶ πάλι.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Ἐξετάζοντας λοιπὸν τὸ τέταρτο κεφάλαιο, ἐὰν δηλαδή ὅλοι

τοῦ Δαβὶδ οἱ ψαλμοί, φασὲν ὅτι τρισχίλιοι ψαλμῶδοι ἀπὸ τοῦ Λευϊτικοῦ καὶ ἱερατικοῦ γένους, εἰς τρεῖς διηρημένοι χορούς, τὸν τοῦ Δαβὶδ ψαλμὸν ἔψαλλον. Ἐξῆρχε δὲ τοῦ μὲν πρώτου χοροῦ Ἰδιθούμ ὁ χοροδιδάσκαλος, τοῦ δὲ δευτέρου, 5 Αἰθάμ, καὶ τοῦ τρίτου Ἀσαφάτ Κεκημηκότας δὲ τούτους, οἱ υἱοὶ Κορὲ διεδέχοντο· ὅθεν καὶ πολλοὺς ὁ Δαβὶδ ψαλμοὺς ἐπὶ τῷ τούτων ὀνόματι ἔψαλλε. Καί τινες ἐντεῦθεν κακῶς ὑπέλαβον, ὅτι αὐτῶν εἰσιν οἱ ψαλμοί, διὰ τὸ καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τισιν ἐπιγραφαῖς τῶν ψαλμῶν εὐρίσκεισθαι. Εἰσὶ 10 δὲ πάντες οἱ ψαλμοί, ὡς τοῖς ἀκριβοῦσι δοκεῖ καὶ τῇ ἀληθείᾳ, τοῦ Δαβὶδ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Μετ' ᾠδῆς δὲ αὕτη ἡ προφητεία λέγεται, ἵνα ἕκαστος καὶ τέρπη τὴν ψυχὴν ᾄδων, καὶ ὑποκλέπτῃ τὸν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως 15 ὡς πόνον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ Θεὸς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ῥαθυμοτέρους ὄντας καὶ πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν ἀνάγνωσιν δυσχερῶς ἔχοντας, καὶ τὸν ἐκεῖθεν οὐχ ἡδέως ὑπομένοντας κάματον, ποθεινότερον τὸν πόνον ποιῆσαι βουλόμενος καὶ τοῦ καμάτου ὑποτέμνεσθαι τὴν αἴσθησιν, τὴν τοῦ μακα- 20 ρίου Δαβὶδ ἐκίνησε γλῶσσαν μελωδίαν ἀναμίξαι τῇ προφητεία, ἵνα, τῷ ῥυθμῷ τοῦ μέλους ψυχαγωγούμενοι, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας τοὺς ἱεροὺς αὐτῷ ἀναπέμπωμεν ὕμνους. Οὕτω γὰρ ἡ φύσις ἡμῶν πρὸς τὰ ἄσματα καὶ τὰ μέλη οἰκείως ἔχει, ὡς καὶ τὰ ὑπομάζια κλαυθυριζόμενα οὕτω κατακοιμίζε- 25 σθαι, καὶ γυναῖκες δὲ ἰστουργοῦσαι, καὶ ὁδοιπόροι καὶ ναῦται, τῷ ἄσματι τὸν ἐκ τῶν ἔργων πόνον παραμυθοῦνται, ὡς τῆς ψυχῆς, εἰ μέλους ἀκούσειε καὶ ᾠδῆς, ῥᾶον ἅπαντα ἐνεγκεῖν δυναμένης τὰ ὀχληρὰ καὶ ἐπίπονα. Ἐπεὶ οὖν ἡ ψυχὴ ἡμῶν οἰκείως ἔχει πρὸς τοῦτο τὸ εἶδος τῆς τέρψεως, ἵνα μὴ

οἱ ψαλμοὶ εἶναι τοῦ Δαβίδ, λέμε ὅτι τρεῖς χιλιάδες ψάλτες ἀπὸ τὸ Λευιτικὸ καὶ ἱερατικὸ γένος, διηρημένοι σὲ τρεῖς χορούς, ἔψαλλαν τὸν ψαλμὸ τοῦ Δαβίδ. Στὸν πρῶτο χορὸ προέξαρχος ἦταν ὁ χοροδιδάσκαλος Ἰδιθούμ, τοῦ δευτέρου ὁ Αἰθάμ, καὶ τοῦ τρίτου ὁ Ἀσαφὰτ, καὶ ὅταν αὐτοὶ κουράζονταν, τοὺς διαδέχονταν οἱ υἱοὶ τοῦ Κορέ, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβίδ ἔψαλλε πολλοὺς ψαλμοὺς στὸ ὄνομα αὐτῶν, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος κάποιοι θεώρησαν ἐσφαλμένα, ὅτι οἱ ψαλμοὶ ἀνήκουν σ' αὐτούς, ἐπειδὴ σὲ κάποιες ἐπιγραφές τῶν ψαλμῶν βρίσκονται τὰ ὀνόματά τους. Ὅμως ὅλοι οἱ ψαλμοί, ὅπως πιστεύουν αὐτοὶ ποὺ τοὺς ἔχουν ἐξετάσει μὲ ἀκριβεία καὶ ἡ ἀλήθεια, ἀνήκουν στὸν Δαβίδ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Αὕτῃ ἡ προφητεία λέγεται μαζὶ μὲ τὴν ὠδὴ, ὥστε καθέννας καὶ νὰ εὐφραίνει τὴν ψυχὴ του τοῦ ψάλλοντας, καὶ νὰ οἰκειοποιεῖται τὸν κόπο ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶδε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι ραθυμότεροι καὶ νὰ φέρονται μὲ δυσανασχέτησιν ὡς πρὸς τὴν ἀνάγνωση τῶν πνευματικῶν πονημάτων καὶ νὰ μὴ ὑπομένουν μὲ εὐχαρίστησιν τὸν κόπο ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν, θέλοντας νὰ κάνει πιὸ ποθητὸ τὸν κόπο καὶ νὰ περιορίσει τὴν αἴσθησιν τοῦ καμάτου, ὑποκίνησε τὴ γλώσσα τοῦ Δαβίδ νὰ ἀναμίξει τὴ μελωδία μὲ τὴν προφητεία, ὥστε, ψυχαγωγούμενοι μὲ τὸν ρυθμὸ τοῦ μέλους, μὲ μεγάλη προθυμία νὰ ἀναπέμπουμε τοὺς ἱεροὺς ὕμνους πρὸς αὐτόν. Γιατὶ ἔτσι ἡ φύση μας φέρεται μὲ καλὴ διάθεσιν πρὸς τὰ ἄσματα καὶ τὰ μελωδήματα, καὶ ὅπως τὰ παιδιὰ ποὺ θηλάζουν ἔτσι ἀποκοιμίζονται ὅταν κλαψουρίζουν, καὶ οἱ γυναῖκες ποὺ ὑφαίνουν καὶ οἱ ὀδοιπόροι καὶ οἱ ναῦτες ἔτσι βρίσκουν παρηγοριὰ στὸ κόπο ἀπὸ τὴν ἐργασία τους μὲ τὸ ἄσμα, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ἂν ἀκούσει κάποιο μέλος καὶ ὠδὴ, μπορεῖ εὐκόλα νὰ ὑπομείνει ὅλα τὰ ἐνοχλητικὰ καὶ ἐπίπονα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ψυχὴ μας φέρεται μὲ εὐνοϊκὴ διάθεσιν πρὸς αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς εὐχαρίστησιν, γιὰ νὰ μὴ ἀνατρέπουν οἱ δαίμονες τὰ πάντα εἰσάγοντας πορνικὰ

πορνικὰ ἄσματα οἱ δαίμονες εἰσάγοντες ἅπαντα ἀνατρέπω-
σι, τοὺς ψαλμοὺς αὐτοῖς ἐπετείχισεν ὁ Θεός, ὥστε ὁμοῦ τὸ προᾶ-
γμα καὶ ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν εἶναι, τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῆ
τοιαῦτα ψαλλούση ψυχῇ ταχέως ἐφιπταμένου.

5

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ὡς γὰρ εἴρηται, ἐπειδὴ εἶδε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δυσά-
γωγον πρὸς ἀρετὴν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τὸ πρὸς
ἡδονὴν ἐπιρρεπὲς τοῦ ὀρθοῦ βίου καταμελοῦντας ἡμᾶς, τὸ
τῆς μελωδίας τερπνὸν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέμιξεν, ἵνα τῷ
10 προσηνεῖ καὶ λείψ τῆς ἀκοῆς τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠφέλιμον λαν-
θανόντως ὑποδεξώμεθα. Καὶ καθάπερ οἱ σοφοὶ τῶν ἰατρῶν,
τὰ αὐστηρότερα καὶ πικρὰ τῶν ἀλεξητηρίων φάρμακα πίνειν
διδόντες τοῖς ἀρρωστοῦσι καὶ κακοσίτοις, εὐληπτα ταῦτα
ποιοῦσι τῆ τοῦ μέλιτος ἡδονῇ παραρτύοντες, οὕτω καὶ τὴν
15 κατ' ἀρετὴν πολιτείαν, σκληρὰν οὖσαν, γλυκεῖαν ἢ μελωδία
ἐποίησε. Διὰ τοῦτο τὰ ἐναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν Ψαλμῶν
ἐπινενόηται, ἵνα οἱ παῖδες τὴν ἡλικίαν, ἢ καὶ ὄλως νεαροὶ τὸ
ἦθος, τῷ μὲν δοκεῖν μελωδῶσι, τῇ ἀληθείᾳ δὲ τὰς ψυχὰς
ἐκπαιδεύονται. Ὡς τῆς σοφῆς ἐπινοίας τοῦ διδασκάλου, ὁμοῦ
20 τε καὶ ἄδειν ἡμᾶς καὶ τὰ λυσιτελεῖ μανθάνειν μηχανωμένου!
Ὅθεν καὶ μάλλον ἐντυποῦται ταῖς ψυχαῖς τὰ διδάγματα·
βίαιον γὰρ μάθημα οὐ πέφυκε παραμένειν, τὸ δὲ μετὰ τέρψε-
ως καὶ χάριτος εἰσδύομενον, μονιμώτερόν πως ταῖς ψυχαῖς
ἡμῶν ἐνιζάνει. Ἡ μὲν οὖν πρόχειρος αἰτία, καθ' ἣν ἐν ἡδονῇ
25 τὴν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς μελέτην ποιούμεθα, αὕτη ἐστὶ, τὸ μελω-
δεῖν φημι τὰ ῥήματα.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

*Εοικε δὲ ἢ διὰ τῆς μελωδίας φιλοσοφία καὶ μεῖζόν τι ἢ

ἄσματα, ἔθεσε ὁ Θεὸς στοὺς δαίμονες ὡς τεῖχος τοὺς ψαλμούς, ὥστε τὸ πρᾶγμα νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ ἡδονὴ καὶ ὠφέλεια, πετώντας ἀμέσως τὸ ἅγιο Πνεῦμα πρὸς τὴ ψυχὴ ποὺ ψάλλει αὐτὰ τὰ ἄσματα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἐπειδὴ, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶδε ὅτι τὸ ἀνθρώπινο γένος ὑπακούει δύσκολα στὴν ἀρετὴ, καὶ ἡμεῖς ἕξαιτίας τῆς ροπῆς μας πρὸς τὴν ἡδονὴ παραμελοῦμε τὸν ὀρθὸ τρόπο ζωῆς, ἀνέμιξε στὰ δόγματα τὴν εὐχαρίστηση τῆς μελωδίας, ὥστε μὲ τὴν εὐπροσήγορη καὶ εὐχάριστη ἀκοὴ νὰ δεχόμεστε χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τοὺς λόγους. Καὶ ὅπως οἱ σοφοὶ ἀπὸ τοὺς γιατροῦς, δίνοντας στοὺς ἀρρώστους καὶ τοὺς ἀνόρεχτους νὰ πιοῦν τὰ πιὸ σιφὰ καὶ πικρὰ θεραπευτικὰ φάρμακα, τὰ κάνουν εὐληπτα περιβάλλοντάς τα μὲ μέλι, ἔτσι καὶ τὴν ἐνάρετη ζωὴ, ἣ ὁποία εἶναι σκληρὴ, ἣ μελωδία τὴν ἔκανε γλυκειά. Γι' αὐτὸ ἐπινοήθηκαν αὐτὰ τὰ μελωδικὰ ἄσματα τῶν ψαλμῶν, ὥστε αὐτοὶ ποὺ εἶναι παιδιὰ στὴν ἡλικία, ἢ καὶ γενικὰ νεαροὶ στὸ ἦθος, νομίζοντας ὅτι τραγουδοῦν, νὰ παιδαγωγοῦν τὶς ψυχές τους μὲ τὴν ἀλήθεια. Πόσο σοφὴ ἀλήθεια ἐφεύρεση τοῦ διδασκάλου, ὥστε νὰ μηχανεύεται καὶ νὰ ψάλλουμε, καὶ νὰ μαθαίνουμε αὐτὰ ποὺ μᾶς εἶναι ὠφέλιμα! Ἐτσι τὰ διδάγματα ἀποτυπώνονται στὶς ψυχές περισσότερο. Γιατὶ τὸ ἀναγκαστικὸ μάθημα ἀπὸ τὴν φύση του δὲν παραμένει, ἐνῶ αὐτὸ ποὺ εἰσέρχεται μὲ εὐχαρίστηση καὶ χάρις στὶς ψυχές μας, παραμένει κάπως μονιμώτερα μέσα σ' αὐτές. Ἡ πρόχειρη λοιπὸν αἰτία, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία μὲ εὐχαρίστηση κάνουμε τὴ μελέτη τῶν ψαλμῶν, εἶναι αὕτη, τὸ νὰ ἐκφράζουμε, ἐννοῶ, τοὺς λόγους μὲ μελωδία.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν γνώση μέσω τῆς μελω-

κατὰ τὴν τῶν πολλῶν διάνοιαν ὑποσημαίνειν. Τί οὖν ἐστὶν ὃ φημι; Ἦκουσά τινος τῶν σοφῶν τὸν περὶ τῆς φύσεως ἡμῶν διεξιόντος λόγον, ὅτι μικρὸς τίς ἐστὶ κόσμος ὁ ἄνθρωπος, πάντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὰ τοῦ μεγάλου κόσμου. Ἡ δὲ τοῦ παντός 5 διακόσμησις, ἀρμονία τίς ἐστὶ μουσική, πολυειδῶς καὶ ποικίλως κατὰ τινα τάξιν καὶ ῥυθμὸν πρὸς ἑαυτὴν ἡρμωσμένη. Ταύτης δὲ τῆς θεσπεσίας ὑμνωδίας δοκεῖ μοι καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ ἐν ἀκροάσει γενόμενος, εἰπεῖν ἐν τινι τῶν Ψαλμῶν, ὅτι αἰνοῦσι τὸν Θεὸν αἶ τε ἄλλαι δυνάμεις αἱ κατ' οὐρανὸν πα-

10 σαι, καὶ τὸ ἀστρῶν φῶς, ὃ τε ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ τῶν οὐρανῶν οὐρανοί, καὶ τὸ ὑπερουράνιον ὕδωρ. Εἰ οὖν ὁ διάκοσμος ὅλος μουσική τις ἀρμονία ἐστί, μικρὸς δὲ κόσμος ὁ ἄνθρωπος, ἢ ἐν τῷ παντὶ θεωρουμένη μουσική καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει φανήσεται.

15 Δείκνυσι δὲ τοῦτο καὶ ἡ ὀργανικὴ τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευὴ πρὸς ἐργασίαν μουσικῆς φιλοτεχνηθεῖσα παρὰ τῆς φύσεως. Ὁραῖς τὴν τῆς ἀρτηρίας αὐλὸν τὴν τῆς ὑπερώας μαγάδα, τὴν διὰ γλώττης καὶ παρειῶν καὶ στόματος, ὡς διὰ χορδῶν καὶ πλήκτρου κιθαρῳδίαν. Ἐπεὶ οὖν τὸ κατὰ φύσιν 20 φίλον τῇ φύσει, ἀπεδείχθη δὲ κατὰ φύσιν ἡμῖν οὕσα ἡ μουσική, τούτου χάριν ὁ μέγας Δαβὶδ τῇ περὶ τῶν ἀρετῶν φιλοσοφία τὴν μελωδίαν κατέμιξεν, οἷόν τινα μέλιτος ἡδονήν, τῶν ὑψηλῶν καταχέας δογμάτων. Κάμοι δοκεῖ συμβουλεύειν δι' αἰνιγμάτων, ὅτι οὐ δεῖ ἄμουσόν τε καὶ ἔκτροπον καὶ 25 παρηχημένον τῶν ἐν ἀρετῇ ζώντων εἶναι τὸ ἦθος, ἀλλ' ἐμμελές καὶ εὐρυθμον, καὶ μὴ πέρα τοῦ μέτρου ὑπερτεινόμενον (ῥῆγνυται γὰρ πάντως τῇ ὑπερτάσει τῆς χορδῆς τὸ εὐάρμοστον), μήτε πρὸς τὸ ἐναντίον ἐν ἀμετρίας τῆς ἡδονῆς ὑποχαλάμενον. Κωφὴ γὰρ καὶ ἀναυδος γίνεται ἡ ψυχὴ τοῖς τῆς 30 ἡδονῆς ἐγχανωθεῖσα πάθεσι. Δῆλον οὖν ἐκ τούτων ἐστὶν πρὸς ὅ,τι βλέπει τῆς μελωδίας τὸ αἶνιγμα, ὅτι τὴν τῶν παθη-

δίας ὑποδηλώνει καὶ κάτι ἀνώτερο ἀπὸ ὅ,τι ἡ σκέψη τῶν πολλῶν. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγω; Ἐκουσα κάποιον ἀπὸ τοὺς σοφοὺς μιλώντας γιὰ τὴν φύση μας νὰ λέγει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνας μικρὸς κόσμος, ποὺ ἔχει μέσα του ὅλα τὰ τοῦ μεγάλου κόσμου. Καὶ ἀκόμα ὅτι ἡ ἀρμονικὴ διάταξη τοῦ σύμπαντος εἶναι μιὰ μουσικὴ, ποὺ εἶναι προσαρμοσμένη μὲ ποιικίλες μορφές μὲ κάποια τάξη καὶ ρυθμὸ πρὸς τὸν ἑαυτὸ της. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ θεσπέσια ὑμνωδία, νομίζω, ἀκούοντάς τὴν ὁ μέγας Δαβὶδ, εἶπε σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ψαλμοὺς, ὅτι ὑμνοῦν τὸν Θεὸ καὶ ὅλες οἱ ἄλλες δυνάμεις στὸν οὐρανὸ, καὶ τὸ φῶς τῶν ἀστρῶν, καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, καὶ οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ νερὸ ποὺ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς⁹. Ἐὰν λοιπὸν ὅλος ὁ διάκοσμος εἶναι μιὰ μουσικὴ ἀρμονία, καὶ ὁ κόσμος εἶναι μικρὸς κόσμος, ἡ μουσικὴ ποὺ παρατηρεῖται στὸ σύμπαν θὰ φανεῖ ἐκδηλουμένη καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύση.

Τὸ δείχνει ὅμως αὐτὸ καὶ ἡ ὀργανικὴ κατασκευὴ τοῦ σώματός μας, ἡ ὁποία φιλοτεχνήθηκε ἀπὸ τὴ φύση γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς μουσικῆς. Βλέπεις τὸν σωλήνα τῆς ἀρτηρίας, τὸ ἄνω τοίχωμα τῆς στοματικῆς κοιλότητος, τὴν σὰν μὲ χορδὲς καὶ πληκτροκιθαρωδία μὲ τὴ γλῶσσα καὶ τὶς παρειές καὶ τὸ στόμα, Ἐφ'ὅσον λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ἀγαπᾷ ἡ φύση ἀποδείχθηκε ὅτι εἶναι ἡ μουσικὴ ποὺ μᾶς δόθηκε ἀπὸ τὴν φύση, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ μέγας Δαβὶδ στὴ φιλοσοφία τῶν ἀρετῶν ἀνάμιξε τὴ μελωδία τῶν ὑψηλῶν δογμάτων, σκορπίζοντάς τὴν σὰν ἡδονὴ μελιού. Καὶ ἐγὼ νομίζω ὅτι συμβουλεύει μὲ αἰνίγματα, ὅτι δὲν πρέπει τὸ ἦθος αὐτῶν ποὺ ζοῦν μὲ ἀρετὴ νὰ εἶναι ἄμουσο καὶ ἀπρεπές, ἀλλὰ μελωδικὸ καὶ εὐρυθμὸ, καὶ νὰ μὴν τεντώνεται περισσότερο ἀπὸ τὸ μέτρο (γιατὶ ὅπωςδήποτε μὲ τὴν ὑπέρταση τῆς χορδῆς σπάζει ἡ ἀρμονία), οὔτε νὰ χαλαρώνεται χωρὶς μέτρο πρὸς τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὴν ἔλλειψη μέτρου τῆς ἡδονῆς. Γιατὶ ἡ ψυχὴ γίνεται κωφὴ καὶ ἄλαλη ὅταν ἀποχαυνωθεῖ μὲ τὰ πάθη τῆς ἡδονῆς. Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ἀπὸ αὐτά, αὐτὸ πρὸς τὸ ὁποῖο ἀποβλέπει τὸ αἶνιγμα τῆς μελωδίας, ὅτι δηλαδὴ συμβουλεύει νὰ προβαί-

μάτων συμβουλεύει συστολήν ποιείσθαι, τῶν διαφόρως ἡμῖν ἐγγινομένων ἐκ τῶν διωτικῶν περιστάσεων. Ὅθεν καὶ τὰ κατορθώματα τῆς θείας ταύτης μουσικῆς προσμαρτυρεῖ τῷ Δαβίδ ἢ ἱστορία, ὅτι παρὰφορόν ποτε καταλαβὼν τὸν 5 Σαοὺλ καὶ ἐξεστηκότα τῆς διανοίας, οὕτως ἐξιάσατο κατεπάδων τοῦ πάθους, ὥστε αὐτῷ πάλιν πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἐπανελθεῖν τὴν διάνοιαν.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

Τὴν δὲ τῶν Ψαλμῶν δίβλον (τοῦτο γὰρ ἐξετάσαι λείπεται) εἰς πέντε διβλία Ἑβραῖοι διαιροῦσιν, ὥστε γενέσθαι καὶ αὐτὴν ἄλλην πεντάτευχον. Ἀπὸ γὰρ τοῦ πρώτου ψαλμοῦ μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ, μίαν ἐλογίσαντο δίβλον, ἀπὸ δὲ τοῦ τεσσαρακοστοῦ μέχρι τοῦ οα' δευτέραν, ἀπὸ δὲ τοῦ οβ' ἕως τοῦ πη' τρίτην, ἀπὸ τοῦ πθ' ἕως τοῦ ρε' τετάρτην, ἐντεῦθεν ἕως τέλους πέμπτην. Ἐκαστον γὰρ ψαλμὸν ἐν τῷ τέλει ἔχοντα, «Εὐλογητὸς Κύριος, γένοιτο, γένοιτο», τέλος εἶναι διβλίου ἐδικαίωσαν, τῆς πέμπτης μόνης μερίδος ἀντὶ τοῦ, «Εὐλογητὸς Κύριος», ἐχούσης τό, «Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον». Τίς δὲ ἢ ἐν τούτοις τεχνικὴ τάξις; Τὸ μὲν πρῶτον 20 τμήμα τῆς κακίας ἀφίστησι τὸν ἄνθρωπον, τὸ δὲ δεύτερον ὑπεριψῶντα τοῦτον εἰσάγει τοῦ βελτίωνος κατὰ τὴν διψωδестаτήν ἔλαφον, τὸ δὲ τρίτον ἐποπτικὸν αὐτὸν παρίστησι τῆς τῶν ὄντων φύσεως «Ὡς ἀγαθός», γὰρ φησιν, «ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ!». Ἐγὼ δέ, φησί, κτηνώδης ἤμην, ὅτε ἐν τοῖς ἐπικαίροις τὸ ἀγαθὸν ὠριζόμην νῦν δὲ μετὰ σοῦ εἰμι, ὅτε πρὸς τὰ δεξιὰ ὤρμησα. Τὸ τέταρτον οὐκέτι κοινὸν ἀφήσιν ἄνθρωπον εἶναι, ἀλλ' ἤδη τῷ Θεῷ συνάπτει· ὁ γὰρ πθ' ψαλμὸς ἐπιγραφὴν ἔχει «Προσευχὴ Μωϋσῆ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ». Τὸ δὲ πέμπτον ἐπὶ τὴν ἀκρόρειαν ἄγει τῆς ἀναβάσεως, ἐν ἧ' πᾶσα 25

10. Α' Βασ. 16, 17-23.

10α. Ψαλμ. 72, 1.

νουμε σέ περιορισμό τῶν βιωτικῶν περιστάσεων πού μᾶς συμβαίνουν με διάφορους τρόπους. Γι' αὐτό καί τὰ κατορθώματα αὐτῆς τῆς θεϊκῆς μουσικῆς τὰ ἐπιβεβαιώνει ἡ ἱστορία τοῦ Δαβίδ, γιατί, ὅταν κάποτε βρῆκε τὸν Σαοὺλ παρόφορο καί ἔξω ἀπὸ τὰ λογικά του, τὸν θεράπευσε τόσο πολύ, καταπραΰνοντας τὸ πάθος του, ὥστε νά τοῦ ἐπαναφέρει τὸ μυαλό του στή φυσική του κατάσταση¹⁰.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

Τὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν (γιατί αὐτὸ ὑπολείπεται νά ἐξετάσουμε), οἱ Ἑβραῖοι τὸ διαιροῦν σέ πέντε βιβλία, ὥστε νά γίνεται καί αὐτὸ ἄλλη μιά πεντάτευχος. Ἀπὸ τὸν πρῶτο δηλαδή ψαλμὸ μέχρι τὸν τεσσαρακοστὸ ὑπολογίζουν ἓνα βιβλίο, ἀπὸ τὸν τεσσαρακοστὸ μέχρι τὸν ἑβδομηκοστὸ πρῶτο δεύτερο, ἀπὸ τὸν ἑβδομηκοστὸ δεύτερο μέχρι τὸν ὀγδοηκοστὸ ὀγδοο τρίτο, ἀπὸ τὸν ὀγδοηκοστὸ ἕνατο μέχρι τὸ ἑκατοστὸ πέμπτο τέταρτο, καί ἀπὸ ἐκεῖ μέχρι τὸ τέλος πέμπτο. Ὡς τέλος κάθε βιβλίου θεώρησαν ἐκείνους πού τελειώνουν με τὸν στίχο· «Εὐλογητὸς ὁ Κύριος, γένοιτο, γένοιτο», ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πέμπτο βιβλίο, πού τελειώνει με τὸν στίχο, «Κάθε πνοή ὡς ὑμνήσει τὸν Κύριο». Καί ποιὰ εἶναι ἡ τεχνικὴ τάξη σ' αὐτά; Τὸ πρῶτο τμήμα ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν κακία. Τὸ δεύτερο εἰσάγει τὸν πολυδιψασμένο ἄνθρωπο, σὰν τὸ διψασμένο ἐλάφι, στὸ ὄφελιμώτερο. Τὸ τρίτο τὸν παριστάνει νά εἶναι ἐπόπτης τῶν δημιουργημάτων τῆς φύσεως· γιατί λέγει· «Πόσο ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ!»^{10α}. Ἐγὼ ὅμως, λέγει, ἤμουν κτηνώδης, ὅταν καθόριζα τὸ καλὸ με τὰ πρόσκαιρα. Τώρα ὅμως εἶμαι μαζί σου, ἀπὸ τότε πού ἔκλινα πρὸς τὰ δεξιὰ. Τὸ τέταρτο δὲν ἀφήνει πιά νά εἶναι μόνος του, ἀλλὰ ἤδη τὸν ἐνώνει με τὸν Θεό, γιατί ὁ ὀγδοηκοστὸς ἕνατος ψαλμὸς φέρει τὴν ἐπιγραφή· «Προσευχὴ τοῦ Μωυσῆ, τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ». Καί τὸ πέμπτο τὸν ὀδηγεῖ στὴν κορυφὴ τῆς ἀνάδρασης, ὅπου ὑπάρχει ἡ πλήρης ἐκπλήρωση τῆς σωτη-

συμπλήρωσις τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας ἐστί· «Πᾶσα», γάρ φησι, «πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον».

Τοιοῦτον μὲν δὴ τὸ προσόψημα. Καιρὸς δ' ἂν εἶη καὶ αὐτὴν παραθεῖναι τὴν πανδαισίαν, ἣν ὁ θεῖος Δαβὶδ τοῖς
5 καλοῖς δαιτυμόσιν ἠτοιμάσατο.

ρίας τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί λέγει· «Κάθε τι πού ἔχει ζωὴ καὶ ἀναπνέει, ἃς ἐξυμνήσει τὸν Κύριο.

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ προσφάγιον. Καιρὸς ὅμως εἶναι νὰ παραθέσουμε καὶ τὸ πλούσιον συμπόσιον, τὸ ὁποῖον ἐτοίμασε ὁ θεῖος Δαβὶδ γιὰ τοὺς καλοὺς συνδαιτυμόνες.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ἱεροὶ μὲν λόγοι καὶ θεῶν ἄθροισις μαθημάτων, εὐκλεᾶ
τοῖς εἰρηκόσιν περιποιούσι τὴν ὄνησιν· «Κρεῖσσον γὰρ σο-
φία λίθων πολυτέλῶν, πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστίν».
Χρηῆναι δὲ οἶμαι πονεῖν, καὶ μάλα προθύμως, ἔν γε δὴ τοῖς
5 οὕτως ὀνησιφόροις, ὄκνου τε εἶναι καὶ ῥαθυμίας κρείττονα
τῶν ἀξιαγάστων ἐρῶντα πραγμάτων· οὐ γὰρ τοῖς εἰωθόσιν
ἀναπίπτειν εἰς ῥαθυμίαν ἀλώσιμα γένοιτ' ἂν τὰ ἐξαίρετα τῶν
κατορθωμάτων, ἀλλὰ τοῖς ἰδρουῖν ἐθέλουσιν περὶ αὐτῶν. Ἐν-
θεν τοι καὶ γὰρ παρατέθηγμαί καὶ νῦν ἐπὶ γε τὸ δεῖν ὀλίγα ἄτ-
10 τα κατὰ δύναμιν καὶ εἰς τὴν τῶν ψαλμῶν ἀφηγήσασθαι δί-
βλον. Σφόδρα γὰρ αὐτῇ ἐν Ἐκκλησίᾳ Κυρίου ταῦτα ψάλλου-
σιν εἰς ὑπακοὴν τοῦ λαοῦ· δύνανται δὲ οἱ περὶ τὸν Ἀσάφ
προφηῆται δείκνυσθαι καὶ ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι καταστα-
θέντες ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ εἰς τοὺς λαοὺς εἰς τὸ αἰνεῖν τὸν Κύριον
15 καὶ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἡμῖν εἴρηται.
Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν τῶν εὕρισκομένων, εἰ τύχοι, διαψάλμα-
τος ἢ ὀθέλου ἢ λημνίσκου ἢ τινος ἑτέρου μνήμην ἐκάστου

11. Παροιμ. 3, 14.

12. Στενή ταινία ἀπὸ μαλλί, μετὴν ὁποῖα ἔδεναν τὰ μαλλιά.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΣΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οί ιεροί λόγοι καὶ ἡ συγκέντρωση τῶν θείων μαθημάτων προσφέρουν ὀνομαστή ὠφέλεια σ' ἐκείνους πού τὰ ἔχουν πεῖ· Γιατί λέγει, «Ἡ σοφία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τοὺς πολῦτιμους λίθους, καὶ κάθε πολῦτιμο πρᾶγμα δὲν εἶναι ἰσάξιο μὲ αὐτήν»¹¹. Νομίζω λοιπὸν ὅτι πρέπει νὰ κοπιᾶζει, καὶ πολὺ πρόθυμα μάλιστα, γιὰ τὰ τόσο ὠφέλιμα, καὶ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε κόπο καὶ ὀκνηρία αὐτὸς πού ἐπιθυμεῖ πολὺ τὰ ἄξια θαυμασμοῦ. Γιατί δὲν κατορθώνονται εὐκόλα τὰ ἐξαιρετικὰ κατορθώματα ἀπὸ αὐτοὺς πού ἔχουν συνηθίσει νὰ πέφτουν σὲ ὀκνηρία, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ ἐκείνους πού θέλουν νὰ ἰδρῶνουν γι' αὐτὰ. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν παρακινήθηκα καὶ ἐγὼ τώρα στὸ ὅτι πρέπει νὰ διηγηθῶ ὅσο μπορῶ λίγα ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχουν σχέση μὲ τὸ βιβλίο τῶν ψαλμῶν. Γιατί τοὺς ψάλλουν πολὺ στὴν Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ τοὺς ἀκούει ὁ λαός, καὶ μποροῦν οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Ἀσάφ νὰ ἀναδειχθοῦν προφῆτες καὶ ἀρχηγοὶ καὶ δάσκαλοι, πού τοποθετήθηκαν ἀπὸ τὸν Δαβὶδ στοὺς λαούς, γιὰ νὰ ὑμνοῦν τὸν Κύριο καὶ νὰ τὸν δοξολογοῦν. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἔτσι εἰπώθηκαν ἀπὸ μένα. Ὅσο γιὰ τὰ ὑπόλοιπα πού τυχὸν βρίσκονται σ' αὐτούς, ἦτοι τὸ διάψαλμα ἢ τὸ βέλος ἢ τὸν λημνίσκο¹² ἢ τὴν μνήμη

ψαλμοῦ, τῆ τοῦ Κυρίου χάριτι ὁδηγούμενος καὶ συμβιβαζόμενος τῆ ἐκείνου δυνάμει, λέξω καὶ πάλιν. Καὶ περὶ αὐτῶν δὲ τῶν προλεχθέντων ἐν τοῖς ἑξῆς πλατύτερον τὸν λόγον διηγῆσομαι τῆ τοῦ Κυρίου χάριτι.

5

ΨΑΛΜΟΣ Α΄.

Στίχ. 3. «Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῆ κατενοδοθήσεται».

Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας ἦν οὐκ ἄτραχυ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τὸ δύνασθαι κατενυμεγεθεῖν τῆς ἐκτόπου
10 φιληδονίας καὶ ὑπερφέρεσθαι κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν, ἐπειδὴ δὲ ἐπέφανεν ἡμῖν Θεὸς ὢν ὁ Κύριος, λεία καὶ ὁμαλή καὶ οὐδὲν ἔχουσα τὸ ἄναντες ἢ τραχὺ γέγονεν ἢ εἰς ἀρετὴν ἡμᾶς ἀποφέρουσα τρίβος.

15

Στίχ. 5. «Οὐκ ἀναστήσονται οἱ ἀσεβεῖς ἐν κρίσει».

Ἐπεται δὲ τις αὐτοῖς ἔσθ' ὅτε καὶ οἰκτιριστός, ὡς μὴ ταῖς ἴσαις τοῖς ἀσεβέσιν κολάσει περιπεσεῖν. Ἀναστήσονται δὲ καὶ οἱ ἁμαρτωλοί, ἀλλ' οὐκ ἔσονται ἐν τῆ βουλῇ καὶ τῷ τάγματι τῶν δικαίων· βουλήν δὲ δικαίων φησὶν οἶον τὴν τάξιν
20 καὶ τὸ ἀξίωμα. Εἰ γὰρ καὶ εἶέν τινες τῶν ἡμαρτηκότων ἐλέους ἢ συγγνώμης ἄξιοι, ἀλλ' οὐκ ἂν τοῖς τῶν ἁγίων ἐναριθμηθεῖεν χοροῖς· ἕτερος γὰρ ἐκείνων κληρὸς, καὶ ἀνεστηκότα τὰ ἀυχήματα, περίοπτός τε ἢ χάρις καὶ ἀτελεύτητος ἢ τρουφή. Τετρουγήκασι γὰρ καρπὸν ἀνδραγαθημάτων, καὶ τῆς εἰς πᾶν
25 ἀγαθὸν εὐανδρίας καταπλουτοῦσι τὰς ἀμοιβάς. Σὺ δὲ σημείωσαι ὅτι πρῶτος Δαβὶδ ἀνάστασιν καὶ κρίσιν καὶ ἐπαγγελίαν ζωῆς μελλούσης σαφῶς ἐδίδαξε, Μωσέως μὴδὲν παραδεδοκότος.

κάποιου ἄλλου ψαλμοῦ, ὀδηγούμενος μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου καὶ συμβιβαζόμενος μὲ τὴν δύναμη Ἐκείνου, θὰ τὰ πῶ καὶ πάλι. Ἄλλὰ καὶ γι' αὐτὰ ποὺ ἔχουν εἰπωθεῖ, θὰ κἀνω παρακάτω εὐρύτερο λόγο μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ 1ος

Στίχ. 3. «Καὶ ὅλα ὅσα θὰ κάνει αὐτὸς θὰ ἔχουν αἴσιο τέλος».

Πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα μας δὲν ἦταν εὐκόλη στοὺς ἀνθρώπους ἢ δυνατότητα νὰ νικοῦν τὴν παράλογη φιληδονία καὶ νὰ ὑπερβαίνουν τὰ ὅρια τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν, ὅταν ὅμως ἐμφανίσθηκε σὲ μᾶς ὁ Κύριος, ποὺ εἶναι Θεός, ἔγινε λειῶς καὶ ὁμαλός, χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε τὸ ἀνηφορικὸ ἢ ἀνώμαλο, ὁ δρόμος ποὺ μᾶς ὀδηγεῖ στὴν ἀρετή.

Στίχ. 5. «Οἱ ἀσεβεῖς δὲν θὰ ἀναστηθοῦν κατὰ τὴν κρίση».

Μερικὲς φορὲς βέβαια ἀκολουθεῖ σ' αὐτοὺς καὶ εὐσπλαγχνία, ὥστε νὰ μὴ ὑποστοῦν τὶς ἴδιες τιμωρίες μὲ τοὺς ἀσεβεῖς. Θὰ ἀναστηθοῦν φυσικὰ καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἀλλὰ δὲν θὰ βρῖσκονται στὴ βουλή καὶ στὴ σύναξη τῶν δικαίων. Βουλή βέβαια τῶν δικαίων ὀνομάζει κατὰ κάποιον τρόπο τὴν τάξη (θέση) καὶ τὸ ἀξίωμα τους. Γιατί, ἂν καὶ μπορεῖ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ εἶναι ἀξιοὶ ἐλεημοσύνης ἢ συγγνώμης, ἀλλὰ δὲν θὰ καταταγοῦν στοὺς χοροὺς τῶν ἁγίων. Καθόσον ἄλλος εἶναι ὁ κληρὸς ἐκείνων, ὑψηλὰ τὰ καυχήματά τους, περίβλεπτη ἢ χάρη καὶ ἀτελείωτη ἢ ἀπόλαυση. Γιατί ἔχουν τρυγήσει τὸν καρπὸ τῶν κατορθωμάτων τους καὶ ἀπολαμβάνουν τὶς ἀμοιβὲς τῆς γενναιότητάς τους σὲ κάθε ἀγαθὸ. Σὺ ὅμως σημείωσε, ὅτι πρῶτος ὁ Δαβὶδ δίδαξε τὴν ἀνάσταση καὶ κρίση καὶ τὴν ὑπόσχεση τῆς μέλλουσας ζωῆς μὲ τρόπο σαφῆ¹³, χωρὶς ὁ Μωυσῆς νὰ ἔχει παραδώσει τίποτε.

13. Ματθ. 25, 34.

ΨΑΛΜΟΣ Β΄.

Στίχ. 1. «Ἴνα τί ἐφρούαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;».

Καὶ ἐνταῦθα δὲ σαφέστερον τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀπονοίας, καὶ τὸ ἀχάλινον θράσος τὸ κατὰ Χριστοῦ, καὶ τὸ εἰκαῖον ἐν σκέμμασι, καὶ μειρακιῶδες ἐν λογισμοῖς, μονονουχὶ κατατιᾶται λέγων «Ἴνα τί ἐφρούαξαν ἔθνη;». - Καὶ ἑτέρως δὲ μάτην ἐμελέτησαν τὰ τῶν προφητῶν διβλία, τὸν ὑπ' αὐτῶν κηρυττόμενον Σωτῆρα τοῦ γένους μὴ παραδεξάμενοι.

10 Στίχ. 6. «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ».

Ἄνευθεὴς δὲ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, ὅσα λέγεται λαμβάνειν, ἵνα ἡμεῖς μετάσχωμεν, εἴληφεν. - Κεχειροτόνημαι, φησὶν, εἰς βασιλέα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὥστε διαγγέλλειν τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τοῖς ἐν Σι-
15 ῶν. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστιν ὅπερ ἔφη Χριστός· «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ». Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοῖς τῆς ἐπαγγελείας ὠφείλετο χάρις, αὐτοῖς καὶ πρῶτοις τὸν τῆς εὐαγγελικῆς ἀφηγήσεως ἐχαρίζετο λόγον, καὶ τὴν διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν δικαίωσιν.

20 Στίχ. 7. «Υἱός μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε».

Οἶδεν οὖν ὁ Δαβὶδ τὸν Χριστὸν καὶ προαιώνιον ἔχοντα τὸν τῆς θεότητος θρόνον διὰ τὴν ἐκ Πατρὸς ἀπόρρητον γέννησιν «Ὁ θρόνος σου» γὰρ, φησὶν, «ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα». Οἶδεν αὐτὸν καὶ βασιλείαν δεχόμενον ἀνθρωπίνως ἐν χρόνῳ,
25 διὰ τὸ τῆς οἰκονομίας νεώτερον. Καὶ πάλιν τὴν προαιώνιον αὐτοῦ δηλοῖ γέννησιν εἰπὼν «Υἱός μου εἶ σύ». Ἦν γὰρ αἰεὶ Υἱός· Καὶ τὴν κατὰ σάρκα δὲ αὐθις δεικνύει ἐπενεγκῶν «Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε»· τὸ γὰρ «σήμερον», χρόνου ἐστίν.

14. Ματθ. 15, 24.

15. Ψαλμ. 44, 7.

ΨΑΛΜΟΣ 2ος

Στίχ. 1. «Γιατί ἀφηνίασαν τὰ ἔθνη καὶ συνέλαβαν σχέδια ἀνόητα;».

Καὶ ἐδῶ κατηγορεῖ πιὸ καθαρὰ τὶς ἀνοησίες καὶ τὸ ἀχαλί-
νωτο θρόσος τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ τὴ
ματαιότητα τῶν σκέψεων καὶ τοὺς παιδαιριώδεις λογισμοὺς
τους, λέγοντας· «Γιατί ἀφηνίασαν τὰ ἔθνη;». Καὶ κατ' ἄλλη
ἐννοια, ἀδिका μελέτησαν τὰ βιβλία τῶν προφητῶν, ἀφοῦ δὲν
παραδέχθησαν τὸν Σωτῆρα τοῦ γένους ποὺ κηρύσσεται ἀπὸ
αὐτοὺς.

Στίχ. 6. «Ἐγὼ ὅμως ἐνθρονίσθηκα βασιλιάς ἀπὸ αὐτόν».

Ἐνῶ λοιπὸν ἀπὸ τὴ φύση του δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε,
ὅσα λέγεται ὅτι λαμβάνει, τὰ ἔχει λάβει γιὰ νὰ γίνουμε μέτοχοι
αὐτῶν καὶ ἐμεῖς. - Χειροτονήθηκα, λέγει, βασιλιάς ἀπὸ τὸν Θεὸ
καὶ Πατέρα, γιὰ νὰ διακηρύττω τὸ πρόσταγμά του, καὶ πρὶν
ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους στοὺς κατοίκους τῆς Σιών. Καὶ αὐτό,
νομίζω, σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Χριστός· «Δὲν ἔχω σταλεῖ,
παρὰ μόνο σὰ πρόβατα τὰ χαμένα τῆς γενιᾶς τοῦ Ἰσραήλ»¹⁴.
Ἐπειδὴ δηλαδὴ σ' αὐτοὺς ὀφειλόταν ἡ χάρις τῆς ὑπόσχεσης, σ'
αὐτοὺς πρῶτα χάρισε τὸν λόγο τῆς εὐαγγελικῆς διήγησης καὶ
τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη τους σ' αὐτόν.

Στίχ. 7. «Ἐσὺ εἶσαι Υἱός μου· ἐγὼ σὲ γέννησα σήμερα».

Γνώριζε λοιπὸν ὁ Δαβὶδ τὸν Χριστό, ἂν καὶ εἶχε προαιώνιο
τὸν θρόνο τῆς θεότητος, λόγω τῆς ἀπόρρητης γέννησης ἀπὸ τὸν
Πατέρα. Γιατὶ λέγει· «Ὁ θρόνος σου, Θεέ, ὑπάρχει αἰώνια»¹⁵.
Γνώριζε αὐτὸν δεχόμενον καὶ βασιλεία ὡς ἄνθρωπος μέσα στὸν
χρόνο, λόγω τῆς νεώτερης οἰκονομίας. Καὶ πάλι φανερώνει τὴν
προαιώνια γέννησή του λέγοντας· «Ἐσὺ εἶσαι Υἱός μου». Γιατὶ
ἦταν πάντοτε Υἱός. Ἐπίσης δείχνει καὶ τὴν κατὰ σάρκα γέννη-
σή του, προσθέτοντας· «Ἐγὼ σὲ ἐγέννησα σήμερα», γιὰ τὸ

Ἐχαρίσατο δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς ὡς ἀνθρώπῳ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, τὸ τῆς νιότητος δηλαδή. Τὸ «σήμερον», καιροῦ τοῦ ἐνεστηκότος, καθ' ὃν καὶ γέγονε σὰρξ, ποιεῖται τὴν δήλωσιν, ὑπάρχων δὲ φύσει καὶ τῶν ὄλων Κύριος· μεμαρτύρηκεν γὰρ 5 Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, ἴδια λέγων αὐτοῦ τὸν κόσμον. Ὡς εἰς δόξαν συνήθη τὴν τῆς βασιλείας καλούμενος, ἔφασκεν· «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ», δηλον δὲ ὅτι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Ἡνέσχετο δὲ τῶν τοιούτων, ἵν' ὡς ἄνθρωπος νιοποιηθεῖς, καίτοι κατὰ φύσιν ὑπάρ- 10 χων Υἱός, ὁδοποιήσῃ δι' αὐτοῦ τῇ ἀνθρώπου φύσει τῆς νιοθεσίας τὴν μέθεξιν, καὶ καλέσῃ πρὸς βασιλείαν οὐρανῶν τοὺς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας τυραννουμένους Ὡσπερ γὰρ οἶά τινα κληρον, ἐκ πατρὸς εἰς ὄλον τὸ ἐξ αὐτοῦ διῆκον γένος τὰς ἐκ τῆς ἐν Ἀδὰμ παραβάσεως συμφορὰς ἐσχήκαμεν, ἀρᾶ καὶ θανά- 15 τω πεφορτισμένοι, οὕτω πάλιν εἰς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος τὰ ἐν Χριστῷ διαδραμεῖται λαμπρά. Δέχεται γὰρ ἡμῖν, οὐχ ἑαυτῷ δὲ πάντως ὁ Μονογενής· πλήρης γὰρ ἐστὶν ὅτι καὶ φύσει Θεός· δεῖται δὲ ὄλως οὐδενός· καταπλουτίζει δὲ μᾶλλον αὐτὸς τοῖς ἄνωθεν ἀγαθοῖς τὴν σύμπασαν κτίσιν.

20 *Στίχ. 8. «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη».*

Ἐνὸς ἔθνους παροιστρήσαντος τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ διὰ τοῦτο ἀποβληθέντος, πάντα τὰ ἔθνη δίδοται τῷ Χριστῷ πιστεύσαντα εἰς αὐτὸν (αὐτὸς γὰρ ἢ τῶν ἐθνῶν προσδοκῆ, καὶ ἐν αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσι), καὶ ἀντὶ μιᾶς γῆς τῆς τῶν Ἰουδαίων, 25 τὰ τῆς οἰκουμένης πέρατα [πληρώματα] ὤκειώσατο.

Στίχ. 8. «Καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου».

Τέθειται γὰρ ὡς ἄνθρωπος κληρονόμος πάντων, ἵνα λοι-

16. Φιλίπ. 2, 9.

17. Ἰω. 1, 2.

18. Ματθ. 12, 21.

«σήμερα» δηλώνει χρόνο. Καὶ τοῦ χάρισε ὁ Θεὸς ὡς ἄνθρωπο ὄνομα ἄνωτερο ἀπὸ κάθε ὄνομα¹⁶, δηλαδή τὸ ὄνομα τῆς υἰότη-
 τας. Τὸ «σήμερα» δηλώνει τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο σαρκώθη-
 κε, ἂν καὶ ἦταν ἀπὸ τῆ φύση του καὶ Κύριος τῶν ὅλων. Γιατὶ
 ἔδωσε μαρτυρία ὁ Ἰωάννης γι' αὐτὸν¹⁷, ὅτι ἦρθε στὰ δικά του,
 «δικά του» ὀνομάζοντας τὸν κόσμο. Καλούμενος ὡς πρὸς δόξα
 συνηθισμένη, στὴ δόξα τῆς βασιλείας, ἔλεγε· «Ἐγὼ ἔγινα βασι-
 λιάς ἀπὸ αὐτόν», δηλαδή ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα. Καὶ τὰ ἀνεχό-
 ταν αὐτά, μὲ σκοπὸ, ὡς ἄνθρωπος πού ἔγινε Υἱός, ἂν καὶ ἀπὸ τῆ
 φύση του ἦταν Υἱός, νὰ ἐτοιμάσει, μέσω αὐτοῦ, στοὺς ἀνθρώ-
 πους τὴ συμμετοχὴ τους στὴν υἰοθεσία, καὶ νὰ ἐλκύσει πρὸς τὴν
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐκείνους πού κατεξουσιάζονταν τυραν-
 νικά ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Γιατί, ὅπως σάν κάποια κληρονομία ἀπὸ
 πατέρα, ὅλο τὸ γένος πού προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, κληρονομήσαμε
 τίς συμφορὲς πού προέκυψαν ἀπὸ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδάμ,
 φορτωμένοι μὲ κατάρρα καὶ θάνατο, ἔτσι πάλι θὰ περιέλθουν σὲ
 ὀλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος ὅλα τὰ λαμπρὰ τοῦ Χριστοῦ.
 Γιατὶ ὁ Μονογενὴς δέχεται τὰ λαμπρὰ ὅπωςδὴποτε γιὰ μᾶς, ὄχι
 γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐπειδὴ εἶναι πλήρης, ὡς κατὰ φύση Θεός.
 Γιατὶ δὲν ἔχει ἀπολύτως ἀπὸ τίποτε ἀνάγκη, ἀντίθετα αὐτὸς
 μᾶλλον καταπλουτίζει μὲ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ του ὀλόκληρη τὴν
 κτίση.

Στίχ. 8. «Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ ἔθνη».

Ὅταν τὸ ἔθνος τοῦ Ἰσραὴλ ἀφηνίασε καὶ γιὰ τὸν λόγο
 αὐτὴν ἀποβλήθηκε, ὅλα τὰ ἔθνη, ἀφοῦ πίστεψαν σ' αὐτόν,
 δόθηκαν στὸν Χριστό (γιατὶ αὐτὸς ἦταν ἡ προσδοκία τῶν
 ἐθνῶν, καὶ σ' αὐτόν τὰ ἔθνη στηρίζουν τίς ἐλπίδες τους¹⁸) καὶ
 ἀντὶ τῆς μᾶς χώρας, τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων, ἔκανε δικά του
 τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

Στίχ. 8. «Καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ ἔθνη κληρονομία σου».

Ὅρισθηκε δηλαδή, ὡς ἄνθρωπος, κληρονόμος ὅλων, ὥστε

πὸν ὡς ἴδιον ἀνασῶση κληρὸν τοὺς ἐπὶ γῆς διηροπασμένους
 ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων. Οὗ δὴ πρὸς πέρας ἀχθέν-
 τος, ἔφη πρὸς τὸν Πατέρα ὁ Υἱός· «Οὓς δέδωκάς μοι, ἐκ σοῦ
 ἦσαν, καὶ μοὶ αὐτοὺς δέδωκας». Εἰ δὲ τοῦ Πατρὸς ἦσαν, καὶ
 5 τοῦ συμβασιλεύοντος αὐτῷ κατὰ φύσιν Λόγου, εἰς τὸν ὑπάρ-
 χοντα αὐτοῦ πλοῦτον ἄνεισιν καὶ μετὰ σαρκός. Τοιγαροῦν
 ἔφασκε· «Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ». Οὐκοῦν, ἂν
 εἰ λέγοιτο λαβεῖν καὶ τεθεῖσθαι κληρονόμος, διὰ τὸ ἀνθρώπι-
 νον λέγεται. Γέγονε γὰρ ἄνθρωπος, ἵνα κηρύξῃ αἰχμαλώτους
 10 ἄφεισιν τοῖς ἀποσκιωθήσασιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔμεινεν οὐδὲν ἦτ-
 τον Θεός, καίτοι πτωχέυσας καθ' ὃ γέγονεν ἄνθρωπος Διὸ
 καὶ πρὸς τοὺς Ἑβραίους ἔφασκε Παῦλος· «Δι' οὗ καὶ τοὺς
 αἰῶνας ἐποίησε».

Οὐκ ἐν χρεῖα δόξης ἢ ἑτέρου τινὸς καθεστηκώς ὁ Υἱός,
 15 ὃς Λόγος ἐστίν, αἰτεῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἢ καὶ λαμβάνειν λέ-
 γεται· οἰκονομικῶς δὲ τοῦτο ποιεῖ. Δέχεται μὲν γὰρ ἀνθρωπί-
 νως διὰ τὸ σχῆμα τῆς πρὸς ἡμᾶς ὁμοιώσεως· ἔστι δὲ πλήρης
 ὡς Θεός. Καὶ μετ' ὀλίγα· Αἰτεῖ τοίνυν καὶ δέχεται παρὰ τοῦ
 Πατρὸς δι' ἡμᾶς, ἅπερ ἔχει μὲν φυσικῶς ὡς Θεός. Ἐπειδὴ
 20 σάρκα τοῦ δοξάζεσθαι χρῆζουσαν ἀνέλαβεν, καὶ οὐχ ἑτέρου
 τινός, ἀλλ' αὐτοῦ γέγονεν, εἰκότως ἰδιοποιεῖται τὰ εἰς αὐτὴν
 ἢ περὶ αὐτὴν γινόμενα, καὶ ὡς ἄνθρωπος μὴ ἔχων, δέχεται
 παρὰ τοῦ Πατρὸς ἅπερ ἔχει φυσικῶς ὡς Υἱὸς καὶ Θεός.

Στίχ. 8. «Καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα
 25 τῆς γῆς».

Τοῦτο δείκνυσιν, ὅτι οὔτε ἐπὶ τοῦ Ζοροβάβελ, ὡς Ἰουδαῖ-
 οὶ φασιν, ἔχει λόγον (ποῖα γὰρ ἔλαβεν, ἢ ποῖαν κατάσχεσιν
 περᾶτων γῆς;), ἐπὶ δὲ τοῦ Κυρίου τοῦ πάντα τὸν κόσμον ὑπα-
 γομένου εἰς τὴν ἑαυτοῦ δεσποτείαν.

19. Ἰω. 17, 6.

20. Ἰω. 17, 10.

21. Ἦσ. 61, 1. Λουκᾶ 4, 19.

νά σώσει ὡς δική του κληρονομία τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν παρασυρθεῖ ἀπὸ τὶς ἀντίθετες δυνάμεις. Ὅταν λοιπὸν αὐτὸ ἔφτασε στὴν ὀλοκλήρωσή του, εἶπε ὁ Υἱὸς στὸν Πατέρα: «Αὐτοὶ τοὺς ὁποίους μοῦ ἔδωσες ἦταν δικοί σου, καὶ τοὺς ἔδωσες σέ μένα»¹⁹. Ἐφόσον λοιπὸν ἦταν τοῦ Πατέρα, καὶ τοῦ κατὰ φύση Λόγου ποὺ συμβασιλεύει μαζί του, ἀνέρχεται μαζί με τὴ σάρκα στὸν πλοῦτο ποὺ εἶχε. Πράγματι λοιπὸν ἔλεγε: «Ὅλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου, καὶ τὰ δικά σου δικά μου»²⁰. Ὡστε λοιπὸν, ἐὰν λέγεται ὅτι τὰ ἔλαβε καὶ ἔγινε κληρονόμος, λέγεται λόγῳ τῆς ἀνθρώπινης φύσεώς του. Γιατὶ ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ἐλευθερώσει τοὺς αἰχμαλώτους ποὺ εἶχαν ἀποσκιρτήσῃ ἀπὸ τὸν Θεό²¹, ἀλλὰ ἐξακολούθησε νὰ παραμένει Θεός, ἂν καὶ πτώχευσε μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε στοὺς Ἑβραῖους: «Μέσω αὐτοῦ δημιούργησε καὶ τοὺς αἰῶνες»²².

Δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ δόξα ἢ κάποιον ἄλλο ὁ Υἱὸς, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος καὶ λέγεται ὅτι ζητεῖ ἢ καὶ λαμβάνει ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ τὸ κάνει αὐτὸ κατ' οἰκονομία. Γιατὶ τὰ δέχεται ὡς ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἔχει τὸ σχῆμα τῆς ὁμοιότητος μὲ μᾶς, ἀλλὰ εἶναι πλήρης Θεός. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα: Ζητεῖ λοιπὸν καὶ δέχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα γιὰ μᾶς, αὐτὰ ποὺ ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του ὡς Θεός. Ἐπειδὴ ἔλαβε σάρκα ποὺ εἶχε ἀνάγκη νὰ δοξασθεῖ, καὶ ἔγινε σάρκα ὄχι κανενὸς ἄλλου, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου, δικαιολογημένα κάνει δικά του ὅλα ὅσα γίνονται σ' αὐτήν, ἢ σχετικὰ μ' αὐτήν, καὶ ἐπειδὴ ὡς ἄνθρωπος δὲν ἔχει, δέχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα αὐτὰ ποὺ ἔχει κατὰ τρόπο φυσικὸ ὡς Υἱὸς καὶ Θεός.

Στίχ. 8. «Καὶ θὰ θέσω ὑπὸ τὴν κυριαρχία σου
τὰ πέρατα τῆς γῆς».

Αὐτὸ δείχνει, ὅτι οὔτε ἐπὶ τοῦ Ζοροβάβελ, ὅπως λένε οἱ Ἰουδαῖοι, συνέβη αὐτὸ (ποιὰ δηλαδή εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἔλαβε, ἢ ποιὰ κυριαρχία εἶχε στὰ πέρατα τῆς γῆς;), ἀλλὰ ἀναφέρεται στὸν Κύριο, στὴν ἐξουσία τοῦ ὁποῖου ὑπάγεται ὅλος ὁ κόσμος.

22. Ἑβρ. 1, 2.

Στίχ. 9. «Ὡς σκεύη κεραμέως συντριψείς
αὐτούς».

Ἔως μὲν γὰρ ἐλπίδα εἶχον ἀναπλάσεως, πηλὸς ἦκουον,
«Μή», γάρ, φησί, καθὼς ὁ κεραμεὺς οὐ δυνήσομαι ὑμᾶς ἀνα-
5 πλάσαι, οἶκος Ἰσραήλ;», ὅτε δὲ ἐξοπτηθέντες πρὸς τὸ κακὸν
γεγόνασιν ὄστρακα, συντριβὴν αὐτοῖς ἀπειλεῖ ἀδιόρθωτον.
Ποιμαίνει δὲ καὶ τὰ ἔθνη Χριστὸς ὡς ἐν ῥάβδῳ τῷ σταυρῷ
καὶ τῇ ἀρραγεῖ καὶ ἰσχυρᾷ αὐτοῦ βασιλείᾳ. Ἡ γὰρ ῥάβδος
καὶ βασιλείας ἐστὶ σύμβολον, ὡς τό, «Ῥάβδος εὐθύτητος ἢ
10 ῥάβδος τῆς βασιλείας σου». Καὶ συντριβεῖ ταῦτα οὐχ ὥστε
ἀπολέσαι καὶ ἀναλῶσαι, ἀλλ' ὥστε ἀναπλάσαι. Πρὸς τοῦτο
γὰρ σκοπὸς τῷ κεραμεῖ συντριβεῖν τὰ οἰκεῖα σκεύη, ὅταν μὴ
ἀκέραιον σώζη τὴν διάπλασιν οὐδέπω πυρὶ προσωμιληκό-
τα.

15 Στίχ 12. «Δράξασθε παιδείας».

Τὸ «Δράξασθε», τὸ “Ἐν τάχει” ἀποδοτέον, καθ' ὑπέρβα-
τον εἰρημένον. Δράξασθε παιδείας ἐν τάχει, καὶ ἔτι ἐν τῷ βίῳ
τούτῳ τυγχάνοντες, μήποτε ὀργισθῆ Κύριος, καὶ ἀλλοτριώσῃ
ὑμᾶς τῆς χαρᾶς τῶν δικαίων. Ἀπριξ ἡμᾶς ἔχεσθαι τῆς τοῦ
20 Κυρίου διδασκαλίας βουλόμενος, εἰκότως τῇ τοῦ «δράξα-
σθαι» φωνῇ κέχρηται.

ΨΑΛΜΟΣ Γ.

Στίχ 2. «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν;».

Φησὶ γοῦν «Τί ἐπληθύνθησαν;», τὸ τί ἀντὶ τοῦ “σφόδρα”
25 λέγων. Καταπλήττεται γὰρ ἀναριθμήτους ὄρων τοὺς ἀρτύον-
τας αὐτῷ τὰς ἐπιβουλάς, καὶ δέδιδε μὲν ὡς ἄνθρωπος, πλὴν
οὐχ ἠττάται τοῖς δείμασιν, ἀλλ' ἐρωμένην ἔχων ἐπὶ Θεῷ τὴν
καρδίαν, προσδοκᾷ ὅτι τῶν ἐπιβουλευόντων περιγενήσεται.

Στίχ. 9. «Θὰ τοὺς συντρίψεις σὰν τὰ ἀγγεῖα τοῦ κεραμοποιῦ».

“Ὅσον καιρὸ δηλαδὴ εἶχαν ἐλπίδα ἀνάπλασης, ἀκούσαν ὅτι εἶναι πηλός· γιατί λέγει· «Μήπως δὲν μπορῶ νὰ σᾶς ξαναπλάσω, ὅπως ὁ κεραμοποιός, οἶκε τοῦ Ἰσραήλ;»²³. “Ὅταν ὅμως ψήθηκαν καλὰ πρὸς τὸ κακὸ καὶ ἔγιναν πῆλινα ἀγγεῖα, τοὺς ἀπειλεῖ μὲ θρυματισμὸ πού δὲν ἐπιδέχεται διόρθωση. Ὁ Χριστὸς ὅμως ποιμαίνει καὶ τὰ ἔθνη χρησιμοποιοῦντας ὡς ράβδο τὸν σταυρό, καὶ μὲ τὴν σταθερὴ καὶ ἰσχυρὴ βασιλεία του. Γιατὶ ἡ ράβδος εἶναι καὶ σύμβολο τῆς βασιλείας, ὅπως ὅταν λέγει, «Τὸ βασιλικὸ σκῆπτρο σου εἶναι σύμβολο τῆς δικαιοσύνης»²⁴, καὶ συντρίβει τὰ ἀγγεῖα, ὄχι γιὰ νὰ τὰ καταστρέψει καὶ νὰ τὰ ἐξαφανίσει, ἀλλὰ νὰ τὰ ξαναπλάσει. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ κεραμοποιῦ, πού σπάζει τὰ σκεύη του, ὅταν δὲν διατηροῦν ἀκέραια τὴν διάπλασή τους, μὴ ἔχοντας δεχθεῖ τὴν ἐπίδραση τῆς φωτιᾶς.

Στίχ. 12. «Ἐγκολπωθεῖτε τὴ διδασκαλία του».

Τὸ «δράξασθε», λεγόμενο καθ' ὑπέρβαση, πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ μὲ τὴν ἔννοια, γρήγορα. Ἐγκολπωθεῖτε τὴ διδασκαλία του ὅσο ἀκόμα βρίσκεσθε στὴ ζωὴ αὐτὴ, μήπως ὀργισθεῖ ὁ Κύριος καὶ σᾶς στερῆσει τὴ συμμετοχὴ στὴ χαρὰ τῶν δικαίων. Ἐπειδὴ θέλει νὰ εἴμαστε προσκολλημένοι στὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου, δικαιολογημένα χρησιμοποιοῖ τὴ λέξη «δράξασθε».

ΨΑΛΜΟΣ 3ος

Στίχ. 2. «Κύριε, γιατί πολλαπλασιάσθηκαν;».

Λέγει λοιπόν· «Γιατὶ πολλαπλασιάσθηκαν;», χρησιμοποιοῦντας τὸ «τί» ἀντὶ τοῦ “ὑπερβολικά”. Γιατὶ μένει κατάπληκτος βλέποντας ὅτι εἶναι ἀναρίθμητοι αὐτοὶ πού παρασκευάζουν μηχανορραφίες γι’ αὐτόν. Καὶ φοβᾶται βέβαια ὡς ἄνθρωπος, ὡστόσο δὲν ὑποχωρεῖ μπροστὰ στοὺς φόβους, ἀλλ’ ἔχοντας στη-

24. Ψαλμ. 44, 7.

Ἔθλιβον δὲ τὸν Δαβὶδ πληθυνόμενοι οἱ προστιθέμενοι τῷ Ἀβεσσαλὼμ διακόσιοι ἄνδρες ἐξ Ἱερουσαλήμ, ὅτε αὐτῷ καὶ Ἀχιτόφελ καὶ Θεκῶν προσετέθησαν, καὶ σύστρεμμα ἰσχυρὸν καὶ λαὸς πολὺς σὺν αὐτῷ. Οὗτοι γὰρ πάντες ἔθλιβον τὸν Δα-
5 βίδ, ἐν οἷς καὶ ὁ Σεμεεί, ὃς ἐκπορευομένῳ κατηρᾶτο τῷ Δα-
βίδ.

Στίχ 4. «Σὺ δέ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ».

Τὴν γενομένην ἐκ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπαναστάσεως αὐτῷ συνοχὴν τε καὶ ἀμηχανίαν προειπὼν ὁ Δαβίδ, νῦν διαστέλλει
10 τὸ μέλος τῷ διαψάλματι, καὶ τῷ κατὰ τὸ ἀπόρητον αὐτῷ ἐνηχῆσαντι ἐπιθαρσῆσας, τὴν σωτήριον ταύτην φωνὴν φθέγγεται· «Σὺ δέ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ». Ἐκεῖνοι μὲν, φησίν, ὄπλα κινουῖσι καὶ περιέσεσθαί μου προσδοκῶσι, διὰ τὸ τῆς σῆς γεγυμνωσθαί με χάριτος, ἐγὼ δὲ οἶδα τὸν ἔμμαντοῦ
15 Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν. Οὐκ ἐπὶ τόξῳ ἐλπῶ, καὶ ἡ ῥομφαία μου οὐ σώσει με, ἀλλὰ τεῖχος ἄρρηκτον ἐμοὶ καὶ δορυφόρων πλῆθος οὐκ εὐκαταγώνιστον τὸ σὸν εὐμενές, ὧ Δέσποτα, καὶ ἡ παρὰ σοῦ ἀντίληψις· δεηθήσομαι δὲ οὐδενός, τῆς σῆς ἡμεροσύνης ἐμοὶ καὶ δόξαν νεμούσης, καὶ τὴν ἐμὴν ὑψούσης κε-
20 φαλήν, τουτέστιν ἐν περιφανείᾳ τιθείσης καὶ οἷον ἐπέκεινα τῶν ἐχθρῶν. Ἡ κεφαλὴν τὴν ἀρχὴν λέγει τὴν ἑαυτοῦ, ἣν, πρὸς βραχὺ ταπεινωθεῖσαν, πάλιν ὑψωθεῖσαν ἀνέλαβεν. Εἶποι δ' ἂν καὶ ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν Πατέρα ὡς ἄνθρωπος, ὅτι Σὺ ἀντιλή-
πτωρ μου εἶ, καὶ οὐκ ἐγκαταλιμπάνων τὴν ψυχὴν μου εἰς
25 ἄδην, καὶ δόξα μου, εἰπὼν· «Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω», καὶ τὴν ἐμὴν κεφαλὴν τὴν θεότητα ὑψωσας, τουτέστι διὰ τῶν θεοσημειῶν φανερὰν ἐποίησας. Τὰ γὰρ ἐπὶ τῷ σταυρῷ θαύματα, τῆς τοῦ Μονογενοῦς θεότητος σαφῆς ὄντως ἀπόδειξις. Ὑψοῖ δὲ καὶ ἡμῶν τὴν κεφαλὴν ὁ Θεός, ἥγουν τὸν νοῦν καὶ

ριγμένη τὴν καρδιά του στὸν Θεό, ἐλπίζει ὅτι θὰ νικῆσει ἐκείνους πού τὸν ἐπιβουλεύονται. Στενοχωροῦσαν βέβαια τὸν Δαβίδ καθὼς αὐξάνονταν οἱ διακόσιοι ἄνδρες ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ πού προστέθηκαν στὸν Ἀβεσσαλώμ²⁵, ὅταν προστέθηκαν σ' αὐτόν καὶ ὁ Ἀχιτόφελ καὶ ὁ Θεκὼν καὶ ὁ ὄχλος ἰσχυρὸς καὶ λαὸς πολὺς μαζί με αὐτόν. Γιατὶ ὅλοι αὐτοὶ προξενούσαν στενοχώρια στὸν Δαβίδ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦταν καὶ ὁ Σεμεεί, ὁ ὁποῖος προπορευόμενος καταριόταν τὸν Δαβίδ.

Στίχ. 4. «Σὺ ὅμως, Κύριε, εἶσαι βοηθός μου».

Ἐφοῦ ὁ Δαβίδ προανέφερε τὴν πίεση καὶ ἀμηχανία πού αἰσθανόταν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τῶν ἐχθρῶν του, τώρα διαστέλλει τὴ μελωδία με τὸ διάψαλμα, καὶ ἀνακτώντας θάρρος με ἐκεῖνο πού με τροῖπο ἀπόρητο ἤχησε μέσα του, ἀφήνει νὰ θυγῆ αὐτὴ ἡ σωτήρια φωνή· «Σὺ ὅμως, Κύριε, εἶσαι βοηθός μου». Ἐκεῖνοι βέβαια, λέγει, κινοῦν ὅπλα καὶ περιμένουν νὰ με νικήσουν ἐπειδὴ ἀπογυμνώθηκα ἀπὸ τὴ χάρη σου, ἐγὼ ὅμως γνωρίζω τὸν Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ μου. Δὲν στηρίζω τὴν ἐλπίδα μου στὸ τόξο, καὶ ἡ ρομφαία μου δὲν θὰ με σώσει, ἀλλὰ τεῖχος ἀδιάρηκτο γιὰ μένα καὶ πλῆθος σωματοφυλάκων πού δὲν καταβάλλεται εὐκόλα εἶναι ἡ δική σου εὐμένεια, Δέσποτα, καὶ ἡ βοήθειά σου. Καὶ δὲν θὰ χρειασθῶ κανένα, γιατί ἡ ἀγαθότητά σου μοῦ ἀπονέμει καὶ δόξα, καὶ ὑψώνει τὸ κεφάλι μου, δηλαδή με καθιστᾷ ἔνδοξο καὶ πέρα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου. Ἡ κεφαλὴ ὀνομάζει τὴν ἐξουσία του, τὴν ὁποία, ἀφοῦ ταπεινώθηκε γιὰ λίγο, τὴν ἔλαβε πάλι ὑψωμένη. Θὰ μπορούσε ὅμως καὶ ὁ Σωτήρας ὡς ἄνθρωπος νὰ πεῖ στὸν Πατέρα του· Σὺ εἶσαι βοηθός μου, καὶ δὲν ἐγκαταλείπεις τὴν ψυχὴ μου στὸν ἄδη, καὶ δόξα μου εἶσαι, λέγοντας «Καὶ σὲ δόξασα, καὶ θὰ σὲ δοξάσω πάλι»²⁶, καὶ δόξασες τὴν κεφαλὴ μου, δηλαδή τὴ θεότητα, κάνοντάς την φανερὴ με τὰ θαύματα. Γιατὶ τὰ θαύματα πάνω στὸν σταυρὸ ἦταν σαφῆς ἀπόδειξη τῆς θεότητας τοῦ Μονογενοῦς. Ἀνυψώνει ὅμως καὶ

26. Ἰω. 12, 28.

τὸ ἡγεμονικόν, ὅταν ἄνω βλέπωμεν, πᾶν σωματικὸν ὑπερ-
κύπτοντες.

Στίχ. 5. «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα», κ.τ.λ.

Τὰ οἰκειὰ πάθη διηγούμενος ὁ προφήτης, καὶ ὅπως ἦνεγ-
5 κε τὰ συμπίπτοντα γενναίως, διὰ τοῦ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγμα-
τος διδασκαλίαν ἡμῖν ἐναργεστάτην τῆς ὑπομονῆς καταλιμ-
πάνει, καὶ διδάσκει ὡς ἐν ταῖς περιστάσεσιν οὐκ ἄλλω ἢ Θεῷ
προσιέναι δεῖ, καὶ ὅτι ὁ καρπὸς τῆς τοιαύτης προσόδου, τὸ
εἰσακουέσθαι. Νῦν μὲν τοι ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον πρὸς
10 ἡμᾶς, καὶ διηγεῖται πῶς εὐξάμενος ἐπήκουσθη, καὶ φησι «Φω-
νῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους
ἁγίου αὐτοῦ».

Στίχ. 6. «Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὑπνωσα».

Ἐγὼ ὑπνον ἐνταῦθα τὸν περὶ τὸν νοῦν φησι, δι' οὗ καὶ εἰς
15 τὴν ἁμαρτίαν κατέπεσε. Ὁμολογεῖ τὸ πλημιέλημα, καὶ ὑπνου
τοῦ κατὰ νοῦν συμβάντος ἔγκλημα ποιεῖται τὸ γεγονός. Νοῦ
μὲν γὰρ ἐρηγορότος ἔργον ἂν γένοιτο καὶ σπουδὴ τὸ παραι-
τεῖσθαι τὸ φαῦλον, καὶ ἀποφοιτᾶν ἐπείγεσθαι τοῦ πεφυκότος
ἀδικεῖν, ῥέγγχοντος δὲ καὶ ἠρρωστηκότος τὸ ῥάθυμον, τὸ ἦτ-
20 τᾶσθαι παθῶν καὶ τοῦτο σαρκικῶν. Οὐκοῦν ἐν ταυτῶ καὶ τῆς
ἁμαρτίας ποιεῖται τὴν μνήμην, καὶ ᾠδὴν ἀναφέρει χαριστή-
ριον τῷ Θεῷ, λέγων Ἐγὼ μὲν ὑπνωσα τῇ ῥαθυμίᾳ εἰς ἁμαρτί-
αν, τῇ Βηρσαβεὲ συμφθαρεῖς καὶ τὸν Οὐρίαν ἀπεκτονῶς.
Οὐκ ἂν δὲ ἐξηγέρθην τῇ μετανοίᾳ, εἰ μὴ Κύριος ἀντελάβετό
25 μου. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ὁμολογοῦντος μὲν ἐναργῶς τῆς ἀνθρωπί-
νης διανοίας τὸ ἀσθενές, στεφανοῦντος δὲ ταῖς εὐφημίαις τὸν
ἀεὶ σῶζοντα καὶ ἐπικουροῦντα Θεόν, καὶ τὴν τοῦ διαδόλου
παγίδα συνθραύοντα, καὶ ἐξέλκοντα αὐτῆς τοὺς ἀλόντας αὐ-
τῇ. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, φησὶν, ἐπιβουλεύοντος, Ἐγὼ

τῆ δική μας κεφαλή ὁ Θεός, δηλαδή τὸν νοῦ καὶ τὸ ἡγεμονικόν, ὅταν βλέπουμε ψηλά, παραβλέποντας κάθε τι τὸ σωματικόν.

Στίχ. 5. «Μὲ δυνατὴ φωνὴ φώναξα πρὸς τὸν Κύριο» κ.τ.λ.

Ὁ προφήτης διηγούμενος τὰ πάθη του καὶ ὅτι ἀντιμετώπισε μὲ γενναιότητα ὅσα τοῦ συνέβαιναν, μὲ τὸ παράδειγμά του μᾶς ἀφήνει ἔξοχη διδασκαλία τῆς ὑπομονῆς, καὶ μᾶς διδάσκει ὅτι στίς δύσκολες περιστάσεις δὲν πρέπει νὰ προσφεύγουμε σὲ ἄλλον, ἀλλὰ στὸν Θεόν, καὶ ὅτι ὁ καρπὸς αὐτῆς τῆς προσφυγῆς εἶναι τὸ ὅτι εἰσακουόμαστε. Τώρα βέβαια στρέφει τὸ πρόσωπό του σὲ μᾶς καὶ μᾶς λέγει μὲ ποιὸν τρόπο, ἀφοῦ προσευχήθηκε, εἰσακούσθηκε, καὶ λέγει· «Φώναξα μὲ δυνατὴ φωνὴ στὸν Κύριο, καὶ μὲ ἄκουσε ἀπὸ τὸ ἅγιο ὄρος του».

Στίχ. 6. «Ἐγὼ κοιμήθηκα καὶ ἔπεσα σὲ ὕπνο βαθύ».

Ὑπνο ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν ὕπνο τοῦ νοῦ, μὲ τὸν ὁποῖο ἔπεσε καὶ στὴν ἁμαρτία. Ὁμολογεῖ τὸ παράπτωμα, καὶ τὸ γεγονὸς τοῦ ὕπνου πού συνέβη στὸν νοῦ τὸ χαρακτηρίζει ἔγκλημα. Γιατί, ἐὰν ὁ νοῦς εἶναι ἄγρυπνος, ἔργο καὶ φροντίδα του εἶναι νὰ ἀποφεύγει αὐτὸ πού εἶναι κακὸ καὶ νὰ βιάζεται νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αὐτὸ πού ἀπὸ τὴ φύση του ἀδικεῖ. Ὅταν ὅμως ροχαλίζει καὶ πάσχει ἀπὸ ὄκηρία, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ὅτι νικιέται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ μάλιστα τὰ σαρκικά. Λοιπὸν συγχρόνως καὶ τὴν ἁμαρτία του μνημονεύει, καὶ ἀναπέμπει εὐχαριστήρια ὡδὴ στὸν Θεόν, λέγοντας· Ἐγὼ βέβαια κοιμήθηκα ἀπὸ νωθρότητα καὶ παραδόθηκα στὴν ἁμαρτία, ἐρχόμενος σὲ συνουσία μὲ τὴν Βηρσαδέ, καὶ σκοτώνοντας τὸν Οὐρία²⁷. Καὶ δὲν θὰ κατόρθωνα τὴν ἀνόρθωσή μου μὲ τὴ μετάνοια, ἐὰν δὲν μὲ βοηθοῦσε ὁ Κύριός μου. Αὐτὸ ἀσφαλῶς σημαίνει, ὅτι ὁμολογεῖ βέβαια ἔμπρακτα τὴν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας, ἀλλὰ στεφανώνει μὲ τοὺς ἐπαίνους τὸν Θεὸ πού καὶ πάντοτε σώζει καὶ βοηθεῖ, καὶ συντρίβει τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου, ἐλευθερώνοντας ἐκείνους πού πιάστηκαν σ' αὐτήν. Ἀλλά, λέγει, καὶ ὅταν ὁ Ἀβεσσαλώμ μὲ ἐχθρευόταν, ἐγὼ ἔδειχνα ἀδιαφορία καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κοι-

ἐρραθύμουν καὶ οἶον ἐκάθευδον· νῦν δὲ ἀνέστην καὶ οἶδα, ὅτι Κύριος ἀδικουμένου μου ἀντιλήψεται. Ἐκτινάξομαι καὶ τὸν ὕπνον τὸν ἐξ ἀθυμίας, ὃν ἡ νύξ μοι τῆς συμφορᾶς ἐπήνεγκε, καὶ διεγερθήσομαι πρὸς εὐθυμίαν, λευκὴν ὥσπερ ἰδὼν 5 ἡμέραν τὴν φαιδροτέραν τῶν πραγμάτων κατάστασιν. Ἡ γὰρ προσδοκία τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως οὐκ ἔᾶ με καθέυδειν καὶ ἀναπίπτειν.

Στίχ. 7. «Οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ».

Ἐπειδὴ, φησὶν, ὁ Κύριος ἀντελάβετό μου, διεγήγευμαι, 10 καὶ οὕτω νεανικὸν πεπλούτηκα φρόνημα, ὡς κατὰ μηδένα δεδιέναι τρόπον, κἂν μυριάδες λαῶν τῶν μετὰ τοῦ Ἀβεσσαλῶμ περιστοιχίζοιτό με. Καλὴ τοιγαροῦν τῶν ἀγίων ἡ πίστις· δεδίασι γὰρ οὐδαμῶς κατατεθηγμένης αὐτῶν ἀναριθμήτου πληθύος ἐχθρῶν, ὅταν ἐπαμύνη Θεός Ἄρκεϊ γὰρ καὶ 15 μόνος παρὼν τὰς πολλὰς μυριάδας διασκεδάσαι. Οὐκ ἐφοβήθη οὐδὲ ὁ Κύριος τοὺς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους κυκλοῦντας αὐτῷ Ἰουδαίους καὶ ἔθνικούς· διὸ καὶ λεγεῶνας ἀγγέλων παρητήσατο.

Στίχ. 8. «Ἀνάστα, Κύριε, σῶσόν με, ὁ Θεός μου».

Χρῆμα μὲν οὐκ ἀξήμιον τοῖς κάμνουσιν ἢ σιγῇ· χρήσιμον 20 δὲ καὶ σωτήριον τὸ λέγειν «Ἀνάστα, Κύριε, σῶσόν με, ὁ Θεός μου». Πλὴν οὐχ ἅπασιν, οἶμαι πρέπειν, αὐτό. Οἱ γὰρ τῶν θείων μὲν καταφρονοῦντες θελημάτων, ταῖς δὲ ἰδίαις ἡδοναῖς ὥσπερ ὄλας ἀνέντες ἠνίας, πῶς ἢ πόθεν ἂν σχοῖεν πρὸς 25 Θεὸν παρησίαν; Τοῖς γε μὴν εὐάγωγον τοῖς παρὰ Θεοῦ νόμοις ὑπέχουσι τὸν αὐχένα, παρησία πολλὴ πρὸς αὐτόν· φαῖεν δ' ἂν εἰκότως τό, Ἀνάστα, σῶσόν με τὸν σὸν γνήσιον οἰκέτην. Καὶ ὁ Δαβὶδ οὖν Κύριον ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν ὀνομάζει, ὡς ποιῶν αὐτοῦ τὸ θέλημα, καὶ φησι· «Σῶσόν με, ὁ Θεός μου»

μώμουν, τώρα ὅμως ἀφυπνίσθηκα καὶ γνωρίζω, ὅτι ὁ Κύριος, ὅταν ἀδικοῦμαι, θὰ μὲ βοηθήσει. Θὰ ἀποτινάξω καὶ τὸν ὕπνο τῆς λιποψυχίας, τὸν ὁποῖο μοῦ προξένησε ἡ νύχτα τῆς συμφορᾶς, καὶ θὰ σηκωθῶ γεμᾶτος ἀπὸ εὐθυμία, σὰν νὰ βλέπω ἡμέρα λευκή, τὴν φαιδρότερη κατάσταση τῶν πραγμάτων. Γιατὶ ἡ ἐλπίδα τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ δὲν μὲ ἀφήνει νὰ κοιμᾶμαι καὶ νὰ ἀποθαρρύνομαι.

Στίχ. 7. «Δὲν θὰ φοβηθῶ ἀπὸ ἀμέτρητα πλήθη λαοῦ».

Ἐπειδὴ, λέγει, μὲ βοήθησε ὁ Κύριος, ἔχω ἀνακτήσει τὴ δύναμή μου καὶ ἀπέκτησα τόση νεανική αὐτοπεποίθηση, ὥστε νὰ μὴ φοβᾶμαι μὲ κανένα τρόπο, ἀκόμα καὶ ἂν μὲ περιστοιχίζουν ἀμέτρητα πλήθη λαοῦ μαζί μὲ τὸν Ἄβεσσαλώμ. Εἶναι δηλαδή καλὴ ἡ πίστη τῶν ἀγίων, γιατί δὲν φοβοῦνται καθόλου, ἂν καὶ τοὺς ἐπιτίθεται ἀναρίθμητο πλῆθος ἐχθρῶν, ὅταν εἶναι ὑπερασπιστὴς τους ὁ Θεός. Γιατὶ ἀρκεῖ νὰ εἶναι μόνος ὄντας παρών, νὰ διαλύσει τίς πολλές μυριάδες. Οὔτε ὁ Κύριος φοβήθηκε τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐθνικοὺς πού τὸν περικύκλωναν τὸν καιρὸ τοῦ πάθους. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπέφυγε νὰ ἔχει μυριάδες ἀγγέλων.

Στίχ. 8. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε, σῶσε με, Θεέ μου».

Σ' αὐτοὺς πού ὑποφέρουν ἡ σιωπὴ δὲν εἶναι πράγμα χωρὶς βλάβη, ἐνῶ τὸ νὰ μιλοῦν εἶναι χρήσιμο καὶ σωτήριο. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε, σῶσε με, Θεέ μου». Ὡστόσο νομίζω ὅτι αὐτὸ δὲν ταιριάζει σὲ ἄλλους. Γιατὶ ἐκεῖνοι πού περιφρονοῦν τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ τίς ἡδονές τους ἔχουν χαλαρώσει κατὰ κάποιο τρόπο ὅλα τὰ χαλινάρια, πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ μποροῦν νὰ ἔχουν τὸ θάρρος νὰ ἀπευθύνονται στὸν Θεό; Ἐκεῖνοι βέβαια πού ἔχουν σκυμμένο τὸν αὐχένα τους καὶ πειθαρχημένον στοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ἔχουν πολλὴ παρηρησία πρὸς αὐτόν, καὶ μποροῦν δικαιολογημένα νὰ λένε τό· «Σήκω ἐπάνω, σῶσε με», ἐμένα τὸν γνήσιο δοῦλο σου. Καὶ ὁ Δαβὶδ λοιπὸν ὀνομάζει τὸν Θεὸ Κύριό του, ἐπειδὴ ἐκτελεῖ τὸ θέλημά του, καὶ λέγει· «Θεέ

μετὰ πολλῆς διαθέσεως τὸν τῶν ἀπάντων Θεὸν ἰδιοποιούμενος καὶ ἀναστῆναι παρακαλῶν εἰς βοήθειαν. Ἀξία δὲ τῆς πραότητος αὐτοῦ ἢ προσευχή· οὐ γὰρ εἶπεν, “Ἀπόλεσον τοὺς ἐχθρούς μου”, ἀλλὰ τί; «Σῶσόν με». Τοῦτο, φησί, μόνον ζητῶ, 5 ἵνα ἐγὼ σωθῶ, οὐ μὴν ἵνα οἱ ἐχθροί μου ἀπόλωνται. Τάχα καὶ ὡς Προφήτης εἰδὼς ὅτι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν ᾄδου κατασχεθεῖσαν ὁ Χριστὸς ἐκεῖθεν ἐλευθερώσει ἐκ νεκρῶν ἀναστάς, προλέγει τὸ μέλλον, καὶ τοῦ Κυρίου ἐπιταχῦναι εὐχεται τὴν ἀνάστασιν, ὅπως δι’ αὐτῆς τύχοι καὶ αὐτὸς σωτηρίας. Τέως 10 μέντοι κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς Γραφῆς ὑπνοῦν λέγεται ὁ Θεός, ὅταν μακροθυμεῖ, ὡς τό, «Ἰνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;», ἀνίστασθαι δὲ πάλιν, ὅταν ἐκδικῆ καὶ ἐπισκέπτηται. Καὶ ἐνταῦθα οὖν, «Ἀνάστα», φησί, «Κύριε»· τουτέστιν, Ἀπόθου τὴν πολλὴν μακροθυμίαν καὶ ἐξεγέροθητι εἰς ἐμὴν ἀντίληψιν. Ὅτε δὲ καὶ 15 ὁ Σωτὴρ ὑπὲρ ἡμῶν παρεδίδοτο, οἴονεὶ ἐκοιμᾶτο αὐτῷ ὁ Πατὴρ ἀνεχόμενος, πρὸς ὃν καὶ ἔλεγε· «Σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης». Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν πειρασμοῖς λέγειν δυνάμεθα. Πλὴν ὄρα ὅτι, ὅταν ἐκνήψωμεν, τότε καὶ ὁ Θεὸς πρὸς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἀνίσταται. Καὶ ὁ Δαβὶδ οὖν αὐτὸς πρότερον 20 τὸν ὑπνον τῆς ῥαθυμίας ἀπέθετο, εἶτα καὶ τὸν Θεὸν ἀναστῆναι παρακαλῶν εἰς βοήθειαν.

Στίχ 8. «Ὅτι σὺ ἐπάταξας πάντας τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι ματαίως».

Σκόπει δὲ τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές· οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπε τοὺς 25 ἐχθραίνοντας, ἀλλὰ τοὺς τοῦτο δρῶντας ματαίως, τουτέστιν εἰκῆ καὶ περιπτῶς καὶ ἐπ’ οὐδενὶ πλημμελήματι. Ἐχθραίνει δὲ τις ματαίως, ὅταν μὴ προαδικηθῆ μηδέ τι πάθοι τῶν εἰωθότων λυπεῖν καὶ παροξύνειν. Κάκεινος ἔχει ματαίως ἐχθρούς,

μου, σῶσε με», ἐπικαλούμενος μὲ πολλή διάθεση τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, καὶ παρακαλώντας τον νὰ σηκωθεῖ καὶ νὰ τὸν βοηθήσει. Καὶ ἡ προσευχή του εἶναι ἄξια τῆς πραότητός του. Γιατὶ δὲν εἶπε, “Ἐξαφάνισε τοὺς ἐχθρούς μου”, ἀλλὰ τί; «Σῶσε με». Αὐτὸ μόνο, λέγει, ζητῶ, νὰ σωθῶ ἐγώ, καὶ ὄχι νὰ ἐξολοθρευθοῦν οἱ ἐχθροί μου. Ἴσως ἐπειδὴ καὶ ὡς προφήτης, γνωρίζοντας ὅτι ἡ ψυχὴ του, καὶ ἂν ἀκόμα κατασχεθεῖ στὸν ἄδη, ὁ Χριστὸς ἀναστημένος ἀπὸ τοὺς νεκρούς, θὰ τὴν σώσει, προλέγοντας ἔτσι τὸ μέλλον. Καὶ προσεύχεται στὸν Κύριο νὰ ἐπισπεύσει τὴν ἀνάστασή του, ὥστε μέσω αὐτῆς νὰ ἐπιτύχει καὶ αὐτὸς τὴ σωτηρία του. Μέχρι τότε ὅμως, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια τῆς Γραφῆς, λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς κοιμᾶται, ὅταν δείχνει μακροθυμία, ὅπως τὸ «Γιατί κοιμᾶσαι, Κύριε;»²⁸ καὶ σηκώνεται πάλι, ὅταν ἐκδικεῖται καὶ ἐπισκέπτεται. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν λέγει, «Σήκω, Κύριε», δηλαδή παραμέρισε τὴ μεγάλη μακροθυμία σου, καὶ σήκω νὰ μὲ βοηθήσεις. Ἀκόμα καὶ ὅταν ὁ Σωτὴρας παραδινόταν γιὰ μᾶς, ὁ Πατέρας του κοιμόταν κατὰ κάποιον τρόπο δείχνοντας ἀνοχή, πρὸς τὸν ὁποῖο καὶ ἔλεγε· «Σῶσε με ἀπὸ τὴν ὥρα αὐτή»²⁹. Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ λέμε καὶ ἐμεῖς κατὰ τοὺς πειρασμούς μας. Ὅμως πρόσεχε ὅτι, ὅταν συνέλθουμε, τότε καὶ ὁ Θεὸς σηκώνεται γιὰ νὰ μᾶς σώσει. Καὶ ὁ Δαβὶδ λοιπὸν ὁ ἴδιος, ἀφοῦ πρῶτα ἄφησε τὸν ὕπνο τῆς νωθρότητας, τότε παρακάλεσε καὶ τὸν Θεὸ νὰ σηκωθεῖ γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει.

Στίχ. 8. «Γιατὶ σὺ πάταξες ὅλους αὐτοὺς
πὺ μὲ ἐχθρεύονται ἄδικα».

Πρόσεξε ὅμως τὴν ἀσφάλεια τοῦ λόγου· γιατί δὲν εἶπε ἀπλῶς αὐτοὺς πὺ μὲ ἐχθρεύονται, ἀλλὰ αὐτοὺς πὺ τὸ κάνουν ἄδικα, δηλαδή ἔτσι στὴν τύχη καὶ περιπτώ, καὶ χωρὶς κανένα παράπτωμα. Καὶ ἐχθρεύεται κάποιος ἄδικα, ὅταν δὲν ἔχει προηγουμένως ἀδικηθεῖ, οὔτε καὶ ἔχει πάθει κάτι ἀπὸ αὐτὰ πὺ συνήθως προκαλοῦν λύπη καὶ ἐξοργίζουν. Καὶ ἔχει ἄδικα

29. Ἰω. 12, 27.

ὁ μὴ παρέχων πρόφασιν ἔχθρας καὶ μίσους, ὅποιοι πάντες οἱ διωκόμενοι διὰ τὸ ζῆν εὐσεβῶς Πρὸς οὓς φησιν ὁ Σωτῆρ· «Μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ»,
5 καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ ὁ Δαβὶδ πολλοὺς εἶχε μάτην ἐχθραίνοντας, τὸν Σαοὺλ καὶ τὸν Ἀβεσσαλώμ καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς· αὐτοῦ γὰρ πολλὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπιδεικνυμένου πραότητα, μάτην ἦσαν ἐχθροί.

Στίχ. 8. «Ὁδόντας ἀμαρτωλῶν συνέτριψας».

10 Τὸ δέ, «Ὁδόντας συνέτριψας», ὡς ἐπὶ θηρίων ἀγρίων εἶπε· μαιφόνου γὰρ ὡς ἐλίπαν οἱ φιλαμαρτήμονες καὶ ταῖς τῶν ἀγίων εὐδοκμήσεσιν ἐπιτρίζοντες τοὺς ὀδόντας Ἔθος δὲ τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ θηρίοις ἐξομοιοῦν τοὺς ἀγρίως τισὶν ἐπιφύεσθαι μεμελετηκότας Τὸ οὖν «Συνέτριψας ὀδόντας», ἀντι
15 τοῦ Πάσης ἰσχύος αὐτοὺς ἐγύμνωσας εἴρηται, ἐκ μεταφορᾶς τῶν θηρίων, ἃ, τῶν ὀδόντων στερούμενα, εὐκαταφρόνητα λίαν ἐστὶ καὶ εὐκαταγώνιστα Ἐρεῖ δὲ καὶ ὁ Σωτῆρ πρὸς τὸν Πατέρα, ὅτι Σὺ ἐπάταξας μὲν Ἡρώδη τὸν βρεφοκτόνον ἐχθραίνοντά μοι ματαίως, πατάξεις δὲ καὶ τοὺς Ἰουδαίους,
20 Ῥωμαίοις αὐτοὺς παραδούς, καὶ τοὺς ὀδόντας αὐτῶν συντριψείς, διότι εἶπον, «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα», καί, «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς». Πατάσσονται δὲ ὑπὸ Κυρίου καὶ οἱ δαίμονες, διότι, μηδὲν παρ' ἡμῶν ἀδικηθέντες, μάτην ἡμῖν διὰ τὴν ἑαυτῶν κακίαν ἐπιβουλεύουσι, καὶ οἱ νοητοὶ ὀδόντες αὐτῶν,
25 τὰ πάθη φημί, δι' ὧν κατεσθίουσι τοὺς ἀπλουστέρους, συντριβόνται. Σὺ γάρ, φησί, «συνέθλασας τὰς κεφαλὰς τῶν ἐμφωλευόντων δρακόντων τοῖς ὕδασι», ὁ τὸ μέγα κῆτος διὰ τῆς ἀναστάσεως χειρωσάμενος, ὁ ἄδην καθελὼν καὶ θάνατον

ἐχθρούς ἐκεῖνος πού δέν δίνει πρόφαση ἔχθρας καί μίσους, ὅπως συμβαίνει μὲ ὄλους ἐκείνους πού διώκονται ἐπειδὴ ζοῦν μὲ εὐσέβεια, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ Κύριος λέγει· «Θὰ εἴσαστε μακάριοι ὅταν σᾶς βρῖσουν καὶ σᾶς καταδιώξουν καὶ ποῦν ἐναντίον σας κᾶθε κακὸ λόγο, λέγοντας ψέματα ἔξαιτίας μου»³⁰, καὶ τὰ παρακάτω. Καὶ ὁ Δαβὶδ εἶχε πολλοὺς πού τὸν ἐχθρεύονταν ἄδικα, τὸν Σαοὺλ καὶ τὸν Ἀβεσσαλώμ, καὶ ἐκείνους πού ἦταν μαζί τους. Γιατὶ ἦταν ἄδικα ἐχθροὶ αὐτοῦ, ἀφοῦ αὐτὸς ἔδειχνε μεγάλη πραότητα πρὸς αὐτούς.

Στίχ. 8. «Συνέτριψες τὰ δόντια τῶν ἁμαρτωλῶν».

Αὐτὸ τὸ «συνέτριψες τὰ δόντια», τὸ εἶπε σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἄγρια θηρία, γιατί εἶναι δολοφόνοι γενικὰ ὅσοι ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία καὶ τρίζουν τὰ δόντια τους μὲ ἀφορμὴ τῆς ἐπιτυχίης τῶν ἁγίων. Καὶ συνηθίζει ἡ θεόπνευστη Γραφή νὰ τοὺς ἔξομοιώνει μὲ θηρία αὐτούς πού μελεοῦν νὰ ἐπιτεθοῦν σὲ κάποιους μὲ ἀγριότητα. Τὸ «Συνέτριψες τὰ δόντια» λοιπὸν εἰπώθηκε ἀντὶ τοῦ, Τοὺς ἀπογύμνωσες ἀπὸ κᾶθε δύναμη, χρησιμοποιώντας τὴ μεταφορὰ ἀπὸ τὰ θηρία, τὰ ὁποῖα, ὅταν στερηθοῦν τὰ δόντια τους, γίνονται πολὺ ἄξια περιφρονήσεως καὶ εὐκολονίκητα. Λέγει βέβαια καὶ ὁ Σωτήρας στὸν Πατέρα του· Σὺ πάταξες τὸν βρεφοκτόνο Ἡρώδη πού μὲ ἐχθρευόταν ἄδικα, καὶ θὰ πατάξεις καὶ τοὺς Ἰουδαίους, παραδίδοντάς τους στοὺς Ρωμαίους, καὶ θὰ συντρίψεις τὰ δόντια τους, ἐπειδὴ εἶπαν, «Δέν ἔχουμε βασιλιά»³¹, καί, «Τὸ αἷμά του ἐπάνω σὲ μᾶς». Πατάσσονται ὅμως ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ οἱ δαίμονες, ἐπειδὴ, ἂν καὶ δέν ἀδικήθηκαν καθόλου ἀπὸ μᾶς, μᾶς ἐχθρεύονται ἄδικα ἔξαιτίας τῆς κακίας τους, καὶ τὰ νοητὰ δόντια τους, ἐννοῶ τὰ πάθη, μὲ τὰ ὁποῖα κατατρῶνε τοὺς εὐκολόπιστους, συντρίβονται. Γιατὶ λέγει, «Σὺ συνέτριψες τὰ κεφάλια τῶν δράκων πού φωλιάζουν μέσα στὰ νερά»^{31α}, σὺ ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἀνάστασι ἀίχμαλώτισες τὸ μεγάλο κῆτος, σὺ ὁ ὁποῖος κατάργησες τὸν ἄδη καὶ πάτησες τὸν θάνατο καὶ κατάρ-

31α. Ψαλμ. 73, 13.

πατήσας καὶ καταργήσας διάβολον. Σὺ δέ μοι ὄρα, ὅτι οἱ ἀδικοῦντες, ἐκεῖνοί εἰσιν οἱ βλαπτόμενοι, πατάσσονται γὰρ ὑπὸ Θεοῦ, οἱ δὲ ἀδικούμενοι, οὗτοι καὶ προσωφέλονται· σώζονται γάρ.

5 *Στίχ. 9. «Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία, καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου ἡ εὐλογία σου».*

Ἀγιοπρεπὲς δὲ τὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρξαι παρακαλεῖν, ὅπερ ἑαυτῷ συμβῆναι βούλεται· οὐ γὰρ μόνος τῶν θεοσδότην ἀγαθῶν ἐν μεθέξει γενέσθαι ζητεῖ, ἀλλὰ κοινήν ἅπασιν
10 τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν τὴν ἐπὶ τούτοις προκειῖσθαι φιλοτιμίαν. Καὶ μὴ θαυμάσης εἰ τοιοῦτος ἔνεστι τοῖς ἁγίοις σκοπός, ὅπου καὶ συναλγοῦσι τοῖς πάσχουσι, καὶ συνδακρύνουσι τοῖς κλαίουσι, καὶ τὴν τοῖς φιλαμαρτήμοσιν ὀφειλομένην ὀργὴν ποιοῦνται κοινήν. Τάχα δὲ καὶ θεολογεῖ ἐνταῦθα ὁ Δαβὶδ λέ-
15 γων, ὅτι Παρὰ σοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Πατρὸς ἀποσταλήτω ὁ Σωτὴρ Ἰησοῦς, ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εὐλογία ἐπὶ τὸν λαόν σου καταπεμφθήτω, τουτέστιν ἐπὶ τὰ ἔθνη, ἃ καὶ εὐλόγησον πάση εὐλογία πνευματικῇ. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ εὐλογηθήσονται πάντα
20 τὰ ἔθνη, Ἰουδαῖοι δὲ ἐξωσθήσονται. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, ἣν ἐσώθη ἐκ νεκρῶν ἀναστάς, τοῦ Πατρὸς εἶναι λέγει, ὁμοίως καὶ τὴν ἐπὶ τοὺς πιστεύοντας εὐλογίαν αὐτῷ ἀνατίθησι. Διὸ λέγει· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε». Δικαίως δὲ ὁ ψαλμὸς καὶ τῇ ἀν-
25 θρωπίνῃ φύσει προσαρμοσθήσεται, ἣν ἔθλιβον μὲν οἱ δαίμονες πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας, ἐπατάχθησαν δὲ τῇ ἀληθείᾳ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει ἐνανθρωπήσαντος, ἡ δὲ ὑπ' αὐτῶν πολεμηθεῖσα φύσις καὶ σωτηρίας καὶ εὐλογίας ἀπέλαυσεν.

γησες τὸν διάβολο. Σὺ ὅμως σέ παρακαλῶ πρόσεχε, ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἀδικοῦν, αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ βλάπτονται, γιατί πατάσσονται ἀπὸ τὸν Θεό, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀδικοῦνται, αὐτοὶ εἶναι καὶ ποὺ ἔχουν ὠφελῆθεῖ, γιατί σώζονται.

Στίχ. 9. «Ἡ σωτηρία παρέχεται ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ ἡ εὐλογία σου δίνεται στὸν λαό σου».

Εἶναι γνώρισμα ἁγίου, τὸ νὰ παρακαλεῖ νὰ συμβεῖ καὶ στοὺς ἄλλους αὐτὸ ποὺ παρακαλεῖ νὰ συμβεῖ σ' αὐτόν. Γιατί δὲν ζητᾶ νὰ γίνεῖ μέτοχος τῶν θεόσδοτων ἀγαθῶν αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ νὰ εἶναι κοινὴ σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὸν Θεὸ ἢ γενναιοδωρία ποὺ θὰ ἐκδηλωθεῖ γι' αὐτούς. Καὶ μὴν ἀπορήσεις ἐὰν εἶναι τέτοιος ὁ σκοπὸς τῶν ἁγίων, οἱ ὅποιοι καὶ ὑποφέρουν μαζὶ μὲ αὐτούς ποὺ πάσχουν, καὶ δακρῦζουν μαζὶ μὲ αὐτούς ποὺ κλαῖνε, καὶ τὴν ὀργὴν ποὺ ὀφείλεται σ' αὐτούς ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία τὴν κάνουν κοινὴ. Ἴσως μάλιστα νὰ θεολογεῖ ἐδῶ ὁ Δαβὶδ λέγοντας: Ἐκ τῆς σένας τοῦ Κυρίου καὶ Πατέρα ἃς ἀποσταλεῖ ὁ Σωτὴρας Ἰησοῦς, ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, καὶ ἡ εὐλογία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἃς σταλεῖ στὸν λαό σου, δηλαδὴ στὰ ἔθνη, τὰ ὅποια καὶ νὰ τὰ εὐλογῆσεις μὲ κάθε πνευματικὴ εὐλογία. Γιατί μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ θὰ εὐλογηθοῦν ὅλα τὰ ἔθνη, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι θὰ ἐκδιωχθοῦν³². Καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι ἡ σωτηρία του, τὴν ὁποία πέτυχε μὲ ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκρούς, εἶναι τοῦ Πατέρα του, καὶ παρόμοια ἀναθέτει σ' αὐτόν καὶ τὴν εὐλογία αὐτῶν ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ λέγει: «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατέρα μου, καὶ γίνετε κληρονόμοι»^{32α}. Δίκαια λοιπὸν καὶ ὁ ψαλμὸς θὰ βρεῖ τὴν προσαρμογὴ του καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύση, τὴν ὁποία πίεζαν οἱ δαίμονες πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Σωτῆρα, ἀλλὰ πατάχθηκαν μὲ τὴν πραγματικὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ ἡ φύση ποὺ πολεμήθηκε ἀπὸ αὐτούς, ἀπόλαυσε καὶ σωτηρία καὶ εὐλογία.

32α. Ματθ. 25, 34.

ΨΑΛΜΟΣ Δ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις.
Ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ Δαβίδ».

Τὸν μὲν τρίτον ψαλμὸν συνέταξεν ὁ μακάριος Δαβίδ ἔτι
5 τοῦ πρὸς τὸν Ἀβεσσαλώμ συνεστῶτος πολέμου, ὅθεν καὶ
ὀλοφυροῦς περιεῖχε, τὸν δὲ τέταρτον τοῦτον, μετὰ τὸ νικῆ-
σαι τὸν πόλεμον, ἀνατίθησι τῷ νικοποιῷ Θεῷ εὐχαριστήριον.
Διὸ ἕτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν ἀντὶ τοῦ «Εἰς τὸ τέλος», «Τῷ νι-
κοποιῷ», ἤγουν “ἐπινίκιον” ἀναγράφουσι τὴν ᾠδὴν. «Εἰς τὸ
10 τέλος» μὲν οὖν ἐπιγέγραπται, ὅτι ἐπὶ καταλύσει τῆς τυραννί-
δος ὁ ψαλμὸς συνετέθη, «ἐν ὕμνοις» δέ, ὅτι οὐκ ἔτι δακρῦει ὁ
Δαβίδ, ἀλλ’ ὑμνεῖ τὸν τῆς νίκης δοτῆρα Θεόν· «ψαλμὸς δὲ
ᾠδῆς», ὅτι πανηγυρίζων, ᾠδικώτερον ᾄδει τὸ ἐπινίκιον.

«

Στίχ. 2. «Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με».

15 Ἐτοπὸν ἐστὶ σιγῇ καταχωννύναι τὸν τῆς εὐεργεσίας
τρόπον, ὅπερ οἱ ἐν Εὐαγγελίοις ἐννέα λεπροὶ ὄνειδίζονται.
Ἡ τοίνυν τὴν θεῖαν καταθαυμάζει φιλοτιμίαν, οὐκ ἐν παρα-
τάσει χρόνου τὰ αἰτήματα πληρώσασαν, ἢ τάχα διδάσκει, ὡς
οὐκ ἐν τῷ σιγαῖν, ἀλλ’ ἐν τῷ μᾶλλον ἐπικαλεῖσθαί σέσωσται.
20 Δείκνυται δὲ διὰ τοῦτο, μέγα καὶ ὀνησιφόρον τὸ ἀδιαλεί-
πτως προσεύχεσθαι.

Στίχ. 2. «Ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου».

Εὐρήσομεν δὲ αὐτὸν τὸν ἐνθάδε χρησίμως δίκαιον ἑαυτὸν
εἶναι λέγοντα, καὶ πλημμελείαις ἔνοχον ὁμολογοῦντα ὑπάρ-
25 χειν. Εἶτα πῶς ἂν εἴη, φησὶν, ἀληθές, ὅτι δίκαιος ὁ αὐτὸς καὶ
πλημμελείαις ἔνοχος; Ὅτι παρέπεται τοῖς δικαίοις καὶ ὀλι-
σθήματα, κατὰ τό, «Ἐπτάκις πεσεῖται ὁ δίκαιος, καὶ ἀναστή-

ΨΑΛΜΟΣ 4ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, μὲ ὕμνους.
Ψαλμὸς τῆς ὠδῆς τοῦ Δαβίδ».

Τὸν τρίτο ψαλμὸ τὸν συνέταξε ὁ μακάριος Δαβίδ ἐνῶ ἀκόμα διαρκοῦσε ὁ πόλεμος πρὸς τὸν Ἀβεσσαλώμ, γι' αὐτὸ καὶ περιέχει θρήνους, ἐνῶ αὐτόν, τὸν τέταρτο, τὸν συνέταξε μετὰ τὴν νίκη τοῦ πολέμου, καὶ τὸν ἀφιερώνει ὡς εὐχαριστήριον στὸν νικητὴ Θεό. Γι' αὐτὸ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς ἀντὶ τοῦ, «Εἰς τὸ τέλος», θέτουν στὴν ὠδὴ τὴν ἐπιγραφή, «Στὸν νικητὴ», δηλαδὴ τὴν ἀναγράφουν “ἐπινίκιο”. Φέρει λοιπὸν τὴν ἐπιγραφή «Εἰς τὸ τέλος», ἐπειδὴ ὁ ψαλμὸς γράφθηκε γιὰ τὴν κατάργησιν τῆς τυραννίας, ἐνῶ ἡ ἐπιγραφή, «Μὲ ὕμνους», τέθηκε ἐπειδὴ δὲν δακρῦζει πιά ὁ Δαβίδ, ἀλλὰ ὑμνεῖ τὸν Θεὸ πού τοῦ δώρισε τὴν νίκη. «Ψαλμὸς ὠδῆς» πάλι ἐπιγράφεται, ἐπειδὴ πανηγυρίζοντας ὁ Δαβίδ, ψάλλει μελωδικώτερα τὸ γεγονός τῆς νίκης.

Στίχ. 2. «Κάθε φορὰ πού σὲ ἐπικαλέσθηκα».

Εἶναι ἀπρεπὲς τὸ νὰ καταχωνιάζουμε τὴν πράξιν τῆς εὐεργεσίας, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο κατηγοροῦνται οἱ ἐννέα λεπροὶ τῶν Εὐαγγελίων³³. Ἡ λοιπὸν θαυμάζει πολὺ τὴν γενναιοδωρία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία δὲν ἱκανοποίησε τὰ αἰτήματα μετὰ ἀπὸ τὸ πέρασμα πολλοῦ χρόνου, ἢ ἴσως διδάσκει, ὅτι σώθηκε ὄχι μὲ τὸ νὰ σιωπᾷ, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τὸ νὰ τὸν ἐπικαλεῖται. Φαίνεται λοιπὸν ἀπὸ αὐτό, ὅτι εἶναι μεγάλο καὶ πολὺ ὠφέλιμο τὸ νὰ προσευχόμεσθε ἀδιάκοπα.

Στίχ. 2. «Θεὲ τῆς δικαιοσύνης μου».

Τὸν βρίσκουμε λοιπὸν αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἐδῶ λέγει μὲ τρόπο χρήσιμο, ὅτι ὁ ἑαυτὸς του εἶναι δίκαιος, νὰ ὁμολογεῖ ὅτι εἶναι καὶ ἔνοχος ἁμαρτίας. Καὶ πῶς τότε εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ εἶναι ἀληθινὸ, ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι δίκαιος καὶ ἔνοχος ἁμαρτίας; Γιατὶ ἀκολουθοῦν τοὺς δικαίους καὶ ὀλισθήματα, σύμφωνα μὲ τὸ «Ἐπτὰ φορὲς θὰ πέσει ὁ δίκαιος, καὶ θὰ σηκωθεῖ»^{33α}. Ἄλλο

σεται». Ἐτερον τοίνυν ἐστὶ τὸ ἀκαταλήκτως πλημμελεῖν, καὶ ἕτερον τό, ἐν τῷ πειραῖσθαι κατορθοῦν τὴν δικαιοσύνην, ὀλιγάκις ἔσθ' ὅτε τὴν κοινὴν τῆς φύσεως ὑπομένειν ἀσθένειαν. «Παραπτώματα γὰρ τίς συνήσει;», κατὰ τὸ γεγραμμένον. 5 «Τίς δὲ καυχῆσεται ἀγνήν ἔχειν τὴν καρδίαν;».

Στίχ 2. «Ἐν θλίψει ἐπλάτυνας με».

Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι «Εἰσήκουσέ μου ὁ Θεός», ὡσανεὶ τινος αὐτὸν ἐρωτήσαντος, Κατὰ τί εἰσηκούσθης, ὦ προφήτα; τί δέ σοι καταθύμιον εἰς πέρας ἐκδέβηκε; διαλευκαίνει τῆς ἐπικου- 10 ρίας τὸν τρόπον, καὶ φησιν, ὅτι «Ἐπλάτύνθη ἐν θλίψει». τουτέστιν, οὐκ ἀπήλλαγμαί μόνον τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ ἐν μοχθηροῖς εἶναι πράγμασιν, ἀλλὰ γὰρ ἰδοὺ καὶ πρὸς εὐθυμίαν κατευρύνομαι. Εἰσήκουσέ μου γάρ, οὐκ ἐν χρήμασιν, οὐδ' ἵνα ἐχθρῶν κρατήσω (οὐ γὰρ ταῦτα ἤτησα), ἀλλ' ἐν ἀνέ- 15 σει τῇ ἐν μέσῳ τῆς θλίψεως γενομένη.

Παῦλός γ' οὖν ἤκουσεν· «Ἄρκει σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Καὶ οἱ διελάσαντες δὲ τῆς ἀμαρτίας τοὺς βρόχους, καὶ οἱ ἐν πίστει τελειωθέντες καὶ θλίψεις ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ αἰκίας ἀναδεξάμενοι, τοῖς ἄνωθεν 20 ἐν τρυφήσουσιν ἀγαθοῖς Ἔλθοι δ' ἂν ὁ λόγος καὶ ἐπὶ τὸν Σωτῆρα, δεικνὺς καὶ αὐτὸν διὰ παθημάτων τελειωθέντα, καὶ ἐκ τοῦ παθεῖν γεγόμενον ὑψηλότερον. Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ περισσοτάκα ἐπὶ μὲν τῶν ἁγίων θλίψεις ὀνομάζει ἡ θεία Γραφή, διότι γυμνασίῳ ἕνεκεν αὐτοῖς συμβαίνουσιν, ὡς τό, 25 «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων», ἐπὶ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν μάστιγας, ὡς τό, «Πολλαὶ αἱ μάστιγες τῶν ἁμαρτωλῶν». Μαστίζονται γάρ, διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν παιδευόμενοι.

34. Ψαλμ. 18. 13.

35. Παροιμ. 20, 9.

36. Β' Κορ. 12, 9.

37. Ψαλμ. 31, 10.

πρῶγμα λοιπὸν εἶναι τὸ νὰ ἁμαρτάνει κανεὶς ἀσταμάτητα, καὶ ἄλλο, στὴν προσπάθειά του νὰ ἐπιτύχει τὴ δικαιοσύνη, νὰ ὑποκύπτει κάποιες λίγες φορές στὴν ἀδυναμία τῆς φύσεως. Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ, «Τὰ παραπτώματα ποιὸς μπορεῖ νὰ τὰ γνωρίσει;»³⁴, καὶ «ποιὸς μπορεῖ νὰ καυχηθεῖ, ὅτι ἔχει ἄγνη τὴν καρδιά του;»³⁵.

Στίχ. 2. «Ὅταν βρέθηκα σὲ θλίψη μὲ παρηγόρησες».

Ἐπειδὴ εἶπε, ὅτι «ὁ Θεὸς μὲ ἄκουσε», σὰν κάποιος νὰ τὸν ρώτησε, Σὲ τί εἰσακούσθηκες, προφήτη; Ποιὸ εἶναι αὐτὸ ποῦ ἐπιθυμοῦσες πολὺ καὶ εἶχε αἴσιο τέλος; Διευκρινίζει τὸν τρόπο τῆς βοήθειας καὶ λέγει· «Βρῆκα παρηγοριὰ στὴ θλίψη μου», δηλαδή δὲν ἀπαλλάχθηκα μόνο ἀπὸ τὶς δύσκολες περιστάσεις καὶ ἀπὸ τὸ νὰ βρίσκομαι σὲ ἐλεεινὴ κατάσταση, ἀλλὰ νὰ προχωρῶ σιγὰ σιγὰ καὶ σὲ εὐθυμία. Γιατὶ μὲ ἄκουσε, ὄχι ζητώντας του χρήματα, οὔτε γιὰ νὰ νικήσω τοὺς ἐχθροὺς (γιατὶ δὲν ζήτησα τέτοια), ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ μοῦ προσφέρει ἄνεση καὶ παρηγοριὰ μέσα στὴν ὥρα τῆς θλίψης μου.

Ὁ Παῦλος βέβαια ἄκουσε· «Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρη μου· γιατί ἡ δύναμή μου φανερώνεται τέλεια ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀδυναμία»³⁶. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποῦ πέρασαν μέσα ἀπὸ τὶς παγίδες τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐκεῖνοι ποῦ πέθαναν γιὰ τὴν πίστη καὶ ὑπέμειναν θλίψεις γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ ὑπέστησαν σωματικὲς κακώσεις, θὰ ἀπολαύσουν τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. Μπορεῖ ὅμως ὁ λόγος νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ καὶ στὸν Σωτῆρα, δείχνοντας ὅτι καὶ αὐτὸς μὲ τὰ παθήματα ἔγινε τέλειος, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔπαθε ἔγινε ὑψηλότερος. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε καὶ αὐτό, ὅτι τὶς δύσκολες περιστάσεις τῶν ἁγίων ἢ ἁγία Γραφὴ τὶς ὀνομάζει θλίψεις, γιατί συμβαίνουν σ' αὐτοὺς γιὰ νὰ γυμνάζονται στὴν ἀρετὴ, ὅπως ὁ λόγος, «Οἱ θλίψεις τῶν δικαίων εἶναι πολλές», ἐνῶ στὶς περιπτώσεις τῶν ἁμαρτωλῶν τὶς ὀνομάζει μάστιγες, ὅπως τὸ λεγόμενο· «Οἱ μάστιγες τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι πολλές»³⁷. Γιατὶ μαστιγώνονται, παιδευόμενοι ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν τους.

Στίχ. 2. «Καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου».

Ἄλλὰ πῶς ὁ εἰσηκουῖσθαι λέγων, ἀκουσθῆναι πάλιν παρακαλεῖ; Ἡ χρόνος ἐστὶν ἀντὶ χρόνου· ἀντὶ γὰρ τοῦ, Ὡκτείρησάς με καὶ εἰσήκουσας, εἴρηται τό, «Οἰκτείρησον καὶ εἰσάκουσον», ἢ τὰχα που καὶ διηνεκῶς ἀκούεσθαι παρακαλεῖ· ἐπειδὴ τοὺς ζῆν εὐσεβῶς ἐθέλοντας οὐκ ἐνδέχεται μὴ οὐχὶ πάντως ταῖς κατὰ τόνδε τὸν βίον ὀμιλεῖν θλίψεσιν. Εἰ οὖν καὶ κατὰ πάντα εἰσηκούσθη ὅσα προσηύξατο, ἀλλ' ὅμως δέδοικε περὶ τοῦ μέλλοντος· διὸ καὶ πάλιν προσεύχεται, τὸ κέρδος τῆς προσευχῆς ἐπιστάμενος. Εἰ γὰρ καὶ ἀπηλλάγη τῶν ἀλγηδόνων καὶ τῆς ἀθυμίας, ἀλλ' ἄνθρωπος ὢν καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀγωνιῶν, μὴ οὐκ ἰσχύσῃ διὰ παντός ἐπικειμένων τῶν πειρασμῶν, πλατύνεσθαι αἰτεῖται, καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ ποιητικὰ τῶν ἀλγηδόνων παρελθεῖν. Διὸ καί, «Οἰκτείρησόν με», 15 φησί, τουτέστι, Λῦσον τὸν ἀγῶνα, δὸς παντελῶς ἀπαλλαγῆναι.

Στίχ. 3. «Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυνκάρδιοι;».

Κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν, ὡς πρὸς τοὺς οἰομένους τῷ πλήθει τοῦ στρατοῦ ἐλεῖν τὸν δίκαιον, ταῦτα εἴρηται. Διὰ πείρας 20 γὰρ αὐτῆς μαθῶν ὅσῃν ἔχει τὴν ὄνησιν τὸ ἐπὶ Θεῷ πεποιθέναι, καὶ παρ' αὐτοῦ μόνου σώζεσθαι ζητεῖν, κοινωφελές μάθημα προτίθεται τὸ συμβεβηκός αὐτῷ, καί φησιν· Ὡ τυφλοὶ τὰς φρένας, τὸν νοῦν τε παχεῖς, μέχρι τίνος οὐκ ἀποβαλεῖσθε τὴν ἀρρωστίαν; ἕως τίνος οὐ γνώσεσθε, ὅτι ἢ ἐπ' ἀνθρώποις 25 ἐλπίς ματαιότης ἐστὶ καὶ ψεῦδος; Γίγας γὰρ οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ. Καὶ ἀπλῶς δὲ ὁ Δαβὶδ υἱοὺς ἀνθρώπων καλεῖ τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας, τοὺς πρὸς ἀσέβειαν ἐπιρρεπεῖς ἐπεὶ οἱ μὴ τοιοῦτοι, τῇ φύσει μὲν ἀνθρώπων υἱοί, τῇ χάριτι δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλ' υἱοὶ Θεοῦ.

Στίχ. 2. «Καὶ ἄκουσε με εὐμένεια τὴν προσευχή μου».

Πῶς ὅμως αὐτὸς ποὺ λέγει, ὅτι ἀκούσθηκε, παρακαλεῖ πάλι νὰ ἀκουσθεῖ; Ἡ χρησιμοποιεῖται χρόνος ἀντὶ ἄλλου χρόνου· δηλαδή ἀντὶ τοῦ, Μὲ λυπήθηκες καὶ με ἄκουσες, ἔχει λεχθεῖ τό, «Λυπήσου με καὶ ἄκουσε με», ἢ ἴσως παρακαλεῖ καὶ νὰ ἀκούεται διαρκῶς. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν με εὐσέβεια, δὲν εἶναι δυνατὸν κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς ζωῆς νὰ μὴ δοκιμάσουν ὅπωςδὴποτε θλίψεις. Μολονότι λοιπὸν καὶ εἰσακούσθηκε σὲ ὅλα γιὰ τὰ ὁποῖα προσευχήθηκε, φοβᾶται ὅμως γιὰ τὸ μέλλον, γι' αὐτὸ καὶ πάλι προσεύχεται, γνωρίζοντας καλὰ τὸ κέρδος τῆς προσευχῆς. Γιατί, ἂν καὶ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ τὴν λύπη, ὅμως ὄντας ἄνθρωπος καὶ ἀγωνιῶντας γιὰ τὸ μέλλον, μήπως δὲν μπορέσει νὰ ἀντέξει γιὰ πάντα τοὺς ἐπερχόμενους πειρασμούς, ζητᾶ νὰ βρεῖ ἀνακούφιση, καὶ νὰ μπορέσει νὰ ἀντέξει καὶ τὰ ἴδια τὰ αἷτια τῶν πόνων. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Λυπήσου με», δηλαδή σταμάτησε τὸν ἀγῶνα, βοήθησέ με ν' ἀπαλλαγῶ ἐντελῶς ἀπὸ αὐτόν.

Στίχ. 3. «Ἐάνθρωποι, ὡς πότε θὰ εἶστε σκληροκάρδιοι.»

Σύμφωνα βέβαια με τὴν ἱστορία, αὐτὰ εἰπώθηκαν πρὸς ἐκείνους ποὺ νόμιζαν ὅτι με τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ θὰ κατανικήσουν τὸν δίκαιο. Ἐφοῦ δηλαδή ἔμαθε με τὴν ἴδια του τὴν πείρα πόση ὠφέλεια παρέχει ἡ πεποίθηση στὸν Θεό, καὶ τὸ νὰ ζητᾶ νὰ σωθεῖ μόνο ἀπὸ αὐτόν, παραθέτει μάθημα ὠφέλιμο σὲ ὅλους αὐτὸ ποὺ συνέβη σ' αὐτόν, καὶ λέγει· Ὡ τυφλοὶ σὰ μυαλὰ καὶ παχεῖς στὸν νοῦ, μέχρι πότε δὲν θὰ ἀποβάλετε τὴν ἀρρώστια; Μέχρι πότε δὲν θὰ γνωρίσετε, ὅτι ἡ ἐλπίδα στοὺς ἀνθρώπους εἶναι ματαιότητα καὶ ψέμα; Γιατὶ ὁ γίγαντας δὲν θὰ σωθεῖ με τὴν μεγάλη του δύναμη. Καὶ γενικᾶ ὁ Δαβὶδ ἀποκαλεῖ υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων αὐτοὺς ποὺ ζοῦν με πονηρία, αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἐπιρροεῖς στὴν ἀσέβεια. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶναι τέτοιοι, ὡς πρὸς τὴ φύση τους βέβαια εἶναι υἱοὶ ἀνθρώπων, ὡς πρὸς τὴν χάρη ὅμως ὄχι, ἀλλὰ εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ³⁸.

Στίχ. 4. «Καὶ γινῶτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὄσιον αὐτοῦ».

Ἡ μὲν γὰρ τῶν ἐπιγείων ἀπόλαυσις κατ' οὐδὲν, οἶμαι, διαφέρει τῶν ἐν ὁράμασι τερπνῶν, ἃ μόνον ὀφθέντα καταλήγει 5 πρὸς τὸ μηδέν, τὸν τοῦ ῥέγγοντος νοῦν διαπαίξαντα, τὰ δέ γε λαμπρὰ τῆς δικαιοσύνης αὐχήματα καὶ τὰ ἐπ' αὐτῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ γέρα, μακρὰν καὶ ἀκράδαντον ἔχει τὴν μέθεξιν καὶ περιφανὲς τὸ ἀξίωμα. Δέχεται γὰρ ὁ Θεὸς τὰς τῶν ὀσίων φωνὰς καὶ ἀποπεραίνει τὰ αἰτήματα, οὐ τί γένοιτ' ἂν τὸ ἰσοστα- 10 τοῦν;

Στίχ 5. «Ὁργίξεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε».

Ἄπασι μὴν ἀνθρώποις συμβαίνει τὸ τῆς ὀργῆς πάθος, μητέρα ἔχον λύπην ἢ μικροψυχίαν ἢ πλεονεξίαν ἢ τὴν παρὰ 15 τινων λοιδορίαν, ἔξεστι δὲ ταύτην ἀνακόπτειν, καθάπερ καὶ τὰς σωματικὰς ὀρέξεις. Τὸ μὲν γὰρ μηδόλως αὐτὰς ἐν ἡμῖν κινεῖσθαι, τάχα που καὶ ἀνέφικτον καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἐν ἡμῖν δὲ τὸ ἐπιτιμᾶν ταῖς κινήμασιν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ὀργῆς· δριμύ μὲν γὰρ ἐν ἡμῖν ἐστὶν ὅτε ποιεῖται τὸ κίνημα, πλὴν ὥσπερ 20 τισὶ χαλινοῖς ἀνακόπτεται τοῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἐπιλογισμοῖς Καὶ ἕως μὲν ἀδρανὲς ἐστὶ ἔτι τὸ πάθος ἐν ἡμῖν, συγγνώμης ἀξιούται παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδ' ἂν δὲ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐμφαίνηται κακά, τότε τὰς δίκας ὑφέξομεν. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων· ἀπρακτούσης γὰρ ἐν ἡμῖν τῆς φαύλης ἡδονῆς, σννηρεμήσει πάντως καὶ αὐτῇ ὁ κολάζων νόμος, 25 ἐνηνεγμένης δὲ ἤδη πρὸς πέρας, τὰ τῆς δίκης συνεκτείνεται. Φησὶν οὖν καὶ νῦν ὁ Δαβὶδ, ὅτι, Κἂν ἀπροαιρέτως ὀργισθῆτε, ὅπερ οὐχ ἁμάρτημα τέλειον, μὴ προσθῆτε καὶ τὴν προᾶξιν, ἵνα μὴ τέλειον ἢ τὸ ἁμάρτημα. Εὐφυῶς γὰρ συγχωρεῖ τὸ ἔλαττον ὡς ἀσθενεστέροις, τὴν ὀργὴν λέγω, ἵνα κωλύσῃ τὸ μει-

Στίχ. 4. «Καὶ μάθετε ὅτι ὁ Κύριος ἔκανε ἔνδοξο
τὸν εὐσεβῆ».

Ἡ ἀπόλαυση βέβαια τῶν ἐπιγείων δὲν διαφέρει, νομίζω, σὲ τίποτε ἀπὸ τὰ εὐχάριστα ὄραματα, τὰ ὅποια μόλις ἐμφανισθοῦν καταλήγουν στὸ μηδέν, ἀφοῦ περιπαίξουν τὸν νοῦ ἐκείνου ποὺ ροχαλίζει, ἐνῶ τὰ λαμπρὰ καυχήματα τῆς ἐνάρετης ζωῆς καὶ τὰ βραβεῖα τοῦ Θεοῦ γι' αὐτὴν ἔχουν μακρὰ καὶ ἀπαρασάλευτη τὴν ἀπόλαυσή τους καὶ περίλαμπρο τὸ ἀξίωμα. Γιατὶ ὁ Θεὸς δέχεται τὶς φωνὲς τῶν δικαίων καὶ ἐκπληρώνει τὰ αἰτήματά τους, πράγμα μὲ τὸ ὅποιο τί θὰ μποροῦσε νὰ γίνεῖ ἰσοδύναμο;

Στίχ. 5. «Νὰ ὀργίζεσθε, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀμαρτάνετε».

Σὲ ὅλους βέβαια τοὺς ἀνθρώπους συμβαίνει τὸ πάθος τῆς ὀργῆς, τὸ ὅποιο μητέρα του ἔχει τὴ λύπη ἢ τὴν μικροψυχία ἢ τὴν ὑβριολογία ἀπὸ κάποιους, εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ τὴν ἀνακόπτουν, ὅπως καὶ τὶς σωματικὲς ὀρέξεις. Γιατὶ, τὸ νὰ μὴ προκαλοῦνται αὐτὲς καθόλου μέσα μας εἶναι ὅπωςδὴποτε καὶ ἀδύνατο, καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, ὅμως ἀπὸ μᾶς ἐξαρτᾶται τὸ νὰ καθησυχάζουμε τὰ ἐρεθίσματα. Ἔτσι καὶ μὲ τὴν ὀργή. Γιατὶ ὅταν προκαλεῖται τὸ ἐρέθισμα εἶναι ἔντονο, πλὴν ὅμως σὰν μὲ χαλινάρια ἀνακόπτεται μὲ τοὺς συλλογισμοὺς πρὸς τὸ καλύτερο. Καὶ ὅσο διάστημα τὸ πάθος βρίσκεται μέσα μας σὲ ἀδράνεια, δέχεται συγχώρηση ἀπὸ τὸν Θεὸ, ὅταν ὅμως ἐμφανισθοῦν τὰ κακὰ ποὺ προκαλεῖ, τότε θὰ ὑποστοῦμε τὶς τιμωρίες. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὶς σαρκικὲς ὀρέξεις. Γιατὶ ὅταν ἀδρανεῖ μέσα μας ἡ κακὴ ἡδονή, ὅπωςδὴποτε μαζὶ μὲ αὐτὴν βρίσκεται σὲ ἀπραξία καὶ ὁ νόμος ποὺ τὴν τιμωρεῖ, ἐὰν ὅμως φτάσει ἤδη στὴν πραγμάτωσή της, τότε θὰ ἀκολουθήσουν μαζὶ της καὶ οἱ συνέπειες τῆς δίκης. Λέγει λοιπὸν καὶ τώρα ὁ Δαβὶδ, ὅτι, Κι ἂν ἀκόμα ὀργισθεῖτε χωρὶς νὰ τὸ θέλτε, πράγμα ποὺ δὲν εἶναι τέλειο ἀμάρτημα, νὰ μὴ προδεῖτε στὴν πράξη, γιὰ νὰ μὴ γίνεῖ τὸ ἔγκλημα τέλειο. Γιατὶ μὲ τρόπο εὐφυῆ συγχωρεῖ τὸ μικρότερο, ἐννοῶ τὴν ὀργή, ἐπειδὴ εἴμαστε ἀσθενέστεροι, γιὰ νὰ ἐμποδίσει

ζον, τουτέστι τὸν φόνον καὶ ὅσα ἐκ τοῦ θυμοῦ μὴ κολαζομένου τίκτεται.

Στίχ. 6. «Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον».

5 Τίθησι δὲ τὰ καθ' ἑαυτὸν εἰς παράδειγμα ὁ Δαβὶδ, καὶ ὅτι τοῖς θύουσι τῷ πανάγνω Θεῷ τοὺς ἐκ τῆς δικαιοσύνης καρποὺς οὐκ ἄμισθος ἢ εἰς αὐτὸν ἐλπίς πειρᾶται διδάσκειν. Καὶ γὰρ μονονουχί, φησί, τέθυκα τὴν δικαιοσύνην, ἐποίησά-
 10 μην δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ τὴν ἐλπίδα, καὶ κεκράτηκα τῶν ἐχθρῶν, εἰ καὶ τεθρήνηκα πεσόντα τὸν νεανίαν. Λέγων δέ, «Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης», οὐ τὴν ἐν σκιαῖς ἀποδέχεται ταῖς κατὰ τὸν νόμον, τὴν ἐν Χριστῷ δὲ μᾶλλον καὶ εὐαγγελικὴν. Ὁ μὲν γὰρ ἀρχαῖος ἐδίδασκε νόμος τὰς δι' αἱμάτων ποιεῖσθαι προσ-
 15 κατὰ συνείδησιν, προσεκομίζοντο γὰρ τῆς ἀληθοῦς λατρείας προανατυποῦσαι τὴν εὐοσμίαν, καὶ ἦσαν μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμεναι. Τοιγάρ τοι καὶ ἐν Χριστῷ κατηγορήθη μὲν ἡ σκιά, περιαστρέπτει δὲ λοιπὸν τὰς τῶν πιστευσάντων καρδίας τῆς ἀληθείας τὸ φῶς. Λέγοι δ' ἂν καὶ Ἰουδαίους ὁ
 20 Κύριος, ὅτι Αἱ διὰ τῶν θυμάτων θυσίαι καὶ αἱμάτων ὑμᾶς εἰς οὐρανὸν οὐκ ἀναβιδάσουσιν, ἀλλ' ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς ἐγώ, ἐφ' ὃν μόνον ἐλπίζετε, μηδένα τοῦ γράμματος ποιούμενοι λόγον.

Στίχ. 7. «Πολλοὶ λέγουσι· Τίς δείξει ἡμῖν ἀγαθὰ;».

25 Οἱ μὲν γὰρ ὀλίγοι, φησί, καὶ δόκιμοι καὶ φιλοσοφεῖν εἰδότες, ἀκατάσειστον ἐπὶ Θεῷ τὴν ἐλπίδα ἔχουσι τεθαροσῆκασι γὰρ ἐπαγγελλομένῳ τὰ ὑπὲρ νοῦν ἀγαθὰ, οἱ δὲ πολλοί, τουτέστι τὸ κεχυμένον πλῆθος, τὸ ἀδιάκριτον, τὸ ἀνοία προσηλωμένον, τὴν παραυτίκα μέθεξιν τῶν σαρκικῶν ἀκαθαρσι-

τὸ μεγαλύτερο, δηλαδή τὸν φόνο καὶ ὅλα ὅσα δὲν προκαλοῦνται ἀπὸ τὸν θυμὸ ὅταν δὲν τιμωρεῖται.

Στίχ. 6. «Προσφέρατε ὡς θυσία δικαιοσύνη καὶ στηρίξτε τὴν ἐλπίδα σας στὸν Θεό!».

Ὁ Δαβὶδ προβάλλει ὡς παράδειγμα τὰ δικά του, καὶ προσπαθεῖ νὰ διδάξει, ὅτι σ' ἐκείνους ποὺ θυσιάζουν στὸν πᾶνα-γνω Θεὸ τοὺς καρποὺς τῆς ἐνάρετης ζωῆς τους δὲν θὰ εἶναι χωρὶς ἀμοιβὴ ἢ ἐλπίδα τους σ' αὐτόν. Γιατὶ πρόσφερα σὰν θυσία, λέγει, κατὰ κάποιον τρόπο τὴ δικαιοσύνη μου, καὶ στηρίξα σ' αὐτόν τὴν ἐλπίδα, καὶ ὑπερίσχυσά τῶν ἐχθρῶν μου, ἂν καὶ θρήνησα τὸν νεαρὸ ποὺ ἔπεσε νεκρὸς. Λέγοντας βέβαια, «Προσφέρατε ὡς θυσία τὴν ἐνάρετη ζωή σας», δὲν δέχεται τὴν σκιώδη θυσία τοῦ νόμου, ἀλλὰ μᾶλλον τὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν τοῦ εὐαγγελίου. Γιατὶ ὁ ἀρχαῖος νόμος δίδασκε νὰ προσφέρονται αἱματηρὲς θυσίες, ἀλλὰ δὲν ἦταν δυνατὸ μὲ αὐτὲς νὰ τελειοποιηθεῖ ὁ ἄνθρωπος συνειδητὰ, γιατί προσφέρονταν προτυπώνοντας τὴν εὐωδία τῆς ἀληθινῆς λατρείας, καὶ ἴσχυε ἡ προσφορά τους μέχρι τὸν καιρὸ τῆς διόρθωσης. Γιατὶ μὲ τὸν Χριστὸ καταργήθηκε ἡ σκιά, καὶ ἀστράφτει στὸ ἕξῃς στίς καρδιὲς αὐτῶν ποὺ πίστεψαν τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Θὰ μπορούσε βέβαια καὶ ὁ Κύριος νὰ πεῖ στοὺς Ἰουδαίους, ὅτι οἱ θυσίες τῶν θυμάτων καὶ τῶν αἱμάτων δὲν σᾶς ἀνεβάζουν στὸν οὐρανό, ἀλλὰ ἐγώ, ποὺ κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανό, στὸν ὁποῖο μόνο πρέπει νὰ ἐλπίζετε, χωρὶς νὰ κάνετε κανένα λόγο γιὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου.

Στίχ. 7. «Πολλοὶ λένε· Ποιὸς θὰ μᾶς δείξει τὰ ἀγαθὰ».

Οἱ λίγοι βέβαια, λέγει, καὶ δοκιμασμένοι, ποὺ γνωρίζουν νὰ ἀντιμετωπίζουν τὰ πράγματα μὲ σωστὴ σκέψη, ἔχουν ἀκλόνητη τὴν ἐλπίδα τους στὸν Θεό, γιατί ἔχουν ἐμπιστοσύνη σ' αὐτόν ποὺ ὑπόσχεται τὰ ἀγαθὰ ποὺ ὑπερβαίνουν τὸν νοῦ, ἐνῶ οἱ περισσότεροι, δηλαδή τὸ ἀπερίσκεπτο πλῆθος, τὸ χωρὶς κρίση καὶ προσηλωμένο στίς ἀνόητες σκέψεις, προτιμώντας, ἀντὶ τῶν ἐλπιζομένων ἀγαθῶν, τὴν ἄμεση συμμετοχὴ στίς σαρκικὲς ἀκα-

ἄν τῶν ἐν ἐλπίδι ἀγαθῶν προτιμήσαντες, φασί· «Τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;». Ταῦτα τῶν περὶ τὰς διοικήσεις τοῦ Θεοῦ ὀλιγορούντων τὰ ῥήματα· Ποῦ τοῦ Θεοῦ πρόνοια, τσαύτης συγχύσεως ἐν τῷ βίῳ οὔσης; Καὶ ἄλλων μὲν τρυφόντων, 5 ἡμῶν δὲ ἐν πτωχείᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις ὄντων κακοῖς, τί τεκμήριον τῆς θείας κηδεμονίας;

Στίχ. 7. «Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε».

10 Κρυφιοδέστερον δὲ καὶ μυστικώτερον, πρόσωπον μὲν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ὁ Υἱός, φῶς δὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ πεμπόμενον Πνεῦμα εἰς ἡμᾶς, δι' οὗ κατεσφραγίσμεθα, εἰς εἰκόνα τὴν πρώτην ἀναμορφούμενοι, δι' οὗ καὶ δεδιδάγμεθα τὰ ὄντως ἀγαθὰ, δι' ἧ καὶ τὴν νοητὴν εὐφροσύνην ἐσχήκαμεν τὴν εἰς 15 νοῦν καὶ καρδίαν, θεβαιούμενοι πρὸς ἐλπίδα τὴν ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις ἀγαθοῖς.

Οἱ μὲν ἄγγελοι βλέπουσι διὰ παντός τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ ἄνθρωποι τὸ φῶς τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐστὶ θεωρία πνευματικὴ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς, 20 φῶς δὲ προσώπου ἐστὶν ἡ μερικὴ γνῶσις τούτων αὐτῶν εἴπερ, κατὰ τὴν σοφὴν Θεκωῖτιδα, ὡς ἄγγελος Θεοῦ ἦν ὁ Δαβὶδ εἰδὼς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πάντα.

Καὶ ποῖον ἄρα ἐστὶν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, οὗ τὸ φῶς ἐφ' ἡμᾶς σεσημειώται; Ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἡ ἀπα- 25 ράλλακτος εἰκὼν καὶ διὰ τοῦτο λέγων· «Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα μου». Ἐσημάνθη δὲ ἡμῖν, συμμόρφους ἡμᾶς ἀποδείξας ἐαυτῷ, καὶ τὸν διὰ πνεύματος τοῦ ἰδίου φωτισμὸν ἐγχαράξας ὡς θείαν εἰκόνα τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν.

Στίχ. 8. «Ἐδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου».

30 Οὕτως τεθαύμακα, φησί, τοὺς τολμῶντας λέγειν, «Τίς δεῖ-

θαρσίες, λένε· «Ποιὸς θὰ μᾶς δείξει τὰ ἀγαθὰ;». Αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι ἐκείνων πού ἀδιαφοροῦν γιὰ τίς προνοητικῆς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ. Πού εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὅταν στή ζωὴ ὑπάρχει τόσο μεγάλη σύγχυση; Καὶ τὴ στιγμή πού ἄλλοι ἀπολαμβάνουν, ἐνῶ ἐμεῖς ζοῦμε μέσα σὲ φτώχεια καὶ στὰ χειρότερα κακά, ποιά εἶναι ἡ ἀπόδειξη τῆς φροντίδας τοῦ Θεοῦ;

Στίχ. 7. «Σημειώθηκε σ' ἐμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε».

Ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ πιὸ ἀπόκρυφο καὶ πιὸ μυστικὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ φῶς τὸ Πνεῦμα πού στέλνεται σὲ μᾶς ἀπὸ αὐτόν, μὲ τὸ ὁποῖο σφραγισθήκαμε καὶ ἀποκτήσαμε πάλι τὴν ἀρχικὴ εἰκόνα, καὶ μέσω τοῦ ὁποῖου διδαχθήκαμε τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὰ ὁποῖα ἀποκτήσαμε καὶ τὴ νοσητὴ χαρὰ στὸν νοῦ καὶ στήν καρδιά, διαβεβαιούμενοι γιὰ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγαθῶν πού θὰ ὑπάρξουν στὸ μέλλον.

Οἱ ἄγγελοι λοιπὸν βλέπουν διαρκῶς τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ³⁸, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι τὸ φῶς τοῦ προσώπου του. Πρόσωπο βέβαια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ πνευματικὴ θεὰ ὅλων ὧν ὑπάρχουν πάνω στή γῆ, ἐνῶ φῶς τοῦ προσώπου εἶναι ἡ μερικὴ γνώση ὅλων αὐτῶν, ἐὰν βέβαια, σύμφωνα μὲ τὴ σοφὴ Θεκωΐτιδα⁴⁰, ὁ Δαβὶδ ἦταν σὰν ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, πού γνώριζε τὰ πάντα πάνω στή γῆ.

Καὶ ποιὸ ἄραγε εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, τοῦ ὁποῖου τὸ φῶς σημειώθηκε πάνω σὲ μᾶς; Εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀπαράλλακτη εἰκόνα του. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, ἔχει δεῖ τὸν Πατέρα μου»⁴¹. Καὶ ἀποτυπώθηκε σ' ἐμᾶς, ἀποδεικνύοντάς μας ὁμοίομορφους μὲ τὸν ἑαυτό του, καὶ χαράζοντας σὰν θεϊκὴ εἰκόνα σ' αὐτούς πού πιστεύουν σ' αὐτὸν τὸν φωτισμὸ τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὸ δικό του Πνεῦμα.

Στίχ. 8. «Γέμισες τὴν καρδιά μου μὲ εὐφροσύνη».

Τόσο πολὺ θαύμασα, λέγει, αὐτούς πού τολμοῦν νὰ λένε,

41. Ἰω. 14, 9.

ξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;», καίτοι παρὸν ἀπὸ τῶν ἐν χερσὶ βεβαιου-
σθαι πρὸς τὰ μέλλοντα. Ἐσχήκαμεν γὰρ ἐνέχυρα τῆς μελλού-
σης ἡμερότητος ἔσεσθαι πλουσίως, τὴν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ
φειδώ τε καὶ πρόνοιαν τοῦ Δημιουργοῦ. Χαρίζεται γὰρ τῇ
5 φιλοτίμῳ δεξιᾷ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸ ζῆν, καὶ καθίησι μὲν ὑε-
τούς. τὰς δὲ ἐξ ἀγρῶν εὐκαρπίας ἀνίησι κατὰ καιρούς. Ὁ
τοίνυν ἀμφιλαφῶς χορηγήσας τὰ ζωαρκῆ, πῶς ἂν διαψεύ-
σαιτο χαριεῖσθαι λέγων τὰ μετὰ τόνδε τὸν βίον; Ἐμοὶ οὖν
ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν.

10 **Στίχ. 7.** «Ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι
καὶ ὑπνώσω, ὅτι σὺ, Κύριε, κατὰ μόνας
ἐπ' ἐλπίδι κατώκισάς με».

Κατὰ δὲ τὸν θεῖον Κύριλλον, ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ὁμοῦ τοῖς
ἄλλοις ἀγίοις τὸν ὑπνῶ εἰκότα δέξομαι θάνατον, πλην ἐν εἰ-
15 ρήνῃ, μὴ ἔχων τὴν ἁμαρτίαν, ἣ ἐστὶν ἔχθρα εἰς Θεόν, καὶ οὐ-
τω καταλύσας τὸν βίον, κατοικισθήσομαι παρὰ Θεοῦ καὶ ἐπ'
ἀγαθαῖς ἐλπίσι, τουτέστι δεδαίαν καὶ ἀκράδαντον τὴν ἐλπί-
δα ἔξω. Τὸ δὲ «κατὰ μόνας» ὑπεμφήνειεν ἂν, ὅτι ἰδικὸς καὶ
ἐξαίρετός ἐστι τῶν ἀγίων ὁ κληρὸς· οὐ γὰρ ἀναμιξ ἔσονται
20 τοῖς πονηροῖς, ἀλλ' οἷον ἐξηρημένοι καὶ κατὰ μόνας. Ἐκεί-
νοις μὲν γὰρ πῦρ καὶ θεῖον καὶ πνεῦμα καταγιγίδος ἢ τοῦ πο-
τηρίου μερίς, τούτοις δὲ τὸ βασιλεύειν ἠτοίμασται καὶ ἀκα-
ταλήκτως ἐντροφᾶν τοῖς ἄνωθεν ἀγαθοῖς.

ΨΑΛΜΟΣ Ε΄.

25 **Στίχ. 1.** «Σύνες τῆς κραυγῆς μου».

Τὸ «σύνες» ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ Κατεξέτασον καὶ βασάνι-
σον τῆς ἐμῆς κραυγῆς τὸν σκοπόν. Οὐ γὰρ αἰτῶ τι τῶν ἀν-
θρωπίνων ἢ τῶν ἀπαδόντων τοῖς σοῖς, ὧ Δέσποτα, νόμοις,

«Ποιὸς θὰ δείξει σὲ μᾶς τὰ ἀγαθὰ»⁴², ἂν καὶ μποροῦσα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔχω στὰ χέρια νὰ βεβαιωθῶ γιὰ τὰ μελλοντικά. Γιατὶ ἔχουμε λάβει ἐγγυήσεις, ὅτι ἡ μελλοντικὴ ἀγαθότητα τοῦ Δημιουργοῦ θὰ εἶναι πλουσιώτερη ἀπὸ τὴ φροντίδα καὶ τὴν πρόνοια αὐτοῦ στὸν κόσμο αὐτὸ. Γιατὶ μᾶς χαρίζει μὲ τὴ γενναιοδωρὴ δεξιὰ του τὰ ἀπαραίτητα πρὸς ζωὴ, μὲ τὸ νὰ στέλνει βροχὲς καὶ νὰ κά-νει τίς κατὰ καιροὺς καρποφορίες. Αὐτὸς λοιπὸν ποῦ μὲ ἀφθονία χορήγησε τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωὴ, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ διαψευθεῖ, ὅταν λέγει ὅτι θὰ μᾶς χαρίσει τὰ μετὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτή; Σὲ μένα λοιπὸν ἔδωσες εὐφροσύνη στὴν καρδιά.

Στίχ. 9. «Θὰ κοιμηθῶ ἡσυχος καὶ θὰ χορτάσω ὕπνο, γιὰτὶ σύ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι ὀλομόναχος, μὲ ἔκανες νὰ κατοικῶ (ζῶ) γεμάτος ἐλπίδα».

Σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Κύριλλο, στὸ ἴδιο μέρος καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἁγίους θὰ δεχθῶ τὸν θάνατο ποῦ μοιάζει μὲ ὕπνο, ὅμως μὲ εἰρήνη, χωρὶς νὰ ἔχω τὴν ἁμαρτία, ἡ ὁποία εἶναι ἐχθρικὴ στὸν Θεὸ, καὶ τελειώνοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τὴ ζωὴ, θὰ κατοικῆσω κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ μὲ καλὲς ἐλπίδες, δηλαδή θὰ ἔχω σίγουρη καὶ ἀσάλευτη τὴν ἐλπίδα. Τὸ «ὀλομόναχος» πάλι μπορεῖ νὰ ὑποδουλώνει, ὅτι ὁ κληρὸς τῶν ἁγίων εἶναι ὅλως ἰδι-αίτερος καὶ ἐξαιρέτος. Γιατὶ δὲν θὰ εἶναι ἀναμιγμένοι μὲ τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο ξεχωριστοὶ καὶ ὀλομόναχοι. Γιατὶ γιὰ ἐκείνους ἡ μερίδα τοῦ ποτηριοῦ θὰ εἶναι φωτιὰ καὶ θειάφι καὶ ἄνεμος καταιγίδας, ἐνῶ γι' αὐτοὺς ἔχει ἐτοιμασθεῖ νὰ εἶναι βασιλεῖς καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ οὐράνια ἀγαθὰ χωρὶς τέλος.

ΨΑΛΜΟΣ 5ος

Στίχ. 1. «Δεῖξε κατανόηση, Κύριε, στὴν κραυγὴ μου».

Τὸ «κατανόησε» ἐδῶ λέγεται ἀντὶ τοῦ Ἐξέτασε καὶ ἐρεύνη-σε σὲ βάθος τὸν σκοπὸ τῆς κραυγῆς μου. Γιατὶ δὲν ζητῶ κάτι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἢ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἀντιβαίνουν στοὺς νόμους

ἐκεῖνα δὲ μάλλον, ἃ καὶ τοῖς λαβοῦσι χρήσιμά τε καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν, καὶ τῇ σῆ φιλοτιμίᾳ χαρίζεσθαι πρέπει.

Στίχ. 4. «Τὸ πρωὶ εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου».

5 Εἶη δ' ἂν πρωία καὶ ὁ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας καιρὸς· τότε γὰρ δεκταὶ γεγόνασιν αἱ πάντων εὐχαί. Μέγα εἰς ἀγνεΐαν καύχημα τὸ ἐκ πρωίας τῆς αὐτῆς παρίστασθαι τῷ Θεῷ, καὶ φθάνειν ἐν εὐχαριστίᾳ τὸν ἥλιον· Οὕτω γάρ, φησίν, ἐπόψομαι τὰ θεῖα καὶ ἅγιά σου μυστήρια, ἃ ἠτοίμασας τοῖς ἀγα-
10 πῶσί σε.

Στίχ. 7. «Ἐμίσησας, Κύριε, πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν», κ.τ.λ.

Τοὺς μὲν ἐν τῇ πολιτείᾳ πταίοντας, ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν ὠνόμασεν, τούτους δὲ μισεῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἀποπεσόντας
15 τῆς ἀληθείας Ἑτεροδόξους, λαλοῦντας ψεῦδος εἶπεν, οὓς ἀπολεῖ ὁ Θεός· καὶ τήρει διαφορὰν τοῦ «Ἐμίσησας» καὶ «Ἀπολεῖς»· πρῶτον μὲν εἰ χειρὸν τοῦ «Ἀπολεῖς» τὸ «Ἐμίσησας»· δευτέρον δέ, διὰ τί τὸ μὲν εἰς παρεληλυθότα ἔκλινε χρόνον, τὸ δὲ εἰς μέλλοντα.

20 Στίχ. 8. «Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου»,
κ.τ.λ.

Ἐγὼ, φησίν, ἐλέω τῷ σῷ εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου· οὕτω γὰρ λέγειν δυνήσομαι, τὸ Πρωὶ παραστήσομαί σοι καὶ ἐπόψομαι, καὶ ὡς ἠλημένος σὺν εὐλαθείᾳ προσκυνήσω σοι
25 ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Καὶ γὰρ ἀμελούμενα, μείζονα γίνεται τῶν ἀμαρτημάτων τὰ τραύματα, καὶ οὐ μέχρι τραυμάτων ἴσταται τὰ τῆς νόσου καὶ τῆς ἀρρωστίας, ἀλλὰ καὶ θάνατον τίπτει τὸν ἀθάνατον.

σου, Κύριε, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνα, πού καὶ σὲ ἐκείνους πού τὰ παίρνουν εἶναι χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα γιὰ τὴν σωτηρία τους, καὶ πρέπει νὰ χαρίζονται ἀπὸ τὴ δική σου γενναιοδωρία.

Στίχ. 4. «Τὸ πρωὶ θὰ ἀκούσεις τὴ φωνή μου».

Πρωὶ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὁ καιρὸς τῆς παρουσίας τοῦ Σωτήρα, γιατί τότε ἔχουν γίνει δεκτὲς οἱ προσευχὲς ὄλων. Εἶναι μεγάλο καῦχημα τὸ νὰ στεκόμαστε μπροστὰ στὸν Θεὸ ἀπὸ τὸ πρωὶ ἀκόμα καὶ νὰ προλαβαίνουμε τὸν ἥλιο μὲ εὐχαριστία. Γιατί ἔτσι θὰ δῶ, λέγει, τὰ θεῖα καὶ ἅγια μυστήριά σου, πού ἐτοίμασες γι' αὐτοὺς πού σὲ ἀγαποῦν.

Στίχ. 7. «Μίσησες, Κύριε, ὄλους ἐκείνους πού κάνουν τὴν ἁμαρτία» κ.τ.λ.

Ἐκείνους δηλαδῆ πού διαπράττουν πταίσματα στὴ ζωὴ τους τοὺς ὀνόμασε ἐργάτες τῆς παρανομίας, καὶ αὐτοὺς πού ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ὁ Θεὸς τοὺς μισεῖ. Ἐκείνους πού κηρῦττουν ψεύδη τοὺς ὀνόμασε ἑτεροδόξους, τοὺς ὁποίους καὶ θὰ ἀφανίσει ὁ Θεός. Καὶ πρόσεχε τὴ διάκριση ἀνάμεσα στὸ «Μίσησες» καὶ στὸ «Θὰ τοὺς ἐξαφανίσεις»· πρῶτο βέβαια ὅτι τὸ «Θὰ τοὺς ἀφανίσεις» εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὸ «Μίσησες»· καὶ δεῦτερον, γιατί τὸ ἓνα τὸ ἔβαλε σὲ χρόνον περασμένο, ἐνῶ τὸ ἄλλο σὲ μέλλοντα.

Στίχ. 8. «Ἐγὼ ὅμως στηρίζω τὴν ἐλπίδα μου στὴν εὐσπλαγχνία σου» κ.τ.λ..

Ἐγὼ, λέγει, μὲ τὴ δική σου εὐσπλαγχνία θὰ μπῶ στὸν οἶκόν σου, γιατί ἔτσι θὰ μπορέσω νὰ λέγω, Τὸ πρωὶ θὰ παρουσιασθῶ καὶ θὰ σὲ δῶ, καὶ ὡς ἐλεημένος μὲ εὐλάβεια θὰ σὲ προσκυνήσω πνευματικὰ καὶ ἀληθινά. Γιατί τὰ τραύματα τῶν ἁμαρτημάτων, ὅταν παραμελοῦνται γίνονται μεγαλύτερα, καὶ οἱ συνέπειες τῆς νόσου καὶ τῆς ἀρρώστιας δὲν σταματοῦν μέχρι τὰ τραύματα, ἀλλὰ προκαλοῦν καὶ θάνατον τὸν ἀθάνατον.

ΨΑΛΜΟΣ 5.

*Κυρίλλου, ἐκ τοῦ εἰς Ψαλτήριον ὑπομνήματος,
ῥητοῦ προκειμένου.*

Στίχ. 1. «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με».

5 *Καίτοι ταῦτα ἀκούσας παρὰ τοῦ προφήτου, μεμένηκεν
ἀσφαλῆς· οὐ κατώλισθεν εἰς τὸ ῥάθυμον, οὐκ ἀνῆκε τοῦ τό-
νου, ἀλλὰ καίτοι λίαν ἠσθεῖς ἐπὶ τῇ τοῦ συγχωρήσαντος ἡμε-
ρότητι καὶ χαριστηρίου ἀνατείνας ὠδὰς, οὐδὲν ἤττον ἄθυ-
μος ἦν ὅτι προσκέκρουκεν ὅλως· πρέπει γὰρ ἀγίοις ἐπαινεῖ-
10 σθαι μᾶλλον ἢ συγγινώσκεσθαι.*

Στίχ. 1. «Μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με».

*Λέγων δέ, «Μὴ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με», παραιτεῖ-
σθαί πως ἔοικε τοῦ νομικοῦ γράμματος τὴν ἀποτομίαν. «Ἄ-
θετήσας γὰρ τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ
15 τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει»· τοιγάρτοι καὶ κατακρίσεως δι-
ακονίαν ὁ θεσπέσιος Παῦλος τὸν νόμον ὀνομάζει· δεδικαίω-
κε γὰρ οὐδένα, πικρὰς δὲ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐζήτει δίκας
Οὐκοῦν τῆς ἐν νόμῳ παιδεύσεως ἀμείνων ἐστὶν ἀσυγκρίτως
ἢ διὰ Χριστοῦ· ἢ μὲν γὰρ εἰς ἔλεγχον ἔκειτο τῶν ἠσθενηκό-
20 των καὶ εἰς κατάκριμα τῶν παραβαινόντων, ἢ δὲ εἰς δικαίω-
σιν τῶν ἠσθενηκότων. Ὁ τοίνυν εἶπομεν, οὐ παρακαλεῖ μὴ
ἐλεγχθῆναι, ἀλλὰ μὴ θυμῷ.*

Στίχ. 1. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενῆς εἰμι».

*Οὐκ εἶπεν, “Ἄνες μοι”, οὐδὲ “ἔνδος μοι”, ἀλλ’, “Ἰασαι»·
25 τὰ γὰρ πρότερα ἀξιοῖ τραύματα ἀφανισθῆναι. Προσελθὼν
γὰρ ὡς ἰατρῷ πνευμάτων τῷ Θεῷ καὶ ὁμολογήσας τῆς φύσε-
ως τὴν ἀσθένειαν, αἰτεῖ τὴν ἐπικουρίαν καὶ Διψῷ τὴν ἴασιν,*

43. Ἐβρ. 10, 28. Δευτ. 17, 6.

44. Β' Κορ. 3, 9.

ΨΑΛΜΟΣ 6ος

Τοῦ Κυρίλλου, ἀπὸ τὸ ὑπόμνημα στὸ Ψαλτήριον,
στὸ ρητό·

Στίχ. 1. «Κύριε, νὰ μὴ μὲ ἐλέγξεις θυμωμένος».

Καὶ μολονότι ἄκουσε αὐτὰ ἀπὸ τὸν προφήτη (Νάθαν), ἔμεινε ἀσάλευτος· δὲν γλύστρησε στὴ νωθρότητα, δὲν χαλάρωσε τὸν τόνο τῆς παρὰκλήσης, ἀλλὰ, ἂν καὶ εἶχε εὐχαριστηθεῖ πολὺ ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα ἐκείνου ποὺ τὸν συγχώρησε καὶ τοῦ ἀπηύθυνε εὐχαριστήριους ὕμνους, δὲν ἦταν λιγώτερο στενοχωρημένος, ἐπειδὴ γενικὰ εἶχε προσκρούσει. Γιατὶ στοὺς ἁγίους ταιριάζει τὸ νὰ ἐπαινοῦνται μᾶλλον, παρὰ νὰ συγχωροῦνται.

Στίχ. 1. «Νὰ μὴ μὲ τιμωρήσεις ἐπάνω στὴν ὀργή σου».

Λέγοντας, «Νὰ μὴ μὲ τιμωρήσεις ὀργισμένος», δείχνει ὅτι ἀπορρίπτει κατὰ κάποιον τρόπο τὴν σκληρότητα τῆς ἐντολῆς τοῦ νόμου. Γιατὶ λέγει· «Ὅταν κάποιος παραβεῖ τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ, πεθαίνει χωρὶς εὐσπλαγχνία μὲ δύο ἢ τρεῖς μάρτυρες»⁴³. Γι' αὐτὸ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὀνομάζει τὸν νόμο διακονία τῆς κατακρίσεως⁴⁴, γιατί δὲν εἶχε δικαιώσει κανένα, καὶ ἀπαιτοῦσε αὐστηρὲς τιμωρίες γιὰ ἐκείνους ποὺ ἁμάρταναν. Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερη ἢ παιδεία τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν παιδεία τοῦ Νόμου. Γιατὶ ἢ τοῦ νόμου ὑπῆρχε γιὰ νὰ ἐλέγχει ὅσους ἁμάρταναν καὶ νὰ καταδικάζει ἐκείνους ποὺ παρέβαιναν τὸν νόμο, ἐνῶ ἢ παιδεία τοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ δικαιώνει τοὺς ἀδύναμους. Αὐτὸ δηλαδή ποὺ εἶπαμε, δὲν παρακαλεῖ νὰ μὴ τιμωρηθεῖ, ἀλλὰ νὰ μὴ τιμωρηθεῖ μὲ θυμό.

Στίχ. 1. «Ἐλέησέ με, Κύριε, γιατί εἶμαι ἀσθενής».

Δὲν εἶπε, “Ἄφησέ με ἀτιμώρητον”, οὔτε, “Παῦσε τὴν ὀργή σου”, ἀλλὰ «Θεράπευσέ με». Γιατὶ ζητᾶ νὰ ἀφανισθοῦν τὰ προηγούμενα τραύματα. Ἄφου δηλαδή προσῆλθε στὸν Θεὸ ὡς πρὸς ἰατρὸ τῶν πνευμάτων, καὶ ὁμολόγησε τὴν ἀδυναμία τῆς φύσεως, ζητᾶ τὴ βοήθεια, καὶ λέγοντας, διψῶ τὴ θεραπεία, θεράπευ-

λέγων, ἐν κακοῖς με γεγονότα ἐλέω θεράπευσον. Ἐξ ἀσθενείας γὰρ ἦλθον ἐπὶ τὸ πάθος. Τίς δὲ ἡ ἀσθένεια; Ἐξηρωθή τα ὅσα μου καὶ διελύθη ἀπὸ τῆς μετ' ἀλλήλων ἁρμονίας. Ὅσα δὲ λέγει τοὺς σώφρονας λογισμοὺς, τοὺς τὴν ψυχὴν διε-
 5 ρεΐδοντας, καὶ τὰς λόγῳ ληπτὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, αἱ καὶ ἀνέχουσιν αὐτὴν εἰς νοητικὴν εὐρωστίαν· οἷον ἐγκράτεια, φρόνησις, ἡ κατὰ Θεὸν ἀνδρεία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, καὶ ἅπαξ ἀπλῶς πᾶν εἶδος ἀρετῆς, ὧν οὐκ οὐσῶν ἐν ἡμῖν ἀσυγχύτως, ἤγουν ἐν κόσμῳ τῷ δεόντι διὰ τοῦ τὴν ἰδίαν ἔχειν
 10 ἰσχὺν, πᾶσά πως ἀνάγκη ταράττεσθαι τὴν ψυχὴν, ἀτακτούντων ἐν αὐτῇ τῶν παθῶν. Τότε γὰρ οἷον ἐν σάλῳ γινομένη κοσμικῶν ἡδονῶν κινδυνεύει δεινῶς· ἀτονούσης γὰρ ἐν ἡμῖν τῆς ἀρετῆς, κατακρατεῖ πάντως εἰς φανλότητα κατασείουσα ἡδονή. Ὅτι δὲ ὅσα τροπικῶς νοηθεῖεν ἂν αἱ νοηταὶ τῆς ψυ-
 15 χῆς δυνάμεις, καθ' ἃς ἔχει τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι σύστασιν καὶ διαμονήν, αὐτὸς ὁ Δαβὶδ ἐρμηνεύει τοῦ λόγου τὸ αἶνιγμα, δι' ὧν ἐπήγαγε τοῖς εἰρημένοις, ὅτι «Ἡ ψυχὴ μου ἔταράχθη σφόδρα».

Στίχ. 4. «Ὅτι ἔταράχθη τὰ ὅσα μου».

20 Οἶμαι δὲ καὶ ἕτερόν τι κατασημαίνεσθαι, διὰ τοῦ φάναι τὸν Ψάλλοντα ταραχὴν ὑπομεῖναι τὰ ὅσα αὐτοῦ. Ἐκτισε μὲν γὰρ ἐπὶ ἀφθαρσία τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεός· ἐπεὶ δὲ τὴν δοθεῖσαν πεπάτηκεν ἐντολὴν ὁ προπάτωρ Ἀδὰμ καὶ παρώλισθεν εἰς παράβασιν, ἐπάρατος ἦν εὐθύς· εἴρηται γὰρ πρὸς
 25 αὐτόν· «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση». Τεταράχθαι τοίνυν καὶ κατὰ τοῦτον οἶμαι τὸν τρόπον τὰ πάντων ὅσα, ἅτε δὴ λυθείσης εἰς θάνατον τῆς σαρκός· εἰσέδραμον γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν θόρυβοί τε καὶ πτοῖαι καὶ ἡ τῶν παθῶν τυραννίς. Φθαρτοῦ γὰρ ἅπαξ γεγονότος τοῦ σώματος, τὰ τῆς φθορᾶς
 30 ἐν αὐτῷ βεβλάστηκε πάθη, καὶ ὁ τῆς ἁμαρτίας εἰσέδου νόμος,

σέ με ἀπὸ τὰ κακὰ στά ὅποια βρέθηκα. Γιατὶ ἀπὸ ἀδυναμία ἔπεσα στὸ πάθος. Καὶ ποιά εἶναι ἡ ἀσθένεια; Ἐξαρθρώθηκαν τὰ ὀστᾶ μου καὶ διαλύθηκαν ἀπὸ τὴ μεταξύ τους ἄρμονία. «Ὅστᾶ» βέβαια ὀνομάζει τοὺς συνετοὺς λογισμούς, πού στηρίζουν τὴν ψυχὴ, καὶ τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς πού εἶναι κατανοητὲς μὲ τὸν λόγο, οἱ ὅποιες τὴν ἀνυψώνουν σὲ πνευματικὴ εὐρωστία, ὅπως ἡ ἐγκράτεια, ἡ φρόνηση, ἡ κατὰ Θεὸν ἀνδρεία, ἡ σωφροσύνη, ἡ δικαιοσύνη, καὶ γενικά κάθε εἶδος ἀρετῆς, οἱ ὅποιες ὅταν δὲν βρίσκονται μέσα μας ἀσύγχυτες, δηλαδή μὲ τὴν πρέπουσα κοσμιότητα, μὲ τὸ νὰ ἔχουν τὴ δική τους δύναμη, κατ' ἀνάγκη ἡ ψυχὴ ταράσσεται, ἀφοῦ ἀτακτοῦν μέσα τῆς τὰ πάθη. Γιατὶ τότε, εὐρισκόμενη σὰν μέσα στὴ ζάλη τῶν κοσμικῶν ἡδονῶν, κινδυνεύει φοβερά. Καθόσον, ὅταν ἀτονεῖ μέσα μας ἡ ἀρετὴ, κυριαρχεῖ ὀπωσδήποτε ἡ ἡδονή, ἡ ὅποια μᾶς ὠθεῖ στὴν κακία. Ὅτι βέβαια «ὀστᾶ» συμβολικὰ θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν οἱ πνευματικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, σύμφωνα μὲ τὶς ὅποιες μπορεῖ νὰ βρισκεται σὲ καλὴ κατὰστασι καὶ διαμονή, ὁ ἴδιος ὁ Δαβὶδ ἐξηγεῖ τὸ αἴνιγμα τοῦ λόγου μὲ αὐτὰ πού προῦσθεσε στὰ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ, ὅτι δηλαδή «Ἡ ψυχὴ μου ταράχθηκε πάρα πολύ».

Στίχ. 4. «Γιατὶ κλονίσθησαν τὰ ὀστᾶ μου».

Νομίζω ὅτι καὶ κάτι ἄλλο δηλώνεται, ὅταν ὁ Μελωδὸς λέγει, ὅτι τὰ ὀστᾶ του ὑπέστησαν κλονισμό. Γιατὶ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο ἀφθαρτο, ἐπειδὴ ὅμως ὁ προπάτορας Ἀδὰμ παρέβη τὴν ἐντολὴ πού τοῦ δόθηκε καὶ γλύστρησε σὲ παράβασι, ἔγινε ἀμέσως ἐπικατάρτατος. Γιατὶ εἰπώθηκε σ' αὐτὸν «Χῶμα εἶσαι, καὶ στὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψεις»⁴⁵. Ταράχθηκαν λοιπὸν μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, νομίζω, τὰ ὀστᾶ ὅλων, ἐπειδὴ διαλύθηκε ἡ σάρκα μὲ τὸν θάνατο. Γιατὶ εἰσέβαλαν καὶ στὴν ἴδια τὴν ψυχὴ θόρυβοι καὶ φόβοι καὶ ἡ τυραννικὴ ἐξουσία τῶν παθῶν. Ἀφοῦ δηλαδή τὸ σῶμα ἔγινε μὴ γιὰ πάντα φθαρτὸ, βλάστησαν σ' αὐτὸ τὰ πάθη τῆς φθορᾶς, καὶ εἰσχώρησε ὁ νόμος

ὁ ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκός, ὁ ἀντιστρατευόμενος καὶ αἰχμαλωτίζων τὸν νοῦν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων. Γέγονε τοίνυν ἴασις τῇ ἀνθρώπου φύσει, τῆς τοῦ Μονογενοῦς ἐνανθρωπήσεως ἡ δύναμις ἔπαυσε γὰρ τὴν φθοράν, συνήγαγε τὰ πάντων ὁστᾶ κατεσκευασμένα, πτοίας καὶ θορύβου παντός καὶ δειμάτων καὶ προσέτι παθῶν καὶ πλεονεξίας διαβολικῆς ἐλευθέραν ἀπέφηνε τὴν ἀνθρώπου φύσιν.

Στίχ. 4. «Καὶ σὺ, Κύριε, ἕως πότε;».

Μᾶλλον δέ, εἰ χρὴ τι καὶ μυστικώτερον εἰπεῖν, οὐκ ἐπιτι-
10 μᾶ τοῖς τοῦ Θεοῦ κρίμασιν ὁ προφήτης, οὔτε μὴν ὡς μέλλοντα καὶ ἀναδυόμενον τὴν ἐπικουρίαν καταιτιᾶται τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην, περιεργάζεται δὲ μᾶλλον τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρὸν τοῦ εἰς τέλος ἐγηγερμένου Χριστοῦ κατὰ τὴν ὀγδόην. Πότε γάρ, φησὶν, ἐλεύσῃ ὁ διὰ τῆς ἀναστάσεώς σου τὴν ἴασιν
15 ἡμῖν χαρισόμενος; Ἔστι δὲ τὸ ἕως πότε καὶ τῆς χρονίας μετανοίας παραστατικόν.

Στίχ. 6. «Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου».

Ὁ γὰρ ἅπαξ τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις ἀλούς, ἀπρακτῆ-
20 σει ἂν πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν. «Οὐκ ἔστιν», φησὶν, «ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου», τουτέστιν ὁ τὰς ἐντολὰς τηρῆσαι δυνάμενος, τῆς βοηθείας τοῦ πνεύματος μὴ συμπαρούσης

Στίχ. 7. «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου».

Τὸ «Ἐκοπίασα» φησὶν ἀντὶ τοῦ «Κοπιάσω». Ἔσται δὲ
25 τοῦτο σαφὲς διὰ γε τῶν ἐφεξῆς κειμένων. Οὐ γὰρ «Ἐλουσα τὴν κλίνην μου», φησὶν, ἀλλ' οὐδὲ «Ἐβρέξα τὴν στρωμνὴν μου», ἀλλ' ἐπ' ἀμφοῖν τὸ «λούσω» καὶ «βρέξω» φησὶν. Ὑπὸ σπινθηρίῳ γὰρ ἔσσεσθαι τις φιλοπονώτατος, καὶ τὸν ἀνεμῆνον καὶ ἄφետον οὐκ ἀγαπήσειν βίον.

τῆς ἁμαρτίας, πού ὑπάρχει στά μέλη τῆς σάρκα, αὐτός πού ἀντιστρατεύεται καί αἰχμαλωτίζει τόν νοῦ σέ κάθε τι ἀπό τὰ παράλογα. Ἔγινε λοιπόν θεραπεία στή φύση τοῦ ἀνθρώπου, διατι ἡ δύναμη τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Μονογενοῦς σταμάτησε τή φθορά, συγκέντρωσε τὰ διασκορπισμένα ὄστᾱ ὄλων, καί κατέστησε τήν ἀνθρώπινη φύση ἐλεύθερη ἀπό τρόμους καί κάθε ταραχή καί φόβητρα, καί ἀκόμη ἀπό τὰ πάθη καί τίς διαβολικές ἐπιθυμίες.

Στίχ. 4. «Καί σύ, Κύριε, ὡς πότε θά εἶσαι ὀργισμένος;».

Μᾶλλον, ἐάν πρέπει νά ποῦμε καί κάτι πιό μυστικό, ὁ προφήτης δέν ἐπιπλήττει τίς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὔτε καί κατηγορεῖ τόν Δεσπότη τῶν ὄλων ἐπειδή καθυστερεῖ νά ἐμφανίσει τήν βοήθειά του, ἀλλά μᾶλλον ἐξετάζει τόν καιρό τῆς ἔλευσης τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνασταίνεται στό τέλος κατὰ τήν ὀγδόη ἡμέρα. Γιατί λέγει, πότε θά ἔρθεις σὺ πού μέ τήν ἀνάστασή σου θά μᾶς χαρίσεις τή θεραπεία; Τὸ «ὡς πότε» ὅμως εἶναι καί δηλωτικό τῆς μακροχρόνιας μετάνοιας.

Στίχ. 6. «Γιατί δέν μπορεῖ κάποιος μετὰ τόν θάνατο νά σέ θυμᾶται».

Γιατί αὐτός πού συνελήφθη μιὰ φορά ἀπό τίς παγίδες τοῦ θανάτου, θά φανεῖ ἀδρανῆς ὅπωςδήποτε πρὸς κάθε ἀρετή. «Δέν μπορεῖ», λέγει, κάποιος μετὰ τὸ θάνατο νά σέ θυμᾶται», δηλαδή δέν μπορεῖ νά τηρήσει τίς ἐντολές, ἀφοῦ δέν θά εἶναι παροῦσα μαζί του ἡ βοήθεια τοῦ Πνεύματος.

Στίχ. 7. «Κουράσθηκα νά ἀναστενάζω».

Τὸ «Κουράσθηκα» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “Θὰ κουρασθῶ”. Καί αὐτὸ θά γίνει σαφές μέ τὰ στή συνέχεια λεγόμενα. Γιατί δέν λέγει, “ἔλουσα τὸ κρεβάτι μου”, οὔτε καί “ἔβρεξα τὸ στρώμα μου”, ἀλλὰ καί στίς δύο περιπτώσεις λέγει «θά λούσω» καί «θά βρέξω». Ὑπόσχεται δηλαδή ὅτι θά γίνει ἓνας πάρα πολὺ φιλόπρονος καί δέν θά ἀγαπήσει τή μαλθακή καί ἀνετη ζωή.

Διδάσκει δὲ καὶ ἡμᾶς, ὅτι τοὺς εὐαρεστεῖν ἐθέλοντας τῷ Θεῷ, οὐκ ἀργίας καιρὸν ὕπνου τε καὶ ῥαθυμίας ἠγειῖσθαι προσήκει τὰ τῶν νυκτῶν διαστήματα (κτηνοπρεπὲς γὰρ τοῦτο καὶ ἀλογώτατον), πόνου δὲ μᾶλλον καὶ ἀϋπνίας τῆς ἐπ' 5 ἀγαθοῖς Ἄριστον γὰρ τὸ ἐν ἡσυχίαις μάλιστα καὶ κατὰ μόνας μονονουχί Θεῷ διαλέγεσθαι διὰ συγχνῆς προσευχῆς, καὶ ἐφ' οἷς μὲν ἤδη κατεγνώσαμεθα, συγγνώμην αἰτεῖν, τὰ δὲ ψυχωφελῆ ζητεῖν παρ' αὐτοῦ, καὶ ὧδὴν αὐτὸν καὶ μέλος ποιεῖσθαι.

Στίχ. 8. «Ἐταράχθη ἐν θυμῷ [ἀπὸ θυμοῦ]

10 ὁ ὀφθαλμὸς μου».

Τάχα δὲ ὑπονοστεῖ ὁ Προφήτης πρὸς ἀνάμνησιν τῶν τῆ ἀνθρώπου φύσει συμβεβηκότων διὰ τὸ προσκροῦσαι Θεῷ τὴν τοῦ γένους ἀρχήν, τουτέστι τὸν Ἀδάμ. Πρὶν μὲν γὰρ ὀλιγωρῆσαι τῆς θείας ἐντολῆς καθαρὸν εἶχε τὸν ὀφθαλμόν, θεο- 15 πτίας ἔμπλεων καὶ ἐννοιῶν ἀγαθῶν, καὶ ἦν ἀθώλοτος, ἔτι τῷ θείῳ φωτὶ καταλαμπόμενος

Στίχ. 9. «Εἰσήκουσε Κύριος τῆς δεήσεώς μου».

Ἐξηγεῖται δὲ τίνα τρόπον εἰς πέρας ἐκδέβηκε τὰ τῆς εὐθυμίας αὐτῷ· εἰσηκοῦσθαι γὰρ φησι τὴν φωνὴν τοῦ κλαυ- 20 θυμοῦ αὐτοῦ, δεκτὴν τε γενέσθαι τὴν προσευχήν. Φωνὴν δὲ φησιν, οὐχὶ πάντως τὴν διὰ χειλέων, ἐκείνην δὲ μᾶλλον τὴν ἐκ πραγμάτων μονονουχί πρὸς Θεὸν πεμπομένην. Ὡσπερ γὰρ ἐστὶν ἁμαρτίας φωνή, κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς Κάϊν, «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με», οὕτω καὶ μετανοίας 25 ἐστὶ φωνή, ἧς ἀκούει Θεός. Καὶ οὐ δήπου φαίη τις ἄν, ὅτι φωνὴν ἔντονον αἰτεῖ, οὐ γὰρ οὕτω προσεύχεσθαι προστετάγμεθα. Κραυγὴν δὲ πάλιν ἐν τούτοις φησὶ τὴν ἐκ πόνου λιτήν, ἧ κεχρηῖσθαι τοὺς ἀγίους ἔθος.

Διδάσκει ὁμως καὶ ἐμᾶς, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ εὐαρεστήσουν τὸν Θεό, δὲν πρέπει νὰ θεωροῦν τὶς νύχτες ὡς καιρὸν ἀργίας καὶ ὕπνου καὶ ραθυμίας (γιατὶ αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ ταιριάζει στὰ κτήνη καὶ εἶναι ἐντελῶς παράλογο), ἀλλὰ μᾶλλον καιρὸν κόπου καὶ ἀϋπνίας γιὰ τὰ ἀγαθὰ. Γιατὶ εἶναι ἄριστο νὰ μιῶμε μὲ τὸν Θεὸ μέσα στὴν ἡσυχία καὶ μόνοι μας, μὲ τὴ συχνὴ προσευχή, καὶ νὰ ζητᾶμε συγγνώμη γι' αὐτὰ ποὺ ἔχουμε ἤδη κατακριθεῖ, καὶ νὰ ζητᾶμε ἀπὸ αὐτὸν ἐκεῖνα ποὺ ὠφελοῦν τὴν ψυχὴ μας, καὶ νὰ τοῦ ἀναπέμπουμε ὕμνους καὶ μελωδίες.

Στίχ. 8. «Πόνεσαν ἔξαιτίας τοῦ θυμό σου
τὰ μάτια μου».

Ἴσως ὁ Προφήτης νὰ ἐπανέρχεται στὴν ἀνάμνηση ἐκείνων ποὺ συνέβησαν στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ γένους, δηλαδή ὁ Ἀδὰμ, ἦρθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸν Θεό. Γιατὶ πρὶν νὰ παραβεῖ τὴ θεία ἐντολὴ εἶχε καθαρὰ τὰ μάτια του, γεμᾶτα ἀπὸ τὴ θέα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔννοιες ἀγαθές, καὶ ἦταν καθαρὸς, ἐπειδὴ φωτιζόταν ἀκόμα ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς.

Στίχ. 9. «Ἐκούσε ὁ Κύριος τὴν παράκλησή μου».

Ἐξηγεῖ μὲ ποιὸν τρόπο ἔφτασε σὲ αἴσιο πέρας ἡ εὐθυμία του. Γιατὶ λέγει, εἰσακοῦσθηκε ἡ φωνὴ τοῦ θρήνου του, καὶ ἔγινε δεκτὴ ἡ προσευχή του. Καὶ φωνὴ βέβαια δὲν ἐννοεῖ ὅπως ὅπως αὐτὴν ποὺ γίνεται μὲ τὰ χεῖλη, ἀλλὰ ἐκείνην ποὺ ἀναπέμπεται πρὸς τὸν Θεὸ κατὰ κάποιον τρόπο ἔμπροκτα. Γιατὶ ὅπως ὑπάρχει φωνὴ ἁμαρτίας, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε στὸν Καῖν; «Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου φωνάζει πρὸς ἐμένα»⁴⁶, ἔτσι ὑπάρχει καὶ φωνὴ μετάνοιας, τὴν ὁποία ἀκούει ὁ Θεός. Καὶ δὲν θὰ μπορούσε βέβαια νὰ πεῖ κάποιος, ὅτι ζητᾶ φωνὴ δυνατὴ, γιατί δὲν ἔχομε προσταχθεῖ νὰ προσευχώμαστε μὲ τὸν τρόπο αὐτόν. Κραυγὴ πάλι σ' αὐτὰ ποὺ λέγει ὀνομάζει τὴν προερχόμενὴ ἀπὸ τὸν πόνο παράκληση, τὴν ὁποία συνηθίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ ἅγιοι.

Στίχ. 11. «Αἰσχυνθείησαν καὶ ταραχθείησαν».

Καὶ οἱ τῆς κακίας δὲ εὐρεταὶ καὶ διδάσκαλοι δαίμονες ἀποστρέφονται καὶ ὀπίσω πίπτουσιν, ἀφόρητον ὑπομένοντες τὴν τροπὴν· πρῶτον μὲν διὰ τὴν παρὰ τοῦ σώζοντος Θεοῦ
5 ἀντίλεξιν, ἔπειτα δὲ διὰ τὸ θέλειν ἡμᾶς ἀπανίστασθαι μὲν τῶν ἀρχαίων ἀρρωστημάτων, μεταφοιτᾶν δὲ νεανικῶς εἰς τὸ κατευμεγεθεῖν ἀπάσης φιλοσαρκίας, καὶ τῆς ἐν τῷδε τῷ βίῳ τύρβης οὐδένα ποιεῖσθαι λόγον, εἰς μόνον δὲ βλέπειν τὰ ἀρέσκοντα Θεῷ, καὶ ἐπ' αὐτὰ τρέχειν ἀμεταστρεπτί. Ἀνδριζομέ-
10 νοις γὰρ οὕτω, συνέσται Χριστός, ὁ πάντων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν καὶ δοτὴρ καὶ πρῦτανις.

ΨΑΛΜΟΣ Ζ΄.

Στίχ. 1. «Τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσί, υἱοῦ Ἰεμενεί».

15 Σὺ δέ μοι ὄρα, ὅτι σε τοσαύταις ἐγγυμνασθέντα νίκαις, πάλιν ἀπολύει πρὸς ἑτέρους ἀγῶνας ὁ λόγος, πάλιν ἀλείφει τῇ τῶν πειρασμῶν προσβολῇ. Ὁ αὐτὸς γὰρ πολέμιος, ὁ Ἀβεσσαλώμ ἐκεῖνος, ὡσπερ ἀναγεννηθεὶς ἐξ ἡμῶν, τὸν καθ' ἡμῶν ἐξαρτύεται πόλεμον, ὃν ἀνατρέπει φονῶντα καθ' ἡμῶν
20 ἢ ἡμετέρα περὶ τοῦ πράγματος εὐβουλία, μᾶλλον δὲ ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχία. Ἡ γε μὴν σώζουσα ἡμᾶς γνώμη, ἀγχόνη γίνεται τοῦ ἀντικειμένου· αὕτη δὲ ἐστίν, τὸ ἴσον εἰς κακίαν ἡγεῖσθαι, ἄρχειν τε ἀδικίας καὶ ἀμύνεσθαι τὸν κατάρξαντα. Ὅριστῆς γὰρ τῆς καθ' ἑαυτοῦ τιμωρίας ὁ Δαβὶδ γίνεται, εἰ
25 εὐρεθείη κακοῦ τὸ κακὸν ὡσπερ ἐν συναλλάγματι διαμείψας, καὶ ἀντιδούς παρεσχημένοις ὃ ἔλαβε.

Στίχ. 4. «Εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσὶ μου».

Τάχα δὲ οὐ τὸ πάντῃ ἐλεύθερον ἀδικίας ἑαυτῷ ὁ Δαβὶδ

Στίχ. 11. «Ἄς ντραποῦν καὶ ἄς ταραχθοῦν».

Καὶ οἱ ἐφευρέται καὶ δάσκαλοι τῆς κακίας δαίμονες ὑποχωροῦν καὶ πέφτουν πίσω ὑφιστάμενοι ἀβάστακτη κατατρόπωση, πρῶτα βέβαια λόγω τῆς ὑποστήριξης τοῦ Θεοῦ ποὺ σώζει, καὶ ἔπειτα ἐπειδὴ ἀπὸ τῆ μιᾶ θέλουμε ἐμεῖς νὰ φύγουμε ἀπὸ τὶς παλαιῆς ἀρρώστιες, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ μεταπηδήσουμε ρωμαλέα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦμε ἐναντίον κάθε φιλοσοφίας, καὶ νὰ μὴ κάνουμε κανένα λόγο γιὰ τὶς μέριμνες τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἀλλὰ νὰ βλέπουμε μόνο αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν στὸν Θεό, καὶ νὰ τρέχουμε σ' αὐτὰ χωρὶς ἐπιστροφή. Γιατί, ἀγωνιζόμενοι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν μὲ ἀνδρεία, θὰ εἶναι μαζί μας ὁ Χριστός, ὁ χορηγὸς σὲ μᾶς ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀρχηγός.

ΨΑΛΜΟΣ 7ος

Στίχ. 1. «Στὸν Κύριο, γιὰ τὰ λόγια τοῦ Χουσί, υἱοῦ τοῦ Ἰεμενεί».

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε, ὅτι, ἂν καὶ ἔχεις ἀσκηθεῖ σὲ τόσο μεγάλες νίκες, πάλι ὁ λόγος καταλήγει σὲ ἄλλους ἀγῶνες, πάλι ἐτοιμάζεσαι γιὰ τὴν προσβολὴ τῶν πειρασμῶν. Γιατί ὁ ἴδιος ἐχθρός, ἐκεῖνος ὁ Ἄβεσσαλώμ, σὰν νὰ ἀναγεννήθηκε ἀπὸ μᾶς, ἐτοιμάζει πόλεμο ἐναντίον μας, τὸν ὁποῖο θὰ ἀνατρέψει, καθὼς ὄρμᾶ, μὲ φονικὴ διάθεση ἐναντίον μας, ἢ δική μας σύνεση ἀπέναντι στὸ θέμα αὐτό, ἢ μᾶλλον ἢ συμμαχία ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατί ἡ γνώμη ποὺ σώζει ἐμᾶς γίνεται ἀγχόνη τοῦ ἐχθροῦ. Κι αὕτὴ εἶναι, τὸ νὰ θεωροῦμε ἴσον σὲ κακία, καὶ τὸ νὰ ἀρχίζουμε τὶς ἀδικίες, καὶ νὰ πολεμοῦμε αὐτὸν ποὺ ἀρχισε ν' ἀδικεῖ. Γιατί αὐτὸς ποὺ ὄρισε τὴν ἐναντίον του τιμωρία εἶναι ὁ Δαβίδ, ἐὰν βρεθεῖ νὰ ἀνταλλάσσει τὸ κακὸ μὲ τὸ κακό, σὰν συναλλαγή, καὶ νὰ ἀνταποδίδει ἀντίστοιχα αὐτὸ ποὺ ἔλαβε.

Στίχ. 2. «Ἐὰν ἔκανα ἀδικία μὲ τὰ χέρια μου».

Ἄμεσως λοιπὸν ὁ Δαβίδ βεβαιώνει ὅτι δὲν εἶναι τελείως

μαρτυρεῖ (ἠδίκησε γὰρ τὸν Οὐρίαν), ἀλλὰ τοῦτο λέγει, ὅτι Ἐν τῇ κατὰ τὸν παῖδα ὑποθέσει καθαρὸς εἰμι καὶ ἀνυπαίτιος· οὐδὲν γὰρ αὐτὸν ἠδίκησα, οὔτε τοὺς μετ' αὐτοῦ, ὥστε καὶ εὐ-
 5 ἀφορμον αὐτοῖς γενέσθαι τὴν κατ' ἐμοῦ δίωξιν. Εἶτα καὶ τὸ
 τὸν Θεόν. Καὶ δῆλον ἀφ' ὧν ἐπάγει· λέγει γάρ· «Εἰ ἀνταπέ-
 δωκα τοῖς ἀνταποδιδουσί μοι κακά».

Στίχ. 5. «Ἀποπέσοιμι ἄρα τῶν ἐχθρῶν μου
 κενός».

10 Τουτέστιν ἀπολισθήσασιν καὶ τιμῆς καὶ δόξης ἀπάσης,
 καὶ γενοίμην ὡς χοῦς ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν μου.

Στίχ. 4. «Ἀνάστηθι, Κύριε, ἐν ὀργῇ σου».

Ἐπερ οὖν ἔφη, μεταπεφοίτηκεν ὁ λόγος εἰς Χριστόν, καὶ
 αὐτὸν ἀναστῆναι παρακαλεῖ οὐ κατὰ τοῦ Ἀβεσσαλώμ (πῶς
 15 γὰρ, ὑπὲρ οὗ παρεκάλει λέγων, «Φείσασθέ μου τοῦ παιδαρί-
 ου Ἀβεσσαλώμ;»), ἀλλ' ὑπὲρ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος ἀνα-
 στῆναι παρακαλεῖ τὸν Θεόν, ὥσπερ ἐξ ἠρεμίας τῆς πάλαι μα-
 κροθυμίας ἐν ὀργῇ καὶ κινήσει κατὰ τῶν περάτων τῶν ἐ-
 χθρῶν αὐτοῦ. Πλεῖστοι μὲν οὖν οἱ τῆς ἀνθρωπότητος ἐχθροί,
 20 τουτέστιν οἱ πονηροὶ καὶ ἀλιτήριοι δαίμονες, πέρατα δὲ αὐ-
 τῶν νοηθεῖεν ἂν οἱ προὔχοντες τῶν ἄλλων καὶ ὑπερκείμενοι,
 οἷον ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ ἐγγύς, ἤγουν οἱ κοσμοκράτορες τοῦ
 σκότους. Τούτων κατεξανέστη Χριστός.

25 Στίχ. 7. «Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου,
 ἐν προστάγματι, ᾧ ἐνετείλω».

Ἐνταῦθα σαφῶς περὶ τῆς θεοφανείας τοῦ Σωτῆρος εὐαγ-
 γελίζεται. Ἐνωθεν γὰρ διὰ τῶν πατριαρχῶν ταύτην ἡμῖν τὴν
 σωτηρίαν ὑπέσχετο· καί γε μεμέστωται ἡ θεία Γραφή τῶν τοῦ

47. Β' Βασ. 18, 12.

48. Ἐφεσ. 6, 12.

ἀπαλλαγμένος ὁ ἑαυτός του ἀπὸ ἀδικία (γιατί εἶχε ἀδικήσει τὸν Οὐρία), ἀλλὰ λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδή Στὴν ὑπόθεση τοῦ παιδιοῦ εἶμαι καθαρὸς καὶ ἀνεύθυνος. Γιατί δὲν τὸ ἀδίκησα καθόλου, οὔτε ἐκείνους ποὺ ἦταν ἀκόλουθοί του, ὥστε νὰ θεωρηθεῖ δικαιολογημένη σ' αὐτούς ἡ ἐναντίον μου δίωξη. Ἔπειτα προβάλλει καὶ τὴν ἀμνησικακία του, ἐπικαλοῦμενος μὲ αὐτὸ τὸν Θεὸ νὰ τὸν λυπηθεῖ. Καὶ εἶναι φανερὸ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προσθέτει· γιατί λέγει· «Ἐὰν ἀνταπέδωσα κακὰ σ' αὐτούς ποὺ μου ἀνταποδίδουν».

Στίχ. 5. «Ἄς πέσω τότε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν μου, στερημένος ἀπὸ κάθε βοήθεια σου».

Δηλαδή ἄς στερηθῶ τὴν τιμὴ καὶ ὅλη τὴ δόξα, καὶ ἄς γίνω σὰν τὸ χῶμα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν μου.

Στίχ. 7. «Σήκω, Κύριε, κινούμενος ἀπὸ τὴν ὀργή σου».

Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ εἶπε, μεταφέρθηκε ὁ λόγος στὸν Χριστό, καὶ αὐτὸν παρακαλεῖ νὰ σηκωθεῖ, ὄχι ἐναντίον τοῦ Ἀβεσσαλώμ (πῶς δηλαδή ἐναντίον αὐτοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο παρακαλοῦσε λέγοντας, «Λυπηθεῖτε τὸ παιδί μου, τὸν Ἀβεσσαλώμ»⁴⁷), ἀλλὰ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ σηκωθεῖ ὑπὲρ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας, σὰν ἀπὸ τὴν ἡρεμία τῆς παλιᾶς μακροθυμίας, μὲ ὀργὴ καὶ κίνηση ἐναντίον ὅλων τῶν ἐχθρῶν του. Εἶναι λοιπὸν πᾶρα πολλοὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀνθρωπότητας, δηλαδή οἱ πονηροὶ καὶ ἀλιτήριοι δαίμονες, καὶ «πέρατα» αὐτῶν θὰ μπορούσαν νὰ νοηθοῦν αὐτοὶ ποὺ ὑπερέχουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ κατέχουν ὑψηλότερη θέση, ὅπως ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ πλησίον αὐτοῦ, δηλαδή οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους⁴⁸. Ἐναντίον αὐτῶν ἐξηγέρθη ὁ Χριστός.

Στίχ. 7. «Καὶ σήκω ἐναντίον τους, Κύριε Θεέ μου, στὸ ὄνομα τοῦ προστάγματος ποὺ ὅρισες».

Ἐδῶ διακηρῦσσει καθαρὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ βέβαια μέσω τῶν προφητῶν μᾶς ὑποσχόταν αὐτὴ τὴ σωτηρία, καὶ εἶναι γεμάτη ἡ ἁγία Γραφή ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Σω-

Σωτήρος φωνῶν, προὔπισχνουμένου διὰ προφητῶν ἀγίων ὡς ἤξει κατὰ καιρούς καὶ ἐξελεῖται τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ οὐκ ἐν μόνῃ τῇ Ἰουδαίᾳ ποιήσεται τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἡμερότητος τὴν ἐπίδειξιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπισκέπεται πάντα τὰ ἔθνη· καὶ γοῦν 5 ἐλπίς ὠνόμασται τῶν ἔθνῶν. Ἐπέφανε γὰρ τῷ κόσμῳ παντὶ Θεὸς ὢν Κύριος καὶ φῶς τὸ ἀληθινόν, δι' οὗ καὶ αὐτὸν ἐγνώκαμεν τὸν Πατέρα, τῆς ἀρχαίας ἀγλῦος ἐσκεδασμένης, τῆς ἐν τῷ πλανᾶσθαι, φημί, καὶ ἀναλάμπαντος ἡμῖν ἑωσφόρου κατὰ τὸν νοῦν, καὶ διανυαζούσης ἡμέρας, ἀνίσχοντος δὲ καὶ τοῦ τῆς 10 δικαιοσύνης Ἑλίου, τουτέστι τοῦ Χριστοῦ. Ἐξεγέρθητι τοίνυν, φησί, κατὰ τὸ πρόσταγμα, ὃ ἐνετείλω, ἧγουν ὃ ἐπηγγείλω ποιήσῃν· τοῦτο γὰρ ἐνταῦθα δηλοῖ τὸ ἐντείλασθαι.

Στίχ. 8. «Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον».

Τάχα δὲ τό, εἰς ὕψος ἐπίστρεψον, ἢ τὸν τίμιον αἰνίττεται 15 σταυρόν, εἰς ὃν ἀνήνεγκεν ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας· ἢ τὴν εἰς οὐρανούς τοῦ Χριστοῦ ἀναφοίτησιν· ἐπορεύθη γὰρ ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Πατρὸς ὑπὲρ ἡμῶν. Πῶς ὑπὲρ ἡμῶν; Ἡμῖν ἐγκαινίζων πρόσφατον ὁδὸν καὶ ζῶσαν, ἵνα καὶ αὐθις θάσιμος ὑπάρχη λοιπὸν ὁ οὐρανός, καὶ εἰσερχώμεθα εἰς τὸ 20 ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, ἀρξαμένου καὶ τοῦδε τοῦ ἐν πᾶσι πρωτεύοντος, δηλονότι Χριστοῦ

Στίχ. 9. «Κύριος κρινεῖ λαούς».

Εἴρηται δὲ ἐνταῦθα, τὸ «κρινεῖ», ἀντὶ τοῦ, “δικάσει”. Ἐδίκασε γὰρ ἡμῖν τε καὶ τῷ Σατανᾷ· καὶ τὸν μὲν ὡς πλεονεκτή- 25 σαντα τὴν ὑπ' οὐρανόν, τῆς κατὰ πάντων τυραννίδος ἀπώσατο, τοὺς δὲ τὴν ἀφόρητον ὑπομείναντας πλεονεξίαν, κατηλέησεν ὡς Θεὸς καὶ τῇ πίστει ἐδικαίωσε.

Στίχ. 9. «Κρῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου».

Ἐτέρως δὲ εἰπὼν ὁ προφήτης, ὅτι «Κύριος κρινεῖ λαούς», 30 εἰσφέρει νῦν καὶ τὸ τῶν κρινομένων πρόσωπον, τὴν οἰκείαν

τήρα, ὁ ὁποῖος ὑποσχόταν μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν, ὅτι θὰ ἔρθει στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ θὰ ἐλευθερώσει τὴν οἰκουμένη, καὶ ὅτι δὲν θὰ φανερώσει μόνο στὴν Ἰουδαία τὸν πλοῦτο τῆς πρα-
 ὐτητάς του, ἀλλὰ ὅτι θὰ ἐπισκεφθεῖ ὅλα τὰ ἔθνη, γι' αὐτὸ καὶ ὀνο-
 μάσθηκε ἐλπίδα τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ ἐμφανίσθηκε σ' ὅλο τὸν κόσμο ὁ
 Κύριος, ὄντας Θεὸς καὶ ἀληθινὸ φῶς, μέσω τοῦ ὁποῖου γνωρίσα-
 με καὶ τὸν Πατέρα, ἀδοῦ διασκορπίσθηκε ἡ παλιὰ ὁμίχλη, ἐννοῶ
 τῆς πλάνης, καὶ ἔλαμψε σὲ μᾶς ὁ νοητὸς φωστήρας, καὶ ἀφοῦ
 ξημέρωσε ἡ ἡμέρα, ἀνέτειλε καὶ ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, δη-
 λαδὴ ὁ Χριστός. Σήκω ἐπάνω λοιπόν, λέγει, σύμφωνα μὲ τὸ πρό-
 σταγμα ποῦ ἔδωσες, δηλαδή μὲ αὐτὸ ποῦ ὑποσχέθηκες ὅτι θὰ
 κάνεις· γιατί αὐτὸ σημαίνει ἐδῶ τὸ “ἔδωσε ἐντολή”.

Στίχ. 8. «Καὶ ἀνέβα πάλι στὰ ὕψη, πάνω ἀπὸ αὐτήν».

Τὸ «Γύρισε πάλι στὰ ὕψη», ὑπαινίσσεται ἴσως ἢ τὸν τίμο
 σταυρό, στὸν ὁποῖο ἀνέδασε τὶς ἁμαρτίες μας, ἢ τὴν ἐπιστροφή
 τοῦ Χριστοῦ στοὺς οὐρανούς. Γιατὶ πῆγε νὰ ἐμφανισθεῖ στὸ πρό-
 σωπο τοῦ Πατέρα γιὰ χάρη μας. Πῶς γιὰ χάρη μας; Ἐγκαινιά-
 ζοντας γιὰ μᾶς δρόμο καινούργιο καὶ ζωντανό, ὥστε καὶ πάλι
 νὰ γίνεῖ βατὸς στὸ ἐξῆς ὁ οὐρανός, καὶ νὰ μπαίνουμε στὸ ἐσωτε-
 ρικὸ τοῦ παραπετάσματος, κάνοντας ἀρχὴ καὶ σ' αὐτὸ ἐκεῖνος
 ποῦ εἶναι πρῶτος σὲ ὅλα, δηλαδή ὁ Χριστός.

Στίχ. 9. «Ὁ Κύριος θὰ κρίνει τοὺς λαούς».

Ἐδῶ ἔχει λεχθεῖ τό, «θὰ κρίνει», ἀντὶ τοῦ, “θὰ δικάσει”.
 Γιατὶ μαζὶ μὲ μᾶς θὰ δικάσει καὶ τὸν Σατανᾶ. Καὶ αὐτὸν βέβαια,
 ἐπειδὴ ἀπὸ πλεονεξία κυρίευσε τὴ γῆ, τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν
 τυραννικὴ ἐξουσία του σὲ ὅλα, ἐνῶ αὐτοὺς ποῦ ὑπέμειναν τὴν
 ἀφόρητη πλεονεξία του, τοὺς λυπήθηκε ὡς Θεὸς καὶ τοὺς χάρι-
 σε τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη.

Στίχ. 9. «Κρίνε με, Κύριε, σύμφωνα μὲ τὴ δικαιοσύνη μου».

Ἄφοῦ ἄλλοῦ ὁ προφήτης εἶπε, ὅτι «ὁ Κύριος θὰ κρίνει τοὺς
 λαούς», παρουσιάζει τώρα καὶ τὸ πρόσωπο αὐτῶν ποῦ κρίνο-

ὁμολογούντων ἀσθένειαν, οὕτω τε κριθῆναι παρακαλούντων, ὡς ἂν πρόποι τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις· ἕτερα μὲν γάρ, ὡς ἔφημεν, ἀγγέλων δικαιοσύνη πρόπουσα πάντως τῇ αὐτῶν φύσει, ἕτερα δὲ ἢ ἀνθρώπων, σμικρὰ δηλονότι καὶ ἀναλόγως ἔχουσα τῇ τῆς φύσεως ἀσθενείᾳ.

Στίχ. 10. «Συντελεσθήτω δὴ πονηρία ἀμαρτωλῶν».

Συντελεσθήτω οὖν πονηρία ἀμαρτωλῶν, τουτέστι καταργηθήτω τοῦ διαδόλου ἢ τυραννίς καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πονηρῶν δυνάμεων, ἵνα λοιπὸν δι' εὐθείας ὥσπερ καὶ λειοτάτης
10 ἔρχοιτο τρίβου πρὸς τὴν εὐδόκιμον πολιτείαν πᾶς εἴ τις ἐστὶ δικαιοσύνης ἐργάτης. Παροτρύνοντος γὰρ μηδενὸς ἐπὶ θάτερα, κατευθυνεῖ πάντως ὁδὸν αὐτοῦ ὁ δίκαιος· ἢ τάχα συντελεσθῆναι τὴν ἐν τοῖς ἀμαρτωλοῖς πονηρίαν εὐχεται ὁ Προφήτης, τουτέστι παύσασθαι μετατιθεμένων αὐτῶν πρὸς ἀρε-
15 τήν. Οὐκοῦν κατάληξιν ἀμαρτίας αἰτεῖ ἐν ἐκάστῳ τῶν ἐξ ἀσθενείας ὠλισθηκότων, ἵνα λοιπὸν ὁ δίκαιος κατευθύνηται. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἀποφανθῆναί τινα τῶν εἰς ἀρετὴν ἀνδραγαθημάτων ἀποτελεστήν, πρὶν ἂν παύσηται τοῦ εἶναι πονηρός.

20 Στίχ. 11. «Δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ».

Ἀρμόσει δὲ ὁ λόγος καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλησιν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ μὲν ἐν γνώσει πλημμελεῖν καταφρόνησίς ἐστιν ὁμολογουμένως, τό γε μὴν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦτο δοῦν, εὐάφορμον ἔχει τῆς συγγνώμης τὴν αἴτησιν (πεπλάνηντο δὲ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἑλ-
25 ληνες, οἱ μὲν ταῖς τῶν ἡγουμένων δυστροπίαις ἀποκομιζόμενοι πρὸς τὸ εὐπειθές καὶ τὸν Λυτρωτὴν ἀγνοήσαντες, οἱ δὲ οὐπω τὸ θεῖον φῶς λαβόντες εἰς νοῦν, οὔτε μὴν ἐγνωκότες τίς ἐστὶν ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς Θεός), διὰ τοῦτο ὁ ἐτάζων καρδίαν

νται, οἱ ὅποιοι ὁμολογοῦν τὴν ἀδυναμία τους, καὶ παρακαλοῦν νὰ κριθοῦν ἔτσι, ὅπως ταιριάζει στὰ ἀνθρώπινα μέτρα. Γιατί, ὅπως εἶπαμε, ἄλλη εἶναι ὅπωςδήποτε ἡ δικαιοσύνη ποὺ πρέπει στὴ φύση τῶν ἀγγέλων, καὶ ἄλλη ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων, δηλαδή μικρὴ καὶ ἀνάλογη πρὸς τὴν ἀδυναμία τῆς φύσεώς τους.

Στίχ. 10. «Ἄς πάρει τέλος ἡ κακία τῶν ἁμαρτωλῶν».

Ἄς πάρει λοιπὸν τέλος ἡ κακία τῶν ἁμαρτωλῶν, δηλαδή ἄς καταργηθεῖ ἡ τυραννία τοῦ διαδόλου καὶ τῶν πονηρῶν δυνάμεων ποὺ εἶναι μαζί του, ὥστε στὸ ἕξις καθένας ποὺ εἶναι ἐργάτης τῆς δικαιοσύνης νὰ βαδίζει σὰν μέσα ἀπὸ ἴσιο καὶ ὁμαλὸ δρόμο στὴν ἀγαθὴ πολιτεία. Γιατί, ἐὰν δὲν τὸν προτρέπει τίποτε πρὸς τὰ ἄλλα, ὁ δίκαιος θὰ κατευθύνει ὅπωςδήποτε τὴ ζωὴ του ἀκολουθώντας τὸν ἴσιον δρόμο. Ἡ ἐνδεχομένως ὁ προφήτης προσεύχεται νὰ σταματήσει ἡ κακία τῶν ἁμαρτωλῶν, δηλαδή νὰ παύσουν καὶ νὰ μετακινηθοῦν αὐτοὶ πρὸς τὴν ἀρετὴ. Ζητᾷ λοιπὸν νὰ σταματήσει ἡ ἁμαρτία σὲ καθένα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀπὸ ἀδυναμία κατολήσθησαν, ὥστε ὁ δίκαιος νὰ βαδίζει στὸ ἕξις τὸν ἴσιο δρόμο. Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθεῖ κάποιος ὅτι πραγματοποίησε τὰ ἀνδραγαθήματα τῆς ἀρετῆς, προτοῦ νὰ παύσει νὰ εἶναι πονηρός.

Στίχ. 11. «Δίκαια θὰ εἶναι ἡ βοήθεια ἀπὸ τὸν Θεό».

Ὁ λόγος αὐτὸς ταιριάζει καὶ στοὺς Ἰουδαίους καὶ στοὺς Ἕλληνες. Ἐπειδὴ δηλαδή τὸ νὰ ἁμαρτάνουν ἐν γνώσει τους εἶναι ὁμολογουμένως περιφρόνηση, ἐνῶ τὸ νὰ τὸ κάνουν ἀπὸ ἀγνοία ἀποτελεῖ καλὴ ἀφορμὴ γιὰ τὴν αἴτηση τῆς συγγνώμης (καὶ ἔχουν πλανηθεῖ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες. Οἱ Ἰουδαῖοι βέβαια μὲ τίς δυστροπίες τῶν ἀρχηγῶν ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν πειθαρχία καὶ ἀγνόησαν τὸν Λυτρωτὴ, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες μὴ ἔχοντας ἀκόμη δεχθεῖ τὸ θεῖο φῶς στὸν νοῦν τους, οὔτε καὶ ἔχοντας γνωρίσει ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸς Θεός), γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ ἐρευνᾷ τὴν καρδιά καὶ τὰ νε-

καὶ νεφρούς, ἔγνω τούτους τε κακείνους πλημμελοῦντας ἐξ ἀμαθίας, καὶ ὡς ἀπό γε τοῦ μὴ εἰδέναι τὸ θέλημα τὸ Δεσποτικόν, καὶ δικαίαν αὐτοῖς ἐκνενέμηκε τὴν ἐπικουρίαν. Ὁφείλεται γὰρ τοῖς πεπλανημένοις ἢ ἐπιστροφή, τοῖς ἐσκοτισμένοις 5 ὁ φωτισμός, τοῖς ἠσθηγκόσι τὸ ἐνισχύεσθαι παρ' αὐτοῦ. Διό φησιν «Ἡ βοήθεια δικαία παρὰ τοῦ Θεοῦ».

Στίχ. 12. «Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος», κ.τ.λ.

Ἐπωφελὲς μὲν οὖν τὸ παράγγελμα τοῖς τὸν ἄφετον καὶ 10 ἀνεμῆνον ζῶσι θίον, ὅτι κριτὴς δίκαιος ὁ τῶν ὅλων Θεός. Ἔστι δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ἰσχυρὸς «Ἐὰν γὰρ κλείσῃ κατὰ ἀνθρώπου, τίς ἀνοίξει;», καί, «Τὴν χεῖρα τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;». Ναὶ μὴν καὶ μακρόθυμος, μὴ παρὰ πόδας μηδὲ ὁμοῦ. τῇ κακίᾳ τὴν ὀργὴν ἐπάγων τοῖς ἀμαρτάνουσι. Πλὴν εἰ καὶ ἀνεξί- 15 κακος, οὐ χρεὴ διὰ τοῦτο ἡμᾶς ῥαθυμεῖν. Μετακομιστέον δὲ πάλιν τοὺς λόγους καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ καὶ τοὺς ἐξ ἔθνῶν ἐπιφωνήσοι γὰρ ἂν τις αὐτοῖς, ὡς εἰ μὴ θᾶπτον ἀπόσχονται τῶν οἰκείων ἐπιτηδευμάτων, καὶ οἱ μὲν τοῦ τῇ κτίσει λατρεύειν ἀποσταῖεν, οἱ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν εἰσδέξαιντο, κριτῇ πε- 20 ριπεσοῦνται δικαίῳ καὶ ἰσχυρῷ, καὶ μακροθύμῳ μὲν, πλὴν εἰ μὴ ἀποδύσονται τὰ ἐγκλήματα, καὶ κολάζονται· τοῦτο γὰρ διὰ τῶν ἐφεξῆς στίχων διδάσκει. Ἴνα γὰρ μὴ ἀκούοντες, ὅτι μακρόθυμος, ῥαθυμότεροι γένωνται, ἐπήγαγεν, ὅτι

Στίχ. 13. «Τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει, 25 τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε».

«Στιλβώσει», ἀντὶ τοῦ, «Γυμνώσει καθ' ὑμῶν τὴν μάχαιραν». Φιλάνθρωπον δὲ τὸ κήρυγμα καὶ ἐξ ἡμερότητας τοῦ Θεοῦ προτεινόμενον τοῖς οὖσιν ἐν ἀσθενείαις· οὐ γὰρ ἀπλῶς,

φρά⁴⁹ και γνωρίζει ότι και αυτοί και εκείνοι αμαρτάνουν από αμάθεια, και από τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἔχουν γνωρίσει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τοὺς πρόσφερε τὴν δίκαια βοήθεια. Γιατὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πλανηθεῖ ὀφείλεται ἡ ἐπιστροφή, στοὺς σκοτισμένους ὁ φωτισμός, στοὺς ἀδύνατους ἡ ἐνίσχυση ἀπὸ τὸν ἴδιο. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἡ βοήθεια ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι δίκαια».

Στίχ. 12. «Ὁ Θεὸς εἶναι κριτὴς δίκαιος και δυνατὸς και μακρόθυμος» κ.τ.λ.

Εἶναι λοιπὸν ὠφέλιμη ἡ ὑπόμνηση σ' αὐτοὺς ποὺ κάνουν ἀχαλιναγωγῆτη και μαλθακὴ ζωὴ, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὅλων εἶναι δίκαιος κριτὴς. Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ εἶναι και δυνατὸς. Γιατὶ λέγει· «Ἄν κλείσει τὴν πόρτα σέ κάποιον ἄνθρωπο, ποιὸς θὰ τὴν ἀνοίξει;»⁵⁰, και «Τὸ χέρι του τὸ ὑψηλὸ ποιὸς θὰ τὸ ἐμποδίσει;»⁵¹. Ναί, ἀλλὰ εἶναι και ἀνεκτικὸς και δὲν ἐπιφέρει ἀμέσως οὔτε μαζί μὲ τὴν κακία, τὴν ὀργή του σ' αὐτοὺς ποὺ αμαρτάνουν. Ὡστόσο, ἂν και εἶναι ἀνεξίκακος, δὲν πρέπει γι' αὐτὸ ἐμεῖς νὰ ἐπαναπαυόμαστε. Ἄς μεταφέρουμε ὅμως πάλι τοὺς λόγους του και στὸν Ἰσραὴλ και στοὺς ἐθνικούς. Γιατὶ θὰ μποροῦσε νὰ φωνάξει κάποιος πρὸς αὐτοὺς και νὰ τοὺς πει, ὅτι, ἂν δὲν ἀπομακρυνθοῦν γρήγορα ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους, και οἱ ἐθνικοὶ νὰ πάψουν νὰ λατρεύουν τὴν κτίση, ἐνῶ οἱ ἄλλοι νὰ ἀσπασθοῦν τὴν πίστη στὸν Χριστό, θὰ πέσουν στὰ χέρια τοῦ δίκαιου και ἰσχυροῦ, και ποὺ εἶναι βέβαια μακρόθυμος, πλὴν ὅμως και τιμωρεῖ, ἐὰν δὲν ἀποβάλουν τὰ ἐγκλήματα. Γιατὶ αὐτὸ διδάσκει μὲ τοὺς παρακάτω στίχους. Γιατί, γιὰ νὰ μὴ γίνουν περισσότερο ἀδιάφοροι, ἀκούοντας ὅτι εἶναι μακρόθυμος, πρόσθεσε·

Στίχ. 13. «Θὰ τροχίσει τὴ ρομφαία του και θὰ τεντώσει τὴν χορδὴ τοῦ τόξου του».

Λέγει «θὰ σπιδῶσει», ἀντὶ τοῦ “θὰ γυμνώσει τὴ μάχαιρά του ἐναντίον σας”. Τὸ κήρυγμα αὐτὸ τοῦ Θεοῦ εἶναι φιλόανθρωπο και προτείνεται ἐξαιτίας τῆς πραότητάς του σ' αὐτοὺς ποὺ

ὅτι γεγόνασιν ἐργάται τῶν πονηρῶν, ἠπείλησεν τὴν ῥομφαίαν αὐτοῖς, ἀλλ' εἰ μὴ βούλοιντο θάπτον ἐπιστρέφειν, ὅτι πάντη τε καὶ πάντως περιπεσοῦνται δεινοῖς, ἐφήσει νοεῖν. Ἐνέτεινε δὲ καὶ τὸ τόξον, ἔτοιμον ἔχων αὐτὸ τῶν τοῦ θανάτου σκευῶν, ἥτοι 5 τῶν βελῶν ἐπίμεστον, ἃ καὶ ἐξειργάσθαι φησὶν τοῖς καιομένοις, τοῖς τῆς γενένης υἱοῖς [υἱοῦς], οἳ κατὰ καιροὺς ἀκούσονται τοῦ Κριτοῦ λέγοντος· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι», καὶ τὰ ἐξῆς. Ῥομφαίαν γε μὴν τόξον τε καὶ βέλη καὶ σκεύη θανάτου, ἧ τὰς διαφορὰς τῶν κολάσεών φαμεν ὑποδη- 10 λοῦν, ἧγουν δυνάμεις τινὰς ἐπιφερούσας ἀναλόγως τοῖς ἐκάστου πλημμελήμασι τὰς δίκαις. Ἔθος δὲ τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων σχηματίζειν ἔσθ' ὅτε τὰ μὴ ἐμφανῶς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ καὶ νοήσει δρῶμενα.

15 *Στίχ. 14. «Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο».*

Ἀκουέτωσαν ταῦτα καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, ὡς ταῖς ἀφύκτοις περιπεσοῦνται δίκαις, εἰ μὴ ἐπιστρέφειν ἔλοιντο, καὶ οἱ μὲν τῆς ἀρχαίας ἀπόσχοιντο πλάνης, οἱ δὲ τῆ μετανοία τὰ τῆς κυριοκτονίας ἐγκλήματα διασμήχουιντο.

20 *Στίχ. 15. «Ὡδίνησεν ἀδικίαν», κ.τ.λ.
«Λάκκον ὠρυξε», κ.τ.λ.*

Ἀλλὰ γὰρ προσεξεργαστέον καὶ ἔτι τὴν ψαλμωδίαν. Οὐκοῦν λέγοιτο ἂν εἰκότως καὶ περὶ παντὸς ἁμαρτήματος, ὅτι ὁ ἁμαρτάνων συνέλαβε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν· αἰεὶ γὰρ πως 25 προανίσχουσι τῶν ἐν κακοῖς ἀποτελεσμάτων, διαλογισμοὶ πονηροί. Ἀρμόσειε δ' ἂν τὸ ῥητὸν καὶ τοῖς Ἰουδαίων καθηγηταῖς, οἳ, συλλαβόντες, ἧγουν ἐν ὠδίσι προεισδεξάμενοι, τῆς κατὰ Χριστοῦ δυσσεβείας τὰ σπέρματα, τῆς τοῦ διαβόλου

εἶναι ἀδύνατοι. Γιατὶ δὲν τοὺς ἀπειλήσῃ μετὰ τὴν ρομφαία ἀπλῶς καὶ μόνο ἐπειδὴ ἔγιναν ἐργάτες τῶν κακῶν, ἀλλὰ, ἂν δὲν θελήσουν νὰ ἐπιστρέψουν γρήγορα, τοὺς ἀφήνει νὰ καταλάβουν, ὅτι θὰ περιπέσουν ὅπωςδήποτε σὲ δεινά. Τέντωσε μάλιστα καὶ τὸ τόξο, ἔχοντάς το ἕτοιμο μετὰ τὰ σκεύη τοῦ θανάτου, δηλαδή γεμάτο μετὰ τὰ βέλη, τὰ ὅποια, λέγει, ὅτι ἔχουν ἐτοιμασθεῖ γι' αὐτοὺς ποὺ καίονται, τοὺς υἱοὺς τῆς γέεννας, οἱ ὅποιοι στὸν κατάλληλο καιρὸ θὰ ἀκούσουν τὸν Κυριὸν νὰ λέγει· «Φύγετε ἀπὸ ἐμένα, οἱ καταραμένοι»⁵², καὶ τὰ λοιπά. Ρομφαία βέβαια καὶ τόξο καὶ βέλη καὶ κάθε ἀντικείμενο τοῦ θανάτου, λέμε, ὅτι ὑποδηλώνουν ἢ τίς διαφορὰς τῶν κολάσεων, ἢ κάποιες δυνάμεις ποὺ θὰ ἐπιφέρουν τίς ποινὲς ἀνάλογα μετὰ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ καθενός. Εἶναι συνήθεια τῆς Γραφῆς ἀπὸ τὰ δικὰ μας πράγματα νὰ σχηματίζει μερικὲς φορὲς αὐτὰ ποὺ δὲν γίνονται φανερά, ἀλλὰ στὰ κρυφὰ καὶ μέσα στὴ σκέψη.

Στίχ. 14. «Τὰ βέλη τὰ ἔχει κατασκευάσει
γι' αὐτοὺς ποὺ καίονται».

Ἄς τὰ ἀκούσουν αὐτὰ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες, ὅτι θὰ πέσουν σὲ ἀναπόφευκτες τιμωρίες, ἂν δὲν θελήσουν νὰ ἐπιστρέψουν, καὶ οἱ (Ἕλληνες) βέβαια νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἀρχαία πλάνη, ἐνῶ οἱ ἄλλοι (Ἰουδαῖοι) νὰ καθαρισθοῦν μετὰ τὴν μετάνοια ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου.

Στίχ. 15. «Γέννησε κοιλοπονώντας ἀδικία» κ.τ.λ.
«Ἄνοιξε λάκκο» κ.τ.λ.

Πρέπει ὅμως νὰ ἐξετάσουμε ἀκόμα βαθύτερα τὴν ψαλμωδία. Θὰ μπορούσε λοιπὸν δικαιολογημένα νὰ εἰπωθεῖ γιὰ κάθε ἁμαρτήματα, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἁμαρτάνει, συνέλαβε μέσα του πόνον καὶ γέννησε ἁμαρτία, γιατί, κατὰ κάποιον τρόπο, διαρκῶς πρὶν ἀπὸ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα ἐμφανίζονται διαλογισμοὶ κακοί. Θὰ μπορούσε μάλιστα τὸ ρητὸ νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ καὶ στοὺς καθηγητὰς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ συνέλαβαν, δηλαδή ἀφοῦ δέχθηκαν προηγουμένως τὰ σπέρματα τῆς ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ δυσ-

σκαιότητος ταῦτα αὐτοῖς ἐνσπειράσης, ἐξέτεκεν ἀνομίαν, τὴν κατ' αὐτοῦ δηλονότι. Ὡδίνησεν ἀδικίαν καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν καὶ αὐτὸς ὁ Σατανᾶς· πειράζων μὲν γὰρ προσῆλθε κατὰ τὴν ἔρημον· εἶτα ἀπέστη μέχρι καιροῦ, καὶ εἰς πέρασ ἤγαγε 5 τὸν ἐξ ἀρχῆς τεθέντα σκοπόν. Κατέθηξε γὰρ ἐν αὐτῷ τὰς τῶν Ἰουδαίων καρδίας καὶ τὴν τοῦ προδότου ψυχὴν, ὃς δὴ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τῆς ἑαυτοῦ δυσσεβείας πατέρα, φημί δὴ τὸν Σατανᾶν, συνέλαβε μὲν ἀδικίαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ, αἰσχροῶν ἔνεκα λημμάτων, καταπροδοῦναι τοῖς φονῶσιν αὐτὸν βουλό- 10 μενος· Εἶτα καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν· λαβὼν γὰρ τριάκοντα δηνάρια, παρέδωκεν αὐτόν, σύνθημα φόνου τὸ τῆς ἀγάπης σύμβολον ποιησάμενος, τουτέστι τὸ φίλημα, καὶ αὐτὴν ἀδικήσας τὴν ἀρετήν. Εἶτα δέχεται μὲν ὁ προφήτης, ὡς ἐν λόγῳ παραδείγματος, τὸ ὀρύξαι λάκκον καὶ ἀνασκάψαι αὐτόν, κατα- 15 λευκαίνει δὲ τοῦ φαινομένου τὴν διάνοιαν, ἐπενεγκῶν εὐθύς τό, «Ἐπιστρέφει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ». Πόνον δὲ οἶμαι λέγειν αὐτόν, ἢ τὴν ἐπὶ τῷ τὸν βόθρον ὀρύξαι ματαιοπониάν, ἢ τὸν φθόνον, ὃς κατατῆκει τὴν τῶν ἐχόντων καρδίαν, ἀδικίαν δὲ τὴν πλεονεξίαν, ἣγουν τὴν ἐπιβουλήν ἣν ἄν 20 τις ἐργάσαιτο κατὰ τοῦ πέλας. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Παροιμιαστής εὐρίσκεται λέγων· «Ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν»· καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ τοιαύτην συγκληρῶσαι τῇ ἐπιβουλῇ τὴν φύσιν, ὥστε εἰς τοὺς ἐπιβουλεύοντας περιτρέψεσθαι. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ εὐ- 25 μηχανία τοῦ Θεοῦ μάλιστα διαλάμπει, καὶ τοῖς πονηροῖς πολὺς ὁ σωφρονισμός, καὶ τοῖς διαφεύγουσιν ἡ ἡδονή.

Στίχ. 18. «Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Ὑψίστου».

30 Αὕτη φωνὴ καὶ τῶν ἐν Χριστῷ σεσωσμένων, ὡς καταρ-

σέβειας, τὰ ὅποια τοὺς τὰ ἔσπειρε ἢ κακότητα τοῦ διαδόλου, γέννησαν τὴν ἐναντίον του παρανομία. Κοιλοπόνησε ἀδικία καὶ γέννησε ἁμαρτία καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς. Γιατὶ πῆγε στὴν ἔρημο πειράζοντας τὸν Χριστό, ἔπειτα ἔφυγε γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα, καὶ ἔφερε σὲ πέρασ τὸν σκοπὸ πού εἶχε τεθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἐνθάρρυνε δηλαδή μὲ αὐτὸν τὶς καρδιές τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ προδότη, ὁ ὅποιος παρόμοια μὲ τὸν ἴδιο τὸν πατέρα τῆς ἀσεβείας του, ἐνοῶ τὸν Σατανᾶ, συνέλαβε βέβαια τὴν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ ἀδικία ἐναντι αἰσχροῦς ἀμοιθῆς, σκεπτόμενος νὰ τὸν προδώσει στοὺς φονιάδες του, ἔπειτα ὅμως γέννησε καὶ παρανομία. Γιατί, ἀφοῦ ἔλαβε τριᾶντα δηνάρια, τὸν παρέδωσε, κάνοντας σύνθημα φόνου τὸ σύμβολο τῆς ἀγάπης, δηλαδή τὸ φίλημα, καὶ ἀδικώντας τὴν ἴδια τὴν ἀρετή. Ἐπειτα ὁ προφήτης δέχεται βέβαια, χάριν παραδείγματος, τὸ ὅτι ἀνοίξε λάκκο καὶ τὸν ἔσκαψε, διευκρινίζει ὅμως τὴ σημασία τοῦ γεγονότος, προσθέτοντας ἀμέσως τό: «Θὰ ἐπιστρέψει ὁ κόπος αὐτοῦ στὸ κεφάλι του». «Κόπο», νομίζω, ὀνομάζει αὐτὸς ἢ τὴ ματαιοπονία νὰ ἀνοίξει λάκκο, ἢ τὸν φθόνου πού λειώνει τὴν καρδιὰ ἐκείνων πού τὸν ἔχουν, ἐνῶ «ἀδικία» τὴν πλεονεξία, δηλαδή τὴν ἐπιβουλή, τὴν ὅποια θὰ μπορούσε νὰ κάνει κάποιος ἐναντίον τοῦ πλησίον του. Κάτι τέτοιο φαίνεται νὰ λέγει καὶ ὁ συγγραφέας τῶν Παροιμιῶν «Αὐτὸς πού ἀνοίγει λάκκο γιὰ τὸν πλησίον του, θὰ πέσει ὁ ἴδιος μέσα σ' αὐτόν»⁵³. Κι αὐτὸ ὅμως εἶναι ἔργο τῆς φιλάνθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ περιλάβει σὲ ἓνα κληρο μὲ τὴν ἐπιβουλή αὐτὸν τὸν νόμο, ὥστε νὰ ἐπιστρέφουν οἱ ἐπιβουλές σ' αὐτοὺς πού τὶς κάνουν. Ἀπὸ αὐτὸ διαλάμπει καὶ ἡ ἐπινοητικότητα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ τιμωρία τῶν κακῶν πρὸς σωφρονισμὸ εἶναι μεγάλη, καὶ μεγάλη ἐπίσης ἡ εὐχαρίστηση σὲ ἐκείνους πού διαφεύγουν τὴν ἐπιβουλή.

Στίχ. 18. «Θὰ δοξάσω τὸν Κύριο μὲ ὕμνους ἀνάλογους μὲ τὴν δικαιοσύνη του, καὶ θὰ ψάλλω ὕμνους στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου πού εἶναι Ὑψιστος».

Αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια καὶ ἐκείνων πού σώθηκαν μὲ τὸν Χρι-

γηθέντος τοῦ Σατανᾶ καὶ ἀναιρεθέντος τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀνηρημένης, καὶ ἐπιγνωσθέντος ἤδη τοῦ κατὰ ἀλήθειαν Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὸ δέ, «Ἐξομολογήσομαι», φησὶν ἀντί τοῦ, «Μετ' ᾧδῆς ποιήσομαι τὴν εὐχαριστίαν κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ (μοι) δικαιοσύνην», ἥτοι κατὰ τὸ μέγεθος τῆς δικαιοκρισίας ἧς ἐποιήσατο, διασώσας τὴν ἀρπαζομένην ἀνθρωπότητα ὑπὸ τε τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πονηρῶν δυνάμεων. Μεγάλῃ τοίνυν ἡ Θεοῦ δικαιοσύνη· διὸ ψάλλειν ἐπαγγέλλονται τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Ὑψίστου· ὃν γὰρ οὐκ ἤδεισαν πάλαι, νῦν Κύριον καὶ Ὑψιστον ὀνομάζουσι.

ΨΑΛΜΟΣ Η΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν
ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Προαναφωνεῖται τοίνυν διὰ τῆς προκειμένης ᾧδῆς ἡ τῶν ἔθνῶν κλησίς· ἐπεγράφη δὲ αὕτη· «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν». Καὶ τὸ μὲν «Εἰς τὸ τέλος», δηλοῖ τὴν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων γενομένην ἐπιδημίαν, ἣ γουιν ἐνανθρώπησιν τοῦ Μονογενοῦς, τὸ δὲ «ὑπὲρ τῶν ληνῶν» τοιάνδε τὴν διάνοιαν ἔχει· τινὲς μὲν γὰρ θούλονται ληνοὺς ὀνομάσθαι τροπικῶς τὰς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, εἰς ἃς οἷά τινος βότρυνας συγκομίζουσιν οἱ μυσταγωγοὶ τοὺς ἔκ τε τῆς Ἰουδαίων ἀγέλης καὶ ἐκ τῶν ἔθνῶν πιστεύοντας εἰς Χριστόν, καὶ οἷον ἐξ ἀμπελῶνος Δεσποτικῆς καρποὺς συναγείρουσιν, ἢ «ληνοὺς» εἶναί φασι τὰ θυσιαστήρια, διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς συμφέρεσθαι τὰς παρὰ πάντων δωροφορίας

Στίχ. 2. «Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστόν
τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ!».

Πάλαι μὲν γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ δόξα μονονουχὶ συνεστέλλετο

στό, ἐπειδὴ καταργήθηκε ὁ Σατανᾶς καὶ ἀφανίσθηκε ὁ θάνατος καὶ ἐξαλείφθηκε ἡ ἁμαρτία, καὶ ἔγινε ἤδη γνωστός ὁ ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Τὸ «θα δοξάσω» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, “Μὲ ὕμνους θα ἀναπέμψω τὴν εὐχαριστία ἀνάλογη πρὸς τὴ δικαιοσύνη αὐτοῦ”, δηλαδή ἀνάλογη πρὸς τὸ μέγεθος τῆς δικαιοκρισίας ποὺ ἐπέδειξε, διασώζοντας τὴν ἀνθρωπότητα ποὺ ἄρπαζόταν ἀπὸ τὸν Σατανᾶ καὶ τίς μαζὶ μ’ αὐτὸν πονηρὲς δυνάμεις. Εἶναι μεγάλη λοιπὸν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Γι’ αὐτὸ ὑπόσχονται ὅτι θα ψάλλουν στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Ὑψίστου. Γιατὶ αὐτὸν ποὺ δὲν γνώριζαν παλαιά, τώρα τὸν ὀνομάζουν Κύριο καὶ Ὑψιστο.

ΨΑΛΜΟΣ 8ος

Στίχ. 1. Στὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ληνῶν.
Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Προαναγγέλλεται λοιπὸν μὲ αὐτὴν τὴν ὠδὴ ἡ κλήση τῶν ἐθνικῶν. Ἡ ὠδὴ αὐτὴ φέρει τὴν ἐπιγραφή, «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν». Καὶ τὸ μὲν, «Εἰς τὸ τέλος», φανερώνει τὴν ἔλευση ποὺ ἔγινε κατὰ τὸ τέλος τῶν αἰώνων, δηλαδή τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Μονογενοῦς, ἐνῶ τό, «ὑπὲρ τῶν ληνῶν» ἔχει τὴν ἐξῆς ἔννοια: Μερικοὶ δηλαδή λένε ὅτι ληνοὶ ὀνομάζονται μεταφορικὰ οἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ, στίς ὁποῖες οἱ μυσταγωγοὶ τοὺς συγκεντρώνουν σὰν κάποια σταφύλια ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνικῶν αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστό, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο συναθροίζουν καρποὺς ἀπὸ τοὺς ἀμπελῶνες τοῦ Κυρίου, ἢ ληνοὶ λένε εἶναι τὰ θυσιαστήρια, ἐπειδὴ σ’ αὐτὰ συγκεντρώνονται τὰ δῶρα ποὺ προσφέρονται ἀπὸ ὅλους.

Στίχ. 2. «Κύριε, Θεέ μας, πόσο θαυμαστὸ εἶναι
τὸ ὄνομά σου σὲ ὅλη ἡ γῆ!».

Παλαιότερα βέβαια ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ περιοριζόταν μόνο

κατὰ μόνην τὴν Ἰουδαίαν· γνωστὸν γὰρ ἦν ἐν αὐτῇ ὁ Θεός, καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ Θεὸς ὢν Κύριος ἐπέφανεν ἡμῖν, τεθαύμασται τὸ ὄνομα αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν. Ἐκπλήττεται τοίνυν ὁ προφήτης
5 τὴν εἰς ἀνθρώπους χυθεῖσαν γνῶσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ· οὐκέτι γὰρ μόνοις γνωστὸς τοῖς ἐν τῷ Ἰούδα ὁ Θεός.

Στίχ. 2. «Ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου».

Τάχα δὲ οὐκ ἄλλη τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ἢ ἐπαρθεῖσα μεγαλοπρέπεια. Τί γὰρ ἐστὶν ἐν αὐτῇ μὴ ἔχον ἐν μεγάλοις τὸ
10 πρόπον; Ἐκ παρθένου τόκος, ἐν θαλάσῃ πορεία, ἐν θανάτῳ ἀφθαρσία, καὶ ὅσα τούτοις εἰκότα. Αὕτη τοίνυν ἡ μεγαλοπρέπεια ἐπήρθη, καθίσαντος ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, μετὰ τὸ καθαρισμόν τῶν ἁμαρτιῶν πεποιηκέναι. Οὕτω νοητέον καὶ τὸ ὑψηλότερον αὐτὸν τῶν οὐρανῶν γεγο-
15 νέναι μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

Στίχ. 3. «Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων»,
κ.τ.λ.

Τὴν νέαν καὶ καινὴν συναγωγὴν ἐκ νηπίων λέγει συνεστάναι ψυχῶν, διὰ τὴν ἀναγέννησιν τὴν ἐν τῷ Χριστῷ παν-
20 ταχοῦ συνιστάσαν τῆς οἰκουμένης μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ. Διὸ καὶ βοῶντων αὐτὸν τῶν παιδῶν, «Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις», ἀγανακτοῦσι τοῖς Ἰουδαίοις, φησί· «Οὐδέποτε ἀνέγνωτε;», καὶ τὰ ἔξῃς.

Στίχ. 3. «Τοῦ καταλύσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν».

25

Τὸν διάβολον δηλονότι, ἐπειδὴ μετὰ τὸ ἀναγκάσαι πληρῶσαι τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τιμωρεῖται τοὺς ἁμαρτάνοντας, τὸ μέγεθος αὐτοῖς τοῦ ἁμαρτήματος ἐν ὀφθαλμοῖς παριστῶν. Ὁ αὐτὸς γὰρ καὶ εἰς τὸ πλημμελὲς κατωθεῖ, καὶ κατήγορος τῶν

στην Ἰουδαία, γιατί ὁ Θεὸς ἦταν γνωστὸς σ' αὐτήν, καὶ τὸ ὄνομά του ἦταν μεγάλο στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ. Ὅταν ὅμως ὁ Κύριος, ὄντας Θεός, φανερώθηκε σὲ μᾶς, τὸ ὄνομά του θαυμάσθηκε σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Ἐκπλήσεται λοιπὸν ὁ προφήτης ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ποὺ ἀπλώθηκε στοὺς ἀνθρώπους. Γιατί ὁ Θεὸς δὲν εἶναι πιά γνωστὸς μόνο στοὺς Ἰουδαίους.

Στίχ. 2. «Γιατί ἡ μεγαλοπρέπειά σου ἔφτασε στὰ ὕψη».

Ἴσως ἡ μεγαλοπρέπειά του ποὺ ἔφτασε στὰ ὕψη δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸ σωτήριο σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν κόσμο. Πράγματι τί ὑπάρχει σ' αὐτήν ποὺ δὲν ἔχει μεγαλοπρέπεια; Γέννηση ἀπὸ παρθένο, πορεία πάνω στὴ θάλασσα, ἀθανασία μέσω θανάτου, καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια μ' αὐτὰ. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ μεγαλοπρέπεια ἔφτασε στὰ ὕψη, ὅταν κάθισε στὰ δεξιὰ τῆς μεγαλοσύνης στὰ ὕψη, μετὰ ἀπὸ τὸν καθαρισμὸ τῶν ἁμαρτιῶν ποὺ εἶχε ἤδη κάνει. Ἔτσι πρέπει νὰ νοεῖται τὸ ὅτι αὐτὸς ἔγινε ὑψηλότερος ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τὴν ἀνάσταση.

Στίχ. 3. «Ἀπὸ τὸ στόμα νηπίων καὶ αὐτῶν ποὺ θηλάζουν», κ.τ.λ.

Ὅμιλεῖ γιὰ τὴ νέα καὶ καινούρια συναγωγή ποὺ συστάθηκε ἀπὸ τίς ψυχές νηπίων λόγω τῆς μέσω του Χριστοῦ ἀναγέννησης ἡ ὁποία συστάθηκε σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη μετὰ τὴν ἀνάληψή του. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν τὰ παιδιὰ τοῦ φώναζαν, «Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις»⁵⁴, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἀγανακτοῦσαν, εἶπε· «Ποτὲ δὲν διαβάσατε»^{54α} καὶ τὰ ἔξις.

Στίχ. 3. «Γιὰ νὰ συντριψεὶ κάθε ἐχθρὸ καὶ ἐκδικητὴ».

Δηλαδή τὸν διάβολο, ἐπειδὴ, ἀφοῦ πρῶτα ἀναγκάσει νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἁμαρτία, ἔπειτα τιμωρεῖ αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν, παρουσιάζοντας στὰ μάτια τους τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματός τους. Γιατί ὁ ἴδιος ὠθεῖ πρὸς τὴν ἁμαρτία, καὶ

54α. Ματθ. 21, 16.

ἡμαρτηκότων γίνεται· ὡς μὲν οὖν ἐχθρός, ἁμαρτάνειν καταναγκάζει, ὡς δὲ ἐκδικητής, παραδεδομένους κολάζει. Ὑμέναιον γοῦν καὶ Ἀλέξανδρον αὐτὸς βλασφήμους ἀπερογασάμενος, πάλιν ἐπαίδευσε διὰ τὰς εἰς Θεὸν βλασφημίας

5 Στίχ. 5. «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκη αὐτοῦ;».

Ἐπερ οὖν καὶ ὁ Δαβὶδ ἐννοῶν, θαυμάζεται καὶ λέγει· Εἰ καὶ θαυμαστά σου δημιουργήματα ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἄπερ ἡδρασας δι' ὅλου τοῦ αἰῶνος ἐστάναι, οὐ μὴν σοι μεγάλα πρὸς ὑπαρξιν, ἀλλὰ βραχείας δυνάμεως δακτύ-
10 λοις ἀναλογούσης· οὕτω γὰρ τὰς μικρὰς δυνάμεις ἐκάλεσε τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά γε τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον μᾶλλον ἐκπέπληγμαι θεωρῶν, ὅπως καὶ μέμνησαι τούτου καὶ προνοῆ· ὅπερ οὐκ ἂν ὑπῆρξεν, εἴπερ σμικρόν τι παρὰ σοὶ καὶ οὐδαμινὸν ἐτύγχανε ζῶν.

15 Ἄλλοι μὲν τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ πεπλάνηνται, μὴ συνιέντες τὸ μυστήριον, ἐγὼ δέ, φησὶν, τοῖς τῆς διανοίας ὀμμασιν ἐνορῶν τὴν κτίσιν, σὰ τὰ πάντα δημιουργήματα βλέπω. Σὺ κατηρτίσω ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῖς τέθεικας νόμον διηνεκῆ· τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τό, «Ἐθεμελίωσας αὐ-
20 τά». Καὶ μετ' ὀλίγα· Οὐκοῦν, εἰ καὶ γέγονας, φησὶν, καθ' ἡμᾶς καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον οἰκονομικῶς ὑπελθὼν οὐκ ἐπεγνωσθῆς παρὰ τινων, ἀλλ' ἐγὼ τὴν σὴν ἐπίσταμαι δόξαν οἶδα τῆς κατὰ πάντων ὑπεροχῆς τὸ ἀξίωμα, ὁμολογῶ καὶ ἐν
25 σαρκὶ γεγονότα δημιουργὸν τῶν ὅλων, οἶδά σε Κύριον καὶ πα-

ρνεγκόντα πρὸς σὲ ἥλιον καὶ σελήνην. Δέχεται δὲ ἀπὸ μέ-
ρους, ἵνα πᾶσαν νοῆς τὴν κτίσιν.

Στίχ. 6. «Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους».

Λογικαὶ μὲν οὖν αἱ ἄνω δυνάμεις, μακράν τε καὶ ἀτελεύ-

γίνεται κατήγορος αὐτῶν πού ἁμαρτάνουν. Ὡς ἐχθρὸς βέβαια ἀναγκάζει νὰ ἁμαρτάνουν, ἐνῶ ὡς ἐκδικητῆς τιμωρεῖ αὐτοὺς πού παραδίδονται στὴν ἁμαρτία. Τὸν Ὑμέναιο λοιπὸν καὶ τὸν Ἀλέξανδρο, ἀφοῦ ὁ ἴδιος τοὺς ἔκανε βλάσφημους, τοὺς τιμώρησε πάλι ἐξαιτίας τῶν βλάσφημιῶν τους πρὸς τὸν Θεό⁵⁵.

Στίχ. 5. «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ τὸν θυμᾶσαι;».

Αὐτὰ λοιπὸν φέροντας στὸ νοῦ του καὶ ὁ Δαβίδ, κυριεύεται ἀπὸ θαυμασμὸ καὶ λέγει· "Ἄν καὶ τὰ θαυμαστὰ σου δημιουργήματα, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ αὐτὰ πού ἔκανες σ' αὐτὰ ὑπάρχουν μέσω ὅλων τῶν αἰῶνων, δὲν εἶναι μεγάλα γιὰ σένα, ὥστε νὰ ὑπάρχουν, ἀλλὰ ἀρκεῖ μικρὴ δύναμη τῶν δακτύλων σου, γιατί ἔτσι ἀποκάλεσε τίς μικρὲς δυνάμεις τοῦ Θεοῦ. "Ὅμως ἔχω ἐκπλαγεῖ μᾶλλον βλέποντας αὐτὰ πού ἀφοροῦν τὸν ἄνθρωπο, ὅτι καὶ τὸν θυμᾶσαι καὶ φροντίζεις γι' αὐτόν, πράγμα πού δὲν θὰ ὑπῆρχε, ἐὰν θεωροῦνταν ἀπὸ σένα κάποιον μικρὸ καὶ μηδαμινὸ ζῶον.

"Ἄλλοι βέβαια ἀπὸ τοὺς καθηγητῆς τῶν Ἰουδαίων ἔχουν πλανηθεῖ, μὴ κατανοῶντας τὸ μυστήριον, ἐγὼ ὅμως παρατηρῶντας, λέγει, μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιᾶς μου τὴν κτίση, βλέπω ὅτι ὅλα τὰ δημιουργήματα εἶναι δικὰ σου. Σὺ δημιούργησες τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη, καὶ ἔθεσες διαρκῆ τὸν νόμον σχετικὰ μ' αὐτά. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω ὅτι σημαίνει τό, «Θεμελίωσες αὐτά». Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· Λοιπὸν, ἂν καὶ ἔγινες, λέγει, σὰν ἐμᾶς καὶ ἔλαβες τὸ μέτρο τῆς ἀνθρωπότητος κατ' οἰκονομία, δὲν ἀναγνωρίσθηκες ἀπὸ κάποιους, ἐγὼ ὅμως γνωρίζω τὴ δόξα σου. Γνωρίζω τὸ ἀξίωμα τῆς ὑπεροχῆς σου ἀπὸ ὅλα, ὁμολογῶ ὅτι σαρκώθηκες ἐνῶ εἶσαι δημιουργὸς τῶν ὅλων, σὲ γνωρίζω Κύριον, πού ἔχεις φέρει στὴν ὑπαρξὴ τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη. Δέχεται αὐτόν Κύριον ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους, ὥστε νὰ κατανοήσεις ὅτι ὅλη κτίση εἶναι ἔργο δικό του.

Στίχ. 6. «Τὸν ἔκανε λίγο κατώτερο ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους».

Οἱ λογικὲς καὶ οὐράνιες δυνάμεις ἔχουν μακρὰ καὶ χωρὶς

τητον τρίβουσαι ζωήν. Ὅμοίως δὲ λογικὸς ἐπὶ γῆς ὁ ἄνθρωπος, εἰ καὶ μὴ ἐν ἴσῳ μέτρῳ τοῖς ἄνω, βραχὺ δὲ ὑποδέθηκε τὴν τῶν ἀγγέλων ἀξίαν διὰ τὴν πρὸς τὸ γεῶδες σῶμα συνάφειαν καὶ ἐλάττων, καθ' ὃ ὑπὸ δίκην ἐστὶ θανάτου καὶ φθο-
 5 ρᾶς, καὶ τοῦτο μετὰ τὴν παράδασιν· αὕτη γὰρ εἰσῆξε τὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον. Ἠλαττώσθαι τοίνυν ἀγγέλων λέγεται ὁ Χριστὸς διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου· παθεῖν γὰρ ἠνέσχετο σαρκὶ τῇ ἰδίᾳ, καίτοι μεμενηκὼς ἀπαθῆς τῇ τῆς θεότητος φύσει.

10 Ἐστεφάνωσε δὲ ἡμᾶς δόξη καὶ τιμῇ, δι' ὧν ὑπάρχων Θεὸς κατὰ φύσιν, ἠλάττωται δι' ἡμᾶς, ὡς ἂν ἡμεῖς ὑπὲρ φύσιν πλουτήσωμεν ἐν αὐτῷ. «Συνήγειρε γὰρ ἡμᾶς καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς οὐρανίοις ἐν Χριστῷ». Συνεδροεύοντος γὰρ αὐτοῦ, ἐφ' ὅλην τὴν ἀνθρώπου φύσιν δραμεῖται τὸ καύχημα. Οὕτω
 15 γὰρ τῇ αὐτοῦ πτωχία πεπλουτήκαμεν, δι' οὓς δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφάνωται, καίτοι τῆς δόξης Κύριος ὧν ὡς Θεός Ἄτιμοι γὰρ ἐν τῇ τοῦ Ἀδάμ παραβάσει γεγεννημένοι, ἐν τῇ ὑπὲρ ἡμῶν ὑπακοῇ τοῦ Χριστοῦ δεδοξάσαμεθα.

20 *Στίχ. 10. «Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ».*

Ἄναδιπλασιάζει τὸ θαῦμα, καὶ πάλιν αὐτὸ τὸ προοίμιον ἀκροτελεύτιον τίθησιν, ἐκπληττόμενος ἐπὶ τῇ γενομένη τῶν ἀνθρώπων θεογνωσίᾳ. Καὶ πρὸ τῆς ἀποδείξεως καὶ μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τὰ αὐτὰ λέγει ῥήματα, καὶ ὡς ἀπὸ γε τοῦ πλείστου
 25 θαύματος ἔρχεται πρὸς δοξολογίαν, καὶ κατευθυνομένην ὁρῶν τῆς ὑφ' ἥλιον πάσης τὴν δόξαν τοῦ Σωτῆρος, μονονουχὶ καὶ ἀνασκιρτᾷ καὶ τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἀναλαβὼν λέγει· «Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ».

τέλος ζωῆ. Ὁμοια καὶ ὁ ἄνθρωπος πάνω στή γῆ εἶναι λογικός, ἂν καὶ ὄχι σέ ἴσο μέτρο μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις, καὶ ὑποβιβάσθηκε λίγο ἀπὸ τὴν ἀξία τῶν ἀγγέλων, ἕξαιτίας τῆς σύνδεσής του μὲ τὸ γήινο σῶμα, καὶ εἶναι κατώτερος, ἀφοῦ ὑπόκειται σὲ θάνατο καὶ φθορά, καὶ αὐτὸ μετὰ τὴν παράβαση. Γιατὶ αὐτὴ εἰσήγαγε τὴ φθορὰ καὶ τὸν θάνατο. Λέγεται λοιπὸν ὅτι ἔγινε κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ὁ Χριστός, λόγῳ τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου. Γιατὶ ἀνέχθηκε νὰ πάθει ὡς πρὸς τὴν σάρκα του, ἂν καὶ βέβαια ἔμεινε ἀπαθὴς ὡς πρὸς τὴ φύση τῆς θεότητος.

Καὶ μᾶς στεφάνωσε μὲ δόξα καὶ τιμὴ μὲ αὐτὰ πού, ἐνῶ ἦταν Θεὸς κατὰ φύση, ἐλαττώθηκε γιὰ χάρη μας, ὥστε ἔμεῖς, ἐνωμένοι μὲ αὐτὸν, νὰ πλουτίσουμε μέσω αὐτοῦ πάνω ἀπὸ τὴ φύση. «Γιατὶ μέσω τοῦ Χριστοῦ μᾶς ἀνέστησε καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ καθίσουμε στοὺς οὐρανοὺς μαζί του»⁵⁶. Ἀφοῦ δηλαδὴ αὐτὸς κἀθεταὶ μαζί μὲ τὸν Πατέρα, ἡ τιμὴ ἐπεκτείνεται σὲ ὅλη τὴν ἀνθρώπινη φύση. Γιατὶ ἔτσι μὲ τὴ δική του πτώχευση ἔμεῖς πλουτήσαμε, ἀφοῦ γιὰ μᾶς στεφανώθηκε μὲ δόξα καὶ τιμὴ, ἂν καὶ ὡς Θεὸς ἦταν Κύριος τῆς δόξας. Μολονότι δηλαδὴ μὲ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδάμ γίναμε ἄτιμοι, ἔχουμε δοξασθεῖ μὲ τὴν ὑπακοὴ τοῦ Χριστοῦ γιὰ χάρη μας.

Στίχ. 10. «Κύριε, σὺ πού εἶσαι Κύριός μας, πόσο θαυμαστὸ εἶναι τὸ ὄνομά σου σ' ὅλη τὴ γῆ».

Ξαναδιπλασιάζει τὸν θαυμασμὸ του, καὶ θέτει πάλι ὡς τέλος τὸ ἴδιο τὸ προοίμιο, γεμάτος ἐκπληξῆ γιὰ τὴν θεογνωσία πού ἔγινε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόδειξη καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν λέγει τὰ ἴδια λόγια, καὶ ἀπὸ τὸν μεγάλο θαυμασμὸ του φθάνει σὲ δοξολογία. Καὶ βλέποντας τὴ δόξα τοῦ Σωτήρα νὰ ἀπευθύνεται σὲ ὀλόκληρη τὴν ὑφήλιο, ἀναπηδᾷ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴ χαρὰ του καὶ παίρνοντας τὸν λόγο λέγει: «Κύριε, σὺ πού εἶσαι Κύριός μας, πόσο θαυμαστὸ εἶναι τὸ ὄνομά σου σ' ὀλόκληρη τὴ γῆ!».

ΨΑΛΜΟΣ Θ'.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ».

Ἡ «Εἰς τὸ τέλος» ἐπιγραφή δείκνυσιν, ὅτι συντέθειται τῷ Δαβὶδ ὁ ψαλμὸς οὐκ ἐπὶ τισιν ἤδη συντετελεσμένοις πράγμα-
5 σιν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος. Ταῦτα δὴ ἦν τὰ κρύφια τοῦ υἱοῦ, τουτέστι τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ὃ προέγνωστο μὲν τοῖς ἁγίοις προφήταις, ἀποκαλύπτοντος αὐτοῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐκδέβηκε δὲ εἰς πέρασ καιροῖς ἰδί-
οις. «Κρύφια» τοίνυν τοῦ υἱοῦ, τὰ κρυφίως πεπραγμένα τῷ
10 Σωτῆρι· πολλά δὲ ταῦτα ἦν, ἢ τε ἐκ Παρθένου διὰ Πνεύματος ἁγίου κατὰ σάρκα γέννησις, τὰ τε θαύματα, ὃ τε θάνατος αὐ-
τὸς καὶ ἡ εἰς ἄδου κᾶθοδος καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσις, καὶ ἀπλῶς ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπος καὶ τὰ ἐντεῦθεν τῷ βίῳ
κατωρθωμένα. Ταῦτα γὰρ πάντα κρυφίως αὐτῷ πέπρακται·
15 ἀπέκρουσε γὰρ αὐτὰ καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ κόσμου τούτου· «Μυστήριον», γάρ, φησί, «τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώ-
νων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν». Καὶ πάλιν· «Σοφίαν λαλοῦμεν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόν-
των τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν». Ἐλάνθανε δὲ καὶ τοὺς μα-
20 θητάς ὁ θάνατος Χριστοῦ, καὶ ἡ κατὰ τοῦ θανάτου νίκη. Ἦν γάρ, φησί, τοῦτο κεκρυμμένον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Εἰ-
κότως τοίνυν οἱ Ἑβδομήκοντα, τοῦ υἱοῦ τὸν θάνατον ὠνόμα-
σαν κρύφιον.

Περιέχει δὲ ὁ ψαλμὸς ἐθνῶν κληῖσιν καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ
25 αὐτῶν, ἣ γουν παρ' αὐτῶν· καὶ τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας μεμέ-
στωται, καὶ προσώπων ἔχει διαφοράς, καὶ προσέτι θεωρημά-
των ἄλλοτε ἄλλων ἐφ' ἕτερα μεταστάσεις, πλὴν οὐκ ἔξω τοῦ
εἰκότος ἀποκομιζούσας τὸν νοῦν. Ἄρχεται δὲ τοῦ ψαλμοῦ,
τὸ τῶν ἐθνῶν πρόσωπον ὑποδύς, ἣτοι τὸ τῆς ἀνθρωπότητος.

57. Κολ. 1, 26.

58. Α' Κορ. 2, 7.

ΨΑΛΜΟΣ 9ος

Στίχ. 1. Στὸ τέλος, γιὰ τὰ ἀπόκρυφα τοῦ Υἱοῦ».

Ἡ ἐπιγραφή, «Στὸ τέλος», δείχνει ὅτι ὁ ψαλμὸς ἔχει γραφεῖ ἀπὸ τὸν Δαβίδ, ὄχι γιὰ κάποια πράγματα ποὺ εἶχαν ἤδη γίνει, ἀλλὰ γι' αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνονιν κατὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. Αὐτὰ δηλαδὴ ἦταν τὰ ἀπόκρυφα τοῦ Υἱοῦ, δηλαδὴ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἦταν γνωστὸ βέβαια ἀπὸ πρὶν στοὺς ἅγιους προφῆτες, γιὰτὶ τοὺς τὸ ἀποκάλυπτε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ συντελέσθηκε στὸν κατάλληλον καιρὸ του. «Ἀπόκρυφα» λοιπὸν τοῦ Υἱοῦ εἶναι αὐτὰ ποὺ ἔχουν γίνει κατὰ τρόπο μυστικὸ ἀπὸ τὸν Σωτῆρα. Καὶ αὐτὰ ἦταν πολλά· καὶ ἡ κατὰ σὰρκα γέννηση ἀπὸ τὴν Παρθένο διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὰ θαύματα, καὶ ὁ ἴδιος ὁ θάνατος, καὶ ἡ κάθοδος στὸν ᾅδη, καὶ ἡ ἀνάστασις ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, καὶ γενικὰ ὁ τρόπος τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ὅλα ὅσα ἔγιναν στὴ συνέχεια. Καθόσον ὅλα αὐτὰ ἔγιναν κατὰ τρόπο μυστικὸ· γιὰτὶ τὰ ἀπέκρυψε αὐτὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ κόσμου αὐτοῦ· καὶ πράγματι λέγει· «Τὸ μυστήριον ποὺ ἦταν κρυμμένο ἐπὶ αἰῶνες καὶ ἐπὶ πολλές γενεές»⁵⁷. Καὶ πάλι· «Κηρύττουμε τὴ μυστικὴ σοφία τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἦταν κρυμμένη καὶ τὴν ὁποία δὲν γνώριζε κανένας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ κόσμου αὐτοῦ»⁵⁸. Δὲν ἦταν γνωστὸς ἀκόμα καὶ στοὺς μαθητὲς ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ νίκη αὐτοῦ κατὰ τοῦ θανάτου. Γιὰτὶ αὐτό, λέγει, ἦταν κρυμμένο ἀπὸ τὰ μάτια αὐτῶν. Πολὺ σωστὰ λοιπὸν οἱ Ἑβδομήκοντα ὀνόμασαν κρυμμένο τὸν θάνατον τοῦ Υἱοῦ.

Ἄλλὰ ὁ ψαλμὸς περιλαμβάνει καὶ τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν, καὶ εὐχαριστία γι' αὐτούς, δηλαδὴ ἀπὸ αὐτούς, καὶ εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὴν οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ, ἐπίσης περιέχει διαφορὰς προσώπων, καὶ ἐπὶ πλέον διάφορα ἐναλλασσόμενα θεάματα καὶ μεταφορὰς σὲ ἄλλα, τὰ ὁποία ὅμως δὲν ἀποσποῦν τὸν νοῦ ἔξω ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι εὐλόγον. Καὶ ἀρχίζει τὸν ψαλμὸ ὑποδύομενος τὸ πρόσωπον τῶν ἐθνῶν, δηλαδὴ τῆς ἀνθρωπότητος.

Στίχ. 3. «Εὐφρανθήσομαι καὶ ἀγαλλιάσομαι
ἐν σοί».

Μεγάλα μὲν οὖν πάντα καὶ ἀξιάκουστα τὰ διὰ Χριστοῦ
τοῖς γε μὴν ὀρῶσιν αὐτὰ καὶ ἐπεγνωκόσιν. Αὐτὸς ὁ τούτων
5 ἀποτελεστής, εὐφροσύνη γίνεται καὶ πρόφασις εὐθυμίας καὶ
πανηγύρεως ἀφορμή, ὥστε καὶ λέγειν ἕκαστον «Εὐφρανθή-
σομαι ἐν σοί». Φιλοθέου δὲ ψυχῆς ἀπόδειξις τὸ χρημὰ ἐστι
τὸ γὰρ χαίρειν ἐπὶ Θεῷ καὶ εὐφραίνεσθαι διαδείκνυσι σα-
φῶς, ὅτι ὁ νοῦς τῶν ἐπὶ Θεῷ εὐφραινομένων ἔξω γέγονε τοῦ
10 θέλειν ἐφήδεσθαι τοῖς κατὰ τόνδε τὸν βίον πράγμασιν, ἅ μα-
ταιότητα καὶ μανίας ψευδεῖς εἴποι ἂν τις. Εὐφραίνεται δὲ
νοῦς ἐπὶ Θεῷ, φιλάρετος ὢν καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δόξης ἐρα-
στής, καὶ τῶν θαυμασίων τῶν παραδόξων αὐτοῦ θεωρὸς γε-
γονώς.

15 Στίχ. 4. «Ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου
εἰς τὰ ὀπίσω».

Ἐπειδὴ δὲ δεδώκαμεν τοὺς ἐξ ἔθνῶν πιστεύσαντας ποιεῖ-
σθαι τὴν ἐξομολόγησιν, ὅταν ἀκούσωμεν λεγόντων αὐτῶν,
«Εὐφρανθήσομαι ἐν σοί», καὶ τὰ ἐξῆς, νοοῦμεν ὅτι πρόποι ἂν
20 τοῖς ἤδη πιστεύσασιν καὶ πεφωτισμένοις καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν
ἀλήθειαν ἢ φωνὴ αὕτη.

Στίχ. 4. «Ἀσθενήσουσι καὶ ἀπολοῦνται
ἀπὸ προσώπου σου».

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ
25 Υἱός, ὅς ἐστιν εἰκὼν αὐτοῦ ἀπαράλλακτος ἠσθένησαν δὲ ἀπ'
αὐτοῦ πάντες οἱ τῆς αὐτοῦ δόξης ἐχθροί, τουτέστιν ὁ Σατα-
νάς καὶ αἱ σὺν αὐτῷ δυνάμεις. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς τοῦ Σωτῆρος
ἐπιδημίας δυσάντητος ἦν καὶ ὅλης κατεθρασύνετο τῆς ὑπ'
οὐρανόν, λέγων· «Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χει-

Στίχ. 3. «Θὰ γεμίσω ἀπὸ εὐφροσύνη
καὶ ἀγαλλίαση ἕξαιτίας σου».

Εἶναι μεγάλα βέβαια καὶ ἄξια νὰ ἀκουσθοῦν ὅλα ὅσα ἔγι-
ναν ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς ποὺ τὰ βλέπουν καὶ τὰ
ἀναγνωρίζουν. Γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ ἐκτελεστής τους γίνεται εὐφρο-
σύνη καὶ αἰτία εὐθυμίας καὶ ἀφορμὴ πανηγυρισμοῦ, ὥστε ὁ
καθένας νὰ λέγει. «Θὰ γεμίσω ἀπὸ εὐφροσύνη ἕξαιτίας σου».
Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπόδειξη ψυχῆς ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Θεό. Γιατὶ τὸ
νὰ χαίρεται κάποιος καὶ νὰ εὐφραίνεται μὲ τὸν Θεὸ δείχνει
καθαρᾶ, ὅτι ὁ νοῦς αὐτῶν ποὺ εὐφραίνονται μὲ τὸν Θεὸ, παύει
νὰ θέλει νὰ εὐχαριστιέται μὲ τὰ πράγματα αὐτῆς τῆς ζωῆς, τὰ
ὁποῖα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὰ ὀνομάσει μάταια καὶ ψεύτικες
μανίες. Καὶ εὐφραίνεται ὁ νοῦς μὲ τὸν Θεό, ὅταν εἶναι φίλος τῆς
ἀρετῆς καὶ ἐραστῆς τῆς δόξας ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, καὶ
ἔχει γίνεи θεατῆς τῶν παραδόξων θαυμάτων του.

Στίχ. 4. «Ἐπειδὴ στράφηκαν οἱ ἐχθροὶ μου
πρὸς τὰ πίσω».

Ἐπειδὴ δώσαμε τὴ δυνατὴτητα στοὺς ἐθνικοὺς ποὺ πίστε-
ψαν νὰ κἀνουν τὴν ἑξομολόγησι, ὅταν τοὺς ἀκοῦμε νὰ λένε,
«Θὰ γεμίσω ἀπὸ χαρὰ ἕξαιτίας σου», καὶ τὰ ἔξῃς, νοοῦμε ὅτι ἡ
ἑξομολόγησι αὕτῃ ἀρμόζει σ' αὐτοὺς ποὺ ἤδη πίστεψαν καὶ
εἶναι φωτισμένοι καὶ ἔχουν γνωρίσει τὴν ἀλήθεια.

Στίχ. 4. «Θὰ ἑξασθενήσουν καὶ θὰ χαθοῦν
ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου».

Κατὰ μεταφορικὴ ἔννοια πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα
εἶναι ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπαράλλακτη εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἀπο-
δείχθησαν ἀδύναμοι μπροστὰ σ' αὐτόν ὅλοι οἱ ἐχθροὶ τῆς δόξας
του, δηλαδὴ ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ μαζὶ μ' αὐτόν δυνάμεις. Γιατὶ πρὶν
ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα ἦταν δύσκολη ἡ ἀντιμετώπισή του,
καὶ ἀποθρασυνόταν σ' ὅλη τὴ γῆ λέγοντας, «Θὰ καταλάβω ὁλό-
κληρη τὴν οἰκουμένη μὲ τὸ χέρι μου σὰν φωλιᾶ, καὶ θὰ τοὺς

ρι ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὡὰ ἀρῶ». Ἐπειδὴ δὲ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπελθῶν ὁ Μονογενὴς γέγονεν ἄνθρωπος, ἠσθένησεν ὁ ἐχθρὸς πεπτῶκασιν αἱ δυνάμεις αἱ δειναὶ καὶ ἀφόρητοι, καὶ γεγόνασιν ὑπὸ πόδας ἀγίων.

5 Στίχ. 6. «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου, ὁ κρίνων δικαιοσύνην».

Ἐπεξεργάζεται προθύμως ὅπερ ἔφη, καὶ διδάσκει σαφῶς ὅτι ἂν βούλοιο δηλοῦν τό, ὅτι «Ἐποίησας τὴν δίκην μου». Καθίσαι γὰρ αὐτὸν ἐπὶ θρόνου φησὶν, ἀνθρωπινώτερον φθεγγόμενος, καὶ ὡς ἐξ ὁμοιότητος τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων δι-
10 απλάττων τὰ νοητά. Οἱ γὰρ βασιλεῖς ὅταν ἀκούσωσιν, ὅτι κάμνουσιν ἢ πόλεις ἢ χῶραι ἐκ βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς ἢ τυραννικῆς ἀπονοίας, ἐπὶ τοὺς τῆς βασιλείας ἀναπηδῶσι θώκους, οἷον δικάζοντες τοῖς τετολμημένοις, καὶ ψῆφον ἐκφέρουσι κατὰ τῶν ἠδίκηκότων, καὶ τοὺς μὲν κακοὺς κακῶς ἀπολέ-
15 σθαι προστάσσουσι, σώζουσι δὲ τοὺς ἠδικημένους· οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου, καὶ οὐχ ἴδρουσιν τινα ἐν τούτοις δηλοῖ τό, «ἐκάθισεν», ἀλλ' οἷον ἐξουσίας ἐπίδειξιν, καὶ δικαστικῆς λαμπρότητος δόξαν, ὡς εἶναι τό, «Ἐκάθισας», ἀντὶ τοῦ, “Ἐδίκασας”, “ἐπεξῆλθες”, “ἤμυνας”.

20 Ἔοικε δὲ ἐν τούτοις ὁ Ψάλλων διὰ μὲν τοῦ, «Ἐκάθισας», τὴν εἰς τὸ κρίνειν ἐπισκοπὴν δηλοῦν τοῦ Θεοῦ. Ἔθνη δὲ τὰς τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἀγέλας ἀποκαλεῖν ἀναγωγικῶς, αἱ διεμοιράσαντο τὴν ὑπ' οὐρανόν, εἰς πολυειδῆ καὶ πολύτροπον ἀποφέρουσαι πλάνην καὶ ἁμαρτίαν· ἀσεβῆ δὲ ἀπολλύμε-
25 νον ἢ καθόλου πάντα τοιοῦτον, ἢ καὶ αὐτὸν τὸν διάβολον. Ἰνα δὲ μάθης τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν, ἄκουε τῶν ἐξῆς

Στίχ. 6. «Τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐξῆλειψας εἰς τὸν αἰῶνα».

Οὐ μόνον, φησὶν, ἠσθένησαν καὶ ἀπολώλασιν ἐπιτιμηθέντες οἱ δυσμενεῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐξηλείφθη τὸ ὄνομα αὐτῶν.

ἀρπάξω σάν αὐγὰ πού ἔχουν ἐγκαταλειφθεῖ»⁵⁹. “Όταν ὅμως ὁ Μονογενῆς παίρνοντας τὴ δική μας μορφὴ ἔγινε ἄνθρωπος, ὁ ἐχθρὸς ἀδυνάτησε, ἔπεσαν οἱ φοβερὲς καὶ ἀνυπόφορες δυνάμεις του καὶ βρέθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἁγίων.

Στίχ. 6. «Κάθισες σὲ θρόνο, σὺ πού κρίνεις δίκαια».

Ἐξετάζει πρόθυμα αὐτὸ πού εἶπε, καὶ διδάσκει καθαρὰ αὐτὸ πού θέλει νὰ δηλώσει τὸ, «Ἔκανες τὴ δίκη μου». Γιατὶ λέγει ὅτι θὰ καθίσει πάνω σὲ θρόνο, μιλώντας κατὰ τρόπο πρὸς ἀνθρώπινο καὶ διαπλάθοντας ὅμοια μὲ τὰ δικά μας πράγματα τὰ νοητά. Γιατὶ οἱ βασιλεῖς ὅταν ἀκούσουν, ὅτι ὑποφέρουν οἱ πόλεις ἢ οἱ χῶρες ἀπὸ βαρβαρική ἐπιδρομὴ ἢ ἀπὸ τυραννικὸ παραλογισμό, ἐπεμβαίνουν ἀμέσως στοὺς βασιλικούς θρόνους, καταδικάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο αὐτὰ πού ἔγιναν, καὶ ἐκδίδουν ἀπόφαση ἐναντίον ἐκείνων πού διέπραξαν ἀδικία, προστάζοντας οἱ κακοὶ νὰ φονευθοῦν μὲ τρόπο κακό, ἐνῶ ὅσοι ἀδικήθηκαν ἀπὸ αὐτοὺς νὰ σωθοῦν. Ἔτσι καὶ ὁ Σωτῆρας, κάθισε σὲ θρόνο, καὶ τὸ «κάθισε» δὲν σημαίνει κάποια ἐγκατάσταση σ’ αὐτούς, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο ἐπίδειξη ἐξουσίας καὶ δόξα δικαστικῆς ἐξουσίας, ὅπως εἶναι τό, «Κάθισες», ἀντὶ τοῦ, “Δίκασες”, “τιμώρησες”, “ὑπερασπίσθηκες”.

Μὲ αὐτὰ ὅμως φαίνεται ὅτι ὁ ψαλμωδὸς μὲ τὸ «κάθισες», φανερώνει τὴν ἐπίβλεψη τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν κρίση, ἐνῶ «ἔθνη» ὀνομάζει μεταφορικὰ τὶς ἀγέλες τῶν πονηρῶν δαιμόνων, οἱ ὁποῖες μοίρασαν τὴν οἰκουμένη, ὀδηγώντας τὴν σὲ πολύμορφη καὶ πανούργα πλάνη καὶ ἁμαρτία. «Ἀσεβῆ» πάλι ὀνομάζει αὐτὸν πού καταστρέφει, ἢ γενικὰ κάθε τέτοιο, ἢ ἀκόμα καὶ τὸν ἴδιο τὸν διάβολο. Γιὰ νὰ μάθεις ὅμως τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἄκουσε τὰ ἑξῆς:

Στίχ. 6. «Ἐξαφάνισες τὸ ὄνομα αὐτῶν γιὰ πάντα».

Δὲν ἔχασαν, λέγει, μόνο τὴ δύναμή τους καὶ χάθηκαν οἱ δαίμονες πού ἐπιτιμήθηκαν, ἀλλὰ ἐξαλείφθηκε καὶ τὸ ὄνομά

*Όνομα δὲ φησιν ἐν τούτοις οὐχ ἀπλῶς τὴν κλήσιν, ἐπεὶ μηδὲ τοῦτο γέγονεν (μεμνήμεθα γὰρ εἰς δεῦρο καὶ τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δαιμονίων ἀκαθάρτων), δηλοῖ δὲ τὴν δόξαν.

5 Στίχ. 7. «Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος».

Ἐξέλιπον καὶ τοῦ διαδόλου αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος, ὃ ἐστι παντελῶς αὐταὶ δὲ εἶεν ἂν ἦτοι αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, δι' ὧν ἦν ἰσχυρός, ἢ τὰ καθ' ἡμῶν τυραννήσαντα πάθη, δι' ὧν ἐχει-
10 ροῦτο τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τραυματίας ἀποφαίνων, τοῖς ἰδί-
οις ὑπετίθει ζυγοῖς, ἢ τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυστροπίας τὰ εὐρή-
ματα καὶ αἱ πολύτροποι μηχαναί, ἃς ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν ἀνθρω-
πίνων ψυχῶν εἰργάσατο. Πᾶν γὰρ εἶδος αἰσχροῦς ἡδονῆς καὶ
τῶν ἐτέρων ἀμαρτιῶν, μαχαίρας εἶναί φαμεν διαβολικὰς,
15 ἦτοι βέλη τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, δι' ὧν καρδίαν κατα-
τοξεύουσι καὶ κατανεκροῦσιν εἰς ἀμαρτίαν. Ἄλλ' ἐκλελοίπα-
σιν αἱ ῥομφαῖαι· ἐνεδυσάμεθα γὰρ καὶ ἡμεῖς τὴν πανοπλίαν
τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς αὐτὰς ἀπημβλύναμεν.

Στίχ. 8. «Ἐτοίμασεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ».

20 Οὐκοῦν ὁ αἰεὶ βασιλεὺς Χριστὸς ὡς Θεὸς βεβασίλευκε καὶ
τῶν ἐθνῶν, καὶ αὐτοὺς ὑποθεῖς τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμα-
σι. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τό, «ἐν κρίσει τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἐτοιμά-
σαι», καὶ κρῖναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ καὶ λαοὺς ἐν
εὐθύτητι.

25 Στίχ. 9. «Καὶ αὐτὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην
ἐν δικαιοσύνῃ, κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι».

Ἐπεὶ δὲ ἔθος τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, τὸ «κρίνειν» ἀντὶ
τοῦ «δικάζειν» λαμβάνειν, ἢ ἀντὶ τοῦ καθηγεῖσθαι καὶ προε-
στάναί πολεων ἢ χωρῶν, κατὰ τό, «Παιδεύθητε πάντες οἱ

τους. Καὶ ὄνομα αὐτῶν λέγει ὄχι ἀπλῶς αὐτὸ μὲ τὸ ὅποιο ἀποκαλοῦνται, γιὰτὶ οὔτε αὐτὸ ἔγινε (καθόσον ἀναφέρουμε μέχρι τώρα καὶ τὸν Σατανᾶ καὶ τὰ μαζὶ μ' αὐτὸν ἀκάθαρτα δαιμόνια), ἀλλὰ δηλώνει τὴ δόξα.

Στίχ. 7. Ἐξολοθρεύθηκαν μιὰ γιὰ πάντα οἱ ρομφαῖες τοῦ ἔχθρου».

Ἐξολοθρεύθηκαν καὶ οἱ ρομφαῖες τοῦ διαβόλου μιὰ γιὰ πάντα, δηλαδή τελείως. Καὶ αὐτὲς θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι οἱ ἀντίθετες δυνάμεις, μὲ τὶς ὅποιες ἦταν ἰσχυρός, ἢ τὰ ἐναντίον μας πάθη ποὺ μᾶς ἐξουσίασαν τυραννικά, μὲ τὰ ὅποια αἰχμαλώτιζε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τραυματίζοντάς τους, τοὺς ἔθετε κάτω ἀπὸ τοὺς δικούς του ζυγούς, ἢ τὰ ἐφευρήματα τῆς δικῆς του δυστροπίας καὶ οἱ πανοῦργες μηχανορραφίες, τὶς ὅποιες ἔστηνε πρὸς ὄλεθρο τῶν ἀνθρώπινων ψυχῶν. Γιὰτὶ κάθε εἶδος αἰσχροῦς ἡδονῆς καὶ τῶν ἄλλων ἁμαρτιῶν, λέμε ὅτι εἶναι μάχαιρες διαβολικῆς, δηλαδή βέλη τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων, μὲ τὰ ὅποια κατατοξεύουν τὴν καρδιὰ καὶ τὴν κατανεκρῶνουν στὴν ἁμαρτία. Ὅμως ἐξολοθρεύθηκαν οἱ ρομφαῖες. Γιὰτὶ φορέσαμε καὶ ἐμεῖς τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ὅποια καταστήσαμε αὐτὲς ἀνίσχυρες.

Στίχ. 8. «Ἐτοίμασε τὸν θρόνο του γιὰ κρίση».

Ὁ αἰώνιος δηλαδή βασιλιάς Χριστὸς ὡς Θεὸς ἐδασίλευσε καὶ στοὺς ἔθνικοὺς καὶ τοὺς ἔβαλε καὶ αὐτοὺς κάτω ἀπὸ τὶς εὐαγγελικῆς ἐντολές. Γιὰτὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ ὅτι ἐτοίμασε τὸν θρόνο του, καὶ θὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη, καὶ τοὺς λαοὺς μὲ ὀρθὴ κρίση.

Στίχ. 9. «Καὶ αὐτὸς θὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη, θὰ κρίνει τοὺς λαοὺς μὲ κρίση ἀμερόληπτη».

Ἐπειδὴ ἡ θεόπνευστη Γραφὴ συνηθίζει νὰ χρησιμοποιοῖ τὸ ρῆμα «κρίνω» ἀντὶ τοῦ «δικάζω», ἢ ἀντὶ τοῦ ἡγοῦμαι καὶ προῖσταμαι πόλεων ἢ χωρῶν, σύμφωνα μὲ τὸ, «Παιδαγωγηθεῖτε

κρίνοντες τὴν γῆν», ῥητέον ὅτι ἐξαλειφθέντος εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ ὀνόματος τῶν ἔθνῶν καὶ εἰς ἅπαν ἀνηρημένης ἀρχῆς ἀπάσης καὶ ἐξουσίας διαβολικῆς, ἐν δικαιοσύνῃ κατάρξει καὶ κατακυριεύσει Χριστός· Ὁ γὰρ τοι θρόνος, τὴν βασιλείαν 5 ὑποδηλοῖ, ἥτις, οὐδενὸς ἀνθεστηκότος, ἐτοιμοτάτη τις ἔσται, τουτέστιν ἀδιακωλύτως ἐκλάμπουσα καὶ κατακρατοῦσα τῶν ὄλων. Δικάσει γὰρ ὁ Χριστὸς ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ κατάρξει λαῶν τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· θεβασίλευκε γὰρ τῆς ὑπ' οὐρανόν. Νοήσεις δὲ τοὺς στίχους καὶ οὕτως· ὅτι ὁ τὴν 10 τοῦ διαβόλου τυραννίδα καθελὼν καὶ τῆς ἐκείνου σκαιοτήτος ὄλην ἀπαλλάξας τὴν ὑπ' οὐρανόν, αὐτὸς ἤξει κατὰ καιροὺς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς, ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. Πᾶσαν γὰρ τὴν κρίσιν δέδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ, καὶ δεῖ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ θήματος 15 τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ 10. «Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι, βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσι».

Ποίω φησὶ πένητι; Τῷ ἐκουσίως πενομένῳ καὶ διὰ τὸν Θεόν. Ἀντὶ γὰρ τῆς ἐκουσίου πενίας τούτῳ τὸν ἑαυτοῦ πλοῦτον ὁ Θεὸς χαρίζεται, καὶ ἐν τῷ τῆς θλίψεως καιρῷ ῥύσσης καὶ βοηθὸς αὐτοῦ εὐρίσκεται.

Νοητέον δὲ ταῦτα καὶ κατὰ ἀναγωγὴν, ὅτι τῷ πτωχῷ τῷ πνεύματι λαῷ, τουτέστι τῷ πτωχεύοντι πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, οὐ πρόεδρος, οὐκ ἄγγελος, οὐχ ἕτερα τις δύναμις ἢ ἐξουσία λογικὴ θεβοήθηκεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος, ὁ 25 τοῦ νοητοῦ πλοῦτου χορηγός, αὐτὸς θεβοήθηκεν ἐν εὐκαιρίαις, εἶπον ἐν καιρῷ δεκτῷ θλίψεως σέσωκεν ἐπὶ καιροῦ. Ποία δὲ ἦν ἡ θλίψις; Ἡ δυσφόρητος ἁμαρτία φορτίου δίκην ἐπηρητημένη, ὥστε καὶ ἕκαστον τῶν ὑπ' αὐτῇ γεγονότων ἀναφω-

ὅσοι κρίνετε τὴ γῆ»^{59α}, πρέπει νὰ λεχθεῖ, ὅτι ἀφοῦ ἔξαλειφθεῖ στοὺς αἰῶνες τὸ ὄνομα τῶν ἐθνῶν καὶ καταργηθεῖ γιὰ πάντα κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία διαβολικὴ, μὲ δικαιοσύνη θὰ ἐξουσιάσει καὶ θὰ κυριαρχήσῃ ὁ Χριστός. Γιατὶ ὁ θρόνος ὑποδηλώνει τὴ βασιλεία, ἣ ὁποία, ἀφοῦ δὲν θὰ ἀντιστέκεται κανένας, θὰ εἶναι ἐτοιμότητα, δηλαδή θὰ διαλάμπει χωρὶς ἐμπόδια καὶ θεῖ ἐξουσιάζει ὅλους. Γιατὶ θὰ δικάζει ὁ Χριστός μὲ δικαιοσύνη, καὶ θὰ γίνῃ ἀρχηγὸς ὅλων τῶν λαῶν τῆς οἰκουμένης, γιὰτὶ εἶναι βασιλιὰς τῆς ὑψηλίου. Πρέπει δηλαδή νὰ ἐκλάβεις τοὺς στίχους καὶ ὡς ἔξῃς ὅτι αὐτὸς ποὺ κατάργησε τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαβόλου καὶ ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν βαναυσότητα ἐκείνου ὅλη τὴ γῆ, ὁ ἴδιος θὰ ἔρθῃ στὸν κατάλληλο καιρὸ μὲ τὴ δόξα τοῦ Πατέρα, γιὰ νὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη. Γιατὶ ὅλη τὴν ἐξουσία τῆς κρίσης τὴν ἔχει δώσει ὁ Πατέρας στὸν Υἱό⁶⁰, καὶ πρέπει ὅλοι ἐμεῖς νὰ ἐμφανισθοῦμε μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 10. «Καὶ ὁ Κύριος ἔγινε καταφύγιο στὸν φτωχὸ, βοηθὸς στὴν κατάλληλη στιγμή τῶν θλίψεων».

Ποιὸν ἐννοεῖ φτωχόν; Αὐτὸν ποὺ μὲ τὴ θέλησή του εἶναι φτωχὸς καὶ γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἀντὶ τῆς μὲ τὴ θέλησή του φτώχειας του ὁ Θεὸς τοῦ χαρίζει τὸν δικὸ του πλοῦτο, καὶ στὸν καιρὸ θλίψεως γίνεται λυτρωτὴς καὶ βοηθὸς του.

Πρέπει ὅμως αὐτὰ νὰ τὰ ἐννοήσουμε καὶ μεταφορικά, ὅτι δηλαδή στὸν φτωχὸ ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα λαό, δηλαδή σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἦταν φτωχὸς πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα μας, οὔτε ἀπεσταλμένος, οὔτε ἄγγελος, οὔτε καμμιά ἄλλη δύναμη ἢ ἐξουσία λογικὴ τὸν εἶχε βοηθήσει, ἀλλὰ μόνον ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, αὐτὸς ποὺ χορηγεῖ τὸν πνευματικὸ πλοῦτο, αὐτὸς τὸν ἔχει βοηθήσει σὲ δύσκολες περιστάσεις, δηλαδή τὸν ἔσωσε σὲ καιρὸ θλίψεως ἐγκαίρως. Καὶ ποιά ἦταν ἡ θλίψη; Ἡ ἀνυπόφορη ἁμαρτία, ἡ ὁποία ἦταν κρεμασμένη ἐπάνω του σὰν βαρὺ φορτίο, ὥστε καθένας

60. Ἰω. 5, 22.

νεῖν, ὅτι «Αἱ ἀνομίαι μου ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σατανᾶς βαρὺς ἦν, καὶ φορτίου παντὸς δυσσαχθέστερος ἐπιπίπτων μετὰ τῆς πονηρᾶς φάλαγγος Πεπεισμένης τοίνυν τῆς ὑπ' οὐρανὸν καὶ οἶον ἐκτεθλιμμένης, 5 ἐπὶ καιροῦ ἐπεφοίτησε τοῖς ἐπὶ γῆς ὁ Κύριος, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐδοθήθησεν. Οἱ δέ γε ἀλιτήριοι δαίμονες, τὸ μὴ ἐν καιρῷ πεπράχθαι τὴν οἰκονομίαν κατεψεύδοντο λέγοντες· «⁶⁰ Ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσει ἡμᾶς». Ἄλλ', ὧ⁶¹ παμπόνηροι, φαίη τις ἄν, οὐ πρὸ καιροῦ μᾶλλον, ἀλλ' ἐν εὐκαιρίᾳ 10 καὶ ἐν θλίψει θεδοθήθηκεν ἡμῖν, καὶ καταφυγὴ γέγονεν ὁ τῶν ὄλων Σωτὴρ καὶ Κύριος.

Στίχ. 11. «Καὶ ἐλπισάτωσαν ἐπὶ σὲ [σοὶ] οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου».

Τίνες δέ εἰσιν οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτῷ καὶ γινώσκοντες τὸ 15 ὄνομα αὐτοῦ; Οἱ τοῖς θεσπίσμασιν ὑπέχοντες τὸν αὐχένα. Καὶ τοῦτο διδάξει λέγων αὐτός «Ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρεῖ».

Στίχ. 11. «Ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπες τοὺς ἐκζητοῦντάς σε, Κύριε».

20 Ἰσχυρίζεται διὰ πείρας ἔχειν τὸ πρᾶγμα, εἰδέναι τε ὅτι τὸ ἀκράδαντον ἔχει. Ἀληθὲς γὰρ τὸ τοῦ Ἱερεμίου, ὅτι «Εὐλογημένος ἄνθρωπος ὃς πέποιθεν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔσται Κύριος ἐλπίς αὐτοῦ· καὶ ἔσται ὡς ξύλος εὐθηνοῦν παρ' ὕδατι». Οὕτω καὶ ἕτερός φησιν «Ἐμβλέψατε εἰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε, 25 τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον καὶ κατησχύνθη, ἢ τίς ἐπεκαλέσατο αὐτὸν καὶ ἐγκατέλιπεν αὐτόν;».

60α. Ψαλμ. 37, 5.

61. Ματθ. 8, 29.

61α. Ἰω. 14, 21.

62. Ἱερ. 17, 7.

πὸν βρισκόταν κάτω ἀπὸ αὐτὴν νὰ φωνάζει· «Οἱ ἁμαρτίες μου ἔπαισαν ἐπάνω μου σὰν βαρὺ φορτίο»^{60α}. Ἐνῶ λοιπὸν ἡ οἰκουμένη ἦταν καταπιεσμένη καὶ κυριευμένη ἀπὸ βαριὰ θλίψη, στὸν κατάλληλο καιρὸ ἦρθε στὴ γῆ ὁ Κύριος, καὶ τὴν ἡμέρα τῆς σωτηρίας μᾶς βοήθησε. Οἱ πανοῦργοι ὅμως δαίμονες, ψευδόμενοι ὅτι ἡ οἰκονομία δὲν ἔγινε στὸν κατάλληλο καιρὸ, ἔλεγον· «Ἦρθεσ ἐδῶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα γιὰ νὰ μᾶς βασανίσῃς»⁶¹. Ἐνῶ, ὡς παμπόνηροι, θὰ ἔλεγε κάποιος, ἦρθε ὄχι πρὶν ἀπὸ τὸν κατάλληλο καιρὸ, ἀλλὰ στὴν κατάλληλη περίσταση, καὶ στὴ θλίψη μᾶς βοήθησε, καὶ ἔγινε καταφύγιο ὁ Σωτὴρας τῶν ὅλων καὶ Κύριος.

Στίχ. 11. «Καὶ ὡς στηρίξουν τὶς ἐλπίδες τους σὲ σένα αὐτοὶ ποὺ γνωρίζουν τὸ ὄνομά Σου».

Ποιοὶ ὅμως εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἐλπίζουν σ' αὐτὸν καὶ γνωρίζουν τὸ ὄνομά του; Αὐτοὶ ποὺ σκύβουν σ' αὐτὸν τὸν αὐχένα καὶ πειθαρχοῦν στὶς ἐντολές του. Κι αὐτὸ μᾶς τὸ διδάσκει ὁ ἴδιος λέγοντας· «Αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ ἐμένα, τηρεῖ τὶς ἐντολές μου»^{61α}.

Στίχ. 11. «Γιατὶ δὲν ἐγκατέλειψες αὐτοὺς ποὺ σὲ ἀναζητοῦν, Κύριε».

Ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι γνώστης τοῦ θέματος αὐτοῦ καὶ γνωρίζει ὅτι εἶναι ἀμετακίνητος. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Ἰερεμίας· «Εἶναι εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ ἔχει στηριγμένη τὴν πεποίθησή του στὸν Κύριο, καὶ ὁ Κύριος θὰ εἶναι ἐλπίδα του, καὶ θὰ εἶναι σὰν δένδρο ποὺ εὐδοκιμεῖ δίπλα στὸ νερό»⁶². Τὰ ἴδια λέγει καὶ κάποιος ἄλλος· «Κοιτᾶξτε τὶς παλιές γενεές, καὶ δεῖτε ποιὸς στηρίξε τὶς ἐλπίδες του στὸν Κύριο καὶ ντροπιάσθηκε; ἢ ποιὸς τὸν ἐπικαλέσθηκε καὶ τὸν ἐγκατέλειψε;»^{62α}.

62α. Σοφ. Σειρ. 2, 10.

Στίχ. 12. «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών».

Εἰ τοίνυν λέγοιτο κατοικεῖν ὁ Θεὸς ἐν Σιών, οὐ κατὰ τὰς Ἰουδαίων ὑπονοίας αἰσθητῶς τοῦτο πράττεσθαι νοοῦμεν· οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐπιγείῳ Σιών, οὐδὲ ἐν μόνῃ τῇ Ἱερουσαλήμ κατοικεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ Σιών εἶναι φαμεν τὴν νοσητὴν ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν, ἣ καὶ ἀδελφὴ τῆς ἄνω νοεῖται. Πρέποι δ' ἂν ὀνομάζεσθαι Σιών τὴν τε ἄνω καὶ ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν· ἐρμηνεύεται γὰρ «Σιών», “σκοπευτήριον”· τοῦτο δέ ἐστιν αὕτη τε καὶ κείνη.

10 *Οὐκοῦν κατοικεῖ Θεὸς ἐν τῇ Σιών οὐ περιγραφόμενος (πληροῖ γὰρ τὰ πάντα), ἀλλ' οἷον ἐμφιλοχωρῶν καὶ ἀναπανόμενος ἐν αὐτῇ. «^ε Ωδε», γὰρ, φησί, «κατοικήσω, ὅτι ἠρετισάμην αὐτήν». Ἀπεφοίτησε μὲν γὰρ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς, λέγων· «Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ὑμῖν». Πεπλούτηκε δὲ αὐ-*
 15 *τὸν ἢ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, πρὸς ἣν ὁ Ψάλλον φησὶν· «Ἄκουσον, θύγατερ», καὶ τὰ ἐξῆς, «ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου». Τοῖς γε μὴν κατοικοῦσιν ἐν ταύτῃ τῇ Σιών, τουτέστι τοῖς ἠληθμένοις καὶ σεσωσμένοις διὰ πίστεως, μηκέτι ζωοθυτεῖν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς πνευματικὴν λατρείαν μετεφοίτησε*
 20 *τὰ ἐν νόμῳ, τὰς ᾠδὰς ἀνιέναι τῷ Θεῷ καὶ ψάλλειν αὐτῷ θυσίας αἰνέσεως θύοντας· ψάλλειν δὲ τὰ αὐτοῦ καὶ μόνα λαλοῦντας μεγαλεῖα καὶ κατορθώματα.*

Στίχ. 12. «Ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ».

25 *Χριστοῦ δὲ φαμεν ἐπιτηδεύματα, ἧτοι τὰς θεοσημείας, ἣ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ εὐτεχνές. Βαθὺς γὰρ λίαν ὁ τοῦ μυστηρίου λόγος, καὶ ἰσχυραῖς ἐρεῦναις ἐκ μέρους ἀλώσιμος καὶ πίστει δεκτός· πολὺ γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ θαῦμα.*

Στίχ. 12. «Ψάλατε στὸν Κύριο ποὺ κατοικεῖ στὴ Σιών».

Ἐὰν λοιπὸν λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ στὴ Σιών, δὲν ἐννοοῦμε ὅτι αὐτὸ γίνεται μὲ τρόπο αἰσθητὸ σύμφωνα μὲ τὶς ἀντιλήψεις τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ στὴν ἐπίγεια Σιών, οὔτε μόνον στὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ Σιών λέμε ὅτι εἶναι ἡ νοητὴ Ἐκκλησία πάνω στὴ γῆ, ἡ ὁποία νοεῖται καὶ ὡς ἀδελφὴ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ. Πρέπει ὅμως νὰ ὀνομάζεται Σιών καὶ ἡ ἄνω καὶ ἡ ἐπίγεια Ἐκκλησία, γιατί «Σιών» μεταφραζόμενη σημαίνει “σκοπευτήριον”. Καὶ τέτοιο εἶναι καὶ αὐτὴ καὶ ἐκείνη.

Ἄρα λοιπὸν ὁ Θεὸς κατοικεῖ στὴ Σιών ὄχι περιοριζόμενος (γιατὶ γεμίζει τὰ πάντα), ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο διαμένει καὶ ἀναπαύεται μέσα σ’ αὐτήν. Γιατὶ λέγει· «Θὰ κατοικήσω ἐδῶ, γιατί ἐπέλεξα αὐτήν»⁶³. Καὶ ἀπομακρύνθηκε βέβαια ἀπὸ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, λέγοντας· «Νά, ἀφήνεται ὁ οἶκος σας ἔρημος»⁶⁴, τὸν δέχθηκε ὅμως σὰν πλοῦτον ἡ Ἐκκλησία τῶν ἔθνῶν, πρὸς τὴν ὁποία ὁ Ψαλμωδὸς λέγει· «Ἔκουσε, θυγατέρα», καὶ τὰ παρακάτω· «γιατὶ ὁ βασιλιὰς ἐπιθύμησε τὴν ὠραιότητά σου»⁶⁵. Σ’ αὐτοὺς ὅμως ποὺ κατοικοῦν σ’ αὐτὴ τὴ Σιών, δηλαδή σ’ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐλεηθεῖ καὶ σωθεῖ μὲ τὴν πίστη, συνέστησε νὰ μὴ θυσιάζουν πλέον ζῶα, ἀλλ’ ἐπειδὴ ὅλα τὰ τοῦ νόμου μετατράπηκαν σὲ πνευματικὴ λατρεία, νὰ ἀναπέμπουν τοὺς ὕμνους τοὺς στὸν Θεό, καὶ νὰ τοῦ προσφέρουν θυσίες δοξολογίας, καὶ νὰ ἐξυμνοῦν μόνον τὰ δικά του μεγαλεῖα καὶ κατορθώματα.

Στίχ. 12. «Διακηρύξατε στὰ ἔθνη τὰ ἀξιοθαύμαστα ἔργα του».

Ἐπιτηδεύματα τοῦ Θεοῦ λέμε ἢ τὰ θαυμαστά ἔργα του, ἢ τὰ σοφὰ ἐπινοήματα τῆς ἑνσαρκῆς οἰκονομίας του. Γιατὶ εἶναι πολὺ βαθὺς ὁ λόγος τοῦ μυστηρίου, καὶ γίνεται καταληπτὸς μὲ ἐπὶ μέρους λεπτὲς ἔρευνες, καὶ δεκτὸς μὲ τὴν πίστη. Καθόσον ὑπάρχουν πολλὰ θαυμαστά μέσα σ’ αὐτὸν (τὸν λόγο τοῦ μυστηρίου).

Στίχ 13. «Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν,
ἐμνήσθη».

Καὶ τίνα τρόπον; Ἐνηνθρώπηκε γάρ, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς
ὁμοίωσιν ὑπελθῶν, ὑπέμεινε σταυρόν, ἵνα πάντας ἀγοράσῃ
5 τῷ ἰδίῳ αἵματι καὶ διαβολικῶν ἀρπάσῃ βρόχων τοὺς ἀλόν-
τας αὐτοῖς.

Στίχ. 13. «Οὐκ ἐπελάθετο τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων».

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, πένητας ἐν τούτοις ἢ τοὺς ἐξ ἔθνῶν
ὀνομάζει, ἢ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν πλειστάκις παρακαλοῦντας
10 ἀγίους τοὺς μὲν, ὡς οὐκ ἔχοντας πλοῦτον τὸν νοητὸν (οἱ γὰρ
ὄλως τὸν φύσει Θεὸν οὐκ εἰδότες, ποίαν ἂν ἔχοιεν λαμπρότη-
τα νοητήν;), τοὺς δέ, ὡς ταπεινὸν καὶ συνεσταλμένον ἔχοντας
φρόνημα. Εἰ μὲν οὖν πένητας εἶναί φαμεν τοὺς ἀγίους, οὐκ
ἐπελάθετο τῆς κραυγῆς αὐτῶν, ἧς πεποίηνται, πλειστάκις
15 παρακαλοῦντες τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Θεόν, ἐπισκέψασθαι
τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ ἀντιλαβέσθαι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐφα-
σκον γάρ· «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, ἐμφάνηθι· ἐξέ-
γειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἔλθ' εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς»· καὶ
πάλιν· «Κύριε, κλῖνον οὐρανοὺς καὶ κατάβηθι». Εἰ δὲ τὰ
20 ἔθνη νοοῦμεν τοὺς πένητας, ἐπειδὴ φωνὰς ὑπὲρ ἑαυτῶν οὐκ
ἂν ἔχοι τις αὐτὰ καταδειξάι ῥήξαντά ποτε (πῶς γὰρ ἂν ἐπε-
καλέσαντο Θεὸν ὃν οὐκ ᾔδεισαν;), φαμέν, ὅτι διὰ πραγμάτων
μᾶλλον ἢ ῥημάτων παρ' αὐτῶν γέγονεν ἡ φωνή. Πᾶσα γὰρ
πῶς ἀδικία μονονουχὶ κατακέκραγε τοῦ δρωῦντος αὐτήν, καὶ
25 ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων προσάγει λιτήν, τοῦ πλημμελοῦντος
τὸ ἀπηνὲς καταγγέλλουσα, καὶ διανιστῶσα πρὸς ἐπικουρίαν
τὸν ἐπαμῦναι δυνάμενον.

Κατεβόησε γοῦν τοῦ Κάϊν τὸ αἷμα τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀναιρε-
θέντος. «Φωνή», γάρ, φησὶν, «αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ

Στίχ. 13. «Γιατί αὐτὸς ποὺ ζητᾷ ἐκδίκηση
γιὰ τὰ αἵματά τους, τὰ θυμήθηκε».

Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; Γιατί ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ παίρνοντας τὴ δική μας μορφή, ὑπέμεινε σταύρωση, γιὰ νὰ μᾶς ἀγοράσει ὅλους μὲ τὸ αἷμα του καὶ νὰ ἀρπάξει ἀπὸ τὶς παγίδες τοῦ διαβόλου ἐκείνους ποὺ πιάστηκαν σ' αὐτές.

Στίχ. 13. «Δὲν λησμόνησε τὶς κραυγὲς τῶν φτωχῶν».

Φτωχοὺς ἐδῶ, μεταφορικὰ, ὀνομάζει ἢ τοὺς ἐθνικοὺς, ἢ τοὺς ἁγίους, οἱ ὅποιοι πολλὰς φορὲς παρακαλοῦν γι' αὐτούς. Τοὺς πρῶτους βέβαια ἐπειδὴ δὲν ἔχουν πλοῦτο πνευματικὸ (γιατὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν γνωρίζουν καθόλου τὸν ἀπὸ τὴ φύση του Θεοῦ, ποια πνευματικὴ λαμπρότητα θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν;), ἐνῶ τοὺς ἄλλους ἐπειδὴ ἔχουν ταπεινὸ καὶ συνεσταλμένο φρόνημα. Ἐὰν λοιπὸν λέμε ὅτι φτωχοὶ εἶναι οἱ ἅγιοι, δὲν λησμόνησε τὴν κραυγὴν ποὺ ἔκαναν, παρακαλώντας πολλὰς φορὲς τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Θεὸ νὰ ἐπισκεφθεῖ τὴν γῆ καὶ νὰ βοηθήσει αὐτούς ποὺ ζοῦν στὴ γῆ. Γιατὶ ἔλεγαν· «Ἐμφανίσου σὺ ποὺ κἄθεσαι πάνω στὰ Χερουβίμ, ξεσήκωσε τὴν δύναμή σου καὶ ἔλα νὰ μᾶς σώσεις»⁶⁶. Καὶ πάλι· «Κύριε, χαμήλωσε τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέβασε»⁶⁷. Ἐὰν ὅμως ἔθνη θεωροῦμε τοὺς φτωχοὺς, ἐπειδὴ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ δείξει ὅτι φώναζαν κάποτε αὐτὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους (πῶς δηλαδὴ θὰ μπορούσαν νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὸν Θεὸ ποὺ δὲν τὸν γνώριζαν;), λέμε ὅτι ἡ φωνὴ ἦρθε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα μᾶλλον, παρὰ ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ κατὰ κάποιον τρόπο ὅλη ἡ ἀδικία κατακραύγαζε ἐναντίον ἐκείνου ποὺ τὴν ἔκανε, καὶ ἀπηύθυνε τὴν παράκληση γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀδικοῦνταν, καταγγέλλοντας τὴ σκληρότητα ἐκείνου ποὺ διέπραττε τὴν ἀδικία καὶ ξεσηκώνοντας σὲ συμπαράσταση Ἐκεῖνον ποὺ μπορούσε νὰ βοηθήσει.

Κραύγασε λοιπὸν δυνατὰ ἐναντίον τοῦ Κάιν τὸ αἷμα ἐκείνου ποὺ φονεύθηκε ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «Ἡ φωνὴ τοῦ

67. Ψαλμ. 143,5.

πρός με». Δέδωκε δὲ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος φωνὴν τῷ τιμίῳ αἵματι τοῦ Χριστοῦ· κρεῖττον γὰρ ἔφη λαλεῖν αὐτὸ παρά τὸ Ἄβελ· τὸ μὲν γὰρ κατέκρινε τὸν φονευτὴν καὶ οἷα κατηγοροῦσαν ἠφίει φωνήν, τὸ δὲ γέγονε τῷ κόσμῳ σωτήριοιον καὶ πλημ-
 5 μελημάτων ἄφεσιν ἐκάλεσεν ἐπ' αὐτόν. Καθαρίζει γὰρ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας τὸ αἷμα Χριστοῦ, καθὰ γέγραπται. Οὐκοῦν ἡ ἀπώλεια τῶν ἐθνῶν, ἥγουν τὰ αἵματα αὐτῶν τὰ ζητηθέντα παρά Θεοῦ, κραυγῆς δύναμιν ἀπετέλεσε, καὶ κέκληκε τὸν τῶν ὄλων Δημιουργὸν εἰς ὄργας τὰς κατὰ τῶν ἀνηρηκό-
 10 των. Ὡσπερ γὰρ τὸ αἷμα τοῦ Ἄβελ βοῆσαι λέγεται πρὸς τὸν Θεόν, οὐκ αὐτό που πάντως ἰδίαν ἔχον φωνήν, ἀλλ' οἰονεὶ τὴν τοῦ πράγματος ἀτοπίαν κατεστιγνηκότης Θεοῦ, οὕτω νοήσεται τις καὶ ἐπὶ τῶν προσκυνούντων τοῖς δαίμοσιν. Εἰ γὰρ οὐκ ἴσασι τὸν τῶν ὄλων Θεόν καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐβόησαν πρὸς αὐ-
 15 τόν, ἀλλ' ὅτι πεπλεονέκηνται παρά τοῦ Σατανᾶ, δι' αὐτοῦ τρόπον τινὰ τοῦ πράγματος ἀνακεκράγασι, τὴν ἐφ' ἑαυτοῖς πάντως αἰτοῦντες ἐπικουρίαν.

Στίχ. 14. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ἴδε τὴν ταπεινώσιν μου».

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, μνημονεύσας ὁ Ψαλμωδὸς πενήτων 20 κραυγῆς ἧς οὐκ ἐπελάθετο ὁ Θεός, εἰσεκόμισεν εὐθέως ὅποια γέγονεν ἢ κραυγὴ παρά τῶν πενήτων ἐθνῶν. Οἷον γὰρ ἤδη πεφωτισμένοι καὶ ἀνανήψαντες, καὶ τῆς τῶν δαιμόνων κατεγνωκότες ἀπάτης, καὶ ἐν ἐπιγνώσει γεγονότες τῆς αὐτῶν ἐπιβουλῆς, ὡς καὶ ἐν πολεμίων ποιεῖσθαι μοῖρα τοὺς πάλαι προσ-
 25 κυνουμένους, παρακαλοῦσι τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας τυχεῖν, καὶ φασὶ τεταπεινωθῆναι, οὐχ ὑπὸ τῆς ἑαυτῶν φύσεως (ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ γὰρ ἔκτισεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ ἔργοις ἀγα-

68. Γέν. 4, 10.

69. Ἑβρ. 12, 24.

70. Α' Ἰω. 1, 7.

70α. Σοφ. Σολ. 2, 23.

αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου φωνάζει πρὸς μένα»⁶⁸. Ἄλλα καὶ ὁ θεῖος Παῦλος φώναξε γιὰ τὸ τίμιο αἷμα τοῦ Χριστοῦ, γιατί εἶπε, εἶναι προτιμώτερο νὰ φωνάζει αὐτό, παρὰ τὸ αἷμα τοῦ Ἄβελ⁶⁹. Γιατὶ ἐκεῖνο κατέκρινε τὸν φονιὰ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔδωξε κραυγὴ πού κατηγοροῦσε, ἐνῶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἔσωσε τὸν κόσμον καὶ προκάλεσε τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτημάτων σ' αὐτόν. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μᾶς καθαρίζει ἀπὸ κάθε ἁμαρτία⁷⁰. Ἄρα λοιπὸν ἡ ἀπώλεια τῶν ἐθνικῶν, δηλαδή τὰ αἵματά τους πού ζητήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, ἀποτέλεσαν δύναμη κραυγῆς, καὶ ὁδήγησαν τὸν Δημιουργὸ τῶν ὅλων σὲ ὀργὴ ἐναντίον ἐκείνων πού τὰ προξένησαν. Γιατὶ ὅπως τὸ αἷμα τοῦ Ἄβελ λέγεται ὅτι φώναξε πρὸς τὸν Θεό, χωρὶς αὐτὸ βέβαια νὰ ἔχει ὅπωςδήποτε δική του φωνή, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Θεὸς μίσησε τὸ παράλογο τοῦ γεγονότος, τὸ ἴδιο πρέπει νὰ σκεφθεῖ κανεὶς καὶ γιὰ ἐκείνους πού προσκυνοῦν τοὺς δαίμονες. Γιατί, ἂν καὶ δὲν γνώριζαν τὸν Θεὸ τῶν ὅλων καὶ γι' αὐτὸ δὲν φώναξαν πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ ἦταν κατακυριευμένοι ἀπόλυτα ἀπὸ τὸν Σατανᾶ, μ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονὸς φώναξαν κατὰ κάποιον τρόπο δυνατὰ, ζητώντας ὅπωςδήποτε βοήθεια γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους.

Στίχ. 14. «Ἐλέησέ με, Κύριε, πρόσεξε τὴν ταπείνωσή μου».

Κατὰ μεταφορικὴ ἔννοια, ἀφοῦ ὁ Ψαλμωδὸς ἀνέφερε τὴν κραυγὴ τῶν φτωχῶν, τὴν ὁποία δὲν εἶχε λησμονήσει ὁ Θεός, παρουσίασε ἀμέσως ποιά ἦταν ἡ κραυγὴ τῶν φτωχῶν ἐθνῶν. Ἐπειδὴ δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο εἶχαν ἤδη φωτισθεῖ καὶ ἀνανήψει, καὶ εἶχαν καταδικάσει τὴν ἀπάτη τῶν δαιμόνων καὶ κατανόησαν τὴ σκευωρία τους, σὲ βαθμὸ μάλιστα πού νὰ κατατάξουν στὴν κατηγορία τῶν ἐχθρῶν ἐκείνους πού ἄλλοτε προσκυνοῦσαν, παρακαλοῦν νὰ λάβουν τὴ βοήθεια ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, καὶ λένε ὅτι ταπεινώθηκαν ὄχι ἀπὸ τὴ φύση τους (γιατὶ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν ἄνθρωπον μὲ σκοπὸ τὴν ἀφθαρσία^{71α}, γιὰ ἔργα ἀγαθὰ), ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλὴ τῶν ἐχθρῶν. Γιατὶ

θοῖς), ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλήs. «Φθόνῳ γὰρ διαδόλου, θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον». Ἄλλ', ὡς Δέσποτα, φησὶν, ἐλέησόν με· σὺ γὰρ ὁ ὑψῶσαι δυνάμενος ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου τοὺς ἀλόντας αὐταῖς

5 Πύλαι δὲ θανάτου αἱ πονηραὶ δυνάμεις, κατακομίζουσαι εἰς πυθμένα θανάτου τοὺς ὑπ' αὐτοῖς γεγονότας, καὶ αἱ πολυειδεῖς ἁμαρτίαι, ἐξ ὧν τοὺς ἐνειλημμένους ἐξαιρεῖται Θεός. Θυγατέρα δὲ Σιών, τῆς ἐν οὐρανοῖς, ἥτοι τῆς τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίας, τὴν ἐπὶ γῆς ὀνομάζουσι· πεποιήται γὰρ ὡς
10 πρὸς ἐκείνην. «Ὁρα», γὰρ, φησὶ ἡ Γραφή, «ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει»· τύπος γὰρ ἦν Ἐκκλησίας ἡ σκηνή. Ἐν ταύτῃ τοίνυν γεγονῶς τῇ Σιών, φησὶν, μελωδήσω σοι, τὰς αἰνέσεις ἐξαγγελῶ καὶ πάσας ἀπαρалаλείπτως, ὡς μηδένα τρόπον ἐλλεῖψαι δόξολογίας Ἐοίκασι δὲ
15 διὰ τούτου δηλοῦν, ὡς οὐχὶ τοῖς ἔξω τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ τοῖς ἐν αὐταῖς εἰσελαύνουσι διὰ τῆς πίστεως, πρόπει τὸ δοξολογεῖν· «Οὐ γὰρ ὠραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ». «Καὶ πῶς ἄσομεν τὴν ὠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;». Φασὶν οὖν οἱ ἐξ ἔθνῶν, ὅτι Διὰ τοῦτο ἐγείρεις ἡμᾶς ἐκ τῆς ταπεινώ-
20 σεως, ἵνα ἐν τῇ ἐπουρανίῳ Σιών χορεύσωμεν.

Στίχ. 15. «Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου».

«Πύλαι θανάτου» κατὰ διαφόρους ἂν νοοῖντο τρόπους. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ δράκων ὁ ἀποστάτης, ὁ φαυλότητος ἀπάσης εὐρετής, καὶ αἱ σὺν αὐτῷ δυνάμεις πονηραί, λέγουιν-
25 το ἂν οὐκ ἀπεικότως «θανάτου πύλαι»· κατακομίζουσι γὰρ εἰς πέταυρον ἄδου, καὶ εἰς πυθμένα θανάτου τοὺς ὑπ' αὐτοὺς γεγονότας Νοηθεῖεν δὲ ἂν «θανάτου πύλαι» καὶ αἱ πολυει-

71. Σοφ. Σολ. 2, 24.

72. Ἐξοδ. 25, 40.

72α. Σοφ. Σειρ. 15, 9.

73. Ψαλμ. 136, 4.

λέγει· «Μὲ τὸν φθόνο τοῦ διαβόλου εἰσχώρησε ὁ θάνατος στὸν κόσμον»⁷¹. Ἀλλά, Δέσποτα, λέγει, ἔλεησέ με. Γιατί σὺ εἶσαι αὐτὸς ποὺ μπορεῖς νὰ ἀρπάξεις ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ θανάτου καὶ ν' ἀνεβάσεις ψηλὰ ἐκείνους ποὺ αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπὸ αὐτές.

«Πύλες τοῦ θανάτου» εἶναι οἱ πονηρὲς δυνάμεις, κατεβάζοντας στὸν πυθμένα τοῦ θανάτου ἐκείνους ποὺ κατακυριεύθηκαν ἀπὸ αὐτές, καὶ οἱ ποικίλες ἁμαρτίες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀπαλλάσσει ὁ Θεὸς ἐκείνους ποὺ ἔχουν συλληφθεῖ ἀπὸ αὐτές. «Θυγατέρα Σιών» τῆς βρισκόμενης στὸν οὐρανό, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων, ὀνομάζουν ἐκείνην ποὺ βρίσκεται στὴ γῆ. Γιατί ἔχει γίνει ὅμοια μὲ ἐκείνην καθὼς λέγει ἡ Γραφή· «Πρόσεχε, νὰ τὰ κάνεις ὅλα σύμφωνα μὲ τὸ ὑπόδειγμα ποὺ σοῦ δείχθηκε στὸ ὄρος»⁷². Γιατί ἡ σκηνὴ ἦταν τύπος τῆς Ἐκκλησίας. Πηγαίνοντας, λέγει, λοιπὸν σ' αὐτὴ τὴν Σιών, θὰ σοῦ ψάλω ὕμνους καὶ θὰ σοῦ ἀναπέμψω ὅλες τὶς δοξολογίες, καὶ μάλιστα ὅλες, χωρὶς νὰ παραλείψω καμμία, ὥστε νὰ μὴ λείψει κανένας τρόπος δοξολογίας. Μὲ αὐτὸ φαίνεται ὅτι δηλώνει, πὼς δὲν πρέπει ἡ δοξολογία σὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς ποὺ μπαίνουν μέσα σ' αὐτές μὲ πίστη. Γιατί λέγει, «Δὲν εἶναι ὡραία ἡ δοξολογία στὸ στόμα ἁμαρτωλοῦ»^{72α}, καί· «Πῶς θὰ ψάλουμε τὸν ὕμνο ποὺ πρέπει στὸν Κύριο σὲ ξένη γῆ;»⁷³. Λένε λοιπὸν οἱ ἔθνη· Γι' αὐτὸ μᾶς ἀνυψώνεις ἀπὸ τὴν ταπείνωση, γιὰ νὰ ψάλουμε στὴν ἐπουράνια Σιών.

Στίχ. 15. «Σὺ μὲ ἀνυψώνεις ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ θανάτου».

Τὸ «Πύλες τοῦ θανάτου» θὰ μπορούσε νὰ ἐρμηνευθεῖ μὲ διάφορους τρόπους. Γιατί καὶ ὁ ἴδιος ὁ δράκος ὁ ἀποστάτης, ὁ ἐφευρέτης κάθε κακίας, καὶ οἱ πονηρὲς δυνάμεις ποὺ εἶναι μαζί του, θὰ μπορούσαν νὰ λέγονται ὄχι ἄδικα πύλες τοῦ θανάτου. Γιατί κατεβάζουν στὶς παγίδες τοῦ ἄδη καὶ στὸν πυθμένα τοῦ θανάτου ἐκείνους ποὺ ὑποτάσσονται σ' αὐτούς. Θὰ μπορούσαν βέβαια νὰ θεωρηθοῦν «πύλες τοῦ θανάτου» καὶ οἱ πολύμορφες

δεῖς ἁμαρτίαι, καὶ μὴν καὶ οἱ παρ' Ἑλλησιν σοφοί, συνασπί-
ζοντες τῇ πλάνῃ καὶ τῆς εἰδωλολατρίας τὸ ἀκαλλές ταῖς ἑαυ-
τῶν εὐγλωττίαις ἐξωραΐζειν σπουδάζοντες

Στίχ. 15. «Ἀγαλλιασόμεθα ἐπὶ τῷ
5 σωτηρίῳ σου».

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, ἀσμενίζουσι τὴν οἰκονομίαν οἱ ἐξ
ἔθνῶν, ἣν ἐν Χριστῷ πεποίηκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, Σωτῆρα
καὶ Λυτρωτὴν ἀναδείξας αὐτὸν τῷ κόσμῳ παντί· εὐδόκησε
γὰρ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ, τὰ τε ἐν τοῖς οὐ-
10 ρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Οὐκοῦν προσιέντες τὴν πίστιν, ὡς
εἰσκομίζειν ἰσχύουσαν ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών.
Σωτήριοι δὲ πανταχοῦ ἡ Γραφὴ τὸν Χριστὸν ὀνομάζει. Ἄ-
δεται γοῦν ὡς ἐκ προσώπου τινῶν δεδιψηκότων ἰδεῖν τὴν ἐπι-
φάνειαν αὐτοῦ· «Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου, καὶ τὸ σω-
15 τήριόν σου δάψης ἡμῖν».

Στίχ. 16. «Ἐν παγίδι ταύτη ἧ ἔκρουσαν».

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, ἔθνη χρὴ λέγειν τὴν ἀκάθαρτον τῶν
δαιμόνων πληθύν, οἱ κατεσκεύασαν μὲν τῷ Σωτῆρι, καθάπερ
ᾤήθησαν, τὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ διαφθοράν. Ἐστρατήγησαν αὐ-
20 τοὶ ταῖς Ἰουδαίων μανίαις, στήσαντες ὑπουργὸν τὸν κλε-
πτίστατον μαθητὴν· ἐνεπάγησαν δὲ αὐτοὶ μᾶλλον, ἢ περὶ ὃ τὴν
παρ' αὐτῶν ὑπομείνας ἐπιβουλήν. Ἐξεπρίατο γὰρ τῷ ἰδίῳ αἵ-
ματι τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου σκαιότητος ἠλευ-
θέρωσεν. Ἐφη γὰρ τὸν τῷ κόσμῳ σωτήριοι μελλῶν ὑπομει-
25 ναι σταυρόν· «Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, νῦν ὁ ἄρ-
χων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται»· καί, «Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ
τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Καὶ οἱ διῶκται δὲ
ταῦτα πεπόνθασιν, ἃ τοῖς πολλοῖς ἐξήρτυσαν.

ἀμαρτίες, ἀλλὰ καὶ οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐπειδὴ ὑπερασπίζονται τὴν πλάνη καὶ ἐπιδιώκουν μὲ τὶς εὐγλωττίες τοὺς νὰ ἐξωραΐζουν τὴν ἀσχήμια τῆς εἰδωλολατρίας.

Στίχ. 15. «Θὰ γεμίσομε ἀπὸ ἀγαλλίαση ἕξαιτίας τῆς ἐκ μέρους σου σωτηρίας μας».

Μεταφορικά οἱ ἔθνη γεμίζουν ἀπὸ χαρὰ ἕξαιτίας τῆς φροντίδας πού ἔδειξε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μέσω τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖο ἀνέδειξε Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο. Γιατὶ εὐδόκησε νὰ ἀνακαινίσει τὰ πάντα μὲ αὐτόν, καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια. Ἔσδεχθοῦμε λοιπὸν τὴν πίστη, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ μᾶς ὁδηγήσει σὶς πύλες τῆς θυγατέρας Σιών. Παντοῦ ἡ Γραφή Σωτήριον (Σωτήρα) ὀνομάζει τὸν Χριστό. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ψάλλεται ἀπὸ κάποιους πού ἐκπροσωποῦν ἐκείνους πού διψοῦν νὰ δοῦν τὴν φανέρωσή του· «Δεῖξε μας, Κύριε, τὴν εὐσπλαγχνία σου, καὶ δῶσε μας τὴ σωτηρία σου»⁷⁴.

Στίχ. 16. «Στὴν παγίδα αὐτὴν πού ἔκρουσαν».

Μεταφορικά ἔθνη πρέπει νὰ ὀνομάζουμε τὸ ἀκάθαρτο πλῆθος τῶν δαιμόνων, οἱ ὁποῖοι ἐπινόησαν μὲ δόλιο τρόπο ἑναντίον τοῦ Σωτήρα, ὅπως νόμισαν, τὴν ἐξολόθρευσὴ του μὲ τὸ θάνατο. Κατηύθυναν οἱ ἴδιοι τὶς μανίες τῶν Ἰουδαίων, χρησιμοποιώντας ὡς συνεργάτη τὸν πανοῦργο μαθητὴ, καὶ πιάσθηκαν οἱ ἴδιοι μᾶλλον στὴν παγίδα τῆς σκευωρίας, παρὰ ἐκεῖνος πού ὑπέστη τὴ σκευωρία ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ ἔξαγόρασε μὲ τὸ αἷμα του τὴν οἰκουμένη, καὶ τὴν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴ βάνουση κακοποίηση τοῦ διαβόλου. Γιατὶ εἶπε ἐκεῖνος πού ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῆ τὸν σωτήριο γιὰ τὸν κόσμο σταυρό· «Τώρα γίνεται δίκη αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Τώρα ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ πεταχθεῖ ἔξω»^{74α}. Καί· «Ἐὰν ἐγὼ ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ ἐλκύσω ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτό μου»⁷⁵. Καὶ οἱ διώκτες ἔπαθαν ἐκεῖνα πού ἔκαναν στοὺς πολλούς.

75. Ἰω. 12, 32.

Στίχ. 17. «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ».

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, ὀρθοῦ κρίματος γεγονότος καὶ κολάσεως ἐπενηνεγμένης τοῖς ἀνόσια πεπλημμεληκόσιν, ἐπιγινώσκειται ὁ Κύριος παρὰ τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν, ὡς ὑπάρχων δίκαιος, ὁσιός τε καὶ δυνατός· ἐν γὰρ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός. Τοῦτο δὲ διχῆ νοητέον· ἢ γὰρ ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Θεοῦ καθάπερ εἰς τινα παγίδα ἐμπεσῶν ὁ ἁμαρτωλός, τὰς τῆς δυσσεβείας δίδωσι δίκας, ἢ τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν περιπεσῶν, συλληφθήσεται· ὁ γὰρ τῶ πλησίον ὀρύσσω δόθρον, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν. Καὶ κρίμα ἀληθῶς δίκαιον, τὸ τοὺς κατασκευάσαντας ἀνθρώπων τὸν θάνατον, ἐν αὐτῷ περιληφθῆναι, τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπάτην κατὰ τοῦ μηχανωμένου τρέποντος. Ἄμαρτωλὸν δὲ ἐνταῦθα καλεῖ ὁ Δαβὶδ, ἢτοι καθ' ὅλου τὸν ἁμαρτίαις ἔνοχον (πᾶσα γὰρ ἀνάγκη τὸν οὕτω ζῆν εἰωθότα, κολάζεσθαι τοῖς ἰδίοις ἔργοις ἐμπεπαρμένον· σειραῖς γὰρ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται), ἢ ἁμαρτωλὸν τὸν Ἰουδαίων δῆμον ὀνομάζει, καὶ μάλα εἰκότως· ἀπέμεινε γὰρ ἐν μολυσμοῖς, οὐ προσηκόμενος τὴν διασμήχουσαν χάριν, ἐναπέθανε τοῖς ἑαυτοῦ πλημμελήμασι. Κληθεῖ δ' ἂν ἁμαρτωλός καὶ ὁ τῆς ἁμαρτίας εὐρετῆς Σατανᾶς, ὃς δικαίῳ κρίματι συνελήφθη, τοῖς ἰδίοις ἔργοις περιπεσῶν· κατεσκεύασε μὲν γὰρ καὶ γέγονεν ὑπὸ πόδας δικαίων.

Στίχ. 18. «Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ἄδην».

25

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, ἐκ πολλῆς ἄγαν φιλοθεΐας οἱ πιστεύσαντες εἰκόσιν ἐπαρᾶσθαι τοῖς ἠθετηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν πολύευκτον χάριν, δι' ἧς ἠδύναντο τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀποφαίνεσθαι κληρονόμοι. Ἡ τάχα

Στίχ. 17. «Μέ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του».

Μεταφορικά, ἐπειδὴ ἔγινε ὀρθή κρίση καὶ ἐπιβλήθηκε τιμωρία σὲ ἐκείνους πού ἄδικα ἀμάρτησαν, ἀναγνωρίζεται ὁ Κύριος ἀπὸ αὐτοὺς πού πίστεψαν σ' αὐτόν, ὅτι εἶναι δίκαιος, ἅγιος καὶ δυνατός. Γιατὶ ὁ ἀμαρτωλὸς συνελήφθη ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του. Αὐτὸ ὅμως πρέπει νὰ νοεῖται μὲ δύο τρόπους. Ἡ δηλαδή ὁ ἀμαρτωλὸς ἔπεσε σὰν σὲ κάποια παγίδα στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ καὶ τιμωρήθηκε γιὰ τὴ δυσσέβειά του, ἢ συνελήφθη πέφτοντας στὰ ἔργα τῶν δικῶν του χειρῶν. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸς πού ἀνοίγει λάκκο γιὰ τὸν πλησίον του, θὰ πέσει μέσα σ' αὐτόν ὁ ἴδιος»⁷⁶. Καὶ κρίση πραγματικὰ δίκαια εἶναι τὸ ὅτι αὐτοὶ πού ἐτοίμασαν τὸν θάνατο σὲ ἄνθρωπο, θὰ περιληφθοῦν σ' αὐτόν, γιατί ὁ Θεὸς μετατρέπει τὴν ἀπάτη ἐναντίον ἐκείνου πού ἔστησε τὴ μηχανορραφία. Ἐδῶ βέβαια ἀμαρτωλὸν ὁ Δαβὶδ ὀνομάζει τὸν ἔνοχο γενικὰ ἀμαρτιῶν (γιατὶ εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη, αὐτὸς πού συνήθισε νὰ ζεῖ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, νὰ τιμωρεῖται ἀμειδόμενος μὲ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα. Γιατὶ ὁ καθένας σφίγγεται μὲ τὶς ἀλυσίδες τῶν ἔργων του), ἢ ὀνομάζει ἀμαρτωλὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, καὶ πολὺ ὀρθά. Γιατὶ παρέμεινε στοὺς μολυσμούς, καὶ δὲν δέχθηκε τὴ χάρη πού καθαρίζει αὐτούς, καὶ πέθανε μέσα στὶς ἀμαρτίες του. Μπορεῖ ὅμως καὶ ὁ ἐφευρέτης τῆς ἀμαρτίας Σατανᾶς νὰ ὀνομασθεῖ ἀμαρτωλός, ὁ ὁποῖος συνελήφθη τέτοιος μὲ δίκαια κρίση, πέφτοντας μὲ τὰ δικά του ἔργα. Γιατὶ μηχανεύθηκε αὐτὰ καὶ ἔπεσε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν δικαίων.

Στίχ. 18. «Εἶθε νὰ ἐπιστρέψουν οἱ ἀμαρτωλοὶ
στὸν ἄδη».

Μεταφορικά αὐτοὶ πού πίστεψαν, ἕξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης τους πρὸς τὸν Θεὸ μοιάζουν νὰ καταρῶνται ἐκείνους πού ἀρνήθηκαν τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν πολυπόθητη χάρη, μὲ τὴν ὁποία μπορούσαν νὰ καταστοῦν κληρονόμοι

ἔθνη Θεοῦ ἐπιλανθανόμενα οἱ δαίμονές εἰσι· κατ' οὐδένα γὰρ τρόπον πρακτικῶς Θεοῦ διαμέμνηνται, ἀλλ' ἔξω πάσης εἰσὶν ἀρετῆς καὶ ἀγαθοργίας.

Στίχ. 19. «Ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ πτωχός».

5 Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, πένητας ἐνταῦθα ἢ πάντας τοὺς ἀγίους ὀνομάζει ἀπλῶς, ὑφειμένον καὶ ταπεινὸν ἔχοντα φρόνημα, ἢ τοὺς ἐξ ἐθνῶν κεκλημένους, οἳ πάλαι ἐν ἐνδείᾳ ἦσαν παντὸς ἀγαθοῦ. Τούτους οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεσθαί φησι· μνήμη γὰρ γέγονεν αὐτῶν παρὰ τῷ φιλοικτίρμονι Θεῷ, καὶ
10 κέκληνται διὰ Χριστοῦ πρὸς ἐπίγνωσιν, τὸν τῆς ἀρχαίας ἀπάτης ἀπολυσάμενοι ζυγόν.

Στίχ. 20. «Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος».

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, ἐπιλάμπειν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς εὐχεται
15 τὸν Μονογενῆ καὶ διεγεροθῆναι, ὅπως ὁ ὑψηλόφρων ἐκεῖνος διάβολος (ὃν καὶ ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ παρόντος καλεῖ διὰ τὸ ἀσθενές, καὶ τό γε πρὸς Θεὸν μηδὲν ὅλως ὑπάρχειν αὐτόν, ἀλλ' οἷον ἐν τάξει τῶν γηγενῶν) μὴ ἐπὶ πλεῖον ἐπαίρη τὴν ὀφρύν, μηδὲ κραταιὸς φαίνηται.

20 Στίχ. 20. «Κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου».

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ γενησομένην τῶν ἐθνῶν κρίσιν γενέσθαι εὐχεται· «Κριθήτωσαν» γὰρ, φησὶν, «ἔθνη», οὐχ ἵνα τὰς τῶν ἐπταισμένων δοῖεν δίκας, ἀλλ' ἵνα γνωσθεῖεν ὡς ἡδίκημένοι καὶ τῆς τοῦ τυραννήσαντος ἔξω γέ-
25 νοιντο χειρός, ὡς εἶναι κρίσιν ἐνταῦθα τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοκρισίαν, καθ' ἣν ἡλέηται τὰ ἔθνη καὶ κέκληνται πρὸς τὴν θείαν ἐπίγνωσιν αὐτοῦ.

τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ἡ ἴσως ἔθνη ποὺ λησιμονοῦν τὸν Θεὸ εἶναι οἱ δαίμονες. Γιατὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν θυμοῦνται ἔμπρακτα τὸν Θεό, ἀλλὰ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ κάθε ἀρετὴ καὶ ἀγαθοεργία.

Στίχ. 19. «Ὅτι ὁ φτωχὸς δὲν θὰ λησιμονηθεῖ μέχρι τὸ τέλος».

Μεταφορικὰ φτωχοὺς ἐδῶ ὀνομάζει ἢ ἀπλῶς ὅλους τοὺς ἁγίους, οἱ ὅποιοι ἔχουν περιορισμένο καὶ ταπεινὸ φρόνημα, ἢ ἐκείνους ποὺ ἔχουν κληθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, οἱ ὅποιοι παλαιότερα ἦταν στερημένοι κάθε ἀγαθοῦ. Αὐτοὺς λέγει ὅτι δὲν θὰ τοὺς λησιμονήσει μέχρι τὸ τέλος. Πράγματι τοὺς θυμήθηκε ὁ φιλεύσπλαγχνος Θεός, καὶ ἔχουν κληθεῖ διὰ τοῦ Χριστοῦ σὲ ἐπίγνωση αὐτοῦ, ἀφοῦ ἀπελευθερώθηκαν ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς ἀρχαίας ἀπάτης.

Στίχ. 20. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε, ἄς μὴ ἀποκτᾶ δύναμη ὁ ἄνθρωπος.

Μεταφορικὰ εὐχεται νὰ λάμπει στοὺς ἀνθρώπους ὁ Μονογενὴς καὶ νὰ ἐξεγερεθεῖ, ὥστε ἐκεῖνος ὁ ὑψηλόφρων διάβολος (τὸν ὅποιο πρὸς τὸ παρὸν τὸν ὀνομάζει καὶ ἄνθρωπο, λόγῳ τῆς ἀδυναμίας του, καὶ ἐπειδὴ ὅσον ἀφορᾷ τὸν Θεὸ αὐτὸς οὔτε κἂν ὑπάρχει, ἀλλ' ἀνήκει στὴν τάξη τῶν γηϊνῶν), νὰ μὴ σηκώνει περισσότερο τὰ φρύδια του (δηλαδή νὰ μὴν ἀλαζονεύεται), οὔτε νὰ παρουσιάζεται δυνατὸς.

Στίχ. 20. «Ἄς κριθοῦν οἱ ἐθνικοὶ μπροστά σου».

Μεταφορικά, εὐχεται νὰ γίνει ἡ κρίση τῶν ἐθνικῶν γιὰ τὴν σωτηρία τους. Γιατὶ λέγει, «Ἄς κριθοῦν οἱ ἐθνικοί», ὅχι γιὰ νὰ δικασθοῦν γιὰ τὰ πταίσματά τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀναγνωρισθοῦν ὡς ἀδικημένοι καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνου ποὺ τοὺς τυράνησε, ὥστε κρίση ἐδῶ νὰ εἶναι ἡ δίκαια ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἐλεήθηκαν τὰ ἔθνη καὶ ἔχουν κληθεῖ στὴ θεία ἐπίγνωση αὐτοῦ.

Στίχ. 20. «Γνώτωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποι εἰσιν».

Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· Πολλοὶ καὶ τοῦτο ἀπολωλέκασιν, ἐπέλάθοντο τῆς φύσεως, εἰς μανίαν ἐξώκειλαν, ἠγνόησαν ἑαυτούς. Ὁρᾷς πῶς ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖται τὴν δέησιν, καὶ τὴν
 5 μανίαν ἀξιοῖ διορθωθῆναι; Τὸ γὰρ ἑαυτούς ἀγνοεῖν, ἐσχάτης μανίας καὶ φρενίτιδος χαλεπώτερον· τὸ μὲν γὰρ ἀνάγκης σώματος, τὸ δὲ διεφθαρμένης προαιρέσεως. Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, εὐχεται τοῖς ἔθνεσι νομοθέτην καταστήναι Χριστόν· καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιφέρει, δι' ἣν τοῦτο εὐχεται· «Γνώτωσαν ἔθνη», φη-
 10 σίν, «ὅτι ἄνθρωποι εἰσιν». Πρὶν μὲν γὰρ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν καὶ τοῖς τοῦ Σωτῆρος ζυγοῖς ὑπενεγκεῖν τὸν αὐχένα, κτηνοπρεπῆ διέζησαν βίον, οὐδὲν ὄντες ἕτερον, πλὴν ὅτι σάρκα καὶ οἶον βροσκήματα ταῖς τῆς γαστρὸς ἡδοναῖς προσ-
 15 κείμενοι· ὥστε τὸν Δαβὶδ ἐπιστενάζοντα λέγειν· «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσιν». Ἀνεκομίσθησαν δὲ διὰ Χριστοῦ πρὸς σύνεσιν ἀνθρωποπρεπῆ, καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασι πρὸς ἀρετὴν ἀπευθύνονται.

Στίχ. 22. «Ἵνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν;».

20 Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, ἐπιταχῦναι τὴν μικρὸν ὕστερον γενησομένην τῶν ἔθνῶν κλήσιν εὐχεται. Τοῦτο δὲ αὐτῷ πεποίηκεν ἢ τοῦ διαβόλου ὑπεροψία, ἢ καὶ οὕτως· Ἵνα τί ἀφέστηκας μακρόθεν, οἷον ἀποφέρων ἑαυτὸν τῶν ἠδίκημένων καὶ πλεονεκτεῖν ἐφιεῖς τοῖς τὰ σὰ διαρπάζουσι, καὶ οὐχὶ δὲ μᾶλ-
 25 λον ἔγγιον ἔρχῃ διὰ τῆς ἐπικουρίας, ὑπερορᾷς δὲ συντεθλιμμένους καίτοι καιροῦ καλοῦντος εἰς τὸ ἐπαμῦναι; Πρέπει γὰρ οὐχ ἑτέροις, ἢ τοῖς παθοῦσιν ὁ ἔλεος. Οὐκοῦν ἢ θλίψις, ὡς ἐπὶ καιροῦ βοήθειαν αἰτεῖ· «Οὐ γὰρ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαί-

Στίχ. 21. «Ἄς μάθουν οἱ ἔθνικοί, ὅτι εἶναι ἄνθρωποι».

Αὐτὸ πὺν λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Πολλοὶ ἔχουν χάσει καὶ αὐτό, λησμόνησαν τὴ φύση τους, ἐξώκειλαν σὲ μανία καὶ ἀγνόησαν τοὺς ἑαυτοὺς τους. Βλέπεις πῶς κάνει τὴ δέηση ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ἀξιώνει νὰ διορθωθεῖ ἡ μανία τους; Γιατὶ τὸ νὰ ἀγνοοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους, εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὴ χειρότερη μορφή τρέλλας καὶ παραφροσύνης. Γιατὶ τὸ δεύτερο εἶναι ἀνάγκη τοῦ σώματος, ἐνῶ τὸ ἄλλο εἶναι ἀποτέλεσμα διεφθαρμένης προαίρεσης. Κατὰ μεταφορικὴ ἔννοια εὐχεται στοὺς ἔθνικοὺς νὰ κάνουν νομοθέτη τὸν Χριστό, καὶ ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία τὸ εὐχεται αὐτό· «Ἄς γνωρίσουν», λέγει, «οἱ ἔθνικοί, ὅτι εἶναι ἄνθρωποι». Προτοῦ βέβαια ἔρθουν σὲ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας καὶ θεῶσουν τὸν αὐχένα τους στοὺς ζυγούς τοῦ Σωτήρα, ἔζησαν ζωὴ πὺν ταιριάζει στὰ κτήνη, χωρὶς νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο σάρκα, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο χορτοφάγα ζῶα, προσκολλημένα στὶς ἀπολαύσεις τῆς κοιλιᾶς, ὥστε ὁ Δαβὶδ νὰ στενάξει καὶ νὰ λέγει· «Ὁ ἄνθρωπος, ἐνῶ ἦταν κοσμημένος μὲ τιμὴ, δὲν τὸ κατάλαβε, καὶ ἐξομοιώθηκε μὲ τὰ κτήνη»⁷. Ὅμως μέσω τοῦ Χριστοῦ μετακομίσθησαν σὲ σύνεση πὺν ταιριάζει στοὺς ἄνθρώπους, καὶ μὲ τὰ εὐαγγελικὰ παραγγέλματα ὁδηγοῦνται πρὸς τὴν ἀρετή.

Στίχ. 22. «Γιατί, Κύριε, ἔφυγες μακριά;».

Μεταφορικᾶ, εὐχεται νὰ ἐπιταχύνει τὴν κλήση τῶν ἔθνικῶν πὺν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ λίγο ἀργότερα. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανε ἢ ἢ ὑποκρισία τοῦ διαβόλου, ἢ ἔχει τὴν ἐξῆς σημασία· Γιατὶ ἔφυγες μακριά, σὰν νὰ ἀπομακρύνεσαι ἀπὸ τοὺς ἀδικημένους, καὶ ἀφήνεις νὰ ὑπερισχύουν αὐτοὶ πὺν ἀρπάζουν τὰ δικά σου, καὶ δὲν ἔρχεσαι μᾶλλον πιὸ κοντὰ μὲ τὴ βοήθεια, ἀλλὰ παραβλέπεις αὐτοὺς πὺν καταπιέζονται ἀπὸ τὶς θλίψεις, ἂν καὶ ὁ καιρὸς σὲ καλεῖ νὰ ἔρθεις σὲ βοήθεια; Γιατὶ ἡ εὐσπλαγχνία ταιριάζει ὄχι σὲ ἄλλους, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς πὺν ἔχουν πάθει. Ἡ θλίψη λοιπὸν σὸν κατάλληλο αὐτὸ καιρὸ ζητᾶ βοήθεια. Γιατὶ λέγει, «Δὲν ἔχουν

νοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες». Ἐσχημάτισται δὲ ὁ λόγος ὡς ἐφ' ἡμῶν· οὐ γὰρ ἀπέστη Θεός, πληροῖ δὲ μᾶλλον τὰ πάντα, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ κενόν. Εἰ δὲ ἀφεστάναι λέγεται μακράν, μὴ τὴν ὡς ἐν τόπῳ νοήσης ἀπόστασιν, ἀπεριόριστον γὰρ τὸ Θεῖον, ἀλλὰ καθ' ὃ συγκεχώρηκεν ἀδικηθῆναι καὶ παθεῖν, οὐ χαριζόμενος τὴν ἐπικουρίαν· ταύτη τοι καὶ ἀφεστάναι λέγεται. Ἔτι ἀφέστηκεν ὡσπερ ἡμῶν ὁ Θεὸς τῆ τῆς φύσεως διαφορᾶ· πολὺ γάρ τι τὸ μεσολαβοῦν Θεὸν καὶ κτίσιν, καὶ ἀσύγκριτος ἡ διαφορά. Ἔοικε τοίνυν ἐνταῦθα κα-
10 λεῖν τὸν μονογενῆ Λόγον εἰς ἐνανθρώπησιν· οὕτω γὰρ γέγονεν ἐγγὺς ἡμῶν ὁ μακράν, ὅτι Θεὸς ὢν φύσει, γέγονε σὰρξ. Ἐπὶ καιροῦ δὲ πέπρακται τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυστήριον, ὅτε καὶ εἰς λῆξιν κακοῦ διελήλακεν ἡ ὑπ' οὐρανόν, πάντα τρόπον ἐπιβουλής ἐπαρτυσάντων αὐτῇ τῶν ἐχθρῶν.

15 **Στίχ 23.** «Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός».

Οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀνθρωπικοῖς ἀδικούμενος πράγμασιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἁμαρτίαν ἐρεθιζόμενος· ὅταν γὰρ ἴδῃ τὸν ἀσεβῆ εὐδοούμενον, ὑπὸ τῶν λογισμῶν ἐμπυρίζεται, τοῦ Σατανᾶ
20 ὑποβάλλοντος αὐτῷ ζηλῶσαι τὸν ἄνομον. Οὐκοῦν ἀληθῆς ὁ λόγος καὶ κατὰ παντὸς ἀλαζόνος καὶ ἀπηνοῦς λεγόμενος, ἀφύκτοις ὡσπερ πλεονεξίαις καταφλέγοντος τοὺς ἀσθενεστέ-
ρους. Ἀληθὲς γὰρ κάκεινο· οἱ γὰρ τὴν ἐγκόσμιον ταύτην καὶ δαιμονιώδη καὶ ψυχικὴν σοφίαν ἐξησηκότες, ἀλαζονεύον-
25 ται διὰ τοῦτο, καὶ τοὺς ἐν πτωχείᾳ φρενῶν ἐμπυρίζουσι, τουτέστιν υἱοὺς γεέννης ἀποφαίνουσι, συνηγοροῦντες τῷ ψεύδει, καὶ ταῖς αὐτῶν εὐγλωττίαις τὴν ἀπάτην κατακαλλύνοντες, καὶ ἀποφέροντες διὰ τούτου πρὸς τὸ πλανᾶσθαι πολλούς·

ἀνάγκη γιατροῦ οἱ ὑγιεῖς, ἀλλὰ αὐτοὶ ποὺ πάσχουν»⁷⁸. Ὁ λόγος βέβαια διατυπώνεται ἀνάλογα μὲ μᾶς. Γιατὶ δὲν ἀπομακρύνθηκε ὁ Θεός, ἀλλὰ μᾶλλον γεμίζει τὰ πάντα, καὶ τίποτε δὲν εἶναι κενὸ ἀπὸ αὐτόν. Ἐάν ὅμως λέγεται ὅτι βρίσκεται μακριά, νὰ μὴ νομίσεις τὴν τοπικὴ ἀπόσταση, γιατί ὁ Θεός εἶναι ἀπεριόριστος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐπέτρεψε νὰ ἀδικηθοῦν καὶ νὰ πάθουν, χωρὶς νὰ τοὺς χαρίσει τὴ βοήθεια. Ὡς πρὸς αὐτὴ δηλαδὴ τὴν ἔννοια λέγεται ὅτι ἀπομακρύνθηκε. Ἐπίσης βρίσκεται πολὺ μακριά ἀπὸ μᾶς ὡς πρὸς τὴ διαφορά τῆς φύσεως· γιατί εἶναι πολὺ τὸ διάστημα ποὺ μεσολαβεῖ μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς κτίσεως, καὶ εἶναι ἀσύγκριτη ἡ διαφορά. Φαίνεται λοιπὸν ἐδῶ νὰ καλεῖ μὲ τὰ λεγόμενά του τὸν μονογενῆ Λόγο σὲ ἐνανθρώπηση. Γιατὶ ἔτσι ἦρθε κοντὰ μας αὐτὸς ποὺ ἦταν μακριά, ἀφοῦ, ἐνῶ εἶναι Θεός ἀπὸ τὴ φύση του, ἔγινε σάρκα. Καὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ ἔγινε τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας μὲ τὴ σάρκα, ὅταν καὶ ἡ ὑψηλὸς ἔφτασε στὸ τέλος τοῦ κακοῦ, ἀφοῦ οἱ ἐχθροὶ ἐφάρμοσαν κάθε τρόπο σκευωρίας.

Στίχ. 23. «Ὅταν ὑπερηφανεύεται ὁ ἀσεβής,
καίεται ὁ φτωχός».

Ἦ ὄχι μόνο ὅταν ἀδικεῖται ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἐρεθιζόμενος ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ ὅταν βλέπει τὸν ἀσεβῆ νὰ εὐοδώνεται στὴ ζωὴ του, καίγεται μέσα του ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς, γιατί ὁ Σατανᾶς τὸν παρακινεῖ νὰ ζηλέψει τὸν παράνομο. Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἀληθὴς ὁ λόγος, καὶ λεγόμενος ἐναντίον κάθε ἀλαζόνα καὶ σκληροῦ, σὰν μὲ κάποιες ἀναπόφευκτες πλεονεξίες κατακαίει τοὺς ἀσθενέστερους. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια καὶ ἐκεῖνο· ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἐξασκήσει αὐτὴν τὴν ἐγκόσμια καὶ δαιμονικὴ καὶ ψυχικὴ σοφία ὑπερηφανεύονται γι' αὐτὸ καὶ ἀνάβουν τὴ φλόγα μέσα σὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν πνευματικὴ πτωχεία, δηλαδὴ τοὺς παρουσιάζουν υἱοὺς τῆς γέεννας, συνηγορώντας στὸ ψέμα, καὶ ὠραιοποιώντας μὲ τὶς εὐγλωττίες τοὺς τὴν ἀπάτη, ὀδηγοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν πολλοὺς στὴν

οὗτοι συλλαμβάνονται, καθάπερ εἰς παγίδα πεσόντες εἰς τὰ τῶν πλάνων διαβούλια· ὁ γὰρ ἂν ἐκεῖνοι συμβουλεύσειαν, τοῦτο τοῖς ἀσθενεστέροις πάγη καὶ βρόχος γίνεται. Ἐτέρως δὲ ὑπερήφανος μὲν ὁ Σατανᾶς· ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτός ἐστιν, ἕως 5 ἐξῆν αὐτῷ τοῦτο δοῦναι καὶ κατεπαίρεσθαι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνεπυρίσθη πᾶς ὁ πτωχός, τουτέστιν ὁ ἐν ἐνδείᾳ φρενῶν, καὶ πνευματικῆς ἰσχύος ἐπιδεής· ἢ γὰρ ὑπεροψία τοῦ πονηροῦ, πύρωσις τῷ πτωχῷ γίνεται λαῶ. «Συνελήφθησαν γὰρ ἐν διαβουλίαις οἷς διαλογίζονται». Καὶ τίνες οἱ διαλογιζόμενοι; Ἡ 10 αὐτὸς ὁ τῆς ἁμαρτίας εὐρετής καὶ οἱ κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου τούτου, ὧν τὰ διαβούλια καὶ αἱ κακουργίαι καὶ κατὰ πάντων μηχανήματα παγίδες εἰσὶ τοῖς ἀλισκομένοις, ἢ αὐτοὶ οἱ πλεονεκτούμενοι, ἐν τοῖς ἑαυτῶν διαβουλίαις συλλαμβάνονται· ὁ γὰρ ἂν βουλευσῶνται, τοῦτο πάντως ἔσται κατ' αὐ- 15 τῶν. Ὡς ἐν κεφαλαίῳ τοίνυν εἶπεῖν, ἐκ μέσου γενέσθαι παρακαλεῖ τὸν ἀλαζόνα δράκοντα καὶ τὰς σὺν αὐτῷ πονηρᾶς δυνάμεις, ὧν τοῖς διαβουλίαις ὁ πτωχός ἐμπυρίζεται, πρὸς πᾶν εἶδος φαυλότητος κατωθούμενος, διὰ τοῦ μὴ εἰδέναί τινος ὁ φύσει Θεός, μῆτε μὴν τοῖς θείοις νόμοις πρὸς τὸ καλὸν ἀπευ- 20 θύνεσθαι.

Στίχ. 24. «Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ».

Ἡ καὶ οὕτως. Εἰς τοῦτο, φησί, φαυλότητος καὶ ἀθλιότη-
 25 τος πραγμάτων κατεκομίσθη τὰ ἀνθρώπινα ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ὡς εἶναι μὲν παντελῶς οὐδένα τῆς ἀγαθουργίας τὸν ἐπιμελητήν, ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων καὶ ἐπαινεῖσθαι παρὰ πάντων τοὺς ταῖς τῶν ἰδίων ψυχῶν ἐπιθυμίαις ἀκολουθοῦντας, οἱ τάχα που καὶ ἐναβρύνονται τῷ κακῷ καὶ

πλάνη. Αὐτοὶ συλλαμβάνονται, πέφτοντας, σὰν σὲ παγίδα, σὰ πονηρὰ μηχανορραφήματα τῶν πλάνων. Γιατί, αὐτὸ πού θὰ συμβεῖ νὰ συμβουλευσοῦν ἐκεῖνοι, αὐτὸ γίνεται παγίδα καὶ βρόχος γιὰ τοὺς ἀσθενέστερους πνευματικά. Κατ' ἄλλη ἔννοια ὑπερήφανος εἶναι ὁ Σατανᾶς, καὶ ἐπειδὴ εἶναι τέτοιος, ὅσο διάστημα τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ τὸ κάνει αὐτὸ καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους, καίεται κάθε φτωχός, δηλαδή αὐτὸς πού εἶναι φτωχός στὸ πνεῦμα καὶ ἔχει ἀνάγκη πνευματικῆς δύναμης. Γιατὶ ἡ ὑπεροψία τοῦ πονηροῦ γίνεται αἰτία πύρωσης στὸν φτωχὸ λαό. «Γιατὶ συλλαμβάνονται σὰν σὲ παγίδες σὰ πονηρὰ μηχανορραφήματα πού ἐπινοοῦν»^{78α}. Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ πού ἐπινοοῦν αὐτὰ τὰ μηχανορραφήματα; Ἡ νοεῖται ὁ ἴδιος ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας καὶ οἱ κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ, τῶν ὁποίων οἱ πονηροὶ διαλογισμοὶ καὶ οἱ κακουργίες καὶ οἱ μηχανορραφίες ἐναντίον ὅλων εἶναι παγίδες σ' αὐτοὺς πού συλλαμβάνονται ἀπὸ αὐτές, ἢ αὐτοὶ πού καταγίνονται μὲ αὐτὲς τὶς ἀπατηλὲς μεθόδους, συλλαμβάνονται ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς μηχανορραφίες τους. Γιατὶ αὐτὸ πού τυχὸν θὰ ἐπινοήσουν μὲ δόλο, αὐτὸ ὅπωςδήποτε θὰ εἶναι ἐναντίον τους. Καὶ γιὰ νὰ ἀνακεφαλαιώσουμε λοιπόν, παρακαλεῖ νὰ φύγει ἀπὸ τὴ μέση ὁ γεμᾶτος ἀλαζονεία δράκος καὶ οἱ μαζὶ μὲ αὐτὸν πονηρὲς δυνάμεις, μὲ τὰ πονηρὰ ἐπινοήματα τῶν ὁποίων ὁ φτωχὸς πυρπολεῖται, ὠθούμενος σὲ κάθε εἶδος κακίας, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει ποὺ εἶναι ὁ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, οὔτε βέβαια ὅτι μὲ τοὺς θείους νόμους καθοδηγεῖται πρὸς τὸ καλό.

Στίχ. 24. «Ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς θαυμάζεται γιὰ ὅσα ἐπιθυμεῖ ἢ ψυχὴ του».

Ἡ καὶ ἔτσι. Σὲ τέτοιο βαθμὸ, λέγει, κακότητος καὶ ἀθλιότητος πραγμάτων ἔχουν ξεπέσει τὰ ἀνθρώπινα, μὲ τὸ νὰ ὑπερηφανεύεται ὁ ἀσεβής, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχει ἀπολύτως κανένας πού νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἀγαθοεργία, ἐνῶ ἀντίθετα ἐπαινοῦνται ἀπὸ ὅλους ἐκεῖνοι πού ἀκολουθοῦν τὶς ἐπιθυμίες τῶν ψυχῶν τους, οἱ ὁποῖοι

μάλιστα καὶ καμαρώνουν γιὰ τὸ κακὸ καὶ ὑπερηφανεύονται πολὺ ἐπειδὴ εἶναι κακοί, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς κατηγορεῖ, ἀντίθετα μάλιστα τοὺς ἐγκωμιάζει, δηλαδὴ τοὺς ἐπαινεῖ.

Στίχ. 25. «Ὁ ἁμαρτωλὸς ἐξόργισε τὸν Κύριο».

Νὰ σκεφθεῖς βέβαια καὶ ἔτσι, ὅτι ἐξόργισε ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν Κύριο, χλευάζοντας τοὺς λόγους γιὰ τὴν πρόνοια καὶ τὴν κρίση. Πολλοὶ δηλαδὴ ἀκούοντας κάτι τέτοιο, γελοῦν ἀμέσως. Σ' αὐτὸ πρέπει νὰ συνδέσουμε καὶ τὸ «Ἀνάλογα μὲ τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς του», ὡς τὸ ὅλο νόημα νὰ ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἐξόργισε δηλαδὴ, λέγει, τὸν Κύριο ὁ ἁμαρτωλὸς, συσσωρεύοντας πλῆθος ὀργῆς ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του· γιὰ τὸ «αὐτοῦ», πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὅτι ἀναφέρεται σ' αὐτὸν ποὺ τὸν ἐξοργίζει. Ἐπειτα τὸ «δὲν θὰ ζητήσῃ», πρέπει νὰ διαβασθεῖ μὲ ἐρωτηματικὸ, ὥστε τὸ νόημά του νὰ ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἄρα λοιπὸν αὐτὸς βέβαια ἐξοργίζει τὸν Θεὸ καὶ συσσωρεύει μέσα του σὰν φωτιὰ τὴ μεγάλη ὀργή του, καὶ αὐτὸς δὲν θὰ ζητήσῃ ἐκδίκηση; Ἡ καὶ ἔτσι Ἐξοργίζει βέβαια τὸν Θεὸ ὁ ἁμαρτωλὸς, χωρὶς νὰ ἔχει αὐτὸν στὸ νοῦ του. Καὶ ἔπειτα ὡς ἐπερώτηση: Τί λοιπὸν; Ὁ Θεὸς τὸν καιρὸ τῆς κρίσεως δὲν θὰ ζητήσῃ τὴν τιμωρία του, τότε ποὺ θὰ ἐκδηλωθεῖ τὸ μέγεθος καὶ ἡ σὰν φουντωμένη φλόγα ὀργῆς του;

Στίχ. 25-26. «Ὁ Θεὸς δὲν βρῖσκεται κοντὰ του· οἱ πράξεις του εἶναι βδελυρές».

Αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ δὲν γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει Θεός, δὲν γνωρίζει οὔτε ὅτι ὑπάρχει κριτής. Στὴν περίπτωση λοιπὸν τῶν ἀνθρώπων ἔτσι θὰ μπορούσαν νὰ νοηθοῦν οἱ ἐξεταζόμενοι λόγοι τῶν στίχων, ὅτι κάθε φίλος τῆς ἁμαρτίας, ποὺ φέρεται μὲ ἀδιαφορία πρὸς τὴν ἁμαρτία καὶ μὲ κάθε τρόπο ἐπιδιώκει νὰ ἐξοργίζει τὸν Θεό, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἔχει μπροστὰ του, ὅπως δὴποτε βεβηλώνονται οἱ δρόμοι του, δηλαδὴ οἱ πράξεις του, καὶ εἶναι γεμᾶτες ἀκαθαρσία, μολυνόμενες πάρα πολὺ μὲ τὸν βόρβορο τῆς κακίας, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀποβλέπουν στὴν κα-

Θεοῦ κριμάτων, ἤτοι νόμων. Πᾶσα γὰρ ἁμαρτία μάχεται τῷ σκοπῷ τῶν ἱερῶν θεσπισμάτων, καὶ τό γε ἦκον εἰς αὐτήν, ὁ τῆς ἀρετῆς βραβευτῆς ἀναιρεῖται νόμος, καὶ ἀνατέτραπται θέλημα τὸ Δεσποτικόν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Σατανᾶ λεγόμενα ταῦτα, 5 πολὺ τὸ εἶκός ἔχει· αἰεὶ γὰρ ἀκάθαρτοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ, καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις ἀντανίστανται.

Στίχ. 26. «Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ».

Παντὸς ἀνθρώπου φιλαμαρτήμονος καὶ ἀσχέτως βλέποντος εἰς τὸ πλημμελές, καὶ ὀλοτρόπως ἐκνενευκός εἰς τὸ πα- 10 ροξύνειν Θεόν, διὰ τοῦ μὴ ἔχειν αὐτὸν ἐνώπιον αὐτοῦ, βεβηλοῦνται πάντως αἱ ὁδοί, τουτέστιν αἱ πράξεις, καὶ ἀκαθαρσίας εἰσὶν μεσταί, καὶ τῷ τῆς φανλότητος βορβόρῳ καταμιαινονται, καὶ οἷον βλέπουσι πρὸς ἀναίρεσιν τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων, ἤτοι νόμων. Πᾶσα γὰρ ἁμαρτία μάχεται τῷ σκοπῷ 15 τῶν ἱερῶν θεσπισμάτων

Στίχ. 27. «Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει».

Οὐ πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει ὁ Σατανᾶς. Πάντες δὲ οἱ δίκαιοι ἐχθροὶ αὐτοῦ ὄντες, πάντων ἄρα τούτων κατακυριεύσει; Οὐκ ἐν παντὶ δηλονότι κατακυριεύσει πρᾶ- 20 γματι, ἀλλ' ἐν τινι· μόνος γὰρ ὁ Χριστὸς «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ».

Στίχ. 28. «Οὐ ἄρα τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει καὶ πικρίας καὶ δόλου».

Καὶ τοῦ διαβόλου δὲ τὸ στόμα πικρίας καὶ δόλου πεπλη- 25 ρωται· καὶ μὴν καὶ ἐνεδρεύει πτωχοὺς πρὸς τὸ ἀποκτεῖναι διὰ τῶν οἰκείων παγίδων. Τὸ δὲ «μετὰ πλουσίων», τί ἂν ἕτερον νοηθεῖη, ἢ τῶν πλουτούντων ἐν κακοῖς; Οὗτοι γὰρ δὴ τῷ διαβόλῳ κατὰ τῶν πτωχῶν τῷ πνεύματι συμπράττουσι. Νοήσεις

τάργηση τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τῶν νόμων του. Γιατι κάθε ἄμαρτία ἀντιμάχεται τὸν σκοπὸ τῶν ἱερῶν νόμων, καὶ ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτήν, καταργεῖται ὁ νόμος πού βραβεύει τὴν ἀρετή, καὶ ἀνατρέπεται τὸ θέλημα τοῦ Δεσπότη. Λεγόμενα ὅμως αὐτὰ γιὰ τὸν Σατανᾶ, εἶναι πολὺ εὐλογα. Γιατι οἱ δρόμοι του εἶναι ἀκάθαρτοι, καὶ ἀντιβαίνουν στοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 26. «Δὲν ὑπάρχει ποτὲ ὁ Θεὸς μπροστά του».

Κάθε ἄνθρωπος πού ἀγαπᾶ τὶς ἄμαρτίες καὶ βλέπει μὲ ἀδιαφορία τὸ πλημμέλημα, καὶ μὲ κάθε τρόπο κλίνει στὸ νὰ ἐξοργίζει τὸν Θεό, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἔχει ἀπέναντί του, οἱ δρόμοι του, δηλαδή οἱ πράξεις του, εἶναι γεμᾶτες ἀκαθαρσία, καὶ καταμολύνονται μὲ τὸν βόρβορο τῆς ἀκαθαρσίας, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀποβλέπουν στὴν κατάργηση τῶν κρίσεων τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τῶν νόμων. Γιατι κάθε ἄμαρτία ἀντιμάχεται τὸν σκοπὸ τῶν ἱερῶν νόμων.

Στίχ. 27. «Θᾶ ἐξουσιάσει ὅλους τοὺς ἐχθρούς του».

Ὁ Σατανᾶς δὲν θὰ γίνῃ κύριος ὅλων τῶν ἐχθρῶν του. Ὅλοι οἱ δίκαιοι εἶναι ἐχθροὶ του· ἄρα θὰ τοὺς κατακυριεύσει ὅλους αὐτούς; Δὲν θὰ γίνῃ ἐξουσιαστής τους σὲ κάθε πράγμα, ἀλλὰ μόνο σὲ ἓνα· γιατί μόνον ὁ Χριστὸς «Δὲν ἔκανε ἄμαρτία, οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»⁷⁹.

Στίχ. 28. «Τὸ στόμα τοῦ ὁποίου εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ πικρία καὶ δόλο».

Καὶ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ πικρία καὶ δόλο. Καὶ πράγματι στήνει ἐνέδρα στοὺς φτωχοὺς μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς θανατώσει μὲ τὶς δικές του παγίδες. Καὶ τότε, «Μαζὶ μὲ τοὺς πλούσιους», τί ἄλλο θὰ μπορούσε νὰ δηλώσει, παρὰ ἐκείνους πού εἶναι πλούσιοι σὲ κακά; Γιατι αὐτοὶ συνεργάζονται μὲ τὸν διάβολο ἐναντίον τῶν πτωχῶν ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα. Νὰ θεωρή-

δὲ ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν αἰρετικῶν. Ὡσπερ γὰρ οἱ δεινοὶ καὶ πικροὶ τῶν ὄψεων ἐν τοῖς δῆγμασιν ὄλην ἔχουσι τὴν ἰσχύν, οὕτως καὶ οὗτοι· μεστοὶ γὰρ εἰσι ῥημάτων πικρῶν καὶ ἐπαράτων ἐννοιῶν καὶ ἀπάτης καὶ δόλου, καὶ πόνον ὑπὸ τὴν γλῶτταν ἔχουσι. Συντριβουσι γὰρ αἱ τῶν ἀνοσίων φωναὶ τὰς τῶν ἀπλου στέρων καρδίας διὰ δόλου καὶ ἀπάτης, ἀποφέρουσαι πλειστάκις ἐφ' ἃ μὴ θέμις Ἐπάρατον δὲ μάλιστα τοῦ Σατανᾶ τὸ δολερὸν καὶ ἀπατηλόν· ἀποφέρει γὰρ οὕτως εἰς τὸ πλημμελές, ψιθυρίζων ὁ πονηρὸς εἰς νοῦν καὶ καρδίαν καὶ συναγορευῶν αἰεὶ τῷ κακῷ, καὶ τὸ πικρὸν γλυκὺ λέγων αὐτὸς τε καὶ οἱ μιμηταὶ τῆς αὐτοῦ σκαιότητος· ἔργον γὰρ αὐτοῖς τὸ ὑποσκελίζειν ἀγαθοὺς καὶ ἀποκτείνειν ἀθώους· ἐνεδρεύοντας ἐν ἀποκρύφοις, τουτέστι κρύπτοντας τὴν πονηρίαν, καὶ οἷς ἂν δύνωνται τρόποις κατασκιάζοντας τὸ κακόν. Οἱ 15 γὰρ ἀπατῶντες τοὺς ὀρθοποδοῦντας ὑποπλάττονται πολλάκις εἶναι χρηστοί· εἶτα κολλώμενοι ἐπιπλέκουσι τὸν τῆς ἀπάτης ἰόν, καὶ κατὰ βραχὺ παρακλέπτουσι τῶν ἀκεραίων τὸν νοῦν, ἀποφέροντες αὐτοὺς εἰς τὰ οἰκειᾶ. Πλὴν τοῦτο δρῶσιν, οὐ κατὰ πάντων ἀδιακρίτως, κατ' ἐκείνων δὲ μᾶλλον οἷς πτωχός ἐστι νοῦς, τὸν ἐκ φρονήσεως δηλονότι πλουῦτον οὐκ ἔχων. Τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τό, «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσι».

Στίχ. 30. «Ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ».

25 Τὸν γὰρ ἐν ἀρετῇ ζῶντα καὶ ἐλκύσῃ αὐτὸν πρὸς μικρόν, ὅμως εἰς τέλος νήψαντος καὶ ἀποστάντος οὐ περιγίνεται, τὸν δὲ πτωχὸν τῇ ἀρετῇ καὶ ἀσύνητον ὅταν ἐλκῦσαι φθάσῃ, εἰς τὸ σπήλαιον τῆς κακίας λαβὼν μασᾶται, καθάπερ λέων ἐν ἀποκρύφῳ πρόβατον. Τί δὲ βούλεται τὸ «ἐνεδρεύει ὡς λέων»; Φα-

σεις ὅτι αὐτὰ λέγονται καὶ γιὰ τοὺς αἵρετικούς. Γιατί, ὅπως τὰ φοβερὰ καὶ φαρμακερὰ φίδια ἔχουν ὅλη τὴ δύναμή τους στὰ δαγκώματα, ἔτσι καὶ αὐτοί· καθόσον εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ φαρμακερὰ λόγια καὶ καταραμένους σκέψεις καὶ ἀπάτη καὶ δόλο καὶ πόνος κατὰ τὴν γλῶσσα τους. Γιατί τὰ λόγια τῶν ἀνόσιων συντρίβουν τὶς καρδιὰς τῶν πιὸ ἀπλοϊκῶν μὲ δόλο καὶ ἀπάτη, καὶ πολλὰς φορές τοὺς ὀδηγοῦν σὲ ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι σωστά. Περισσότερο ὅμως καταραμένη εἶναι ἡ δολιότητα καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ Σατανᾶ. Γιατί τοὺς ὠθεῖ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν στὰ πλημμελήματα, ψιθυρίζοντας στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιά τους τὸ κακὸ καὶ ὑποστηρίζοντας πάντοτε αὐτό, καὶ ὀνομάζοντας τὸ πικρὸ γλυκό, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μιμητὲς τῆς δικῆς του κακότητος. Γιατί ἔργο τους εἶναι νὰ ὑποσκελίζουν τοὺς ἀγαθοὺς καὶ νὰ θανατώνουν τοὺς ἀθῶους, στήνοντας μὲ δολιότητα ἐνέδρες, δηλαδή κρύβοντας τὴν πονηρία τους καὶ ἐπισκιάζοντας τὸ κακὸ μὲ ὅποιους τρόπους μποροῦν. Γιατί αὐτοί, ἐξαπατώντας ἐκείνους ποὺ ὀρθοδοῦν, προσποιοῦνται πολλὰς φορές ὅτι εἶναι καλοκάγαθοι, καὶ ἔπειτα ἀφοῦ κολλήσουν πλέκουν τὸ δηλητήριο τῆς ἀπάτης, καὶ σιγά-σιγά ξεγελοῦν τὸν νοῦ τῶν ἀδολῶν, παρασύροντάς τους στὰ δικά τους. Πλὴν ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ κάνουν σὲ ὅλους ἀδιακρίτως, ἀλλὰ μᾶλλον σὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι φτωχὸς ὁ νοῦς τους, δηλαδή ποὺ δὲν ἔχει τὸν πλοῦτο τῆς σύνεσης. Γιατί αὐτὸ νομίζω δηλώνει τό· «Τὰ μάτια του εἶναι συγκεντρωμένα στὸν φτωχό»^{79α}.

Στίχ. 30. «Παραμονεύει κρυμμένος σὰν λιοντάρι
στὴ φωλιὰ του».

Αὐτὸς βέβαια ποὺ ζεῖ ἐνάρετα, ἀκόμα καὶ ἂν τὸν ἐλκῦσει γιὰ λίγο, ὅμως στὸ τέλος, ἀφοῦ συνέλθει καὶ ἀπομακρυνθεῖ, δὲν περιέρχεται στὴν ἐξουσία του, ἐνῶ τὸν φτωχὸ σὲ ἀρετὴ καὶ ἄμυαλο, ὅταν κατορθώσει νὰ τὸν προσελκύσει, ὀδηγώντας τον στὸ σπήλιο τῆς κακίας τὸν καταβροχθίζει, ὅπως τὸ λιοντάρι τρώγει τὸ πρόβατο στὰ κρυφά. Τί θέλει ὅμως νὰ δηλώσει μὲ τό,

σὶν γὰρ ἐν τοῖς ὄρεσι τὸν λέοντα ἐν ταῖς οἰκείαις μάνδραις ἤρημεῖν, καὶ οἶον κατακρύπτεσθαι, μὴ ἄρα πως τῇ θεᾷ καταπτοήσῃ τι τῶν ἐτέρων ζώων, ἃ δὴ ποιεῖται τροφήν· ἐπ' ἂν δὲ ἴδῃ τὸ γεγονὸς ἐγγύς, ἀναπηδήσας εὐθύς καταβρυχᾷται μέ-
 5 γα, καὶ καταβροντήσας ἀφορήτως ἐπιπηδᾷ, καὶ ἀρπάζει τὸ παρατυχόν, προαπονευρώσας τοῖς δείμασι. «Λέων γὰρ ἐρεύξεται», φησί, «καὶ τίς οὐ φοβηθήσεται;». Λέοντι τοίνυν παραπλησίως ὁ Σατανᾶς ἐνεδρεύει τοῦ ἀρπάσαι πτωχόν· δέδιε γὰρ τοῦ πλουτοῦντος κατ' ἀρετὴν τὴν ἀντίστασιν, τοὺς δὲ ἐν
 10 ἐνδείᾳ φρενῶν καὶ πνευματικῆς ἰσχύος ἐτοιμότητα λαβῶν, γλυκὺ ποιεῖται τὸ θήραμα. Πλεῖστοι δὲ λίαν αἱ τοῦ διαδόλου παγίδες, καὶ πρὸς γε τῶν ἄλλων, τὸ μὴ εἰδέναι τὸν φύσει Θεόν. Τὸ δὲ «Κύψει καὶ πεσεῖται», διχῆ νοητέον. Ἦτοι γὰρ ἐν τῷ κατακυριεῦσαι τὸν ἀσεβῆ τῶν πενήτων, πᾶς ὁ τοῦτο πε-
 15 πονθῶς, ὑπὸ τὴν ἐκείνου χεῖρα καὶ τυραννίδα γεγονῶς, κύψει καὶ πεσεῖται· τουτέστι ταπεινωθήσεται, καὶ οἶον ἐν γῆ κείσεται, τοῖς ἐν πολέμῳ τεθνεῶσι προσεικῶς. Ἦ αὐτὸς ὁ ἀσεβῆς ἐπειδὴν κυριεύσῃ τῶν πτωχῶν, τουτέστι τῶν ἀσθε-
 20 νῶν, πεσεῖται· ὡπερ οὖν καὶ ὁ Σατανᾶς, ὅτε κεκυρίευκε τῶν

Στίχ. 32. «Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ·
 Ἐπιλέλησται ὁ Θεός».

Ῥήθη δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς ὅτι κατακυριεύσει τῶν πενήτων, οὐκ ἐφορῶντος ἔτι τοῦ Θεοῦ τὴν γῆν, ἀλλ' ἅπαν ἀποστρεφόμε-
 25 μένου καὶ μὴ κηδομένου τοὺς ἐν αὐτῇ.

Στίχ. 33. «Ἐψωθήτω ἡ χεὶρ σου».

Καταπαιέτω ἡ χεὶρ σου, φησί, καὶ ὑψούσθω λοιπόν, ἐπιφέρουσα τοῖς πλημμελοῦσι τὴν μάστιγα, κατὰ γε τὸ εἰρημέ-

«στήνει ἐνέδρα σάν τὸ λιοντᾶρι»; Λένε ὅτι τὸ λιοντᾶρι ἤσυχάζει στὰ βουνά, στὶς δικές του μάντρες, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κρύβεται καλὰ, μήπως μὲ τὴν ἐμφάνισή του φοβερῶς κάποιον ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα μὲ τὰ ὁποῖα τρέφεται. Ὅταν λοιπὸν δεῖ τὸ ζῶο πὺ πλησίασε κοντὰ, πηδώντας ἀμέσως μουγκρίζει δυνατὰ, καὶ βγάζοντας ἀφόρητα μουγκρίσματα πηδᾷ καὶ ἀρπάζει τὸ ζῶο πὺ τοῦ ἔτυχε, ἀφοῦ τὸ παραλύσει μὲ τὰ δαγκώματα. Γιατὶ λέγει· «Μουγκρίζει λιοντᾶρι, καὶ ποιὸς δὲν τὸ φοβᾶται;»⁸⁰. Σάν λιοντᾶρι λοιπὸν στήνει ἐνέδρα γιὰ νὰ ἀρπάξει τὸν φτωχὸ, γιατί φοβᾶται τὴν ἀντίδραση ἐκείνου πὺ εἶναι πλούσιος σὲ ἀρετές. Ἐνῶ αὐτοὺς πὺ ἔχουν ἔλλειψη ἀπὸ μυαλοῦ καὶ πνευματικὴ δύναμη, πιάνοντάς τους μὲ εὐκολία, κάνει γλυκὸ τὸ θήραμα. Εἶναι βέβαια πάρα πολλές οἱ παγίδες τοῦ διαβόλου, καὶ μαζὶ μὲ τίς ἄλλες, τὸ ὅτι δὲν γνωρίζει τὸν κατὰ φύσιν Θεό. Τὸ «θὰ σκύψει καὶ θὰ πέσει» πάλι, πρέπει νὰ τὸ νοήσουμε μὲ δύο τρόπους· Ἡ δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ κυριεύσει ὁ ἀσεβὴς τοὺς φτωχοὺς, καθένας πὺ θὰ τὸ πάθει αὐτὸ, περιερχόμενος στὸ δικό του χέρι καὶ στὴν τυραννία, θὰ σκύψει καὶ θὰ πέσει, δηλαδὴ θὰ ταπεινωθεῖ, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο θὰ βρῆσκειται πεσμένος στὴ γῆ, μοιάζοντας ἐκείνους πὺ ἔχουν πεθάνει σὲ πόλεμο. Ἡ ὁ ἴδιος ὁ ἀσεβὴς, ὅταν κυριεύσει τοὺς φτωχοὺς, δηλαδὴ τοὺς πνευματικὰ ἀδύναμους, θὰ πέσει, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Σατανᾶς, ὁ ὁποῖος, ὅταν κυριεύσει τοὺς φτωχοὺς, τότε ταπεινώθηκε.

Στίχ. 32. «Εἶπε στὴν καρδιά του Ἔχει λησμονηθεῖ ὁ Θεός».

Νόμισε βέβαια καὶ ὁ Σατανᾶς ὅτι θὰ κυριεύσει τοὺς φτωχοὺς, ἀφοῦ ὁ Θεὸς δὲν ἐποπτεύει πιά τὴ γῆ, ἀλλὰ ἀποστρέφεται τὸ κάθετι καὶ δὲν φροντίζει αὐτοὺς πὺ ὑπάρχουν σ' αὐτὴν.

Στίχ. 33. «Ἄς σηκωθεῖ ψηλὰ τὸ χέρι σου».

Ἄς σηκωθεῖ ψηλὰ τὸ χέρι σου, λέγει, καὶ ἄς πέσει καταφέροντας τὸ μαστίγιον πάνω σὲ ἐκείνους πὺ ἀμαρτάνουν, σύμφω-

νον διὰ τῆς Ἡσαΐου φωνῆς· «Ἐπὶ πᾶσι τούτοις οὐκ ἀπειστέ-
 φη ὁ θυμός, ἀλλ' ἔτι ἡ χεὶρ ὑψηλή»· αἴρεται γὰρ αἰεί πως ὑψοῦ
 τῶν παιόντων ἡ χεὶρ. Εἰ γὰρ οὕτως συνήσεις τὸν στίχον, ἤ-
 γουν καὶ ἑτέρως δὲ χεὶρ ἐστὶ Θεοῦ, ἢ πάντα ἰσχύουσα αὐτοῦ,
 5 ζῶσά τε καὶ ἐνυπόστατος δύναμις, τουτέστιν ὁ Υἱός, ὃς ὑψω-
 θεὶς ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὸν τίμιον ὑπομείνας σταυρόν, ἐδοξάσθη.
 Κατήργηκε γὰρ οὕτω τοῦ θανάτου τὸ κράτος καὶ ἀνεκόμισεν
 εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν ἐκ φθορᾶς τὴν ἀνθρώπου φύ-
 σιν· καὶ γὰρ δι' Υἱοῦ τὰ πάντα κατεργάζεται. Οὕτω γὰρ πού
 10 φησιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· «Ἐγὼ τῇ χειρὶ μου ἐστερέωσα τὸν
 οὐρανόν».

Στίχ. 34. «Ἐνεκεν τίνος παρώργισεν ὁ ἀσεβῆς
 τὸν Θεόν;».

Ὁ μὲν οὖν παράνομος ταῦτά φησιν, ὁ ἀρπάζων, ὁ πλεο-
 15 νεκτῶν, ὁ μὴ διδοὺς δίκην, ὁ δὲ προφήτης, ἀναιρῶν αὐτοῦ τὰ
 δόγματα, τὸν περὶ μακροθυμίας ἐξαπλοῖ λόγον. Ἐκεῖνος μὲν
 γὰρ φησιν, ὅτι ἀπέστρεψεν ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ
 μὴ βλέπειν, ὁ δὲ Δαβὶδ ἀπεναντίας λέγει, ὅτι καὶ βλέπεις καὶ
 κατανοεῖς καὶ τὸν κόπον τῶν ἀδικουμένων καὶ τὸν θυμὸν τῶν
 20 ἀδικούντων αὐτούς· μακροθυμεῖς δὲ ἕως ἂν αὐτοὶ ἐμπέσωσιν
 εἰς χειρὰς σου. Οὐχ ἕτεροι δὲ ἡμᾶς εἰς χειρὰς Θεοῦ πέμπου-
 σιν, ἀλλ' ἕκαστος ὑπὸ τῶν ἰδίων πλημμελημάτων μονονουχί
 καὶ προσάγεται. Τὸ μὲν τοι «Ἐνεκεν τίνος», οὐκ ἐνδοιάζοντός
 ἐστίν, οὐδὲ ἀγνοοῦντος τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἐθάρρησεν ὁ ἀσεβῆς
 25 παροξύναι τὸν Θεόν, ἐξηγουμένου δὲ μᾶλλον αὐτήν. Ὡς ἐν
 ἐρωτήσει καὶ ὑποστιγμῇ οὖν τὸν πρῶτον στίχον ἀναγνωστέ-
 ον, ὡς ἀπόδοσιν αἰτίας τὸν δεύτερον ποιησώμεθα. Ἄλλ' ὁ μὲν
 ἀσεβῆς ᾤθη καθ' ἑαυτὸν μὴ ἐκζητεῖν τὸν Θεόν, μήτε μὴν
 ἐφορᾶν τὰ ἀνθρώπινα. Ὅτι δὲ τῆς ἀληθείας ἐσφάλλετο, καὶ

να μὲ ἐκεῖνο πού ἔχει εἰπωθεῖ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα: «Πρὸς ὄλους αὐτοὺς δὲν σταμάτησε ὁ θυμός, ἀλλὰ τὸ χέρι του εἶναι ἀκόμα ψηλά»⁸¹. Γιατὶ ὑψώνεται πάντοτε, κατὰ κάποιον τρόπο, ψηλά τὸ χέρι ἐκείνων πού χτυποῦν, ἐὰν βέβαια νοήσεις ἔτσι τὸν στίχο· ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο, χέρι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ζωντανὴ καὶ μὲ ὑπόσταση δική της δύναμη αὐτοῦ πού κάνει τὰ πάντα, δηλαδή ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος δοξάσθηκε ὅταν ὑψώθηκε γιὰ μᾶς, καὶ ὑπέμεινε τὸν τίμο σταυρό. Γιατὶ ἔτσι κατάργησε τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, καὶ ἐπανέφερε τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ φθορὰ στὴν ἀφθαρσία καὶ ἀθανασία. Καθόσον ὅλα τὰ κάνει μέσω τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ κάπως ἔτσι λέγει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας: «Ἐγὼ μὲ τὸ χέρι μου στερέωσα τὸν οὐρανό»⁸².

Στίχ. 34. «Γιὰ ποιὸν λόγο ἐξόργισε ὁ ἀσεβῆς τὸν Θεό;».

Αὐτὰ βέβαια λέγει ὁ παρὰ νόμος, αὐτὸς πού ἀρπάζει καὶ εἶναι ἀπληστος καὶ δὲν τιμωρεῖται, ἐνῶ ὁ προφήτης, ἀναιρώνας τὶς ἀντιλήψεις αὐτοῦ, κάνει λόγο γιὰ μακροθυμία. Γιατὶ ἐκεῖνος βέβαια λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς γύρισε ἀλλοῦ τὸ πρόσωπό του γιὰ νὰ μὴ βλέπει, ἐνῶ ὁ Δαβὶδ ἀντίθετα λέγει, ὅτι καὶ βλέπεις καὶ καταλαβαίνεις καὶ τὸν κόπο αὐτῶν πού ἀδικοῦνται, καὶ τὸν θυμὸ ἐκείνων πού τοὺς ἀδικοῦν, καὶ δείχνεις ὑπομονὴ μέχρι πού νὰ πέσουν αὐτοὶ στὰ χέρια σου. Ἐμᾶς ὅμως δὲν μᾶς στέλνουν ἄλλοι στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὁ καθένας πηγαίνει σχεδὸν μόνος του μὲ τὰ ἁμαρτήματά του. Τὸ λεγόμενο βέβαια ἀπὸ αὐτόν, «γιὰ ποιὸν λόγο», δὲν εἶναι λόγος κάποιου πού ἔχει ἀμφιβολίες, οὔτε κάποιου πού ἀγνοεῖ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία πῆρε θάρος ὁ ἀσεβῆς γιὰ νὰ ἐξοργίσει τὸν Θεό, ἀλλὰ μάλλον κάποιου πού ἐξηγεῖ αὐτήν. Τὸν πρῶτο στίχο λοιπὸν πρέπει νὰ τὸν διαβάσουμε σὰν ἐρώτηση καὶ μὲ σημεῖο στίξεως, καὶ νὰ θεωρήσουμε τὸν δεύτερο στίχο ὡς ἀπάντηση τῆς αἰτίας. Ὁ ἀσεβῆς δηλαδή νόμισε μέσα του ὅτι δὲν τὸν ἀναζητᾷ ὁ Θεός, οὔτε καὶ ἐπιβλέπει τὶς ἀνθρώπινες πράξεις. Ὅτι ὅμως ἔκανε λάθος καὶ

82. Ἡσ. 45, 12.

τοῦ εἶδέναι τὴν ἐνοῦσαν ἡμερότητα τῷ Θεῷ καὶ φιланθρωπίαν ἀπεκομίσθη μακράν, αὐτὰ δι' ἑαυτῶν βοήσει τὰ πράγματα. Κατημέλησε γὰρ τῶν τῆδε ὁ Θεὸς οὐδαμῶς, ἀλλ' ἔπεμψεν ἐξ οὐρανῶν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ζητῆσαι τὸ ἀπολωλός, ἐπιστρέψοντα τὸν πεπλανημένον, ἀναρρωννύντα τὸ ἀσθενές, ἀπαλλάσσοντα τοῦ νοσεῖν τὸν συντετριμμένον.

Στίχ. 35. «Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός».

Τὸν ἀσθενῆ φησι καὶ τὸν ἀνεπικούρητον, τὴν παρὰ σοῦ μόνου ζητούμενος ἐπικουρίαν· δύναται γὰρ διασώζειν τοὺς πτωχοὺς τε καὶ ὀρφανούς. Αὐτοὶ δ' ἂν εἶεν, καὶ μάλα εἰκότως, οἱ οὐπω Θεὸν τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ἐπεγνωκότες· καὶ πτωχοὶ μὲν ὡς πλοῦτον οὐκ ἔχοντες τὸν ἐκ θείων τε καὶ ἱερῶν χαρισμάτων, ἤγουν τῶν ἐκ πολιτείας εὐαγοῦς καὶ ζωῆς τῆς κατὰ Χριστόν, ὀρφανοὶ δὲ ὡς οὐπω λαχόντες Πατέρα τὸν Θεόν. Δέδωκε γὰρ ἐξουσίαν ὁ Υἱὸς τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ τέκνα Θεοῦ γενέσθαι· οἱ τοίνυν οὐπω πιστεύσαντες, οὔτε μὴν τὴν ἐξ ὕδατός τε καὶ Πνεύματος ἔχοντες ἀναγέννησιν, ὀρφανοὶ πάντως νοηθεῖεν.

Στίχ. 35. «Ὁρφανῶ σὺ ἦσθα βοηθός».

20 Οὐκ εἶπε, «Σὺ εἶ», ἀλλ', «ἦσθα». Πρότερον γὰρ πάντων παρανομούντων, σὺ μόνος βοηθός τῶν ὀρφανῶν ἐτύγγανες, νῦν δὲ καὶ οἱ σοί, οἱ τοῦ νόμου τὰς ἐντολὰς φυλάσσοντες

Στίχ. 36. «Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ».

25 Καὶ τοῦ Σατανᾶ δὲ τοσαύτη γέγονεν ἡ ἁμαρτία, ὥστε διερευνηθεῖσαν παρὰ Θεοῦ, δίκης ἄξιον αὐτὸν τῆς ἐσχάτης ἀποφῆναι· τοιγάρτοι καὶ συνετριβή καὶ ἠτόνησεν ὁ βραχίων

ἔφυγα μακριὰ ἀπὸ τὴν πραότητα καὶ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, τὸ φωνάζουν ἀπὸ μόνα τους τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν παραμέλησε καθόλου τὰ ἔδῶ, ἀλλ' ἔστειλε ἀπὸ τοὺς οὐρανούς τὸν Υἱό του νὰ ἀναζητήσῃ τὸ χαμένο πρόβατο καὶ νὰ ἐπιναφέρει τὸν πλανημένο ἄνθρωπο, νὰ ἐνδυναμώσῃ ἐκεῖνο ποὺ ἦταν ἀδύναμο, καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια ἐκεῖνον ποὺ εἶχε συντριβεῖ ἀπὸ αὐτήν.

Στίχ. 35. «Σὲ σένα ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ ὁ φτωχός».

Ἐννοεῖ τὸν ἀδύναμο καὶ τὸν ἀβοήθητο, οἱ ὅποιοι ζητοῦν μόνον ἀπὸ σένα βοήθεια· γιατί μπορεῖ νὰ σώσῃ τοὺς φτωχοὺς καὶ τοὺς ὀρφανούς. Καὶ αὐτοὶ θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι, καὶ πολὺ εὐλόγα, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν γνώρισαν καλὰ τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό. Καὶ εἶναι φτωχοὶ βέβαια ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὸν πλοῦτο τῶν θείων καὶ ἱερῶν χαρισμάτων, δηλαδή ἐκείνων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ πολιτεία καὶ τὴ ζωὴ τὴ σύμφωνη μὲ τις ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ ὀρφανοὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ποτὲ Πατέρα τοὺς τὸν Θεό. Γιατὶ ὁ Υἱός, σ' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸ ὄνομά του, ἔδωσε τὴν ἐξουσία νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ⁸³. "Ὅσοι λοιπὸν δὲν πίστεψαν ἀκόμα, μὴ ἔχοντας τὴν ἀναγέννηση ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ Πνεῦμα, ὅπωςδὴποτε θεωροῦνται ὀρφανοί.

Στίχ. 35. «Στὸν ὀρφανὸ σὺ ἦσουν βοηθός».

Δὲν εἶπε, "Σὺ εἶσαι", ἀλλά, «ἦσουν». Ἐπειδὴ δηλαδή προηγουμένως παρανομοῦσαν ὅλοι, σὺ ἦσουν ὁ μόνος βοηθὸς τῶν ὀρφανῶν, τώρα ὅμως εἶναι καὶ οἱ δικοὶ σου, αὐτοὶ δηλαδή ποὺ τηροῦν τις ἐντολὰς τοῦ νόμου.

Στίχ. 36. «Σύντριψε τὴν δύναμη τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ».

Καὶ ἡ ἁμαρτία τοῦ Σατανᾶ ὑπῆρξε τόσο μεγάλη, ὥστε ὅταν ἐξετάσθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν παρουσίασε ἄξιο τῆς ἔσχατης τιμωρίας. Γι' αὐτὸ καὶ συντρίφθηκε καὶ ἐξασθένησε ὁ βραχίον-

αὐτοῦ, τουτέστιν ἡ καθ' ἡμῶν δυναστεία. Πλὴν ἀγιοπρεπῆς ἡ αἴτησις καὶ παντὸς ἐπαίνου μεστὸν τῆς προσευχῆς τὸ χρῆμα. Ὅσιον γὰρ καὶ παντὶ τῷ βίῳ χρήσιμον τὸ παντὸς ἁμαρτωλοῦ συντριβέσθαι βραχίονα, τουτέστι τὴν δυναστείαν· ἐπ' οὐδενὶ γὰρ ἔχουσιν αὐτὴν ἑτέρω, ἐπὶ δὲ τῷ συντριβεῖν πτωχοὺς. Ἄμαρτωλοῦ τούτου ὁ βραχίων ὑπὸ Κυρίου συντριβεται, καὶ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ ζητουμένη οὐχ εὐρίσκεται.

Στίχ. 37. «Ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ,
καὶ οὐχ εὐρεθῆῃ».

10 Εἰ γὰρ ἐρευνῶτο, φησὶν, ἡ [ἁμαρτία] τοῦ τὰ φαῦλα δρωῦ-
τος ἁμαρτωλοῦ, οὐκ ἂν εὐρεθείη δι' αὐτὴν, τουτέστι δικαίως
ἀφανισθήσεται.

Στίχ. 37. «Ἀπολειῖσθε, ἔθνη, ἐκ γῆς αὐτοῦ».

Ἐν γὰρ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ βληθήσονται εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰ-
15 ὄνιον. Ἐθνη δὲ λέγει τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας, ἀλλ' οὐκ
ἀνθρώπους οὓς ἦν ἐλπίς σωθήσεσθαι διὰ Χριστοῦ δικαιοθέν-
τας ἐν πίστει. Πῶς ἂν ηὔξατο δραμεῖν εἰς ἀπώλειαν καὶ ἔθνη
τὰ ἄπιστα;

Στίχ. 38. «Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσε Κύριος».

20 Αὕτη ἦν αὐτῶν ἡ ἐπιθυμία, τὸ τῶν μελλόντων ἀξιωθῆναι
ἀγαθῶν· εἰς τοῦτο γὰρ ἐτομαζόμενοι, πάντα ὑπομένειν τὴν
καρδίαν ἠντρέπιζον. Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις Καὶ ποία τις ἦν ἐπι-
θυμία τοιαύτη παρὰ τοῖς ἔτι πλανωμένοις; Φαμέν οὖν ὅτι συν-
τριθέντος τοῦ βραχίονος τοῦ πονηροῦ, καὶ οὐκ ἐνεργοῦντος
25 ἐν αὐτοῖς καθά και πάλαι τὸ ἐν ἀγνοίᾳ κείσθαι Θεοῦ, κέκλην-
ται τὰ ἔθνη πρὸς ἐπιθυμίαν τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας καὶ
τοῦ εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐτομοτάτην ἔσχον τὴν καρδί-
αν εἰς τὸ πιστεύειν εἰς αὐτόν.

νάς του, δηλαδή ἡ ἐξουσία του ἐπάνω σέ μᾶς. Πλήν ὅμως τὸ αἶτημα εἶναι τέτοιο πὺν ταιριάζει σέ ἁγίους καὶ ἡ πράξις τῆς προσευχῆς εἶναι ἄξια κάθε ἐπαίνου. Γιατὶ εἶναι ἱερὸ καὶ χρήσιμο σέ ὅλη τὴ ζωὴ τὸ νὰ συντριβεται ὁ βραχίονας, δηλαδή ἡ ἐξουσία, κάθε ἁμαρτωλοῦ, ἀφοῦ δὲν τὴν ἔχουν γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο γιὰ νὰ συντριβουν τοὺς φτωχοὺς. Ὁ βραχίονας αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ συντριβεται ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ ἀναζητούμενη δὲν βρίσκεται.

Στίχ. 37. «Θὰ ζητηθεῖ ἡ ἁμαρτία πὺν ἔκανε
καὶ δὲν θὰ βρεθεῖ».

Ἐὰν δηλαδή ἀναζητοῦνταν, λέγει, ἡ (ἁμαρτία) τοῦ ἁμαρτωλοῦ πὺν πράττει τὰ κακά, δὲν θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ, δηλαδή θὰ ἀφανισθεῖ δίκαια.

Στίχ. 37. «Θὰ χαθεῖτε, σεῖς οἱ ἐθνικοί, ἀπὸ τὴ γῆ του».

Στὴ βασιλεία δηλαδή τοῦ Χριστοῦ θὰ ριχθοῦν στὴν αἰώνια φωτιά. Ἐθνικοὺς βέβαια ὀνομάζει τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, καὶ ὄχι τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ τοὺς ὁποίους ὑπῆρχε ἐλπίδα νὰ σωθοῦν μέσω τοῦ Χριστοῦ ἀφοῦ δικαιωθοῦν μὲ τὴν πίστη. Πῶς θὰ μπορούσε νὰ προσευχηθεῖ νὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια τὰ ἄπιστα ἔθνη;

Στίχ. 38. «Ὁ Κύριος ἄκουσε τὴν ἐπιθυμία τῶν φτωχῶν».

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἐπιθυμία τους, νὰ καταστοῦν ἄξιοι τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, καὶ ἐπειδὴ ἐτοιμάζονται γι' αὐτό, ἐτοίμαζαν τὴν καρδιά τους νὰ ὑπομένει τὰ πάντα. Ἴσως ὅμως κάποιος νὰ πεῖ: Καὶ ποιά τέτοια ἐλπίδα ὑπῆρχε σ' ἐκείνους πὺν βρισκονταν ἀκόμα σέ πλάνη; Λέμε λοιπὸν ὅτι, ἀφοῦ συντριβῆκε ὁ βραχίονας τοῦ κακοῦ καὶ δὲν ἐνεργοῦσε σ' αὐτοὺς ὅπως παλιά, ὥστε νὰ μένουν σέ ἄγνοια τοῦ Θεοῦ, κλήθηκαν οἱ ἐθνικοὶ νὰ ἐπιθυμήσουν τὴ σωτηρία μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια, καὶ ἔτσι εἶχαν ἐτοιμότητα τὴν καρδιά τους σὺν νὰ πισεύσουν σ' αὐτόν.

Στίχ. 39. «Κοῖναι ὀρφανῶ καὶ ταπεινῶ, ἵνα μὴ προσθῆ ἔτι τοῦ μεγαλαυχεῖν».

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, πτωχὸς καὶ ταπεινὸς οἱ οὐπω πιστεύσαντες. Τούτοις εὐχεται γενέσθαι κριτὴν τὸν Χριστόν, καταδικάζοντα μὲν τὸν Σατανᾶν, δικαιοῦντα δὲ τοὺς ἠπατημένους. Τούτου γὰρ γεγονότος, οὐκ ἂν ἔτι μεγαλαυχῆσειεν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ αὐτὸς ὁ Σατανᾶς ἄνθρωπος κληθείς, διὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῶ ἀσθένειαν· οὐδεὶς γὰρ ἔστι παντελῶς ὡς πρὸς γε τὴν θεϊαν ἰσχύν, ἢ ἀπλῶς πᾶς ἄνθρωπος τῆς τοῦ διαβόλου σκαιότητος ὑπουργὸς καὶ τῶν αὐτοῦ θελημάτων ὄργανον. Ὁ γὰρ τοιοῦτος, οὐκ ἔτι μέγα φρονήσει περιγινόμενος τῶν ἀσθενεστέρων. Δῶν δὲ καὶ ἡμῖν ὁ Θεὸς νικῆσαι τὸν ἐν κρυφίοις ἐνεδρεύοντα καθ' ἡμῶν θῆρα, ὥστε μηκέτι τοῦ ἐχθροῦ τὸ καθ' ἡμῶν περιλειφθῆναι καύχημα.

ΨΑΛΜΟΣ Γ΄.

Στίχ. 1. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα· πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου;» κ.τ.λ.

Ὁ μὲν οὖν σκοπὸς τοῦ Ψάλλοντος ἐναργῆς, πεποιθέναι γὰρ φησιν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, ὁ δὲ ἐπιφερόμενος στίχος διαφόρους ἡμῖν ἐννοίας εἰσκομίζει. Τίκει γὰρ ὑπόνοιαν, ὅτι προσδιαλέγεται τισι, καὶ οἷον ἐπιπλήττει λέγουσιν αὐτῶ· «Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη». Διὰ τί γὰρ μοι, φησίν, ἐπὶ τῷ Θεῷ πεποιθότι, στρουθίῳ παρεικάζεσθαι συμβουλευέτε καὶ ἐν ὄρεσιν ἀναπτῆναι τοῖς ὑψηλοτάτοις; Ἔδει τοίνυν, φησίν, ἐπὶ τῷ Κυρίῳ με πεποιθότα, μὴ μᾶλλον ἀκούειν, «Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη», ἀλλ' ἐπαινεῖσθαι τῆς γνώμης, καὶ ὡς τῶν ἀρίστων βουλευμάτων ἐπιδραξάμενον, εὖ μάλα καταθαυμάζεσθαι. Μία μὲν οὖν αὕτη διάνοια· ἑτέρα δέ· Πειρασμοῦ γὰρ

83. Βλ. παραπάνω τὴν ἐξήγηση τοῦ 20ου στίχου.

84. 84. Ψαλμ. 6,2.

Στίχ. 39. «Γιὰ νὰ κρίνει δίκαια τὸν ὄρφανὸ καὶ τὸν ταπεινὸ, ὥστε νὰ μὴ συνεχίσει πιά νὰ μεγαλαυχεῖ».

Μεταφορικὰ φτωχὸς καὶ ταπεινὸς εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πίστεψαν ἀκόμα. Γι' αὐτοὺς προσεύχεται νὰ γίνει κριτὴς ὁ Χριστός, καταδικάζοντας βέβαια τὸν Σατανᾶ, καὶ δικαιώνοντας αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐξαπατηθεῖ. Γιατί, ἐὰν γίνει αὐτὸ, δὲν θὰ τολμήσει ἄνθρωπος πάνω στὴ γῆ νὰ καυχηθεῖ, ἢ ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς, ποὺ ὀνομάσθηκε ἄνθρωπος^{83α} ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτόν. Γιατί δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως κανένας σὲ σύγκριση μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἢ ἀπλῶς κάθε ἄνθρωπος, ὑπέρτης τῆς κακότητος τοῦ διαβόλου καὶ ὄργανο τῶν θελημάτων του. Γιατί αὐτὸς δὲν θὰ μεγαλοφρονήσει πιά νικώντας τοὺς ἀσθενέστερους. Εἶθε ὅμως νὰ δώσει καὶ σὲ μᾶς ὁ Θεὸς τὴ δύναμη νὰ νικήσουμε τὸ θηρίο ποὺ στήνει κρυφὰ τὶς ἐνέδρες ἐναντίον μας, ὥστε νὰ μὴ ἐκδηλωθεῖ πιά τὸ ἐναντίον μας καύχημα τοῦ ἐχθροῦ.

ΨΑΛΜΟΣ 10ος

«Ἐχω στηρίξει τὴν πεποίθησή μου στὸν Κύριο·
πῶς ἐσεῖς θὰ πεῖτε στὴν ψυχὴ μου;» κ.τ.λ.

Ὁ σκοπὸς βέβαια τοῦ Ψαλμωδοῦ εἶναι ὀλοκάθαρος, γιατί λέγει νὰ ἔχουμε πεποίθηση στὸν Κύριο, ὁ ἐπόμενος ὅμως στίχος μᾶς εἰσάγει διάφορες σκέψεις. Γιατί γεννᾶ τὴν ὑπόνοια, ὅτι συζητᾶ μὲ κάποιους, καὶ σὰν νὰ τοὺς ἐπιπλήττει, ἐπειδὴ τοῦ λένε· «Πήγαινε στὰ βουνά»⁸⁴. Γιατί, λέγει, ἐνῶ ἔχω στηριγμένη τὴν πεποίθησή μου στὸν Θεό, μὲ συμβουλευέτε νὰ γίνω ὅμοιος μὲ τὰ σπουργίτια καὶ νὰ πετάξω στὰ ὑψηλότατα βουνά; Ἐπρεπε λοιπὸν, λέγει, ἀφοῦ ἔχω τὴν πεποίθησή μου στηριγμένη στὸν Κύριο, νὰ μὴν ἀκούω, «Πήγαινε στὰ βουνά», ἀλλὰ νὰ ἐπαινοῦμαι μᾶλλον γιὰ τὴν ἀπόφασή μου, καὶ ἐπειδὴ διακατέχομαι ἀπὸ τὶς ἄριστες σκέψεις, νὰ θαυμάζομε πάρα πολύ. Μιὰ λοιπὸν

ἐπικειμένου καὶ πολέμου κινεῖσθαι μέλλοντος, ἢ νοητοῦ τυ-
 χὸν ἢ αἰσθητοῦ, πῶς ἡμᾶς χρὴ διακειῖσθαι, μετασηματίσας
 ἐφ' ἑαυτῶ τὸν λόγον, πειρᾶται διδάσκειν, καὶ φησιν· «Ἐπὶ τῷ
 Κυρίῳ πέποιθα». Μέχρι τούτου στήσας τὸν λόγον, τοῖς εἰω-
 5 θόσι παρακαλεῖν τοὺς ἐν περιστάσει, ἐπιφθέγγεται· «Πῶς
 ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου;», τουτέστι, Τίνα ἐστὶν ἅπερ ἂν εἰσηγησα-
 μένους ὑμᾶς ἐπαινέσαι δικαίως, Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς
 στρουθίον; Ταῦτά μοι παρ' ὑμῶν λεγέσθω, φησί. Τοὺς γὰρ
 ἐπὶ τῷ Θεῷ πεποιθότας, νοητῶς ἀναπτῆναι προσήκει καὶ
 10 ἀγίοις ὄρεσιν ἐμφιλοχωρεῖν, τουτέστι τὰς τῶν ἀγίων ἐκείνων
 κατασκέπτεσθαι πολιτείας, καὶ τοὺς τῆς εὐδοκμηήσεως περι-
 εργάζεσθαι τρόπους, οὕτω τε κατ' ἴχνος ἰέναι τῆς ἐκείνων
 ἀγωγῆς.

Ἐπεὶ δὲ ἀγία φάμεν εἶναι τοὺς ἀγίους προφήτας καὶ δι-
 15 καίους. Ἐἴ τις οὖν ἀναπτὰς οἷάπερ στρουθίον τούτοις τοῖς νο-
 ητοῖς ὄρεσιν ἐνιζήσειεν, ὄψεται πάντως λαμπροὺς γεγυνο-
 τας, οὐ διὰ τὴν ἐνουῦσαν αὐτοῖς ἰσχύν, ἀλλ' ὅτι πεποιθότες
 ἦσαν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον τοὺς ἐπὶ τῷ
 Κυρίῳ πεποιθότας ὡς στρουθίον ἀνίπτασθαι δεῖ ἐπὶ τὰ ὄρη.
 20 Ἐπεὶ δὲ εἶναί φάμεν τὰς ἀρετάς, οὐδὲν ἐχούσας χαμαιριφές,
 ἐν οἷς ὄρεσι πέμποντες τὰ φρονήματα καὶ τὸ χαμαίζηλον τῶν
 ἐπὶ γῆς πραγμάτων διωθούμενοι, ἀνάλωτοι τῶν εἰς τὸ φαῦ-
 λον ἡδονῶν ἐσόμεθα.

Στίχ. 2. «Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον».

25 Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, ἀναγκαίαν εἶναί φησι τὴν εἰς τὰ ὄρη
 νοητὴν ἀναφοίτησιν, ὡς ἐντεινάντων τὸ τόξον τῶν ἁμαρτω-
 λῶν καὶ ηὔτρεπισμένων ἤδη πρὸς μάχην. Τούτοις γὰρ τοῖς
 λόγοις φυγεῖν ἠρέθειζον, φάσκοντες, εἰ μὴ φύγοι, κατατοξεύ-
 ειν αὐτὸν τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐν σκοτομήνῃ, ἀντὶ τοῦ λεληθό-

εἶναι αὐτὴ ἡ ἔννοια τῶν λεγομένων. Ἄλλη εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἐπειδὴ ἐπίκειται πειρασμὸς καὶ πρόκειται νὰ ἐκραγεῖ στὸ μέλλον πόλεμος, ἢ νοητὸς ἢ αἰσθητός, μεταφέροντας τὸν λόγο στὸν ἑαυτό του, προσπαθεῖ νὰ μᾶς διδάξει πῶς πρέπει νὰ συμπεριφεροῦμαστε ἐμεῖς, καὶ λέγει: «Ἔχω τὴν πεποίθησή μου στηριγμένη στὸν Θεό». Καὶ σταματώντας μέχρι τὸ σημεῖο αὐτὸ τὸν λόγο, προσθέτει καὶ λέγει σ' ἐκείνους πού συνηθίζουν νὰ παρηγοροῦν αὐτοὺς πού βρίσκονται σὲ δύσκολες περιστάσεις: «Πῶς θὰ πεῖτε στὴν ψυχὴ μου;» δηλαδή: Ποιὰ εἶναι αὐτὰ πού θὰ μπορούσατε νὰ εἰσηγηθεῖτε σεῖς, ὥστε νὰ σᾶς ἐπαινέσω δίκαια; «Πήγαινε στὰ βουνὰ σὰν σπυργίτι»; Αὐτὰ, λέγει, ὡς λέγονται ἀπὸ σᾶς σὲ μένα. Γιατὶ ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὸν Θεό, πρέπει νὰ πετοῦν νοερὰ καὶ νὰ διαμένουν στὰ ἅγια ὄρη, δηλαδή νὰ μεταφέρονται μὲ τὴ σκέψη τους στὴν πολιτεία τῶν ἁγίων ἐκείνων, καὶ νὰ μελετοῦν προσεκτικὰ τοὺς τρόπους τῆς προκοπῆς τους, καὶ ἔτσι νὰ βαδίζουν στὰ ἴχνη διαγωγῆς ἐκείνων.

Ἄγια ὄρη λέμε ὅτι εἶναι οἱ ἅγιοι προφῆτες καὶ οἱ δίκαιοι. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος πετώντας σὰν σπυργίτι καθίσει σ' αὐτὰ τὰ νοητὰ βουνὰ, θὰ τοὺς δεῖ ὅπωςδήποτε νὰ ἔχουν γίνει λαμπροί, ὄχι ἀπὸ τὴ δύναμη πού ὑπάρχει σ' αὐτούς, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶχαν πιστέψει στὸν Κύριο. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο, αὐτοὶ πού πιστεύουν στὸν Κύριο, πρέπει νὰ πετοῦν στὰ βουνὰ σὰν σπυργίτια. Ὅρη ἐπίσης λέμε ὅτι εἶναι οἱ ἀρετές, πού δὲν ἔχουν τίποτε τὸ χαμερπές, καὶ σ' αὐτὰ τὰ ὄρη στέλνοντας τὰ φρονήματά μας καὶ ἀπομακρύνοντας τὴν εὐτέλεια τῶν γήινων πραγμάτων, θὰ γίνουμε ἀπόρθητοι ἀπὸ τὶς ἡδονές πού ὀδηγοῦν στὴ φαυλότητα.

Στίχ. 2. «Γιατὶ νὰ, οἱ ἁμαρτωλοὶ τέντωσαν τὸ τόξο».

Μεταφορικὰ εἶναι ἀναγκαῖα, λέγει, ἡ νοητὴ ἐπιστροφή στὰ βουνὰ, ἐπειδὴ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἔχουν τεντώσει τὸ τόξο καὶ εἶναι ἔτοιμοι ἤδη γιὰ πόλεμο. Γιατὶ μ' αὐτὰ τὰ λόγια τὸν παρακινούσαν νὰ φύγει, λέγοντας, ἐὰν δὲν φύγει, θὰ τὸν χτυπήσουν μὲ τὰ τόξα οἱ ἁμαρτωλοὶ μέσα στὴν ἀσέλγηνη νύχτα, ἀντὶ νὰ πεῖ κρυ-

τως καὶ ὡς ἐν σελήνης ἀμυδροῖς φέγγεσι. Τοιαῦτα γὰρ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν τὰ τοξεύματα· τῷ ζόφῳ γὰρ ἑαυτὸν ἐγκρούπτων, ὁ πονηρὸς κατατοξεύει τὸ καλὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας.

5 Εἶεν δ' ἂν ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ τὴν πίστιν διώκοντες, καὶ οἱ τοῖς εὐαγῶς ἐθέλουσι ζῆν ἀνέδην ἐπιβουλεύοντες Δρῶσι δέ τοῦτο καὶ μάλα ἐντόνως καὶ αἱ πονηραὶ δυνάμεις, πάντα τρόπον ἐπιβουλῆς τοῖς ἀγίοις ἀρτύουσαι.

10 **Στίχ. 2.** «Τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ».

Εὐτρεπῆ μὲν τῶν πολεμίων τόξα ἐν σκοτομήνῃ· οὕτω δέ τὸ τὴν σελήνην ὑποτρέχον σκότος καὶ σκιάζον αὐτὴν ὠνόμασεν. Τότε τοίνυν πολεμοῦσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ δαίμονες· τοξεῦσαι γὰρ ἐν φωτὶ τοὺς δικαίους οὐ δύνανται, ἀλλ' ἐν τῷ σκότει
15 τῆς ἀγνοίας, ὅταν νεφέλη ῥαθυμίας ἐπελθοῦσα ἀμαυροῖ τὸ φῶς τῆς ἡμετέρας σελήνης, ἥτοι τῆς διανοίας ἐργάσηται.

Στίχ. 3. «Ὅτι, ἃ σὺ κατηρτίσω, αὐτοὶ καθεῖλον».

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, δείκνυσιν ἐναργῶς ὡς Θεῷ μαχόμενος ὁ Σατανᾶς καὶ αἱ σὺν αὐτῷ πονηραὶ δυνάμεις τοῖς εὖ βι
20 οῦν ἤρημένοις ἐπιβουλεύουσι. Σκοπὸς γὰρ αὐτοῖς τὸ οἰκοδομούμενον ὑπὸ Θεοῦ καταστρέφειν, καὶ τοῖς αὐτοῦ θελήμασιν ἀντανίστασθαι. Κατήνεγκε γὰρ, φησὶν, ὁ ἐχθρὸς τὸν ἄνθρωπον εἰς φθοράν, καίτοι ἐπὶ ἀφθαρσίαν κατηρτισμένον. Μάχονται τῷ θεῷ σκοπῷ, καὶ ἅπερ ἂν αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης καταρτίσασαιτο πρὸς γε τὸ εὖ ἔχειν, καθαιροῦσιν αὐτοί.
25 Πλάττει γὰρ κόπον ἐπὶ προστάγματι ὁ τῆς ἀνομίας θρόνος, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς.

φά και κάτω ἀπὸ τὸ ἀμυδρὸ φῶς τῆς σελήνης. Γιατὶ τέτοια εἶναι τὰ τοξεύματα τῶν νοητῶν ἐχθρῶν. Κρύβοντας δηλαδὴ ὁ πονηρὸς τὸν ἑαυτό του μέσα στὸ σκοτάδι, θανατώνει τὸ ὡραῖο σῶμα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄμαρτωλοὶ θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διώκουν τὴν πίστη καὶ ἐπιβουλεύονται ἀχαλίνωτα αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια. Αὐτὸ βέβαια τὸ κάνουν, καὶ πολὺ ἔντονα, καὶ οἱ πονηρὲς δυνάμεις, ποὺ ἐπινοοῦν κάθε τρόπο ἐπιβουλῆς ἐναντίον τῶν ἁγίων.

Στίχ. 2. «Γιὰ νὰ τοξεύσουν ἀθέατοι μέσα στὸ σκοτάδι τοὺς χωρὶς πονηριὰ στὴν καρδιά.

Εἶναι λοιπὸν ἔτοιμα τὰ τόξα τῶν ἐχθρῶν μέσα στὴ σκοτομήνη, γιατί ἔτσι ὀνόμασαν τὸ σκοτάδι ποὺ τρέχει κάτω ἀπὸ τὴν σελήνη καὶ τὴν σκιάζει. Τότε λοιπὸν πολεμοῦν οἱ πονηροὶ δαίμονες. Δὲν μπορούν δηλαδὴ νὰ τοξεύσουν μὲ τὸ φῶς τοὺς δίκαιους, ἀλλὰ μόνο μέσα στὸ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας, ὅταν ἔρχεται τὸ σύννεφο τῆς ραθυμίας καὶ σκοτεινιάζει τὸ φῶς τῆς δικῆς μας σελήνης, δηλαδὴ τῆς διάνοιάς μας.

Στίχ. 3. «Γιατί, ὅσα σὺ οἰκοδόμησες, αὐτοὶ τὰ γκρέμισαν».

Μεταφορικὰ ἐδῶ δείχνει ὀλοκάθαρα, ὅτι ἀντιμαχόμενος τὸν Θεὸ ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ πονηρὲς δυνάμεις του, ἐπινοοῦν μηχανορραφίες ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔχουν προτιμήσει νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια. Γιατὶ σκοπὸς τους εἶναι νὰ γκρεμίσουν αὐτὸ ποὺ οἰκοδόμησε ὁ Θεὸς καὶ νὰ ἀντιστέκονται στὰ θελήματά του. Γιατὶ λέγει: Ὁδήγησε ὁ ἐχθρὸς τὸν ἄνθρωπο στὴ φθορά, ἂν καὶ ἦταν προορισμένος γιὰ τὴν ἀφθαρσία⁸⁵. Πολεμοῦν τὸν σκοπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὰ ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ γιὰ νὰ ζοῦν εὐτυχισμένοι, αὐτοὶ τὰ γκρεμίσουν. Γιατὶ μὲ τὸν τύπο τῶν προσταγμάτων προκαλεῖ καταπίεση καὶ θλίψη ὁ θρόνος τῆς παρανομίας, δηλαδὴ ὁ Σατανᾶς⁸⁶.

86. Ψαλμ. 93, 20.

Στίχ. 3. «Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησε; Κύριος ἐν ναῶ
ἀγίῳ αὐτοῦ», κ.τ.λ.

Δίκαιον νῦν τὸν Θεὸν ὁμολογεῖ, πάντων μὲν, ἔξαιρέτως
δὲ τῆς τῶν δικαίων σωτηρίας, νοήσωμεν λέγεσθαι. Κατὰ δὲ
5 ἀναγωγὴν, τὴν τοῦ διαδόλου δυστροπίαν εἰρηκῶς ὁ Δαβὶδ,
ἐναργῆ καθίστησι τὸν σώζειν εἰδότα καὶ τῆς ἐκείνου πλεονε-
ξίας ἐξέλκοντα. Τοῦ γὰρ διαδόλου, φησί, καθαιρεῖν ἐπιχει-
ροῦντος ἄπερ ἂν εἰς σωτηρίαν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς καταρτίσαιτο
Θεὸς νομοθετῶν καὶ διδάσκων τί πεποίηκεν ὁ δίκαιος, ὁ ἐν
10 τῷ ἰδίῳ ναῶ κατοικῶν, ὁ θρόνον ἔχων τὸν οὐρανόν, οἱ ὀφθαλ-
μοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἐπιβλέπουσι. Δεῖ γὰρ συνάψαι τοὺς
στίχους, ὡς εἰς μίαν τελουῦντας διάνοιαν. Ἡ δὲ ἐπίβλεψις ἐν
ταῦθα τὴν ἐπισκοπὴν κατασημαίνει. Σώζει δὲ πάντως ἐφο-
ρῶν, καὶ ἔξω παγίδος τίθησι· ἐπιβλέπει δὲ τὸν πένητα, τὸν
15 πτωχὸν δηλαδὴ τῷ πνεύματι· «Ἐπὶ τίνα» γὰρ, φησὶν, «ἐπι-
βλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον;». Ὅταν δὲ ἡ θεία
Γραφή τοὺς περὶ Θεοῦ ποιεῖται λόγους, εἴτα μορίων μνημο-
νεύσει σωματικῶν, μὴ τοῖς αἰσθητοῖς ἐνορμιζέσθω τῶν ἀκρο-
ωμένων ὁ νοῦς, ἀλλ' ἐκ τῶν αἰσθητῶν ὡς ἐξ εἰκότων πραγμά-
20 των, πρὸς τὸ τῶν νοητῶν ἀναφοιτάτω κάλλος, ἔξω τε σχημά-
των καὶ ποσότητος καὶ περιγραφῆς, εἶδους τε καὶ τῶν ἐτέ-
ρων, ἃ τοῖς σώμασιν ἀκολουθεῖ, νοεῖτω Θεόν· ἔστι μὲν γὰρ
ὑπὲρ πάντα νοῦν. Ἀνθρωπίνως δὲ τὰ περὶ αὐτοῦ λαλοῦμεν
οὐ γὰρ ἦν ἐτέρως ἡμᾶς νοεῖν τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς. Βλέφαρα τοίνυν,
25 ἥγουν ὀφθαλμοί, ἢ ἐποπτικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ λέγεται,
ἥπερ ἂν νοοῖτο κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν· ἐξετάζει δέ, ἥγουν
ἀκριβῶς ἐρευνᾷ καὶ κατασκέπτεται, τὸν τε δίκαιον καὶ τὸν
ἀσεβῆ· καὶ τῷ μὲν χεῖρα νέμει τὴν ἐπίκουρον καὶ φῶς ἐνίησιν

Στίχ. 3. «Καὶ ὁ δίκαιος τί ἔκανε; Ὁ Κύριος
στον ἅγιο ναό του», κ.τ.λ.

Δίκαιον ἔδῶ ὁμολογεῖ τὸν Θεό, ὅλων βέβαια, ἀλλὰ ἰδιαίτε-
ρα πρέπει νὰ νοήσουμε ὅτι αὐτὸ λέγεται γιὰ τὴ σωτηρία τῶν
δικαίων. Μεταφορικὰ ὅμως, ἐπειδὴ ὁ Δαβὶδ ἀνάφερε τὸν κα-
κότροπο χαρακτήρα τοῦ διαβόλου, κάνει ὀλοφάνερο Ἐκεῖνον
ποῦ γνωρίζει νὰ σώζει καὶ νὰ ἀποσπᾶ τοὺς δίκαιους ἀπὸ τὴν
πλεονεξία ἐκείνου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ διάβολος, λέγει, ἐπιχειρεῖ
νὰ γκρεμίζει αὐτὰ ποῦ κτίζει γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων ὁ
Θεὸς νομοθετώντας καὶ διδάσκοντας, τί ἔχει κάνει ὁ δίκαιος,
αὐτὸς ποῦ κατοικεῖ στὸν δικό του ναό, αὐτὸς ποῦ ἔχει θρόνο
του τὸν οὐρανό, καὶ τὰ μάτια του εἶναι στραμμένα πάνω στὸν
φτωχό; Γιατὶ πρέπει νὰ συνδέσουμε τοὺς στίχους, ἐπειδὴ ἀπο-
τελοῦν μιὰ σκέψη. Ἡ ἐπίβλεψη βέβαια ἔδῶ ὑποδηλώνει τὴν
ἐποπτεία τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὴν ἐποπτεία του σώζει ὅπωςδήποτε
καὶ ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν παγίδα. Καὶ ἐπιβλέπει τὸν φτωχό,
δηλαδὴ τὸν φτωχὸ στὸ πνεῦμα· γιατί λέγει· σέ ποιὸν νὰ ρίξω τὸ
βλέμμα μου, παρὰ στὸν ταπεινὸ καὶ ἥσυχον;»⁸⁷. Ὅταν βέβαια ἡ
ἅγια Γραφή μιλάει γιὰ τὸν Θεό, καὶ ἔπειτα ἀναφέρει μόρια
σωματικά, νὰ μὴ σταματᾶ ὁ νοῦς αὐτῶν ποῦ τὸν ἀκούουν στὰ
αἰσθητά, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ποῦ εἶναι πράγματα ὄρατά, νὰ
ὀδηγεῖται στὴν ὠραιότητα τῶν νοητῶν, καὶ πέρα ἀπὸ σχήματα
καὶ ποσότητες καὶ περιγραφή καὶ μορφή καὶ τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα
συνοδεύουν τὰ σώματα, νὰ πηγαίνει ὁ νοῦς του στὸν Θεό. Γιατὶ
εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε νοῦ. Μιλοῦμε ὅμως γιὰ τὰ δικά του μὲ
τρόπο ἀνθρώπινο, γιατί δὲν ἦταν δυνατὸ σὲ μᾶς νὰ νοοῦμε μὲ
ἄλλο τρόπο αὐτὰ ποῦ εἶναι πάνω ἀπὸ μᾶς. Βλέφαρα λοιπόν,
δηλαδὴ μάτια, λέγεται ἡ ἐποπτικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποῖα
νοεῖται σύμφωνα πρὸς τὴ φύση του. Ἐξετάζει πάλι, δηλαδὴ
ἐρευνᾶ μὲ ἀκρίβεια καὶ ἐπιβλέπει καὶ τὸν δίκαιο καὶ τὸν ἀσεβῆ.
Καὶ στὸν ἕνα βέβαια δίνει χέρι βοήθειας καὶ βάζει στὸν νοῦ του
φῶς, γιὰ νὰ μὴ τοξεύεται μέσα στὴν ἀσέληνη νύχτα, ἐνῶ τὸν

εἰς νοῦν, ἵνα μὴ ἐν σκοτομήνῃ τοξεύηται, τὸν δὲ ὡς ἀχαλίνως ἐρχόμενον, κατὰ πετρῶν καὶ κρημνῶν ἀφήσιν.

Στίχ. 4. «Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

5 Ὅτε κρίσεως καιρός, τοῖς βλεφάροις ὡς ἀπειλὴν μηνύουσιν κέχρηται· ταῦτα γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀνασπᾶν ἐν τῷ θυμοῦσθαι εἰώθαμεν· ἀλλὰ μὴν καὶ ὅταν ἀκριδῶς τι κατοπτεῦσαι βουλώμεθα. Ὅθεν οὐδὲ Σολομῶν αὐτῶν ἐν τῷ τὸν νυμφίον ἢ τὴν νύμφην, ὡς θυμῷ καὶ κρίσει μᾶλλον, οὐχὶ δὲ γάμῳ καὶ
10 χαρᾷ προπόντων ἐμνημόνευσεν. Ἡ ὀφθαλμὸς τὸ ἀλάθητον τοῦ Θεοῦ σημαίνει.

Στίχ. 6. «Πνεῦμα καταγίδος ἢ μερίς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν».

Ποτήριον δὲ ἐνταῦθα τὴν τιμωρίαν ὀνομάζει, ὡς τὸ ποτή-
15 ριον ἐν χειρὶ Κυρίου ἐξ οὗ πίνονται ἁμαρτωλοί. Τὸ μὲν οὖν τῶν δικαίων ποτήριον ἀποφέρει πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦς, ποιεῖται γὰρ εὐφροσύνην καὶ ζωὴν, κατὰ τό, «Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι», τὸ δέ γε τῶν ἁμαρτωλῶν κατακομίζει πρὸς θάνατον καὶ ἀκατεύναστον ἔχει φλόγα· πῦρ γὰρ ἐστὶ θεῖον καὶ πνεῦμα
20 καταγίδος, ἵν' ἐννοῶμεν ὅτι καθάπερ ἄνεμος ἐμπεσὼν εἰς φλόγα διανίστησιν αὐτὴν καὶ ἀποφέρει πῶς ἐνεργεστέραν, οὕτω καὶ ὁ τοῦ κρίνοντος θυμός, οἷον πνεῦμα καταγίδος ἐμπίπτων τοῖς κολαζομένοις, ἄσβεστον ἀεὶ ἀποφαίνει τὴν τιμωρίαν.

Στίχ. 7. «Ὅτι δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν».
25

Τουτέστιν ἰσότητα, ἣτις τότε σώζεται καὶ φανεροῦται μάλιστα, ὅταν ὑψωθῶσι τοῖς ἀγαθοῖς οἱ διὰ τὸν Θεὸν ἑαυτοὺς ταπεινώσαντες ταπεινωθῶσι δὲ ταῖς τιμωρίαις πάλιν, οὓς ὁ

ἄλλον, πού προχωρεῖ ἀχαλίνωτο, τὸν ἀφήνει νὰ πέσει πάνω στὰ βράχια καὶ τοὺς γκρεμούς.

Στίχ. 4. «Τὰ βλέφαρά του ἐξετάζουν τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

“Όταν θὰ εἶναι ἡ ὥρα τῆς κρίσεως, θὰ χρησιμοποιεῖ τὰ βλέφαρα πού συμβολίζουν τὴν ἀπειλή. Πράγματι καὶ ἐμεῖς ὅταν θυμώνουμε συνηθίζουμε νὰ σηκώνουμε τὰ βλέφαρά μας, ἀλλὰ βέβαια καὶ ὅταν θέλουμε νὰ δοῦμε κάτι μὲ ἀκρίβεια. Γι’ αὐτὸ οὔτε καὶ ὁ Σολομών τὰ μνημόνευσε στὸν γαμπρὸ ἢ στὴ νύφη, ἐπειδὴ ταιριάζουν σὲ θυμὸ καὶ κρίση μᾶλλον, παρὰ σὲ γάμο καὶ χαρά.” Ἡ τὸ μάτι συμβολίζει τὸ ἀλάθητο τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 6. «Βίαιος καὶ δυνατὸς ἄνεμος θὰ γεμίζει τὸ ποτήρι τους».

Ποτήρι ἐδῶ ὀνομάζει τὴν τιμωρία, πού εἶναι τὸ ποτήρι στὸ χέρι τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὸ ὁποῖο θὰ πιοῦν οἱ ἁμαρτωλοὶ. Τὸ ποτήρι βέβαια τῶν δικαίων τοὺς ὀδηγεῖ στὴ σωτηρία, γιατί προκαλεῖ εὐφροσύνη καὶ ζωὴ, σύμφωνα μὲ τὸ, «θὰ λάβω ποτήρι σωτηρίας»⁸⁸, ἐνῶ τὸ ποτήρι τῶν ἁμαρτωλῶν τοὺς ὀδηγεῖ στὸν θάνατο καὶ περιέχει φλόγα πού δὲν καταπραΰνεται. Γιατὶ εἶναι φωτιά, θειάφι καὶ ἄνεμος καταιγίδας, γιὰ νὰ σκεπτόμαστε ὅτι, ὅπως ὁ ἄνεμος πέφτοντας σὲ φλόγα τὴν ἀναζωπυρώνει καὶ τὴ δυναμῶνει, ἔτσι καὶ ὁ θυμὸς ἐκείνου πού κρίνει, πέφτοντας σὰν ἄνεμος καταιγίδας σ’ ὅσους κολάζονται, κάνει ἄσβεστη τὴν τιμωρία διαρκῶς.

Στίχ. 7. «Γιατὶ ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ ἀγαπᾷ τις δίκαιες πράξεις».

Δηλαδή ἀγαπᾷ τὴν ἰσότητα, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται τότε μόνο καὶ φανερώνεται περισσότερο, ὅταν ὑψωθοῦν μὲ τις ἀγαθὲς πράξεις τους ἐκεῖνοι πού ταπεινώσαν τὸν ἑαυτό τους γιὰ τὸν Θεό, ἐνῶ θὰ ταπεινωθοῦν μὲ τις τιμωρίες πάλι ἐκεῖνοι τοὺς

διάβολος ὑψωσε· ταύτην γὰρ ὁ Θεὸς ὄρα καὶ οἰκεῖ τὴν εὐθύτητα. Κολασθήσονται τοίνυν οἱ τῆς ἀδικίας ἐρασταί· ἐφορᾷ δὲ τὸν εὐθῆ, τουτέστι τὸν ὀσιόν τε καὶ ἀδιάστροφον, καὶ ὡσπερ τινὰ κανόνα τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας καὶ ζωῆς τὸν θεῖον νόμον ποιούμενον.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΑ΄.

Στίχ 1. «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Ἄδεται μὲν καὶ ὁ προκειμένος ψαλμὸς, τῆς εἰς Θεὸν εὐνοίας καὶ γνησιότητος ἔχων ἐπίδειξιν. Διαβάλλει δὲ ὁ Δαβὶδ τοὺς διπλῶν κεχρημένους, καὶ φιλίαν μὲν ὑπισχνουμένους, προἰεμένους δὲ αὐτὸν τῷ πολεμίῳ Σαούλ, καὶ μηνύοντας ἔνθα διῆγε. Πρέποι δ' ἂν τὰ τοῦ ψαλμοῦ ῥήματα καὶ ἁγίῳ παντί, λαμπρὰν καὶ ἐξηρημένην ἔχοντι τὴν ζωὴν, καὶ οὐχὶ δὴ μόνης τῆς ἰδίας κηδομένῳ ψυχῆς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ταῖς τῶν πεπλανημένων ἀμαθίαις ἐπιστυγνάζοντι, γλιχομένῳ τε καὶ αὐτοὺς ἰδεῖν ὑποπίπτοντας τῷ Θεῷ. Ἡ δέ γε τῆς ὠδῆς δύναμις ἔντευξιν μὲν ἔχει κατὰ παντὸς ἀδίκου καὶ πονηροῦ διψύχου τε καὶ ἑτερογνώμονος, ψευδοεποῦς τε καὶ βωμολόχου, δόλοις καὶ ἀπάταις ἐντεθραμμένου. Ἔοικε δέ πως καὶ τῆς Ἑλλήνων σοφίας καταβοᾶν· ποιεῖται δὲ καὶ μνήμην τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· περιέχει δὲ καὶ ἐπαγγελίαν, ὡς παρ' αὐτοῦ γενομένην, ὡς ὅσον οὐδέπω παρεσομένου πρὸς ἐπικουρίαν τῶν ὑπὸ τοῦ διαβόλου πλεονεκτουμένων. Ἄδεται δὲ περὶ τῆς ὀγδόης, καθ' ἣν ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ τῶν ἐθνῶν γέγονε κλησις, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόσις, καὶ τῆς νοητῆς, ἥγουν τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς ἡ δύναμις εὐχεται δὲ ὁ προφήτης ῥυθῆναι τῆς γενεᾶς τῆς πονηρᾶς αὕτη δ' ἂν εἴη γενεά, ἡ ἐπὶ

ὁποίους κατέστησε ὑπερήφανους ὁ διάβολος. Γιατὶ αὐτὴν τὴν ἰσότητα γνωρίζει ὁ Θεὸς καὶ αὐτὴ τὸν ἀκολουθεῖ. Θὰ τιμωρηθοῦν λοιπὸν οἱ ἐραστὲς τῆς ἀδικίας, ἐνῶ θὰ βρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα του ὁ εὐθύς, δηλαδή ὁ εὐσεβὴς καὶ ὁ ἀδιάφθορος, ὁ ὁποῖος κάνει τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ κανόνα τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῆς ζωῆς του.

ΨΑΛΜΟΣ 11ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, γιὰ τὴν ὀγδὴ ἡμέρα.
Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Ψάλλεται βέβαια καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς, ποὺ φανερώνει τὴν ἀγάπη καὶ γνησιότητα πρὸς τὸν Θεό. Κατηγορεῖ ὅμως ὁ Δαβὶδ ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦν διπροσωπεία, ποὺ ὑπόσχονται βέβαια φιλία, ἀλλὰ τὸν παραδίδουν στὸν ἀντίπαλό του Σαοὺλ, φανερώνοντας τὸν τόπο στὸν ὁποῖο βρισκόταν. Τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ ὅμως ταιριάζουν καὶ σὲ κάθε ἅγιο, ὁ ὁποῖος ἔχει λαμπρὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη ζωὴ, καὶ ποὺ δὲν ἐνδιαφέρεται μόνο γιὰ τὴ δική του ζωὴ, ἀλλὰ καὶ λυπᾶται γιὰ τὶς ἀμάθειες ἐκείνων ποὺ ἔχουν παραπλανηθεῖ, καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ τοὺς δεῖ καὶ αὐτοὺς νὰ προσκυνοῦν τὸν Θεό. Τὸ βαθύτερο ὅμως νόημα τῆς ὠδῆς ὑποδηλώνει παράκληση ἐναντίον κάθε ἀδικου καὶ πονηροῦ καὶ μὲ διπλῆ καὶ διαφορετικὴ γνώμη, ἀλλὰ καὶ ψεύστη καὶ χυδαιολόγου, ποὺ ἔχει ἀνατραφεῖ μὲ δόλους καὶ ἀπάτες. Φαίνεται μάλιστα ὅτι κατηγορεῖ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τὴν ἑλληνικὴ σοφία, καὶ ἀναφέρει καὶ τὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστό. Ἐπίσης περιέχει καὶ ὑπόσχεση, ποὺ φαίνεται ὅτι ἔγινε ἀπὸ αὐτόν, ὅτι ὅπου νῆναι θὰ ἔρθει πρὸς βοήθεια αὐτῶν ποὺ καταπιέζονται ἀπὸ τὸν διάβολο. Καὶ ψάλλεται ὁ ψαλμὸς αὐτὸς τὴν ὀγδὴ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἡ ἀνάσταση καὶ ἡ κλήση τῶν ἐθνῶν, καθὼς καὶ ἡ χορήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ δύναμη τῆς νοσητῆς, δηλαδή τῆς πνευματικῆς περιτομῆς, καὶ προσεύχεται ὁ προφήτης νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὴν πονηρὴ γενεά. Καὶ αὐτὴ ἡ γενεὰ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι

τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, περὶ ἧς αὐτὸς ἔλεγεν· «Ἄνδρες Νινευῖται κρῖνοῦσι τὴν γενεὰν ταύτην». Ἀρχεται τοίνυν τῆς ᾠδῆς οὕτως

Στίχ. 2. «Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὁσῖος».

5 Τοσαύτην οὖν φησιν ὁ Δαβὶδ τῶν ἀγαθουργεῖν εἰωθότων εἶναι τὴν σπάνιν, ὡς τάχα που συναρπᾶζεσθαι εἰς φανλότητα καὶ αὐτοὺς τοὺς τῷ θεῷ νόμῳ παιδαγωγουμένους δεῖσθαι δέ φησιν ἑαυτόν, ἥγουν ἅπαντας τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος, τῆς φρουροῦ χειρός, τουτέστι Χριστοῦ καὶ οὐχὶ μόνους Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανόν· αὐτὸς γάρ ἐστι προσδόκησις ἐθνῶν, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Στίχ. 2. «Ὅτι ὀλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων».

Ψευδῆ δὲ καὶ τὰ Ἑλλήνων ἅπαντα, σοφία καὶ λόγοι καὶ 15 ζωή· καὶ τῶν ἀληθῶν, ἥγουν ἀναγκαίων καὶ ἐπωφελῶν, εὖροι τις ἂν παρ' αὐτοῖς οὐδέν, οἷ γε τεθεοποιήκασιν τὴν κτίσιν, τὸν φύσει ἀφέντες Θεόν. Ὀλιγώθησαν τοίνυν αἱ ἀλήθειαι παρ' αὐτοῖς.

Στίχ. 3. «Μάταια ἐλάλησεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ».

20

Τοῦτο καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων ἀληθές· ἕκαστος ἐλάλησε μάταια πρὸς τὸν πλησίον, τὰς κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν συνάγων ἐπιβουλὰς. Καὶ οἱ παρ' Ἑλλήσι δὲ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι κατ' οὐδένα τρόπον τοῦ ἀληθεῖς εἶναι φροντίσαντες, συν- 25 τεθείκασιν ἀδασανίστως τὸ αὐτοῖς δοκοῦν, σκοπὸν ἔχοντες ἓνα, τὸ ἐπίδειξιν ποιήσασθαι γλώττης.

ἐκείνη πού ἔζησε κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σωτήρα μας Χριστοῦ, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ἔλεγε· «Ἔσονται ἄνδρες Νινευῖτες θά κρύνουν τὴ γενεὰ αὐτῆς»⁹⁰. Ἀρχίζει λοιπὸν τὴν ὠδὴ αὐτὴν ὡς ἑξῆς·

Στίχ. 2. «Σῶσε με, Κύριε, γιατί δὲν ὑπάρχει πλέον ἀφοσιωμένος σὲ σένα».

Εἶναι τόσο μεγάλη λοιπὸν, λέγει ὁ Δαβίδ, ἡ ἔλλειψη αὐτῶν πού συνηθίζουν νὰ κάνουν ἀγαθοεργίες, ὥστε νὰ παρασύρονται στὴν κακότητα ἀκόμα καὶ αὐτοὶ πού παιδαγωγοῦνται μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ. Καὶ λέγει ὅτι ἔχουν ἀνάγκη αὐτοῦ, δηλαδή αὐτοὶ γι' τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος, ἀπὸ τὸ χέρι πού θὰ τοὺς φρουρήσει, δηλαδή τὸν Χριστό, καὶ ὄχι μόνο οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν στὴ γῆ. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού περιμένουν τὰ ἔθνη⁹⁰.

Στίχ. 2. «Ἐγιναν πολὺ σπάνιες οἱ ἀλήθειες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους».

Εἶναι δηλαδή ψεύτικα καὶ ὅλα τὰ τῶν ἐθνικῶν, ἡ σοφία, οἱ λόγοι καὶ ἡ ζωὴ, καὶ ἀπὸ τὰ ἀληθινά, δηλαδή ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμα, δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ κανεὶς τίποτε σ' αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν θεοποιήσει τὴν κτίση, ἐγκαταλείποντας τὸν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ. Ἐγιναν λοιπὸν λιγοστὲς οἱ ἀλήθειες σ' αὐτούς.

Στίχ. 3. «Ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς λέγει ψέματα στὸν πλησίον του».

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια καὶ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους. Ὁ καθένας εἶπε ψέματα πρὸς τὸν πλησίον του, συγκεντρώνοντας ὁ καθένας τὶς σκευωρίες ἐναντίον τοῦ Σωτήρα. Ἀλλὰ καὶ οἱ ποιητὲς καὶ λογογράφοι τῶν Ἑλλήνων δὲν φρόντισαν μὲ κανένα τρόπο νὰ ποῦνε τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ συνέθεσαν ἀβασάνιστα αὐτὸ πού ἐκεῖνοι θεωροῦσαν σωστὸ, ἔχοντας ἓνα σκοπὸ, τὸ νὰ κάνουν ἐπίδειξη τῆς γλώσσας.

90. Γέν. 49, 10.

*Στίχ. 4. «Ἐξολοθρεύσαι Κύριος πάντα τὰ χεῖλη
τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλορρήμονα».*

*Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, πῶς οὐ μεγαλορρήμων ἢ γλῶσσα
ἐκείνη ἢ τολμήσασα τῷ Σωτῆρι λέγειν; «Ἐν ποία ἐξουσία
5 ταῦτα ποιεῖς; Καὶ τίς σοι δέδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;». Τῆς
Ἰουδαίων δὲ τόλμης καὶ τὸ λέγειν «Τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν
ἔστι· τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν;» ὡς τοῦτο διανοουμένων ἐκείνων,
τὸ ἐξουσίαν ἔχειν πᾶν ὃ τι ἂν θύλοιντο κατὰ τοῦ Σωτῆρος
εἰπεῖν.*

10 *Στίχ. 5. «Τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῶν ἔστι».*

Τουτέστιν ἡμεῖς εὐρεταὶ γεγόναμεν τῆς καλλιπειίας.

Στίχ. 6. «Ἔνεκεν τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν».

*Ὑπεξίσταται δὲ λοιπὸν ἐνταῦθα τὸ τῶν λιτανευόντων πρό-
σωπον αὐτὸς δὲ ὁ τὰς ἐντεύξεις δεχόμενος ἀποκρίνεται, ἐπαγ-
15 γελλούμενος τοῖς αἰτοῦσι τὴν ἄφιξιν καὶ τῆς ἐπικουρίας τὴν
ἐπίδοσιν. Καὶ πένητας ὀνομάζει τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι,
ᾧ καὶ τοῦ στεναγμοῦ ἀκούσας, ἀναστήσομαι, φησίν.*

*Στίχ. 6. «Νῦν ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος· θήσομαι
ἐν σωτηρίῳ, παρησιάσομαι ἐν αὐτῷ».*

20 *Ἐξεγερθήσεσθαι λέγει· καὶ οὐ τί πού φαμεν σωματικὴν
εἶναι τὴν ἀνάστασιν, ἥτοι τὴν ἔγερσιν, ἀλλ' οἷον τὸ διανεῦσαι
λοιπὸν ἐπὶ τῷ θέλειν τοῖς κάμνουσι χεῖρα νεῖμαι τὴν σώζου-
σαν. Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, φανερόν πᾶσι κατέστη τὸ διὰ Χρι-
στοῦ σωτήριοι καὶ ἐξάκουστον πᾶσιν· ἐκηρύχθη γὰρ εἰς πᾶ-
25 σαν τὴν γῆν μετὰ παρησιίας*

*Στίχ. 7. «Τὰ λόγια Κυρίου λόγια ἄγνά,
ἀργύριον πεπυρωμένον».*

*Τουτέστιν ἀγνοποιά· νοσεῖ γὰρ κατ' οὐδένα τρόπον, λαμ-
πρὰ δὲ οὕτως ἐστὶν καὶ κεκαθαρόμενα, ὥστε δοκεῖν ἀργύριον*

Στίχ. 4. «Εἶθε νὰ ἔξολοθρεύσει ὁ Κύριος ὄλα τὰ ἀπατηλὰ χεῖλη καὶ γλῶσσα ποὺ καυχίεται ἀλαζονικά.

Μεταφορικά, πῶς δὲν μεγαλοφρονεῖ ἡ γλῶσσα ποὺ τόλμησε νὰ πεῖ στὸν Σωτήρα, «Μὲ ποιά ἐξουσία τὰ κάνεις αὐτὰ; Καὶ ποιὸς σοῦ ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἐξουσία;»⁹¹. Ἀλλὰ στὸ θράσος τῶν Ἰουδαίων ἀνήκει καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει· «Τὰ χεῖλη μας εἶναι δικὰ μας· Ποιὸς μπορεῖ νὰ γίνεи κύριός μας;». Γιατὶ αὐτὸ σκέφτονταν ἐκεῖνοι, ὅτι εἶχαν τὴν ἐξουσία νὰ λένε κάθε τι ποὺ ἤθελαν ἐναντίον τοῦ Σωτήρα.

Στίχ. 5. «Τὰ χεῖλη μας εἶναι δικὰ μας».

Δηλαδή ἐμεῖς εἴμαστε ἐφευρέτες τῆς καλλιέπειας.

Στίχ. 6. «Ἐξαιτίας τῆς ταλαιπωρίας τῶν φτωχῶν».

Ὑποδύεται πλέον ἐδῶ τὸ πρόσωπο ἐκείνων ποὺ τὸν ἱκετεύουν, καὶ ἀπαντᾷ αὐτὸς ποὺ δέχεται τὶς ἐρωτήσεις, ὑποσχόμενος σὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἱκετεύουν τὴν ἀφιξή του καὶ τὴν παροχὴ βοήθειας. Φτωχοὺς βέβαια ὀνομάζει τοὺς πνευματικὰ φτωχοὺς, τῶν ὁποίων, ἀφοῦ ἄκουσε τὸν ἀναστεναγμό, λέγει· «Θὰ σηκωθῶ».

Στίχ. 6. «Θὰ σηκωθῶ τώρα, λέγει ὁ Κύριος· θὰ τὸν βάλω σὲ τόπο ἀσφαλῆ, καὶ θὰ τοῦ μιλήσω μὲ εἰλικρίνεια».

Λέγει ὅτι θὰ σηκωθεῖ· καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι θὰ εἶναι σωματικὸ τὸ σήκωμα, δηλαδή ἡ ἀνάσταση, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο θὰ κάνει νεῦμα ὅτι θέλει νὰ ἀπλώσει τὸ σωτήριο χέρι του σ' αὐτοὺς ποὺ πάσχουν. Κατὰ μεταφορικὴ ὁμως ἔννοια, ἔγινε φανερὴ σὲ ὅλους ἡ σωτηρία μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ ξακουστὴ σὲ ὅλους. Γιατὶ κηρύχθηκε μὲ παρησία σὲ ὀλόκληρη τὴ γῆ.

Στίχ. 7. «Τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι λόγια ἀγνά, ἄργυρος δοκιμασμένος στὴ φωτιά».

Δηλαδή ἀγνοποιά. Γιατὶ δὲν εἶναι νοσηρὰ μὲ κανένα τρόπο, ἀλλ' εἶναι τόσο λαμπερὰ καὶ καθαρὰ, ὥστε νὰ φαίνονται ὅτι

91. Λουκᾶ 20, 2.

εἶναι, πεπυρωμένον δὲ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πλειστάκις· τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ ἑπταπλασίως. Δεδοκιμασμένα τοίνυν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Σωτῆρος τὰ λόγια.

Ἰουδαίοις δὲ διὰ Ἡσαΐου ὀνειδίζει λέγων· «Τὸ ἀργύριον 5 ὑμῶν ἀδόκιμον», τουτέστιν, ὁ λόγος τῆς πίστεως παρατετυπωμένος ἐστὶ καὶ παράσημος, τὸν ἀκριβῆ χαρακτῆρα τῆς βασιλικῆς εἰκόνας μὴ διασώζων.

Στίχ. 8. «Σύ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς».

10 Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, εὐχεται ὁ Προφήτης ῥυθῆναι τῆς ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος γενεᾶς τῶν Ἰουδαίων, τῆς ἀπίστου καὶ φονευτρίας καὶ μοιχαλίδος.

Στίχ. 9. «Κύκλω οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσι».

Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, διὰ τοῦτό φησι, «Φυλάξεις ἡμᾶς», 15 ἐπειδὴ κυκλοῦντες κυκλοῦσιν ἡμᾶς οἱ ἀσεβεῖς, ἐπιβουλεύοντες τῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΒ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν ἐν μετάνοιᾳ τοῦ ἁμαρτήματος 20 γεγονῶς, ἅμα δὲ καὶ τὸ σωτήριο ἡμῖν εὐαγγελιζόμενος, δι' οὗ ἐλάβομεν ὑπογραμμόν, πῶς δεῖ ἡμᾶς, ἐν ἁμαρτίᾳ γενομένους, προσιέναι Θεῷ.

Στίχ. 2. «Ἔως πότε ἀποστρέψεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;» κ.τ.λ.

25 Ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, τί πράττων; ἀναξίους εἶναι κρίνας τῆς ἐποπτίας αὐτοῦ. Διὸ ὑπὸ τοῦ συνειδότος νυττόμενος καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δεδιῶς

εἶναι ἄργυρος δοκιμασμένος στή φωτιά, ὄχι μόνο μιᾶ φορά, ἀλλά καί πάρα πολλές φορές· γιατί αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ἑπταπλάσια. Εἶναι λοιπὸν δοκιμασμένα (ὀλοκάθαρα) τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα γι' αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦν στή γῆ.

Κατηγορεῖ βέβαια τοὺς Ἰουδαίους μέσω τοῦ Ἡσαΐα λέγοντας· «Τὸ ἄργύριό σας δὲν εἶναι δοκιμασμένο»⁹², δηλαδή ὁ λόγος τῆς πίστεως σας εἶναι κίβδηλος καὶ πλαστός, καὶ δὲν διασώζει τὰ ἀκριβῆ χαρακτηριστικὰ τῆς εἰκόνας τοῦ βασιλιᾶ.

Στίχ. 8. «Σύ, Κύριε, εἶθε νὰ μᾶς φυλάξεις καὶ νὰ μᾶς διατηρήσεις».

Κατὰ μεταφορική ἔννοια, ὁ προφήτης προσεύχεται νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σωτήρα γενεὰ τῶν Ἰουδαίων, τὴν ἄπιστη καὶ δολοφόνο καὶ μοιχαλίδα.

Στίχ. 9. «Οἱ ἀσεβεῖς περπατοῦν τριγύρω μας».

Κατὰ μεταφορική ἔννοια, γι' αὐτό, λέγει, «Νὰ μᾶς φυλάξεις», ἐπειδὴ οἱ ἀσεβεῖς μᾶς περικυκλώνουν, ἐπιδιώκοντας νὰ βλάψουν τὴ σωτηρία μας.

ΨΑΛΜΟΣ 12ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Αὐτὸν τὸν ψαλμὸ τὸν ἔψαλε (ὁ Δαβίδ) ὅταν μετανόησε γιὰ τὸ ἁμάρτημά του, ἀλλὰ συγχρόνως μᾶς κηρύσσει τὸ εὐχάριστο μήνυμα τῆς σωτηρίας, μὲ τὸ ὁποῖο ἐλάβαμε ὑπόδειγμα, πῶς πρέπει νὰ προσερχόμαστε στὸν Θεὸ ὅταν ἁμαρτήσουμε.

Στίχ. 2. «Μέχρι πότε θὰ ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ ἐμένα;» κ.τ.λ.

Τι κάνει ὁ Θεὸς ὅταν ἀποστρέφει τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλούς; Τοὺς κρίνει ἀνάξιους τῆς ἐποπτείας του. Γι' αὐτό, δεχόμενος τὰ κεντήματα ἀπὸ τὴν συνείδησή μου καὶ φοβούμενος

κρίσιν, ὡς καὶ μακρὰν γινόμενος αὐτῷ διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἐν τῇ μετανοίᾳ ἀνανεῶμαι, φησί, βουλόμενος κατὰ ψυχὴν, μήπως ἄρα ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀποθανοῦμαι. Καὶ τοῦτό ἐστι μάλιστα ὁ ὀδύνας μου τῇ ψυχῇ παρασκευάζει. Ἄνθ' οὗ Σύμμαχος 5 ἔφη· «Μέριμναν ἐν τῇ καρδίᾳ μου καθ' ἡμέραν». Ταῦτα δὲ ἐγράφη πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, πῶς δεῖ μετανοεῖν ἐφ' ἁμαρτήμασιν ἐκδιδάσκοντα, τοῖς παροῦσι ῥήμασιν οἷα δὴ ὡς φαρμάκοις χρωμένους. Ἡ καὶ λήθην καλεῖ τὴν τῆς βοηθείας ἀναβολήν, καὶ παρακαλεῖ μὴ τελέως τῆς θείας γυμνωθῆναι προ-
10 νοίας.

Στίχ. 3. «Ἔως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμέ;».

Ἐρωτᾷ δὲ περὶ τούτων τὸν Θεὸν οὐχ ὡς αὐτὸν αἴτιον, ἀλλ' ὡς κωλύσαι διὰ τῆς ῥοπῆς τῆς οἰκείας δυνάμενον. Εἰ 15 γὰρ θεοσεβούντων ἡμῶν ταπεινοῦται ὁ ἐχθρός, δηλονότι ἁμαρτανόντων ὑψοῦται· ὕψος γὰρ τοῦ Σατανᾶ ἢ τῶν ἀνθρώπων ταπεινώσεις· ἐπεὶ καθάπερ ὁ Θεὸς ὑψοῦσθαι ἐν τῇ σωτηρίᾳ τῇ ἡμετέρα, οὕτως ὁ διάβολος ἐν τῇ ἀπωλείᾳ ἐπαίρεσθαι λέγεται. Ἀρκεῖ, φησὶν, αὐτῷ ὅτι ἅπαξ ὑψώθη, ἐμοῦ τῇ 20 ἁμαρτία ταπεινωθέντος. Ἴνα τί μέχρι πολλοῦ κατ' ἐμοῦ ὑψοῦται;

Στίχ. 4. «Μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον».

Ὑπνον τὴν ῥαθυμίαν ὠνόμασεν, ἐν ἣ ταῖς τοῦ βίου φαντασίαις ῥεμβόμεθα, ἀργοὶ δὲ ἐπὶ κλίνης τῆς ἡδονῆς ἀναπεσόν- 25 τες κείμεθα. Ὡστε τοίνυν μὴ τῷ ὕπνῳ τῆς ῥαθυμίας τὸν χαλεπὸν ἀκολουθῆσαι θάνατον, φωτισθῆναι τοὺς ὀφθαλμούς, τουτέστι τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθήσεις, προσεύχεται, ἵνα βλέπωσι τὴν ἀλήθειαν. Δέδια μὴ εἰς θάνατον ὁ ὕπνος μεταπέση, ἰσχυροτέρας τῆς λύπης γενομένης τῶν συμφορῶν.

τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ αὐτὸν ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, ἀνανεώνομαι, λέγει, μὲ τὴ μετάνοια μὲ ὅλη τὴ θέληση τῆς ψυχῆς μου, φοβούμενος μήπως πεθάνω μέσα στὴν ἁμαρτία. Καὶ αὐτὸ προπάντων εἶναι ἐκεῖνο ποῦ προκαλεῖ πόνοους στὴν ψυχὴ μου. Γι' αὐτὸ ὁ Σύμμαχος ἐρμήνευσε· «Φροντίδα στὴν καρδιά μου κάθε ἡμέρα». Αὐτὰ ὅμως γράφτηκαν γιὰ τὴ δική μας νοθεσία, διδάσκοντάς μας πῶς πρέπει νὰ μετανοήσουμε γιὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, χρησιμοποιώντας, κατὰ κάποιον τρόπο, τὰ λόγια αὐτὰ ὡς φάρμακα. Ἡ ὀνομάζει καὶ λησιμοσύνη τὴν ἀναβολὴ τῆς βοήθειας, καὶ παρακαλεῖ νὰ μὴ ἀπογυμνωθεῖ τελείως ἀπὸ τὴ φροντίδα τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 3. «Μέχρι πότε ὁ ἐχθρὸς μου θὰ ὑψώνεται (ὑπερηφανεύεται) ἐναντίον μου;».

Ἐρωτᾷ βέβαια γι' αὐτὰ τὸν Θεό, ὅχι σὰν νὰ εἶναι αὐτὸς αἷτιος, ἀλλ' ἐπειδὴ μπορεῖ μὲ ἓνα νεῦμα του νὰ τὸν ἐμποδίσει. Γιατὶ ἐὰν, ὅταν ἐμεῖς σεβόμαστε τὸν Θεό, ὁ ἐχθρὸς ταπεινώνεται, εἶναι φανερὸ ὅτι, ὅταν ἁμαρτάνουμε, ἐξυψώνεται (ὑπερηφανεύεται). Γιατὶ ἀνύψωση τοῦ Σατανᾶ εἶναι ἡ ταπείνωση τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ, ὅπως ὁ Θεὸς ἐξυψώνεται μὲ τὴν δική μας σωτηρία, ἔτσι ὁ διάβολος λέγεται ὅτι ὑπερηφανεύεται μὲ τὴ δική μας ἀπώλεια. Εἶναι ἀρκετὸ γι' αὐτόν, λέγει, ὅτι μιὰ φορὰ ὑπερηφανεύθηκε, ὅταν ἐγὼ ταπεινώθηκα μὲ τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ νὰ ὑπερηφανεύεται ἐναντίον μου πολλές φορές;

Στίχ. 4. «Νὰ μὴ κυριευθῶ ποτὲ ἀπὸ θανατηφόρο ὕπνο».

Ἐπὶ τὸν ὕπνον ὀνομάζει τὴ ραθυμία, κατὰ τὴν ὁποία ὀνειροπολοῦμε μὲ τὶς φαντασίαις τῆς ζωῆς καὶ μένουμε ἀδρανεῖς στὴν κλίνη τῆς ἡδονῆς. Ὡστε λοιπόν, γιὰ νὰ μὴ ἀκολουθήσει τὸν ὕπνον τῆς ραθυμίας ὁ φοβερὸς θάνατος, προσεύχεται νὰ φωτισθοῦν οἱ ὀφθαλμοί, δηλαδὴ οἱ αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ βλέπουν τὴν ἀλήθεια. Φοβᾶμαι μήπως ὁ ὕπνος μεταβληθεῖ σὲ θάνατο, ὅταν ἡ λύπη τῶν συμφορῶν γίνῃ ἐντονώτερη.

Στίχ. 5. «Οἱ θλίβοντές με ἀγαλλιάσονται,
ἐὰν σαλευθῶ».

Ὡσπερ ἀθλητῆς ἀπὸ τοῦ σκάμματος ἀποπηδήσας ἤττηται, οὕτως καὶ ὁ πιστὸς ἀφείδεται ἐξ ἀρχῆς παρέλαβεν, σαλευόμενος πίπτει. Μὴ τοίνυν ἀλλοιωθῶμεν, ἵνα μὴ χαρὰν τοῖς ἡμετέροις ἐχθροῖς ἐμποιήσωμεν.

Στίχ. 5. «Ἄσω τῷ Κυρίῳ τῷ εὐεργετήσαντί με».

Ἰστέον καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τὸ πρότερον, οὐχ ὅτι νῦν ὁ προφήτης οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ὅτι τελεώτερον ἄσει προκόπτων καὶ 10 λειούμενος Τίνι δὲ ἄσει; τῷ εὐεργέτῃ δηλονότι τῷ πλάσαντι καὶ ἀναπλάσαντι.

Στίχ. 6. «Καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου».

Μακάριος ὃς ψάλλει τῷ πνεύματι καὶ τῷ νοῦ, εἰδὼς ὃ ψάλλει, καὶ τοῖς ἔργοις συνιστῶν ὡς ἐπίσταται. Ὁ γὰρ οὗτος 15 ψάλλων, τὸν οὐρανὸν τέμνει, τὰς νεφέλας ὑπερβαίνει, καὶ τῷ Ὑψίστῳ, οὗ τῷ ὀνόματι μελωδεῖ, παρίσταται μηδενὸς ἐμποδίζοντος.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΓ΄.

Στίχ. 1. «Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ·
Οὐκ ἔστι Θεός».

20

Κορυφή τοῦτο πάσης πονηρίας ἐστί. Τὸ γὰρ οἶεσθαι μὴ εἶναι Θεόν, ἀλλ' ἀπὸ ταυτομάτου γεγενῆσθαι τὸ πᾶν, ἀρχὴ πάσης ἀκολασίας καὶ παρανόμου καθέστηκε πράξεως. Δηλοῖ οὖν ὁ λόγος ὡς εἰς τοσοῦτον ἀσεβείας τὸ γένος ἐλήλακεν, 25 ὡς μηδὲ Θεὸν ἐφιστάνειν τοῖς οὖσιν, ἀλλ' ἠγεῖσθαι τὸν σύμπαντα τοῦτον κόσμον, τυχαίαν καὶ αὐτόματον εἰληφέναι τὴν σύστασιν. Τί δὲ ἐστίν, «Εἶπεν ἐν καρδίᾳ»; Ἐπειδὴ τῶν λόγων

Στίχ. 5. «Αὐτοὶ ποὺ μὲ θλίβουν θὰ χαροῦν πολὺ
ἐὰν κλονισθῶ».

“Ὅπως ἓνας ἀθλητῆς ὅταν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸ σκάμμα ἔχει ἠττηθεῖ, ἔτσι καὶ ὁ πιστὸς, ἐγκαταλείποντας αὐτὰ ποὺ παρέλαβε ἀπὸ τὴν ἀρχή, ταλαντευόμενος πέφτει. “Ἄς μὴ ἀλλοιωθοῦμε λοιπὸν, γιὰ νὰ μὴ προκαλέσουμε χαρὰ στοὺς ἐχθροὺς μας.

Στίχ. 5. «Θὰ ψάλλω στὸν Κύριο ποὺ μὲ εὐεργέτησε».

Πρέπει νὰ γνωρίζουμε κι αὐτὸ, ὅπως καὶ τὸ προηγούμενο, ὄχι ὅτι τώρα ὁ προφήτης δὲν γνωρίζει, ἀλλὰ ὅτι τώρα θὰ ψάλλει τελειότερα προοδεύοντας καὶ τελειοποιούμενος. Καὶ σὲ ποιὸν θὰ ψάλλει; Στὸν εὐεργέτη φυσικά, ποὺ τὸν ἔπλασε καὶ τὸν ἀναγέννησε.

Στίχ. 6. «Καὶ θὰ ψάλλω στὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Ὑψίστου».

Εἶναι μακάριος αὐτὸς ποὺ ψάλλει μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν νοῦ, γνωρίζοντας σὲ ποιὸν ψάλλει, καὶ μὲ τὰ ἔργα του ἐπιβεβαιώνει ὅτι τὸν γνωρίζει. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ψάλλει ἔτσι, διασχίζει τὸν οὐρανὸ, ἀνεβαίνει πάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα, καὶ παρουσιάζεται στὸν Ὑψιστο, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου ἐξυμνεῖ, χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζει κανένας.

ΨΑΛΜΟΣ 13ος

Στίχ. 1. «Εἶπε ὁ μωρὸς μέσα στὴν καρδιά του
Δὲν ὑπάρχει Θεός».

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα κάθε κακίας. Γιατὶ τὸ νὰ πιστεύουμε ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός, ἀλλ' ὅτι τὸ σύμπαν δημιουργήθηκε ἀπὸ μόνο του, ἔγινε αἰτία κάθε ἀκολασίας καὶ παράνομης πράξης. Δηλώνει λοιπὸν ὁ λόγος, ὅτι τὸ ἀνθρώπινο γένος ἔχει φτάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀσέβειας, ὥστε οὔτε Θεὸς νὰ προΐσταται τῶν ὄντων, ἀλλὰ νὰ νομίζουν ὅτι ὅλος ὁ κόσμος αὐτὸς δημιουργήθηκε τυχαῖα καὶ αὐτόματα. Καὶ τί σημαίνει, «εἶπε μέσα

ὁ μὲν ἔστι προφορικός, ὁ δὲ ἐνδιάθετος, οὐ περὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου φησὶν ὁ προφήτης, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ δόξης. «Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ», τουτέστιν ἐλογίσατο, «ὅτι οὐκ ἔστι Θεός». Καὶ πᾶς δὲ ὁ ἀνέδην ἁμαρτάνων, δι' ὧν ὁράσται καταφρονῶν, κἂν εἰ μὴ λέγοι φωναῖς, ἀλλ' ἔργοις αὐτοῖς καὶ τῇ τοῦ βίου σκαιότητι μονονουχὶ διακέκραγε τό, «Οὐκ ἔστι Θεός». Οἱ γὰρ οὕτως ζῆν εἰωθότες ὡς μὴ ἐφορῶντος Θεοῦ, πάντα τε δρῶντες ἀπερισκέπτως, ἔργοις αὐτοῖς καὶ πράγμασιν ἀρνούνται Θεόν.

10 **Στίχ. 3.** «Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα».

Νοήσεις δὲ ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν· ἡ γὰρ ἀπὸ γῆς σὰρξ, τὸν τῆς ἁμαρτίας ἐν αὐτῇ κατηρρώστησε νόμον, καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, εὐπαράφορος λίαν εἰς τὸ ἐκνεῦσαι ἐπὶ τὰ πονηρὰ
15 ἐκ νεότητος κατὰ τὸ γεγραμμένον. Δικαίως οὖν ὁ ἱερός ἐπιστυγνάξει λόγος ἡμῖν· «Πάντες», γὰρ, φησὶν, «ἐξέκλιναν». Δέον γὰρ τὴν εὐθειᾶν τραπέσθαι καὶ ἀπὸ τῆς τῶν κτισμάτων καλλονῆς τε καὶ τάξεως ἀναλόγως τὸν γενεσιουργὸν κατιδεῖν, καὶ διὰ τῶν προφητικῶν φωνῶν ὀδηγηθῆναι πρὸς τὴν
20 ἀλήθειαν, τοῦτο μὲν οὐ γέγονεν· εἰς μυρίας δὲ πλάνης καὶ ἀπωλείας ὁδοὺς ἐξετράπησαν, καὶ τοῖς ἔργοις τῆς αἰσχύνης ἠχρειώθησαν, καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ ποιῶν τὸ ἀγαθόν.

Στίχ. 3. «Τάφος ἀνεωγμένος λάρυγξ αὐτῶν», κ.τ.λ.

25 Διόδωρος καὶ Θεόδωρος καὶ Κύριλλος καὶ Δίδυμος. «Τάφος ἀνεωγμένος», κ.τ.λ. «Ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν». Ἐν δὲ τῷ Ἐξαπλῶ ταῦτα οὐχ εὔρηται

στην καρδιά του»; Ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς λόγους, ὁ ἕνας βέβαια εἶναι προφορικός, καὶ ὁ ἄλλος ἐνδόμυχος, ὁ προφήτης δὲν μιᾶ γιὰ τὸν προφορικό λόγο, ἀλλὰ γιὰ τὴ γνώμη τῆς ψυχῆς. Γιατὶ λέγει, «εἶπε μέσα στὴν καρδιά του», δηλαδή σκέφθηκε, «ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός». Καὶ καθέννας πὺν ἁμαρτάνει χωρὶς ντροπῆ, γι' αὐτὰ πὺν φαίνεται νὰ περιφρονεῖ, ἀκόμα καὶ ἂν δὲν τὸ λέγει μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα καὶ μὲ τὴ γεμάτη κακότητα ζωὴ του ἔχει διακηρύξει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ «Δὲν ὑπάρχει Θεός». Γιατὶ αὐτοὶ πὺν ἔχουν συνηθίσει νὰ ζοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, σὰν νὰ μὴ τοὺς βλέπει ὁ Θεός, κάνοντας τὰ πάντα ὑπερίσκηπτα, μὲ τὰ ἴδια τους τὰ ἔργα καὶ τὰ συμβάντα ἀρνοῦνται τὸν Θεό.

Στίχ. 3. «Ὅλοι παρεξέκλιναν καὶ συγχρόνως διεφθάρθησαν. Δὲν ὑπάρχει κανεὶς πὺν νὰ κάνει τὸ καλό».

Αὐτὰ νὰ τὰ ἐκλάβεις καὶ γιὰ τοὺς ἐθνικούς. Γιατὶ ἡ σάρκα πὺν προῆλθε ἀπὸ τὴν γῆ, ἀφοῦ δέχθηκε τὴν προσβολὴ ἀπὸ τὸν νόμο τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου κατέστη εὐκόλα παρασυρόμενος πρὸς τὰ κακὰ ἀπὸ τὴ νεανικὴ ἡλικία του, σύμφωνα μ' αὐτὸ πὺν ἔχει γραφεῖ⁹³. Δίκαια λοιπὸν ὁ ἱερός λόγος μᾶς λέγει μὲ δυσαρέσκεια, «Ὅλοι παρεξέκλιναν». Γιατί, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσουν τὸν ἴσιο δρόμο καὶ ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν τάξη τῶν δημιουργημάτων νὰ δοῦν κατ' ἀναλογία Ἐκεῖνον πὺν τὰ δημιούργησε, καὶ μὲ τίς διδασκαλίες τῶν προφητῶν νὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ἀλήθεια, αὐτὸ βέβαια δὲν ἔγινε, ἀλλὰ ἐξετράπησαν σὲ μύριους δρόμους πλάνης καὶ ἀπώλειας, καὶ μὲ τὰ ἔργα τῆς ντροπῆς ἐξαχρειώθηκαν, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας πὺν νὰ κάνει τὸ καλό.

Στίχ. 3. «Ὁ λάρυγγάς τους εἶναι σὰν ἀνοιγμένος τάφος» κ.τ.λ.

Ὁ Διόδωρος, ὁ Θεόδωρος, ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Δίδυμος «Τάφος ἀνοιγμένος» κ.τ.λ. μέχρι, «στοὺς δρόμους αὐτῶν». Στὰ Ἐξαπλᾶ ὅμως αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν.

Στίχ. 4. «Οὐχὶ γινώσκονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι
τὴν ἀνομίαν;».

Τοῦτον τὸν στίχον ὡς ἐν ἐρωτήσῃ ἀναγνωστέον. Ἐπειδὴ
γὰρ εἶπεν, ὅτι «Πάντες ἐξέκλιναν» καὶ ἐργάζονται τὴν ἀνομί-
5 αν, νῦν φησι. Καὶ ἄρα οὐ μέλλουσι γινώσκειν οὗτοι τὸν Κύρι-
ον καὶ πιστεύειν εἰς αὐτόν; Ναὶ πάντως πολλοὶ πιστεύσου-
σιν· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ μενουσιν ἐν ἀπιστία, καὶ διώξουσι καὶ τυ-
ραννήσουσι τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστόν.

Στίχ. 5. «Ἐκεῖ ἐδειλίασαν φόβον οὗ οὐκ
ἦν φόβος».

10

Καταγινώσκει γὰρ τῶν τοιούτων ὁ Ψαλμωδός. Ἰουδαῖοι
γοῦν οἱ ἐν ἀπιστία μεμενηκότες, ψοφοδεῆ φόβον ἐφοβήθη-
σαν, ὃν οὐκ ἔδει αὐτοὺς φοβηθῆναι. Τίς δὲ ὁ ἀνόητος φόβος;
Ἐδειλίασαν, μὴ ποτε παραδεξάμενοι τὸν Χριστόν καὶ εἰς αὐ-
15 τὸν πιστεύσαντες προσκρούωσι τῷ Θεῷ. Λεχθεῖη δ' ἂν καὶ
περὶ τῶν πιστευσάντων ἢ τοῦ στίχου δύναμις, ὡς εἶναι τὸ λε-
γόμενον τοιοῦτον· Ὁ μὲν νόμος, φησί, Μωσέως κόλασιν
ἐποίει, ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ φόβος ἀγνός ἐστιν, ὡς υἱοὺς γὰρ φο-
βεῖσθαι Πατέρα παρεσκεύασε. Μετὰ τὸν καιρὸν τοίνυν ἐκεῖ-
20 νον, καθ' ὃν δηλονότι ἡ ἐπιφάνεια, φόβον φοβηθήσονται οὗ
οὐκ ἔστι φόβος, ἐκ νομικῆς δηλονότι ἀπειλῆς, ἀλλ' ἢ πρόπου-
σα μᾶλλον ἐλευθέροις εὐλάβεια.

Στίχ. 7. «Τίς δώσει ἐκ Σιών τὸ σωτήριον
τοῦ Ἰσραήλ;».

25 Ὅρα πῶς διψῆ τὸν Κύριον, καὶ οἷον μέλλοντος οὐκ ἀνέ-
χεται, καθ' ὃν ἐπιλάμψειν ἔμελλε καιρὸν τὸ σωτήριον τοῦ Θε-
οῦ καὶ Πατρός, τουτέστι Χριστός. Φησὶ δὲ αὐτόν σωτήριον
τοῦ Ἰσραήλ, διὰ τὸ ἀφικέσθαι τάχα πρωτοτύπως ἕνεκα τοῦ
Ἰσραήλ. Ἐφη γάρ· «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ

Στίχ. 4. «Δέν θά συνετισθοῦν ὅλοι ἐκεῖνοι πού διαπράττουν τήν ἀνομία;».

Αὐτόν τόν στίχο πρέπει νά τόν διαβάσουμε σάν ἐρώτηση. Ἐπειδή δηλαδή εἶπε, ὅτι «ὅλοι παρεξέκλιναν» καί διαπράττουν τήν ἀνομία, τώρα λέγει· Καί ἄρα δέν θά θελήσουν αὐτοί νά γνωρίσουν τόν Κύριο καί νά πιστέψουν σ' αὐτόν; Ναι ὅπως ὅποτε πολλοί θά πιστέψουν. Ὑπάρχουν ὅμως καί ἐκεῖνοι πού ἐπιμένουν στήν ἀπιστία, καί οἱ ὅποιοι θά διώξουν καί θά τυραννήσουν αὐτούς πού πίστεψαν στόν Χριστό.

Στίχ. 5. «Κυριεύθηκαν ἀπό φόβο ἐκεῖ ὅπου δέν ὑπῆρχε φόβος».

Τούς κατηγορεῖ ὁ Ψαλμωδός αὐτούς. Εἶναι βέβαια Ἰουδαῖοι αὐτοί πού ἔμειναν στήν ἀπιστία, πού κυριεύθηκαν ἀπό φόβο λόγω μεγάλης δειλίας, τόν ὅποιο δέν ἔπρεπε νά φοβηθοῦν. Καί ποιός ἦταν αὐτός ὁ ἀνόητος φόβος; Φοβήθηκαν μήπως, ἀποδεχόμενοι τόν Χριστό καί πιστεύοντας σ' αὐτόν, προσκρούσουν στόν Θεό. Θά μπορούσε βέβαια τὸ νόημα τοῦ στίχου νά εἰπωθεῖ καί γι' αὐτούς πού πίστεψαν, ὥστε τὸ λεγόμενο νά ἔχει ὡς ἐξῆς· Ὁ νόμος βέβαια, λέγει, τοῦ Μωυσῆ ἐπέβαλλε τιμωρία, ἐνῶ ὁ φόβος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀγνός, γιατί μᾶς ἔκανε νά σεβόμαστε τόν Θεό ὡς υἱοί. Μετὰ λοιπὸν ἀπὸ τὸν καιρὸ ἐκεῖνον, κατὰ τὸν ὅποιο θά γίνει ἡ ἔλευση τοῦ Χριστοῦ, θά δοκιμάσουν φόβο ἐκεῖ ὅπου δέν ὑπάρχει φόβος, ἀπὸ ἀπειλή δηλαδή τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἡ εὐλάβεια ταιριάζει μᾶλλον σὲ ἐλευθέρους.

Στίχ. 7. «Ποιός θά ἔρθει ἀπὸ τὴν Σιών γιὰ νά προσφέρει τὴ σωτηρία στόν Ἰσραήλ;».

Πρόσεχε πόσο διψᾷ τὸν Κύριο, καί κατὰ κάποιον τρόπο δέν μπορεῖ νά περιμένει τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὅποιο θά λάμψει ἡ σωτηρία τοῦ Θεοῦ καί Πατέρα, δηλαδή ὁ Χριστὸς. Καί τὸν ὀνομάζει σωτηρία τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ τάχα θά ἐρχόταν ἀρχικὰ γιὰ τὸν Ἰσραήλ. Γιατὶ εἶπε· «Δέν ἔχω σταλεῖ γιὰ ἄλλους,, παρὰ

ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ». Ἡ καθ' ἕτερον τρόπον· ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος, Ἰουδαίων ἦσαν αἱ ἐπαγγελίαι, αἱ νομοθεσίαι καὶ ἡ διαθήκη καὶ οἱ πατέρες, ἐξ ὧν γεγένηται τὸ κατὰ σάρκα Χριστός. Διψῶ οὖν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ὁ προσφῆτης φησί. Τίς μοι δώσει ἰδεῖν τὸν Σωτῆρα, ἢ ἐκ τῆς ἄνω Σιῶν καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδημήσαντα, ἢ ἐκ τῆς κάτω Σιῶν διὰ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως προερχόμενον;

ΨΑΛΜΟΣ ΙΔ΄.

Στίχ. 1. «Τίς κατασκηνώσει ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ σου;».

10

Ἄγιον ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ὄρος, διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ ὑπερκείμενον ἅγιον, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ οὐ κατοικεῖ θέβηλος Ὁ τοίνυν παροικῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, καὶ τῇ νῦν πολιτείᾳ ὡς σκιᾷ καὶ χόρτῳ κατὰ πάροδον χρώμενος, οὗτος κατασκηνοῦν, τουτέστι κατοικεῖν, ἐν τῇ μελλούσῃ βασιλείᾳ δυνήσεται. Τίς δὲ ὁ τοιοῦτος καὶ πῶς πολιτευόμενος, ἔχει τοῦ ψαλμοῦ τὰ ἐπαγόμενα.

Στίχ. 3. «Καὶ ὄνειδισμὸν οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ».

Ἐχει τι τὸ ἀσαφές ὁ λόγος· ἄδηλον γὰρ πότερόν ποτε παρὰ τῶν ἔγγιστα τισιν οὐκ ἔλαβεν ὄνειδισμὸν, ἤγουν αὐτὸς κατ' ἐκείνων τὸν ὄνειδισμὸν; Καὶ οἶμαι δὲ ἔγωγε τοῖς δικαιοσύνης ἐπιμεληταῖς ἐπεῖναι πρέπειν κατ' αὐτὸν ἀμφότερα. Καρπὸς γὰρ εἰς λῆξιν τῆς ἐπεικειᾶς τὸ σεπτὸν οὕτω ποιεῖσθαι τοῦ βίου ἀγωγὴν, ὥστε μὴ παρ' ἐτέρων ὄνειδίζεσθαι τυχόν ἐπὶ τῇ τῶν καλλίστων ῥαστῶνῃ, μήτε μὴν αὐτὸν κατονειδίξιν ἑτέροις, κἂν εἴ πού τι διαπέσειάν τε καὶ διαπταίσειαν

25

τὰ πρόβατα τὰ χαμένα τῆς γενεᾶς τοῦ Ἰσραήλ»⁹⁴. Ἡ μὲ ἄλλον τρόπο· γιατί, ὅπως γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, γιὰ τοὺς Ἰουδαίους ἦταν οἱ ὑποσχέσεις, οἱ νομοθεσίες καὶ ἡ διαθήκη, καὶ οἱ πατέρες ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατάγεται κατὰ σάρκα ὁ Χριστός⁹⁵. Διψῶ λοιπὸν τὴν παρουσία του, λέγει ὁ προφήτης. Ποιὸς θὰ μὲ ἀξιώσει νὰ δῶ τὸν Σωτήρα, πού ἦρθε ἢ ἀπὸ τὴν ἄνω Σιών καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανό; ἢ ἀπὸ τὴν κάτω Σιών, προερχόμενος ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὴν κατὰ σάρκα γέννηση;

ΨΑΛΜΟΣ 14ος

Στίχ. 3. «Ποιὸς θὰ κατασηνώσει στὸ ἅγιο ὄρος σου;».

Ἔθος ἅγιο εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ μελλοντικοῦ αἰῶνα. Ἔθος εἶναι, ἐπειδὴ εἶναι ψηλὸ καὶ βρίσκεται πολὺ πάνω, καὶ ἅγιο, ἐπειδὴ σ' αὐτὸ δὲν κατοικεῖ βέβηλος. Αὐτὸς λοιπὸν πού κατοικεῖ στὴ ζωὴ αὐτὴ καὶ χρησιμοποιεῖ τὴ σημερινὴ πολιτεία σὰν σκιὰ καὶ χόρτο ὡς περαστικός, αὐτὸς θὰ κατασηνώσει, δηλαδή θὰ μπορέσει νὰ κατοικήσει στὴ μελλοντικὴ βασιλεία. Ποιὸς ὅμως εἶναι αὐτὸς καὶ πῶς πολιτεύεται, τὸ ἀναφέρουν αὐτὰ πού ἀκολουθοῦν στὸν ψαλμό.

Στίχ. 3. «Καὶ δὲν ἐκστόμισε κατηγορίες ἐναντίον τῶν συνανθρώπων του».

Ὁ λόγος αὐτὸς ἔχει κάποια ἀσάφεια. Γιατὶ εἶναι ἄγνωστο ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο συνέβη. Δὲν δέχθηκε ὁ ἴδιος κατηγορία ἀπὸ κάποιους πού ἦταν κοντά του, ἢ μήπως αὐτὸς δὲν ἐκστόμισε κατηγορία ἐναντίον ἐκείνων; Ἐγὼ βέβαια νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τεθοῦν καὶ τὰ δύο στοὺς ἐπιμελητὲς τῆς δικαιοσύνης. Γιατὶ καρπὸς τῆς ἀπόλυτης ἐπιείκειας εἶναι τὸ νὰ κάνουμε αὐτὸ πού εἶναι σεβαστὸ στὴ ζωὴ μας, ὥστε νὰ μὴ κατηγοροῦμαστε ἐνδεχομένως ἀπὸ ἄλλους γιὰ τὴν ὀκνηρία μας γι' αὐτὰ πού εἶναι κάλλιστα, οὔτε καὶ ἐμεῖς νὰ κατηγοροῦμε ἄλλους, ἔστω καὶ ἂν

νοσεῖ γὰρ ἀνθρώπου φύσις, καὶ πίπτει ῥαδίως εἰς τὸ πλημμε-
λές.

Ἡ ἐξουδένωσις οὐκ ἐξ ὑπερόπτου φρονήματος, ἀλλ' ἐκ
μισοκάκου μᾶλλον καὶ βδελυττομένου τὰ πονηρά.

5

ΨΑΛΜΟΣ ΙΕ'.

Στίχ. 1. «Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ
ἤλπισα».

Πάλιν καὶ τοῦτο πρέπον τῇ τοῦ δούλου μορφῇ· δηλοῖ δὲ
ἄμα καὶ τὴν ἐν πίστει δι' ὁμολογίας δικαίωσιν. Ἐνταῦθα τὸ
10 κοινὸν ὥσπερ πρόσωπον τῆς ἀνθρωπότητος ἀναλαβὼν ὁ
Σωτὴρ, τοὺς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ποιεῖται λόγους οὐχ
ὑπὲρ ἑαυτοῦ μᾶλλον, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς εἷς ἐξ
ἡμῶν διὰ τὴν οἰκονομίαν. Κύριον οὖν ὀνομάζει τὸν Πατέρα,
διὰ τὸ ἐν τῇ τοῦ δούλου αὐτὸς γενέσθαι μορφῇ, φυλαχθῆναι
15 δὲ ἑαυτὸν αἰτεῖ, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἣ ἐστὶν ἡ σὰρξ αὐτοῦ.
Ἡ γὰρ σὰρξ αὐτοῦ Ἐκκλησία· φυλαχθῆναι δὲ ταύτην αἰτεῖ
εἰκότως καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἀναφέροισ' ἂν ἡ Ἐκκλη-
σία καὶ ἡ φυλακή. Τίθησι δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ δεῖν αὐτὸν
φυλάττεσθαι. Διὰ τοῦτο γάρ, φησίν, ὦ Πάτερ, αἰτῶ παρὰ σοῦ
20 φυλαχθῆναι, διότι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα· ἑμαυτὸν δὲ λέγων, τὴν
Ἐκκλησίαν λέγει.

Στίχ. 2. «Εἶπα τῷ Κυρίῳ· Κύριός μου εἶ σὺ,
ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρειάν ἔχεις».

Καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἔλεγεν· «Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέ-
25 ρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν».
Καὶ νῦν ὡς φύσει γενόμενος ἄνθρωπος, Κύριον ἑαυτοῦ τὸν
Πατέρα καλεῖ. Προσθεῖς δέ, «Ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρει-
αν ἔχεις», τῆς νομικῆς λατρείας ἔδειξε τὸ ἀνόνητον. «Ἀγα-

συμβεῖ νὰ πέσουν σὲ κάτι καὶ νὰ φταίξουν. Γιατί ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἀδύναμη καὶ πέφτει εὐκόλα σὲ παρόπτωμα.

Ἡ περιφρόνηση νὰ μὴ προέρχεται ἀπὸ ὑπεροπτικὸ φρόνημα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ μῖσος πρὸς τὸ κακὸ καὶ βδελυγμία πρὸς τὰ πονηρὰ.

ΨΑΛΜΟΣ 15ος

Στίχ. 1. «Φύλαξέ με, Κύριε, γιατί σὲ σένα στήριξα
τις ἐλπίδες μου».

Καὶ αὐτὸ ἐπίσης ταιριάζει στὴ μορφή τοῦ δούλου, συγχρόνως ὅμως φανερώνει καὶ τὴ δικαίωση μὲ ὁμολογία τῆς πίστεως. Ἐδῶ ὁ Σωτήρας ἀναλαμβάνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ κοινὸ πρόσωπο τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἀπευθύνει τὰ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα λόγια τοῦ ὅχι γιὰ τὸν ἑαυτό του μᾶλλον, ἀλλὰ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ χάρη μας, σὰν ἓνας ἀπὸ μᾶς κατ' οἰκονομία. Ὀνομάζει λοιπὸν Κύριο τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἔλαβε τὴ μορφή τοῦ δούλου, καὶ ζητᾶ νὰ φυλαχθεῖ ὁ ἑαυτὸς του γιὰ τὴν Ἐκκλησία, πού εἶναι τὸ σῶμα του. Γιατί τὸ σῶμα του εἶναι ἡ Ἐκκλησία, καὶ πολὺ σωστὰ ζητᾶ νὰ διαφυλαχθεῖ. Καὶ θὰ μπορούσε νὰ ἀναφέρεται ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ φύλαξη στὸ πρόσωπὸ του. Ἀναφέρει βέβαια καὶ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία πρέπει αὐτὸς νὰ φυλαχεῖ. Γιατί λέγει· Γι' αὐτό, Πατέρα, ζητῶ νὰ φυλαχθῶ ἀπὸ σένα, γιατί σὲ σένα στήριξα τις ἐλπίδες μου. Καὶ μιλώντας γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησία.

Στίχ. 2. «Εἶπα στὸν Κύριο· Κύριός μου εἶσαι σύ,
γιατί δὲν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ μου».

Καὶ στὸ Εὐαγγέλιο ἔλεγε· «Ἀνεβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεό μου, καὶ Θεό σας»*. Καὶ τώρα, ἐπειδὴ ἔγινε κατὰ φύσιν ἄνθρωπος, ὀνομάζει τὸν Πατέρα του Κύριο. Προσθέτοντας ἐδῶ, «Γιατί δὲν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ μου», ἔδειξε τὸ ἀνώφελο τῆς λατρείας τοῦ νόμου. Γιατί «ἀγαθὰ»

θά» γὰρ ἐνταῦθα τὰς κατὰ νόμον προσφερομένας θυσίας ὠνόμασεν, ἃς οὐ παραδεχόμενος φαίνεται· τὸ γὰρ τῆς πίστεως ῥῆμα ἐκείνας ἀναιρεῖ. «Μὴ φάγομαι κρέα ταύρων καὶ αἷμα τράγων πίομαι;». Καὶ πάλιν· «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι». Ὅρα δὲ ὅτι Θεοῦ μόνου τὸ ἀνευδεές· οἱ δὲ ἄλλοι λεγόμενοι κύριοι χρήζουσιν ὧν προσάγουσιν αὐτοῖς οἱ ὑπ' αὐτούς, οἷον τῆς τῶν οἰκετῶν γεωργίας, τῆς οἰκοδομῆς, καὶ τῶν ἄλλων. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ Χριστὸς τεκμήριον τίθησι τοῦ ἀληθῶς Κύριον εἶναι τὸν Πατέρα, 10 ὅτι οὐ χρήζει τῶν ἀγαθῶν τῶν προσαγομένων παρ' αὐτοῦ, τουτέστι παρὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ μέντοι κἂν προσεύχεται ὁ Υἱός, κἂν δακρῦν, κἂν παρακαλῆ, οὐκ ἔχει ὁ Πατὴρ χρεῖαν τῶν τοιούτων ἀγαθῶν· εἰδὼς γὰρ πάντα, οὔτε προσευχῆς δέεται, οὔτε λόγων χρήζει προφητικῶν.

15 **Στίχ. 3.** «Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν γῆ αὐτοῦ».

«Ἁγίους» εἶναί φησι τοὺς ἡγιασμένους ἐν πνεύματι, «γῆν» δὲ τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Τὸ δὲ «ἐθαυμάστωσεν», ἀντὶ τοῦ ἔδειξεν ἢ ἐδόξασεν τέθειται. Τὸ δὲ «αὐτοῦ», τὸν Πατέρα σημαίνει, ἵνα ἢ τὸ ὅλαν οὕτω, “τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει 20 γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς”. Διὸ καὶ καλεῖται μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος.

Στίχ. 4. «Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν».

Τῶν ἐθνῶν δηλονότι. Μήπω τῆς ἀληθείας φανερωθείσης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπληθύνθησαν αἱ ἁμαρτίαι καὶ τὰ πάθη. Μετὰ ταῦτα, φανερωθείσης τῆς σωτηρίας, ἐτάχυναν εἰς γνῶσιν καὶ τῶν κακῶν ἀθέτησιν.

Τινὲς δὲ τὰς ποικίλας τῶν ἐθνῶν εἰδωλολατρίας καὶ ἀσθενείας ἐδήλωσαν, ἐξ ὧν οἱ μεταβάλλοντες ἅγιοι γεγόνασι τοῦ Θεοῦ, περὶ ὧν ἔφη «τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῆ», οἱ καὶ ταχέως

98. Ψαλμ. 39.7 Ἐβρ. 10,5.

99. Ἦσ. 9,6.

ἐδῶ ὀνομάζει τις θυσίες ποῦ προσφέρονται σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, τις ὅποῖες φαίνεται νὰ μὴ παραδέχεται. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς πίστεως τις καταργεῖ. «Μήπως θὰ φάω κρέατα ταύρων καὶ θὰ πιῶ αἷμα τράγων;»⁹⁷. Καὶ πάλι: «Θυσία καὶ προσφορὰ δὲν θέλησες, καὶ μοῦ ἔδωσες τέλειο σῶμα»⁹⁸. Καὶ πρόσεχε, ὅτι μόνο ὁ Θεὸς εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ ἀνάγκης, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ποῦ ὀνομάζονται κύριοι, ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὰ ποῦ τοὺς προσφέρουν οἱ ὑπήκουοί τους, ὅπως εἶναι οἱ προσφορῆς τῶν γεωργῶν, τῶν οἰκοδόμων καὶ τῶν ἄλλων. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς τὸ θέτει ὡς ἀπόδειξη τοῦ ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι πραγματικὰ Κύριος, καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποῦ προσφέρονται ἀπὸ αὐτόν, δηλαδή ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ποῦ εἶναι τὸ σῶμα του. Καὶ μάλιστα ἀκόμα καὶ ἂν προσεῦχεται ὁ Υἱός, καὶ ἂν δακρῦζει, καὶ ἂν παρακαλεῖ, ὁ Πατέρας δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τέτοια ἀγαθὰ. Γιατί, ἐπειδὴ τὰ γνωρίζει ὅλα, οὔτε τὴν προσευχὴ ἔχει ἀνάγκη, οὔτε τὰ λόγια τῶν προφητῶν χρειάζεται.

Στίχ. 3. «Στοὺς ἁγίους ποῦ ζοῦν στὴ γῆ του».

«Ἅγιοι», λέγει εἶναι αὐτοὶ ποῦ ἁγιάσθηκαν μὲ τὸ πνεῦμα, ἐνῶ «γῆ» ἢ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Τὸ «ἐθαυμάστωσε» πάλι λέχθηκε ἀντὶ τοῦ ἔδειξε ἢ ἐδόξασε, ἐνῶ τὸ «αὐτοῦ» σημαίνει τὸν Πατέρα, ὥστε τὸ ὅλο νόημα νὰ ἔχει ὡς ἑξῆς: «Σὲ ἐκείνους ποῦ ἁγιάσθηκαν μὲ τὴν πίστη ἔκανε γνωστὸ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα». Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται «ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης βουλής τοῦ Θεοῦ»⁹⁹.

Στίχ. 4. «Πολλαπλασιάσθηκαν οἱ ἀσθένειές τους».

Δηλαδή οἱ ἀσθένειες τῶν ἐθνικῶν. Προτοῦ νὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ ἀλήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶχαν αὐξηθεῖ οἱ ἁμαρτίες καὶ τὰ πάθη. Στὴ συνέχεια, ὅταν ἀποκαλύφθηκε ἡ σωτηρία, ἐπιτάχυναν τὴ γνώση καὶ τὴν ἀθέτηση τῶν κακῶν.

Μερικοὶ ὅμως ὡς ἀσθένειες ὑπονόησαν τις διάφορες λατρεῖες τῶν εἰδώλων καὶ τὰ πάθη τῶν ἐθνικῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὅσοι ἄλλαξαν τρόπο ζωῆς, ἔγιναν ἅγιοι τοῦ Θεοῦ, γιὰ τοὺς

ἀπέστησαν τῶν εἰδώλων, ἢ τῶν διαπονημάτων, ἢ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν τῶν πρὸ τῆς πίστεως, θαυμαστωθέντων τῶν τοῦ Σωτῆρος ἐν αὐτοῖς θελημάτων.

5 Στίχ. 4. «Οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων».

Εἰ μὲν τις θούλοιτο νοεῖν ταῦτα ὡς ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων, ἀποφαντικῶς ἀναγνωστέον τοὺς στίχους, οἷον ἐναργῶς διαγορεύοντος τοῦ Θεοῦ τὰς αἰτίας τῆς ἀποβολῆς τοῦ Ἰσραήλ. Οὐκ ἂν συνάξαιμι, φησὶν, τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, ἀλλ' οὐδ' 10 ἂν μνησθεῖην ἔτι αὐτῶν τῶν ὀνομάτων διὰ χειλέων μου. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; Ἐξ αἱμάτων, φησὶν, τουτέστιν διὰ τὸ πλείστοις αὐτοῦς αἵμασιν ἐνησχολῆσθαι καὶ φόνους. Εἰ δέ τις λέγοι καὶ περὶ ἔθνῶν χρῆναι νοεῖν αὐτόν, ἐκδέξαι κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐτάχυναν περὶ τὴν πίστιν, φησί, καὶ 15 ἀμελ[λ]ητὶ παρεδέξαντο τὸν ἐπιλάμπαντα Κύριον, καὶ πρὸς τὸ θεῖον αὐτοῦ δεδραμήκασιν φῶς, οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν; Ἀναγνωστέον δὲ ὡς ἐν ἐρωτήσει καὶ ὑποστιγμῇ. Ἀλλὰ ναὶ συνάξω, φησὶν, ἐξ αἱμάτων τουτέστιν, ἐπειδὴ πάντες ἀνήρηνται, καὶ τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐξεχύθη αἷματα, κο- 20 μίζοντος εἰς ἀπώλειαν τοῦ Σατανᾶ, καὶ τῆς τῶν δαιμονίων ἀγέλης ὀλέθρου οὐσης αὐτοῖς. Δηλοῖ δὲ τὸ αἷμα τὴν ἀναίρεσιν, ἢ γουν τὴν ἀπώλειαν ἣν ὑπέστησαν αὐτοί, διὰ τὸ μὴ εἶδέναι τὸν τῶν ὄλων Δημιουργόν. Καταφέρεσθαι δὲ ἀγέλη[ν] δεῖ εἰς τὸν ἄδην. Οὕτω γὰρ γέγραπται περὶ αὐτῶν καὶ τοῦ 25 Σατανᾶ: «Ὁ ἐκζητῶν τὰ αἷματα αὐτῶν ἐμνήσθη», καὶ τό, «Ὡς πρόβατα ἐν ἄδῃ ἔθεντο· θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς». Αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ θάνατος, τουτέστιν ὁ θανάτου πρόξενος Σατανᾶς καταποιμένων αὐτούς, καὶ ὥσπερ ἐν τισι σηκοῖς κατακλει[ω] τοῖς ἄδου μυχοῖς. Ἐπειδὴ τοίνυν, φησί, πολλὰ γέγο-

1. Ψαλμ. 9, 13.

2. Ψαλμ. 48, 15.

ὁποίους εἶπε, «Στοὺς ἁγίους ποὺ ζοῦν στὴ γῆ», οἱ ὁποῖοι καὶ γρήγορα ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὰ εἰδῶλα ἢ ἀπὸ τὰ καταπονήματα ἢ ἀπὸ τὰ πάθη τοὺς ποὺ εἶχαν προτοῦ νὰ πιστέψουν, γιατί ἐνήργησαν θαυμαστὰ μέσα τοὺς τὰ θελήματα τοῦ Σωτήρα.

Στίχ. 4. «Δὲν θὰ κάνω λατρευτικὲς συνάξεις ἀπὸ ἀνθρώπους μολυσμένους ἀπὸ αἵματα ἀνθρώπων».

Ἐὰν βέβαια κάποιος θέλει νὰ ἐκλάβει αὐτὰ ὡς λεγόμενα γιὰ τοὺς Ἰουδαίους, πρέπει νὰ διαβάσει τοὺς στίχους ἀρνητικά, σὰν κατὰ κάποιο τρόπο νὰ ὀρίζει ὁ Θεὸς ὀλοκᾶθαρα τὶς αἰτίες τῆς ἀποβολῆς τοῦ Ἰσραήλ. Δὲν θὰ συνάξω, λέγει, τὶς συναγωγὰς τοὺς, οὔτε καὶ θὰ ἀναφέρω μὲ τὰ χεῖλη μου τὰ ὀνόματά τοὺς. Καὶ γιὰ ποιά αἰτία; Ἐξαιτίας τῶν αἱμάτων, λέγει, δηλαδή ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀπασχολοῦνται μὲ πάρα πολλὰ αἵματα καὶ φόνους. Καὶ ἐὰν κάποιος πεῖ, ὅτι πρέπει νὰ νοοῦμε ὅτι τὰ ἴδια λέχθηκαν καὶ γιὰ τοὺς ἐθνικούς, πρέπει νὰ τὸ δεχθοῦμε κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο. Ἐπειδὴ, λέγει, (οἱ ἐθνικοὶ) προσῆλθαν στὴν πίστη ἀμέσως καὶ χωρὶς ἀργοπορία δέχθηκαν τὸν Κύριο ποὺ ἔλαμψε, καὶ ἔτρεξαν πρὸς τὸ θεϊκὸ φῶς του, νὰ μὴ δεχθῶ τὶς συνάξεις τοὺς; Καὶ πρέπει νὰ διαβαστεῖ ὡς ἐρώτηση καὶ μὲ κόμμα. Ναὶ θὰ τοὺς συνάξω, λέγει, ἀπὸ τὰ αἵματα· δηλαδή, ἐπειδὴ ὅλοι ἔχουν σφαγεῖ καὶ χύθηκαν πολλὰ αἱματά τοὺς, γιατί ὁ Σατανᾶς τοὺς ὀδηγοῦσε στὴν ἀπώλεια καὶ ἡ ἀγέλη τῶν δαιμόνων ἦταν καταστροφή γι' αὐτούς. Τὸ αἷμα βέβαια δηλώνει τὴν ἀναίρεση, δηλαδή τὴν ἀπώλεια ποὺ ὑπέστησαν αὐτοί, ἐπειδὴ δὲν γνώριζαν τὸν Δημιουργὸ τῶν ὄλων. Καὶ πρέπει ἡ ἀγέλη τῶν δαιμόνων νὰ γκρεμισθεῖ στὸν ἄδη. Γιατὶ ἔτσι ἔχει γραφεῖ γι' αὐτούς καὶ γιὰ τὸν Σατανᾶ· «Αὐτὸς ποὺ ἀναζητᾶ τὰ αἱματά τοὺς θυμήθηκε»¹, καί, «Τοὺς ἔρριξαν σὰν πρόβατα στὸν ἄδη· θὰ τοὺς ποιμάνει ὁ θάνατος»². Γιατὶ αὐτὸς ἦταν ὁ θάνατος, δηλαδή ὁ Σατανᾶς, ὁ πρόξενος τοῦ θανάτου, ποὺ τοὺς ποιμάνει καὶ τοὺς κλείνει καλά, σὰν σὲ μάντρες, στοὺς κὸλπους τοῦ ἄδη. Ἐπειδὴ λοιπόν, λέγει, χύθηκαν πολλὰ αἵματα αὐτῶν, καὶ ἐπειδὴ προσῆλθαν

νεν αὐτῶν τὰ αἵματα, καὶ ὅτι ἐτάχυναν εἰς πίστιν, οὐκ ἂν εἰκότως ἐλέησας συνάξαιμι τὰς συναγωγὰς αὐτῶν;

Ὁ μέντοι θεῖος Κύριλλος ἐν ἐρωτήσει τοὺς στίχους ἀναγινώσκεσθαι βούλεται. Ἐπειδὴ γάρ, φησὶν, οἱ ἐξ ἔθνῶν κληθέντες ἐπεὶ περὶ τὴν πίστιν ἐτάχυναν, ἄρα γε οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν; Τὸ δὲ «ἐξ αἱμάτων» ἀντὶ τοῦ, “Ἐπειδὴ πάντες ἀνήρηνται”.

Ἡ κατὰ τὸν Ἀκύλαν «Οὐ σπείσω σπονδὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων». Πάλαι μὲν ἔσπενδον οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὸν νόμον Θεῶ, Ἕλληνες δὲ τοῖς εἰδώλοις. Ἐγὼ δὲ παραδώσω καινὰ μυστήρια πᾶσι καὶ θυσίαν ἀναίμακτον, μηκέτι δεχόμενος τὰς κατὰ νόμον σπονδὰς.

Στίχ 5. «Κύριος μερίς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου».

15 «Ποτήριον» δὲ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ κληρονομίαν παρὰ τοῦ Πατρὸς ὀνομάζει, ὡς εὐφραίνειν αὐτὸν δυναμένην, οὐκ οὔσης τοιαύτης τῆς πάλαι, τουτέστιν τοῦ Ἰσραὴλ, στυγητῆς δὲ μᾶλλον καὶ ἀπηχθημένης. Ὡς εὐφραινούσης τοίνυν αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας ποτήριον ὀνομάζει. Ἔφη γάρ που πρὸς αὐτὸ 20 Ἡσαΐας «Καὶ ὡς εὐφραίνεται νεανίσκος ἐπὶ παρθένῳ, οὕτως εὐφραίνεται Κύριος ἐπὶ σοί».

Στίχ. 6. «Σχοινία ἐπέπεσέ μοι ἐν τοῖς κρατίστοις μου».

Σχοινίον μέτρον ἐστίν, ὡς γέγραπται ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην 25 Εὐαγγελίῳ τό, «Οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα». Ἡ τάχα τὸ μέτρον οὐ πρὸς τὴν γνῶσιν αὐτὴν ὀνομάζεται, ἀλλ’ ὡς πρὸς τὸν ὑποδεχόμενον αὐτήν, τῷ μὴ εἶναι αὐτὸν γνώσεως μείζονος δεκτικόν. Καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς μὲν ὑετός ἐστι, μετρεῖται δὲ ἐν τοῖς ὑποδεχομένοις ἀγγελίοις.

γρήγορα στήν πίστη, ἀφοῦ τοὺς ἐλέησα, δὲν θὰ δεχθῶ εὐλογα τὶς συνάξεις τους;

Ὁ θεῖος ὅμως Κύριλλος θέλει οἱ στίχοι νὰ διαβάζονται μὲ ἐρώτηση. Γιατὶ λέγει, Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ποὺ κλήθηκαν στήν πίστη ἔσπευσαν γρήγορα, ἄραγε δὲν πρέπει νὰ δεχθῶ τὶς συνάξεις τους; Τὸ «ἐξ αἵματος» πάλι λέχθηκε ἀντὶ τοῦ, «Ἐπειδὴ ὅλοι ἔχουν θανατωθεῖ».

Ἡ, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀκύλα· «Δὲν θὰ δεχθῶ σπονδὲς αὐτῶν ἀπὸ αἵματα». Παλιότερα βέβαια ἔκαναν σπονδὲς οἱ Ἰουδαῖοι, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ Ἕλληνες στὰ εἰδῶλα. Ἐγὼ ὅμως θὰ παραδώσω καινούργια μυστήρια σὲ ὅλους, καὶ θυσία ἀναίμακτη, μὴ δεχόμενος πιά τι σπονδὲς ποὺ εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ νόμο.

Στίχ. 5. «Ὁ Κύριος εἶναι τὸ μερίδιο τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου».

«Ποτήριο» ὀνομάζει τὴν κληρονομία ποὺ τοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ τὸν εὐφραίνει³, γιατί παλαιότερα δὲν ἦταν τέτοια, δηλαδή τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ ἦταν μυστητὴ μᾶλλον καὶ προκαλοῦσε ἀπέχθεια. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ἐκκλησία τὸν εὐφραίνει, τὴν ὀνομάζει ποτήριο. Γιατὶ εἶπε κάποτε ὁ Ἡσαΐας γι' αὐτό· «Καὶ ὅπως ὁ νεαρὸς εὐφραίνεται μὲ τὴν παρθένο, ἔτσι εὐφραίνεται καὶ ὁ Κύριος μὲ σένα»⁴.

Στίχ. 6. «Μοῦ ἔλαχε μερίδιο ἀπὸ τὰ καλύτερα, μετρημένο μὲ σχοινί».

Τὸ σχοινὶ εἶναι μέτρο, ὅπως ἔχει γραφεῖ στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο· «Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δίνει τὸ πνεῦμα μὲ τὸ μέτρο»⁵. Ἡ ἴσως τὸ μέτρο δὲν λέγεται γιὰ τὴν ἴδια τὴ γνώση, ἀλλὰ σὲ σχέση πρὸς αὐτὸν ποὺ τὴ δέχεται, γιὰ νὰ μὴ δέχεται αὐτὸς περισσότερη γνώση. Γιατὶ καὶ ἡ βροχὴ εἶναι βέβαια ἴδια, μετρεῖται ὅμως μὲ τὰ δοχεῖα ποὺ τὴν δέχονται.

5. Ἰω. 3, 34.

Στίχ 6. «Ἡ κληρονομία μου κρατίστη».

Ἡ μὲν πρώτη κληρονομία, τουτέστιν ὁ Ἰσραήλ, οὐ κρατίστη ἦν, ἀλλὰ καὶ θεοστυγῆς μᾶλλον. Ἀγάπης δὲ σχοινίοις καὶ ἔντονωτάτη διαθέσει Χριστῷ συνῆπται, κληῖρος ὡσπερ
 5 ἐξαίρετος, ἢ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, ἦν καὶ κρατίστην εἰκότως ἀποκαλεῖ· ἔνεστι γὰρ αὐτῇ πολὺ τὸ εὐπειθὲς καὶ εὐήνιον, καὶ κάλλος ἐκλάμπει τὸ νοητόν, διὰ πάσης ἀρετῆς κοσμούμενον.
 Ἡ τάχα τὰ σχοινία, οὐ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης δηλοῖ, ἀλλ' ἐκ μεταφορᾶς τῶν γεωμετρούντων εἴρηται· ὅτι Σχοινίοις ὁ
 10 Πατὴρ τὴν κληρονομίαν μοι διεμέτρησε, καὶ ὄροθεσίους περιέλαβε καὶ κύκλῳ περιετείχισε καὶ κατησφάλισατο, ὥστε μηκέτι τὴν κρατίστην παρ' ἐμοὶ καὶ πατρῶαν διαρπαγῇ κληρονομίαν, εἰς ἣν ἔπεσέ μοι τὰ τῆς κληροδοσίας σχοινία, τουτέστιν ἣτις ἐκληρώθη μοι.

15 Κληρονομία ἐστὶ φύσεως λογικῆς, ἢ θεωρία τῶν γεγονότων καὶ γενησομένων αἰώνων· κληρονομία δὲ Χριστοῦ ἐστὶν ἡ γνῶσις ἐκ τοῦ Θεοῦ.

Στίχ 8. «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου
 διὰ παντός».

20 Τοῦτο ὅμοιον τῷ εὐαγγελικῷ ἐκείνῳ ῥητῷ τῷ λέγοντι· «Οὐκ εἰμι μόνος, ὅτι ὁ Πατὴρ μου μετ' ἐμοῦ ἐστι». Καθ' ὃ μὲν οὖν νοεῖται Θεὸς ὁ Χριστός, αὐτός ἐστιν ὁ πάντα στηρίζων καὶ ἀνέχων, καθ' ὃ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, πρόποι ἂν αὐτῷ καὶ τὸ λέγειν ἐκ δεξιῶν ἐσχηκέναι τὸν Κύριον, ἵνα μὴ σαλευ-
 25 θῇ. Συμπλάττεται γὰρ αὐτοῦ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις, καὶ τὸ τῇ κενώσει πρόπον οὐκ αἰσχύνεται διὰ τὴν οἰκονομίαν. Προσεδεχόμεν ὡν, φησὶν, ὅτι ὁ Πατὴρ μου βοηθεῖ καὶ οὐκ ἐὰ περιτραπῆναι. Τό, «Ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν», εἶπεν ἀντὶ τοῦ, Βοηθεῖ μοι, ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ καὶ κρείττονος τὴν βοήθειαν
 30 καλέσας. Σὺ δέ μοι ὄρα ὅπως γέγονεν ἡ φύσις ἡμῶν εὐδόκι-

Στίχ. 6. «Ἡ κληρονομία μου εἶναι πάρα πολὺ ἰσχυρή».

Ἡ πρώτη βέβαια κληρονομία, δηλαδή ὁ Ἰσραήλ, ὄχι μόνο δὲν ἦταν πολὺ ἰσχυρή, ἀλλὰ μάλλον ἦταν καὶ θεομίσητη. Ὁμως ἐνώθηκε μὲ τὸν Χριστὸ μὲ σχοινιά ἀγάπης καὶ ἐντονώτατη διάθεση, σὰν ἐξαίρετη κληρονομία, ἢ Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν, τὴν ὁποία εὐλόγα ὀνομάζει καὶ πάρα πολὺ ἰσχυρή. Γιατὶ ὑπάρχει σ' αὐτὴν μεγάλη πειθαρχία καὶ ὑπακοή, καὶ ἐκπέμπει κάλλος νοητὸ, τὸ ὁποῖο στολίζεται μὲ κάθε ἀρετή. Ἡ ἐνδεχομένως τὰ σχοινιά δὲν φανερώνουν τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ λέγονται παρμένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὸ ἔργο τοῦ γεωμέτρου. Ὅτι δηλαδή ὁ Πατέρας μέτρησε τὴν κληρονομία μου μὲ σχοινιά καὶ τὴν ὀριοθέτησε καὶ τὴν περιτείχισε καὶ τὴν ἀσφάλισε καλά, ὥστε νὰ μὴν διαρπαγεῖ ποτὲ ἡ ἰσχυρότατη καὶ πατρικὴ κληρονομία μου, στὴν ὁποία ἔπεσαν τὰ σχοινιά τῆς κληρονομίας, δηλαδή αὐτὴ ποὺ μοῦ κληρώθηκε.

Ἡ κληρονομία εἶναι φύσεως λογικῆς, ἢ θεωρία τῶν αἰώνων ποὺ πέρασαν καὶ αὐτῶν ποὺ θὰ ἔρθουν. Κληρονομία ὅμως τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8. «Ἔβλεπα πάντοτε τὸν Κύριο
μπροστὰ μου».

Αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μὲ ἐκεῖνον τὸν εὐαγγελικὸ λόγο ποὺ λέγει: «Δὲν εἶμαι μόνος, γιατί μαζί μου εἶναι ὁ Πατέρας μου»⁶. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ Χριστὸς νοεῖται Θεὸς, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ στηρίζει καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα. Ὡς πρὸς τὸ ὅτι ὅμως ἔγινε ἄνθρωπος, ταιριάζει σ' αὐτὸν νὰ λέμε ὅτι τὸν ἔχει στὰ δεξιά του ὁ Κύριος, γιὰ νὰ μὴ κλονισθεῖ. Γιατὶ πλάθεται μαζί μὲ αὐτὸν μὲ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα, καὶ δὲν ντρέπεται γι' αὐτὸ ποὺ ταιριάζει στὴν κένωση γιὰ χάρη τῆς οἰκονομίας. Δέχομαι λοιπὸν, λέγει, ὅτι ὁ Πατέρας μου μὲ βοηθεῖ καὶ δὲν μὲ ἀφήνει νὰ ἐκτραπῶ. Τό, «εἶναι στὰ δεξιά μου», τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ. Μὲ βοηθεῖ, καλώντας τὴν βοήθεια ἀπὸ τὸν βρισκόμενο στὰ δεξιά καὶ τὸν ἀνώτερο. Σὺ ὅμως πρόσεχε σὲ παρακαλῶ πῶς ἡ φύση μας μὲ τὸν Χριστὸ ἐπέ-

μος ἐν Χριστῷ· προσηνέχθημεν εἰς πρόσωπον τοῦ Πατρὸς οἱ ἐκβεβλημένοι διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, καὶ ἐσχήκαμεν αὐτὸν ἐπαμύνοντα καὶ στηρίζοντα. Ἔχομεν οὖν καὶ ἡμεῖς αἰεὶ τὸν Θεὸν πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ ὡς παρόντος καὶ βοηθοῦντος, οὕτω διανοώμεθα, ἵνα μὴ μετακινήθωμεν ἀπὸ τοῦ καθήκοντος· ἀλλὰ παυθείη μὲν ὁ ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἡμῖν ἀντικείμενος διάβολος· μὴ δεχοίμεθα δὲ τὴν ἀράν, ἣν Ἰούδας λαμβάνει λέγουσαν· «Στήτω ὁ διάβολος ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ»· ἐκ δεξιῶν γὰρ τοῦ μὲν δικαίου ὁ Κύριος, τοῦ δὲ ἁμαρτωλοῦ ὁ διά-
10 βολος.

[Θεὸς γὰρ φύσει καὶ ζωὴ καὶ ζωοποιός, ἐξωποίησε τὸν ἑαυτοῦ ναόν, οὐχ ἑαυτῷ τὸ χρῆμα κατορθῶν, ἀλλ' εἰς ὅλην τοῦ ἀνθρώπου παραπέμπων τὴν φύσιν ὃ ἐντεῦθεν ἀγαθόν. Οὐκ ἠγνόησε τοίνυν τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς, καίτοι τοῦ προπάτο-
15 ρος Ἀδὰμ ἠγνοηκότος αὐτήν.]

Στίχ. 8. «Ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ».

Διὰ τό, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου», καὶ τὸ κεκαθηκέναι μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς τῆς μεγαλωσύνης· πῶς οὖν ὁ Υἱὸς λέγει, «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐκ δεξιῶν μου διὰ
20 παντός», τὸν Πατέρα δηλῶν; Οὐκοῦν δεξιὸς τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, καὶ τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατήρ, κατὰ τό, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί». Ἔοικε δὲ τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἰρηῆσθαι καθ' ὃ γὰρ Θεός, οὐ σαλεύεται. Οὐκ ἄψυχος δὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ· οὐ γὰρ αὐτῆς τὸ λέγειν ἐκ δεξιῶν ἔχειν τὸν Θεὸν καὶ
25 προορᾶν αὐτὸν διὰ παντός, ἵνα μὴ ἁμαρτάνῃ. Κίνησιν γὰρ ἁμαρτικὴν τὸ σαλευθῆναι δηλοῖ

Στίχ. 11. «Μετὰ τοῦ προσώπου σου τερπνότητες ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος».

Ἦν οὖν ἄρα πρόπον τε εἰοικῶς τῷ τῶν ὄλων Δημιουργῷ,

7. Ψαλμ. 108, 6.

8. Ψαλμ. 109, 1.

9. Ἰω. 14, 11.

τυχε εὐδοκίμηση. Ὁδηγηθήκαμε ἐνώπιον τοῦ Πατέρα ἡμεῖς οἱ διωγμένοι ἕξαιτίας τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ καὶ ἀποκτήσαμε αὐτὸν βοηθὸ καὶ στήριγμά μας. Ἄς ἔχουμε λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὸν Θεὸ μπροστὰ στὰ μάτια μας, καὶ νὰ σκεπτόμαστε ὅτι εἶναι παρὼν καὶ μᾶς βοηθῶ, γιὰ νὰ μὴ μετακινηθοῦμε ἀπὸ αὐτὸ ποὺ πρέπει, ἀλλὰ νὰ σταματήσῃ βέβαια ὁ διάβολος ποὺ εἶναι ἀντίθετος ἀπὸ τὰ δεξιὰ μας, καὶ νὰ μὴ δεχόμαστε τὴν κατάρα ποὺ ἔλαβε ὁ Ἰούδας. «Ἄς σταθεῖ ὁ διάβολος στὰ δεξιὰ του»⁷. Γιατὶ στὰ δεξιὰ τοῦ δίκαιου βρίσκεται ὁ Κύριος, ἐνῶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ βρίσκεται ὁ διάβολος.

[Γιατὶ ὁ Θεὸς ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι καὶ ζωὴ καὶ ζωοποιός, ἔδωσε ζωὴ στὸν ναὸ του, χωρὶς νὰ τὸ κάνει αὐτὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ παραπέμποντας σ' ὀλόκληρη τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀγαθὸ ποὺ προέκυψε ἀπὸ αὐτό. Δὲν ἀγνόησε λοιπὸν τὴν ὁδὸ τῆς ζωῆς, ἂν καὶ ὁ προπάτορας Ἀδάμ τὴν ἀγνόησε].

Στίχ. 8. «Γιατὶ βρίσκεται στὰ δεξιὰ μου
γιὰ νὰ μὴ κλονισθῶ».

Ἐπειδὴ ἔχει λεχθεῖ, «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου»⁸, καὶ ἀφοῦ μετὰ τὴν ἀνάληψη κάθισε στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα τῆς μεγαλωσύνης, πῶς τότε ὁ Υἱὸς λέγει, «Ἐβλεπα τὸν Κύριο πάντοτε μπροστὰ μου», ἐννοώντας τὸν Πατέρα; Λοιπὸν ὁ Υἱὸς κάθεται δεξιὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας δεξιὰ ἀπὸ τὸν Υἱό, σύμφωνα μὲ τὸ «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σέ μένα»⁹. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ πρῶτο ἔχει εἰπωθεῖ ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του, γιὰτὶ ὁ Θεὸς δὲν κινεῖται. Καὶ ἡ σὰρκα του δὲν εἶναι ἄψυχη. Γιατὶ δὲν ἀναφέρεται σ' αὐτὴν ὅτι ἔχει τὸν Θεὸ στὰ δεξιὰ της καὶ τὸν βλέπει παντοπινά, γιὰ νὰ μὴ ἁμαρτήσῃ. Γιατὶ τὸ νὰ σαλευθεῖ φανερώνει κίνηση ποὺ ὑπόκειται σὲ ἁμαρτία.

Στίχ. 11. «Μαζὶ μὲ τὸ πρόσωπό σου ὑπάρχουν
εὐφροσύνες στὰ δεξιὰ σου μέχρι τὸ τέλος».

Ἦταν λοιπὸν πρόπον καὶ εὐλογο στὸν Δημιουργὸ καὶ Κύριο

καὶ Κυρίῳ, καὶ Θεῷ τὸ ἀγαλλιᾶσθαι καὶ εὐφραίνεισθαι τῶν αὐτοῦ κτισμάτων ἀναμορφουμένων ἐπὶ τὸ ἄμεινον, καὶ εἰς ὅπερ ἦσαν ἐν ἀρχαῖς ἀναστοιχειουμένων παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, δι' αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ· ὡσπερ γὰρ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα 5 παρήχθη πρὸς γένεσιν, δι' αὐτοῦ τὴν εἰς τὰ ἄμεινω δέχεται διασκευὴν. Δεξιᾷ μὲν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς ὠραῖος, τερπνότη- τα τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ὃς τὴν ἄμορφον καὶ ἀκαλλῆ φύσιν ὑψώσας, ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς θεώσει Θεὸν ἐκάθησεν.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΣ΄.

10 Στίχ. 1. «Εἰσάκουσον, Κύριε, δικαιοσύνης μου».

Δικαιοσύνην ἐνταῦθα οὐ τὴν τελείαν ἀρετὴν λέγει (κομ-
πηρὸν γὰρ τοῦτο καὶ φαρισαϊκόν), ἀλλὰ τὴν δικαίαν αἴτησιν.
Αἰτεῖ γὰρ ὁ Δαβὶδ οὐκ ἀπώλειαν τοῦ Σαούλ, ἀλλ' ἑαυτοῦ σω-
τηρίαν. Ἴσως δέ, ἐπεὶ οὐ ψιλῶν ῥημάτων ἀκούει Θεός, ἀλλ'
15 ἀρετῆς ὡσπερ βρώσης διὰ τῶν πραγμάτων, διδάσκει ἡμᾶς ὁ
προφήτης, πῶς καὶ αὐτοὶ παρακαλοῦντες εἰσακουσθησόμε-
θα ὅτι μετὰ δικαιοσύνης. Εἰ δὲ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ἐστὶν
ἐνταῦθα ὁ παρακαλῶν, δικαιοσύνης Κύριον ὀνομάζει τὸν
Χριστόν, οὐχὶ τῆς ἐν τῷ νόμῳ (ἐκείνη γὰρ οὐκ ἦν ἄμειπτος,
20 ἀλλ' ἔκειτο μέχρι καιροῦ διορθώσεως), ἀλλὰ τῆς ἐν ἀληθείᾳ
δικαιοσύνης, τουτέστι τῆς εὐαγγελικῆς Ἀγαπῶντες οὖν οἱ
ἀπόστολοι, τὴν ἐν πνεύματι προσκύνησιν καὶ λατρείαν φα-
σίν· «Εἰσάκουσον ἡμῶν, ὦ Κύριε, καὶ Θεέ»· οὐχὶ τῆς ἐν τύ-
ποις δικαιοσύνης, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς, τουτέστι τῆς ἀληθινῆς καὶ
25 πνευματικῆς, καθ' ἣν καὶ διαβιοῦν ἐθέλομεν, ἣν καὶ τοῖς ἄλ-
λοις κηρύττομεν. Αὐτῷ δὲ τῷ Χριστῷ μάλιστα πάντων ἀρμο-
διώτατον τὸ λέγειν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ
Πατέρα· «Εἰσάκουσον δικαιοσύνης μου»· «αὐτὸς γὰρ ἁμαρτί-
αν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ».

καὶ Θεὸ τὸ νὰ αἰσθάνεται ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη, βλέποντας τὰ δημιουργήματά του νὰ ἀναπλάθονται πρὸς τὸ καλύτερο καὶ νὰ ἀναγεννῶνται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μέσω τοῦ ἴδιου τοῦ Υἱοῦ του, σ' αὐτὸ πού ἦταν στὴν ἀρχή. Γιατί, ὅπως μέσω αὐτοῦ ἦρθαν τὰ πάντα στὴν ὑπαρξη, ἔτσι πάλι μέσω αὐτοῦ δέχονται τὴ μεταβολή τους πρὸς τὸ καλύτερο. Στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα βέβαια ὁ Υἱὸς εἶναι ὠραῖος, εὐφροσύνη τῆς σάρκας του, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἀνέβασε στὰ ὕψη τὴν ἀμορφη καὶ χωρὶς κάλλος φύση, καὶ ἀφοῦ τὴν θέωσε, τὴν ἔβαλε νὰ καθίσει στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα ὡς Θεός.

ΨΑΛΜΟΣ 16ος

Στίχ. 1. «Ἔκουσε, Κύριε, τὸ δίκαιο αἴτημά μου».

Δικαιοσύνη ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ τὴν τέλεια ἀρετὴ (γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἀλαζονικὸ καὶ φαρισαϊκὸ), ἀλλὰ τὸ δίκαιο αἴτημα. Γιατὶ ὁ Δαβὶδ δὲν ζητᾷ τὸν ἀφανισμό τοῦ Σαούλ, ἀλλὰ τὴ δική του σωτηρία. Ἴσως ὅμως, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν ἀκούει τὰ ἀπλά λόγια, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴ, ἢ ὁποῖα κατὰ κάποιον τρόπο φωνάζει μὲ τὶς πράξεις, ὁ προφήτης μᾶς διδάσκει, πῶς καὶ ἐμεῖς θὰ εἰσακουσθοῦμε κατὰ τὴν παράκλησή μας, δηλαδή μὲ δικαιοσύνη. Καὶ ἐὰν ἐδῶ εἶναι ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων αὐτὸς πὺν παρακαλεῖ, ὀνομάζοντας τὸν Χριστὸ Κύριο δικαιοσύνης, ὄχι τῆς νομικῆς (γιατὶ ἐκείνη δὲν ἦταν ἀμεμπτη, ἀλλὰ ἴσχυε μέχρι νὰ ἔρθει ὁ καιρὸς τῆς διόρθωσής της), ἀλλὰ τῆς ἀληθινῆς δικαιοσύνης, δηλαδή τῆς εὐαγγελικῆς. Ἀγαπώντας λοιπὸν οἱ ἀπόστολοι τὴν πνευματικὴ προσκύνηση καὶ λατρεία, λένε: «Ἔκουσέ μας, Κύριε καὶ Θεέ», ὄχι τῆς τυπικῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ τῆς δικῆς μου, δηλαδή τῆς ἀληθινῆς καὶ πνευματικῆς, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποῖα θέλουμε καὶ νὰ ζοῦμε, τὴν ὁποῖα καὶ κηρύττουμε στοὺς ἄλλους. Ὅμως στὸν ἴδιον τὸν Χριστὸ περισσότερο ἀπὸ ὅλους ταιριάζει νὰ λέγει ὡς ἄνθρωπος στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα: «Ἔκουσε καλὰ τὸ δίκαιο αἴτημά μου», γιατί λέγει: «αὐτὸς δὲν ἔκανε ἁμαρτία, οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»¹⁰.

Στίχ. 2. «Ἐκ προσώπου σου τὸ κριμὰ μου».

Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Αὐτὸς δικαστὴς τῶν ἐπ' ἐμοὶ γενοῦ, καὶ τὴν σὴν εὐθύτητα, ἥτοι τὴν σὴν δικαιοκρισίαν, ἐπιδέτωσάν μου οἱ ὀφθαλμοί.

5 Στίχ. 3. «Ἐπεσκέψω νυκτός, ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ εὐρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία».

Ὁ καὶ νυκτός καὶ ἐν ὕπνοις ἀνεπίδεκτος αἰσχροῶν καὶ παραλόγων φαντασιῶν, εἴ γε δυνατόν ταῦτα λεγέτω. Σημειωτέον δὲ τό, Ἐπεσκέψω, οὐκ ἐπὶ κολάσεως κείμενον. Καὶ πάλιν 10 ἰστέον ὅτι ἐναντίως ὁ διάβολος πυροῖ τῷ Θεῷ· Θεὸς δὲ πυροῖ, εἴτε τὴν προϋπάρχουσαν εὐρίσκη ἀδικίαν, ἢ ἐπεὶ οὐ προϋπάρχει, οὐχ εὐρίσκει.

Στίχ. 7. «Ἐκ τῶν ἀνθεστηκότων τῇ δεξιᾷ σου».

Ἀνθεστηκότας τῇ δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ τοὺς δαίμονάς φησι· 15 δεξιὰ δὲ τοῦ Θεοῦ πᾶς εὐσεβῆς καὶ δίκαιος, περὶ ὧν ἐν ἑτέρῳ λέγει· «Γενηθήτω ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς μου»· Τούτου τῇ σωτηρίᾳ οἱ δαίμονες ἀνθίστανται, ἐξ ὧν ὁ Θεὸς ἐλευθεροῖ τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν.

Ἀνθεστήκασι καὶ τῷ Κυρίῳ, ὅς ἐστι δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, Ἴ- 20 ουδαῖοι καὶ Ἑλληνες, καὶ οἱ τῶν βεβήλων αἰρέσεων εὐρεταί, ἐξ ὧν ὀνοσθῆναι παρακαλοῦσιν οἱ ἀπόστολοι· καὶ τὸ ἀσφαλὲς ὅπερ ἢ φύσις τῇ κόρῃ τοῦ ὀφθαλμοῦ δεδώρηται, τοῦτο ζητοῦσι παρὰ Θεοῦ, ἵνα κατὰ μηδένα τρόπον ἀδικηθῇ αὐτοῖς ὁ τῆς διανοίας ὀφθαλμὸς καὶ πάθοι τὸ σκοτισθῆναι. Ταυτό 25 τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ ἂν εὐξαιτο πρὸς τὸν Πατέρα, ἵνα φυλαχθῇ αὐτός, τουτέστι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἢ τῶν πιστῶν Ἐκκλησία, ἐκ τῶν πολεμούντων αὐτῇ, καθάπερ τις κόρη ὀφθαλμοῦ ἀνεπιθόλωτος καὶ ὀρθὰ βλέπουσα. Φυλαχθείημεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ

Στίχ. 2. «Ἡ κρίση γιά μένα ἄς βγεῖ ἀπό σένα».

Αὐτὸ εἶναι σὰν νὰ λέγει· Γίνε σὺ δικαστὴς σέ μένα, καὶ τὴν δική σου εὐθυκρισία, δηλαδή τὴν δικαιοκρισία σου, ἄς τὴν δοῦν τὰ μάτια μου.

Στίχ. 3. «Μὲ ἐπισκέφθηκες κατὰ τὴν νύχτα, μοῦ ἄναψες φωτιά, καὶ δὲν βρέθηκε σέ μένα ἀδικία».

Αὐτὰ μπορεῖ νὰ τὰ λέγει αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀνεπίδεκτος αἰσχροῶν καὶ παράλογων φαντασιῶν καὶ τὴ νύχτα καὶ στὸν ὕπνο του. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθεῖ, ὅτι τό, «Ἐπισκέφθηκες», δὲν λέγεται ἐδῶ μὲ τὴν ἔννοια τῆς κόλασης. Καὶ πάλι πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι ὁ διάβολος πυρώνει ἀντίθετα μὲ τὸν Θεό· ὁ Θεὸς πυρώνει ἂν βρεῖ ὅτι ὑπάρχει ἀπὸ πρὶν ἀδικία, ἢ ἂν δὲν προϋπάρχει, δὲν βρίσκει.

Στίχ. 7. «Ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀντιστέκονται στὴ δεξιὰ σου».

Ἄντιστεκόμενους στὴ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τοὺς δαίμονες, ἐνῶ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι κάθε εὐσεβὴς καὶ δίκαιος, γιὰ τοὺς ὁποίους ἄλλοῦ λέγει· «Ἄς ἔρθει ἢ βοήθειά σου στὸν ἄνδρα ποὺ βρίσκεται στὰ δεξιὰ σου»¹¹. Στὴ σωτηρία αὐτοῦ ἀντιστέκονται οἱ δαίμονες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἐλευθερώνει ἐκείνους ποὺ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους σ' αὐτόν.

Ἄντιστάθηκαν καὶ στὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος βρίσκεται στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες, καθὼς καὶ οἱ ἐφευρέτες τῶν βέβηλων αἱρέσεων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους παρακαλοῦν νὰ λυτρωθοῦν οἱ ἀπόστολοι, καὶ τὴν ἀσφάλεια ποὺ χάρισε ἡ φύση στὴν κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ, αὐτὴν ζητοῦν ἀπὸ τὸν Θεό, ὥστε νὰ μὴ ἀδικηθεῖ μὲ κανένα τρόπο ὁ ὀφθαλμὸς τῆς διάνοιάς τους καὶ ὑποστεῖ συσκότιση. Αὐτὸ ἀκριβῶς ζητοῦσε καὶ ὁ Σωτῆρας προσευχόμενος ἀπὸ τὸν Πατέρα, γιὰ νὰ φυλαχθεῖ καὶ αὐτός, δηλαδή τὸ σῶμα του, ποὺ εἶναι ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὴν πολεμοῦν, σὰν μιὰ κόρη ὀφθαλμοῦ ἀθόλωτη καὶ βλέποντας σωστά. Εἶθε νὰ φυλαχθοῦμε καὶ ἐμεῖς ἀπὸ

δαιμόνων τῶν ἐναντιουμένων τῇ δεξιᾷ καὶ ἀγαθῇ ἡμῶν πράξει, ἣτις τοῦ Θεοῦ εἶναι λέγεται, ὡς διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος καὶ ἐνεργείας κατορθουμένη, μήποτε τοῦ ἐντὸς ἡμῶν ὀφθαλμοῦ σκοτισθέντος, εἰς τὴν ἀχλὺν τῆς ἁμαρτίας ἐμπέσομεν.

5 *Στίχ. 8.* «Ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου σκεπάσαις με».

Καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲ ἀναγκαίαν ποιοῦνται τὴν αἴτησιν, ὑπὸ σκέπην γενέσθαι τὴν ἐν Χριστῷ, ταλαιπώρους αὐτοὺς ἀποφαίνειν ἐπιχειρούντων ἐχθρῶν καὶ πᾶν εἶδος ἐπιρριπτούντων ἀγρίως ἐπιβουλῆς Πάντες γὰρ «οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς
10 ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται». Ἦθελε καὶ ὁ Σωτὴρ τῆς Ἱερουσαλήμ τὰ τέκνα συναγαγεῖν, ὃν τρόπον ὄρνις συνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησε. Διὸ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὑπὲρ ἰδίου σώματος αἰτεῖ παρὰ τοῦ Πατρὸς τὴν φρουρητικὴν δύναμιν. Καταπονοῦσι καὶ ἡμᾶς καὶ ἀθλίους
15 καὶ ταλαιπώρους ἐργάζονται, οἱ τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς ἁμαρτίας εὐρεταὶ δαίμονες· ἀλλ' ὁ Θεὸς φρουρήσει τὰς καρδίας ἡμῶν καὶ τὰ νοήματα ἡμῶν, ὡς διὰ τινῶν πτερυγῶν συμφυῶν αὐτῷ καὶ ὁμοουσίῳ, τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος.

20 *Στίχ. 11.* «Ἐκβαλόντες με νυνί, περιεκύκλωσάν με».

Καὶ τίνος ἡμᾶς ἐκβάλλουσιν, ὅταν κυκλῶσαι καὶ συλλαβέσθαι θούλονται; Τοῦ νόμου πάντως καὶ τῶν ἐντολῶν, ὃς ἀντὶ τείχους καὶ πόλεως ἰσχυρᾶς ὑπάρχει τοῖς νήφουσι περὶ ἧς εὐρήσεις τὸν προφήτην φθεγξάμενον. «Τίς ἀπάξει με εἰς
25 πόλιν περιοχῆς;». Μὴ τοίνυν ποτὲ ἐκ ταύτης ἀπατηθέντες ἐκπέσωμεν, μήποτε ὑπὸ τὰς χεῖρας τῶν πολεμίων γενώμεθα.

Καὶ οἱ πολεμοῦντες δὲ τοῖς ἀγίοις, οὐδὲν ἄλλο ἔωρων, ἢ

12. Β' Τιμ. 3, 12.

13. Ματθ. 23, 37.

τούς δαίμονες πού ἀντιδροῦν στή δεξιὰ καὶ ἀγαθή μας πράξη, ἢ ὅποια λέγεται ὅτι εἶναι τοῦ Θεοῦ, γιατί κατορθώνεται μὲ τὴ χάρη καὶ τὴν ἐνέργεια αὐτοῦ, μὴ τυχόν σκοτισθεῖ τὸ μάτι πού ὑπάρχει μέσα μας, καὶ πέσουμε στὴν ὁμίχλη τῆς ἁμαρτίας.

Στίχ. 8. «Εἶθε νὰ μὲ σκεπάσεις κάτω ἀπὸ τὰ φτερὰ σου».

Καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐπίσης θεωροῦν ἀναγκαῖο τὸ αἶτημα νὰ βρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ Χριστοῦ, γιατί οἱ ἐχθροὶ προσπαθοῦν νὰ τοὺς παρουσιάσουν ταλαίπωρους, καὶ μὲ τρόπο ἄγριο ἐπιρρίπτουν ἐπάνω τους κάθε εἶδος συκοφαντίας. Γιατὶ λέγει· «Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζήσουν μὲ εὐσέβεια στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ θὰ διωχθοῦν»¹². Καὶ ὁ Σωτῆρας ἤθελε νὰ συγκεντρώσει τὰ τέκνα τῆς Ἱερουσαλήμ μὲ τὸν τρόπο πού ἡ ὄρνιθα συγκεντρώνει τὰ πουλιά της κάτω ἀπὸ τὰ φτερά της, ἀλλὰ δὲν θέλησαν¹³. Γι' αὐτὸ ζητᾶ ἀπὸ τὸν Πατέρα γιὰ τὴν Ἐκκλησία, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ τὸ δικό του σῶμα, τὴ δύναμη πού μπορεῖ νὰ τὴ φρουρήσει. Μᾶς καταπονοῦν καὶ ἐμᾶς καὶ μᾶς καθιστοῦν ἄθλιους καὶ ταλαίπωρους οἱ δαίμονες, οἱ ἐφευρέτες τῆς ἀσέβειας καὶ τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς θὰ φρουρήσει τὶς καρδιές μας καὶ τὶς σκέψεις μας, σὰν μὲ κάποια φτερὰ πού εἶναι ἔμφυτα σ' αὐτὸν καὶ ὁμοούσια, τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του καὶ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος.

Στίχ. 11. «Τώρα, ἀφοῦ μὲ ἔβγαλαν ἔξω, μὲ περικύκλωσαν».

Καὶ ἀπὸ ποῦ μᾶς θγάζουν, ὅταν θέλουν νὰ μᾶς περικυκλώσουν καὶ νὰ μᾶς συλλάβουν; Ὅπως δὴποτε μᾶς θγάζουν ἀπὸ τὸν νόμο καὶ τὶς ἐντολές, ὁ ὁποῖος νόμος εἶναι σὰν τεῖχος καὶ ἰσχυρὴ πόλη γιὰ τοὺς νηφάλιους, γιὰ τὴν ὅποια πόλη θὰ βρεῖς τὸν προφήτη νὰ ἔχει πεῖ· «Ποιὸς θὰ μὲ ὀδηγήσει νικητὴ σὲ πόλη περικυκλωμένη»¹⁴. Εἶθε λοιπὸν νὰ μὴ συμβεῖ νὰ ἐκπέσουμε ἀπὸ αὐτὴν ἐξαπατημένοι, ὥστε νὰ μὴ πέσουμε στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν.

Καὶ ἐκεῖνοι πού πολεμοῦσαν τοὺς ἀγίους, δὲν ἔβλεπαν τίπο-

γουν ἐνενόουν, πλὴν αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ μόνον, τὸ ἐκβαλεῖν τοὺς ἁγίους ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν σπουδασμάτων, καὶ ἐκκλῖναι αὐτοὺς καὶ ἐκτρέψαι τῆς κατὰ Θεὸν ὁδοῦ. Ποῦ δὲ βούλονται οἱ ἐχθροὶ ἀποστῆσαι τοὺς ἁγίους τῆς φιλοθεΐας; Ἐν τῇ γῆ, τουτέστιν ἕως ζῶσι καὶ τὸν ἐπίγειον χῶρον τοῦτον οἰκοῦσιν οἱ ἅγιοι. Μετὰ γὰρ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν, ἐπηρεάζειν οἱ πολεμοῦντες οὐ δύνανται. Λέγουσι μέντοι οἱ ἅγιοι, πάντα τρόπον ἐπιβουλής ὑπομένοντες «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;». Ἐξέβαλον καὶ τὸν Κύριον Ἰουδαῖοι ἔξω τῆς πόλεως 10 καὶ περιεκύκλωσαν, καὶ μέντοι καὶ ἐσκόπουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσι, καὶ εἰς γῆν καταστρέψωσι καὶ σκοποῦντες εὖρον ἀρέσκοντα αὐτοῖς τὸν διὰ σταυροῦ ἀτιμότατον θάνατον.

Στίχ. 12. «Ἐπέλαβόν με ὡσεὶ λέων ἔτοιμος εἰς θήραν».

15 Φοβεράν ἡμῖν τὴν ἐπιβουλήν τῶν δαιμόνων ὑποτίθεται· τί γὰρ λέοντος ἀρπακτικώτερον ἢ φονικώτερον; Οὕτως τοίνυν ἡμῖν οἱ ἀόρατοι ἐχθροὶ μετὰ τὴν θήραν κέχρηται. Ἄλλ' ὅταν ἀντιστῶμεν ἡμεῖς τῷ Πέτρῳ πειθόμενοι· «Νήψατε», φησί, γρηγορήσατε, ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠροῦ 20 ὄμενος περιπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίει· ᾧ ἐὰν ἀντιστῆτε τῇ πίστει, παραχρῆμα ταπεινοῦται, καὶ ὡσεὶ σκύμνος οἰκῶν ἐν ἀποκρύφους. Διὰ δειλίαν εὐρίσκονται [οἱ δαίμονες], φοβούμενοι μὲν ὡς ἰσχυροῖς ἐπελθεῖν, καιρὸν δὲ ὁμῶς ζητοῦντες τούτου γὰρ χάριν κρύπτονται.

25 Ἰστέον γε μὴν, ὅτι καὶ ἐμφανῶς ἐπιπηδᾷ διὰ τῶν οἰκείων ὑπασπιστῶν ὁ παγχάλεπος λέων, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς ὁ αὐτὸς δὲ καὶ ὡς σκύμνος κρύπτεται· ἀρτύει γὰρ λεληθότως ἐπιβουλάς. Περιθείη δ' ἂν τις τὰ τοιάδε καὶ τοῖς αὐτοῦ τέκνοις φρονοῦσι γὰρ τὰ αὐτά.

15. Ρωμ. 8, 35.

16. Α' Πέτρ. 5, 8.

τε ἄλλο, δηλαδή δὲν ἐννοοῦσαν, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ καὶ μόνο, τὸ νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἁγίους ἀπὸ τὶς ἀγαθὲς ἐνέργειές τους καὶ νὰ τοὺς παρεκκλίνουν καὶ νὰ τοὺς ἀποτρέψουν ἀπὸ τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποῦ θέλουν νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἁγίους ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ; Στὴ γῆ, δηλαδή ὅσο ζοῦν καὶ κατοικοῦν αὐτὸν τὸν ἐπίγειο χῶρο οἱ ἅγιοι. Γιατὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησή τους ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ δὲν μποροῦν νὰ ἐπηρεάσουν τοὺς ἁγίους αὐτοὶ πού τοὺς πολεμοῦν. Γιατὶ οἱ ἅγιοι λένε, ὑπομένοντας κἄθε τρόπο σκευωρίας· «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ;»¹⁵. Ἐβγαλαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Κύριο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τὸν περικύκλωσαν, καὶ φυσικὰ μελετοῦσαν μὲ ποιὸν τρόπο νὰ τὸν θανατώσουν καὶ νὰ τὸν παραχώσουν στὴ γῆ, καὶ μελετώντας βρῆκαν νὰ τοὺς ἀρέσει ὁ ἀτιμότατος θάνατος διὰ τῆς σταυρώσεως.

Στίχ. 12. «Μοῦ ἐπιτέθηκαν σὰν λιοντάρι πού εἶναι ἔτοιμο γιὰ κυνήγι».

Θεωρεῖ ὅτι εἶναι φοβερὴ ἢ ἐναντίον μας σκευωρία τῶν δαιμόνων. Πράγματι τί εἶναι πιὸ ἀρπιακικὸ ἢ φονικὸ ἀπὸ τὸ λιοντάρι; Ἐτσι δηλαδή μᾶς μεταχειρίζονται οἱ ἀόρατοι ἐχθροὶ μετὰ τὴ σύλληψη. Ἄλλ' ὅταν ἐμεῖς προβάλλουμε ἀντίσταση πειθαρχώντας στὸν Πέτρο πού λέγει, «Γίνατε νηφάλιοι, μείνατε ἄγρυπνοι, γιατί ὁ ἀντίδικός μας διάβολος, σὰν λιοντάρι πού ὠρύεται, τριγυρίζει γιὰ νὰ βρεῖ κάποιον νὰ τὸν καταπιεῖ»¹⁶, ὅταν ἀντισταθεῖτε σ' αὐτὸν μὲ τὴν πίστη, ἀμέσως ταπεινώνεται, καὶ σὰν μικρὸ λιονταράκι καταφεύγει σὲ κρυψώνα. Οἱ δαίμονες εἶναι δειλοί, φοβούμενοι νὰ ἐπιτεθοῦν σὲ δυνατούς, καὶ ζητοῦν νὰ βροῦν εὐκαιρία. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ κρύβονται.

Πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζουμε, ὅτι τὸ φοβερότατο λιοντάρι, δηλαδή ὁ Σατανᾶς, ἐπιτίθεται καὶ φανερὰ μέσω τῶν ὑπηρετῶν του, ὁ ἴδιος ὅμως κρύβεται σὰν μικρὸ λιονταράκι, γιατί ἐτοιμάζει κρυφὰ τὶς ἐπιθέσεις. Θὰ μπορούσε ὅμως κανεὶς αὐτὰ νὰ τὰ ἀποδώσει καὶ στὰ τέκνα του, γιατί ἔχουν τὸ ἴδιο φρόνημα.

Στίχ 13. «Ρομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρός σου».

*Ῥομφαίαν αὐτοῦ Θεοῦ καλεῖ τὸν δίκαιον, μαχαίρας δί-
κην τὰς τῶν δαιμόνων παρατάξεις τέμνοντα. Δικαίου γὰρ
ψυχῆ, ἁμαρτίας ἀναίρεσις· δικαίου ζωῆ, θάνατος ἡδονῶν.
5 Καὶ διὰ τοῦτο ῥυσθῆναι αὐτὴν ἀπὸ ἀσεβοῦς καὶ χειρὸς
ἐχθρῶν, τουτέστι τοῦ διαδόλου καὶ τῶν δαιμόνων, ὡς σφό-
δρα παρὰ πάντων ἐπιβουλευόμενος προσεύχεται.*

*Στίχ 13. «Ἀνάστηθι, Κύριε, πρόφθασον αὐτούς,
καὶ ὑποσκέλισον αὐτούς».*

10 *Τὸ μὲν «πρόφθασον» δηλοῖ τό, Μὴ ἐπιτρέψῃς εἰς πέρας
αὐτοῖς ἐκθῆναι τὸ σπουδαζόμενον, προλαβὼν δὲ τὸν ἐμὸν
κίνδυνον, τὸ τέλος ἀχρεῖον αὐτῶν ἀποφῆναι τὴν σκαιότητα.
Τὸ δ' «ὑποσκέλισον», ἀντὶ τοῦ, Μὴ εὐοδώσῃς τρέχοντας κατ'
ἐμοῦ· πιπτέτωσαν δὲ μᾶλλον ὡς ὑπαντῶντός τινος καὶ τὸν
15 πανχάλεπον αὐτῶν ἀνακόπτων δρόμον.*

Στίχ 14. «Κύριε, ἀπ' ὀλίγων ἀπὸ γῆς».

*Ὀλίγους, ὡς γε οἶμαι, φησὶν τοὺς ἐξειλεγμένους ἐν τού-
τοις, δηλὸν δὲ ὅτι τοὺς ἀγίους, καὶ τὸν ἀπόβλεπτον παρὰ
Χριστοῦ λαχόντας κληρον. Καὶ αὐτὸς δὲ φησὶν ὁ Σωτὴρ·
20 «Πολλοὶ μὲν οἱ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί».*

*Στίχ. 14. «Διαμέρισον τοίνυν αὐτούς
ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν».*

*Ἀποδίελε, φησί, τῶν ἀγίων, καὶ ἀπόστησον τῶν ἱερωτά-
των τοὺς πονηροὺς πρέπει γὰρ τοῦτο τῇ ζωῇ αὐτῶν. Τοῖς
25 γὰρ ἀποσειομένοις τὸν ἐπὶ Θεῷ ζυγὸν καὶ ἀπηνῆ τοῖς αὐτοῦ
θεσπίσμασιν ἀντανατείνουσι τὸν αὐχένα, πῶς ἂν δοθείη κλη-
ρος ἢ μερίς μετὰ τῶν εὐήνιον ἐχόντων τὸν νοῦν, καὶ ὅπερ ἂν
βούλοιντο πρὸς τοῦτο μάλιστα ἐσπουδακόσιν;*

Στίχ. 13. «Τη ρομφαία σου ἀπὸ τὸ χέρι τῶν ἐχθρῶν σου».

Ρομφαία τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὸν δίκαιο, ὃ ὁποῖος σὰν μάχαιρα κόβει τὶς παρατάξεις τῶν δαιμόνων. Γιατὶ ἡ ψυχὴ τοῦ δίκαιου εἶναι ἀναίρεση τῆς ἁμαρτίας, ἡ ζωὴ τοῦ δίκαιου εἶναι θάνατος τῶν ἡδονῶν. Καὶ γι' αὐτὸ προσεύχεται νὰ γλυτώσει αὐτὴ ἀπὸ τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀπὸ χέρι τῶν ἐχθρῶν, δηλαδή τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων, ἐπειδὴ ἐπιβουλεύεται ὑπερβολικὰ ἀπὸ ὅλους.

Στίχ. 13. «Σήκου, Κύριε, πρόλαβέ τους,
καὶ ὑποσκέλισέ τους».

Τὸ «πρόφθασε» σημαίνει, Μὴ ἐπιτρέψεις νὰ πραγματοποιήσουν αὐτὸ πὺ σχεδιάζουν, καὶ προλαβαίνοντας τὸν δικό μου κίνδυνο, στὸ τέλος νὰ ἀποβεῖ μάταια ἢ κακότητά τους. Τὸ «ὑποσκέλισε» πάλι χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ· Μὴ εὐδοώσεις τὴν ὀρμητικὴν ἐπίθεσίν τους ἐναντίον μου, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ πέσουν σὰν νὰ τοὺς ἐμποδίζει κάποιος καὶ ἀνακόπτει τὸν φοβερώτατο δρόμο τους.

Στίχ. 14. «Κύριε, ξεχώρισε τοὺς λίγους ἀπὸ τὴ γῆ».

Λίγους, ὅπως νομίζω, ὀνομάζει τοὺς ἐκλεκτοὺς μεταξὺ αὐτῶν, δηλαδή τοὺς ἁγίους καὶ ἐκείνους πὺ κέρδισαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν τὸν περιδύλεπτο κληρο. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας λέγει· «Πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, ἀλλὰ λίγοι οἱ ἐκλεκτοί»^{16α}.

Στίχ. 14. «Ξεχώρισέ τους λοιπὸν καὶ ἀπὸ
τὴν ἐδῶ ἀκόμα ζωὴ τους».

Χώρισέ τους ἀπὸ τοὺς ἁγίους, λέγει, καὶ ἀπομάκρυνε τοὺς κακοὺς ἀπὸ τοὺς ἀφιερωμένους. Καθόσον αὐτὸ ταιριάζει στὴ ζωὴ τους. Γιατὶ σ' αὐτοὺς πὺ ἀποτινάσσουν τὸν ζυγὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ὑψώνουν ἄκαμπτο τὸν αὐχένα τους στοὺς νόμους του, πῶς μπορεῖ νὰ δοθεῖ κληρὸς ἢ μερίδα μαζὶ μὲ αὐτοὺς πὺ ἔχουν πειθαρχημένο τὸν νοῦν τους καὶ τρέχουν σ' αὐτὸ πὺ θέλουν μὲ μεγάλη βιασύνη;

ΨΑΛΜΟΣ ΙΖ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, τῷ παιδί Κυρίου τῷ Δαβίδ·
ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς
ταύτης», κ.τ.λ.

5 Τὸ δὲ ἀληθὲς καὶ μυστικόν, οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν
τὸν ἐκ σπέρματος Δαβίδ γεγονότα, καὶ σὺν αὐτῷ υἱοὶ τοῦ Δα-
βίδ χρηματίσαντες, οὗτοι τῷ Χριστῷ τὴν ᾠδὴν ταύτην ἀνακο-
μίζουσι, ὡς ἐκ πάντων ἐχθρῶν ῥυσθέντες καὶ ἐκ τοῦ ἄρχον-
τος τοῦ αἰῶνος τούτου, ὃν τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος ἐξέβα-
10 λεν ὁ Υἱός, καθ' ἃ καὶ πάλαι Θεὸς τὸν Σαοὺλ ἀπόσατο τοῦ
βασιλεύειν ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Εἰσφέρεται δὲ ἐν τῷ ψαλμῷ, ποτὲ
μὲν τὸ πρόσωπον τῶν πιστευσάντων, ποτὲ δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ,
ταῖς ἀνθρωπίναις κεχρημένον φωναῖς. Ταύτητοι καὶ «Εἰς τὸ
τέλος» ἡ ἐπιγραφή. Περιέχει γὰρ ὁ ψαλμὸς τὴν κάθοδον τοῦ
15 Μονογενοῦς, τὴν ἀνάληψιν, τὴν κατὰ τῶν δαιμόνων νίκην,
τοῦ Ἰσραήλ τὴν ἐκβολήν, καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν κλήσιν, ἅτινα
πάντα ἐν τῷ τέλει τῶν αἰώνων ἐγένετο, ὅτε ὁ Μονογενὴς ἐνην-
θρώπησεν. Εἴημεν καὶ ἡμεῖς παῖδες Κυρίου, ὃ ἔστι δοῦλοι καὶ
ὡς ἐν ἡμέρα τῆ ἀρετῆ καὶ τοῖς ἔργοις τοῦ φωτὸς εὐσχημόνως
20 περιπατοῦντες, ῥυσθειῆμεν ἐκ πάντων τῶν ἐχθρῶν, μάλιστα
δὲ τῆς χειρὸς τοῦ Σαοὺλ, τουτέστι τῆς πράξεως καὶ τῆς ἐνερ-
γείας τοῦ Σατανᾶ (ἡ γὰρ χεῖρ, πράξεως σύμβολον), καὶ εἰς τὸ
τέλος τῆς νίκης ἐλθόντες, εὐχαριστεῖν ἀξιοθειῆμεν τῷ νικο-
ποιῷ Χριστῷ.

25 Στίχ. 3. «Ὑπερασπιστὴς μου καὶ κέρασ σωτηρίας μου,
καὶ ἀντιλήπτωρ μου».

Ταῦτα δὲ πάντα δικαίως ὀνομάζεται, περὶ οὗ ψάλλειν
ἡμᾶς αὐτὸς οὗτος ὁ προφήτης ἐδίδαξεν· Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς
ἡμῶν κερατιοῦμεν. Οὕτως ἡμῶν ὑπερασπιστὴς διὰ τῆς σαρ-
30 κός, καθάπερ ἐν ἀσπίδι βέλη τὰ ὑπὲρ ἡμῶν πάθη δεξάμενος.

ΨΑΛΜΟΣ 17ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος· Τοῦ δούλου τοῦ Κυρίου Δαβίδ,
ὁ ὅποῖος ἔψαλε στὸν Κύριο τὰ λόγια αὐτῆς
τῆς ὠδῆς» κ.τ.λ.

Τὸ ἀληθινὸ καὶ μυστικὸ εἶναι, ὅτι αὐτοὶ ποῦ πίστεψαν στὸν Χριστό, ποῦ κατὰγεται ἀπὸ τῆ γενιὰ τοῦ Δαβίδ, καὶ ὑπῆρξαν μαζί μὲ αὐτὸν υἱοὶ τοῦ Δαβίδ, αὐτοὶ προσφέρουν τὴν ὠδὴ αὐτὴ στὸν Χριστό, ἐπειδὴ γλύτωσαν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, τὸν ὅποῖον ἔδιωξε ἀπὸ τὴν τυραννία του ἐναντίον μας ὁ Υἱός, ὅπως καὶ παλιὰ ὁ Θεὸς ἀπομάκρυνε τὸν Σαοὺλ ἀπὸ τοῦ νὰ βασιλεύει στὸν ἰσραηλιτικὸ λαό. Στὸν ψαλμὸ παρουσιάζεται ἄλλοτε τὸ πρόσωπο τῶν πιστῶν, καὶ ἄλλοτε τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὅποῖος χρησιμοποιεῖ τὰ ἀνθρώπινα λόγια. Γι' αὐτὸ καὶ φέρει τὴν ἐπιγραφή· «Στὸ τέλος». Γιατὶ ὁ ψαλμὸς περιέχει τὴν κάθοδο τοῦ Μονογενοῦς, τὴν ἀνάληψη, τὴν νίκη ἐναντίον τῶν δαιμόνων, τὴν ἀποβολὴ τοῦ Ἰσραήλ, καὶ τὴν κλήση τῶν ἐθνικῶν, ποῦ ὅλα ἔγιναν στὸ τέλος τῶν αἰῶνων, ὅταν ἐνανθρώπησε ὁ Μονογενής. Εἴθε νὰ γίνουμε καὶ ἐμεῖς παιδιὰ τοῦ Κυρίου, δηλαδὴ δοῦλοι, καὶ περπατώντας μὲ εὐπρέπεια καὶ σεμνότητα, σὰν σὲ ἡμέρα, στὴν ἀρετὴ καὶ στὰ ἔργα τοῦ φωτός, εἴθε νὰ γλυτώσουμε ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Σαοὺλ, δηλαδὴ ἀπὸ τὶς πράξεις καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ Σατανᾶ (γιατὶ τὸ χέρι εἶναι σύμβολο πράξεως), καὶ ὅταν φτάσουμε στὸ τέλος τῆς νίκης, νὰ ἀξιωθοῦμε νὰ εὐχαριστήσουμε τὸν νικητὴ Χριστό.

Στίχ. 3. «Ὑπερασπιστὴς μου καὶ δύναμη τῆς
σωτηρίας μου καὶ βοηθός μου».

Ἔτσι ὅλα αὐτὰ ἀποδίδονται δίκαια σ' αὐτὸν γιὰ τὸν ὅποῖο μᾶς δίδαξε ὁ ἴδιος ὁ προφήτης (Δαβίδ) νὰ ψάλλουμε· Μὲ σένα καταβάλλουμε τοὺς ἐχθροὺς μας. Αὐτὸς εἶναι ὑπερασπιστὴς μας μὲ τὴν σάρκα, γιατί μὲ αὐτήν, σὰν ἀσπίδα, δέχθηκε σὰν βέλη, τὰ πάθη

Ἀντιλήπτωρ διὰ τῆς θεότητος· μόνη γὰρ ἡμῶν ἀντιλαβέσθαι διὰ τῆς ἀπαθείας ἐδύνατο. Κέρας ἡμῶν σωτηρίας διὰ τοῦ σταυροῦ ἐγένετο· οὐδὲν γὰρ τοῖς δαίμοσιν τοῦ σταυροῦ φοβερώτερον.

5 Στίχ. 9. «Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὄργῃ αὐτοῦ, καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ».

(Κυρίλλου καὶ Ὑπατίου). Ὡσπερ γὰρ καπνὸς προηγείται πυρὸς, ἀνακαιόμενου δὲ πυρὸς καὶ ξυλικὴν δαπανῶντος ὕλην, ἄνθρακας γίνεσθαι συμβαίνει, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ὄργῃ, ἠρξάτο μὲν ὡς διὰ καπνοῦ, ἠϋξήσε δὲ ὡς πῦρ, καὶ τέλος ἀπηνθράκωσε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Δαβίδ. Εἰκότως δὲ καπνὸς καὶ τιμωρία λέγεται, ὡς δακρύων ἐμποιοητικῆ· ἐξέλκει γὰρ πῶς αἰεὶ τῶν ὀμμάτων τὸ δάκρυον ὁ καπνὸς ἐμπίπτων τοῖς ὀφθαλμοῖς Ὁργισθέντος δὲ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κατὰ
15 δαιμονίων διὰ τὴν τοῦ πλάσματος ἀπώλειαν, προηγῆσατο τῆς ἐκδικήσεως ὁ καπνός, ἡ μετρία τοῦ τυραννήσαντος ἐποχή· ἠκολούθησε δὲ καὶ πῦρ, ἡ παντελῆς πάντως τοῦ πολεμίου φθορὰ γενομένη ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ἀπὸ Χριστοῦ, ὃς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον καὶ χαρακτήρ τῆς αὐ-
20 τοῦ ὑποστάσεως Ἐνανθρωπήσαντος γὰρ τοῦ Μονογενοῦς, ἀνήφθη ἀπ' αὐτοῦ πῦρ ὄργῆς κατὰ τῶν δαιμονίων, ὥστε κράζειν αὐτά· «Ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσει ἡμᾶς;». Καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων δὲ προανεδόθη ὥσπερ καπνὸς ἡ παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπ' αὐτοὺς ἀπειλή. Ἐφασκε γάρ· «Ὅταν ἴδητε
25 κυκλουμένην τὴν Ἱερουσαλήμ ὑπὸ στρατοπέδων, τότε ἐρεῖτε τοῖς ὄρεσι· Καλύψατε ἡμᾶς καὶ τοῖς βουνοῖς· Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς». Εἶτα ἐπηκολούθησε καὶ πῦρ ἡ ὄργῃ, καὶ τοσοῦτον ἐπ' αὐτοῖς ἐξεκαύθη, ὥστε καὶ ἄνθρακας αὐτοὺς ἀποτελέσαι, τουτέστι δαπανῆσαι καὶ διαφθεῖραι. Οἶδα καὶ πῦρ καλόν,
30 ὅπερ ἦλθε Χριστὸς βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. Τοῦτο τὸ πῦρ ἐπαινε-

του γιὰ μᾶς. Βοηθός μας εἶναι μὲ τὴν θεότητά του, γιὰτὶ μόνο αὐτή, μὲ τὴν ἀπάθειά της, μποροῦσε νὰ μᾶς βοηθήσει. Δύναμη τῆς σωτηρίας μας ἔγινε μὲ τὸν σταυρό του, γιὰτὶ τίποτε δὲν εἶναι πιὸ φοβερό στοὺς δαίμονες ἀπὸ τὸν σταυρό.

Στίχ. 9. «² Ἀνέβηκε ψηλὰ καπνὸς ἀπὸ τὴν ὀργή του, καὶ φωτιὰ ἀπὸ τὸ πρόσωπό του».

(Τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Ὑπατίου). "Ὅπως ὁ καπνὸς προηγείται τῆς φωτιᾶς, καὶ καθὼς καίει ἡ φωτιὰ τὰ ξύλα ποὺ καίγονται γίνονται κάρβουνα, ἔτσι καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ἄρχισε βέβαια ὡς καπνός, ἀυξήθηκε ὅμως ὡς φωτιὰ, καὶ στὸ τέλος ἀπανθράκωσε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Δαβίδ. Εὐλόγα λοιπὸν ὁ καπνὸς λέγεται καὶ τιμωρία, ἐπειδὴ προκαλεῖ δάκρυα. Γιὰτὶ πάντοτε κατὰ κάποιον τρόπο ὁ καπνὸς προκαλεῖ τὸ δάκρυ τῶν ματιῶν, ὅταν αὐτὸς πέφτει στὰ μάτια. "Ὅταν λοιπὸν ὀργίσθηκε ὁ Δημιουργὸς καὶ ἐναντίον τῶν δαιμονίων ἐξαιτίας τῆς ἀπώλειας τοῦ πλάσματός του, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκδίκηση προηγήθηκε ὁ καπνός, δηλαδὴ ἡ μέτρια ἐποχὴ ἐκείνου ποὺ τυράνησε. Ἀκολούθησε ὅμως καὶ ἡ φωτιὰ, ποὺ ἔγινε ὅπωςδὴποτε ἡ τελειωτικὴ φθορὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι πρόσωπο καὶ σφραγίδα τῆς οὐσίας του¹⁷. Γιὰτὶ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, ἀναψε ἀπὸ αὐτὸν φωτιὰ ὀργῆς ἐναντίον τῶν δαιμονίων, ὥστε αὐτὰ νὰ φωνάζουν «² Ἡρθεσ ἐδῶ πρόωρα γιὰ νὰ μᾶς βασανίσεις»¹⁸. Ἀλλὰ καὶ στοὺς Ἰουδαίους δόθηκε ἀπὸ πρὶν, σὰν καπνός, ἡ ἀπειλὴ τοῦ Χριστοῦ σ' αὐτούς. Γιὰτὶ ἔλεγε· «"Ὅταν δεῖτε νὰ περικυκλώνεται ἡ Ἱερουσαλήμ ἀπὸ στρατοὺς, τότε θὰ πεῖτε στὰ ὄρη· Καλύψτε μας, καὶ στὰ βουνά, Πέσετε ἐπάνω μας»¹⁹. Ἐπειτα ἐπακολούθησε σὰν φωτιὰ ἡ ὀργὴ, καὶ ἦταν τόσο δυνατὴ ἡ φλόγα τῆς ἐπάνω τους, ὥστε νὰ τοὺς κάνει κάρβουνα, δηλαδὴ νὰ τοὺς καταφάγει καὶ νὰ τοὺς ἀφανίσει τελείως. Γνωρίζω ὅμως καὶ φωτιὰ καλὴ, τὴν ὁποία ἦρθε νὰ βάλει στὴ γῆ ὁ Χριστός²⁰. Ἡ φωτιὰ

19. Λουκᾶ 23, 30.

20. Λουκᾶ 12, 49.

τούς ἄνθρακας ἀποτελεῖ· διὰ γὰρ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος θερμότητος τῷ πνεύματι ζέοντες ἀποφαίνονται τινες. Ἀνήφθησαν γοῦν ἀπὸ Θεοῦ ἄνθρακες οἱ ἀπόστολοι, τῇ πρὸς αὐτὸν ἐνώσει πυρούμενοι, καὶ φωστῆρες ἐν κόσμῳ φαινόμενοι· καὶ 5 περὶ αὐτῶν λέλεκται πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ· «Ἔχεις ἄνθρακας πυρὸς καθίσαι ἐπ' αὐτούς, οὗτοι ἔσονται σοι βοήθεια».

Στίχ. 10. «Ἐκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη», κ.τ.λ.

Κατέβη ἵνα τὴν γῆν τῷ οὐρανῷ συνάψῃ, καὶ τοῖς κάτω πρὸς τὰ ἄνω κοινωνίαν χαρίσῃται. Οὐκ ἂν δὲ τοῦτο ἐγένετο, 10 εἰ μὴ καταβάς τοῦτον τὸν τρόπον ἐπεδήμει τῇ γῆ καθ' ὃν ἐδύνατο δέχεσθαι, τουτέστιν ἐν σαρκί, ἥντινα «γνόφον ὑπὸ τοὺς πόδας» ἐκάλεσεν. Αὕτη γὰρ τοῦ Θεοῦ τὴν παρουσίαν τὴν ἐπί συντελείᾳ πρὸς ἡμᾶς γενομένην ἀπέκρουσεν.

Στίχ. 12. «Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ».

15 Σκότος ἐνταῦθα τὴν ἐκ τῆς ἀκαταληψίας ἀχλύν, ἢ καὶ τοῖς εἰς νοῦν τὸν ἡμέτερον ὀφθαλμοῖς ἐμπίπτουσα, τὸν αἰδίως ὄντα μετὰ Πατρός, χρόνου μέτροις μετρεῖν οὐκ ἔῃ. Σκότος τὸ ἀσαφές τοῦ μυστηρίου νόησον, ὅπερ ἀπὸ τῆς σαρκὸς τοῖς ἀπίστοις συνέβαινε, ὅθεν καὶ ἀποκρυφὴν εἰκότως προσηγό- 20 ρευσεν· οὕτως ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων ἔκρουσεν, οἳ θεωροῦντες αὐτὸν καὶ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἀπιστούμενον, ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἔτρεχον, οὐκ εἰδότες τοῦ σταυρωθέντος τὴν δύναμιν.

Στίχ. 12. «Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις
25 ἀέρων».

Κεκρυμμένον γὰρ οὕτως ἐστὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον.

αὐτὴ παράγει ἄνθρακες ἀξιέπαινους. Γιατὶ μὲ τὴ θέρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμφανίζονται μερικοὶ νὰ βράζουν πνευματικά. Πράγματι ἀναψαν ἀπὸ τὸν Θεὸ οἱ ἀπόστολοι σὰν ἄνθρακες, πυρπολούμενοι ἀπὸ τὴν ἔνωσή τους μὲ αὐτὸν καὶ ἐμφανιζόμενοι στὸν κόσμον ὡς φωστῆρες. Καὶ γι' αὐτοὺς ἔχει εἰπωθεῖ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ: «Ἔχεις κάρβουνα ἀναμμένα γιὰ νὰ καθίσεις ἐπάνω τους, καὶ αὐτὰ θὰ εἶναι γιὰ σένα βοήθεια»²¹.

Στίχ. 10. «Χαμήλωσε τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέβηκε».

Κατέβηκε γιὰ νὰ ἐνώσει τὴ γῆ μὲ τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ χαρίσει ἐπικοινωνία στοὺς κάτω μὲ τὰ οὐράνια. Καὶ αὐτὸ δὲν θὰ γινόταν, ἔαν δὲν κατέβαινε στὴ γῆ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ πού μπορούσε νὰ τὸν δεχθεῖ, δηλαδή μὲ τὴ σάρκα, τὴν ὁποία ἀποκάλεσε «σύννεφο κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του». Γιατὶ αὐτὴ ἀπέκρυψε τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ πού θὰ γίνετο κατὰ τὴν συντέλεια τοῦ κόσμου.

Στίχ. 12. «Χρησιμοποίησε τὸ σκοτάδι γιὰ νὰ κρύψει τὸ μεγαλεῖο του».

Σκοτάδι ἐδῶ ὀνομάζει τὴν ὁμίχλη πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἀδυναμία κατανόησης, ἣ καὶ ἐκείνην πού πέφτει στὰ μάτια τοῦ νοῦ μας, ἣ ὁποία δὲν τὸν ἀφήνει νὰ μετρᾷ μὲ τὰ μέτρα τοῦ χρόνου ἐκεῖνον πού βρῖσκεται αἰῶνια μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα. Σκοτάδι νὰ θεωρήσεις τὴν ἀσάφεια τοῦ μυστηρίου, τὸ ὁποῖο συνέβαινε στοὺς ἄπιστους ἐξαιτίας τῆς σαρκας, γι' αὐτὸ καὶ πολὺ σωστὰ τὸ ὀνόμασε ἀπόκρυψη. Ἦτσι ὁ Χριστὸς ἔκρυψε τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ τοὺς δαίμονες, οἱ ὁποῖοι, βλέποντάς τον νὰ μὴ γίνετο πιστευτὸς καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἔτρεχαν στὸν σταυρὸ, μὴ γνωρίζοντας τὴ δύναμη ἐκείνου πού σταυρώθηκε.

Στίχ. 12. «Σκοτεινὸ νερὸ μέσα στὰ σύννεφα τῶν ἀέρων».

Ἦτσι δηλαδή εἶναι κρυμμένο τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 17. «Ἐξαπέστειλεν ἐξ ὕψους καὶ ἔλαβέ με, προσελάβετό με ἐξ ὑδάτων πολλῶν».

ἽΟμολογεῖ καὶ ἡ τῶν πιστῶν Ἐκκλησία, Σωτῆρα ἐξ οὐρανοῦ τὸν Κύριον παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀποσταλῆναι, ὡς ἀκτῖνα ἐξ ἡλίου, καὶ ἐλευθερῶσαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν πολλῶν ὑδάτων, τουτέστι τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, καὶ τῶν ἀλμυρῶν καὶ ταραχῶδῶν τοῦ θίου πραγμάτων καὶ περιστάσεων. Πολλὰ δὲ λέγει τὰ ὕδατα· διάφοροι γὰρ τῶν πειρασμῶν οἱ τρόποι καὶ τῶν πονηρῶν πνευμάτων αἱ ἐπιβουλαί. Ἄλλ' ἐκ πάντων τούτων σέσωκεν ἡμᾶς ὁ Χριστός.

Στίχ. 21. «Κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν χειρῶν μου ἀνταποδώσει μοι».

Συζύγως δὲ καθαρότητα χειρῶν ἐρεῖς τὰ λαμπρὰ καὶ ἀμολύντως ἐνεργούμενα τῆς πίστεως ἔργα, ὧν χωρὶς ἡ πίστις νεκρά ἐστίν.

Στίχ. 31. «Ὁ Θεός μου, ἄμωμος ἡ ὁδός αὐτοῦ».

Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος μόνος Θεὸς ἀληθής· διὸ καὶ Μονογενής διὰ τὸ μόνος εἶναι ὡσπερ Θεός· πάντες γὰρ οἱ ἄλλοι παρουσία τοῦ Θεοῦ Λόγου θεοὶ κατασκευάζονται. Ἐκείνους γὰρ θεοὺς εἶπεν, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο.

Στίχ. 33. «Ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν, καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν ὁδόν μου».

Ἀρμόζει δὲ ταῦτα καὶ τοῖς ἱερουργοῖς τοῦ Εὐαγγελίου, οἷς ἔλεγεν ὁ Σωτῆρ· «Καθίσατε ἐν Ἱερουσαλήμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους», ἣν περιζωσάμενοι καὶ τῷ ἀγίῳ καθοπλισθέντες Πνεύματι (τοῦτο γὰρ ἡ ἐπηγγελμένη δύναμις), ἀκαταγώνιστοι ἐγίνοντο καὶ δαίμοσι καὶ διώκταις καὶ πάθεσι, καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς ἀνεπιλήπτως διῆλθον.

Στίχ. 17. «Ἐστειλε ἀπὸ τὸ ὕψος καὶ μὲ πῆρε.
Μὲ πῆρε μέσα ἀπὸ πολλὰ ὕδατα».

Καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν ὁμολογεῖ, ὅτι ὁ Κύριος στάλθηκε Σωτήρας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἀπὸ τὸν Πατέρα, σὰν ἀκτίνα ἀπὸ τὸν ἥλιο, γιὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσει ἀπὸ τὰ πολλὰ νερά, δηλαδή ἀπὸ τὶς ἀντίθετες δυνάμεις, καὶ ἀπὸ τὰ ἀλμυρὰ καὶ ταραχώδη πράγματα καὶ τὶς περιστάσεις τῆς ζωῆς. Εἶναι πολλά, λέγει τὰ νερά· δηλαδή εἶναι διάφοροι οἱ τρόποι τῶν πειρασμῶν καὶ οἱ ἐπιθέσεις τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μᾶς ἔσωσε ὁ Χριστός.

Στίχ. 21. «Θὰ μοῦ ἀνταποδώσει ἀνάλογα μὲ τὴν
καθαριότητα τῶν χειρῶν μου».

Κατὰ συγγένεια καθαριότητα τῶν χειρῶν θὰ πεῖς τὰ λαμπρὰ ἔργα τῆς πίστεως πού γίνονται χωρὶς μολυσμό, χωρὶς τὰ ὅποια ἡ πίστη εἶναι νεκρή.

Στίχ. 31. «Ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ μου εἶναι ἄμεμπτη».

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, γι' αὐτὸ λέγεται καὶ μονογενής, ἐπειδὴ ὡς Θεὸς εἶναι μόνος. Γιατὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι γίνονται θεοὶ μὲ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ Λόγου. Γιατὶ ὀνόμασε θεοὺς ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους κηρύχθηκε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ²².

Στίχ. 33. «Ὁ Θεὸς μὲ περιβάλλει μὲ δύναμη,
καὶ ἔκανε ἄμεμπτο τὸν δρόμο μου».

Αὐτὰ ταιριάζουν καὶ στοὺς λειτουργοὺς τοῦ Εὐαγγελίου, στοὺς ὁποίους ὁ Σωτήρας ἔλεγε· «Μείνετε στὴν Ἱερουσαλήμ μέχρι πού νὰ δεχθεῖτε δύναμη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ»²³, τὴν ὁποία ἀφοῦ περιζώθηκαν καὶ ὀπλίσθηκαν μὲ τὸ Πνεῦμα (γιατὶ αὐτὸ ἦταν ἡ δύναμη πού τοὺς ὑποσχέθηκε), ἔγιναν ἀκαταμάχητοι καὶ στοὺς δαίμονες καὶ στοὺς διῶκτες καὶ στὰ πάθη, καὶ διήνυσαν τὸν δόμο τῆς ζωῆς τους ἄμεμπτα.

Στίχ 34. «Καταρτιζόμενος τούς πόδας μου ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστῶν με».

Φασὶ τὰς ἐλάφους εὐδρομωτάτας εἶναι, καὶ μὴν καὶ ὄφιο-
κτόνους, καὶ διωκομένας ὑπὸ τῶν θηρευτῶν, ὑψοῦ φέρεσθαι.
5 Ἐδίωξαν οὖν καὶ τὸν Δαβὶδ ἄλλοι τε καὶ ὁ Σαούλ· ἀλλ' οὐ
κατέλαβεν αὐτόν, τοῦ Θεοῦ τάχος αὐτῷ ἐμπαρέχοντος, καὶ
καταπατεῖν ὡς ἰοβόλα θηρία τοὺς πολεμίους ποιῶντος. Ἐ-
πεὶ δὲ ἰδιὸν ἐστὶ τῆς τῶν νεβρῶν φύσεως τὸ ἀναλωτικὸν τῶν
θηρίων καὶ τὸ φυγαδεύειν τῷ ἄσθματι καὶ τῇ τοῦ χρωτὸς ἰδι-
10 ὄτητι τὸ τῶν ὄφεων γένος, εἰκότως νεβρὸς ὁ Κύριος λέγεται,
ὡς πατῶν καὶ ἀναλίσκων τὴν ἐναντίαν ἐνέργειαν, καὶ τοὺς
μαθητὰς εἰς τὴν τῶν ἐλάφων καταρτιζόμενος φύσιν, ἐν οἷς λέ-
γει· «Δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ
σκορπίων». Διώκει μὲν οὖν ὁ Σατανᾶς οἷά τις ὄφιν, ἀλλ' οὐ-
15 τοι λαβόντες ἐξουσίαν παρὰ τοῦ Σωτῆρος πατεῖν ἐπάνω ὄφε-
ων καὶ σκορπίων, τῶν νοητῶν δηλαδή, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύ-
ναμιν τοῦ ἐχθροῦ, οὐχ ἀλίσκονται, ἀλλὰ τὸ χαμαιριφές ἀφέν-
τες φρόνημα, ἀναφοιτῶσιν ὥσπερ εἰς ὄρος τὴν ἀξιόκτητον
ἀρετὴν. Πλὴν οὐκ ἀρκεῖ τὸ ἀναφοιτῆσαι μόνον, ἀλλὰ χρὴ
20 προσεῖναι καὶ τὸ ἐμμένειν τοῖς ἄνω καὶ ἐμφιλοχωρεῖν τοῖς
τῶν ἀρετῶν ὑψώμασι. Διὸ καὶ τὸν δίκαιον, τὸν τοὺς πόδας
κατηρτισμένους ἔχοντα, οὐ μόνον ἀνάγει ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ὁ Θε-
ός, ἀλλὰ καὶ ἰστᾶ ἄνω, τουτέστιν ἴστασθαι παρασκευάζει ἐν
τῇ ἀρετῇ καὶ μὴ καταπίπτειν.

25 Στίχ. 37. «Ἐπλάτυνας τὰ διαθήματά μου».

Διαθήματα λέγει καθ' ἃ ἐκ κακίας εἰς ἀρετὴν, καὶ ἐξ αἰ-
σθητῶν ἐπὶ νοητά, καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰς τὸν μέλ-
λοντα διαβαίνει. Κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν τὰ στενὰ καὶ ἐπίπονα τῷ

Στίχ. 34. «Δίνει δύναμη και εὐκνησία στὰ πόδια μου σὰν τοῦ ἐλαφιού, καὶ μὲ ἀνεβάζει στὰ ψηλὰ βουνά».

Λένε ὅτι τὰ ἐλάφια εἶναι ταχύτατα, ἀλλὰ καὶ θανατώνουν τὰ φίδια, καὶ ὅταν διώκονται ἀπὸ τοὺς κυνηγούς, ἀνεβαίνουν στὰ ψηλά. Καταδίωξαν λοιπὸν καὶ τὸν Δαβὶδ καὶ ἄλλοι καὶ ὁ Σαούλ, ἀλλὰ δὲν τὸν συνέλαβαν, γιατί ὁ Θεὸς τοῦ ἔδινε ταχύτητα καὶ τὸν ἔκανε νὰ καταπατεῖ τοὺς ἐχθρούς του σὰν φαρμακερὰ θηρία. Ἐπειδὴ εἶναι γνώρισμα τῆς φύσεως τῶν ἐλαφιῶν τὸ νὰ θανατώνουν τὰ θηρία, καὶ νὰ τρέπουν σὲ φυγὴ μὲ τὸ λαχάνιασμα καὶ τὴν ιδιότητα τῆς ἐπιδερμίδας τους τὸ γένος τῶν φιδιῶν, δίκαια καὶ ὁ Κύριος λέγεται ἐλάφι, ἐπειδὴ πατᾶ καὶ ἔξολοθρεύει τὴν ἐνέργεια τοῦ ἐχθροῦ, καὶ παρέχει στοὺς μαθητές του δύναμη νὰ μοιάσουν τῇ φύσει τῶν ἐλαφιῶν, λέγοντάς τους: «Σᾶς ἔδωσα δύναμη νὰ πατᾶτε πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς»²⁴. Τοὺς καταδιώκει βέβαια ὁ Σατανᾶς σὰν φίδι, ὅμως αὐτοί, ἔχοντας λάβει ἐξουσία ἀπὸ τὸν Σωτῆρα νὰ πατοῦν ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς, τοὺς νοητοὺς βέβαια, καὶ σ' ὀλόκληρη τῇ δύνامي τοῦ ἐχθροῦ, δὲν νικῶνται. Ἀντίθετα, ἔχοντας ἀφήσει τὸ φρόνημα τὸ προσκολλημένο στὴ γῆ, μεταπηδοῦν καὶ ἀνεβαίνουν, σὰν σὲ ὄρος, στὴν ἄξια πρὸς ἀπόκτηση ἀρετῆ. Ὅμως δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀπομακρυνθοῦμε, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσέλθουμε καὶ νὰ ἐνδιατρίβουμε στὰ ψηλὰ καὶ νὰ διαμένουμε μὲ εὐχαρίστηση στὰ ὑψώματα τῶν ἀρετῶν. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν δίκαιο, αὐτὸν ποὺ ἔχει ἀσκημένα καὶ δυναμωμένα τὰ πόδια, ὄχι μόνον ὁ Θεὸς τὴν ἀνεβάζει στὰ ψηλά, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐγκαθιστᾶ ἐπάνω, δηλαδὴ τὸν προετοιμάζει νὰ μένει σταθερὸς στὴν ἀρετῆ καὶ νὰ μὴ χάνει τὸ θάρρος του.

Στίχ. 37. «Διευκόλυνες τὴν κίνηση στὰ πόδια μου».

Λέγοντας «διαβήματα» ἐννοεῖ τὴ διάβασή του ἀπὸ τὴν κακία στὴν ἀρετῆ, ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ στὰ νοητὰ, καὶ ἀπὸ τὸν παρόνα αἰῶνα στὸν μέλλοντα. Στὴν ἀρχὴ λοιπὸν εἶναι στενὰ καὶ κοπιαστικὰ γι' αὐτὸν ποὺ βαδίζει τῇ γεμάτῃ θλίψεϊς ὁδὸ,

τὴν τεθλιμμένην ὀδεύοντι καὶ τῶν ἐχθρῶν βουλομένῳ διαβαίνειν τὰ σκάνδαλα, τῇ δὲ προκοπῇ πλατυνόμενα.

Στίχ. 44. «Λαός, ὃν οὐκ ἔγνω, ἐδούλευσέ μοι».

Οὐκ ἀγνοίας ἐστὶ σημαντικὸν (ταῦτα γὰρ οἶδεν ὡς Θεός), ἀλλ' ὅτι οἱ κατὰ καιροῦς τὴν οἰκειότητα τὴν εἰς ἐμὲ μὴ λαχόντες. Λέγοιτο δὲ ταῦτα καὶ ἐκ προσώπου Χριστοῦ καὶ Δαβίδ, οὐπὲρ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γενομένου τὸ πρόσωπον ἀνείληφεν ὁ Χριστός. Εἰ δὲ μὴ τῶν ἐθνῶν ἐβασίλευσεν ὁ Δαβίδ, ἐπὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ Χριστὸν τὸν λόγον ἀνύσωμεν, τὸν αἰ
10 μὲν ὡς Θεὸν ἀπάντων δεσπύζοντα, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὴν ἐθελούσιον τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων δουλείαν δεξάμενον. Διπλὸν δὲ τὸ γινώσκειν τὰς καρδίας ἡμῶν, ἢ τὸ ἐπίστασθαι ἢ τὸ ἠνώσθαι γνωστῶ τὸ γινώσκον. Κατὰ πρότερον σημαινόμενον, καὶ τοὺς φαύλους γινώσκει Θεός, πρὸς
15 οὓς εἶπεν ὁ Σωτὴρ· «Ἑμεῖς ἐστε ὡς δικαιοῦντες αὐτοὺς ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν». Καὶ ἐν τῷ προφήτῃ· «Διότι ἔγνω πάσας τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν». Κατὰ δὲ τὸ β', μόνους λέγεται τοὺς δικαίους εἰδέναί· ἔγνω γὰρ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ. Πρὸς γὰρ φαύλους ἔλε-
20 γεν ὁ Σωτὴρ· «Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, ἐργάται ἀνομίας, οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς». Καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τοίνυν λαὸς εἰδωλολατρῶν πάλαι καὶ ἁμαρτάνων, καὶ τούτου χάριν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος μὴ γινωσκόμενος, μεταβαίνων διὰ μετανοίας, εἴρηται δουλεύειν αὐτῷ. Διόπερ οὐκ εἶπεν· «Ὁν οὐ γινώσκω (ὁ γὰρ
25 ἔτι τὰ τῆς κακίας ἐνεργῶν, οὐ γινώσκεται), ἀλλ' ὃν οὐκ ἔγνω πάλαι, νῦν δὲ δηλὸν ἐστὶ γινώσκειν. Ὅποῖον τὸ ἀποστολικόν· «Ἀλλὰ τότε μὲν οὐδ' εἰδότες Θεὸν ἐδουλεύσατε, τοῖς φύσει μὴ οὔσι θεοῖς, νῦν δὲ γνόντες Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες

25. Λουκᾶ 16, 15.

26. Ἀμῶς 5, 12.

καὶ θέλει νὰ περάσει τὰ σκάνδαλα τῶν ἐχθρῶν, μὲ τὴν πρόοδο ὅμως στὴν ἀρετὴ γίνονται πλατύτερα.

Στίχ. 44. «Λαὸς τὸν ὁποῖο δὲν γνώριζα, μὲ ὑπερέτησε».

Δὲν σημαίνει αὐτὸ ἄγνοια (γιατὶ αὐτὰ τὰ γνώριζε ὡς Θεός), ἀλλ' ἐννοεῖ αὐτοὺς ποὺ κατὰ καιροὺς δὲν εἶχαν ἐπιτύχει τὴν οἰκειότητα μαζί μου. Θὰ μπορούσαν αὐτὰ νὰ λεχθοῦν καὶ ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ ἀπὸ τὸν Δαβίδ, τοῦ ὁποῖου τὸ πρόσωπο ἀνέλαβε ὁ Χριστός, ἀφοῦ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ σπέρμα αὐτοῦ. Ἐὰν λοιπὸν δὲν βασίλευσε στὰ ἔθνη ὁ Δαβίδ, θὰ ἀποδώσουμε τὸν λόγο στὸν Χριστὸ ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὡς Θεὸς εἶναι δεσπότης πάντοτε ὅλων, καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησή του δέχθηκε τὴν δουλεία ἐκείνων ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν. Τὸ ὅτι γνωρίζει τὶς καρδιές μας ἔχει διπλῆ σημασία, ἢ ὅτι τὶς γνωρίζει, ἢ ὅτι ἐνώθη με γνώση μαζί του αὐτὸ ποὺ γνωρίζει. Ὡς πρὸς αὐτὸ ποὺ σημαίνει τὸ πρῶτο, ὁ Θεὸς γνωρίζει καὶ τοὺς κακοὺς, πρὸς τοὺς ὁποῖους ὁ Σωτῆρας εἶπε· «Σεῖς εἶστε ἐκεῖνοι ποὺ παρουσιάζετε τοὺς ἑαυτοὺς σας δίκαιους μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ Θεὸς γνωρίζει τὶς καρδιές σας»²⁵. Καὶ μέσω τοῦ προφήτη· «Γιατὶ γνωρίζω ὅλες τὶς ἁμαρτίες σας»²⁶. Ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερο σημεινόμενο, λέγεται ὅτι γνωρίζει μόνο τοὺς δίκαιους. Γιατὶ ὁ Κύριος γνώρισε ποιοὶ ἦταν δικοὶ του. Πράγματι πρὸς τοὺς κακοὺς ὁ Σωτῆρας ἔλεγε· «Φύγετε ἀπὸ ἐμένα, ἐργάτες τῆς παρανομίας, ποτὲ δὲν σᾶς γνώρισα»²⁷. Καὶ ὁ λαὸς τῶν ἐθνικῶν λοιπὸν ποὺ λάτρευε τὰ εἰδωλα παλαιότερα καὶ ἁμάρτανε καὶ ἐξατίας αὐτοῦ δὲν ἦταν γνωστὸς ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, πηγαίνοντας σ' αὐτόν με μετάνοια, εἰπώθηκε ὅτι ὑπερετοῦν αὐτόν. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, Αὐτόν δὲν τὸν γνωρίζω (γιατὶ αὐτὸς ποὺ κάνει ἀκόμα τὰ ἔργα τῆς κακίας δὲν γνωρίζεται), ἀλλὰ αὐτόν ποὺ δὲν γνώριζα παλιά, τώρα εἶναι φανερὸ ὅτι τὸν γνωρίζω, ὅπως λέγει ὁ λόγος τοῦ ἀποστόλου· «Ἀλλὰ τότε βέβαια μὴ γνωρίζοντας τὸν Θεὸ λατρεύατε ἐκείνους ποὺ δὲν εἶναι θεοί, τώρα ὅμως γνωρίσατε τὸν Θεό, ἢ μᾶλλον γνωρισθήκατε ἀπὸ

27. Λουκᾶ 13, 27.

ὑπ' αὐτοῦ». Ἀγνοοῦντες γάρ, ἠγνοοῦντο· γνόντες δέ, ἐγνώσθησαν.

Στίχ. 46. «Υἱοὶ ἀλλότριοι».

Ὁ κληθεὶς υἱὸς πρωτότοκος Ἰσραὴλ, ἀλλότριος ἐκλήθη δὲ διὰ τὴν ἀπιστίαν υἱός.

Στίχ. 46. «Ἐπαλαιώθησαν καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτοῦ».

Ἀντὶ δὲ τοῦ, «Ἐπαλαιώθησαν καὶ ἐχώλαναν», “Ἀτιμασθήσονται καὶ ἐντραπήσονται” Σύμμαχος εἶρηκεν.

10 Στίχ. 47. «Ζῆ Κύριος».

Τό, «Ζῆ Κύριος», ἀντὶ τοῦ, “Μὰ τὸν ζῶντα Κύριον”, ἔχει ἡ Γραφή, καθὼς καὶ ὁ Ἰώβ φησι· «Ζῆ Κύριος, ὃς οὕτω με κέκρικεν, καὶ ὁ πικράνας μου τὴν ψυχὴν, ἧ μὲν ἔτι τῆς πνοῆς μου ἐνούσης, πνεῦμα δὲ θεῖον τὸ περιόν μοι ἐν ῥοσίν».

15 ΨΑΛΜΟΣ ΙΗ΄.

Στίχ. 2. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ».

Ἡ μὲν τῶν Ἑλλήνων πληθὺς τῷ μεγέθει καὶ τῷ κάλλει τῶν ὀρωμένων κτισμάτων οὐ προσβάλλουσα συνετῶς, ὑπέλαβον θεὸν εἶναι οὐρανόν, ἠγουν τὸ στερέωμα, καὶ προσεκίνησαν αὐτῷ, καίτοι ἐδύναντο συνιδεῖν τὸν τεχνίτην ἀπὸ τοῦ θαυμαστῶς ἔχειν τὸ ποίημα. Εἰ γὰρ μέγα καὶ ἐξαίρετον τὸ ποιηθέν, οὐ τὴν ἰδίαν μᾶλλον, ἀλλὰ τὴν τοῦ τεχνίτου δόξαν διαδοῆσειεν ἄν. Διηγοῦνται τοίνυν οἱ οὐρανοὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ἄνευ φωνῆς, καὶ τὸ στερέωμα μονονουχὶ βοᾷ, ὅτι αἱ χεῖρες 25 τοῦ Θεοῦ αὐτὸ ἐποίησαν.

αὐτόν»²⁸. Γιατί ὅταν τὸν ἀγνοοῦσαν, δὲν τοὺς γνώριζε, καὶ ὅταν τὸν γνώρισαν, τοὺς γνώρισε καὶ αὐτός.

Στίχ. 46. «Υἱοὶ ξένοι».

Αὐτὸς ποὺ ὀνομαζόταν υἱὸς πρωτότοκος τοῦ Ἰσραήλ, ὀνομάσθηκε ξένος υἱὸς ἐξαιτίας τῆς ἀπιστίας του.

Στίχ. 46. «Πάλιωσαν καὶ ἀχρηστεύθηκαν καὶ ἐξέκλιναν ἀπὸ τοὺς δρόμους του».

Ἐναντὶ τοῦ «πάλιωσαν καὶ χώλαιναν», ὁ Σὺμμαχος λέγει· “Θὰ ἀτιμασθοῦν καὶ θὰ ντραποῦν”.

Στίχ. 47. «Ζεῖ ὁ Κύριος».

Ἡ Γραφή τὸ «Ζεῖ ὁ Κύριος» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, “Μὰ τὸν ζωντανὸ Κύριο”, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἰώβ· «Ζεῖ ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος μὲ ἔκρινε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ πίκρανε τὴν ψυχὴ μου. Ὑπάρχει ὅμως μέσα μου ἀναπνοή, αὐτὸ τὸ θεϊκὸ ἐμφύσημα ποὺ εἰσέρχεται καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ ρωθούνια μου»²⁹.

ΨΑΛΜΟΣ 18ος

Στίχ. 2. «Οἱ οὐρανοὶ διακηρύττουν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, μὴ κατανοώντας μὲ σύννεση τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν ὄρατῶν κτισμάτων, υπέθεσαν ὅτι οἱ οὐρανοί, δηλαδή τὸ στερέωμα, εἶναι θεός, καὶ τὸν προσκύνησαν, μολονότι βέβαια μποροῦσαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὸν τεχνίτη ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ δημιούργημα ἦταν ἀξιοθαύμαστο. Γιατί, ἐὰν τὸ δημιούργημα εἶναι μεγάλο καὶ ἀξιοθαύμαστο, δὲν ἔπρεπε νὰ θαυμάσουν τὴ δική του δόξα, ἀλλὰ τὴ δόξα τοῦ τεχνίτη. Οἱ οὐρανοὶ λοιπὸν διηγοῦνται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ χωρὶς φωνή, καὶ τὸ στερέωμα διακηρύττει κατὰ κάποιον τρόπο, ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκαναν τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ.

29. Ἰώβ 27, 3.

Στίχ. 3. «Ἡμέρα τῆ ἡμέρα ἐρεύγεται ῥῆμα,
καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν».

Συμφώνως τῷ Μωϋσῆ, οὐρανοῦ μνημονεύσας πρῶτον, εἶτα στερεώματος, ἐφεξῆς καὶ περὶ τοῦ ποιούντος τὴν ἡμέραν 5 φωτὸς διαλέγεται, καὶ δείκνυσιν ὅτι δυνατὸν καὶ ἐξ ἡμερῶν καὶ νυκτῶν καταθαυμάσαι τὴν οἰκονομίαν τοῦ τάξιν καὶ μέτρα καὶ ἀνακύκλῃσιν τὴν ἐξ ἀμοιβῆς ἐπιθέντος αὐτοῖς. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐκτρέπων εἰς τὸ πρῶτὸν σκιάν, τουτέστιν ὁ μεθιστὰς εἰς ὄρθρον καὶ φῶς τὴν νύκτα, καὶ ποιῶν ὄρθρον καὶ 10 ὁμίχλην, ἤγουν ἡμέραν καὶ νύκτα. Αὐτὸς προστάττει ἡμέρας μὲν ἡμέραις παραχωρεῖν τὰ τῶν ὥρῶν διαστήματα, νύκτας δὲ νυξίν, ὡς ποτὲ μὲν εἶναι μείζους αὐτάς, ποτὲ δὲ ἐλάττους καὶ γὰρ μονονουχὶ λέγει ἡ ἡμέρα ἐν θέρει τυχὸν τῆ ἐν χειμῶνι. Παραχῶρει μοι τὸ πλεόν ἐν διαστήματι τῶν ὥρῶν. Τοῦτο 15 γὰρ τῷ πατριάρχῃ δοκεῖ. Ἡ νύξ δὲ τῆ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν, τὴν περὶ τοῦ ποιήσαντος δηλαδή, ἢ ὅτι χωρὶ πάντως τὰς ἐν τῷ χειμῶνι νύκτας μακροτέρας εἶναι, ἤττους γε μὴν τὰς ἐν θέρει. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἡμέραν μὲν τῆ ἡμέρα ἐρεύγεσθαι ῥῆμα, καὶ μονονουχὶ φωνὴν ἀφιέναι, τὸ περιπτὸν ἐν 20 διαστήματι τῶν ὥρῶν ἀπαιτοῦσαν· νύκτα δὲ νυκτὶ τὴν αὐτὴν ἀπαγγέλλειν γνῶσιν.

Στίχ. 4. «Οὐκ εἰσι λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν».

Ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος καὶ ὁ πάμμεγας Ἀθανάσιος, ἐν 25 ἐρωτήσῃ ἀναγινώσκουσι τό, «Οὐκ εἰσι λαλιαί, οὐδὲ λόγοι ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν»· τουτέστιν, Ἔρα οὐκ εἰσι καὶ τῶν ἀφῶνων ἢ πραγμάτων ἢ ἔργων φωναὶ χωρὶς λόγου καὶ γλώττης; Ναί, φαίη ἂν τις ὥσπερ γὰρ τοῦ ὑφάντου τὴν τέχνην ἢ παμποίκιλος ἐσθῆς ἀναβοᾷ, καὶ τὸν ναυπηγὸν ἢ 30 ἀδιαβλήτως ἔχουσα ναῦς ἀνακηρύττει, καὶ τὸν σιδηρέα τὸ

Στίχ. 3. «Ἡ κάθε ἡμέρα διακηρύττει στήν ἐπόμενη λόγο, καὶ κάθε νύχτα διαλαλεῖ στήν ἄλλη γνώση».

Σύμφωνα μὲ τὸν Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει πρῶτα τὸν οὐρανὸ καὶ ἔπειτα τὸ στερέωμα, στή συνέχεια κάνει λόγο καὶ γι' αὐτὸν ποὺ κάνει τὴν ἡμέρα φωτεινὴ, καὶ δείχνει ὅτι εἶναι δυνατὸν καὶ ἀπὸ τὶς ἡμέρες καὶ τὶς νύχτες νὰ καταθαυμάσει κανεὶς τὴν πρόνοια Ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔβαλε σ' αὐτὰ τάξη καὶ μέτρα καὶ ἀμοιβαία ἀνακύκλιση. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ποὺ μεταβάλλει τὴν νύχτα σὲ πρωί, δηλαδή αὐτὸς ποὺ μετατρέπει τὴ νύχτα σὲ ὄρθρο καὶ φῶς, καὶ κάνει τὸν ὄρθρο καὶ τὴν ὁμίχλη, δηλαδή τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα. Αὐτὸς προστάζει τὶς μέρες νὰ παραχωροῦν στὶς ἡμέρες τὰ διαστήματα τῶν ὥρῶν, καὶ τὶς νύχτες στὶς νύχτες, ὥστε ἄλλοτε νὰ εἶναι μεγαλύτερες αὐτές, καὶ ἄλλοτε μικρότερες. Γιατὶ λέγει κατὰ κάποιον τρόπο ἡ θερινὴ ἡμέρα στήν χειμερινή· Παραχώρησέ μου τὸ ἐπιπλέον διάστημα τῶν ὥρῶν. Γιατὶ αὐτὸ φαίνεται σωστὸ στὸν πατριάρχη. Καὶ ἡ νύχτα ὅμως διακηρύττει τὴ γνώση, δηλαδή γιὰ τὸν Δημιουργό, ἢ ὅτι πρέπει ὅπως ὅποτε οἱ νύχτες τοῦ χειμῶνα νὰ εἶναι μακρότερες καὶ μικρότερες φυσικὰ οἱ θερινές. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό, «ἢ μία ἡμέρα διακηρύττει στήν ἄλλη ἡμέρα λόγο», καὶ κατὰ κάποιον τρόπο φωνάζει ἀπαιτῶντας τὴν περιττὴ διάρκειά τῶν ὥρῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ μὴ νύχτα διακηρύττει στήν ἄλλη τὴν ἴδια γνώση.

Στίχ. 4. «Δὲν ὑπάρχουν λαλιές, οὔτε λόγοι τῶν ὁποίων δὲν ἀκούονται οἱ φωνές τους».

Ὁ ἅγιος Κύριλλος καὶ ὁ μέγιστος Ἀθανάσιος διαβάξουν τὸν στίχο αὐτὸν μὲ ἐρωτηματικὸ: «Δὲν ὑπάρχουν λαλιές, οὔτε λόγοι τῶν ὁποίων οἱ φωνές δὲν ἀκούονται.» Δηλαδή: Ἄραγε δὲν ὑπάρχουν καὶ οἱ φωνές χωρὶς λόγο καὶ γλώσσα τῶν ἀφῶνων ἢ πραγμάτων ἢ ἔργων; Ναι, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κάποιος. Γιατί, ὅπως τὴν τέχνη τοῦ ὑφάντη τὴν διαλαλεῖ τὸ πολυποίκιλο ἔνδυμα, καὶ τὸν ναυπηγὸ τὸν διακηρύττει τὸ πλοῖο ποὺ εἶναι ἀψευγάδιαστο, καὶ τὸν σιδηρουργὸ τὸ ἔργο του, ἔτσι καὶ ἡ κτί-

ἔργον αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡ κτίσις, ἧς ἀρτίως διεμνημονεύσαμεν, ἄφωνος μὲν, ἤγουν ἄλογος, λαλιαὶ δὲ ὥσπερ αὐτῆς τὸ θαῦμά ἐστι, καὶ οἶον φωνὴ τὸ κάλλος καὶ ἡ εὐταξία. Τὸ γὰρ διήγημα τὸ οὐράνιον καὶ τὸ ῥῆμα τὸ παρὰ τῆς ἡμέρας βρώμενον, φωνὴ μὲν ἔναρθρος οὐκ ἔστιν, οὔτε λαλιὰ διὰ στόματος, διδασκαλία δὲ θείας δυνάμεως γίνεται τοῖς ἐπαίειν ἐπισταμένοις σιωπῶσης φωνῆς. Πλὴν ἄφωνον τὴν κτίσιν εἰπὼν ὁ Δαβὶδ, ἀπέφηεν, ὅτι μήτε ἔμπνους μήτε λογικὴ κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς Ἑλλήνων σοφοῖς· ζῶον γὰρ εἶναί φασιν ἐν τὸν σύμπαντα 10 τοῦτον κόσμον, ζῶα δὲ ὁμοίως καὶ τὰ μέρη, ἐξ ὧν συμπληροῦται.

Στίχ 6. «Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ».

Διαμέμνηται χρησίμως ὁ Δαβὶδ τῆς εὐτάκτου πορείας 15 τοῦ ἡλίου, καὶ ὅτι ἀναφοιτᾶ ὥσπερ ἀπὸ παστοῦ τῆς ἐσχατιᾶς, οἷά τις νυμφίος εὖ μάλα διαπρεπῆς· εἶτα καθάπερ ἀπὸ βαλβίδος τὸ τοῦ δρόμου σύνθημα λαβὼν, ὀξεῖάν τε καὶ εὐσθενή ποιεῖται τὴν πτῆσιν, καὶ ἀμογητὶ διατρέχει. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, δηλοῦν τό, «Ἀγαλλιᾶσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ».

20 Στίχ 8. «Ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς».

Οὐκ ἀνόνητος τοῖς νουνεχεστέροις ἡ φυσικὴ γίνεται θεωρία παριστῶσα τοῖς ὁρᾶν ἐθέλουσι τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, ὡς ἀπὸ γε τῆς τῶν κτισμάτων καλλονῆς τε καὶ εὐταξίας «τὰ γὰρ 25 ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται». Ἄλλ' ὥδε τούτων ἐχόντων, καὶ αὐτὸς ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ Χριστός, καὶ τῷ Πατρὶ ἡμᾶς προσεκόμισεν, οὐ διὰ νομικῆς λατρείας, διὰ νουθεσίας δὲ μᾶλλον εὐαγγελικῆς. Οὐκ

ση, τὴν ὁποία ἀναφέραμε προηγουμένως, εἶναι βέβαια ἄφωνη, δηλαδή χωρὶς λόγο, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο φωνὴ αὐτῆς εἶναι ὁ θαυμασμὸς ποὺ προκαλεῖ, καὶ φωνὴ τῆς καθ' ὅμοιον τρόπο ἢ ὁμοφία καὶ ἡ εὐταξία τῆς. Γιατὶ ἡ οὐράνια διακήρυξη καὶ ὁ λόγος ὁ διακηρυσσόμενος ἀπὸ τὴν ἡμέρα, δὲν εἶναι βέβαια φωνὴ μὲ φθόγγους, οὔτε ὁμιλία μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ γίνεται διδασκαλία τῆς θεϊκῆς δύναμης σ' αὐτοὺς ποὺ μποροῦν νὰ ἀντιληφθοῦν τὴ σιωπηρὴ φωνή. Ὡστόσο ὁ Δαβὶδ λέγοντας τὴν κτίση ἄφωνη, κατέστησε φανερό, ὅτι οὔτε πνοὴ ἔχει, οὔτε λογικὴ εἶναι, ὅπως νομίζουν οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων. Γιατὶ λένε, ὅτι ὁλόκληρος αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι ἓνα ζῶον, καὶ ζῶον ἐπίσης εἶναι καὶ τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται.

Στίχ. 6. «Καὶ αὐτὸς σὰν νυμφίος ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸν νυμφικὸ θάλαμο».

Ὁ Δαβὶδ ἀναφέρει κατὰ τρόπο χρῆσιμο τὴν καλῶς διατεταγμένη πορεία τοῦ ἡλίου, καὶ ὅτι ξεπροβάλλει ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς γῆς, βγαίνοντας σὰν μέσα ἀπὸ νυφικὸ θάλαμο ὡς νυμφίος ὁλόλαμπρος. Ἐπειτα, σὰν ἀπὸ ἀφετηρία, παίρνοντας τὸ σύνθημα τῆς κίνησής του, κάνει εὐκίνητη καὶ σταθερὴ τὴν πορεία του καὶ διατρέχει αὐτὴν χωρὶς κόπο. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό· «Θὰ γεμίσει ἀπὸ ἀγαλλίαση σὰν γίγας ποὺ ἔτρεξε τὸ δρόμο του».

Στίχ. 8. «Ὁ νόμος τοῦ Κυρίου εἶναι ἄμεμπτος, ποὺ ἐπιστρέφει τίς ψυχὰς ποὺ ἔχουν πλανηθεῖ».

Δὲν εἶναι ἀνώφελη στοὺς συνετώτερους ἢ θεὰ τῆς φύσεως, ἢ ὁποία παριστάνει, σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τὴ δοῦν, τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν τάξη καὶ τὴν ὁμορφία τῶν κτισμάτων. Γιατὶ λέγει· «Οἱ ἀόρατες ιδιότητές του βλέπονται καθαρὰ ἀπὸ τότε ποὺ κτίσθηκε ὁ κόσμος, μέσα ἀπὸ τὰ δημιουργήματά του»³⁰. Ἀλλὰ ἐνῶ αὐτὰ ἔτσι ἔχουν, ἐμφανίσθηκε σὲ μᾶς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, καὶ μᾶς ὁδήγησε στὸν Πατέρα, ὄχι μὲ τὴ λατρεία τοῦ νόμου, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τὴν νοουθεσία τοῦ εὐαγγελίου. Ἄρα

οὖν πρὸς τῇ φυσικῇ θεωρίᾳ, τουτέστι τῇ ἀπό γε τῆς τῶν κτισμάτων ποιήσεώς τε καὶ εὐταξίας, καὶ τὸ δι' αὐτοῦ πεπλονηθήκαμεν κήρυγμα. Ἀπέχρη μὲν καὶ ἡ κτίσις δεῖξαι τοῖς ἀνθρώποις τὸν Ποιητὴν, ἀλλ' ὅμως καὶ νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν, ἐπιστρέψαι τοὺς πλανωμένους δυνάμενον. Τῷ μὲν οὖν ἀπερισκέπτως ἐξετάζοντι τὰ τοῦ ψαλμοῦ ῥήματα, δοκεῖ μὴ ἀκολουθεῖν τοῖς προλαβοῦσιν ὁ περὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν δικαιωμάτων οὕτως λόγος. Ἔστι δὲ πολλὴ μᾶλλον ἢ συμφυῖα. Καὶ ὅπως, ἔνθεν ἐρῶ· Τρεῖς εἰσιν οὗτοι θεῖοι σύμπαντες νόμοι· εἷς μὲν ὁ φυσικὸς ὁμοῦ καὶ δημιουργικὸς, καθ' ὃν ἐκ τῆς συνειδήσεως καὶ ἐκ τῶν κτισμάτων τὸ δέον γινώσκομεν καὶ τὸν Δημιουργὸν ἐπιγινώσκομεν· ἕτερος δὲ ὁ γραπτὸς, ὁ διὰ Μωσέως δοθείς καὶ τρίτος ὁ πνευματικὸς καὶ εὐαγγελικὸς. Ἐπεὶ οὖν περὶ τοῦ νόμου τοῦ ἐκ τῆς δημιουργίας ἰκανῶς διέλαβεν ὁ Δαβὶδ, καὶ ἔδειξεν ὅτι καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ τὸ στερέωμα καὶ ἡμέρα καὶ νύξ καὶ ἥλιος τὸν ποιήσαντα καταγγέλλουσι, συμπεριέλαβε δὲ καὶ τὸν φυσικὸν νόμον διὰ τῆς κτίσεως (ἐν γὰρ ἐστὶ τῶν κτισμάτων καὶ ἡ φύσις), μεταβαίνει λοιπὸν ἐπὶ τοὺς λοιποὺς τὸν τε γραπτὸν καὶ τὸν πνευματικόν, καὶ ἐκάτερον ὑποδιαίρει εἰς ἐντολὰς καὶ νόμους καὶ κρίματα καὶ μαρτυρίας καὶ δικαιώματα.

Πρῶτα τοίνυν τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα νόμον Κυρίου λέγει· οὐ γὰρ δι' ἑνὸς ἐξεφωνήθη τῶν προφητῶν, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τοῦ πάντων Δεσπότη. Ἐπειτα ἄνωμον ὀνομάζει· ὁ γὰρ διὰ Μωσέως νόμος οὐκ ἦν ἄμεμπτος, ὡς ὁ πάνσεπτος Παῦλος γράφει· οὐδένα γὰρ ἔτελείωσεν. Ἐφη δέ που καὶ ὁ Θεὸς περὶ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι «Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς νόμιμα οὐ καλὰ, καὶ δικαιώματα ἐν οἷς οὐ ζήσονται ἐν αὐτοῖς». Ἀντιπαράθεσι γὰρ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων, οὐ καλὸς ὁ νό-

31. Ἐβρ. 8, 7.

32. Ἰεζ. 20, 25.

λοιπὸν μαζί με τὴ γνώση ἀπὸ τὴ θεά τῆς φύσεως, δηλαδή ἀπὸ τὴν δημιουργία καὶ τὴν εὐταξία τῶν κτισμάτων, δεχθήκαμε ὡς πλοῦτο καὶ τὴ ἀπὸ τὸ κήρυγμά του. Μποροῦσε βέβαια καὶ ἡ κτίση νὰ δείξει στοὺς ἀνθρώπους τὸν Δημιουργό, ἀλλ' ὅμως μᾶς ἔδωσε πρὸς βοήθειά μας καὶ νόμο, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ ἐπιστρέψει σ' αὐτὸν αὐτοὺς ποὺ πλανῶνται. Σ' αὐτὸν λοιπὸν ποὺ ἐξετάζει ἀπερίσκεπτα τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ, φαίνεται ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς δὲν ἀκολουθεῖ αὐτὰ ποὺ προηγήθηκαν γιὰ τὸν νόμο καὶ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ. Ὅμως ὑπάρχει πάρα πολλὴ φυσικὴ σχέση. Καὶ με ποιὸν τρόπο, θὰ τὸ πῶ τώρα: Τρεῖς εἶναι ὄλοι αὐτοὶ οἱ θεϊκοὶ νόμοι: Ὁ ἕνας βέβαια εἶναι ὁ φυσικὸς μαζί καὶ δημιουργικὸς, σύμφωνα με τὸν ὁποῖο ἀπὸ τὴ συνείδησή μας καὶ ἀπὸ τὰ δημιουργήματα μαθαίνουμε αὐτὸ ποὺ πρέπει, καὶ γνωρίζουμε σὲ βάθος τὸν Δημιουργό. Ἄλλος νόμος εἶναι ὁ γραπτὸς, ποὺ δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσέως. Καὶ τρίτος εἶναι ὁ πνευματικὸς καὶ εὐαγγελικὸς νόμος. Ἐπειδὴ λοιπὸν γιὰ τὸν νόμο τοῦ ἀπὸ τὴ δημιουργία ἀρκετὰ ἐξέθεσε ὁ Δαβὶδ, καὶ ἔδειξε ὅτι καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ τὸ στερέωμα καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύχτα καὶ ὁ ἥλιος μαρτυροῦν τὸν Δημιουργό, καὶ συμπεριέλαβε καὶ τὸν φυσικὸ νόμο ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν κτίση (γιατὶ καὶ ἡ φύση εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματα), μεταβαίνει στὴ συνέχεια στοὺς ἄλλους, καὶ τὸν γραπτὸ καὶ τὸν πνευματικὸ, καὶ τὸν καθένα τὸν ὑποδιαίρει σὲ ἐντολὲς καὶ νόμους καὶ ἀποφάσεις καὶ μαρτυρίες καὶ δικαιώματα.

Πρῶτα λοιπὸν τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου τὸ ὀνομάζει νόμο τοῦ Κυρίου· γιατί δὲν ἐκφωνήθηκε μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς προφῆτες, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο τῶν ὅλων. Ἐπειτα τὸ ὀνομάζει ἄμεμπτο, γιατί ὁ νόμος μέσω τοῦ Μωυσέως δὲν ἦταν ἄμεμπτος, ὅπως γράφει ὁ πάνσεπτος Παῦλος καθόσον δὲν ἔκανε κανένα τέλειον³¹. Ἄλλὰ κάπου καὶ ὁ Θεὸς εἶπε γιὰ τοὺς Ἰουδαίους: «Ἐγὼ τοὺς ἔδωσα νόμους ὄχι καλοὺς, καὶ παραγγέλματα ποὺ δὲν θὰ ζήσουν με αὐτά»³². Γιατὶ συγκρινόμενος με τοὺς εὐαγγελικοὺς νόμους, ὁ νόμος δὲν εἶναι καλός. Καὶ εἶναι ὁμολογουμένως ἀμώμητες οἱ

μος ἄμωμα δὲ ὁμολογουμένως τὰ Χριστοῦ παιδεύματα, ἃ καὶ ἐπιστρέφει ψυχὰς ἐκ φανλότητος πρὸς ἀρετὴν, ἐκ πλάνης Ἑλληνικῆς πρὸς εὐσέβειαν, ἐξ ἀγνοίας καὶ σκότου εἰς φῶς καὶ σύνεσιν. Νόμος δὲ ὠνόμασται τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ τὸ ἀπο-
5 νέμειν ἐκάστῳ τὰ ταῖς αὐτοῦ πράξεις προεπωδέστατα, ἐπαί-
νους μὲν τοῖς ἀγαθοῖς, ποινὰς δὲ τοῖς καταφρονηταῖς.

Στίχ. 10. «Ὁ φόβος Κυρίου ἀγνός, διαμένων
εἰς αἰῶνα αἰῶνος».

(Κυρίλλου καὶ Ὑπατίου). Καθαρὸς μὲν οὐδεὶς ἀπὸ ῥύ-
10 που, οὐδ' ἂν ἦ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Πλὴν ὡς-
περ τὴν πῶαν σμηκτικὴν εἶναι φασὶ τοῦ ῥύπου τῶν ἱματίων,
οὕτως ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ὁ ἀγνός, τουτέστιν ὁ ἀγνοποιός, εἰς
νοῦν εἰ γένοιτο τὸν ἀνθρώπινον, πᾶσαν αὐτοῦ διασμήχει κη-
λίδα. Τηρήσει δὲ καὶ εἰς μακροαῖωνα βίον τὸν τοιοῦτον· ὁ γὰρ
15 ἐν ἀγνεῖα διαπεράνας τὸν βίον, τοιοῦτος ἔσται καὶ κατὰ τὸν
αἰῶνα τὸν μέλλοντα.

Στίχ. 11. «Τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινά,
δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό».

Κρίματα πάλιν καλεῖ τὰς ἐφ' ἐκάστῳ πράγματι θείας ψή-
20 φους καὶ ἀποφάσεις ταῦτα δὲ ἀληθινὰ καὶ δίκαιά εἰσιν ἐπὶ
τὸ αὐτό, τουτέστιν οὐκ ἀσύμφωνα καὶ ἀλλήλοις μαχόμενα,
ἀδελφὰ δὲ μᾶλλον καὶ ἀλλήλοις συμβαίνοντα. Οὐδὲ μία γὰρ
ἐναντιότης ἐν τοῖς τοῦ Σωτῆρος εὐρίσκεται νόμοις. Διτῶς δὲ
κρίνει ὁ Θεός, ἢ φιλαγάθως ἢ δικαίως καὶ φιλανθρώπως μὲν
25 ὡς ὅτε τῷ περὶ ἐνδεκάτην ὥραν κληθέντι εἰς τὸν ἀμπελῶνα,
ἴσον μισθὸν ἀπονέμει τοῖς προκεκμηκόσι· δικαίως δὲ ὡς ἐν τῇ
στάσει τῶν προβάτων καὶ ἐρίφων, τοῖς μὲν λέγων, «Δεῦτε,
κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν», τοῖς δέ, «Πορεύεσθε ἀπ'
ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰῶνιον».

διδασκαλίες, οἱ ὅποῖες καὶ ἐπιστρέφουν ψυχὰς ἀπὸ τὴν κακία στὴν ἀρετή, ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πλάνη στὴν εὐσέβεια, ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς καὶ στὴ σύνεση. Καὶ ὀνομάσθηκε νόμος τὸ Εὐαγγέλιο, ἐπειδὴ ἀπονέμει στὸν καθένα αὐτὰ πού ταιριάζουν πάρα πολὺ στὶς πράξεις του, ἐπαίνους βέβαια στοὺς ἀγαθούς, καὶ ποινὲς στοὺς καταφρονητὲς τῶν ἐντολῶν.

Στίχ. 10. «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι ἀγνὸς καὶ μένει αἰώνια».

(Τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Ὑπατίου). Καθαρὸς βέβαια ἀπὸ ρύπο δὲν εἶναι κανένας, οὔτε καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι μιὰ μόνον ἡμέρα ἢ ζωὴ του πάνω στὴ γῆ. Ὡστόσο, ὅπως λένε ὅτι τὸ χόρτο καθαρίζει τὴν ἀκαθαρσία τῶν ρούχων, ἔτσι ὁ ἀγνὸς φόβος τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ὁ ἀγνοποιός, ὅταν μπεῖ στὸν ἀνθρώπινο νοῦ, καθαρίζει κάθε κηλίδα του. Καὶ θὰ διατηρήσει αὐτὸν καὶ στὴ μακροχρόνια ζωὴ. Γιατὶ αὐτὸς πού πέρασε τὴ ζωὴ του μὲ ἀγνόητα, θὰ εἶναι τέτοιος καὶ στὸν μελλοντικὸ αἰῶνα.

Στίχ. 11. «Οἱ ἀποφάσεις τοῦ Κυρίου εἶναι ἀληθινὲς καὶ βρίσκονται σὲ συμφωνία μεταξύ τους».

Κρίματα πάλι ὀνομάζει τὶς ψήφους καὶ ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ γιὰ κάθε πράγμα. Αὐτὲς εἶναι καὶ ἀληθινὲς καὶ δίκαιες, καὶ συμπιπτουν, δηλαδή δὲν εἶναι ἀσύμφωνες, οὔτε μάχονται μεταξύ τους, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι ἀδελφὲς μεταξύ τους καὶ συμβαδίζουν. Γιατὶ δὲν βρίσκειται καμμιά ἀντίθεση στοὺς νόμους τοῦ Κυρίου. Ὁ Θεὸς βέβαια κρίνει κατὰ δύο τρόπους, ἢ μὲ φιλανθρωπία, ἢ μὲ δικαιοσύνη. Μὲ φιλανθρωπία κρίνει, ὅπως στὴν περίπτωση ἐκείνου πού κλήθηκε στὸν ἀμπελώνα τὴν ἐνδέκατη ὥρα καὶ τοῦ ἔδωσε μισθὸ ἴσον μὲ ἐκείνους πού εἶχαν ἐργασθεῖ ἀπὸ πιὸ μπροστά³³. Μὲ δικαιοσύνη πάλι, ὅπως κατὰ τὴ στάση τῶν προβάτων καὶ τῶν ἐριφίων, ὅπου στὰ πρόβατα λέγει· «Ἐλᾶτε, κληρονομηστε τὴ βασιλεία», καὶ στὰ ἐρίφια· «Φύγετε ἀπὸ κοντά μου, σεῖς οἱ καταραμένοι, καὶ πηγαίνετε στὸ αἰώνιο πῦρ»³⁴.

Στίχ. 14. « Ἐὰν μὴ μου κατακυριεύσωσι, τότε ἄμωμος ἔσομαι, καὶ καθαρισθήσομαι ἀπὸ ἁμαρτίας μεγάλης».

Ὁμολογήσας ὁ προφήτης ὅτι καὶ τὸν ἰσχνὸν νομοφύλακα πολλὰ παριππεύει, φησὶν ὅτι, Ὡ Δέσποτα, τὰ κρυφία τε
 5 καὶ ἀλλότριον μὴ μου κατακυριεύσωσι, σοῦ τοῦ κρίνοντος μὴ ἰστώντος αὐτά, μηδὲ εἰς ἁμαρτίαν ἐμοὶ καταγράφοντος ἢ,
 Ὅταν οἱ πονηροὶ λογισμοί, οὓς ὁ διάβολος τῷ νῶ ἐνήσει, μὴ κατακυριεύσωσί μου, ὥστε συγκαταθέσθαι αὐτοῖς, τότε καὶ
 ἄμωμος ἂν εἶην, καὶ ἀπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας καθα-
 10 ρισθήσομαι, ἣτις μεγάλη ἐστίν, ὡς πρὸς σύγκρισιν τῆς κατὰ
 διάνοιαν. Προφητικῶς δὲ καὶ ἡ φύσις πᾶσα βοᾷ πρὸς τὸν Θεόν Ὁ μὲν νόμος, ὧ Δέσποτα, τὸ σῶμα μόνον προσκαίροις ἤγγιξε ῥαντισμοῖς, σὺ δὲ καὶ ἐκ τῶν κρυφίων καθάρισόν με
 διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ φεῖσαί μου ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων δαι-
 15 μόνων ἔὰν γὰρ οὗτοι μὴ μου κατακυριεύσωσι, τότε ἀληθῶς ἄμεμπτος ἔσομαι καὶ καθαρισθήσομαι ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, ἢ καὶ τῆς παραβάσεως, ἣτις ἁμαρτία ἐστὶ μεγάλη. Ἁμαρτίαν μεγάλην τὴν ἀποτελεσματικὴν λέγει, ἣν ὁ τῶν κρυφίων κωλύει καθαρισμός.

20

ΨΑΛΜΟΣ ΙΘ΄.

Στίχ. 2. « Ἐπακούσαι σου Κύριος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως».

Ἀεὶ τῶν ἀγίων τέταται πρὸς Θεὸν ὁ σκοπός, καὶ πρὸς μόνον αὐτὸν ἀποβλέποντες, τὴν παρ' αὐτοῦ ζητοῦσι βοήθει-
 25 αν, κἄν πού τι σαλεύηται κῦμα, καὶ χαλεπὸς ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς ἐγείρηται χειμὼν. Τοῦτο καὶ Ἱερεμίας ἐπιστάμενος ἔλεγε· « Κύριε, ἰσχύς μου καὶ βοηθέ μου καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου». Ἡ μὲν γὰρ ἐξ ἀνθρώπων ἐπικουρία σαθρά, ἀσφαλῆς δὲ ἡ ἄνωθεν βοήθεια. Διὰ τοι τοῦ-

Στίχ. 14. «Ἐάν δὲν μὲ αἰχμαλωτίσουν, θὰ εἶναι ἄμεμπτος, καὶ θὰ διατηρηθῶ καθαρὸς ἀπὸ μεγάλη ἁμαρτία».

Ἄφοῦ ὁ προφήτης ὁμολόγησε ὅτι καὶ ὁ ἀνίσχυρος φύλακας τοῦ νόμου παραβαίνει πολλά, λέγει: ὦ Κύριε, ἄς μὴ μὲ κυριεύσουν οἱ κρυφοὶ λογισμοὶ καὶ οἱ ἐχθροὶ μου, γιὰτὶ σὺ ποὺ κρίνεις δὲν τὰ ἐγκρίνεις αὐτά, οὔτε καὶ τὰ καταλογίζεις ὡς ἁμαρτίες μου. Ἡ, ὅταν οἱ πονηροὶ λογισμοί, τοὺς ὁποίους βάζει στὸ νοῦ ὁ διάβολος, δὲν μὲ κυριεύσουν, ὥστε νὰ συγκατατεθῶ μὲ αὐτούς, τότε καὶ ἄμωμος μπορῶ νὰ εἶμαι, καὶ θὰ καθαρισθῶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μὲ τὴν πράξη, ἢ ὁποία εἶναι μεγάλη σὲ σύγκριση μὲ τὴν κατὰ διάνοια. Ἀλλὰ προφητικὰ καὶ ἡ φύση ὁλόκληρη φωνάζει πρὸς τὸν Θεό: Ὁ νόμος, Δέσποτα, ἄγνιζε μόνο τὸ σῶμα μὲ πρόσκαιρους ραντισμούς, σὺ ὅμως καθάρισέ με καὶ ἀπὸ τὰ κρυφὰ ἁμαρτημάτων μου μὲ τὸ βάπτισμα, καὶ προστάτεψέ με ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς δαίμονες. Γιατί, ἐάν δὲν μὲ κατακυριεύσουν αὐτοί, τότε θὰ εἶμαι πραγματικὰ ἄμεμπτος καὶ θὰ καθαρισθῶ ἀπὸ τὴν ἀπιστία, ἢ καὶ τὴν παράβαση, ἢ ὁποία εἶναι ἁμαρτία μεγάλη. Ἐμαρτία μεγάλη ὀνομάζει τὴν τελούμενη μὲ τὶς πράξεις, τὴν ὁποία ἔμποδίζει ὁ καθαρισμὸς τῶν μὴ φανερῶν ἁμαρτημάτων.

ΨΑΛΜΟΣ 19ος

Στίχ. 2. «Εἶθε νὰ εἰσακούσει ὁ Κύριος τὴν παράκλησή σου τὴν ἡμέρα τῆς θλίψεως».

Πάντοτε ὁ σκοπὸς τῶν ἁγίων εἶναι στραμμένος πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἀποβλέποντας μόνο σ' αὐτόν, ζητοῦν τὴ βοήθειά του, ἔστω καὶ ἂν κάποτε σαλεύεται λίγο τὸ κῦμα καὶ σηκώνεται τρομερὴ κακοκαιρία ἀπὸ τὴν ἐπίθεση τῶν δαιμόνων. Αὐτὸ γνωρίζοντάς το καὶ ὁ Ἰερεμίας, ἔλεγε: «Κύριε, σὺ ποὺ εἶσαι δύναμή μου καὶ βοηθός μου καὶ καταφύγιό μου τὴν ἡμέρα τῶν συμφορῶν μου»³⁵. Γιατί ἡ βοήθεια ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι σαθρή, ἐνῶ ἡ οὐράνια βοήθεια εἶναι ἀσφαλῆς. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἄγιοι λέγουν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ταλαίπωρος, καὶ μᾶλλον κατα-

το καὶ οἱ ἅγιοι ταλαίπωρον εἶναί φασι τὸν ἄνθρωπον, μᾶλλον δὲ κεκατηραμένον, τὸν τὴν ἐλπίδα ἔχοντα ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ ἀπὸ Κυρίου τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἀποστήσαντα. Ἔοικε δὲ νῦν ὁ Δαβὶδ ἡμέραν θλίψεως λέγειν, ἱστορικῶς μὲν καθ' ἣν ὁ Σεναχηρείμ τοῦ Ῥαψάκου τὰ ἀτάσθαλα ἐκεῖνα ἔπεμψε γράμματα· «Μὴ ἀπατάτω ὑμᾶς Ἐζεκίας ὅτι ῥύσεται ὁ Θεὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκ χειρός μου». Ἀλληγορικῶς δὲ τὴν τοῦ πάθους ἡμέραν, ὅτε ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ· «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου». Εὐχονται οὖν καὶ οἱ περὶ τὸν Ἐζεκίαν ἐπακοῦσαι αὐτοῦ τὸν Θεόν, θλιβομένου ἐφ' οἷς ἐβλασφήμησε ὁ Σεναχηρείμ, καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος, ἵνα ἐπακούσῃ αὐτοῦ ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ. Μανθάνομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν καιρῷ θλίψεως μὴ καταπίπτειν, ἀλλ' εὐχεσθαι, καὶ μὴ ἀνθρώποις πιστεύειν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, τῷ Θεῷ δὲ τῷ πάντα ἰσχύοντι.

15 *Στίχ. 4. «Μνησθεὶν πάσης θυσίας σου».*

Λέγοι δ' ἂν ταῦτα καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἀθυμοῦντος παραμυθίαν, ἢ ὁ ἐνυπάρχων τῇ ψυχῇ λόγος, ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Εὐχῆς δὲ δεῖ τῷ θλιβομένῳ, καὶ τοῦ μὴ καταβαλεῖν τὰς ἐλπίδας οὕτω γὰρ Θεὸς ὑπήκοος γίνεται.

20 Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ ιθ' ψαλμοῦ. Ἄλλ' ἦν οὐ δύσεύρετος ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ· προσεφώνει γὰρ λέγων ὁ Χριστός· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός».

ΨΑΛΜΟΣ Κ'.

25 *Στίχ. 4. «Ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον ἐκ λίθου τμιίου».*

Παραταξάμενος ὁ Δαβὶδ πρὸς Ἀμμανίτας νενίκηκε, καὶ εἶλεν αὐτοὺς κατὰ κράτος, καὶ ἔλαβε τὸν στέφανον τοῦ Μολχώμ· τοῦτο δὲ εἶδωλον ἦν τῶν Ἀμμανιτῶν, καὶ εὐρῶν ἐν τῷ

ραμένος, αὐτὸς ποὺ στηρίζει τὴν ἐλπίδα του σὲ ἄνθρωπο καὶ ἔχει ἀπομακρύνει τὴν καρδιά του ἀπὸ τὸν Κύριο^{35α}. Φαίνεται καὶ τώρα ὁ Δαβὶδ τὴν ἡμέρα τῆς θλίψεως νὰ λέγει, ἱστορικὰ βέβαια τὴν ἡμέρα ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία ὁ Σεναχηρείμ ἔστειλε ἐκεῖνα τὰ ἀσεβῆ γράμματα τοῦ Ραψάκη· «Ἄς μὴ σᾶς ἀπατᾶ ὁ Ἐζεκίας, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ γλυτώσει τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τὸ χέρι μου»³⁶, ἐνῶ ἀλληγορικὰ τὴν ἡμέρα τοῦ πάθους, ὅταν ὁ Σωτῆρας ἔλεγε· «Ἡ ψυχὴ μου εἶναι πολὺ λυπημένη»³⁷. Γιατὶ προσεύχονταν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν γύρω ἀπὸ τὸν Ἐζεκία νὰ τὸν ἀκούσει ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἦταν θλιμμένος ἐξαιτίας τῶν βλασφημιῶν τοῦ Σεναχηρείμ, ἀλλὰ καὶ οἱ μαθητὲς τοῦ Σωτῆρα, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας. Διδασκόμαστε ὅμως καὶ ἐμεῖς σὲ καιρὸ θλίψεως νὰ μὴ χάνουμε τὶς ἐλπίδες μας, ἀλλὰ νὰ προσευχόμεθα, καὶ νὰ μὴ ἐμπιστευομαστε σὲ ἀνθρώπους τῆ σωτηρία μας, ἀλλὰ στὸν Θεὸ ποὺ μπορεῖ νὰ τὰ κάνει ὅλα.

Στίχ. 4. «Εἶθε νὰ θυμηθεῖ ὅλες τὶς θυσίες σου».

Μπορεῖ αὐτὰ νὰ τὰ λέγει καὶ γιὰ τὴ παρηγοριὰ ἐκείνου ποὺ λιποψυχεῖ, ἢ ὁ λόγος ποὺ βρῖσκεται μέσα στὴν ψυχὴ, ἢ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Χρειάζεται ὁμως καὶ προσευχὴ αὐτὸς ποὺ θλίβεται, καὶ νὰ μὴ χάνει τὶς ἐλπίδες του, γιατί ἔτσι τὸν ἀκούει ὁ Θεός.

(Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τοῦ 19ου ψαλμοῦ).
 Ὅμως ὁ καλὸς δρόμος δὲν εἶναι δυσεύρετος, γιατί ὁ Χριστὸς φωνάζει λέγοντας· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός».

ΨΑΛΜΟΣ 20ος

Στίχ. 4. «Ἐβαλες στὸ κεφάλι του στεφάνι
 ἀπὸ πολύτιμους λίθους».

Ὅταν ὁ Δαβὶδ παρατάχθηκε ἐναντίον τῶν Ἀμμωνιτῶν τοὺς νίκησε καὶ τοὺς συνέλαβε ὅλους, καὶ πῆρε τὸ στεφάνι τοῦ Μολχώμ, ποὺ ἦταν εἶδωλο τῶν Ἀμμωνιτῶν, καὶ ὅταν βρῆκε στὸ

37. Ματθ. 26, 38.

στεφάνῳ λίθον πολύτιμον, ἐνέθηκε τῷ ἰδίῳ στεφάνῳ. Ταύτης τῆς ἱστορίας νῦν μνημονεύει, καί φησι πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι Ταῖς φιλοτιμίαις φθάνεις, ὧ Δέσποτα, καὶ αὐτὴν μου τὴν αἴτησιν οὐ γὰρ ἰκέτευσα περὶ λίθου τιμίου, ἀλλὰ σὺ καὶ τοῦτον
 5 δέδωκας, προλαβὼν μου τὴν αἴτησιν. Καὶ ἄλλως δὲ πρὸ τῆς χειροτονίας εὐλόγησας, τουτέστιν ἐπήνεσας λέγων· «Εὖρον Δαβὶδ ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, καὶ ἔσται μοι εἰς βασιλέα». Καὶ ἔτι· Ἐγὼ μὲν σωτηρίαν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκ σοῦ ἐζήτησα, σὺ δὲ ἐν εὐλογίαις, τουτέστιν ἐν δαψιλείᾳ καὶ πλεο-
 10 νασμῶ ἀγαθότητος, καὶ νίκην μοι δέδωκας, καὶ βασιλείαν, καὶ προφητείαν, καὶ τὸ μέγιστον, θεοπατορίαν. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἐζεκίας ἐλευθερίαν μόνον ἤτησεν, εὖρατο δὲ νίκην τοσαύτην καὶ τῶν ἐχθρῶν πανσλευθρίαν καὶ τὴν βασιλείαν δὲ μὴ αἰτήσας, ἔλαβε.

15 Λίθοι δὲ τίμιοι καὶ οἱ Χριστοῦ μαθηταί, καὶ ἀπλῶς οἱ πιστοί, κόσμος ὄντες αὐτοῦ καὶ δόξα καὶ οἶονεὶ στέφανος τῇ κεφαλῇ ἐπικείμενος. Ἐν μὲν οὖν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ πατὴρ λέγεται ποιεῖν τῷ υἱῷ τοὺς γάμους, ἐνταῦθα δὲ ὁ προφήτης πρὸς τὸν Θεὸν λέγει· «Ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον».
 20 Στέφανος δὲ Χριστῷ ἢ Ἐκκλησίᾳ γίνεται, διὰ τῶν ἐμπύχων λίθων τὴν κεφαλὴν ἐν κύκλῳ διαλαμβάνουσα. Λίθον ἂν εἴποις πολύτιμον καὶ αὐτὸν τὸν Χριστόν, ὡς ἐκλεκτὸν δηλονότι καὶ ἀξιόλαστον μαργαρίτην, ὃν δέδωκεν ἡμῖν στέφανον δόξης ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, εὐλογῶν ἡμᾶς εὐλογία ἀγιασμοῦ καὶ
 25 χρηστότητος. - Ἐκ τῶν ἔργων καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ τις στεφανοῦται. Ἀμέλει ὁ δικαστὴς τὸ δίκαιον διώξας, ἀπολήψεται τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον.

Στίχ. 9. «Εὐρεθείῃ ἡ χεὶρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου».

Ἄλλως τοῖς ἐπιμένουσι τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ἄλλως τοῖς μετα-
 30 νοοῦσιν εὐρίσκειται τοῖς μὲν γὰρ κοιτῆς, τοῖς δὲ λυτρωτῆς εὐ-

στεφάνι πολύτιμο λίθο, τὸν ἔβαλε στὸ δικό του στεφάνι. Αὐτὴν τὴν ἱστορία ἀναφέρει τώρα, καὶ λέγει στὸν Θεό· Μὲ τίς γενναιοδωρίες, Κύριε, προλαβαίνεις καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο μου τὸ αἶτημα. Γιατὶ δὲν σέ παρακάλεσα γιὰ πολύτιμο πετράδι, ἐσὺ ὅμως μοῦ ἔδωσες καὶ αὐτό, προλαβαίνοντας τὸ αἶτημά μου. Ἐλλωστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ χειροτονία μου μὲ εὐλόγησες, δηλαδή μὲ ἐπήνεσες, λέγοντας· «Βρῆκα τὸν Δαβὶδ ἄνδρα τέτοιον ποὺ ἤθελε ἢ καρδιά μου, καὶ θὰ γίνῃ ἀπὸ μένα βασιλιάς»³⁸. Καὶ ἀκόμα· Ἐγὼ βέβαια ζήτησα ἀπὸ σένα σωτηρία ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου, ἐνῶ σὺ μὲ εὐλογίεις, δηλαδή μὲ ἀφθονία καὶ περίσσεια ἀγαθότητας, μοῦ ἔδωσες καὶ νίκη, καὶ βασιλεία, καὶ προφητεία, καὶ τὸ πιὸ μεγάλο, μὲ ἔκανες Πατέρα τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἐζεκίας ζήτησε μόνο ἐλευθερία, καὶ βρῆκε τόσο μεγάλη νίκη καὶ πανολεθρία τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀκόμα χωρὶς νὰ τὴ ζητήσει, ἔλαβε καὶ τὴ βασιλεία.

Λίθοι βέβαια πολύτιμοι εἶναι καὶ οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ, καὶ γενικῶς οἱ πιστοὶ, γιατί εἶναι κόσμημα καὶ δόξα καὶ κατὰ κάποιον τρόπο στεφάνι τοποθετημένο στὸ κεφάλι. Στὸ Εὐαγγέλιο λέγεται ὅτι ὁ πατέρας κάνει τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ του, ἐνῶ ἐδῶ ὁ προφήτης λέγει· «Ἐβαλες στὸ κεφάλι του στεφάνι»³⁹. Στεφάνι βέβαια γιὰ τὸν Χριστὸ ἔγινε ἡ Ἐκκλησία, ποὺ κοσμεῖ τὴν κεφαλὴ του μὲ ἔμψυχους λίθους. Λίθον πολύτιμο θὰ μπορούσες νὰ πεῖς καὶ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ὡς ἐκλεκτὸ δηλαδή καὶ ἄξιο θαυμασμοῦ μαργαριτάρη, τὸν ὁποῖο μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, εὐλογώντας μας μὲ εὐλογία ἀγιασμοῦ καὶ ἀγαθότητας. - Ἀπὸ τὰ ἔργα καὶ τίς ἐνασχολήσεις του στεφανώνεται κάποιος. Φυσικῶς ὁ δικαστὴς ποὺ ἐπιδίωξε τὸ δίκαιο, θὰ λάβει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης.

Στίχ. 9. «Εἶθε τὸ χέρι σου νὰ βρεθεῖ μπροστὰ
στοὺς ἐχθροὺς σου».

Μὲ ἄλλον τρόπο βρῖσκεται μπροστὰ σὲ ἐκείνους ποὺ ἐπιμένουν στὴ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀλλιῶς σ' αὐτοὺς ποὺ

39. Ματθ. 22, 2.

ρίσκεται. Πλὴν ὅτι πρῶτον ἡμᾶς τὸν Θεὸν εὐρεῖν ὁ προφήτης, καὶ τότε παρ' αὐτοῦ εὐρεθήσεσθαι [λέγει,] σαφῶς οὖν τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἐν ἡμῖν ἡ σωτηρία.

Στίχ. 13. «Ὅτι θήσεις αὐτοὺς
νῶτον».

5

Εἰς δὲ τὸν Χριστόν τινες ἐξειληφότες τὸν παρόντα ψαλμόν, εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὰς τιμωρίας ἐξέλαβον, ἀπὸ τοῦ, «Εὐρεθείῃ ἡ χεὶρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου». Ταῦτα γὰρ ἐπενεχθήσεται, φασίν, αὐτοῖς εἰς τὸν καιρὸν τῆς τοῦ προσώπου σου παρουσίας, δι' ἅπερ ἐμηχανήσαντο κατὰ σοῦ, νομίσαντες ἀδυνάτως τὸν τῆς δόξης Κύριον θανάτῳ περιβάλλειν. Διὸ καὶ τέθεινται νῶτον τοῖς ἐξ ἔθνῶν πιστοῖς. Πρῶτον μὲν υἱοὶ Θεοῦ καὶ λαὸς χρηματίσαντες, ὕστερον δὲ ἄλλοις τῆς υἰοθεσίας παραχωρήσαντες τοῖς ἐπ' ἐσχάτων κληθεῖσιν ἐθνικοῖς, οἵ-
10 τινες καὶ πρῶτοι γεγένηνται, κατὰ τό, «Ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι». Ἐν δὲ τοῖς περιλοιπίοις φησίν, ἐπέπερ ὅτε τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε καὶ πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΑ΄.

20 Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ἀντίληψεως
τῆς ἐωθινῆς, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Τινὲς δὲ «ἀντίληψιν ἐωθινήν» λέγουσι τὸν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος καιρὸν ἐγήγερται γὰρ ὄρθρου βαθέος πατήσας τὸν θάνατον. Ἀντίληψις οὖν ἡ ἀνάστασις, ὡς ἀποσοδοῦ-
25 σα μὲν τῶν σωμάτων τὴν φθοράν, καθαίρουσα δὲ τῇ πίστει τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐὰν γὰρ εἴπῃς, φησίν, ἐν τῷ στόματί σου, Κύριος Ἰησοῦς, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ. Ἄλλ' ἴδωμεν ὅποια πρὸς

μετανοοῦν. Γιατί στοὺς πρώτους βρῖσκεται ὡς κριτῆς, ἐνῶ στοὺς ἄλλους ὡς λυτρωτῆς. Πλὴν ὅμως ὁ προφήτης λέγει, ὅτι πρῶτα ἐμεῖς νὰ βροῦμε τὸν Θεό, καὶ τότε θὰ βρεθοῦμε ἀπ' αὐτόν. Αὐτὸ λοιπὸν φανερῶνει καθαρά, ὅτι ἡ σωτηρία βρῖσκεται σὲ μᾶς.

Στίχ. 13. «Θὰ τοὺς κάνεις νὰ σοῦ στρέψουν τὰ νῶτα τοὺς μὲ τὴ φυγὴ τοὺς».

Ὅρισμένοι νομίζοντας ὅτι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἀναφέρεται στὸν Χριστό, θεώρησαν ὅτι οἱ τιμωρίες ἀναφέρονται στοὺς Ἰουδαίους, ἀπὸ τό· «Θὰ βρεθεῖ τὸ χέρι σου σὲ ὅλους τοὺς ἐχθρούς σου». Γιατί αὐτὰ, λέγουν, θὰ συμβοῦν σ' αὐτοὺς στὸν καιρὸ τῆς παρουσίας τοῦ προσώπου σου, γιὰ ὅσα κατασκεύασαν ἐναντίον σου, νομίζοντας ὅτι εὐκόλα θὰ ὀδηγήσουν τὸν Κύριο τῆς δόξας στὸν θάνατο. Γι' αὐτὸ καὶ ἔδειξαν τὰ νῶτα τοὺς στοὺς ἐξ ἔθνῶν πιστοὺς. Ἔτσι, ἐνῶ πρῶτα ἦταν υἱοὶ καὶ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὕστερα ὅμως, ἀφοῦ παραχώρησαν τὴν υἰοθεσία σ' αὐτοὺς ποὺ τελευταῖα ὀνομάσθηκαν ἐθνικοί, οἱ ὁποῖοι καὶ ἔγιναν πρῶτοι, σύμφωνα μὲ τό· «Οἱ πρῶτοι θὰ γίνουν ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι»⁴⁰. Στοὺς ὑπόλοιπους ὅμως λέγει· Γιατί, ὅταν θὰ προσέλθει τὸ σύνολο τῶν ἐθνῶν, τότε θὰ σωθεῖ καὶ ὅλος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός⁴¹.

ΨΑΛΜΟΣ 21ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος· Γιὰ τὴν πρωϊνὴ βοήθεια.
Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Μερικοὶ «πρωϊνὴ ἀντίληψη» ὀνομάζουν τὸν χρόνον τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, γιὰ τὴν ἀναστήθηκε ἐνῶ ἦταν βαθειὰ χαράματα, νικώντας τὸν θάνατο. Ἡ ἀνάσταση λοιπὸν ἀποτελεῖ βοήθεια, ἐπειδὴ ἀποτρέπει τὴ φθορὰ τῶν σωμάτων, καὶ καθαρίζει μὲ τὴν πίστη αὐτοὺς ποὺ βρῖσκονται στὴ γῆ. Γιατί λέγει, ἐὰν πείς μὲ τὸ στόμα σου, ὅ Ἰησοῦς εἶναι Κύριος, καὶ πιστέψεις μὲ τὴν καρδιά σου, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς,

41. Ρωμ. 11, 25.

τὸν Πατέρα ὡς ἄνθρωπος ὁ Κύριος φθέγγεται, μεσιτεύων ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ πληροφορῶν ὅτι Παράκλητος ἡμῶν ἐστίν.

Στίχ. 7. «Ὁνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένημα
5 λαοῦ».

Τοῦτο δὲ λέγοντες, κατὰ τοῦ Θεοῦ τὸν ὀνειδισμόν ἀπέρριπτον, ὡς ἀδυνατοῦντος σῶσαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ὃν θέλει, τουτέστιν ὃν ἀγαπᾷ. Θαυμάσειε δ' ἂν τις τὴν ἀμέτροτον τῶν Ἰουδαίων νωθείαν, πῶς ταῦτα ἀναγινώσκοντες τὰ ὡς ἐκ προ-
10 σώπου Χριστοῦ λεγόμενα κατ' αὐτῶν, οὐ συνίεσαν ὁρῶντες αὐτὸν σταυρούμενον, καὶ τοῖς ἑαυτῶν τολμήμασι συμφωνούσαν τὴν προφητείαν.

Στίχ. 15. «Ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς
τηκόμενος ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου».

15 Διδασκάλου φωνὴ ὅταν ἴδῃ τοὺς ἑαυτῶ γεννηθέντας συμφορὰν ὑπομένοντας, ὁποῖαν ὁ Σωτὴρ περὶ τοὺς μαθητὰς συμπαθητικὴν ἐξ ἀγάπης ἔσχεν διάθεσιν, ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας συμπαθοῦσαν οἷς ἔτεκεν. Ἄλλὰ καὶ τὸ γλυκὺ τῆς καρδίας, ὡς τε κηρὸς ὑπῆρχεν ἐτάκη, ὅτε τροφή γέγονεν, εἰς γαστέρα
20 κεχώρηκε. Λέγει δὲ τὰς νοήσεις διὰ συνεχοῦς μελέτης λεπτυνομένας, ὥστε πρὸς τὴν τοῦ τραφέντος ἀναδίδοσθαι σύστασιν.

Στίχ. 23. «Διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου
τοῖς ἀδελφοῖς μου».

25 Ὁνομα ἐνταῦθα τὴν δόξαν λέγει, κατὰ τό, «Ἐφάνερωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις». Κατέστησε γὰρ ἐναργῆ τὴν δόξαν αὐτοῦ, οὐχ ὅτι μόνον Πατὴρ ἐστίν, εἰπὼν καὶ διδάξας, ἀλλ' ἐμφανῆ καθιστὰς τὴν τε ἡμερότητα καὶ τὴν δόξαν αὐ-

42. Ρωμ. 10, 9.

43. Α' Ἰω. 2, 1.

θα σωθεῖς⁴². Ἐπειδὴ ἄς δοῦμε τί λέγει ὁ Κύριος πρὸς τὸν Πατέρα, μειτεῦοντας γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ βεβαιώνοντάς μας ὅτι εἶναι συνήγορός μας⁴³.

Στίχ. 7. «Χλευασμὸς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔξευτελισμὸς τοῦ λαοῦ».

Λέγοντας αὐτὸ, ἐπέριπταν πρὸς τὸν Θεὸ τὴν κατηγορία, γιατί δὲν μπορούσε νὰ σώσει τὸν Υἱὸ του, τὸν ὁποῖο θέλει, δηλαδή τὸν ὁποῖο ἀγαπᾷ. Θὰ μπορούσε μάλιστα καεὶς νὰ θαυμάσει τὴν ἀμέτρητη νωθρότητα τῶν Ἰουδαίων, πῶς, διαβάζοντας αὐτὰ ποὺ λέγονταν ὡς προερχόμενα ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἐναντίον τους, δὲν τὰ καταλάβαιναν, βλέποντας αὐτὸν σταυρωμένον, καὶ τὴν προφητεία νὰ συμφωνεῖ μὲ τὶς τολμηρὲς πράξεις τους.

Στίχ. 15. «Ἡ καρδιά μου ἔγινε ὡς κερὶ ποὺ λειώνει μέσα στὴν κοιλία μου».

Εἶναι λόγια δασκάλου ποὺ λέγει ὅταν βλέπει ἐκείνους ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν νὰ ὑπομένουν συμφορὰ, παρόμοια μὲ τὴν ψυχικὴ ἀπὸ ἀγάπη διάθεση ποὺ εἶχε ὁ Σωτὴρας γιὰ τοὺς μαθητὲς του μέσα στὴν κοιλία του, ἢ ὁποῖα συμπονοῦσε μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ γέννησε. Ἐπειδὴ καὶ ἡ γλυκύτητα τῆς καρδιᾶς, ποὺ ἦταν ὡς κερὶ, ἔλειψε, ὅταν ἔγινε τροφή καὶ κατέληξε στὴν κοιλία. Καὶ λέγει ὅτι οἱ σκέψεις μὲ τὴν διαρκῆ μελέτη γίνονται λεπτότερες, ὥστε νὰ προσφέρονται γιὰ τὴν συγκρότηση αὐτοῦ ποὺ ἐτρέφη μὲ αὐτές.

Στίχ. 23. «Θὰ κάνω γνωστὸ τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀδελφούς μου».

Ἐπειδὴ ἐδῶ ἐννοεῖ τὴ δόξα, σύμφωνα μὲ τὸ «Φανέρωσα τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀνθρώπους»⁴⁴. Ἐκάνε δηλαδή φανερὴ τὴ δόξα του, λέγοντας καὶ διδάσκοντας ὅχι μόνο ὅτι εἶναι Πατέρας, ἀλλὰ κάνοντας φανερὴ καὶ τὴν ἡμερότητα καὶ τὴ δόξα του σὲ

44. Ἰω. 17, 6.

του ἡμῖν τοῖς γενομένοις αὐτοῦ ἀδελφοῖς καθ' ὃ γέγονε καθ' ἡμᾶς Ἐφη γάρ, ὅτι «Οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Πεντανέρωκε δὲ καὶ ἑτέρως ἡμῖν τὴν τοῦ Πατρὸς δόξαν ὅσοι γὰρ τεθέανται τὸν Υἱὸν τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι, θεοπρεπεστάτην ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ ἐφ' ἅπασιν παναλκῆς, τεθέανται τὸν Πατέρα καὶ ἐγνώκασιν αὐτόν. Ἐφη γοῦν καὶ αὐτός, ὅτι «Ὁ ἐμὲ ἑώρακώς, ἑώρακε τὸν Πατέρα». Ἀλλὰ καὶ «Ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας ὑμνήσω σε». Ἐκκλησίας δὲ ποίας, ἢ ἐκείνης πάντως ἣν αὐτὸς ἐαυτῷ παρέστη ὁ Υἱός, μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ῥυτίδα, ἀγίαν δὲ καὶ ἄμωμον; Ὑμνεῖ γε μὴν τὸν Πατέρα, τὴν δόξαν αὐτοῦ καθιστᾶς φανεράν τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ὄνομα.

15

ΨΑΛΜΟΣ ΚΒ΄.

Στίχ. 1. Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.

Ὁ ἐν χερσὶ ψαλμὸς τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν τοῖς λεχθεῖσιν ἐν τῷ τέλει τοῦ πρὸ τούτου ψαλμοῦ. Οἱ γὰρ ἐξ ἔθνῶν πιστεύσαντες, διδακτοὶ Θεοῦ γεγονότες, κατὰ τὸ γεγραμμένον, φαγόντες καὶ ἐμπλησθέντες πνευματικῶς, τὸν τῆς σωτηρίου τροφῆς χορηγὸν ἐπιγινώσκουσι, καὶ ποιμένα καὶ τροφέα καλοῦσι, καὶ δὴ καὶ φησιν, ὡς ἐν ὄντες διὰ τὴν πίστιν καὶ εἰς μίαν τελούντες ἀγέλην.

25

Στίχ. 2. «Κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει».

Μέγα φρονουῖσιν οἱ διὰ Χριστοῦ ταῖς θείαις ἀντὶς ἐνσημασμένοι, ποιμανθέντες τε παρ' αὐτοῦ καὶ οὐχ ἓνα τινὰ τῶν ἀγίων ἀπλῶς λαχόντες καθηγητὴν, ὥσπερ ὁ Ἰσραὴλ τὸν

45. Ἰω. 3, 16.

46. Ἰω. 14, 9.

μᾶς πού γίναμε ἀδελφοί του, ἄφοῦ ἔγινε σάν ἐμᾶς. Γιατί εἶπε· «Τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἔστειλε τὸν Υἱό του τὸν μονογενῆ, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ ὅποιος πιστεύει σ' αὐτόν, ἀλλὰ νὰ ἔχει ζωὴ αἰώνια»⁴⁵. Ὅμως φανέρωσε καὶ μὲ ἄλλον τρόπο σὲ μᾶς τὴ δόξα τοῦ Πατέρα. Γιατί ὅλοι ὅσοι εἶδαν τὸν Υἱὸ μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους νὰ ἔχει ἐξουσία πού πρέπει πάρα πολὺ στὸν Θεό, καὶ τὴν παντοδυναμία του σὲ ὅλα, ἔχουν δεῖ τὸν Πατέρα καὶ τὸν ἔχουν γνωρίσει. Γιατί καὶ ὁ ἴδιος εἶπε· «Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»⁴⁶. Ἄλλὰ καί· «Θὰ σὲ ὑμνήσω στὸ μέσο τῆς Ἐκκλησίας». Καὶ σὲ ποιά Ἐκκλησία, παρὰ σὲ ἐκείνη ὁπωσδήποτε τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς συνέστησε μὲ τὸν ἑαυτό του, ἢ ὁποία δὲν ἔχει κηλῖδα ἢ ρυτίδα, ἀλλ' εἶναι ἁγία καὶ ἄμωμτη; Ὑμνεῖ ὅμως τὸν Πατέρα, κἀνοντας φανερὴ τὴ δόξα του, γιὰ αὐτὸ δηλώνει τὸ ὄνομα.

ΨΑΛΜΟΣ 22ος

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Ὁ ψαλμὸς πού ἐξετάζουμε ἔχει τὸ ἴδιο νόημα μὲ αὐτὰ πού εἰπώθηκαν στὸ τέλος τοῦ προηγουμένου ψαλμοῦ. Γιατί ἐκεῖνοι πού πίστεψαν προερχόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, ἀφοῦ διδάχθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ⁴⁷, καὶ ἔφαγαν καὶ χόρτασαν πνευματικά, γνωρίζουν καλὰ τὸν δωρητὴ τῆς σωτήριας τροφῆς, καὶ τὸν ἀποκαλοῦν ποιμένα καὶ τροφὸ, καὶ μάλιστα λέγουν ὅτι λόγῳ τῆς πίστεως εἶναι ἓνα, καὶ ἀνῆκουν σὲ μία ἀγέλη.

Στίχ. 2. «Ὁ Κύριος εἶναι ὁ ποιμένας μου,
καὶ δὲν θὰ μοῦ λείψει τίποτε».

Εἶναι ὑπερήφανοι αὐτοὶ πού μέσω τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐγκλεισμένοι στὶς θεῖες αὐλές καὶ ἔχουν ποιμανθεῖ ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἔχουν ὡς καθηγητὴ ὄχι ἓνα κάποιον ἀπλῶς ἀπὸ τοὺς ἁγίους,

47. Ἰω, 6, 45.

Μωσέα, ἀλλὰ τῶν ποιμένων τὸν ἀρχιποίμενα, καὶ τῶν δίδα-
σκόντων τὸν παιδευτήν, ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς
σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. Καὶ τοῦτο εἰδότες φασὶ
τό, Οὐδέν με ὑπερήσει· παναλκῆς γὰρ ὁ Χριστὸς καὶ ἀμφι-
5 λαφῆ ποιεῖται τὴν χορηγίαν τῶν ἑαυτοῦ χαρισμάτων τοῖς
ἐπεγνωκόσιν αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν. Δίδωσι γὰρ ἐξ οἰκείου
πληρώματος, καὶ χορηγεῖ τὰς παρὰ Πατρὸς εὐλογίας, καὶ
ἔστιν αὐτὸς ἄγαθοῦ παντὸς καὶ πηγὴ καὶ πρῦτανις

Στίχ. 2. «Εἰς τόπον χλόης, ἐκεῖ με
κατεσκήνωσεν».

10

Ἐπειδὴ φωνὴ πρέπουσα προβάτοις ἐστὶ τό, «Κύριος ποι-
μαίνει με», ἐπιμένουσι τῇ τοῦ λόγου τροπῇ οἱ παρὰ Χριστοῦ
πομαινόμενοι, καὶ προσεπάγουσι τὰ ἐκ τῆς ποιμενικῆς εὐτε-
χνίας ἐκβεθηκότα αὐτοῖς ἄγαθὰ, χλόην καὶ ὕδωρ αὐτὰ ὄνο-
15 μάζοντες. Νοηθεῖν δ' ἂν τόπος μὲν χλόης, τὰ τοῦ Θεοῦ ἀει-
θαλῆ λόγια, ἢ ἁγία καὶ θεόπνευστος Γραφή πρὸς εὐανδρίαν
τρέφουσα πνευματικὴν τὰς τῶν πιστευόντων καρδίας· ὕδωρ
δὲ τὸ ζῶν καὶ ζωοποιόν, ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χορηγία.

Ἡ τάχα κυριώτερον τόπος χλόης, ὁ παράδεισός ἐστιν οὗ
20 ἐκπεπτώκαμεν, εἰς ὃν ἡμᾶς ἐπανάγει Χριστὸς καὶ κατασκη-
νοῖ, διὰ τοῦ ὕδατος τῆς ἀναπαύσεως, τουτέστι διὰ τοῦ βαπτί-
σματος. «Ἐὰν γὰρ μή τις γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ πνεύματος,
οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Στίχ. 4. «Ἐὰν γὰρ καὶ πορευθῶ ἐν μέσῳ
σκιᾶς θανάτου».

25

Ἐπεὶ δὲ εἰς τὸν θάνατον Χριστοῦ βαπτίζομεθα, λεχθήσε-
ται καὶ τὸ βάπτισμα σκιὰ θανάτου καὶ μύμημα, ὃν οὐ χρὴ φο-

48. Κολ. 2, 3.

49. Ἰω. 3, 5.

ὅπως εἶχε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς τὸν Μωυσῆ, ἀλλὰ τὸν ἀρχιποιμένα τῶν ποιμένων, καὶ τὸν διδάσκαλο τῶν διδασκάλων, στὸν ὁποῖο εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως⁴⁸. Καὶ αὐτὸ γνωρίζοντας, λέγουν· «Δὲν θὰ μοῦ λείψει τίποτε». Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι παντοδύναμος καὶ δίνει πλουσιόπαροχη τὴν χορηγία τῶν χαρισμάτων του σ' αὐτοὺς ποῦ γνωρίζουν τὴν ἔλευσίν του. Γιατὶ δίνει ἀπὸ τὸ δικό πλήρωμα, καὶ χορηγεῖ τις εὐλογίες ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ εἶναι ὁ ἴδιος πηγὴ καὶ πρῦτανις καθὲ ἀγαθοῦ.

Στίχ. 2. «Μὲ ὀδήγησε σὲ τόπους χλοεροῦς
καὶ μὲ κατασκήνωσε ἐκεῖ».

Ἐπειδὴ τό, «Ὁ Κύριος μὲ ποιμαίνει», εἶναι λόγος ποῦ ταιριάζει σὲ πρόβατα, αὐτοὶ ποῦ ποιμαίνονται ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἐπιμένουν στὴ μεταφορὰ τοῦ λόγου καὶ προσθέτουν τὰ ἀγαθὰ ποῦ προέκυψαν σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴ ἐπιδεξιότητα, ὀνομάζοντας αὐτὰ χλόη καὶ νερό. Θὰ μπορούσε βέβαια ὡς «τόπος χλόης» νὰ νοηθοῦν τὰ ἀειθαλῆ λόγια τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ἡ ἀγία καὶ θεόπνευστη Γραφή, ἡ ὁποία τρέφει τις καρδιές αὐτῶν ποῦ πιστεύουν πρὸς αὔξησιν πνευματικοῦ ἀνδρικοῦ φρονήματος, ἐνῶ ὡς «νερὸ» τὸ ζωντανὸ καὶ ζωοποιὸ, ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ ἐνδεχομένως κατὰ πρωταρχικὴ ἔννοια «τόπος χλόης» εἶναι ὁ παράδεισος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔχουμε ἐκπέσει, στὸν ὁποῖο μᾶς ἐπαναφέρει καὶ μᾶς κατασκηνώνει ὁ Χριστὸς μὲ τὸ νερὸ τῆς ἀναπαύσεως, δηλαδή μὲ τὸ βάπτισμα. Γιατὶ λέγει· «Ἐὰν κάποιος δὲν γεννηθεῖ ἀπὸ νερὸ καὶ πνεῦμα, δὲν θὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁴⁹.

Στίχ. 4. «Γιατὶ ἂν πορευθῶ κάτω ἀπὸ τὴ σκιὰ
τοῦ θανάτου».

Ἐπειδὴ δηλαδή βαπτίζομασε στὸν θάνατο τοῦ Χριστοῦ⁵⁰, μπορεῖ νὰ ὀνομασθεῖ καὶ τὸ βάπτισμα σκιὰ θανάτου καὶ μίμη-

50. Ρωμ 6,3.

βείσθαι. Νοοῖτο δ' ἂν σκιά θανάτου καὶ ὁ φυσικὸς καὶ κοινὸς θάνατος, πρὸς ἀντιδιαστολήν τοῦ προαιρετικοῦ θανάτου, τοῦ τῆς ψυχῆς, φημί, ὃς οὐκ ἔστι σκιά θανάτου, ἀλλὰ θάνατος ἀληθής

5   **Στίχ. 5.** «Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με».

Γευσάμενοι οἱ ἐξ ἔθνῶν πιστεύσαντες τῆς εὐαγγελικῆς τραπέζης, λέγουσι πρὸς τὸν παρατεθεικότα ταύτην Χριστόν, ὅτι Ἡ τράπεζα ἦν ἡμῖν ἡτοίμασας, ἐναντίως ἔχει πρὸς τὴν 10 τῶν Ἑλλήνων τράπεζαν. Οἱ γὰρ παρ' Ἑλλησι σοφοί, οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων ἡμᾶς ἐδίδαξαν, ἀλλ' ἐπίεζόν τε καὶ ἔθλιβον ἐν λιμῶ καὶ σπάνῃ παντὸς ὀνησιφόρου μαθήματος. Ἡ δὲ θεία τε καὶ ἱερά τράπεζα, ἡ θεόπνευστος Γραφή, ἐναντίως ἔχει πρὸς τὴν τῶν θλιβόντων ἡμᾶς ἐκείνην τὴν φθοροποιὸν καὶ ἄτρο- 15 φον, πλουσία οὖσα καὶ πολυτελής, καὶ ὄψων, ἥγουν ἐδεσμάτων, ποικιλίαν ἔχουσα πολλήν καὶ παράθεσιν. Νουθεσίαι γὰρ ἐν αὐτῇ πλεῖσται καὶ σωτηριώδεις, καὶ τῆς ἀληθοῦς εὐζωΐας παραδεικτικαί, καὶ εἰς εὐεξίαν πνευματικὴν φέρουσαι. Τάχα δὲ καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγουσιν οἱ πιστεύσαντες, ὅτι Ἡτοίμα- 20 σας ἡμῖν πνευματικὴν τράπεζαν, ἵνα φαγόντες καὶ ἰσχύσαντες, δυναθῶμεν ἐλθεῖν ἀπεναντίας τῶν ποτε θλιβόντων ἡμᾶς Ἡ γὰρ πνευματικὴ εὐτροφία, τὴν ψυχὴν εὖ ῥώσασα, ἀνθίστασθαι αὐτὴν ποιεῖ καὶ ἀκαθάρτοις πνεύμασι καὶ τοῖς ἐν πλάνῃ διδασκάλοις. Ἀλλὰ καὶ ἡ μυστικὴ τράπεζα, ἡ σὰρξ τοῦ Κυρί- 25 ου, ἰσχυροῦς ἡμᾶς κατὰ παθῶν καὶ κατὰ δαιμόνων ἐργάζεται. Φοβεῖται γὰρ ὁ Σατανᾶς τοὺς μετ' εὐλαβείας τῶν μυστηρίων μεταλαμβάνοντας.

Στίχ. 6. «Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξει με πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου».

30   Ἐψεται πάντως τοῖς ἡγιασμένοις ἐν Χριστῶ καὶ ἡξιωμέ-

ση, τὸν ὅποιο δὲν πρέπει νὰ φοβόμαστε. Θὰ μπορούσε ὅμως ὡς σκιά θανάτου καὶ μίμηση νὰ νοηθεῖ καὶ ὁ φυσικὸς καὶ κοινὸς θάνατος, πρὸς διάκριση ἀπὸ τὸν προαιρετικὸ θάνατο, ἐννοῶ τὸν θάνατο τῆς ψυχῆς, ὁ ὅποιος δὲν εἶναι σκιά θανάτου, ἀλλὰ θάνατος ἀληθινός.

Στίχ. 5. «Παρέθεσες ἐνώπιόν μου τράπεζα μπροστὰ στὰ μάτια ἐκείνων ποὺ μοῦ προξενοῦν θλίψεις».

“Ὅταν οἱ ἔθνηκοὶ πίστεψαν καὶ γεύθηκαν τὴν τράπεζα τοῦ εὐαγγελίου, εἶπαν στὸν Χριστὸ ποὺ τὴν παρέθεσε, ὅτι Ἡ τράπεζα ποὺ μᾶς παρέθεσες εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴν τράπεζα τῶν Ἑλλήνων. Γιατὶ οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων δὲν μᾶς δίδαξαν τίποτε ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα γιὰ μᾶς, ἀλλὰ μᾶς πίεζαν καὶ μᾶς βασάνιζαν μὲ τὴν ἔλλειψη καὶ στέρηση κάθε ὠφέλιμου μαθήματος· ἀντίθετα ἢ θεία καὶ ἱερὴ τράπεζα, δηλαδή ἢ θεόπνευστη Γραφή, εἶναι ἀντίθετη πρὸς ἐκείνη τὴν φθοροποιὸ καὶ στειρημένη τροφῆς, ἐπειδὴ εἶναι πλούσια καὶ πολυτελής καὶ ἔχει μεγάλη ποικιλία καὶ παράθεση τροφῶν, δηλαδή ἐδεσμάτων. Γιατὶ ὑπάρχουν σ' αὐτὴν πάρα πολλές καὶ σωτηρώδεις νουθεσίες, ποὺ δείχνουν τὴν ἀληθινὴ εὐζωΐα καὶ ὁδηγοῦν σὲ πνευματικὴ εὐεξία. Ἴσως μάλιστα καὶ αὐτὸ νὰ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ λέγουν αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν «Ἐτοίμασες γιὰ μᾶς τραπέζι πνευματικὸ, ὥστε, ἀφοῦ φᾶμε καὶ δυναμώσουμε, νὰ μπορέσουμε νὰ ἀντικρούσουμε ἐκείνους ποὺ κάποτε μᾶς πίεζαν. Γιατὶ ἡ πνευματικὴ ἄριστη τροφή, δυναμώνοντας τὴν ψυχὴ, τὴν κάνει νὰ ἀντιστέκεται καὶ στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ στοὺς δασκάλους τῆς πλάνης. Ἀλλὰ καὶ ἡ μυστικὴ τράπεζα, δηλαδή ἡ σὰρκα τοῦ Κυρίου, μᾶς κάνει δυνατοὺς ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων. Γιατὶ ὁ Σατανᾶς φοβᾶται ἐκείνους ποὺ μεταλαμβάνουν τὰ μυστήρια μὲ εὐλάβεια.

Στίχ. 6. «Καὶ τὸ ἔλεός σου θὰ μὲ ἀκολουθεῖ ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς μου».

Θὰ ἀκολουθήσει ὅπωςδήποτε ἐκείνους ποὺ ἀγιάσθηκαν

νοις τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων, ὥστε καὶ τραπέξης ψαῦ-
 σαι τῆς ἱεράς, καταλιπανθῆναι δὲ καὶ ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν,
 καὶ μὴν καὶ ἐκ τοῦ κρατίστου ποτηρίου πιεῖν εἰς μέθην, τὸ ἐν
 μεθέξει πλουσίᾳ γενέσθαι διηνεκοῦς εὐθυμίας. Τοῦτο γάρ,
 5 οἶμαι, δηλοῖ, τὸ οἶον διώκεσθαι διὰ παντός καὶ ἐν πάσαις
 ταῖς ἡμέραις τοῦ αἰῶνος ὑπὸ ἐλέους Θεοῦ. Ἀναφαίρετος
 γάρ ἡ δοθεῖσα παρὰ Χριστοῦ τοῖς ἀγίοις χάρις, καὶ ἀμεταμέ-
 λητα τὰ χαρίσματα αὐτοῦ καὶ ἡ κλησις. Γράφει γοῦν ὁ θε-
 σπέσιος Παῦλος τοῖς οὕτω τετιμημένοις, ὅτι βασιλείαν ἀσά-
 10 λευτον παραλαμβάνουσιν· οὐ γὰρ ἔστιν ἀποπεσεῖν τῶν δο-
 θησομένων ἀγαθῶν· ἐδραιότατος γὰρ καὶ ἀκράδαντος ἡ τῶν
 ἀγίων ἐλπίς. Καὶ ὁ πάλαι δὲ νόμος, καίτοι σκιὰν ἔχων καὶ
 τύπους, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, τὸ ἀμε-
 τάστατον τῆς τῶν ἀγίων ἐλπίδος ὑπεδήλου πλαγίως· προσέ-
 15 ταπτε γὰρ ἐν Σαββάτῳ μηδένα τῆς ἐαυτοῦ προιέναι σκηνηῆς,
 ἐμφιλοχωρεῖν δὲ μᾶλλον αὐτῇ, καὶ εἴσω μένοντα τοῖς ἤδη πε-
 πορισμένοις ἐντροφᾶν· αἰνιγμα δὲ ἦν τοῦτο τοῦ, ὅτι ἐν ταῖς
 ἄνω μοναῖς διηνεκῶς ἀπομενοῦσιν οἱ ἅγιοι· ἐκεῖθεν γὰρ
 ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός. Εἰκότως οὖν ἄρα
 20 φασὶν οἱ τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος ἀπηρτημένοι, καὶ εἰς τὰς
 ἄνω γενέσθαι προσδοκῶντες μονάς, ὅτι πάντως ἔψεται τὸ
 ἔλεος αὐτοῖς εἰς μακραίωνα χρόνον. Τινὲς δὲ ἔλεος Θεοῦ αὐ-
 τὸν τὸν Χριστὸν ἐνόησαν, ὃς διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ
 διώκει, ἕως ἂν πάντα καταλάβῃ τοὺς σωθησομένους. Ἀ-
 25 πλῶς δὲ ἐπεὶ οὐ τοσοῦτον ἐξ ἔργων ἔστιν ἡμᾶς δικαιουῖσθαι,
 ὅσον ἐκ χάριτος καὶ ἐλέους Θεοῦ· διὰ τοῦτο οἱ πιστεύσαντες
 εἰκότως τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐπικαλοῦνται, καὶ ἐπὶ τοὺς οἰ-
 κτιροὺς αὐτοῦ καταφεύγουσι.

51. Ρωμ. 11, 29.

52. Ἐβρ. 12, 28.

στο ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀξιώθηκαν νὰ δεχθοῦν τὰ χαρίσματά του, ὥστε καὶ τὴν ἁγία τράπεζα νὰ ἀγγίξουν, καὶ νὰ λιπάνουν τὸ κεφάλι τους μὲ λάδι, καὶ βέβαια καὶ νὰ πιοῦν ἀπὸ τὸ γεμᾶτο δύναμη ποτήρι γιὰ νὰ μεθύσουν, καὶ νὰ γίνουν πλούσια μέτοχοι τῆς διαρκοῦς ψυχικῆς εὐθυμίας. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει τὸ ὅτι καταδιωκόμαστε κατὰ κάποιον τρόπο ὅλες τὶς ἡμέρες τοῦ αἰῶνα ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ εἶναι ἀναφαίρετη ἡ χάρη πού δόθηκε στοὺς ἁγίους ἀπὸ τὸν Χριστό, καὶ ἀμετάκλητα τὰ χαρίσματά του καὶ ἡ κλήση⁵¹. Πράγματι γράφει ὁ θεόπνευστος Παῦλος σ' αὐτοὺς πού ἔχουν τιμηθεῖ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, ὅτι παραλαμβάνουν βασιλεία ἀσάλευτη⁵². γιατί δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πέσουν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ πού θὰ τοὺς δοθοῦν, καθόσον εἶναι σταθερώτατη καὶ ἀσάλευτη ἡ ἐλπίδα τῶν ἁγίων. Καὶ ὁ παλιὸς νόμος, ἂν καὶ περιεῖχε σκιὰ καὶ τύπους, καὶ ὄχι τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, ὑπαινισσόταν μὲ τρόπο πλάγιο τὸ ἀμετακίνητο τῆς ἐλπίδας τῶν ἁγίων. Γιατὶ πρόσταζε τὸ Σάββατο κανένας νὰ μὴ βγαίνει ἀπὸ τὴν σκηνή του καὶ νὰ παραμένει μᾶλλον μέσα σ' αὐτήν, καὶ μένοντας μέσα νὰ ἀπολαμβάνει ἐκεῖνα πού εἶχε προμηθευθεῖ. Καὶ αὐτὸ ἦταν ὑπαινιγμὸς τοῦ ὅτι στοὺς οὐράνιους τόπους διαμονῆς οἱ ἅγιοι θὰ παραμένουν διαρκῶς σ' αὐτούς. Γιατὶ ἔχει φύγει ἀπὸ ἐκεῖ ὁ πόνος, ἡ λύπη καὶ ὁ ἀναστεναγμὸς. " Ἄρα λοιπὸν πολὺ εὐλογα αὐτοὶ πού εἶναι καταρτισμένοι μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ Χριστοῦ καὶ περιμένουν νὰ μεταβοῦν στοὺς οὐράνιους τόπους διαμονῆς, λένε ὅτι θὰ ἀκολουθήσει ὅπωςδὴποτε τὸ ἔλεος μὲ μακροχρόνια διάρκεια. Μερικοὶ μάλιστα νόμισαν ὅτι ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἐνανθρώπησή του ἐπιδιώκει μέχρι πού νὰ κυριεύσει ὅλους ἐκείνους πού θὰ σωθοῦν. Καὶ ἀπλῶς, ἐπειδὴ δὲν μποροῦμε νὰ δικαιωθοῦμε τόσο πολὺ μὲ τὰ ἔργα μας, ὅσο ἀπὸ τὴ χάρη καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὸ αὐτοὶ πού πίστεψαν δικαιολογημένα ἐπικαλοῦνται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ καταφεύγουν στὴν εὐσπλαγχνία του.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΓ΄

Στίχ. 5. «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ,
ὑπὲρ τῆς μιᾶς τῶν Σαβδάτων».

Ἐν μὲν τῷ προλαβόντι ψαλμῷ οἱ ἐξ ἔθνῶν εἰσήγοντο χαί-
5 ροντες καὶ οἷον μέγα φρονούντες, ὅτι ἐκλήθησαν παρὰ Χρι-
στοῦ διὰ τῆς πίστεως καὶ ὅτι μέτοχοι τῶν παρ' αὐτοῦ χαρι-
σμάτων γεγόνασιν, ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ πρόσωπον
εἰσφέρεται μυσταγωγῶν ἀγίων, ἧ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος, περιαγγέλλον, ὅτι σεσαγήνενται διὰ τῆς εἰς Χριστὸν
10 πίστεως ἢ ὑπ' οὐρανόν. Εἰδέναι δὲ χρηὴ ὡς τὴν Δεσποτικὴν
ἀνάστασιν προλέγει διὰ «τῆς μιᾶς Σαβδάτων». οὕτω γὰρ τὰ
Εὐαγγέλια τὴν Κυριακὴν ὀνομάζουσι. Προφητεύει δὲ καὶ
περὶ τῆς ἀντιλήψεως, καὶ μέντοι καὶ διδασκαλίαν εἰσφέρει,
πῶς ἂν καὶ οἱ πιστεύσαντες ἄξιοι γένωνται τῶν ἐπουρανίων
15 σκηνῶν. Ἄλλ' ἴδωμεν τί τὸ μέγα καὶ ἱερὸν καὶ ἀξιάγαστον
κήρυγμα

Στίχ. 2. «Αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν,
καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἠτοίμασεν αὐτήν».

Τὸ δέ, «ἠτοίμασεν ἐπὶ ποταμῶν», τὸ διεκόσμησε δηλοῖ
20 ἔδει γὰρ ἅπαξ γενομένην τὴν γῆν, καὶ ταῖς ἀβύσσοις παραδό-
ξως ἐπικρεμαμένην, πλήρη ποτίμων ὑδάτων γενέσθαι παρὰ
Θεοῦ, ὥστε δύνασθαι τρέφειν τὰ ἐν αὐτῇ. Πνευματικῶς δὲ νο-
ηθεῖεν ἂν οἱ ἀπόστολοι ποταμοί, οἵτινες νοητοῖς ρεύμασι τὴν
ὑπ' οὐρανόν [αὐτὸν] ἐπικλύζουσι, καὶ τὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ
25 ἄνωθεν λόγον τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς διακομίζουσι. Δυνατὸν δὲ ἀλ-
ληγορῆσαι οἰκουμένην μὲν τὴν Ἐκκλησίαν, θαλάσσης δὲ
τοὺς πειρασμούς, καὶ ποταμούς τὰ γλυκέα τοῦ Πνεύματος
χαρίσματα, καὶ εἰπεῖν ὅτι τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ἧ κατοικεῖ ὁ Θε-
ός, ταύτην ἐν τοῖς πειρασμοῖς μάλιστα συνεστήσατο ἐν τῇ πί-
30 στει καὶ ἐθεμελίωσε, καὶ εὐτρεπῆ ἐποίησε δέξασθαι Πνεῦμα

ΨΑΛΜΟΣ 23ος

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ,
γιά τὴν μία τῶν Σαβδάτων».

Στὸν προηγούμενο βέβαια ψαλμὸ οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἔθνη παρουσιάζονταν χαρούμενοι καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ὑπερήφανοι ἐπειδὴ κλήθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ μέσω τῆς πίστεως, καὶ ἐπειδὴ ἔγιναν μέτοχοι τῶν χαρισμάτων του, ἐνῶ στὸν παρόντα ψαλμὸ παρουσιάζει πρόσωπο ἁγίων μυσταγωγῶν, ἢ καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο διακηρύττει, ὅτι ἡ οἰκουμένη σαγηνεύθηκε μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό. Πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζομε ὅτι προλέγει τὴν ἀνάσταση τοῦ Δεσπότη μὲ τὴ «μία τῶν Σαβδάτων». Γιατὶ ἔτσι τὰ Εὐαγγέλια ὀνομάζουν τὴν Κυριακή. Προφητεύει ὁμως καὶ γιὰ τὴν βοήθεια, καὶ μάλιστα διδάσκει πῶς θὰ μοροῦσαν καὶ αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν νὰ γίνουν ἄξιοι τῶν οὐράνιων τόπων διαμονῆς. Ἀλλὰ ἄς δοῦμε τί εἶναι αὐτὸ τὸ μεγάλο καὶ ἱερὸ καὶ ἀξιοθαύμαστο κήρυγμα.

Στίχ. 2. «Αὐτὸς θεμελίωσε αὐτὴν πάνω σὲ θάλασσες
καὶ τὴν κόσμησε μὲ ποταμούς».

Τὸ «ἐτοίμασε ἐπὶ ποταμῶν» δηλώνει τὸ ὅτι τὴν διακόσμησε (μὲ ποταμούς), γιατί ἔπρεπε, ἀφοῦ ἔγινε ἡ γῆ καὶ ἦταν κρεμασμένη μὲ τρόπο παράδοξο πάνω στὶς θάλασσες, νὰ γεμίσει ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ πόσιμα νερά, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ τρέφει αὐτὰ ποὺ κατοικοῦν σ' αὐτὴν. Πνευματικὰ ὁμως θὰ μοροῦσαν ποταμοὶ νὰ νοσηθοῦν οἱ ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι κατακλύζουν τὴν ὑφήλιο μὲ νοσητὰ ρεύματα, καὶ μεταφέρουν τὸν λόγο πάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σ' αὐτοὺς ποὺ ζοῦν στὴ γῆ. Εἶναι δυνατὸ ὁμως ἀλληγορικὰ νὰ θεωρήσουμε οἰκουμένη τὴ Ἐκκλησία, θάλασσες τοὺς πειρασμούς, καὶ ποταμούς τὰ γλυκὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, καὶ νὰ ποῦμε, ὅτι τὴν Ἐκκλησία, στὴν ὁποία κατοικεῖ ὁ Θεός, αὐτὴν τὴν ἴδρυσεν καὶ τὴν θεμελίωσε πάνω στοὺς πειρασμούς μὲ τὴν πίστη, καὶ τὴν ἔκανε μεγαλόπρεπη γιὰ νὰ δεχθεῖ τὸ ἅγιο

ἅγιον, ἀφ' οὗ ὡς ἐκ πηγῆς ποταμοὶ τὰ ποικίλα χαρίσματα ῥέουσι.

Στίχ. 4. «Ἄθῳος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ».

Πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀποκρίνεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι
 5 ὁ μέλλων ἀναβῆναι εἰς τὸ νοητὸν ὄρος Κυρίου, ἄμωμος ἔστω
 καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· ἄθῳος μὲν χερσὶ, τουτέστιν
 ἀνεύθυνος ἐν τῇ πρακτικῇ· ἔργου γὰρ σημεῖον ἡ χεὶρ. Ἀμό-
 λυντος δὲ τῇ καρδίᾳ, σύμφωνον ἔχων τῇ κατὰ τὸ ἐμφανὲς
 πρακτικῇ τὴν ἔσω καὶ εἰς νοῦν πνευματικὴν φαιδρότητα.
 10 Τὸν γὰρ διὰ πάντων καθαρὸν, τοῦτον ἐπὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄρος ὁ
 λόγος ἀνάγει, ὃς μήτε γνώσει, μήτε ἐννοίᾳ, μήτε ταῖς πράξε-
 σιν εἰς τέλος κατεμίανε τὴν ψυχὴν, ἐμμείνας τοῖς κακοῖς

Στίχ. 4. «Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;
 Κύριος κραταῖος καὶ δυνατός».

15 Καὶ τῷ νῦν πολέμῳ καὶ τροπαίῳ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος
 Ἐντεῦθεν συνίεμεν, ὅτι οὐ πάσαις ἦν ταῖς ἄνω δυνάμεσι φα-
 νερόν τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον, πλὴν ἐκεῖναις αἵτινες πρὸς
 τὴν τοῦ πράγματος διακονίαν παρελήφθησαν, ὡς ὁ Γαβριὴλ
 καὶ οἱ ἐν τῇ γεννήσει λέγοντες «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶν»· ἐλει-
 20 τούργουν γὰρ καὶ ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ πεφηνότι τῷ Μονο-
 γενεῖ, ἐπειδὴ δὲ συμπεπερασμένης τῆς οἰκονομίας ἀνέβη
 πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα μετὰ τῆς ἐνωθείσης σαρκὸς αὐ-
 τῷ, κατεπλήττοντο τὸ τοῦ πράγματος ξένον αἱ λογικαὶ δυνά-
 μεις, μηδέ ποτε ἔωρακυῖαι τοῦτο τὸ θέαμα. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ
 25 Πνεύματος ἤκουον λέγοντος, «Ἄρατε πύλας, καὶ εἰσελεύσε-
 ται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης», τάχα που διελογίζοντο, τίς οὗτος
 εἶη καὶ ποταπός, ἄνθρωπος μὲν ὁρώμενος τό γε ἦκον εἰς τὴν
 τῆς σαρκὸς φύσιν, βασιλεὺς δὲ τῆς δόξης εἶναι λεγόμενος. Τί
 οὖν τὸ Πνεῦμα πρὸς αὐτάς; Ἐνδοιάξτετε, φησί, καὶ τίς οὗτος

Πνεῦμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο, ὅπως οἱ ποταμοὶ ἀπὸ πηγῆς, ἔτσι τρέχουν ἀπὸ αὐτὸ τὰ ποικίλα χαρίσματα.

Στίχ. 4. «Ἄθῶος στὰ χέρια καὶ καθαρὸς στὴν καρδιά».

Στὴν ἐρώτηση αὐτὴ ἀπαντᾷ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅτι αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ ἀνεβεῖ στὸ νοσητὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, πρέπει νὰ εἶναι ἄμεμπτος καὶ σωματικὰ καὶ πνευματικὰ. Νὰ εἶναι ἄθῶος στὰ χέρια, δηλαδή ἀπαλλαγμένος ἀπὸ ἐνοχές γιὰ τὶς πράξεις του, γιατί τὸ χερί εἶναι δηλωτικὸ τοῦ ἔργου, καὶ ἀμόλυντος στὴν καρδιά, ἔχοντας σύμφωνη μὲ τὶς φανερὲς πράξεις τὴν ἐσωτερικὴ καὶ μέσα στὸ νοῦ του πνευματικὴ χαρὰ. Γιατὶ τὸν καθαρὸ σὲ ὅλα, αὐτὸν ὁ λόγος ἀνεβάζει στὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος οὔτε μὲ τὴ γνώση, οὔτε μὲ τὴ σκέψη, οὔτε καὶ μὲ τὶς πράξεις του μόλυνε μέχρι τέλους τὴν ψυχὴ του, ἐμμένοντας στὰ κακά.

Στίχ. 4. «Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ βασιλιὰς τῆς δόξας;
Ὁ ἰσχυρὸς καὶ δυνατὸς Κύριος».

Καὶ στὸν τωρινὸ πόλεμο καὶ τὸ τρόπαιο γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐπὶ ἐδῶ διαπιστώνουμε, ὅτι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦταν φανερὸ σὲ ὅλες τὶς οὐράνιες δυνάμεις, παρὰ μόνον σὲ ἐκεῖνες ποὺ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γεγονότος, ὅπως ὁ Γαβριὴλ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατὰ τὴ γέννησιν ἔλεγον, «Δόξα στὸν ὑψιστὸ Θεό»⁵³, γιατί ὑπηρετοῦσαν τὸν Μονογενῆ καὶ ὅταν εἶχε φανερωθεῖ μὲ ἀνθρώπινη μορφή, καὶ ὅταν ὀλοκληρώθηκε ἡ οἰκονομία, ἀνέβηκε στὸν οὐράνιον Πατέρα του μαζί μὲ τὴ σάρκα ποὺ εἶχε ἐνωθεῖ μὲ αὐτόν, κυριεύονταν ἀπὸ κατάπληξιν μὲ τὸ παράξενο τοῦ πράγματος οἱ λογικὲς δυνάμεις, ποὺ δὲν εἶχαν δεῖ ποτὲ τέτοιο θέαμα. Ἐπειδὴ ὅμως ἄκουαν τὸ Πνεῦμα νὰ λέγει, «Ἀνοίξτε τὶς πύλας, γιὰ νὰ εἰσέλθῃ ὁ βασιλιὰς τῆς δόξας, σκέφτονταν ὅπως ὅποτε, ποιὸς εἶναι αὐτὸς καὶ τί εἶδους, ποὺ φαίνεται βέβαια ὡς ἄνθρωπος, ὅσον ἀφορᾷ στὴ φύσιν τῆς σαρκος, ἀλλὰ λέγεται ὅτι εἶναι βασιλιὰς τῆς δόξας. Τί λέγει λοιπὸν τὸ Πνεῦμα στὶς δυνάμεις αὐτές; Ἐχετε ἐνδοιασμούς, λέγει, καὶ

βούλεσθε μαθεῖν; Ἀκούετε τοίνυν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΔ΄.

«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

5 Εἰσηγεῖται δὲ καὶ παραίνεσιν πᾶσιν ἀνθρώποις ὠφέλιμον ἀρμόζει δὲ μάλιστα ὁ προκειμένος ψαλμὸς τοῖς ἐξ ἔθνῶν κεκλημένοις, καὶ πολλὴν ἀκολουθίαν ἔχει πρὸς τὸν πρὸ αὐτοῦ. Ἐν μὲν γὰρ ἐκείνῳ κλησὶς ἦν ἔθνῶν καὶ μυσταγωγία, διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδάσκουσα τίσιν ἄρα γένοιτο βᾶσιμος
10 ἢ ἄνω πόλις, ὅτι τοῖς ἀθώοις χερσὶ καὶ καθαροῖς τῇ καρδίᾳ, καὶ ὅτι Χριστὸς ὁδοποιήσει τῇ ἀνθρώπου φύσει τὴν εἰς τὸ ἄνω βᾶδιον, πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰς οὐρανούς ἀναβάς ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ, τὸ τῶν κεκλημένων εἰσφέρεται πρόσωπον, ἡγουν ἁπάντων τῶν συνειλεγμένων ἐν πίστει
15 πρὸς ἐνότητα πνευματικῆν. Καὶ ἀπευθύνεσθαι ζητεῖ παρὰ τοῦ καλέσαντος Θεοῦ πρὸς τὴν τοῦ χρησίμου τε καὶ ἀναγκαίου θήραν, καὶ καθυπισχνεῖται τὸ γνήσιον. Ἀκουε γὰρ οἶα, μετὰ τὸ ἐπιστρέψαι ἐκ πλάνης, χορὸς εἰς οἱ πάντες γενόμενοι λέγουσι.

20 Στίχ. 4. «Τὰς ὁδοὺς σου, Κύριε, γνώρισόν μοι, καὶ τὰς τρίβους σου δίδαξόν με».

«Αὕτη ἢ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου». Οἱ γὰρ παλαιὰ τὰς τοῦ διαβόλου τρέχοντες ὁδοὺς, νῦν τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου περιεργάζοντες, τουτέστι τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα,
25 καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἁγιοπρεποῦς πολιτείας αὐταὶ γὰρ εἰσιν αἱ τρίβοι τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ μὲν νόμος σκιᾶν ἔχει καὶ μόρφωσιν τῆς ἀληθείας τὸ δὲ Εὐαγγέλιον, αὐτὴ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, εἰς

θέλετε νὰ μάθετε ποιὸς εἶναι αὐτός; Ἀκοῦστε λοιπόν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλιὰς τῆς δόξας.

ΨΑΛΜΟΣ 24ος

«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς δίνει βέβαια παραίνεση ὠφέλιμη σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ταιριάζει ὅμως περισσότερο σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν κληθεῖ στὴν πίστη ἀπὸ τοὺς ἔθνικοὺς, καὶ ἔχει μεγάλη σχέση μετὸν προηγούμενο ψαλμό. Γιατὶ σ' ἐκεῖνον περιλαμβάνεται κλήση τῶν ἔθνῶν καὶ διδασκαλία, ἡ ὁποία διδάσκει διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος σὲ ποιούς ἄραγε μπορεῖ νὰ γίνεи προσιτὴ ἢ ἄνω πόλη, ὅτι δηλαδὴ σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀθῶοι στὰ χέρια καὶ καθαροὶ στὴν καρδιά, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἀνοίξει τὸν δρόμο στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ βαδίσει πρὸς τὰ οὐράνια, ἀφοῦ ἔχει ἀνεβεῖ πρῶτος στοὺς οὐρανοὺς γιὰ χάρη μας, ἐνῶ στὸν ψαλμὸ αὐτὸν παρουσιάζεται τὸ πρόσωπο αὐτῶν ποὺ ἔχουν κληθεῖ, δηλαδὴ ὄλων ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἐπιλεγεῖ μετὴν πίστη σὲ ἐνότητα πνευματικὴ. Προσέτι ζητᾶ νὰ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ τοὺς κάλεσε στὴν ἀναζήτηση αὐτοῦ ποὺ εἶναι χρήσιμο καὶ ἀνάγκαιο, καὶ ὑπόσχεται αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀληθινό. Ἄκου λοιπόν τί λέγουν μετὰ τὴν ἐπιστροφή τους ἀπὸ τὴν πλάνη, ἀφοῦ ὅλοι ἔχουν γίνεи ἕνας χορὸς.

Στίχ. 4. «Κάνε μου, Κύριε, γνωστοὺς τοὺς δρόμους σου καὶ δίδαξέ μου τὰ μονοπάτια πρὸς αὐτούς».

«Αὕτὴ εἶναι ἡ μεταβολὴ ποὺ ἐπέφερε τὸ δυνατὸ χέρι τοῦ Ὑψίστου»⁵⁴. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ παλιὰ ἔτρεχαν τοὺς δρόμους τοῦ διαβόλου, τώρα περιεργάζονται τοὺς δρόμους τοῦ Κυρίου, δηλαδὴ τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα, καὶ τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς ποὺ ταιριάζει σὲ ἁγίους γιὰτὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ τρίβοι τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ νόμος βέβαια περιέχει τὴ σκιά καὶ τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα τῆς ἀλήθειας, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια, στὴν ὁποία πα-

εἰς ἣν ὁδηγεῖσθαι παρακαλοῦσιν ὑπὸ Θεοῦ. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ἀλήθειά ἐστι, καὶ φέρει ἐπ' αὐτὸν ὁ Πατὴρ τοὺς ἐπιζητοῦντας αὐτὸν διὰ πίστεως. Οὕτω γάρ που πρὸς Ἰουδαίους φησὶν «Οὐδεὶς δύναται ἔλθειν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με
5 ἔλκύσῃ αὐτόν». Τάχα δὲ καὶ ἡ τοῦ νόμου παιδαγωγία, ὁδὸς καὶ τρίβος τοῦ Κυρίου λέγεται ἄγουσα ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, τουτέστιν ἐπὶ τὸν Χριστόν· περὶ αὐτοῦ γὰρ ἔγραψεν ὁ Μωσῆς Γνώρισον οὖν μοι τὰς ἐν τῷ νόμῳ σκιάς, αἵτινες εἰκονίζουσι τὴν ἀλήθειαν. Παρακαλεῖ δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ μαθεῖν τὰς ὁδοὺς
10 τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τὰς οἰκονομίας καὶ τὰς διοικήσεις καθ' ἃς ἄγει τὰ πάντα· καὶ ὁδηγηθῆναι εἰς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν εὐχεται, ἵνα μὴ τὸ ψεῦδος ἀντ' αὐτῆς λαθὼν προτιμήσῃ.

Στίχ. 7. «Ἀμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου
μὴ μνησθῆς».

15 Ἦκουσαν γὰρ οἱ ἐξ ἔθνῶν κληθέντες λέγοντος τοῦ Κυρίου· «Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς», καὶ διὰ τοῦτο προσέρχονται ὁμολογοῦντες ὅτι νεότητος ἔχουσιν ἁμαρτήματα, εἴτε σωματικῆς, εἴτε νοητῆς, τουτέστιν ἀφροσύνης· πᾶσα γὰρ ἁμαρτία ἐξ ἀφροσύνης· κἄν τις γηραιὸς ὢν
20 ἁμαρτάνῃ, αὐτὸ τοῦτο νεωτερικὸν ποιεῖ καὶ ἀφρονέστατον ὅτι ἁμαρτάνει· διὸ καὶ νέος ὁ τοιοῦτος λέγεται, ὡς ἐκεῖνος ὁ ἐν Εὐαγγελίοις ἄσωτος νεώτερος γὰρ υἱὸς κἀκεῖνος ὠνόμασαι. Ἐπιλήσθητι οὖν, φασὶν, ὦ Δέσποτα, ὢν ἡμάρτομεν ἐν τῷ τῆς εἰδωλολατρίας καιρῷ, ὃς ἀφροσύνη σαφὴς ἦν. Καὶ
25 ὑπευθύνους ὄντας κολάσει καὶ δίκη διὰ τὰ πολλὰ ἡμῶν πταίσματα, τῆς παρὰ σοὶ μνήμης ἡμᾶς ἀξίωσον· οὐ διὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, διὰ ταῦτα γὰρ δικαίως ἂν ἐκολάσθημεν, ἀλλὰ διὰ μόνην τὴν σὴν χρηστότητα καὶ τὸ σοὶ πρέπον, ὅτι ἔλεεις τοὺς ὑποπίπτοντας, καὶ τὴν παρὰ σοῦ ζητοῦντας φιλανθρωπίαν.

55. Ἰω. 6, 44.

56. Λουκᾶ 18, 14.

ρακαλοῦν νὰ ὀδηγηθοῦν ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ ὁ Χριστὸς ὅμως εἶναι ἡ ἀλήθεια, καὶ ὀδηγεῖ σ' αὐτὸν ὁ Πατέρας ἐκείνους πρὸς τὸν ἀναζητοῦν μὲ πίστη. Γιατὶ αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο λέγει στοὺς Ἰουδαίους: «Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθει σ' ἐμένα, ἔὰν δὲν τὸν ἐλκύσει ὁ Πατέρας μου πρὸς μὲ ἔστειλε»⁵⁵. Ἴσως ὅμως καὶ ἡ παιδαγωγία τοῦ νόμου λέγεται ὁδὸς καὶ (τρίτος) μονοπάτι τοῦ Κυρίου πρὸς ὀδηγοῦν στὴν ἀλήθεια, δηλαδή στὸν Χριστό. Γιατὶ γι' αὐτὸν ἔγραψε ὁ Μωυσῆς. Γνώρισέ μου λοιπὸν τὶς σκιᾶς τοῦ νόμου, οἱ ὅποιες εἰκονίζονται τὴν ἀλήθεια. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δαβὶδ παρακαλεῖ νὰ γνωρίσει τοὺς δρόμους τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὶς φροντίδες καὶ τοὺς τρόπους διοικήσεως μὲ τοὺς ὁποίους ὀδηγεῖ τὰ πάντα, καὶ εὐχεται νὰ ὀδηγηθεῖ σ' αὐτὴν τὴν ἀλήθεια, γιὰ νὰ μὴ προτιμήσει, κάνοντας λάθος, ἀντ' αὐτῆς τὸ ψέμα.

Στίχ. 7. «Νὰ μὴ θυμηθεῖς τὶς ἁμαρτίες τῆς νεότητάς μου καὶ ὅσες ἔκανα ἀπὸ ἄγνοια».

Ἀκουσαν δηλαδή οἱ ἔθνη τοῦ Κυρίου νὰ λέγει, «Ἐξομολογήσου σὺ πρῶτος τὶς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»⁵⁶, καὶ γι' αὐτὸ προσέρχονται καὶ ὁμολογοῦν, ὅτι ἔχουν ἁμαρτήματα τῆς νεότητος, εἴτε σωματικὰ εἴτε ἁμαρτήματα πρὸς ἐγίναι ἀπὸ πνευματικὴ ἀφροσύνη. Γιατὶ κάθε ἁμαρτία γίνεται ἀπὸ ἀφροσύνη. Καὶ ἔὰν κάποιος, ὄντας ἡλικιωμένος, ἁμαρτάνει, κάνει τὸ ἴδιο ἀκριβῶς μὲ τοὺς νέους καὶ εἶναι ἀφρονέστατος γιὰ τὸ ὅτι ἁμαρτάνει. Γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς λέγεται καὶ νέος, ὅπως ἐκεῖνος ὁ ἄσωτος τῶν Εὐαγγελίων. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος ἔχει ὀνομασθεῖ νεώτερος υἱός. Λησιμόνησε λοιπὸν, λέγει, Κύριε, τὶς ἁμαρτίες πρὸς κάναμε τὸν καιρὸ τῆς εἰδωλολατρίας, ὁ ὅποιος ἦταν καθαρὴ ἀφροσύνη. Καὶ μολονότι εἴμαστε ἔνοχοι γιὰ κῶλση καὶ καταδίκη ἕξαιτίας τῶν πολλῶν πταισμάτων μας, κάνε μας ἄξιους νὰ μᾶς θυμηθεῖς, ὄχι γιὰ τὰ ἔργα μας, γιατί γι' αὐτὰ θὰ τιμωρούμασταν δίκαια, ἀλλὰ μόνο λόγῳ τῆς δικῆς σου ἀγαθότητος, καὶ γι' αὐτὸ πρὸς πρέπει σὲ σένα, ἐπειδὴ ἔλεεῖς αὐτοὺς πρὸς ἁμαρτάνουν καὶ ζητοῦν τὴν φιλανθρωπία σου. Γιατὶ σὺ ὁ ἴδιος εἶπες: «Δὲν τὸ

Σὺ γὰρ ἔφησ· «Οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ ὄνομά μου». Ὅρα δὲ ὅτι ἀλισκόμεθα πλημμελοῦντες, ἦτοι διὰ τὸ τὸν θεῖον οὐκ εἰδέναι νόμον, ἢ διὰ τὸ ἀνεθελήτως ἐκβεδιάσθαι εἰς τὰ μὴ δοκοῦντα Θεῶ. Ταύτητοι καὶ Δαβὶδ ἡμῖν ἐφώσιν· «Ἀμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῆς». Ὁ δὲ Ἰώβ, ὡς ἀγαθὸν ὄντα τὸν Θεόν, καὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως οὐκ ἀγνοήσαντα τὴν ἀσθένειαν, μονονουχὶ καὶ αἰτιᾶται, μέλλοντα καὶ ἀναδυόμενον περὶ τὸ ἀνεῖναι αὐτῶ τὰς ἀμαρτίας οὕτω τέ φησιν· «Ἴνα τί οὐκ ἐποιήσω τῆς ἀνομίας μου λήθη καὶ καθαρισμόν τῆς ἀμαρτίας μου;».

Στίχ. 10. «Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ Κυρίου,
ἔλεος καὶ ἀλήθεια».

Οἱ μὲν πιστεύοντες καὶ τὰ κεκρυμμένα συνιέναι δύνανται, κατὰ τό, «Ἡμεῖς δὲ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν». Περὶ δὲ τῶν μὴ πιστευόντων εἴρηται· «Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε»· οὕτως ἀδίδακτοι οἱ Ἰουδαῖοι ἀπέμειναν. Κάλυμμα γοῦν κεῖσθαι ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν φησιν ὁ ἱερώτατος Παῦλος, ἠνίκα ἀναγινώσκεται Μωσῆς. Οἱ τοίνυν ἐξ ἔθνῶν κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως, ὡς ἤδη σοφισθέντες διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐλλάμπσεως, καὶ τὰ εὐαγγελικὰ συνιέντες θεσπίσματα, φασὶν ὅτι «Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεός εἰσι καὶ ἀλήθεια»· οὐ κατὰ τὸν Μωσέως νόμον, ἀποτομία καὶ σκιά. Οὔτε γὰρ ἔλεος ἦν τοῖς τὰς Μωσέως παραβαίνουσιν ἐντολάς ἀπέθνησκον γὰρ ἄνευ οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυοῖ καὶ τρισὶ μάρτυσιν. Οὔτε μὴν ἦσαν ἀλήθεια τὰ νομικά· σκιά γὰρ καὶ τύπος ὁ νόμος ἦν.

Οὐκοῦν οἱ ἐξ ἔθνῶν, ἀντιδιαστέλλοντες ὥσπερ τῷ νόμῳ τὰ διὰ Χριστοῦ, αὐτοῦ τὰς ὁδοὺς ἔλεος εἶναι φασὶ καὶ ἀλήθειαν· πῶς γὰρ οὐκ ἔλεος, εἰ καλοῦσι πρὸς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν

57. Ἰεζ. 34, 22.

58. Ἰώβ 7, 21.

59. Β' Κορ. 3, 18.

κάνω για σᾶς, παρὰ μόνο για τὸ ὄνομά μου»⁵⁷. Πρόσεχε ὅμως, ὅτι συλλαμβανόμεσθε νὰ ἁμαρτάνουμε, ἢ ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουμε τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐπειδὴ παρὰ τὴ θέλησή μας διαζόμεσθε στὸ νὰ κάνουμε αὐτὰ ποὺ δὲν θέλει ὁ Θεός. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Δαβὶδ φώναζε πρὸς ἐμᾶς: «Τὶς ἁμαρτίες τῆς νεότητος καὶ τῆς ἄγνοιᾶς μου νὰ μὴ τὶς θυμηθεῖς». Ὁ Ἰωβ πάλι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ δὲν ἀγνοεῖ τὴν ἀδυναμία μας, τὸν κατηγορεῖ κατὰ κάποιον τρόπο, ἐπειδὴ ἀπέφευγε νὰ συγχωρήσει τὶς ἁμαρτίες του, καὶ λέγει τὰ ἑξῆς: «Γιατὶ δὲν λησιμόνησες τὶς ἀνομίες μου καὶ δὲν καθάρισες τὶς ἁμαρτίες μου;»⁵⁸.

Στίχ. 10. «Ὅλοι οἱ δρόμοι τοῦ Κυρίου εἶναι γεμᾶτοι ἔλεος καὶ ἀλήθεια».

Αὐτοὶ βέβαια ποὺ πιστεύουν μποροῦν νὰ κατανοήσουν καὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι κρυφά, σύμφωνα μὲ τὸ «Ὅλοι ἐμεῖς μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο, ἀντανακλώντας τὴν λαμπρότητα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμεσθε σὲ ὁμοιότητα μὲ αὐτὸν προχωρώντας ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα»⁵⁹. Ἀντίθετα γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν πιστεύουν ἔχει λεχθεῖ: «Ἐὰν δὲν πιστέψετε, δὲν θὰ καταλάβετε»⁶⁰. Ἔτσι οἱ Ἰουδαῖοι ἔμειναν ἀδίδακτοι. Κάλυμμα λοιπὸν ὑπάρχει στὴν καρδιὰ τους, λέγει ὁ ἱερώτατος Παῦλος⁶¹, ὅταν διαβάζεται ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ κλήθηκαν ἀπὸ τὰ ἔθνη μὲ τὴν πίστη, ἐπειδὴ ἔγιναν σοφοὶ μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ κατανόησαν τὶς εὐαγγελικὲς ἐντολές, λέγουν ὅτι ὅλοι οἱ τρόποι ἐνέργειας τοῦ Κυρίου εἶναι γεμᾶτοι ἔλεος καὶ ἀλήθεια», καὶ ὄχι αὐστηρότητα καὶ σκιά. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε ἔλεος γιὰ ἐκείνους ποὺ παρέβαιναν τὶς ἐντολές τοῦ Μωυσῆ, γιατί πέθαιναν χωρὶς εὐσπλαγχνία μὲ δύο καὶ τρεῖς μάρτυρες⁶². Οὔτε βέβαια ἦταν ἀλήθεια τὰ τοῦ νόμου, γιατί ὁ νόμος ἦταν σκιά καὶ τύπος.

Ὅσοι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς πιστοὺς προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, διαχωρίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν νόμο, λέγουν ὅτι οἱ δρόμοι τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἔλεος καὶ ἀλήθεια.

60. Ἦσ. 7,9.

61. Β' Κορ. 3,15.

62. Δευτ. 17,6.

αἱ τοῦ Χριστοῦ ἐντολαὶ καὶ λύτρωσιν ἔχουσι τῶν τετυραννη-
 μένων ὑπὸ τε τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ Σατανᾶ· Ἀληθεία δὲ λα-
 τρεῦουσιν οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες, οὐ κατὰ τὰς ἐν νόμῳ
 θυσίας τὰς δι' αἱμάτων καὶ καπνοῦ προσάγοντες, τελοῦντες
 5 δὲ μᾶλλον τὴν πνευματικὴν καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ πολιτείαν,
 καὶ τὴν ἐξ ἔργων ἀγαθῶν προσκομίζοντες εὐοσμίαν. Ἀλλὰ
 τίσιν ἂν γένοιτο αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθεια, διατρα-
 νοῦσι λέγοντες, ὅτι τοῖς ἐκζητοῦσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ καὶ
 τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, τουτέστι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτοῦ, καὶ
 10 ἀγαπᾶν αὐτὸν ἠρημένοις, διὰ τοῦ φυλάσσειν τὰς ἐντολάς αὐ-
 τοῦ, οὐ μὴν τοῖς ἀπειθοῦσι καὶ τὰς παρὰ Χριστοῦ δοθείσας
 ἀποσειομένοις ἐντολάς· ἀλλ' οὐδὲ τοῖς παθοῦσι τοιοῦτον,
 ὅποιον Γαλάται πρὸς τὰς τοῦ νόμου σκιάς, ἀνόπιν ἰόντες με-
 τὰ τὴν πίστιν, πρὸς οὓς γράφει Παῦλος· «Ἐὰν περιτέμνησθε,
 15 Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει». Καὶ πάλιν· «Ἀπηλλοτριώ-
 θητε ἀπὸ Χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος
 ἐξεπέσατε τοῖς τοιούτοις». Οὐκ ἂν εἶεν αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεος
 καὶ ἀλήθεια, οὐδὲ γένοιτο ἐντεῦθεν ὄνησις.

Στίχ. 21. «Ὅτι ὑπέμεινά σε, Κύριε».

20 Ἄντι τοῦ, Προσεδόκησα, βοηθὸν ἔσσεσθαί μοι δηλαδή.
 Δέχεται γὰρ οὕτω τὴν λέξιν ἡ θεία Γραφή.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΕ΄.

*Στίχ. 1. «Κριῖνόν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακία μου
 ἐπορεύθην».*

25 Τὸ μὲν τοι ἐνταῦθα εἰσφερόμενον πρόσωπον, κρίνεσθαι
 ζητεῖ, οὐκ ἐπὶ γε τοῖς πεπλημμελημένοις. Οὐ γὰρ εἰκός, ἄν-
 θρωπον ὄντα καὶ πολλὴν ἀρρωστοῦντα τὴν εἰς τὸ πλημμελεῖν

63. Γαλ. 5, 2.

64. Γαλ. 5, 3.

Πῶς δηλαδή δὲν εἶναι ἔλεος, ἐφόσον καλοῦν σὲ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν οἱ ἐντολές τοῦ Χριστοῦ καὶ παρέχουν λύτρωση σὲ αὐτούς πού ἔχουν τυραννηθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ ἀπὸ τὸν Σατανᾶ; Καὶ λατρεύουν ἀληθινὰ αὐτοὶ πού πίστεψαν στὸν Χριστό, χωρὶς νὰ προσφέρουν τὶς θυσίες τοῦ νόμου πού γίνονταν μὲ αἷματα καὶ καπνό, ἀλλὰ ἀσκώντας μᾶλλον τὴν πνευματικὴ καὶ εὐπρόσδεκτη στὸν Θεὸ πολιτεία καὶ προσφέροντας τὴν εὐωδία ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἔργα τους. Ἀλλὰ σὲ ποιούς μποροῦν νὰ γίνουν οἱ δρόμοι τοῦ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθεια, τὸ διακηρύνουν λέγοντας, ὅτι σ' αὐτούς πού ἀναζητοῦν τὴ διαθήκη του καὶ τὰ μαρτύριά του, δηλαδή σ' αὐτούς πού εἶναι ἀφοσιωμένοι σ' αὐτὸν καὶ προτιμοῦν νὰ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὸ νὰ ἐφαρμόξουν τὶς ἐντολές του, καὶ ὄχι σ' αὐτούς πού εἶναι ἀπείθαρχοι καὶ ἀπορρίπτουν τὶς ἐντολές πού δόθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀλλ' οὔτε καὶ σ' ἐκείνους πού ἔπαθαν κάτι τέτοιο πού ἔπαθαν οἱ Γαλάτες, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν πίστη γύρισαν πάλι πίσω στὶς σκιές τοῦ νόμου, πρὸς τοὺς ὁποίους γράφει ὁ Παῦλος· «Ἐὰν περιτέμνεσθε ὁ Χριστὸς δὲν θὰ σᾶς ὠφελήσῃ καθόλου»⁶³. Καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Ἀποξενωθήκατε ἀπὸ τὸν Χριστό, γιατί, πιστεύοντας ὅτι θὰ δικαιωθείτε μὲ τὸν νόμο, μὲ αὐτὰ πού κάνετε ξεπέσατε ἀπὸ τὴ χάρη»⁶⁴. Δὲν θὰ μπορούσαν ἕξαιτίας αὐτῶν οἱ δρόμοι τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι ἔλεος καὶ ἀλήθεια, οὔτε θὰ ἔχετε ἀπὸ αὐτὰ ὄφελος.

Στίχ. 21. «Γιατὶ σὲ περιμένω, Κύριε».

Λέγεται ἀντὶ τοῦ· Περιμένα δηλαδή ὅτι θὰ εἶσαι βοηθός μου. Γιατὶ ἔτσι ἡ ἁγία Γραφή δέχεται τὴ λέξη.

ΨΑΛΜΟΣ 25ος

Στίχ. 1. «Κρίνε με, Κύριε, γιατί ἐγὼ συμπεριφέρθηκα χωρὶς κακία».

Τὸ πρόσωπο πού ἀναφέρεται ἐδῶ ζητᾶ νὰ κριθεῖ, ἀλλὰ ὄχι γιὰ τὰ ἁμαρτήματα πού ἔκανε. Γιατὶ δὲν εἶναι εὐλογο, ὄντας ἄνθρωπος καὶ ἔχοντας μεγάλη ἀδυναμία στὸ νὰ ἁμαρτάνει, καὶ

ἀσθένειαν, καὶ ὀλισθημάτων οὐκ ἐλεύθερον παντελῶς, ἐκ παρρησίας εἶπειν τό, «Κριῖνόν με, Κύριε». Οὐ τοίνυν ἐπὶ τοῖς πλημμελήμασι κριθῆναι ἀξιοῖ, ἀλλ' ἐπὶ μόνῳ τῷ κατὰ μηδένα τρόπον Ἰουδαίοις συμφρονῆσαι δεδυσσεδηκόσι κατὰ Χριστοῦ. Ἐτε γὰρ ἀγαθῷ συνειδῶτι μαρτυρούμενος, ὅτι καὶ γνήσιον ἔχει τὸ φρόνημα, καὶ τῆς Ἰουδαίων σκαιότητος εἰς ἅπαν ἀπηλλαγμένον, φησί· «Κριῖνόν με, Κύριε»· πεπόρευμαι γὰρ ἐν ἀκακία, ἀκακίαν λέγων τὸ μὴ μετασχεῖν τῆς φαυλότητος καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν Ἰουδαίων. Δεῖ γὰρ τοὺς πιστεύοντας εἰς 10 Χριστὸν μὴ πονηροὺς εἶναι ζητητάς, ὅποιοι ἦσαν οἱ λέγοντες περὶ Χριστοῦ· «Πόθεν τούτω τὰ σημεῖα καὶ ἡ σοφία αὕτη;», καὶ «Πῶς οὗτος οἶδε γράμματα, μὴ μεμαθηκώς;», ἢ καί, «Διὰ τί σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν;». Ἄλλ' οὗτος ἐν ἀπλῇ τῇ πίστει τὸν ἐπ' αὐτῷ παραδέξάμενος λόγον, Ἐν ἀκακία 15 πεπόρευμαι, φησίν. Οὕτω καὶ γέγραπται· «Φρονήσατε περὶ τοῦ Κυρίου ἀληθῆ, καὶ ἐν ἀπλότητι καρδίας ζητήσατε αὐτόν». Ἐμφανῆ γὰρ τοῖς τοιούτοις ἑαυτὸν καθίστησιν, ὡς τῷ ἐκ γεννητῆς τυφλῷ. Οὐκοῦν τὸ ἐν ἀκακία καὶ ἀπλότητι καρδίας πιστεύειν αὐτῷ, τοῦ παντός ἂν εἴη πρόξενον ἀγαθοῦ.

20 *Στίχ. 1. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζων,
οὐ μὴ ἀσθενήσω».*

Οὐ κατοκνήσω, οὐ περιπατήσομαι, βεβαίαν δὲ ἔξω τὴν αἴτησιν, εἰς σὲ τὰς ἐλπίδας ἀπογραψάμενος ἔχω γὰρ σὲ τὸν δυναμοῦντά με. Ὁ μὲν ἐφ' ἑαυτῷ ἢ ἄλλῳ τινὶ ἔχων τὰς ἐλπίδας, ἀσθενήσεται ἂν, ὁ δὲ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, οὐδὲν σαλευθείη. Εἰ ἐτάσεις, φησί, τῆς ψυχῆς μου τὰ πάθη, ἐπὶ τῷ σῷ εὐρήσεις ἑλέει μόνῳ πάντα με τῆς διανοίας πόνον ἔχοντα· τοῦτο δὲ

65. Ματθ. 13, 54.

66. Ἰω. 7, 15.

67. Ἰω. 10, 33.

μὴ ὄντας καθόλου ἀπαλλαγμένους ἀπὸ τὰ ὀλισθήματα, νὰ λέγει μὲ θάρρος· «Κρίνε με, Κύριε». Δὲν ζητᾷ λοιπὸν νὰ κριθεῖ γιὰ τὰ πλημμελήματά του, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὸ ὅτι δὲν συμφωνεῖ καθόλου μὲ τοὺς Ἰουδαίους οἱ ὁποῖοι διέπραξαν τὸ ἀσέβημα ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ ἀγαθὴ συνείδηση βεβαιώνει, ὅτι καὶ γνήσια πίστη ἔχει, καὶ εἶναι γιὰ πάντα ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἀφόρητη κακία καὶ ἀνοησία τῶν Ἰουδαίων, λέγει· «Κρίνε με, Κύριε»· γιατί συμπεριφέρθηκα χωρὶς κακία, ἐννοώντας μὲ αὐτό, ὅτι δὲν πῆρε μέρος στὴν κακότητα καὶ τὴν παραφροσύνη τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ πρέπει αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστὸ νὰ μὴ ἐπιδιώκουν νὰ κάνουν τὸ κακό, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἔλεγαν γιὰ τὸν Χριστό· Ἄπὸ ποῦ προέρχονται σ' αὐτὸν τὰ θαύματα καὶ αὐτὴ ἡ σοφία; Καὶ «Πῶς αὐτὸς γνωρίζει γράμματα χωρὶς νὰ ἔχει μάθει;»⁶⁶. Ἡ καὶ αὐτό· «Γιατί σύ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτὸ σου Θεό;»⁶⁷. Ἀλλὰ αὐτὸς μὲ ἀπλήρη πίστη, ἀφοῦ δέχθηκε τὸν λόγο γι' αὐτόν, λέγει· Πορεύθηκα στὴ ζωὴ μου χωρὶς κακία. Ἔτσι ἄλλωστε ἔχει γραφεῖ· «Πιστέψτε στὸν Κύριο ἀληθινά, καὶ ἀναζητήστε τον μὲ ἀκακία καὶ ἀπλότητα καρδιᾶς»⁶⁸. Γιατὶ σ' αὐτοὺς κάνει τὸν ἑαυτὸ του φανερό, ὅπως στὸν ἐκ γεννητῆς τυφλό⁶⁹. Τὸ νὰ πιστεύετε λοιπὸν σ' αὐτὸν χωρὶς κακία καὶ μὲ ἀπλότητα καρδιᾶς, θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι πρόξενο κάθε καλοῦ.

Στίχ. 1. «Στηριζοντας τὴν ἐλπίδα μου στὸν Κύριο,
δὲν θὰ βρεθῶ ἀδύναμος».

Δὲν θὰ δείξω ὀκηρία, δὲν θὰ φύγω χωρὶς παρηγοριά, ἀλλὰ θὰ ἔχω σίγουρο τὸ αἴτημά μου, ἔχοντας ἀναθέσει σὲ σένα τὶς ἐλπίδες μου. Γιατὶ ἔχω ἐσένα ποὺ μὲ ἐνδυναμώνεις. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ποὺ στηρίζει τὶς ἐλπίδες του στὸν ἑαυτὸ του ἢ σὲ κάποιον ἄλλο θὰ εἶναι ἀδύνατος, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Κύριο, δὲν θὰ σελευθεῖ. Ἐὰν ἐξετάσεις, λέγει, τὰ πάθη τῆς ψυχῆς μου, θὰ βρεῖς νὰ ἔχω κάθε πόνου τῆς διάνοιάς μου μόνο στὸ δικό σου

68. Σοφ. Σολ 1, 1.

69. Ἰω. 9, 37.

68. 69. Δευτ. 32, 11.

ποιῶν, εὐάρεστος ἔσομαι παρὰ σοί, τὴν σὴν ἀγαπήσας ἀλήθειαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΣ.

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ πρὸ τοῦ χρισθῆναι».

5 Ἐφαρμοσθήσεται μὲν καὶ ὁ προκείμενος ἡμῖν ψαλμὸς τῷ προσώπῳ τοῦ νέου λαοῦ, τοῦ διὰ πίστεως ἐν Χριστῷ τετελειωμένου. Εἰσκομίζεται γὰρ ἐνταῦθα πνευματικῶς ἀνδριζόμενος, καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀγαθοῖς ἐλπίδα πῆξας ἐπὶ Χριστῷ, καὶ μελετῶν ὅτι μάλιστα τὸ ἄθραυστον εἰς πόνους, καὶ
10 παρακαλῶν τοῖς παρὰ Χριστοῦ νόμοις ἰθύνεσθαι, καὶ πρὸς ὁδὸν εὐθεΐαν ἀποφέρεσθαι. Ἐφαρμοσθεῖη δ' ἂν ὁ αὐτὸς ψαλμὸς, οὐκ ἔξω λόγου, καὶ τῷ προσώπῳ τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ, παρ' οὗ καὶ συντέθεται πρὸ τοῦ χρισθῆναι εἰς βασιλέα. Προεγνωκῶς γὰρ τὰ ἐσόμενα διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος φωτα-
15 γωγίας καὶ εὖ εἰδῶς ὅτι προχειρισθήσεται εἰς τὸ βασιλεύειν τῶν ἐξ Ἰσραήλ, περιπεσεῖται δὲ πάντως καὶ ἀδοκῆτοις πειρασμοῖς, πολέμοις τε καὶ μάχαις, καὶ τοῖς ἐκ τῶν περιστάσεων κύμασι (πολλοὶ γὰρ οἱ ἀνέδην τοῖς οὕτω λαμπροῖς ἐπιβουλεύοντες, μονονουχὶ προαναζώννυται τὴν ὀσφύν), καὶ ὡς
20 ἤδη παρόντα καὶ ἐνεστηκότα τὰ ἐσόμενα βλέπων, καὶ πρὸς τὸ παθεῖν ἐτοιμάζων τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν, ὄπλον δὲ ποιούμενος ἀρραγὲς τὴν παρὰ Θεοῦ ἐπικουρίαν, καὶ ὅτι πάντως περιγενήσεται τῶν αὐτῷ μαχομένων προσδοκῶν, ποιεῖται τὴν προσευχήν.

25 Στίχ. 5. «Ὅτι ἔκρουσέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ, ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου ἐσκέπασέ με», κ.τ.λ.

Προσαπτέον δὲ τοὺς στίχους καὶ τοῖς κεκλημένοις διὰ πίστεως, καὶ ῥητέον ὅτι ὅτ' ἂν τινες αὐτοῖς θλίψεις καὶ διωγμοὺς ἐπισωρεύσωσι, τότε ὁ Θεός, καθ' ἃ φησιν ὁ Μωσῆς, ὡς

ἔλεος, καὶ κáνοντας αὐτὸ θὰ εἶμαι ἄρεστός σέ σένα, ἔχοντας ἀγαπήσει τὴν ἀλήθειά σου.

ΨΑΛΜΟΣ 26ος

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ πρὶν χρισθεῖ βασιλιάς».

Καὶ ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ποὺ ἐξετάζουμε μπορεῖ βέβαια νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ στὸ πρόσωπο τοῦ νέου λαοῦ ποὺ πέτυχε τὴν τελείωση μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό, καθόσον ἐμφανίζεται ἐδῶ νὰ ἀποκτᾶ ἀνδρικό πνευματικὸ φρόνημα καὶ νὰ στηρίζει τὴν ἐλπίδα του γιὰ ὅλα τὰ ἀγαθὰ στὸν Χριστό, καὶ νὰ μελετᾶ πῶς θὰ παραμείνει ἀκατανίκητος ἀπὸ τοὺς πόνους, καὶ νὰ παρακαλεῖ νὰ καθοδηγεῖται ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ βαδίζει στὸν εὐθὺ δρόμο, θὰ μπορούσε ὅμως ὁ ἴδιος ψαλμὸς νὰ ἐφαρμοσθεῖ, ὄχι χωρὶς λόγο, καὶ στὸ πρόσωπο τοῦ θεόπνευστου Δαβὶδ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ σύνθεσή του προτοῦ νὰ χρισθεῖ βασιλιάς. Γιατὶ προβλέποντας αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος, καὶ γνωρίζοντας καλὰ ὅτι θὰ ἐκλεγόταν βασιλιάς τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ὅτι θὰ πέσει ὅπωςδὴποτε σὲ ἀπροσδόκητους πειρασμοὺς καὶ πολέμους καὶ μάχες, καὶ στὰ περιστάσιακὰ κύματα (γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ ραθυμία, ἐπιβουλευόμενοι τὰ τόσο λαμπρὰ, ζώνουν κατὰ κάποιον τρόπο τὴ μέση τους γιὰ τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τους), καὶ βλέποντας ὅτι αὐτὰ ποὺ θὰ συμβοῦν εἶναι ἤδη παρόντα, καὶ ἐτοιμάζοντας τὴν καρδιά του γιὰ τὸ πάθος, κάνει τὴν προσευχή, καθιστώντας ὄπλο ἀσάλευτο τὴν βοήθεια ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ περιμένοντας ὅτι ὅπωςδὴποτε θὰ νικήσει ἐκείνους ποὺ τὸν πολεμοῦν.

Στίχ. 5. «Μὲ ἔκρυψε μέσα στὴ σκηνή του, τὴν ἡμέρα τῶν κακῶν μου μὲ προστάτευσε» κ.τ.λ.

Πρέπει ὅμως νὰ ἀποδώσουμε τοὺς στίχους αὐτοὺς καὶ σ' ἐκείνους ποὺ κλήθηκαν μὲ τὴν πίστη, καὶ νὰ ποῦμε ὅτι, ὅταν κάποιος ἐπισωρεύσουν θλίψεις καὶ διαγμοὺς σ' αὐτοὺς, τότε ὁ

ἀετὸς σκεπάξει νοσσιὰν αὐτοῦ, οὕτω διεῖς τὰς πτέρυγας δέχεται αὐτούς, καὶ οὐκ ἐφήσι τοῖς ἐθελοκακοῦσι κατευμεγεθεῖν αὐτῶν. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, λέγειν σκηνην καὶ σκηνης ἀπόκρυφα. Οὐ μόνον δέ, φησὶν, ἔκρουσέ με καὶ ἐσκέπασεν, ἀλλὰ
 5 καὶ ἐν πέτρῳ ὑψώσέ με. Πέτραν δὲ εἶναί φαμεν ἐνταῦθα ἢ τὴν ἀρραγῆ καὶ ἄθραυστον τῆς διανοίας παράστασιν εἰς τὸ καρτερεῖν, ἢ τὸν Χριστὸν ἐφ' ᾧ πάντες ἐρειδόμεθα· καὶ γὰρ ἐστὶν αὐτὸς ἢ πάντων ἰσχὺς, ἢ ἀκατάσειστος ὑποβάθρα. Ἐν αὐτῷ δὴ οὖν γεγονότες, διὰ πίστεώς τε καὶ ἀγιασμοῦ ὑψούμεθα.
 10 Χθαμαλὸν γὰρ οὐδὲν ἐν Χριστῷ· ἀποφέρει δὲ μᾶλλον ὑψοῦ τὰ αὐτοῦ θεσπίσματα τοὺς ἀνακεμένους αὐτῷ· ὑψοῦ δέ φημι κατ' ἀρετὴν, καὶ ὅτι χαμαιριφές ἐν τοῖς ἀγίοις οὐδέν, καθ' ἃ γέγραπται, ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν.

15

ΨΑΛΜΟΣ ΚΖ'.

«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Ἄδει τὸν παρόντα ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστόν, διὰ δεήσεως εἰς ἐπικουρίαν καλῶν τὸν Θεόν· ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν Ἰουδαίων ποιεῖται κατάρ-
 20 ρησιν, καὶ τῆς πρὸς αὐτούς κοινωνίας ἀποφοιτᾶ, καὶ προσοικειοῦσθαι ζητεῖ τῷ Χριστῷ, πνευματικῶς δηλονότι.

Στίχ 2. «Πρὸς σέ, Κύριε, ἐκέκραξα».

Τὴν δέ γε κραυγὴν ἐνταῦθά φαμεν, οὐχ ὑψηλὴν ἢ μεγάλην φωνὴν (ἀνάρμοστον γὰρ ἀγίοις τὸ οὕτω προσεύχεσθαι), ἀλλὰ τὸ τῆς διανοίας ἔντονον καὶ ἐρηρυσμένον ἀπερισπᾶστως
 25 πρὸς Θεόν. Δέχεται γὰρ πῶς τὰς τοιαύτας τῶν εὐχομένων φωνάς, ὅταν ὀσίους ἐπαίρωσι χεῖρας ἐν καιρῷ προσευχῆς. Καὶ ἀσύνηθες μὲν Ἰουδαίοις τὸ χεῖρας ἐπαίρειν ἐν καιρῷ λιτῆς,

Θεός, σύμφωνα με τὸν Μωυσῆ, «ὅπως ὁ ἀετὸς σκεπάζει τὴ φωλιά του»⁶⁹, ἔτσι ἀνοίγοντας τὰ φτερά του τοὺς δέχεται, καὶ δὲν ἐπιτρέπει σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν τὸ κακό τους νὰ βρεθοῦν ἰσχυρότεροί τους. Γιατὶ αὐτὸ, νομίζω, ἐννοεῖ λέγοντας σκηνή καὶ ἀπόκρυφα τῆς σκηνῆς. Καὶ ὄχι μόνο, λέγει, μὲ ἔκρουσε καὶ μὲ σκέπασε, ἀλλὰ μὲ ἀνέδασε ἐπάνω σὲ πέτρα. Ὡς πέτρα βέβαια ἐδῶ ἐννοοῦμε ἢ τὴν στερεὰ καὶ ἄθραυστη παράσταση τῆς διάνοιας στὸ νὰ δείχνει καρτερία, ἢ τὸν Χριστὸ στὸν ὁποῖο στηριζόμαστε ὅλοι. Γιατὶ αὐτὸς πραγματικά εἶναι ἡ δύναμη ὅλων καὶ τὸ ἀδιάσειστο ὑποστήριγμα. Ὅταν λοιπὸν βρεθοῦμε πάνω σ' αὐτὸν μὲ τὴν πίστη καὶ τὸν ἁγιασμὸ ὑψωνόμαστε. Γιατὶ στὸν Χριστὸ τίποτε δὲν εἶναι χαμηλό, ἀντίθετα τὰ παραγγέλματά του ἀνεβάζουν σὰ ὑψη αὐτοὺς ποὺ στηρίζονται σ' αὐτόν. Καὶ ὕψος βέβαια ἐννοῶ τὸ προερχόμενο ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, καὶ ὅτι στοὺς ἁγίους δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ χαμηλό (εὐτελές), ὅπως ἔχει γραφεῖ⁷⁰, γιατί οἱ ἰσχυροὶ τοῦ Θεοῦ ἀνυψώθηκαν πολὺ πάνω ἀπὸ τὴ γῆ.

ΨΑΛΜΟΣ 27ος

«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Τὸν ψαλμὸ αὐτὸν τὸν ψάλλει ὡς ἐκπρόσωπος αὐτῶν ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστὸ, καλώντας τὸν Θεὸ μὲ παράκληση σὲ βοήθεια. Συγχρόνως ὅμως κατηγορεῖ καὶ τὴν παραφροσύνη τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κοινωνία του μὲ αὐτούς, ζητώντας νὰ γίνει οἰκεῖος τοῦ Χριστοῦ, φυσικὰ πνευματικά.

Στίχ. 2. «Σὲ σένα, Κύριε ἔχω φωνάξει».

Ὡς κραυγὴ ὅμως ἐδῶ ἐννοοῦμε ὄχι τὴν ὑψηλὴ ἢ μεγάλη φωνή (γιατὶ εἶναι ἀνάρμοστο στοὺς ἁγίους νὰ προσεύχωνται μὲ τὸν τρόπο αὐτόν), ἀλλὰ τὴ δυνατὴ φωνὴ τῆς διάνοιας ποὺ εἶναι στηριγμένη ἀπερίσπαστα στὸν Θεὸ. Γιατὶ δέχεται κάπως ἔτσι τὶς φωνές αὐτῶν ποὺ προσεύχονται, ὅταν ὑψώνουν ὅσα χέρια τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς. Καὶ εἶναι βέβαια ἀσυνήθιστο στοὺς Ἰου-

ἀετὸς σκεπάζει νοσσιὰν αὐτοῦ, οὕτω διεῖς τὰς πτέρυγας δέχεται αὐτούς, καὶ οὐκ ἐφήσι τοῖς ἐθελοκακοῦσι κατευμεγεθεῖν αὐτῶν. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, λέγειν σκηνην καὶ σκηνης ἀπόκρυφα. Οὐ μόνον δέ, φησὶν, ἔκρυψέ με καὶ ἐσκέπασεν, ἀλλὰ
 5 καὶ ἐν πέτρᾳ ὑψώσέ με. Πέτραν δὲ εἶναί φαμεν ἐνταῦθα ἢ τὴν ἀρραγῆ καὶ ἄθραυστον τῆς διανοίας παράσπισιν εἰς τὸ καρτερεῖν, ἢ τὸν Χριστὸν ἐφ' ᾧ πάντες ἐρειδόμεθα· καὶ γὰρ ἐστὶν αὐτὸς ἡ πάντων ἰσχὺς, ἡ ἀκατάσειστος ὑποβάθρα. Ἐν αὐτῷ δὴ οὖν γεγονότες, διὰ πίστεώς τε καὶ ἀγιασμοῦ ὑψούμεθα.
 10 Χθαμαλὸν γάρ οὐδὲν ἐν Χριστῷ· ἀποφέρει δὲ μᾶλλον ὑψοῦ τὰ αὐτοῦ θεσπίσματα τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ· ὑψοῦ δέ φημι κατ' ἀρετὴν, καὶ ὅτι χαμαιριφές ἐν τοῖς ἀγίοις οὐδέν, καθ' ἃ γέγραπται, ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν.

15

ΨΑΛΜΟΣ ΚΖ'.

«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Ἄδει τὸν παρόντα ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστόν, διὰ δεήσεως εἰς ἐπικουρίαν καλῶν τὸν Θεόν· ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν Ἰουδαίων ποιεῖται κατάρ-
 20 ρησιν, καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἀποφοιτᾶ, καὶ προσοικειοῦσθαι ζητεῖ τῷ Χριστῷ, πνευματικῶς δηλονότι.

Στίχ. 2. «Πρὸς σέ, Κύριε, ἐκέκραξα».

Τὴν δέ γε κραυγὴν ἐνταῦθά φαμεν, οὐχ ὑψηλὴν ἢ μεγάλην φωνὴν (ἀνάρμοστον γὰρ ἀγίοις τὸ οὕτω προσεύχεσθαι), ἀλλὰ
 25 τὸ τῆς διανοίας ἔντονον καὶ ἐρηρυσμένον ἀπερισπᾶστως πρὸς Θεόν. Δέχεται γὰρ πως τὰς τοιαύτας τῶν εὐχομένων φωνάς, ὅταν ὁσίους ἐπαίρωσι χεῖρας ἐν καιρῷ προσευχῆς. Καὶ ἀσύνηθες μὲν Ἰουδαίοις τὸ χεῖρας ἐπαίρειν ἐν καιρῷ λιτῆς,

Θεός, σύμφωνα με τὸν Μωυσῆ, «ὅπως ὁ ἀετὸς σκεπάζει τὴ φωλιά του»⁶⁹, ἔτσι ἀνοίγοντας τὰ φτερά του τοὺς δέχεται, καὶ δὲν ἐπιτρέπει σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν τὸ κακό τους νὰ βρεθοῦν ἰσχυρότεροί τους. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, ἐννοεῖ λέγοντας σκηνὴ καὶ ἀπόκρυφα τῆς σκηνῆς. Καὶ ὄχι μόνο, λέγει, μὲ ἔκρυψε καὶ μὲ σκέπασε, ἀλλὰ μὲ ἀνέβασε ἐπάνω σὲ πέτρα. Ὡς πέτρα βέβαια ἐδῶ ἐννοοῦμε ἢ τὴν στερεὰ καὶ ἄθραυστη παράσταση τῆς διάνοιας στὸ νὰ δείχνει καρτερία, ἢ τὸν Χριστὸ στὸν ὁποῖο στηριζόμαστε ὅλοι. Γιατὶ αὐτὸς πραγματικὰ εἶναι ἡ δύναμη ὅλων καὶ τὸ ἀδιάσειστο ὑποστήριγμα. Ὅταν λοιπὸν βρεθοῦμε πάνω σ' αὐτὸν μὲ τὴν πίστη καὶ τὸν ἁγιασμὸ ὑψωνόμαστε. Γιατὶ στὸν Χριστὸ τίποτε δὲν εἶναι χαμηλό, ἀντίθετα τὰ παραγγέλματα τοῦ ἀνεβάξουν στὰ ὕψη αὐτοὺς ποὺ στηρίζονται σ' αὐτὸν. Καὶ ὕψος βέβαια ἐννοῶ τὸ προερχόμενο ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, καὶ ὅτι στοὺς ἁγίους δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ χαμηλό (εὐτελές), ὅπως ἔχει γραφεῖ⁷⁰, γιατί οἱ ἰσχυροὶ τοῦ Θεοῦ ἀνυψώθηκαν πολὺ πάνω ἀπὸ τὴ γῆ.

ΨΑΛΜΟΣ 27ος

«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Τὸν ψαλμὸ αὐτὸν τὸν ψάλλει ὡς ἐκπρόσωπος αὐτῶν ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστό, καλώντας τὸν Θεὸ μὲ παράκληση σὲ βοήθεια. Συγχρόνως ὁμως κατηγορεῖ καὶ τὴν παραφροσύνῃ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κοινωνία του μὲ αὐτούς, ζητώντας νὰ γίνῃ οἰκεῖος τοῦ Χριστοῦ, φυσικὰ πνευματικὰ.

Στίχ. 2. «Σὲ σένα, Κύριε ἔχω φωνάξει».

Ὡς κραυγὴ ὁμως ἐδῶ ἐννοοῦμε ὄχι τὴν ὑψηλὴ ἢ μεγάλη φωνή (γιατὶ εἶναι ἀνάρμοστο στοὺς ἁγίους νὰ προσεύχονται μὲ τὸν τρόπο αὐτόν), ἀλλὰ τὴ δυνατὴ φωνὴ τῆς διάνοιας ποὺ εἶναι στηριγμένη ἀπερίσπαστα στὸν Θεό. Γιατὶ δέχεται κάπως ἔτσι τὶς φωνὲς αὐτῶν ποὺ προσεύχονται, ὅταν ὑψώνουν ὅσα χέρια τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς. Καὶ εἶναι βέβαια ἀσυνήθιστο στοὺς Ἰου-

ἐντριβές δὲ τοῖς ἐν Χριστῷ· δεικνύουσι γὰρ διὰ τῆς τῶν χει-
 ρῶν ἐκτάσεως τὸ τίμιον σχῆμα τοῦ σωτηρίου σταυροῦ, δι' αὐ-
 τοῦ. τοῦ πράγματος ὁμολογοῦντες, ὅτι Χριστῷ καθιεροῦνται,
 ποιούμενοι καύχημα τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. Ὡσπερ γὰρ κοινω-
 5 νοὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ γεγονότες, αἴροντες τὸν ἑαυτῶν
 σταυρὸν, καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ, καθ' ἃ φησιν αὐτός, τὸ
 τοῦ σταυροῦ πλαττόμεθα σχῆμα. Πλὴν οὐκ ἐν γωνίαις τῶν
 πλατειῶν Ἰουδαϊκῶς προσευχόμεθα πρὸς τὸ θεαθῆναι ὑπὸ
 τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν ναῷ ἁγίῳ Θεοῦ συνεσταλμένως χει-
 10 ρας ἐπαίρομεν καὶ τὰς αἰτήσεις προσάγομεν· «Ὁ γὰρ οἶκός
 μου», φησὶν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου, «οἶκος προσευχῆς
 κληθήσεται».

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ κζ' ψαλμοῦ.
 Ἄγαθὴ ἡ ὁδὸς Κυρίου, καὶ οὐ σὰρκα μᾶλλον, ἢ ψυχὰς καθα-
 15 γνίζουσα, τὸ εὐαγγελικόν ἐστι κήρυγμα· αὐτὸ δὲ εἶναί φαμεν
 καὶ τὴν εἰς εὐθὺ διακομίζουσαν τρίβον. Σκολιὸν γὰρ οὐδὲν
 ἐν αὐτῷ, ἀλλ' οἷον εὐθειᾶ τίς ἐστιν ὁδὸς καὶ βασιλικὴ καὶ
 ἀμαξιτὸς εὐτριβῆς, οὐδὲν ἔχουσα τὸ δρασὺ καὶ δυσχερές, ὀρ-
 θῆ δὲ μᾶλλον καὶ τοῖς εὐσεβεῖν ἠρημένοις εὐήλατος, τὸ μὴ
 20 τοιούτοις οὐκέτι.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΘ'.

Στίχ. 8. «Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου
 τῷ κάλλει μου δύναμιν».

Ἐν προσώπῳ μὲν σώματος τὸ κάλλος νοεῖται. Πλεῖστα δὲ
 25 αὐτοῦ τὰ μέρη συνεισφέροντα τοῦ ἐνὸς κάλλους τὸ ἀποτελέ-
 σμα, οἷον ὀφθαλμός, ὀφρὺς, παρειαί, καὶ τὰ λωπά. Κατὰ τὸν
 ἴσον τρόπον καὶ τὸ κάλλος ἐννοοῦμεν τὸ πνευματικόν· ἐν γὰρ
 ἐστὶν ἐκ πολλῶν ἀρετῶν συνηγμένον εἰς τὸ ἀριτίως ἔχειν. Καὶ
 ἐν τάξει μὲν ὀφθαλμοῦ τιθέμεθα τὴν πίστιν, ὡς ἐν τάξει δὲ

δαίους νὰ ὑψώνουν τὰ χέρια τους τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, εἶναι ὅμως συνηθισμένο στοὺς Χριστιανούς, γιατί μὲ τὴν ἔκταση τῶν χειρῶν τους δείχνουν τὸ σχῆμα τοῦ τιμίου σταυροῦ, ὁμολογώντας μὲ τὴν ἐνέργειά τους αὐτὴ ὅτι ἀφοσιώνονται στὸν Χριστό, κάνοντας καὶ σὺν τὸν σταυρό του. Γιατί, σὰν νὰ ἔχουμε γίνει μέτοχοι τῶν παθημάτων του, σηκώνοντας τὸν σταυρὸ καὶ ἀκολουθώντας τον, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος⁷¹, ἀναπλάθουμε τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Ὅμως δὲν προσευχόμεσθε στὶς γωνίες τῶν πλατειῶν σὰν τοὺς Ἰουδαίους, γιὰ νὰ μᾶς βλέπουν οἱ ἄνθρωποι⁷², ἀλλὰ ὑψώνουμε μέσα στὸν ναὸ μὲ ταπεινότητα τὰ χέρια μας, καὶ ἀναφέρουμε τὰ αἰτήματά μας. Γιατί λέγει ὁ Θεὸς μέσω τοῦ προφήτη· «Ὁ οἶκος μου θὰ ὀνομάζεται οἶκος προσευχῆς»⁷³.

Τοῦ ἀγίου Κυρίλλου, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τοῦ 27ου ψαλμοῦ. Ἡ ὁδὸς τοῦ Κυρίου εἶναι ἀγαθὴ, καὶ δὲν ἀγιάζει τὴ σάρκα, ἀλλὰ μᾶλλον τὶς ψυχές, λέγει τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου, καὶ αὐτὸ εἶναι, λέμε, ἐκεῖνο ποὺ μᾶς μεταφέρει στὸν ἴσιο δρόμο. Γιατί δὲν ὑπάρχει τίποτε λοξὸ σ' αὐτὸ, ἀλλὰ εἶναι σὰν μιὰ εὐθεῖα καὶ βασιλικὴ ὁδός, ποὺ διανύεται εὐκόλα μὲ ἅμαξα, χωρὶς νὰ ἔχει κανένα ἐμπόδιο καὶ κάτι τὸ δύσκολο, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον ὀρθή, καὶ κατάλληλη πρὸς πορεία σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐπιλέξει νὰ πιστεύουν, ὄχι ὅμως γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν πιστεύουν.

ΨΑΛΜΟΣ 29ος

Στίχ. 8. «Κύριε, μὲ τὴ θέλησή σου ἔδωσες στὴν ὠραιότητά μου δύναμη».

Ἡ ὁμορφιὰ βέβαια τοῦ σώματος νοεῖται ὅτι βρίσκεται στὸ πρόσωπο. Ὅμως στὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνιαίας ὁμορφιάς του συμβάλλουν πάρα πολλὰ μέρη αὐτοῦ, ὅπως οἱ ὀφθαλμοί, τὰ φρύδια, τὰ μάγουλα καὶ τὰ λοιπά. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἐννοοῦμε καὶ τὸ πνευματικὸ κάλλος, γιατί εἶναι ἓνα, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀρετές, γιὰ νὰ εἶναι ἄρτιο. Καὶ στὴ θέση βέβαια τοῦ ὀφθαλμοῦ βάζουμε

73. Ἦσ. 56, 7.

στόματος τὸν ἐν προφορᾷ λόγον, καὶ τὰ ἄλλα ἀνάλογον. Πλὴν ἵνα καὶ κάλλος ἐπιγένηται τῇ ψυχῇ καὶ δύνάμις τῶν δεόντων ἐπιτελεστική, θείας εἰς τοῦτο χάριτος χρήσομεν. Ὡς τοίνυν ἄνω εἶρηκεν, ὅτι ζωὴ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ, οὕτως νῦν 5 ὑποῖ τὸν Θεὸν διὰ τῆς εὐχαριστίας λέγων, ὅτι «Ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύνάμιν». Καλὸς ἦμην, φησί, κατὰ τὴν φύσιν, ἀσθενής δὲ γέγονα διὰ τὸ ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ ὄφεως νεκρωθῆναι τῷ παραπτώματι. Τῷ οὖν κάλλει μου, ᾧ παρὰ σοῦ ἔλαβον ἐκ τῆς πρώτης κατασκευῆς, προσέθηκας 10 δύνάμιν τὴν τῶν δεόντων πρακτικὴν. Καλὴ μὲν οὖν πᾶσα ψυχὴ ἢ ἐν συμμετρίᾳ τῶν οἰκείων δυνάμεων θεωρουμένη· ἐπεὶ καὶ σώματος κάλλος, ἢ τῶν μελῶν συμμετρία, καὶ ὁ αἰσθόμενος τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς, τὴν εὐχαριστικὴν ταύτην ἀφήσει φωνήν. Προνοητέον τοίνυν ἡμῖν τοῦ κάλλους, ἵνα καὶ ὁ νυμφίος 15 λόγος ἀποδεξάμενος ἡμᾶς εἴπῃ· «Ὁλη καλή, ἢ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί».

Στίχ. 10. «Μὴ ἐξομολογήσεταιί σοι χοῦς ἢ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου;».

Οἱ γὰρ ἅπαξ τεθνεῶτες, ἀποπαύσονται τὰχα που καὶ τοῦ 20 δοξολογεῖν, προσεπιθεῖεν δ' ἂν οἷς εἰργάσαντο παντελῶς οὐδέν, μένουσι δὲ μᾶλλον ἐν οἷς κατελήφθησαν, καὶ τὸν τῆς καθόλου κρίσεως ἐκδέχονται καιρόν. Οὐκοῦν οἱ ζῶντες καὶ τοῦ δρᾶν ἔτι τὸ ἀγαθὸν ἔχοντες ἐξουσίαν, ἐπειδὴν εὖ πάθοιεν, εὐλογήσουσί σε, ὃν τρόπον καὶ γώ. Δέομαι οὖν ἀναχθῆναι ἐκ 25 τοῦ λάκκου, ἐπειδὴ «οὐκ ἐξομολογήσεταιί σοι χοῦς». ζώντων γὰρ ἴδιον τὸ ὑμνεῖν σε· οἱ δὲ εἰς χοῦν διαλυόμενοι, πῶς ἂν δυνηθεῖεν τοῦτο; Λέγοι δ' ἂν καὶ Δαβὶδ πρὸς Θεὸν περὶ ἑαυτοῦ· Μαθεῖν βούλομαι τίς ὠφέλεια ἢ ἐμοὶ ἢ ἑτέροις ἐκ τοῦ αἵ-

τὴν πίστη, στή θέση τοῦ στόματος τὸν προφορικὸ λόγον, καὶ τὰ ἄλλα ἀνάλογα. Πλὴν ὅμως γιὰ νὰ ὑπάρξει καὶ ὁμορφιά στὴν ψυχὴ καὶ δύναμη πρὸς ἐκτέλεση αὐτῶν ποὺ πρέπει, ἔχουμε ἀνάγκη γι' αὐτὸ τῆς θείας χάριτος. Ὅπως λοιπὸν εἶπε παραπάνω, ὅτι ἡ ζωὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέλησή του, ἔτσι τώρα ἐξυψώνει τὸν Θεὸ μὲ τὴν εὐχαριστία λέγοντας: «Μὲ τὸ θέλημά σου ἔδωσες στὴν ὡραιότητά μου δύναμη». Ἡμουν ὡραῖος, λέγει ἀπὸ τὴ φύση μου, ἄλλ' ἔγινα ἀσθενὴς ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐπιβουλὴ τοῦ φιδιοῦ νεκρώθηκα μὲ τὸ παράπτωμα. Στὴ ὡραιότητά μου λοιπὸν, τὴν ὁποία ἔλαβα ἀπὸ σένα μὲ τὴν πρώτη δημιουργία, πρόσθεσες δύναμη γιὰ τὴν ἐκτέλεση αὐτῶν ποὺ πρέπει. Εἶναι καλὴ λοιπὸν κάθε ψυχὴ ἢ ὁποία φαίνεται νὰ ἔχει συμμετρία στὶς δυνάμεις της. Γιατὶ καὶ τοῦ σώματος ὡραιότητα εἶναι ἡ συμμετρία τῶν μελῶν, καὶ αὐτὸς ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀρετὴ του, ἀφήνει αὐτὴ τὴν εὐχαριστιακὴ φωνή. Πρέπει λοιπὸν νὰ φροντίζουμε τὴν ὡραιότητά μας, ὥστε καὶ ὁ νυμφίος Λόγος, ὑποδεχόμενός μας νὰ πεῖ: «Ὁλη ὡραία, σὺ ποὺ βρῖσκεσαι κοντά μου, καὶ ψεγάδι δὲν ὑπάρχει σὲ σένα»⁷⁴.

Στίχ. 10. «Μήπως θὰ σὲ δοξολογήσει τὸ χῶμα,
ἢ θὰ διακηρύξει τὴν ἀλήθειά σου;».

Αὐτοὶ δηλαδή ποὺ μὰ φορὰ πέθαναν, ἐνδεχομένως νὰ παύουν καὶ νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεό, γιατί σ' αὐτὰ ποὺ ἔκαναν δὲν μποροῦν νὰ προσθέσουν ἀπολύτως τίποτε, ἀλλὰ παραμένουν μᾶλλον σ' αὐτὰ ποὺ βρέθηκαν καὶ περιμένουν τὸν καιρὸ τῆς γενικῆς κρίσεως. Ἄρα λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ ζοῦν καὶ ἔχουν τὴν ἐξουσία νὰ κάνουν ἀκόμα τὸ καλὸ, ἐφόσον εὐημεροῦν, θὰ σὲ εὐλογοῦν, μὲ τὸν τρόπο ποὺ σὲ δοξολογῶ καὶ ἐγώ. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ βγῶ ἀπὸ τὸν λάκκο, ἐπειδὴ «τὸ χῶμα δὲν μπορεῖ νὰ σὲ δοξολογήσει». Γιατὶ γνώρισμα τῶν ζωντανῶν εἶναι τὸ νὰ σὲ ὑμνοῦν, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ διαλύονται στὸ χῶμα, πῶς θὰ μπορέσουν νὰ τὸ κάνουν αὐτό; Λέγει βέβαια καὶ ὁ Δαβὶδ στὸν Θεὸ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του· Θέλω νὰ μάθω ποιά εἶναι ἡ ὠφέλεια ἢ σὲ μένα ἢ σὲ

ματός μου; ἢ τί πλέον ὑπάρξει ἐκ τοῦ ἐμὲ ἐλθεῖν εἰς διαφθοράν;

ΨΑΛΜΟΣ Λ΄.

5 Στίχ 2. «Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα· μὴ καταισχνυθῆιν εἰς τὸν αἰῶνα».

Πειραζομένου μὲν ἡ φωνή, πλὴν οὕτω κατεπτηχότος, ἤγουν κατενηνεγμένου πρὸς ἀνανδρίαν, ὑφορωμένου δὲ μᾶλλον μὴ ἄρα πως ἤττων γένοιτο τοῦ διώκοντος «Ἐπὶ σοί», φησὶν, «ἤλπισα»· σοῦ γὰρ μὴ βοηθοῦντος, ἀνόνητος εἰς τὸ 10 σῶσαι περιβολή. Μακάριος οὖν ὁ πάσης ἐλπίδος τῶν κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον ἑαυτὸν ἀποστήσας, καὶ μόνην ἔχων ἑαυτοῦ ἐλπίδα τὸν Θεόν. Ὡς γὰρ ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, οὕτως εὐλογημένος ὁ ἐπιστηριζόμενος τῷ Κυρίῳ. Οὐ γὰρ ἐπιδέχεται ἐπαμφοτερισμὸν ἡ 15 εἰς Θεὸν ἐλπίς, οὐδὲ καταδέχεται ὁ Κύριος ὀλόκληρον τὴν παρ' ἑαυτοῦ παρέχειν βοήθειαν τῷ ποτὲ μὲν ἐπὶ χρήμασιν ἤλπικότε καὶ δόξῃ ἀνθρωπίνῃ καὶ δυνάμει τῇ κατὰ κόσμον, ποτὲ δὲ αὐτὸν ὡς ἐλπίδα ἑαυτοῦ προβαλλομένῳ, ἀλλὰ δεῖ ἀληθινῶς ἐπαναπαύεσθαι τῇ παρὰ Θεοῦ βοηθείᾳ, ὥστε λέγειν 20 μετὰ τοῦ Δαβίδ· «Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα· μὴ καταισχνυθῆιν εἰς τὸν αἰῶνα».

Ἦσχύνην, φησὶν, ἡμαρτηκῶς, ἱκετεύω δὲ μὴ μέχρι πολλοῦ τὴν αἰσχύνην ἐπιμεῖναί μοι, διὰ τὴν ἐπὶ σοί μοι γενομένην πεποίθησιν. Μὴ τοίνυν εἰς τὴν ἐμὴν ἀποβλέψῃς ἁμαρτίαν, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν διωκόντων με παρανομίαν. Εἰ γὰρ καὶ βασιλεὺς ἦν ὁ Δαβὶδ καὶ πλούτῳ περιεργεῖτο καὶ νίκαις ἐκόμα ταῖς κατ' ἐχθρῶν, ἀλλὰ τούτων οὐδὲν πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῷ συμβαλεῖσθε ἐπέπειστο, μόνην δὲ τὴν ἐπὶ Κύριον ἐλπίδα·

ἄλλους ἀπὸ τὸ αἶμά μου; Ἡ τί περισσότερο θὰ ὑπάρξει μὲ τὸ νὰ ὀδηγηθῶ στὴ φθορὰ (τὸν θάνατο);

ΨΑΛΜΟΣ 30ὸς

Στίχ. 2. «Σὲ σένα, Κύριε, στήριξα τὶς ἐλπίδες μου· εἶθε νὰ μὴ καταντροπιασθῶ ποτέ».

Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι λόγια ἀνθρώπου ποὺ δοκιμάζεται βέβαια, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀκόμα καταπτοηθεῖ, δηλαδή δὲν ἔχει φτάσει σὲ ἀνανδρία, ἀλλὰ μᾶλλον ὑποψιάζεται μήπως καταντήσει κατώτερος ἐκείνου ποὺ τὸν καταδιώκει. «Σὲ σένα», λέγει, «στήριξα τὶς ἐλπίδες μου»· ἐὰν δηλαδή ἐσὺ δὲν μὲ βοηθήσεις, εἶναι ἀνώφελη στὸ νὰ μὲ σώσει ἡ φρουρά. Εἶναι εὐτυχῆς λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ἀπομάκρυνε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ κάθε ἐλπίδα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἔχει μόνη ἐλπίδα τοῦ τὸν Θεό. Γιατί, ὅπως εἶναι «καταραμένος ὁ ἄνθρωπος ποὺ στηρίζει τὴν ἐλπίδα του σὲ ἄνθρωπο»⁷⁵, ἔτσι εἶναι εὐλογημένος αὐτὸς ποὺ στηρίζεται στὸν Κύριον^{75α}. Γιατί δὲν ἐπιδέχεται διπροσωπία ἢ ἐλπίδα στὸν Θεό, οὔτε καταδέχεται ὁ Κύριος νὰ παρέχει ὀλόκληρη τὴ βοήθειά του σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἄλλοτε στηρίζει τὶς ἐλπίδες του στὰ χρήματα καὶ στὴν ἀνθρώπινη δόξα καὶ στὴν κατὰ κόσμον δύναμη, καὶ ἄλλοτε νὰ προβάλλει αὐτὸν ὡς ἐλπίδα τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ πρέπει νὰ στηρίζεται πραγματικὰ στὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ λέγει μαζὶ μὲ τὸν Δαβίδ· «Σὲ σένα στήριξα τὶς ἐλπίδες μου, Κύριε· εἶθε νὰ μὴ καταντροπισθῶ ποτέ».

Νιτράπηκα, λέγει, ποὺ ἁμάρτησα, παρακαλῶ ὅμως ἡ ντροπὴ μου νὰ μὴ παραμείνει γιὰ πολὺ, γιατί σὲ σένα στήριξα τὴν πεποίθησή μου. Νὰ μὴ προσέξεις λοιπὸν τὴν ἁμαρτία μου, ἀλλὰ τὴ παρανομία ἐκείνων ποὺ μὲ καταδιώκουν. Γιατί, ἂν καὶ ὁ Δαβίδ ἦταν βασιλιάς καὶ περιβαλλόταν ἀπὸ πλοῦτο καὶ ὑπερηφανεύονταν γιὰ τὶς νίκες του ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἦταν πεπεισμένος ὅτι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μποροῦσε νὰ συμβάλει στὴν ἀσφάλειά του, παρὰ μόνη ἢ ἐλπίδα τοῦ στὸν Κύριον. Γι' αὐτὸ παρακαλοῦσε

διὸ ἰκέτευε ταύτης μήποτε ἐκπεσεῖν. Καὶ ὁ ἐλπίσας δὲ τυχεῖν τοῦ τέλους τοῦ ἀποκειμένου τοῖς ἁγίοις, οἶδε μὴ καταισχυνηθῆσθαι εἰς τὸν αἰῶνα.

5 **Στίχ. 2.** «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με, καὶ ἐξελοῦμαι».

Τουτέστιν ἐν τῷ Χριστῷ ῥῦσαί με ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου, καὶ ἐξελοῦμαι ἀπὸ τῆς ἐν γεένῃ κολάσεως. Γέγονε γὰρ ἡμῖν δικαιοσύνη· οὐκ ἔστιν γὰρ ὄνομα ἕτερον τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς Ἐφη γάρ·
10 «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, ἡ θύρα· καὶ χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθέ τι ποιεῖν ἀγαθόν».

Στίχ. 4. «Καὶ ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, ὁδηγήσεις με καὶ διαθρέψεις με».

Ἐπεται καὶ ταῦτα τῇ πρὸ αὐτῶν θεωρίᾳ. Κραταίωμα γὰρ
15 καὶ καταφυγὴν ὀνομάσας ἑαυτοῦ τὸν τῶν ὅλων Θεόν, διατρανοῖ προστιθεὶς ὅτι ἔνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τουτέστι τῆς δόξης, ὁδηγεῖ καὶ διατρέφει τοὺς ἐκ διανοίας εἰλικρινοῦς καὶ ἀγάπης βεβαίας ὑπ' αὐτῶ γεγονότας, καὶ τὰ αὐτῶ δοκοῦντα φρονεῖν καὶ δρᾶν ἡρημένους. Εὖ δὲ δὴ σφόδρα τό, «Ὁδη-
20 γήσεις με», φησί, «καὶ διαθρέψεις με»· κατορθοῦται γὰρ οὐχ ἑτέρως ἀρετῇ, πλὴν ὅτι διὰ δύο πραγμάτων, γνώσεως, φημί, καὶ εὐσθενείας πνευματικῆς. Μετριάξει δὲ μὴ δι' ἑαυτὸν ἀξιῶν τυχεῖν, διὰ δὲ τὸ θεῖον ὄνομα.

25 **Στίχ. 6.** «Εἰς χειράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου».

Κατὰ δὲ διάνοιαν, ἐφεδρεύσαντες αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, συνελάβοντο αὐτὸν ἐν τῇ ἁμαρτία· πολλαὶ γὰρ αἱ τοῦ θίου παγίδες μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Ὡς τὴν ψυχὴν οὖν πολε-

νά μὴ ἐκπέσει ποτὲ ἀπὸ αὐτὴν. Καὶ αὐτὸς ποὺ ἔλπιζε ὅτι θὰ ἔχει τὸ τέλος ποὺ περιμένει τοὺς ἁγίους, γνώριζε ὅτι ἔπρεπε νὰ παρακαλεῖ νὰ μὴ καταντροπιασθεῖ ποτέ.

Στίχ. 2. Στὸ ὄνομα τῆς δικαιοσύνης σου γλύτωσέ με,
καὶ θὰ ἀπαλλαγῶ ἔτσι ἀπὸ τὴν καταδίκη.

Δηλαδή γλύτωσέ με μὲ τὸν Χριστὸ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ διαβόλου, καὶ θὰ γλυτώσω ἀπὸ τὴν κόλαση τῆς γέεννας τοῦ πυρός. Γιατὶ ἔγινε γιὰ μᾶς δικαιοσύνη⁷⁶, καθόσον δὲν ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα ποὺ ἔχει δοθεῖ στοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὸ ὁποῖο μπορούμε νὰ σωθοῦμε⁷⁷. Γιατὶ εἶπε· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα, καὶ χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε κάποιο καλό⁷⁸.

Στίχ. 4. «Καὶ λόγῳ τοῦ ὀνόματός σου θὰ μὲ ὀδηγήσεις
καὶ θὰ μὲ διαθρέψεις».

Καὶ αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὴν πρὶν ἀπὸ αὐτὰ ἐρμηνεία. Γιατί, ἀφοῦ ὀνόμασε τὸν ἑαυτὸ του δύναμη καὶ καταφύγιο τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων, διακηρύττει προσθέτοντας, ὅτι λόγῳ τοῦ ὀνόματός του, δηλαδή τῆς δόξας του, ὀδηγεῖ καὶ διατρέφει αὐτοὺς ποὺ μὲ εἰλικρινῆ διάνοια καὶ σταθερὴ ἀγάπη προσῆλθαν σ' αὐτὸν καὶ ἐπέλεξαν νὰ πιστεύουν καὶ νὰ κάνουν αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν σ' αὐτόν. Πάρα πολὺ σωστὰ λοιπὸν λέγει, «θὰ μὲ ὀδηγήσεις καὶ θὰ μὲ διαθρέψεις». Γιατὶ ἡ ἀρετὴ δὲν κατορθώνεται μὲ ἄλλον τρόπο, παρὰ μόνο μὲ δύο πράγματα, ἐννοῶ τὴ γνώση καὶ τὴν πνευματικὴ σταθερότητα. Καὶ δείχνει μετριοφροσύνη λέγοντας, ὅτι δὲν τὰ ζητεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 6. «Στὰ χεῖρια σου θὰ ἐμπιστευθῶ
τὴν ψυχὴ μου».

Σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τοῦ χωρίου, ἔχοντας στήσει ἐνέδρα στὴν ψυχὴ του, τὸν συνέλαβαν νὰ ἁμαρτάνει, γιατί εἶναι πολλές οἱ παγίδες τῆς ζωῆς μέχρι τὴν τελευταία ἀναπνοή του. Ἐπειδὴ

78. Ἰω. 10, 9. καὶ 15, 5.

μούμενος, σώματος γὰρ τοῖς ἀγίοις ὀλίγη φροντίς, καὶ πρὸς τῶν ἀπατεώνων τρωθῆναι φοβούμενος, τὸ πνεῦμα παρατίθεται τῷ Θεῷ, τὰς προνοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις χειρας καλῶν. Τῷ δὲ παρόντι ῥητῷ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλω-
 5 μένος ἐχρήσατο. Πνεῦμα δέ, ποτὲ μὲν τὴν διάνοιαν ἢ Γραφὴν καλεῖ, ὡς ὅταν λέγῃ ὁ Ἀπόστολος περὶ τῆς παρθένου, «Ἴνα ἡ ἀγία πνεύματι καὶ σώματι», ποτὲ τὴν ψυχὴν, ὡς παρ' Ἰακώβω, «Ὡσπερ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρὸν ἐστὶ», ποτὲ δὲ τὸ συνεξευγμένον τῇ ψυχῇ συνειδός, ὡς τό, «Τίς οἶδε τὰ τοῦ
 10 ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ;». Τὸ δὲ προκειμένον, κατὰ τοὺς τρεῖς νοηθήσεται τρόπους. Ὁ μέντοι Δαβὶδ παρὰ τῶν πολεμίων ἀλούς, ὑπὸ Θεοῦ λελυτρωῶσθαί φησι, καὶ ὡς μηδὲ ψευσθεῖς τῶν ἐλπίδων, οἰκείως Θεὸν ἀλήθειαν αὐτὸν ὀνομάζει.

15 **Στίχ. 9.** «Ἐστησας ἐν εὐρύχωρῳ τοὺς πόδας μου».

Εἰ μὲν οὖν τὸ εὐρύχωρον ταυτὸν ἐστὶ τῇ ὁδῷ τῇ πλατεΐᾳ, ἣτις ἐστὶν ἡ φιληδονία· εὐχαριστεῖ ὁ δίκαιος, διότι ἐν τῷ περιγείῳ τόπῳ τυγχάνων, ἐν ᾧ διὰ τὰς ἐμφωλευούσας κακίας τὸ ζῆν ἐστὶν ἐπισφαλές, στάσιν ἔσχε τοῦ μὴ τῆδε κάκεισε πρὸς
 20 τῶν παθῶν περιφέρεσθαι. Εἰ δὲ ὡς ἐπαινετὸν φησι τὸ εὐρύχωρον, ὁμολογεῖ χάριν ὅτι θλιβόμενος οὐ στενοχωρεῖται, πλατυνόμενος καὶ τοῖς πόνοις ἐγκαρτερῶν.

Στίχ. 10. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι θλίβομαι».

Δοκεῖ μὲν πως οὐ σφόδρα συνάδειν τοῖς ἀνωτέρω στίχοις
 25 ἢ τοῦ προκειμένου διάνοια. Ἐρεῖ γὰρ τις ἴσως, ὅτι ὁ ἐν εὐρύχωρῳ λέγων τοὺς ἑαυτοῦ στηῆναι πόδας, πῶς ἐνθάδε θλίβεσθαί φησιν, ὥσπερ εἰς λήθην ἐνεχθεῖς ὧν ἔφησε; Τί οὖν ἐροῦ-

79. Α' Κορ. 7, 34.

80. Ἰακ. 2, 26.

81. Α' Κορ. 2, 11.

λοιπὸν δέχεται πόλεμο στὴν ψυχὴ, γιατί οἱ ἅγιοι φροντίζουν λίγο γιὰ τὸ σῶμα, καὶ φοβᾶται νὰ μὴ πληγωθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀπατεῶνες, ἐμπιστεύεται τὸ πνεῦμα του στὸν Θεό, ὀνομάζοντας χέρια (τοῦ Θεοῦ) τὶς προνοητικὲς του δυνάμεις. Αὐτὸ τὸ ρητὸ τὸ χρησιμοποίησε καὶ ὁ Σωτὴρας καρφωμένος πάνω στὸν σταυρό. «Πνεῦμα» βέβαια ἡ Γραφὴ ὀνομάζει ἄλλοτε τὴ διάνοια, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος γιὰ τὴν Παρθένο· «Γιὰ νὰ εἶναι ἁγία καὶ στὸ πνεῦμα καὶ στὸ σῶμα»⁷⁹, ἄλλοτε τὴν ψυχὴ, ὅπως λέγεται ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο· «Τὸ σῶμα χωρὶς τὸ Πνεῦμα εἶναι νεκρό»⁸⁰, καὶ ἄλλοτε πάλι τὴ συνείδηση πού εἶναι συνενωμένη μὲ τὴν ψυχὴ, ὅπως τὸ· «Ποιὸς γνωρίζει τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, παρὰ μόνο τὸ πνεῦμα πού εἶναι μέσα του;»⁸¹. Τὸ ἐξεταζόμενο ὅμως ρητὸ μπορεῖ νὰ νοεῖθῃ κατὰ τοὺς τρεῖς τρόπους. Ὁ Δαβὶδ πού συνελήφθη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς λέγει ὅτι ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἐπειδὴ δὲν διαψεύσθηκαν οἱ ἐλπίδες του, σὲ σχέση μ' αὐτὸ τὸ γεγονός τὸν ὀνομάζει ἀλήθεια.

Στίχ. 9. «Ἐστησες τὰ πόδια μου σὲ τόπο εὐρύχωρο».

Ἐὰν λοιπὸν τὸ εὐρύχωρο εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴν πλατειὰ ὁδὸ, πού εἶναι ἡ φιληδονία, εὐχαριστεῖ ὁ δίκαιος τὸν Θεό, γιατί, ἐνῶ βρισκόταν στὸν γύρω του χῶρο, ὅπου ἡ ζωὴ ἦταν ἀσταθῆς, λόγω τῆς κακίας πού φώλιαζε ἐκεῖ, παρέμεινε σταθερός, ὥστε νὰ μὴ περιφέρεται ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἀπὸ τὰ πάθη. Ἐὰν ἀναφέρει τὴν εὐρυχωρία ὡς ἐπαινετὴ, ὁμολογεῖ χάρη, ἐπειδὴ, ἐνῶ θλίβεται, δὲν στενοχωρεῖται, αἰθανόμενος εὐρυχωρία καὶ δείχνοντας ὑπομονὴ στοὺς κόπους.

Στίχ. 10. «Ἐλέησέ με, Κύριε, γιατί εἶμαι θλιμμένος».

Φαίνεται βέβαια κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι δὲν συμφωνεῖ πάρα πολὺ τὸ νόημα τοῦ ἐξεταζόμενου ρητοῦ μὲ τοὺς παραπάνω στίχους. Γιατί θὰ πεῖ ἴσως κάποιος, ὅτι αὐτὸς πού λέγει ὅτι ἔστησε τὰ πόδια του σὲ εὐρύχωρο τόπο, πῶς ἐδῶ λέγει ὅτι στενοχωρεῖται, σὰν νὰ λησιμόνησε ἐκεῖνα πού εἶπε; Τί θὰ ποῦμε λοιπὸν; Αἰ-

μεν; Αἰσθάνεται μὲν τῆς χάριτος τῆς διὰ Χριστοῦ, καὶ δὴ τεθαύμακε τῆς ἐπικουρίας τὸν τρόπον· ἀλλ' οἷον οὐπω τυχὼν, ἀναμασσᾶται τὰ διηγήματα, καὶ τῶν πρὸ τῆς χάριτος διαμνημονεύει κακῶν, ἵνα καὶ ἔτι μειζόνως ὁ σώσας θαυμάζηται. Τίς δὲ ἢ θλίψις, διεξοδικώτερον ἐκφράζει.

Στίχ 12. «Παρὰ πάντα τοὺς ἐχθρούς μου ἐγενήθην ὄνειδος», κ.τ.λ.

Κἂν ἐπὶ τὸν ἐξομολογούμενον δὲ ἐν τῷ ψαλμῷ λαμβάνηται, τὴν πολλὴν αὐτοῦ τά τε πρὸ τούτων ῥητὰ καὶ τὰ νῦν παρορίστησι κάκωσιν. Γέγονα γάρ, φησὶν, ὄνειδος παρ' ἐχθροῖς, ὡς ἐμαντὸν κατακόπτων εἰκῆ, καὶ τοῖς γνωστοῖς καὶ γείτοσι φόβος, δεδιόσιν, οἴμαί που, μὴ ἄρα πως καὶ ἀπολοίμην διὰ τὴν ἐν τῇ πρὸς Θεὸν ἐξομολογήσει βλεπομένην ταλαιπωρίαν, καὶ τὴν ὑπερβολὴν ἧς ἐνεδεικνύμην μετανοίας· σάκκῳ καὶ 15 σποδῷ κατατροχόμενος, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας κλαίων, καὶ τοῖς οὕτως ἀνιαροῖς ἐκτηκόμενος πόνοις. Καὶ οἱ θεωροῦντες ἔξω ἀπ' ἐμοῦ πεφεύγασιν, ἀπεγνωκότες μου τὴν σωτηρίαν ὡς ἤδη γεγονότος νεκροῦ, τάχα που μαίνεσθαι λέγοντες, καὶ οὐδὲ ὅλως ἐφίεσθαι τοῦ ζῆν, ὥστε καὶ εἰς λήθην πέμψαι τὰ κατ' 20 ἐμέ, οἰθηθῆναί τε ὅτι σκευὸς εἰμι ἀχρεῖον καὶ ἀπολωλός. Φευγόντων γὰρ αὐτῶν ἐν λήθῃ γεγένημαι, ὥσπερ ἀμέλει καὶ νεκρός· Ἐδόκουν δὲ καὶ παρερρίφθαι ὥσπερ τῶν σκευῶν τὰ ἀτιμώτατα καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξια, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἐπιζητούμενα.

25 Στίχ 13. «Ἐπελήσθην ὡσεὶ νεκρὸς ἀπὸ καρδίας».

«Ἀπὸ καρδίας», τουτέστι ἀπὸ τοῦ νοῦς καὶ τῆς μνήμης.

Στίχ 14. «Ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν παροικούντων κυκλόθεν».

Τάχα δὲ τό, «ἤκουσα ψόγον», αἰτία ἐστὶ τῶν ἀνωτέρω

σθάνεται δέβαια τῇ χάρι τοῦ Χριστοῦ, καὶ μάλιστα θαύμασε τὸν τρόπο τῆς βοήθειάς του, ἀλλὰ σὰν νὰ μὴ τὰ ἔλαβε ἀκόμα, ἀναμασσᾷ τις διηγῆσεις, καὶ ἀναφέρει τὰ πρὸ τῆς χάριτος κακὰ, γιὰ νὰ θαυμάζεται ἀκόμα περισσότερο ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔσωσε. Ποιὰ ὅμως εἶναι ἡ θλίψη, τὴν ἀναφέρει λεπτομερέστερα.

Στίχ. 12. «Ἔγινα ἄξιος κάθε χλευασμοῦ
σὲ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς μου».

Κι ἂν ἀκόμα λαμβάνεται τὸ λεγόμενο γιὰ τὸν ἐξομολογούμενο στὸν ψαλμὸ, ὅμως καὶ τὰ προηγούμενα καὶ τὰ τωρινὰ ρητὰ παρουσιάζουν τὴ μεγάλη κακωσιὰ αὐτοῦ. Γιατὶ λέγει, ἔγινα περιγελῶς στοὺς ἐχθροὺς μου, ἐπειδὴ καταβασανίζω ἀλόγιστα τὸν ἑαυτό μου, καὶ στοὺς γνωστοὺς καὶ γειτονές μου φόβος, οἱ ὅποιοι φοβοῦνται, νομίζω, μήπως καὶ πεθάνω, βλέποντας τὴν ταλαιπωρία μου κατὰ τὴν ἐξομολόγησή μου στὸν Θεό, καὶ τὴν ὑπερβολικὴ μετάνοια ποὺ ἔδειχνα, καταπονούμενος μὲ σάκκο καὶ στάχτη, καὶ κλαίοντας νύχτα καὶ μέρα, καὶ λειώνοντας μὲ τοὺς τόσο δυσάρεστους πόνους. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μὲ ἔβλεπαν ἔξω ἔχουν φύγει ἀπὸ κοντά μου, ἀπογοητευμένοι γιὰ τὴ σωτηρία μου, σὰν νὰ ἦμουν ἤδη νεκρός, καὶ λέγοντας προφανῶς ὅτι εἶμαι τρελλός, καὶ ὅτι δὲν θέλω πιά οὔτε κἂν νὰ ζῶ, ὥστε καὶ νὰ φτάσουν νὰ λησμονήσουν ὅλα ὅσα ἔχουν σχέση μὲ ἐμένα, καὶ νὰ νομίζουν ὅτι εἶμαι ἓνα σκεῦος ἄχρηστο καὶ χαμένο. Γιατὶ φεύγοντας αὐτοὶ λησμονηθῆκα, καὶ ἦμουν σχεδὸν σὰν νεκρός. Νόμιζαν μάλιστα καὶ ὅτι εἶχα πεταχθεῖ σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀχρηστα καὶ χωρὶς ἀξία σκέυη, τὰ ὅποια γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀναζητοῦνται.

Στίχ. 13. «Λησμονήθηκα ἀπὸ τὴν καρδιά σὰν νεκρός».

«Ἀπὸ τὴν καρδιά», δηλαδὴ ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τὴ μνήμη.

Στίχ. 14. «Ἄκουσα κατηγορίες ἀπὸ πολλοὺς
ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦσαν γύρω μου».

Ἐνδεχομένως τὸ «Ἄκουσα κατηγορίες», νὰ εἶναι αἰτία τῶν

ὅσων εἰπώθησαν πῶς πάνω, πού εἶναι σὰ νὰ λέγει· Δὲν κἀκίζα ἄδικα τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ ἀφανεῖς ἐχθροί μου, ὅταν ἔπεσα στὴν ἁμαρτία, συσπειρώθηκαν μεταξύ τους, μὲ σκοπὸ νὰ λεηλατήσουν τὴν ψυχὴ μου. Γι' αὐτό, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης κακομεταχείρισης, ἀπέσπασα τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 16. «Στὰ χέρια σου βρίσκονται οἱ τύχες μου».

Ἴσως οἱ κληροὶ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, γιὰ τοὺς ὁποίους κάνει λόγο ὁ θεῖος Δαβίδ, εἶναι τὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθὰ πού ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς στοὺς εὐσεβεῖς, τὰ ὅποια καὶ θὰ τοὺς τὰ δώσει στὸν κατάλληλο καιρό.

Στίχ. 17. «Φανέρωσε τὸ πρόσωπό σου
στὸν δοῦλο σου».

Ὁ Θεὸς ἀξιώνει βέβαια νὰ τὸν δεῖ αὐτὸς πού εἶναι ἀγαθὸς καὶ ὑπάκουος καὶ στολισμένος μὲ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἀποστρέφεται ὅμως τὸν ἀπειθαρχο καὶ δύστροπο καὶ πού δὲν ὑπολογίζει καθόλου αὐτὸ πού θέλει ὁ Θεός. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία σὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς πού σκέφτονται σωστᾶ, ὅτι θὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ κάθε πειρασμὸ καὶ ἀπὸ τὴν σκευωρία ἐκείνων πού τοὺς πολεμοῦν αὐτοὶ πού ἔχουν τὴ βοήθει αὐτοῦ. Γιατί, ὅπως ὅταν ἀνατέλλει ὁ ἥλιος διαλύεται τὸ σκοτάδι, ἐνῶ ὅταν πηγαίνει κάτω ἀπὸ τὴ γῆ διαδέχεται ἡ νύχτα, κατὰ τὴν ὁποία θγαίνουν μέσα ἀπὸ τὰ σπήλαιά τους τὰ ἄγρια θηρία καὶ οἱ ἄνδρες πού κάνουν τὰ κακοῦργα ἔργα, ἔτσι ὅταν κάποιος ἀποστρέφεται τὸν Θεό, ἐπαναστατοῦν οἱ ἐχθροὶ τῆς ψυχῆς. Ὅταν ὅμως λάμπει τὸ φῶς τῆς θεότητάς του, τὸ ὅποιο βέβαια ἡ Γραφὴ τὸ ὀνομάζει πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, ἐξαφανίζονται ὅλοι ἐκεῖνοι πού κάνουν πράξεις ἀξίες τοῦ σκότους, πράγμα βέβαια πού ἀξιώνει νὰ δεῖ καὶ ὁ προφήτης, ὄχι ἐξαιτίας τῶν πράξεών του, ἀλλὰ ἐξαιτίας τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ. Γιατί αὐτός, λέγει, εἶναι γιὰ μένα ὁ μοναδικὸς τρόπος τῆς σωτηρίας, ἐὰν μοῦ ἐμφανίσῃς τὸ πρόσωπό σου.

*Στίχ. 18. «Κύριε, μὴ καταισχυνθεῖην,
ὅτι ἐπεκαλεσάμην σε».*

*Τοῖς ἀθέοις, οὐκ ἐμοί, προσῆκόν ἐστιν αἰσχύνεσθαι. Πά-
θουεν δ' ἂν τοῦτο δικαίως οἱ ἀσεβεῖς, τουτέστιν οἱ μὴ εἰδότες
5 σε, μήτε μὴν τὴν σὴν ὁμολογοῦντες θεότητα καὶ ὑπεροχὴν,
ἀνατιθέντες δὲ μᾶλλον τοῖς δαιμονίοις τὴν κυριότητα, καὶ τὸ
κατάρχειν τῶν ὄλων ἐκνενεμηκότες τῷ Σατανᾶ, καὶ τοὺς ἐαν-
τῶν κλήρους ἀνατιθέντες ἐκείνοις. Αὐτῶν δ' ἂν εἴη καὶ τὸ βα-
δίζειν εἰς ἄδου, καὶ συνταραροῦσθαι τοῖς αὐτόθι καθειρογμέ-
10 νοις, οὓς καὶ ἰδίους θεοὺς ἐπεγράφοντο.*

*Στίχ. 20. «Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρησιότητός σου,
Κύριε, ἧς ἔκρουψας τοῖς φοβουμένοις σε·
ἐξειργάσω τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σὲ ἐναντίον
τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων».*

15 *Δοκεῖ δὲ πως ἀσυμφανὲς εἶναι τὸ «ἔκρουψας», πρὸς τὸ ἐξ-
ειργάσω· εἰ γὰρ ἔκρουψε τὸ τῆς χρησιότητος πλῆθος, πῶς ἐξ-
ειργάσατο πάλιν αὐτὴν ἐναντίον τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων;
Οὐκοῦν τὸ «ἔκρουψε» νοητέον, ἀντὶ τοῦ ἀπόθετον, ἠγουν τεθη-
σαυρισμένην, τοῖς οἰκείοις καὶ μόνοις τὴν χρησιότητα ἐποιή-
20 σατο, πλὴν ἐναντίον τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων, τουτέστιν ἀγνο-
οῦντος οὐδενός· Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι ἀγαθός ἐστιν ὁ τῶν
ὄλων Δημιουργός, οὐκ εἰς ἅπαντας ἀπλῶς, ἀλλ' εἰς ἐκείνους
μᾶλλον οἷπερ ἂν ἐν ἰδίαις ψυχαῖς τὸν θεῖον ἔχοντες φόβον;
Τούτοις γὰρ ἀπέκρουψε, τουτέστιν ἀπέθετο, ἰδικὸν ὥσπερ τινὰ
25 κλῆρον τὸ τῆς χρησιότητος πλῆθος καὶ οὐκ ἐν μόναις ἐλπίσι
τὸ χρῆμα αὐτοῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐξειργάσατο πλειστάκις, του-
τέστι καὶ διὰ πραγμάτων αὐτῶν γέγονεν ἐμφανές. Οἷον ἐπε-
πόλασέ ποτε σκότος τοῖς Αἰγυπτίοις βαθὺ καὶ τριήμερον, ἀλλ'
ἡ χρησιότης τοῦ σώζοντος τοὺς ἀνακεμιμένους αὐτῷ, τοῦ σκό-
30 τους ἀπείρατον ἐτήρει τὸν Ἰσραήλ. Ἀπολώλασι τὰ πρωτότο-*

Στίχ. 18. «Κύριε, μὴ ἐπιτρέψεις νὰ ντροπιασθῶ,
γιατὶ σὲ ἐπικαλέσθηκα».

Στοὺς ἄθεους, καὶ ὄχι σὲ μένα, ταιριάζει νὰ ντρέπονται. Καὶ αὐτὸ εἶθε νὰ τὸ πάθουν δίκαια οἱ ἄσεβεῖς, δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ δὲν σὲ γνωρίζουν, οὔτε βέβαια ὁμολογοῦν τὴ θεότητα καὶ ὑπεροχὴ σου, ἀλλ' ἀποδίδουν μᾶλλον στὰ δαιμόνια τὴν κυριότητα, τὴν ἐξουσία τῶν ὄλων τὴν ἔχουν ἀπονείμει στὸν Σατανᾶ, καὶ τὶς τύχες τους τὶς ἔχουν ἀναθέσει σ' ἐκείνους. Σ' αὐτοὺς λοιπὸν ἀνήκει καὶ τὸ νὰ βαδίζουν στὰ μέρη τοῦ ἅδη, καὶ νὰ ὑποφέρουν στὰ τάρταρα μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι φυλακισμένοι ἐκεῖ, τοὺς ὁποίους καὶ ἀναγνωρίζουν ὡς δικούς τους θεούς.

Στίχ. 20. «Εἶναι μεγάλο τὸ πλῆθος τῆς ἀγαθότητάς σου,
Κύριε, τὴν ὁποία φύλαξες γι' αὐτοὺς ποὺ σὲ σέβονται,
καὶ τὴν πραγματοποιήσες γι' αὐτοὺς ποὺ ἐλπίζουν
σὲ σένα, ἐνώπιον τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων».

Φαίνεται κάπως ἀσυμβίβαστο τὸ ἔκρυψες μὲ τὸ πραγματοποιήσες. Γιατί, ἐὰν ἔκρυψε τὸ πλῆθος τῆς ἀγαθότητάς του, τότε πῶς τὴν πραγματοποιήσες μπροστὰ στοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων; Λοιπὸν τὸ «ἔκρυψε» πρέπει νὰ νοηθεῖ ὡς ἀπέθεσε, δηλαδὴ ἀποταμίευσε τὴν ἀγαθότητα μόνο γιὰ τοὺς δικούς του, πλὴν ὅμως μπροστὰ στοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς δηλαδὴ νὰ τὸ ἀγνοεῖ κανένας. Καὶ πράγματι, ποιὸς δὲν γνωρίζει, ὅτι ὁ Δημιουργὸς τῶν ὄλων εἶναι ἀγαθός, ὄχι σὲ ὅλους ὅμως, ἀλλὰ μᾶλλον σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν μέσα στὶς ψυχές τους τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ; Γιατὶ σ' αὐτοὺς ἔκρυψε, δηλαδὴ ἀπέθεσε, σὰν ἓνα ἰδιαίτερο κλῆρο, τὸ πλῆθος τῆς ἀγαθότητάς του. Καὶ αὐτὸ δὲν ἦταν μόνο στὶς ἐλπίδες τους, ἀλλὰ καὶ τὸ πραγματοποιήσες πολλές φορές, δηλαδὴ αὐτὸ ἔγινε φανερὸ καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Γιὰ παράδειγμα, κάποτε ἀπλώθηκε σκοτάδι βαθὺ πάνω ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ ἡ ἀγαθότητα ἐκείνου ποὺ σώζει αὐτοὺς ποὺ ἐναποθέτουν τὸν ἑαυτό τους σὲ ἐκεῖνον, διαφύλαξε τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ ἀπείραχτον. Φονεύθηκαν μέσα σὲ μιά νύχτα

κα τῶν Αἰγυπτίων ἐν μιᾷ νυκτί, ἐν δέ γε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ οὐδὲ κύνων ἔβρουξεν, ἀλλ' ἦσαν ἐκτὸς πληγῆς παντελῶς, ἀπειργοντος Θεοῦ τὸν ὀλοθρευτήν.

Ὅρας ὅπως ἐναντίον τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων, τουτέστι 5 παρησιᾶ καὶ φανερῶς ἐξειργάσατο τὸ τῆς ἑαυτοῦ χρηστότητος πλῆθος εἰς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν; ἦν καὶ οἶον ἔκρουψεν, ἐπεὶ μὴ πᾶσιν ἐξὸν μετασχεῖν αὐτῆς· τετήρηται γὰρ μόνοις, ὡς ἔφην, τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. Καὶ οὐκ ἄμισθος ἦ εἰς Θεὸν ἐλπίς, σωτηρίας δὲ μᾶλλον τῆς παρ' αὐτοῦ προμνή- 10 στρια, καὶ πολλὴν τοῖς κεχρημένοις ἐμποιοῦσα τὴν ὄνησιν. Κρύπτεις οὖν, φησί, τὴν σὴν χρησιότητα, τουτέστι φυλάττεις τοῖς φοβουμένοις σε· ἐπεὶ καὶ εἰς τοῦτο αὐτὴν ἐξειργάσω, εἰς τὸ παρασχεῖν τοῖς ἐλπίζουσι εἰς σέ· καὶ παρέξεις γε αὐτὴν ἐνώπιον, ὥστε πάντα ἰδεῖν ἐν καιρῷ ἀμοιβῆς διδομένην τοῖς 15 ἀξίοις Ἐτέρως δὲ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ κεκρυμμένην ἔχει τὴν ὠφέλειαν, καὶ οὐ τῶ νῦν τηλαυγῶς καθορᾶται, ἀναμένει δὲ τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας, ὥστε ἐν αὐτοῖς ἀποκαλυφθῆναι.

20 **Στίχ. 22.** «Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι ἐθαυμάστωσε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐν πόλει περιοχῆς».

Τὴν πρὸς Θεὸν ἔντευξιν εἰς ἀγαθὸν κατέστρεψε τέλος, εὐλογῶν τὸν Θεὸν ἐφ' οἷς εὖ πέπονθε. Δι' ἐμοῦ γάρ, φησὶν, ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη, ὅτι μυρίων ἐπ' ἐμὲ συστάντων πολέμων, καὶ δίκην μεγάλης πόλεως τὴν ἐμὴν ψυχὴν πολιορκεῖν πειρωμέ- 25 νων, ὁ ἐμὸς φύλαξ φραγμὸν μοι περιβαλὼν, τὸ ἔλεός σου θαυμαστόν ἔδειξας οὕτως με σώσας, ὡσεὶ καὶ πόλιν τείχει περιβεβλημένην ὀχυρῶ. Μᾶλλον δὲ πόλιν περιοχῆς αὐτόν τὸν Υἱὸν ὀνομάζει, τὸν ἀποκρύπτοντα τοὺς ἀγίους καὶ οἶον κατα- 30 πυκάζοντα καθάπερ ἐν σκηνῇ, ἔξω τε τιθέντα καὶ ἀνθρώπων ταραχῆς καὶ ἀντιλογίας γλωσσῶν. Ἡ τάχα που τὴν Ἐκκλη-

ὅλα τὰ πρωτότοκα παιδιά τῶν Αἰγυπτίων, ἐνῶ στοὺς Ἰσραηλίτες οὔτε σκυλί οὐρλιαξε, ἀλλὰ παρέμειναν ἐντελῶς ἔξω ἀπὸ τὸ πλήγμα, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐμπόδιζε τὸν ἔξολοθρευτή.

Βλέπεις ὅτι μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, δηλαδή δημόσια καὶ φανερά, πραγματοποίησε τὴ μεγάλη ἀγαθότητά του σ' ἐκείνους ποὺ στήριξαν τὶς ἐλπίδες τους σ' αὐτόν, τὴν ὁποία κατὰ κάποιον τρόπο ἔκρουψε, ἐπειδὴ δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουν μέτοχοι αὐτῆς ὅλοι, ἀλλὰ τὴν διαφύλαξε, ὅπως εἶπα, μόνο γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν σέβονται. Καὶ δὲν ἦταν χωρὶς ἀνταμοιβὴ ἢ ἐλπίδα στὸν Θεό, ἀλλὰ ἦταν μᾶλλον πρόξενος τῆς σωτηρίας τους, ποὺ ὠφελεῖ πολὺ αὐτοὺς ποὺ τὴν χρησιμοποιοῦν. Κρύβεις λοιπόν, λέγει, τὴν ἀγαθότητά σου, δηλαδή τὴν φυλάγεις γι' αὐτοὺς ποὺ σὲ σέβονται. Ἐξάλλου καὶ γι' αὐτὸ τὴν πραγματοποίησες, γιὰ νὰ τὴ προσφέρεις σ' αὐτοὺς ποὺ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους σὲ σένα, καὶ νὰ τὴν προσφέρεις φανερά, ὥστε νὰ δοῦν ὅλοι νὰ δίνεται σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἄξιοι τὴν ὥρα τῆς ἀμοιβῆς. Κατ' ἄλλη ἔννοια τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητας τοῦ Θεοῦ ἔχει κρυμμένη τὴν ὠφέλεια, καὶ δὲν βλέπεται τώρα ὀλοκάθαρα, ἀλλὰ περιμένει τοὺς αἰῶνες ποὺ ἔρχονται γιὰ νὰ φανερωθεῖ τότε.

Στίχ. 22. « Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Κύριος ποὺ ἐπέδειξε μὲ τρόπο θαυμαστὸν τὸ ἔλεός του σὲ πόλη περικτειχισμένη ».

Τὴν προσευχὴ πρὸς τὸν Θεὸ τὴν ἔστρεψε σὲ αἴσιο τέλος δοξάζοντας τὸν Θεὸ γιὰ τὰ καλὰ ποὺ ἀπόλαυσε. Γιατὶ μέσω ἐμοῦ, λέγει, δοξάσθηκε ὁ Θεός, γιατί, ἂν καὶ ὀργανώθηκαν μύριοι πόλεμοι ἐναντίον μου καὶ ἀποπειράθηκαν νὰ πολιορκήσουν τὴν ψυχὴ μου σὰν νὰ ἦταν μεγάλη πόλη, σὺ ὁ φύλακάς μου περιβάλλοντάς με μὲ φράχτη, ἔδειξες τὸ ἀξιοθαύμαστο ἔλεός σου· ἔτσι μὲ ἔσωσες, σὰν νὰ ἦμουν πόλη μὲ ὀχυρωμένο τεῖχος. Μᾶλλον ὅμως πόλη περικτειχισμένη ὀνομάζει τὸν ἴδιο τὸν Υἱό, ὁ ὁποῖος ἀποκρύπτει τοὺς ἁγίους καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ἀσφαλίζει καλὰ σὰν μέσα σὲ σπηνή, καὶ τοὺς θέτει ἔξω καὶ ἀπὸ τὴν ταραχὴ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπὸ τὴν ἀντιλογία τῶν γλωσσῶν. Ἴσως πάλι νὰ ὀνομάζει πό-

σίαν αὐτοῦ, τὴν τῶν ἁγίων καλεῖ πόλιν, τὴν ἀπόρθητον τῷ Σατανᾷ, τὴν ἀνάλωτον παντελῶς, τὸ μέγα καὶ ἀσφαλὲς καὶ ἀκαταμάχητον τεῖχος. «Πύλαι γὰρ ἄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς». Πλὴν ὅτι τὸ ἔλεος οὐκ ἔξω τῆς ἁγίας πόλεως δίδεται μᾶλλον, 5 ἀλλὰ τοῖς οὖσιν ἐν αὐτῇ· ἐν αὐτῇ γὰρ τεθνασμαστῶσθαί φησιν αὐτό· Ἦν πόλις περιοχῆς, ἥγουν τετειχισμένη, ἡ ἀπαθῆς ψυχὴ τοῦ Δαβίδ· ἀλλὰ τὸ τῆς ἀπαθείας τεῖχος καθελόντες οἱ ἐχθροὶ μετὰ τῆς Βηρσαβεέ, εἰσῆλθον πρὸς τὸν Δαβίδ. Διόπερ καὶ ἐν τῷ πεντηκοστῷ ψαλμῷ παρακαλεῖ τὸν Κύριον ἵν' οἰκοδομηθῇ 10 τὰ τεῖχη Ἱερουσαλήμ.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΑ΄.

Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ συνέσεως.

Στίχ. 1. «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἄνομίαι».

15 Τὴν κακοπάθειαν αὐτοῦ τὴν πολλὴν ὁ Δαβίδ προβαλλόμενος, ἦν ἐν τῇ μετανοίᾳ ὑπέμεινε, μακαρίζει τοὺς ἀταλαιπώρως ἀφέσεως τετυχηκότας διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας. Συνέσεως δὲ ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμὸς, διὰ τὸ ταύτης μάλιστα δεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους ὅτι δὴ σφόδρα ἐκνενευκότες ἐπὶ τὰ πά- 20 θη, ἵπτοις καὶ ἡμιόνοις ἀπεικιάσθησαν. Ἡ ἐπὶ σύνεσιν προτρέπεται, ἐπεὶ πολλὰ κεκρυμμένα ὁ ψαλμὸς ἔχει, καὶ χρεῖα συνέσεως τῷ ἐντυγχάνοντι.

Στίχ. 2. «Μακάριος ἀνὴρ ᾧ οὐ μὴ λογίσηται Κύριος ἁμαρτίαν».

25 Τρίτη τις αὕτη τάξις τῶν ἁμαρτανομένων, ὧν ἡ μὲν πρῶ-ξις οὐκ ἐπαινετή, τὸ δὲ τῆς γνώμης ἀνεύθυνον. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος στίχος ἀρμόσειεν ἂν τοῖς ἠλεημένοις διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος (ἐκείνων γὰρ ἀφέθησαν αἱ ἄνομίαι), δεύτερος δὲ τοῖς ἐθέλουσι μετανοεῖν· ἐπικαλύπτονται γὰρ αὐτῶν αἱ

λη τῶν ἁγίων τὴν Ἐκκλησίαν του, τὴν ἀπόρθητη ἀπὸ τὸν Σατανᾶ, τὴν τελείως ἀκατάβλητη, τὸ μεγάλο καὶ ἀσφαλὲς καὶ ἀκαταμάχητο τεῖχος. Γιατὶ λέγει, «Οἱ πύλες τοῦ ἁδὴ δὲν θὰ τὴν κατεξουσιάσουν»⁸². Ὡστόσο τὸ ἔλεος δὲν δίνεται ἔξω ἀπὸ τὴν ἁγία πόλη, ἀλλὰ μᾶλλον σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι μέσα σ' αὐτήν. Γιατὶ μέσα σ' αὐτήν, λέγει, ἔγινε θαυμαστός. Ἦταν πόλη «περιοχῆς», δηλαδή περικυλισμένη, ἡ ψυχὴ τοῦ Δαβίδ. Ὅμως οἱ ἐχθροὶ μαζὶ μὲ τὴν Βηρσαβέε, ἀφοῦ γκρέμισαν τὸ τεῖχος τῆς ἀπάθειας, μπῆκαν μέσα στὸν Δαβίδ. Γι' αὐτὸ καὶ στὸν πεντηκοστὸ ψαλμὸ ὁ Δαβίδ παρακαλεῖ τὸν Κύριο νὰ οἰκοδομηθοῦν τὰ τεῖχη τῆς Ἱερουσαλήμ.

ΨΑΛΜΟΣ 31ος

Ψαλμὸς συνέσεως τοῦ Δαβίδ.

Στίχ. 1. «Εἶναι μακάριοι ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων συγχωρήθηκαν οἱ ἁμαρτίες».

Ὁ Δαβίδ προβάλλοντας τὴ μεγάλη ταλαιπωρία του, τὴν ὁποία ὑπέμεινε κατὰ τὴ μετάνοιά του, μακαρίζει ἐκείνους ποὺ χωρὶς ταλαιπωρία ἔλαβαν συγχώρηση μὲ τὸ λουτρὸ τῆς παλιγγενεσίας. Ὁ ψαλμὸς βέβαια ἐπιγράφεται ψαλμὸς συνέσεως, γιατί αὐτὴν ἔχουν περισσότερη ἀνάγκη οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ ἔκλιναν πάρα πολὺ πρὸς τὰ πάθη καὶ ἐξομοιώθηκαν μὲ ἵππους καὶ ἡμιόνους. Ἡ, προτρέπει γιὰ φρόνηση, γιατί ὁ ψαλμὸς ἔχει πολλὰ ἀπόκρυφα, καὶ χρειάζεται φρόνηση αὐτὸς ποὺ τὸν διαβάξει.

Στίχ. 2. «Εἶναι μακάριος ὁ ἄνδρας στὸν ὁποῖο ὁ Κύριος δὲν θὰ καταλογίσει ἁμαρτία».

Αὕτὴ εἶναι μὰ τρίτη τάξη τῶν ἁμαρτωλῶν, τῶν ὁποίων ἡ πράξη βέβαια δὲν εἶναι ἀξιέπαινη, ἡ συμπεριφορὰ τους ὅμως εἶναι ἀνεύθνη. Ὁ πρῶτος στίχος λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ ταιριάσει σ' αὐτοὺς ποὺ ἐλεήθηκαν μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα, γιατί αὐτῶν οἱ ἁμαρτίες συγχωρήθηκαν. Ὁ δεύτερος στίχος σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ μετανοήσουν, ἐπειδὴ οἱ ἁμαρτίες τους ἐπικαλύ-

ἁμαρτίαι διὰ τῆς μετανοίας, καταχωννύντος ὡσπερ αὐτὰς ταῖς ἀμνηστίας τοῦ φιλαγάθου Θεοῦ, ὡς μηκέτι βούλεσθαι μηδὲ ὄραν αὐτάς. Τοῖς γὰρ ἁμαρτοῦσι μετὰ τὴν ἄφεσιν, οὐκέτι δευτέραν ἄφεσιν, ἀλλ' ἐπικάλυψιν ἁμαρτιῶν παρέχει. Διὰ
5 γὰρ τῶν δευτέρων κατορθωμάτων καλύπτειν τὰ προημαρτημένα συνεχώρησεν. Ὁ δὲ τρίτος τοῖς σφαλεῖσι μὲν, πλὴν οὐκ ἀπὸ γνώμης ἐθελοκάκου καὶ πονηρᾶς.

Στίχ. 7. «Σὺ μου εἶ καταφυγὴ ἀπὸ θλίψεως
τῆς περιεχούσης με».

10 Μέγα τὸ μὴ φρονεῖν ἐφ' ἑαυτῶ, εἰδέναι δὲ μᾶλλον τὸν ἐξελέσθαι δυνάμενον, ὅταν ἡμῶν κατατρέχῃσι λογισμοὶ καὶ θλίψεις αἱ δι' εὐσέβειαν σκηπτοῦ δίκην ἐμπίπτουσαι καὶ θορυβοῦσαι.

15 Στίχ. 7. «Τὸ ἀγαλλιάμα μου, λύτρωσαί με ἀπὸ τῶν κυκλωσάντων με».

Ταῦτά φησιν ὡς ἐκ προσώπου τῶν δεδιψηκότων τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν, δι' οὗ τὴν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀρᾶς διεκρουσάμεθα δυσθυμίαν· μετημφιασάμεθα δὲ ὡσπερ εὐφροσύνην καὶ χαράν, θανάτου καὶ ἁμαρτίας ἀπηλλαγμένοι, καὶ
20 τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἄνωθεν καταπλουτήσαντες ἀγαθῶν; Κυκλοῦσι δὲ τοὺς ἀγίους οὐκ ἄνθρωποι μόνον δυσσεβεῖς καὶ ἀλιτήριοι, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὰ τὰ φιλοκάκουργα τῶν δαιμόνων στίφη.

25 Στίχ. 8. «Συνετιῶ σε καὶ συμβιβῶ σε ἐν ὁδῶ μου ταύτῃ ἧ σὺ πορεύῃ».

Εὐξαμένῳ λύτρωσιν ἐχθρῶν, ἀντιφθέγγεται Θεὸς ὁδηγήσειν ἐπαγγελλούμενος ἐν εὐθείᾳ ὁδῶ. Συνετίσω σε γάρ, φησὶ, καὶ ὑποδείξω σοι ὁδὸν ἣν ὁδεύσεις ἐπὶ τὸ τρισμακάριον ἄγουνσαν τέλος, καὶ ἔσομαι πάντως τε ἐποπτεύων τὰ κατὰ σέ, ὅπως

πονται με τὴ μετάνοια, ἄφοῦ κατὰ κάποιον τρόπο ὁ φιλάγαθος Θεὸς τὶς καταχωνιάζει, ὥστε νὰ μὴ θέλουν πιά οὔτε νὰ τὶς βλέπουν. Γιατὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν μετὰ τὴ συγχώρηση δὲν δίνει πιά δεύτερη συγχώρηση, ἀλλὰ παρέχει ἐπικάλυψη τῶν ἁμαρτιῶν τους, καθόσον μετὰ τὰ δεύτερα κατορθώματά τους ἐπέτρεψε νὰ καλύπτουν τὰ προηγούμενα. Τέλος ὁ τρίτος στίχος ταιριάζει σὲ ἐκείνους ποὺ ἔσφαλαν βέβαια, ὅμως ὄχι ἀπὸ πρόθεση κακὴ καὶ πονηρή.

Στίχ. 7. «Σὺ εἶσαι καταφύγιό μου γιὰ τὴ θλίψη
ποὺ με ἔχει περικυκλώσει».

Εἶναι μεγάλο πρᾶγμα τὸ νὰ μὴ εἶναι κανεὶς ἐγωιστής, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἀναγνωρίζει ἐκείνον ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν σώσει, ὅταν μᾶς κατατρέχουν λογισμοὶ καὶ θλίψεις, οἱ ὁποῖες λόγῳ τῆς εὐσέβειας πέφτουν ἐπάνω μας σὰν κεραυνὸς καὶ μᾶς θορυβοῦν.

Στίχ. 7. «Σὺ ποὺ εἶσαι ἡ ἀγαλλίαση τῆς ψυχῆς μου,
γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ με περικύκλωσαν».

Αὐτὰ τὰ λέγει ὡς ἐκπρόσωπος αὐτῶν ποὺ διψοῦν τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρία μέσω τοῦ ὁποίου ἀποβάλαμε τὴν ἀθυμία τῆς ἀρχαίας κατάρας, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο φορῆσαμε τὴν εὐφροσύνη καὶ τὴν χαρὰ, ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἁμαρτία· ἀλλὰ καὶ ποιὸ ἀπὸ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ δὲν ἀποκτήσαμε; Ὅμως τοὺς ἅγιους ἄνδρες δὲν τοὺς περικυκλώνουν μόνο ἄνθρωποι ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὶ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια ἀκόμα τὰ στίφη τῶν δαιμόνων ποὺ ἀγαποῦν τὶς κακουργίες.

Στίχ. 8. «Θὰ σὲ νουθετήσω καὶ θὰ σὲ ὀδηγήσω
στὸν δρόμον τοῦ ὁποῖο θὰ πορευθεῖς».

Ἐνῶ προσευχήθηκε ζητώντας λύτρωση ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀνταπαντᾷ ὁ Θεός, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ τὸν ὀδηγήσει σὲ ἴσιον δρόμον. Θὰ σὲ νουθετήσω, λέγει καὶ θὰ σοῦ ὑποδείξω δρόμον τοῦ ὁποῖο θὰ ὀδεύσεις καὶ ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ στὸ τρισμακάριον τέλος, καὶ θὰ παρακολουθῶ ὅπωςδήποτε ὅλα ὅσα ἔχουν σχέση μετὰ

ἐκ τῶν φωτιστικῶν ἀυγῶν φωτιζόμενος, τὴν ὁδὸν βλέπειν ἔχῃς τὴν ἐπηγγελμένην σοι.

Στίχ. 9. «Ἐν κημῶ καὶ χαλινῶ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαις».

5 Ὡς πρὸς τὸν Θεὸν ἀποστρέφει τὸν λόγον. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Τοὺς μὴ βουλομένους μετανοεῖν, οἷά τινι χαλινῶ τῇ παιδείᾳ ἐπίστρεψον πρὸς ἑαυτόν, καὶ τὸ σκιρτητικὸν καὶ ἀφηνιαστικὸν ἀποθεμένους, τό τε ἀπειθές καὶ σκληρόστομον, τῷ σῶ ζυγῷ τούτους ὑπόβαλον· καὶ μὴ ἐάσης τὸν χα-
10 λινὸν τούτους ἐνδακόντας ὀρμησαί ἐπὶ τὸν κρημνὸν ἢ τὸ βάραθρον, ἀλλὰ περιαγαγῶν τὸν ἀνχένα τῇ χειρὶ, ἐπὶ τὴν σώζουσαν ὁδὸν κατεύθυνον. Εἰ γάρ τις ἀπόσχοιτο τοῦ κακοῦ, καὶ εἰς σύνεσιν ἀναδραμῶν τὴν ἀνθρώπῳ πρόεπουσαν ἀποσκευάσοιτο μὲν φρόνημα τὸ κτηνοπρεπές, γένοιτο δὲ σοφός
15 καὶ ἀρτίφρων ἀνὴρ, τότε δὴ ἐλπίδα καὶ καταφυγὴν ἑαυτοῦ ποιήσει τὸν συντείσαντα Θεόν· τότε κυκλωθήσεται καὶ αὐτὸς ἐλέω καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ ὑπὸ χεῖρα γενήσεται τοῦ σώζειν εἰδότος καὶ δυναμένου Θεοῦ.

20 Στίχ. 11. «Εὐφράνθητε ἐπὶ Κύριον, καὶ ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι».

Ὡς ἄγαν σοφὸν τῆς ᾠδῆς τὸ συμπέρασμα! Ἀποτρέπει γὰρ ἐπὶ τινι τῶν κοσμικῶν ἐπαγάλλεσθαι, ἐπὶ Θεῷ δὲ μᾶλλον χαίρειν παραινεῖ. Εἶεν δ' ἂν ταῦτα χαρισμάτων δηλονότι πνευματικῶν διανομαὶ καὶ γερῶν ἐλπίς. Πλὴν οὐχ ἅπασιν ἂν πρό-
25 ποι χαίρειν ἐπὶ Θεῷ, ἀρμόσοι δ' ἂν μᾶλλον τοῖς δικαιοσύνης ἐρασταῖς· Τούτων ἐστὶ τὸ ἐπὶ μόνῳ Θεῷ ἀγαλλιᾶσθαι καὶ ἐπ' αὐτῷ καυχᾶσθαι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, «Ὁ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω», παρεγγυῶμενον.

σένα, ὥστε, φωτιζόμενος ἀπὸ τὶς φωτιστικὲς λαμπρότητες, νὰ βλέπεις τὸν δρόμο ποὺ σοῦ ὑποσχέθηκα.

Στίχ. 9. «Μὲ σιδερένιο φίμωτρο καὶ χαλινάρι
νὰ σφίξεις τὶς σιαγόνες τους».

Στρέφει τὸν λόγο στὸν Θεό, καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: Αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλουν νὰ μετανοήσουν σὰν μὲ χαλινάρι μὲ τὴν παιδαγωγία, κἄνε τους νὰ ἐπιστρέψουν στὸν ἑαυτὸ τους, καὶ ἀφοῦ ἀφήσουν τὸ ἀτίθασσο καὶ ἀφηνιαστικὸ καὶ τὰ ἀπειθαρχα καὶ σκληρὰ λόγια τοῦ στόματός τους, βάλτε τους κάτω ἀπὸ τὸν δικό σου ζυγὸ, καὶ μὴ τοὺς ἀφήσεις, δαγκάνοντας τὸ χαλινάρι, νὰ ὀρμήσουν στὸν γκρεμὸ ἢ στὸ βάραθρο, ἀλλὰ ἀρπάζοντας τὸν αὐχένα του μὲ τὸ χέρι σου, ὀδήγησέ τον στὸν δρόμο ποὺ σώζει. Γιατί, ἐὰν κάποιος ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸ κακὸ καί, ἀπενερχόμενος στὴ φρόνηση ποὺ ταιριάζει στὸν ἄνθρωπο, ἀποβάλλει τὴ νοοτροπία ποὺ ταιριάζει στὰ κτήνη καὶ γίνεαι σοφὸς καὶ γνωστικὸς ἄνδρας, τότε λοιπὸν θὰ κάνει ἐλπίδα καὶ καταφύγιό του τὸν Θεὸ ποὺ τὸν συνέτισε, τότε θὰ περικυκλωθεῖ μὲ εὐσπλαγχνία καὶ συμπάθεια, καὶ θὰ τεθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καὶ μπορεῖ νὰ σώζει.

Στίχ. 11. «Γεμίστε ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση
σεῖς οἱ δίκαιοι».

Τὸ συμπέρασμα τῆς ᾠδῆς εἶναι πολὺ σοφὸ! Γιατί μᾶς ἀποτρέπει νὰ χαιρόμαστε γιὰ κάτι ἀπὸ τὰ κοσμικά, καὶ συμβουλεύει νὰ χαιρόμαστε μᾶλλον γιὰ τὸν Θεὸ. Θὰ μπορούσαν βέβαια αὐτὰ νὰ εἶναι ἀπονομὲς πνευματικῶν χαρισμάτων καὶ ἐλπίδα βραβείων. Ὅμως δὲν πρέπει σὲ ὅλους νὰ χαίρωνται γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ ταιριάζει μᾶλλον σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὴ δικαιοσύνη. Σ' αὐτοὺς μόνον ἀνήκει τὸ νὰ γεμίζουν ἀπὸ ἀγαλλίαση μόνον γιὰ τὸν Θεὸ καὶ νὰ καυχῶνται γι' αὐτόν, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Ἀπόστολο, ὁ ὁποῖος διαβεβαιώνει· «Αὐτὸς ποὺ καυχιέται, νὰ καυχιέται γιὰ τὸν Κύριο»⁸³.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΒ'.

Στίχ. 1. «Ψαλμός τῷ Δαβίδ,
ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις».

Καί γε ἄδεσθαί φαμεν τὸν μετὰ χειρας ψαλμὸν ὡς ἐκ
5 προσώπου τοῦ μακαρίου Δαβίδ, εἶτον ἐῖς τιμὴν καὶ δόξαν
Χριστοῦ, ὃς καὶ ὠνομάσθη Δαβίδ διὰ τὴν κατὰ σάρκα γέννη-
σιν· ἐξέφυ γὰρ ἐξ αἵματος Ἰεσσαὶ καὶ Δαβίδ. Περιέχει δὲ τῆς
προκειμένης ᾠδῆς ἡ δύναμις πρῶτον μὲν πρόκλησίν τινα καὶ
προτροπὴν· ἁγίοις γὰρ χρῆναι δοξολογεῖν καὶ ᾠδὰς τὰς χα-
10 ριστηρίους ἀνάπτειν Θεῷ σώσαντι τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἀνακε-
φαλαιωσαμένῳ τε τὰ πάντα ἐν Χριστῷ τὰ τε ἐν οὐρανοῖς καὶ
τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ὃς πάντας ἡμᾶς ἐξείλετο τῆς τοῦ διαβόλου τυ-
ραννίδος καὶ σκαιότητος. Εἶτα πρὸς τοῦτο, λόγος εὐθύς εἰσ-
κομίζεται μυσταγωγικός, δι' οὗ μανθάνομεν ὡς ἄμαχον ἔχει
15 τὴν χειρα Χριστὸς καὶ τὸ νεῦμα παναλκῆς, καὶ μὴν καὶ τὸ κα-
τὰ πάντων κράτος, καὶ δόξαν θεοπρεπῆ, καὶ ὑπερκόσμιον
ὑπεροχὴν. Ἀποφαίνει γὰρ αὐτὸν Δημιουργὸν τῶν ὄλων· «Τῷ
γὰρ Λόγῳ», φησί, «Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν». Δι-
δάσκει δὲ πρὸς τούτοις ὡς ἔστι καὶ πανεπίσκοπος καὶ παν-
20 δερκῆς τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἀφήσιν ὄμμα, καὶ ἐκάστου τροχιάς
περισκέπτεται. Ἐπιφέρει δὲ ὥσπερ χρήσιμόν τι καὶ ἀναγκαῖ-
ον τῇ προτεθείῃ μυσταγωγίᾳ τὸ συμπέρασμα· καταδείκνυσι
γὰρ ὅτι σαθρὰ μὲν καὶ εὐδιάκλαστος ἡ ἐπ' ἀνθρώποις ἐλπίς,
καὶ οὐκ ἂν ἀρκέσειέ τις τῶν ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸ δύνασθαι σώ-
25 ζειν ἑαυτόν, εἰ μὴ ἐπαμύνοι Θεός Διακεῖσθαί τε οὕτω παρα-
σκευάζει τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν, ὡς τὰ αὐτοῦ φρονεῖν, καὶ
τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν ἐπείγεσθαι κατακολουθεῖν, καὶ ἐπ' αὐτῷ
πεποιθέναι, εἰδέναι τε θεδαίως ὅτι παντὸς ἔξω τίθησι πειρα-
σμοῦ καὶ ἀμογητὶ διασώζει τοὺς ἐπ' αὐτῷ πεποιθότας Ἄρ-
30 χεται οὖν τῆς ᾠδῆς καὶ φησιν.

ΨΑΛΜΟΣ 32ος

«Ψαλμός τοῦ Δαβίδ,
χωρὶς ἐπιγραφή ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους».

Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ποὺ ἐξετάζουμε λέμε ὅτι ψάλλεται ἀπὸ τὸν μακάριο Δαβὶδ σὰν ἐκπρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ πρὸς τιμὴ καὶ δόξα αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ὀνομάσθηκε καὶ Δαβὶδ, λόγῳ τῆς κατὰ σάρκα συγγενείας του. Γιατὶ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰεσσαὶ καὶ τοῦ Δαβὶδ. Τὸ νόημα τῆς παρούσας ὠδῆς κατὰ πρῶτον περιλαμβάνει κάποια πρόκληση καὶ προτροπή, γιατί οἱ ἅγιοι πρέπει νὰ δοξολογοῦν καὶ νὰ προσφέρουν ὠδὲς εὐχαριστήριες στὸν Θεὸ ποὺ ἔσωσε τὴν οἰκουμένη, ἀνακεφαλαιώνοντας τὰ πάντα μὲ τὸν Χριστό, καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐλευθέρωσε ὅλους ἀπὸ τὴν τυραννία καὶ τὴ βάνανυση κακότητα τοῦ διαβόλου⁴⁴. Ἐπειτα μαζὶ μ' αὐτὸ, προστίθεται ἀμέσως λόγος μυσταγωγικός, μὲ τὸν ὁποῖο μαθαίνουμε ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει χερί ἀκαταμάχητο καὶ πνεῦμα παντοδύναμο, καὶ βέβαια καὶ ἐξουσία πάνω σὲ ὅλα, δόξα ἐπίσης ποὺ ταιριάζει σὲ Θεό, καὶ ὑπεροχὴ ὑπερκόσμου. Γιατὶ τὸν παρουσιάζει δημιουργὸ τοῦ σύμπαντος. Καθόσον λέγει: «Μὲ τὸν Λόγο τοῦ Κυρίου θεμελιώθηκαν οἱ οὐρανοί». Διδάσκει ὁμως ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, ὅτι εἶναι καὶ παντεπίσκοπος, καὶ ρίχνει τὸ μάτι του ποὺ τὰ βλέπει ὅλα πάνω σ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, καὶ ἐξετάζει μὲ προσοχὴ τὶς πορεῖες τοῦ καθενός. Καὶ προσθέτει σὰν κάτι χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο στὴ μυσταγωγία ποὺ παρουσιάσθηκε τὸ συμπέρασμα: γιατί δείχνει ὀλοφάνερα ὅτι ἡ ἐλπίδα στὸς ἀνθρώπους εἶναι σάπια καὶ εὐθραυστη, καὶ δὲν εἶναι κανένας ἱκανὸς ὥστε νὰ μπορέσει νὰ σώσει τὸν ἑαυτὸ του, ἐὰν δὲν τὸν βοηθήσει ὁ Θεός. Καὶ κάνει νὰ φέρονται ἔτσι αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀγαποῦν, ὥστε νὰ πιστεύουν τὰ δικά του, καὶ νὰ βιάζονται νὰ ἀκολουθήσουν τὰ νεύματά του, καὶ νὰ ἔχουν ἐμπιστοσύνη σ' αὐτόν, καὶ νὰ γνωρίζουν μὲ βεβαιότητα, ὅτι τοὺς τοποθετεῖ ἔξω ἀπὸ κάθε πειρασμό, καὶ σώζει χωρὶς κόπο ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν. Ἀρχίζει λοιπὸν τὴν ὠδὴ καὶ λέγει:

Στίχ. 1. «Αγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ».

Ἐν αὐτῷ οὖν γινόμενοι τῷ Κυρίῳ, καὶ καθ' ὅσον ἐσμὲν δυνατοὶ κατοπτεύοντες αὐτοῦ τὰ θαυμάσια, οὕτως συναγάγουμεν ἐκ τῆς θεωρίας ταῖς καρδίαις ἡμῶν εὐφροσύνην. Καὶ 5 ἵνα συνελῶν εἶπω, τοῦτό ἐστι τὸ ἀγαλλιᾶσθαι τοὺς δικαίους ἐν Κυρίῳ, τὸ φρονεῖν ἐλέσθαι μόνα τὰ αὐτῷ θυμῆρη καὶ φίλα, καὶ γλίχεσθαι μὲν τῶν ἀρίστων ἐπιτηδευμάτων, ἀποφοιτᾶν δὲ τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ἐν τῷδε τῷ βίῳ τύρβης

Στίχ. 2. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρα, 10 ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ».

Ἐν ἑτέροις γέγραπται ψαλμοῖς, πῆ μὲν, ὅτι «Ἐκουσίως θύσω σοι», πῆ δὲ αὖ, «Ἐκ θελήματός μου ἐξομολογήσομαι αὐτῷ», δι' ὧν σημαίνει τὸ μὴ ἀβουλήτως μηδὲ οἶον ἐν κατηφείᾳ καὶ ὀκνηρῶς ποιεῖσθαι δεῖν τὰς εὐχάς, ἀλλ' ἐκ διανοίας 15 ἀγαθῆς καὶ ἐκ φρονήματος ἰλαροῦ. Τοῦτο κἀνθάδε παραδηλοῦσθαί φαμεν, ὡς ἐν τάξει παραδείγματος παρενεγκόντος τοῦ λόγου τοὺς κιθάρα καὶ ψαλτηρίῳ κεχοῆσθαι κατειθισμένους. Οὐ γάρ τοι τὸ διὰ χορδῶν ἀνακρούειν μέλος ἐπιτάττει τὸ Πνεῦμα, οὔτε μὴν κοσμικῶν ἀθυριῶν ἄπτεσθαι κελεύει 20 τοὺς τῆς νοητῆς εὐθύτητος ἐπιμελητάς, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀγιοπρεποῦς θυμηδίας ποιεῖσθαι κελεύει τὰς δοξολογίας. Εἰκὸς δὲ ὅτι τοῖς ἀρχαίοις ἔθεσιν ἀκολουθῶν ὁ Ψάλλον, ἐνταῦθα διαμιένηται τῶν ὀργάνων. Ἔθος γὰρ Ἰουδαίοις καὶ λυροκτυπεῖν ἔσθ' ὅτε, κυμβάλοις τε καὶ νάβλαις καὶ ἑτέροις τισὶ 25 κεχοῆσθαι τοιούτοις, καὶ ὑμνολογεῖν ἐν τῷ παρ' αὐτοῖς ὄντι ναῶ.

Ἄθρει ὅπως οὐ βουθυτεῖν τοῖς ἀγίοις, εἶπον τοῖς εὐθέσιν, ἐπιτάττει μᾶλλον, οὔτε μὴν καπνοῖς κεχοῆσθαι καὶ λιβάνω, τὸ ὑμνολογεῖν δὲ μᾶλλον καὶ ἀναμιάκτους προσάγειν θυ-

85. Ψαλμ. 53, 8.

86. Ψαλμ. 27, 7.

Στίχ. 1. «Γεμίστε ἀπὸ ἀγαλλίαση, δίκαιοι,
στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου».

Ὅταν λοιπὸν βρεθοῦμε κοντὰ στὸν Κύριο, βλέποντας, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν, τὰ θαύματά του, ἀπὸ τῆς θεᾶ αὐτῆς γεμίζουμε τὶς καρδιές μας μὲ εὐφροσύνη. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγαλλίαση τῶν δικαίων στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, τὸ νὰ προτιμοῦν νὰ πιστεύουν αὐτὰ μόνο πού εἶναι ἀγαπητὰ καὶ φιλικὰ σ' αὐτόν, καὶ νὰ ἐπιθυμοῦν βέβαια τὶς ἄριστες ἐνασχολήσεις, νὰ ἀποφεύγουν ὅμως τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες καὶ αὐτὰ πού ἀνήκουν στοὺς θορύβους τῆς ἐδῶ ζωῆς.

Στίχ. 2. «Δοξολογήστε τὸν Κύριο μὲ κιθάρα, καὶ ψάλατε σ' αὐτὸν ὕμνους μὲ κιθάρα δεκάχορδη».

Σὲ ἄλλους ψαλμοὺς ἔχει γραφεῖ, ἄλλοτε, «Θὰ σοῦ προσφέρω θυσία μὲ τὴ θέλησή μου»⁸⁵, καὶ ἄλλοτε πάλι, «Θὰ τὸν δοξολογήσω μὲ τὴ θέλησή μου»⁸⁶, μὲ τὰ ὁποῖα δείχνει ὅτι τὶς προσευχὲς δὲν πρέπει νὰ τὶς κάνουμε χωρὶς τὴ θέλησή μας, οὔτε μὲ κατήφεια καὶ ὀκνηρία, ἀλλὰ μὲ σκέψη ἀγαθὴ καὶ μὲ διάθεση χαρούμενη. Αὐτὸ λέμε ὅτι καὶ ἐδῶ ὑπαινίσσεται, ἀφοῦ ὁ λόγος ὑπὸ μορφὴ παραδείγματος ἀναφέρει ἐκείνους πού εἶναι συνηθισμένοι νὰ χρησιμοποιοῦν κιθάρα καὶ ψαλτήριον. Γιατὶ τὸ Πνεῦμα δὲν προστάζει νὰ ψάλλουμε ὕμνο μὲ χορδές, οὔτε βέβαια ἐπιτρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν κοσμικὰ κατασκευάσματα αὐτοὶ πού φροντίζουν γιὰ τὴν πνευματικὴ εὐθύτητα, ἀλλὰ προστάζει οἱ δοξολογίες νὰ γίνονται μὲ κοσμιότητα πού ταιριάζει σὲ ἁγίους. Καὶ εἶναι εὐλόγο, ἀκολουθώντας ὁ Ψαλμωδὸς τὰ παλιὰ ἔθιμα, νὰ θυμᾶται ἐδῶ τὰ ὄργανα. Γιατὶ ὑπῆρχε συνήθεια στοὺς Ἰουδαίους κάπου-κάπου καὶ λύρες νὰ χτυποῦν, καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν κύμβαλα καὶ νάβλες καὶ ἄλλα παρόμοια μ' αὐτά, καὶ νὰ ὑμνολογοῦν τὸν Θεὸ μέσα στὸν ναὸ πού ὑπῆρχε σ' αὐτούς.

Πρόσεχε ὅτι δὲν προστάζει τοὺς ἁγίους, δηλαδὴ τοὺς δίκαιους, νὰ θυσιάζουν βόδια, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς προστάζει οὔτε καὶ καπνοὺς νὰ χρησιμοποιοῦν, οὔτε λιβάνι, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ψάλ-

σίας, ὅπερ ἐστὶν τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας σύμβολον. Ἀποφῆ-
 σας γὰρ τὰς δι' αἱμάτων θυσίας, διὰ τοῦ φάναι ὡς τὸν Ἰσρα-
 ῆλ, «Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδ' ἐκ τῶν ποι-
 μνίων σου χιμάρους», εἰς ᾠδὰς καὶ μέλη προτρέπει λέγων
 5 «Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως».

Στίχ. 3. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καινόν,
 καλῶς ψάλατε αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ».

Ἴδοι τις ἂν κἀντεῦθεν, ὅτι μὴ τοῖς τὴν ἐν νόμῳ τελούσι
 λατρείαν προσδιαλέγεται νυνὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ Ψάλλον-
 10 τος, ἀλλὰ τοῖς ἐρασταῖς τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας καὶ τὴν ἐν
 πίστει δικαίωσιν παρ' αὐτοῦ πεπλουτηκόσιν. Εἶεν δ' ἂν οὗ-
 τοι, περὶ ὧν ἔλεγεν ἐν ἀρχῇ τοῦ προλαβόντος ψαλμοῦ· «Μα-
 κάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι». Τίσι γὰρ ἀφῆκε τὰς ἁμαρ-
 τίας, εἰ μὴ τοῖς εἰς καινότητα ζωῆς ἀναμορφωθείσι δι' ἁγια-
 15 σμοῦ ἐν Πνεύματι, οἳ καὶ πάντα μολυσμὸν ἀπελούσαντο διὰ
 τοῦ ἁγίου βαπτίσματος; Τούτοις ἄδειν κελεύει, καὶ οὐχ
 ἀπλῶς, ἀλλὰ κατὰ τινα τρόπον τὸν ἀσυνήθη τάχα τοῖς πρό-
 ἡμῶν. Δεῖν γὰρ εἶναί φησι τὸ ᾄσμα καινόν, ὅπερ σαφῶς δη-
 λοῖ ὅτι διὰ Μωσέως νόμος τέλος ἔσχηκε. «Ψάλλειν δὲ κα-
 20 λῶς», τουτέστιν ἐμφρόνως ὡς ἐν ἀλαλαγμῷ. Τὸν δὲ ἀλαλα-
 γμὸν, κραυγὴν ἐπινίκιον εἶναί φαμεν ἀναφωνουμένην ὑπὸ
 στρατιᾶς ἐπὶ πεσοῦσιν ἐχθροῖς

Στίχ. 4. «Ὅτι εὐθύς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου».

Ἐπεὶ, φησὶν, εὐθύς ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, καὶ ἐν πί-
 25 στει δὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀγαλλιᾶσθε ἐν τῷ Κυρίῳ. Εὐθὺν δὲ
 τὸν λόγον τοῦ Κυρίου λέγων, διαμεμνησθαί μοι δοκεῖ τῶν εὐ-
 αγγελικῶν θεσπισμάτων, ὡς οὐδὲν ἐχόντων σκολιόν, ἢ αἰνι-

87. Ψαλμ. 49, 9.

88. Ψαλμ. 49, 14.

λουν ὕμνους καὶ νὰ προσφέρουν θυσίες ἀναίμακτες, πράγμα πὺ εἶναι σύμβολο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Ἄφου λοιπὸν ἀπέριψε τὶς αἱματηρὲς θυσίες, λέγοντας στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, «Δὲν θὰ δεχθῶ ἀπὸ τὸ σπίτι σου μοσχάρια, οὔτε ἀπὸ τὰ κοπάδια σου τράγους»⁸⁷, τοὺς προτρέπει σὲ ὕμνους καὶ ᾄσματα λέγοντας: «Πρόσφερε στὸν Θεὸ θυσία δοξολογίας»⁸⁸.

Στίχ. 3. «Ψάλατε στὸν Κύριο ᾄσμα καινούριο.
Ψάλατε μὲ φρόνηση σ' αὐτὸν μὲ ἀλαλαγμό».

Μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ καὶ ἀπὸ ἐδῶ, ὅτι τώρα τὸ Πνεῦμα δὲν συνομιλεῖ μεσω τοῦ Ψαλμωδοῦ μὲ ἐκείνους πὺ τελοῦν τὴ λατρεία τοῦ νόμου, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἐραστές τῆς σὺ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ζωῆς, πὺ ἔχουν δεχθεῖ τὴ δικαίωση ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὴν πίστη. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ὅπωςδὴποτε ἐκείνοι γιὰ τοὺς ὁποίους ἔλεγε στὴν ἀρχὴ τοῦ προηγουμένου ψαλμοῦ: «Εἶναι μακάριοι ἐκείνοι τῶν ὁποίων συγχωρήθηκαν οἱ ἁμαρτίες»^{88α}. Καὶ πράγματι, σὲ ποιὺς συγχώρησε τὶς ἁμαρτίες, παρὰ σὲ ἐκείνους πὺ μεταμορφώθηκαν σὲ νέα ζωὴ μὲ τὸν ἁγιασμὸ διὰ τοῦ Πνεύματος, οἱ ὁποῖοι καὶ καθαρίσθηκαν ἀπὸ κάθε μολυσμὸ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος; Αὐτοὺς προτρέπει νὰ ψάλλουν, καὶ ὄχι ἔτσι ἀπλά, ἀλλὰ μὲ ἓνα τρόπο πὺ εἶναι ἴσως ἀσυνήθιστος στοὺς πρὶν ἀπὸ μᾶς. Γιατὶ πρέπει, λέγει, ὁ ὕμνος νὰ εἶναι καινούργιος, πράγμα πὺ σημαίνει ὅτι ὁ νόμος πὺ δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσέως ἔλαβε τέλος. Καὶ νὰ «ψάλλουν καλῶς», δηλαδὴ μὲ φρόνηση, σὰν μὲ ἀλαλαγμό. Ὁ ἀλαλαγμὸς βέβαια λέμε ὅτι εἶναι νικηφόρα κραυγὴ, πὺ ἀναφωνεῖται ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες γιὰ τοὺς ἐχθροὺς πὺ ἔπεσαν στὴ μάχη.

Στίχ. 4. «Ὁ λόγος τοῦ Κυρίου εἶναι εὐθύς».

Ἐπειδὴ, λέγει, ὁ λόγος τοῦ Κυρίου εἶναι εὐθύς, καὶ τὰ ἔργα του πιστευτά, νὰ χαίρεσθε σὺ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Λέγοντας τὸν λόγο τοῦ Κυρίου «εὐθύς», μοῦ φαίνεται ὅτι φέρνει στὴ μνήμη τὶς εὐαγγελικὲς ἐντολές, οἱ ὁποῖες δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἀσαφὲς ἢ

88α. Ψαλμ. 31, 1.

γματῶδες, ἢ δυσκάτοπτον ὄλως, καὶ τῇ τοῦ γραμματος ἀσαφείᾳ κατημφιασμένον, καθὰ καὶ ὁ νόμος ὁ διὰ Μωσέως. Διὰ κύκλον γὰρ μακροῦ καὶ περιόδου δυσχεροῦς, ἀμυδροῦς καὶ μόλις συνίεμεν τὰ Μωσέως. «Ὁ δὲ τοῦ Κυρίου λόγος, τουτέστι τὸ μάθημα τὸ εὐαγγελικόν, εὐθύς ἐστὶ, καὶ εὐσύνοπτος, καὶ ἀπευθύνειν δυνατὸς εἰς πᾶν εἶδος ἀρετῆς.

Στίχ. 7. «Τιθεῖς ἐν θησαυροῖς ἀθύσσους».

Οὕτω πονεὶ περὶ τῆς θαλάσσης φησὶν· «Ἐθέμην αὐτῇ ὄρια, ἐπιθεῖς κλεῖθρα καὶ πύλας, εἶπα δὲ αὐτῇ· Μέχρι τούτου ἐλεύσῃ, καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ, ἀλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσεται σου τὰ κύματα». Ἔφη δὲ πονεὶ καὶ πρὸς τινὰς τῶν ἀρχαιοτέρων δι' ἑνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν· «Μὴ ἐμὲ οὐ φοβηθήσεσθε, λέγει Κύριος, ἢ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου οὐκ εὐλαβηθήσεσθε, τὸν τάξαντα ἄμμον ὄριον τῇ θαλάσῃ, πρόσταγμα αἰώνιον, καὶ οὐχ ὑπερβήσεται αὐτό;». Ὅτι γὰρ ὑποβρύχιον οὖσαν τὴν γῆν, νεῦμα θεῖον ἐξεκάλυψεν ἐν ἀρχαῖς, διεσάφησεν ὁ Μωσῆς, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέγων· «Συναχθήτω τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά». Οὐκοῦν δυναμένην τὴν ἄβυσσον ὅλην καταχῶσαι τὴν γῆν, θεία περιέχουσα δύναμις, δίκην ἀσκοῦ συνέχει, καὶ οἶον ἀνασειράζουσα, τοὺς ἐκνεμηθέντας αὐτῇ τόπους ὑπεραίρειν οὐκ ἔᾶ.

Στίχ. 8. «Φοβηθήτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ».

Ὅτι μὴ μάτην, ὀνησιφόρως δὴ μᾶλλον, καὶ ὑπὲρ γε τοῦ πᾶσι χρησίμου καὶ ἀναγκαίου πρὸς σωτηρίαν, τοὺς περὶ τῆς θείας δόξης, καὶ τῆς κατὰ πάντα ὑπεροχῆς πρὸς ἡμᾶς πεποιήται λόγους, ἢ τῶν προκεμένων ἡμῖν σαφηνιεῖ δύναμις. Συμβουλεύει γὰρ ἅπασαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν μηκέτι τοῖς δαμονίοις

89. Ἰωδ 38, 10.

90. Ἰερ. 5, 22.

αίνιγματικό, ἢ γενικὰ κάτι τὸ δύσκολο ἀντιληπτό καὶ καλυμμένο μὲ τὴν ἀσάφεια τοῦ γράμματος, ὅπως ὁ νόμος ποῦ δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσέως. Γιατὶ μὲ κύκλο μακρὸ καὶ δύσκολο νοήματα, μὲ τρόπο ἀμυδρὸ καὶ μόλις μὲ πολὺ δυσκολία κατανοοῦμε αὐτὰ ποῦ εἶπε ὁ Μωυσῆς. Ἐνῶ «ὁ λόγος τοῦ Κυρίου», δηλαδή τὸ μάθημα τοῦ Εὐαγγελίου, εἶναι εὐθὺς καὶ σαφές, καὶ μπορεῖ νὰ ὀδηγεῖ σὲ κάθε εἶδος ἀρετῆς.

Στίχ. 7. «Κλείνει σὲ ἀποθῆκες τὰ νερὰ τῶν θαλασσῶν».

Κάπως ἔτσι ὁμιλεῖ γιὰ τὴ θάλασσα: «Ἐβαλα σ' αὐτὴν σύνορα, τοποθετώντας κλειδαριῆς καὶ πύλες, καὶ εἶπα σ' αὐτὴν· Μέχρι ἐδῶ θὰ προχωρήσεις, καὶ δὲν θὰ ὑπερβεῖς τὸ ὄριο, ἀλλὰ τὰ κύματά σου θὰ συντριβόνται σὲ σένα τὴν ἴδια»⁹⁹. Εἶπε ὅμως καὶ σὲ μερικὸς ἀπὸ τοὺς παλαιότερους, μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες: «Μήπως ἐμένα δὲν μὲ φοβεῖσθε, λέγει ὁ Κύριος, ἢ δὲν μὲ σέβεσθε ἀπὸ τὸ πρόσωπό μου, ἐμένα ποῦ ὄρισα τὴν ἄμμο ὡς ὄριο τῆς θάλασσας, προσταγὴ αἰώνια, ποῦ δὲν θὰ τὸ ὑπερβεῖ ποτέ;»⁹⁰. Γιατί, ὅτι ἡ γῆ ἦταν κάτω ἀπὸ τὰ ὕδατα καὶ νεῦμα θεῖο τὴν ἔφερε στὴν ἀρχὴ στὴν ἐπιφάνεια, τὸ ἀποσαφήνισε ὁ Μωυσῆς, λέγοντας ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ: «Νὰ συναχθεῖ τὸ νερὸ σὲ μιὰ ὀρισμένη περιοχὴ, καὶ νὰ φανεῖ ἡ ξηρά»⁹¹. Λοιπὸν, ἐνῶ μποροῦσε ἡ θάλασσα νὰ σκεπάσει ὅλη τὴ γῆ, θεία δύναμη περιβάλλοντάς τὴν, τὴν συγκρατεῖ σὰν ἀσκό, καὶ ἔλκοντάς τὴν κατὰ κάποιον τρόπο πρὸς τὰ πάνω, δὲν τὴν ἀφήνει νὰ ξεπεράσει τοὺς τόπους ποῦ τῆς παραχωρήθηκαν.

Στίχ. 8. «Ἄς φοβηθεῖ τὸν Κύριο ὅλη ἡ γῆ».

“Ὅτι ὄχι ἄσκοπα, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς ὠφέλεια καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ποῦ εἶναι χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο σὲ ὅλους πρὸς σωτηρία, ἔχει συνθέσει τοὺς λόγους του γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπεροχὴ του σὲ ὅλα, θὰ τὸ ἀποσαφήνισι τὸ βαθύτερο νόημα αὐτῶν ποῦ ἐξετάζουμε. Γιατὶ συμβουλεύει ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη νὰ μὴ

91. Γεν. 1, 14.

προσάγειν τὸ σέβας, ἀλλὰ τῷ θείῳ κατακαλλύνεσθαι φόβῳ, καὶ εἰσοικίσασθαι κατὰ νοῦν τὴν περὶ τοῦ πάντων κρατοῦντος ἔννοιαν, ὅς λόγῳ μὲν παρήγαγε τὰ πάντα εἰς ὑπαρξιν, ἔστερέωσε δὲ οὐρανοῦς, καὶ συνέχει πρὸς τὸ εὖ εἶναι καὶ ὑφ-
 5 στάναι τὰ γεγονότα, διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο γὰρ τοὺς περὶ τῆς θείας δόξης πεποιήται λόγους ὁ Δαβὶδ, ἵνα τῆς ἐνούσης ὑπεροχῆς τὸ μέγεθος τῆς θείας καὶ ἀπορρήτῳ φύσει μανθάνοντες, ἀποπεμψώμεθα μὲν ὡς ὀλέθριον χρῆμα τὸ ῥάθυμον εἰς ἀγαθουργίαν, ἐμβάλλοντες δὲ
 10 ταῖς ἑαυτῶν καρδίαις τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἀντεχώμεθα παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ οὕτως ἀναβαίνωμεν εἰς οἰκειότητα τὴν πρὸς αὐτόν. Ὅτι γὰρ σωτήριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν ὁ θεῖός ἐστι φόβος, διδάξει τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν· «Φόβος γὰρ Κυρίου», φησί, «τέρψει καρδίαν καὶ δώσει εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καὶ
 15 μακροημέρευσιν».

Στίχ. 8. «Ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην».

Ἀκούοντες, φησὶν, αὐτοῦ οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες ἄνθρωποι, ἀπὸ τῆς προτέρας στάσεως ἧς εἶχον, εἰδωλολα-
 20 τρούντες δηλονότι, σαλευθήτωσαν, τῷ ἰδίῳ δημιουργῷ ὑπακούοντες. Τὸ γὰρ σαλευθῆναι ἐνταῦθα ὑποδηλοῖ οὐ κίνησιν τινα σωματικὴν ἢ κλόνον τοιοῦτον, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἔθος καὶ τῆς θεοπνεύστῃ Γραφῇ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἐπὶ τῶν ἐπισήμως δρωμένων λέγειν, ὅτι ἐσαλεύθη. Οἷον ὅτε ἐποχούμενος τῷ
 25 πάλῳ μειρακίων ὑμνολογούντων αὐτόν, ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα, τότε τὸ ἐπίσημον τῆς εἰσβολῆς διερμηνεύων ὁ εὐαγγελιστῆς γέγραφεν, ὅτι εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις ἀντὶ τοῦ, ἔγνω, καὶ ἔλαθεν οὐδένα, καὶ τεθαύμαστο παρὰ πάντων. Οὕτω καὶ ἐνθάδε νοήσεις τὸ σαλευ-

προσφέρει σεβασμὸν στὰ δαιμόνια, ἀλλὰ νὰ καλλωπίζεται ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἐγκαταστήσει μέσα στὸν νοῦ της τὴν ἰδέα γι' αὐτὸν ποὺ εἶναι κύριος ὅλων, ὁ ὁποῖος καὶ ἔφερε τὰ πάντα στὴν ὑπαρξὴ μὲ τὸν λόγο του, καὶ στερέωσε τοὺς οὐρανούς, καὶ τοὺς συγκρατεῖ, ὥστε νὰ εἶναι καλὰ καὶ νὰ ὑπάρχουν ὅλα ὅσα ἔχουν γίνοι μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ Δαβὶδ συνέθεσε τοὺς λόγους γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, μὲ σκοπὸ, μαθαίνοντας τὸ μέγεθος τῆς ὑπεροχῆς ποὺ ὑπάρχει στὴ θεία καὶ ἀπερίγραπτη φύση, νὰ πετᾶξουμε ἀπὸ πάνω μας, ὡς κάτι τὸ ὀλέθριο, τὴ ραθυμία πρὸς ἀγαθοεργία, καὶ βάζοντας μέσα στὶς καρδιές μας τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐπιδιδόμαστε κάθε ἀγαθό, καὶ ἔτσι νὰ αὐξάνουμε τὴν οἰκειότητά μας πρὸς αὐτὸν. Ὅτι βέβαια ὁ φόβος (σεβασμὸς) τοῦ Θεοῦ εἶναι σωτήριος σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, τὸ διδάσκει ἡ ἁγία Γραφή· γιατί λέγει· «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου θὰ γεμίσει τὴν καρδιά μου ἀπὸ ἀγαλλίαση καὶ θὰ μοῦ δώσει εὐφροσύνη καὶ χαρὰ καὶ μακροζωΐα»⁷².

Στίχ. 8. «Μπροστὰ σ' αὐτὸν ἄς σαλευθοῦν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης».

Ἀκούοντάς τον, λέγει, οἱ ἄνθρωποι ποὺ κατοικοῦν στὴ γῆ, ἀπὸ τὴν προηγούμενη στάση ποὺ εἶχαν, λατρεύοντας δηλαδὴ τὰ εἰδῶλα, ἄς σαλευθοῦν καὶ ἄς δείξουν ὑπακοὴ στὸν δημιουργό τους. Γιατὶ τὸ «νὰ σαλευθοῦν» ἐδῶ δὲν ὑπονοεῖ κάποια σωματικὴ κίνηση ἢ παρόμοιο κλονισμό, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνο ποὺ συνηθίζεται καὶ ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή καὶ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους νὰ λέγεται γι' αὐτὰ ποὺ γίνονται δημοσίως, ὅτι σείσθηκε τὸ πᾶν. Ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν ἀνεβασμένος (ὁ Ἰησοῦς) πάνω στὸ πουλάρι, ἐνῶ τὸν ἐξυμνοῦσαν τὰ παιδιά, ἀνέβηκε στὰ Ἱεροσόλυμα, τότε ὁ εὐαγγελιστής, περιγράφοντας τὴ θριαμβευτικὴ εἴσοδο, ἔγραψε, ὅτι ὅταν μπῆκε αὐτὸς στὰ Ἱεροσόλυμα, σείσθηκε ὅλη ἡ πόλη, ἀντὶ τοῦ, τὸ ἔμαθε καὶ δὲν διέφυγε κανενὸς τὴ προσοχή, καὶ θαυμάσθηκε ἀπὸ ὅλους⁷³. Ἔτσι καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ νοήσεις τὸ σαλεύ-

θῆναι πάντα τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην, καταπληττομένους οἴονεὶ καὶ θαυμάζοντας, ὡς ἀγνοῆσαι παντελῶς οὐδένα τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, καὶ τὸ ὑπερφερέες ἀξίωμα τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυνάμεως καὶ ὑπεροχῆς.

5   *Στίχ. 9. «Ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίθησαν».*

³ Ἦν μὲν καὶ ἔστιν αὐτός, ἡμεῖς δὲ ἐκτίσμεθα διὰ τοῦ ζῶντος αὐτοῦ καὶ ἐνυποστάτου Λόγου, ὅς ἐστιν αὐτοῦ καὶ σοφία καὶ δύναμις. Τὸ δὲ «ἐνετείλατο» μὴ νομίσης ἀνθρωποπρεπῶς, 10 ἐννόει δὲ μᾶλλον ὅτι καὶ τῶν βαναυσικῶν τεχνῶν οἱ ἐπιστήμονες, ὅταν τι διατεκτῆνασθαι βούλωνται τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς, μονονουχὶ καὶ ἐντέλλονται τῇ ἑαυτῶν ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ διὰ γε τοῦ ἐθέλειν ἐργάσασθαι τι, καὶ ἡ τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ἔργα ῥοπή, δύναμιν ἔχει προστάγματος καὶ αὐτοκελεύ- 15 στου φορᾶς. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων ἀνυπόστατος αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ τε σοφία καὶ ἢ δύναμις αὐτῶν, ἐπὶ δὲ Θεοῦ οὐκέτι. Ὑφέστηκε γὰρ ὁ Λόγος δι' οὗ τὰ πάντα ἐργάζεται, διὰ γε, φημί, τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυνάμεως καὶ σοφίας.

⁴ Ὅρα δὲ ὅτι πρὸς δύο ταῦτα προάγοντα, τὸ «Φοβηθήτω 20 πᾶσα ἡ γῆ», καὶ τὸ «Σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην», δύο ἐπήγαγε· τό, «Αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν», καὶ τό, «Αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν». Ἐπειδὴ γὰρ σύνθετος ὁ ἄνθρωπος ἔκ τε τοῦ γηῖνου πλάσματος καὶ ἐκ τῆς ἐνοικούσης ψυχῆς τῷ σώματι, γῆ μὲν λέγεται τὸ ἐκ τῆς 25 γῆς πεπλασμένον, κατοικῶν δὲ τὴν οἰκουμένην, ἢ τὴν ἐν σώματι διαγωγὴν λαχοῦσα ψυχὴ. Καταλλήλως οὖν τῇ μὲν γῆ, ἡγουν τῷ πλάσματι ἡμῶν τῷ ἀπὸ τῆς γῆς, τὸ ἐγενήθη ἀποδέδοται, ἐπὶ δὲ τῆς κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθείσης ψυχῆς, τὸ ἐκτίσθη. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κτίσις ἐπὶ τῆς μετακοσμήσεως καὶ βελτιώ- 30 σεως πολλάκις λαμβάνεται, ὡς τό, «Εἴ τις ἐν Χριστῷ καινῇ

θηκαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης, ὅτι κυριεύθηκαν κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ κατάπληξη καὶ θαυμασμό, ἐπειδὴ κανένας δὲν ἀγνόησε τελείως τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ὑπερφυσικὸ ἀξίωμα τῆς δύναμης καὶ ὑπεροχῆς ποὺ ὑπῆρχε σ' αὐτόν.

Στίχ. 9. «Γιατὶ αὐτὸς εἶπε καὶ δημιουργήθηκαν, αὐτὸς ἔδωσε ἐντολὴ καὶ κτίσθηκαν».

Ἐπῆρχε βέβαια καὶ ὑπάρχει αὐτὸς (ὁ Θεός), ἐνῶ ἡμεῖς δημιουργηθήκαμε ἀπὸ τὸν ζωντανὸ καὶ ἐνυπόστατο Λόγο, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ σοφία καὶ δύναμη αὐτοῦ. Τὸ «ἔδωσε ἐντολή», νὰ μὴ τὸ ἐκλάβεις μὲ ἀνθρώπινο νόημα, ἀλλὰ νὰ σκεφθεῖς μᾶλλον ὅτι καὶ οἱ γνῶστες τῶν χειρωνακτικῶν τεχνῶν, ὅταν θέλουν νὰ κατασκευάσουν κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γνωρίζουν, δίνουν κατὰ κάποιο τρόπο ἐντολὴ στὴν ἐπιστήμη καὶ τέχνη τους ὅταν θέλουν νὰ κατασκευάσουν κάτι, καὶ ἡ κλίση τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ἔργα ἔχει τὴ σημασίαν τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς αὐθόρμητης κίνησης. Ἀλλὰ στοὺς ἀνθρώπους βέβαια εἶναι ἀνυπόστατη αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμή τους, ἐνῶ στὸν Θεὸ ὄχι. Γιατὶ ὑπάρχει ὁ Λόγος μέσω τοῦ ὁποῖου κάνει τὰ πάντα, μὲ τὴ δύναμη, ἐννοῶ, καὶ τὴ σοφία ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτόν.

Πρόσεχε ὅμως ὅτι στὰ δύο αὐτὰ ποὺ προαναφέρθηκαν, δηλαδή τό, « Ἄς φοβηθεῖ ὅλη ἡ γῆ », καὶ τό, « Ἄς σαλευθοῦν ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν τὴν οἰκουμένη », πρόσθεσε ἄλλα δύο, τό, « Αὐτὸς εἶπε καὶ δημιουργήθηκαν », καὶ τό, « Αὐτὸς ἔδωσε ἐντολὴ καὶ κτίσθηκαν ». Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ ἄνθρωπος εἶναι σύνθετος, ἀπὸ τὸ γήινο πλάσμα, καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴ ποὺ κατοικεῖ στὸ σῶμα, γῆ βέβαια ὀνομάζεται αὐτὸ ποὺ εἶναι πλασμένο ἀπὸ γῆ (τὸ σῶμα), ἐνῶ αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ τὴν οἰκουμένη εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ ἔλαχε νὰ κατοικεῖ μέσα στὸ σῶμα. Κατὰ τρόπο λοιπὸν ἀντίστοιχο στὴ γῆ, δηλαδή στὸ πλάσμα μας ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὴ γῆ, ἀποδόθηκε τὸ ἔγινε, ἐνῶ στὴν ψυχὴ ποὺ δημιουργήθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἀποδόθηκε τὸ κτίσθηκε. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κτίσις πολλές φορές χρησιμοποιεῖται στὴν μετακόσμησι καὶ βελτίωσι, ὅπως τό, « Ἐὰν

κτίσις», καὶ τό, «Ἴνα τοὺς δύο κτίση εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον»· τάχα τὸ μὲν «ἐγενήθη» ἐπὶ τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου οὐσιώσεως λέγεται, τὸ δὲ «ἐκτίσθη» ἐπὶ τῆς δευτέρας διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἀναγεννήσεως Ὅσον δὲ λόγου ψιλοῦ
5 ἐντολῆ Θεοῦ διαφέρει, τοσοῦτον κτίσεως πρὸς γένεσίν ἐστι τὸ διάφορον.

Στίχ. 11. «Ἡ δὲ βουλή τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει».

Ἀναπηδᾷ τοίνυν ἐνταῦθα εἰς ἔννοιαν τῆς μετὰ σαρκὸς
10 οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς, καὶ οἷα κατώρθωται δι' αὐτῆς περιαθρεῖ. Ὁ μὲν γὰρ νομισθεὶς εἶναι Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τὰ τῶν δαιμονίων ἔθνη, πικρὰ καθ' ἡμῶν ἐσκέπτοντο· πλείστη γὰρ ἦν ἡ τοῦ θανάτου πάγη πανταχοῦ, καὶ οἱ τῆς ἁμαρτίας βρόχοι διερριμμένοι. «Ἐν ὁδῶ», γὰρ φησι, «ταύτη
15 ἦ ἔπορευόμην ἔκρουσαν παγίδα μοι», καὶ οὐκ ἦν διαφυγεῖν τῆς ἐκείνων σκαιότητος τὰ ἐπιτηδεύματα. Προσεκύνουν μὲν γὰρ οἱ ἄνθρωποι αὐτοῖς τε τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ μὴν καὶ ξύλοις καὶ λίθοις καὶ τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις, καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς ὁ ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἦν ἕως ἐνός, ἐν
20 ταῖς οὕτω δειναῖς ἄρρωστίαις πεπιεσμένων ἀπάντων, καὶ ἰσχύοντος οὐδενός τῆς ἐκείνων πλεονεξίας ἀπολύσαι τὸν ἀχένα· ἤθελον γὰρ ἡμῶν κατάρχειν αὐτοί. Διεσκέδασε δὲ αὐτῶν τὰς βουλάς τῶν ἀρχόντων· ἐξείλετο γὰρ καὶ σέσωκεν, αἰχμαλώτους ὄντας ἐλυτρώσατο, καὶ τυραννικῶν ἀπαλλάξας
25 βρόχων, τοῖς ἰδίοις ἐγκατέδησε ζυγοῖς. Ἀνεκεφαλαιώσατο γὰρ ἐν Χριστῷ τὰ πάντα, καὶ τῆς κατὰ πάντων ἀρχῆς ἀπεσόθησε τὸν Σατανᾶν. Καὶ οὐ μέχρι τινός, ἤτοι χρόνων μεμετροημένων, ἐν τούτοις ἐσόμεθα, ἀλλ' εἰς αἰῶνας παρατείνει μα-

94. Β' Κορ. 5, 17.

95. Ἐφ. 2, 15.

κάποιος εἶναι ἑνωμένος με τὸν Χριστό, αὐτὸς εἶναι καινούργια κτίση»⁹⁴, καὶ τὸ, «Γιὰ νὰ κτίσει (δημιουργήσει) ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἓνα νέο ἄνθρωπο»⁹⁵, ἴσως τὸ «ἔγινε» λέγεται γιὰ τὸν πρῶτο ἐρχομὸ στὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τὸ «κτίσθηκε» γιὰ τὴ δεύ-
τερη ἀναγέννηση με τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Ὅσο διαφέρει ὁμως ἀπὸ τὸν ἀπλὸ λόγο ἢ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, τόση εἶναι καὶ ἡ διαφορὰ τῆς κτίσεως ἀπὸ τὴ δημιουργία.

Στίχ. 11. «Ἡ ἀπόφαση ὁμως τοῦ Κυρίου παραμένει ἀδιάσειστη στὸν αἰῶνα».

Μεταπηδᾷ λοιπὸν ἐδῶ στὴν ἔννοια τῆς ἑνσαρκῆς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ἐξετάζει τί εἶναι αὐτὰ πού κατορθώθηκαν με αὐτήν. Αὐτὸς βέβαια θεωρήθηκε ὅτι εἶναι Θεὸς τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἐνῶ τὰ πλήθη τῶν δαιμονίων σκέφτονταν πικρὰ πράγματα ἐναντίον μας. Γιατὶ ἦταν πάρα πολὺ μεγάλες παντοῦ οἱ παγίδες τοῦ θανάτου, καὶ οἱ βρόχοι τῆς ἁμαρτίας παντοῦ διασκορπισμένες (γιατὶ λέγει· «Στὸν δρόμο αὐτὸν πού βάδιζα μοῦ ἔστησαν κρυφὴ παγίδα»⁹⁶), καὶ δὲν μπορούσαν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ μηχανεῦματα τῆς θάναυσης κακότητάς τους. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι προσκυνοῦσαν καὶ τὰ ἴδια τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, ἀλλὰ καὶ ξύλα καὶ λίθους καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσά τους οὔτε ἓνας πού νὰ εἶναι ἐνάρετος, γιατί ὅλοι ἦταν κατακυριευμένοι ἀπὸ τίς τόσο φοβερὲς ἀρρώστιες, καὶ δὲν μπορούσε κανένας νὰ ἐλευθερώσει τὸν αὐχένα του ἀπὸ τὴν πλεονεξία ἐκείνων· γιατί ἠθελαν αὐτοὶ νὰ μᾶς ἐξουσιάζουν. Ὁ Θεὸς ὁμως διασκόρπισε τίς προθέσεις τῶν ἀρχόντων τους, γιατί τοὺς ἐλευθέρωσε καὶ τοὺς ἔσωσε, καὶ ἐνῶ ἦταν αἰχμάλωτοι, τοὺς ἐλύτρωσε, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τίς τυραννικοὺς βρόχους, τοὺς ἔδωσε γερὰ στοὺς δικούς του ζυγούς. Γιατὶ ἀνακαίνισε με τὸν Χριστὸ τὰ πάντα⁹⁷, καὶ ἔδιωξε ἀπὸ κάθε ἐξουσία τὸν Σατανᾶ. Καὶ δὲν συνέβη αὐτὸ γιὰ ἓνα διάστημα, δηλαδή γιὰ χρόνια μετρημένα, ἀλλὰ ἡ χάρη του παρατείνεται σὲ αἰῶνες μα-

96. Ψαλμ. 141, 4.

97. Ἐφ. 1, 10.

κρούς τε καὶ ἀπεράντους ἢ παρ' αὐτοῦ χάρις. «Ἄ γὰρ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος δεβούλευται», φησί, «τίς διασκεδάσει;». Οὐκοῦν «ἡ βουλή τοῦ Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οἱ λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν». Οὐ γὰρ ὑφ' ἑτέρω πά-
5 λιν ἐσόμεθα, ἀλλ' αὐτὸς καὶ μόνος ἡμῶν κατάρξει Χριστός· βασιλεύσει γὰρ εἰς τοὺς αἰῶνας, καί, ὡς ὁ Ψάλλων φησὶν, «Αὐτὸς ποιμανεῖ ἡμᾶς εἰς αἰῶνας».

Στίχ. 12. «Μακάριον τὸ ἔθνος οὗ ἔστι Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ».

10 Μακάριος ὁ λαός, ὁ μηδένα μὲν τῶν ψευδωνύμων θεῶν εἰδὼς ἢ ὀνομάζων ἔτι, Κύριον δὲ καὶ Θεὸν ἐπιγραψάμενος τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς, καὶ αὐτῷ τὴν οἰκείαν καταξεύξας ψυ-
χὴν· οὕτω τε ἐξελεγμένος, ὥστε καὶ κληρον γενέσθαι καὶ με-
ρίδα Θεοῦ

15 Στίχ. 13. «Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος».

Τοῦτο, οἶμαι, ἔστιν τὸ καὶ ἑτέρωθί που δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν εἰρημένον, ὡς πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἐν Χριστῷ κεκλημέ-
νους εἰς δικαίωσιν, «καὶ ἐπισκέψαι ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους». 20 Ἀκούω δὲ πάλιν καὶ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ ψάλλοντός τε καὶ λέγοντος πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· Ἐπί-
σκεψαι ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ σου. Σωτήριον δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· ὠνόμασταί τε καὶ ἔστιν ἀληθῶς ὁ Υἱός· Ἄλλ' ἔπεμ-
ψεν ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐξ οὐρανοῦ καθάπερ τι φῶς καὶ 25 λαμπάδα τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸ σωτήριον ἑαυτοῦ, τουτέστιν τὸν Υἱόν· δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ θεϊόν τε καὶ νοη-
τὸν τεθεάμεθα φῶς. Οὐκοῦν ἢ ἐνανθρώπησις τοῦ Λόγου νο-
οῖτ' ἂν εἰκότως ἐπίσκεψις εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἥγουν ἐπίβλεψις ἐνθάδε λεγομένη.

30 [Ἐπιτήρει δὲ ὅτι γενέσθαι δεῖ, φησί, τὴν ἐπίβλεψιν τὴν ἐξ

κρούς καὶ ἀπέραντους. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὰ ποὺ ἔχει ἀποφασίσει ὁ Θεός, ποιὸς μπορεῖ νὰ τὰ καταργήσει;»⁹⁸. Ἐπειὶ λοιπὸν «ἡ ἀπόφαση τοῦ Κυρίου μένει στὸν αἰῶνα, καὶ οἱ σκέψεις τῆς καρδιᾶς του σὲ γενεὰ καὶ γενεά». Γιατὶ δὲν θὰ βρεθοῦμε πάλι κάτω ἀπὸ ἄλλον, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἀρχηγὸς μας αὐτὸς καὶ μόνος ὁ Χριστός. Γιατὶ θὰ βασιλεύσει στοὺς αἰῶνες, καὶ, ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός, «Αὐτὸς θὰ μᾶς ποιμαίνει στοὺς αἰῶνες»⁹⁹.

Στίχ. 12. «Εἶναι κακάριο τὸ ἔθνος ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου
Κύριος εἶναι ὁ Θεὸς αὐτοῦ».

Εἶναι μακάριος ὁ λαὸς ποὺ δὲν ἀναγνωρίζει πιά ἢ δὲν ὀνομάζει θεὸ κανένα ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεούς, ἀλλὰ ἔχει ἀποδεχθεῖ Κύριο καὶ Θεὸ τὸν ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, καὶ ἔθεσε τὴν ψυχὴ του κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ αὐτοῦ, καὶ ἔχει κάνει τέτοια ἐπιλογή, ὥστε νὰ γίνῃ καὶ κληρὸς καὶ μερίδα τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 13. «Ὁ Κύριος ἔρριξε τὸ βλέμμα του
ἀπὸ τὸν οὐρανό».

Αὐτό, νομίζω, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ εἰπώθηκε καὶ κάπου ἄλλοῦ ἀπὸ ἓνα ἅγιο προφήτη, σὰν πρὸς ἐμᾶς ποὺ ἔχουμε κληθεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ στὴ δικαίωση· «Καὶ μᾶς ἐπισκέφθηκε ἀνατολὴ ἀπὸ τὸν οὐρανό»¹. Ἀκούω ὅμως πάλι καὶ τὸν θεσπέσιο Δαβὶδ νὰ ψάλλῃ καὶ νὰ λέγῃ πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό· «Ἐλα νὰ μᾶς ἐπισκεφθεῖς μὲ τὸν Σωτήρα σου»². Σωτήρας βέβαια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ὀνομάζεται καὶ εἶναι ἀληθινὰ ὁ Υἱός. Ἀλλὰ μᾶς ἔστειλε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὰν κάποιο φῶς καὶ λαμπάδα τῆ δικαιοσύνης καὶ τὸ σωτήριό του, δηλαδὴ τὸν Υἱό. Γιατὶ ἔχουμε δικαιωθεῖ μὲ αὐτὸν καὶ ἔχουμε δεῖ τὸ θεῖο καὶ νοητὸ φῶς. Ἐπειὶ λοιπὸν ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Λόγου θὰ μπορούσε εὐλόγα νὰ θεωρηθεῖ ὅτι εἶναι ἐπίσκεψη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδὴ ἡ λεγόμενη ἐδῶ ἐπίβλεψη.

[Πρόσεχε ὅμως ὅτι πρέπει, λέγει, ἢ ἐπίσκεψη ἀπὸ τὸν

1. Λουκᾶ 1, 78.

2. Ψαλμ. 105, 4.

οὐρανῶν οὐκ ἐπὶ μόνον τὸν Ἰσραὴλ, καθὰ καὶ πάλαι μεσιτεύοντος τοῦ πανσόφου Μωϋσέως, ἀλλ' ἐπὶ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην. Κέκληται γὰρ εἰς σωτηρίαν διὰ γε τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ
 5 τῶν ἐθνῶν ἢ πληθὺς, ἢ κατὰ πᾶσαν οὓσα τὴν γῆν γενικωτάτη γὰρ καὶ κατὰ παντὸς ἔθνοῦς τε καὶ γένους ἀνθρώπων, ἢ διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ κεχώρηκε χάρις.]

Στίχ. 14. «Ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ ἐπέβλεψεν ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν».

10 Ἔτομον δὲ κατοικητήριον ἢ θεία Γραφή τὸν οὐρανὸν εἶωθεν ὀνομάζειν, ἥτοι τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ κατοικοῦντας ἁγίους ἀγγέλους διὰ τοι, καθάπερ ἐγῶμαι, τὸ μὴ πόνῳ καθαίρεσθαι τὰς ἄνω δυνάμεις, καθάπερ ἡμεῖς, εἶναι δὲ μᾶλλον ἀγίας, ὥστε αὐταῖς καὶ ἐπαναπαύεσθαι τὸν Θεόν. Γεγόναμεν
 15 γὰρ καὶ ἡμεῖς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ· ναοὶ γοῦν αὐτοῦ χρηματίζομεν, πλὴν οὐχ ἐτοίμως πρὸς τοῦτον ἐρχόμεθα, ἀλλ' ἢ χάριτι καὶ δωρεᾷ Θεοῦ δικαιοῦμενοι, ἥγουν πόνῳ καὶ ἰδρῶτι τὸν οἰκεῖον διασμήχοντες νοῦν, ὥστε καὶ ἁγίους γεγονότας, ἔναυλον ἔχειν τὸν πάναγνόν τε καὶ ἅγιον ἀληθῶς.

20 Ἐπιτήρει δέ, ὅτι γενέσθαι φησὶ τὴν ἐπίβλεψιν ἐξ οὐρανοῦ οὐκ ἐπὶ μόνον τὸν Ἰσραὴλ, καθ' ἃ καὶ πάλαι μεσιτεύοντος τοῦ πανσόφου Μωσέως, ἀλλ' ἐπὶ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην. Κέκληται γὰρ εἰς σωτηρίαν διὰ γε τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ
 25 τῶν ἐθνῶν ἢ πληθὺς, ἢ κατὰ πᾶσαν οὓσα τὴν γῆν. Γενικωτάτη γὰρ καὶ κατὰ παντὸς ἔθνοῦς τε καὶ γένους ἀνθρώπων, ἢ διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ κεχώρηκε χάρις

Στίχ. 15. «Ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας αὐτῶν, ὁ συνιεὶς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν».

30 Θεὸς οὖν ἄρα κατὰ ἀλήθειαν ὁ Υἱός, ὁ καὶ τὰς καρδίας

οὐρανὸν νὰ γίνει ὄχι μόνον στὸν Ἰσραήλ, ὅπως καὶ παλαιὰ μὲ τὴν μεσιτεία τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, ἀλλὰ σὲ ὅλους τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ποὺ κατοικοῦν στὴν οἰκουμένη. Γιατὶ ἔχει κληθεῖ πρὸς σωτηρία μέσω τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τὸ πλῆθος ὅλων τῶν ἐθνῶν ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅλη τὴ γῆ. Γιατὶ ἡ χάρις μέσω τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ ἦταν γενικώτατη καὶ ἀπλώθηκε σὲ κάθε ἔθνος καὶ γένος ἀνθρώπων].

Στίχ. 14. «Ἀπὸ τὴν ἐτοιμασμένη κατοικία του ἔρριξε τὸ βλέμμα του σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς».

Ἔτοιμη κατοικία ἡ ἀγία Γραφή συνηθίζει νὰ ὀνομάζει τὸν οὐρανὸν, δηλαδή τοὺς ἀγίους ἀγγέλους ποὺ κατοικοῦν στὸν οὐρανὸν, ἐπειδὴ, ὅπως νομίζω ἐγώ, δὲν ἐξαγνίζονται μὲ κόπο οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ὅπως ἐμεῖς, ἀλλ' νὰ εἶναι ἅγιες, ὥστε σ' αὐτὲς νὰ ἐπαναπαύεται ὁ Θεός. Ἐχομε ὅμως γίνει καὶ ἐμεῖς κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ, γιατί εἴμαστε ναοὶ του³, πλὴν ὅμως δὲν προσερχόμαστε σ' αὐτὸν ἔτσι εὐκόλα καὶ ἀμέσως, παρὰ μόνον ὅταν δικαιωνόμαστε μὲ τὴ χάρις καὶ τὴ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ⁴, δηλαδή καθαρίζοντας τὸν νοῦ μας μὲ κόπο καὶ ἰδρώτα, ὥστε, γινόμενοι καὶ ἅγιοι, νὰ ἔχομε ζωντανὰ ἐντυπωμένο στὴ μνήμη μας τὸν πάναγνο καὶ ἅγιο.

Πρόσεχε ὅμως, ὅτι ἡ ἐπίσκεψη ἀπὸ τὸν οὐρανὸν δὲν ἔγινε μόνον στὸν Ἰσραήλ, ὅπως καὶ παλιά, μὲ τὴ μεσιτεία τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, ἀλλὰ σὲ ὅλους γενικὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ποὺ κατοικοῦν στὴν οἰκουμένη. Γιατὶ ἔχει κληθεῖ στὴ σωτηρία, μέσω τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ, ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅλη τὴ γῆ. Γιατὶ ἡ χάρις τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ εἶναι γενικώτατη καὶ ἀπλώθηκε σὲ κάθε ἔθνος καὶ γένος.

Στίχ. 15. «Αὐτὸς ποὺ ἐπλασε ξεχωριστὰ τὶς καρδιές τους καὶ γνωρίζει ὅλα τὰ ἔργα τους».

Ἄρα λοιπὸν εἶναι πραγματικὰ Θεὸς ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος γνω-

ἡμῶν εἰδώς, ὁ πλάσας αὐτάς κατὰ μόνας, καὶ πάντα τὰ ἔργα
 συνιεῖς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐ μαρτυροῦντός τινος, ἤγουν ἀπαγ
 γέλλοντος, ἀλλ' ὡς ἐπόπτης διανοιῶν καὶ εἰς καρδίας ὁρῶν
 καὶ γινώσκων τὰ ἐγκεκρυμμένα. Τὸ γὰρ φῶς μετ' αὐτοῦ ἐστίν,
 5 καθάπερ γέγραπται, μᾶλλον δὲ αὐτός ἐστίν τὸ φῶς.

Στίχ. 16. [«Οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν
 δύναμιν».

«Οὐ σώζεται», φησί, «βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν»,
 τουτέστι διὰ πολυχειρίαν τῶν ὑπ' αὐτῷ δορυφόρων, ἀλλ' οὐδ'
 10 ἂν εἴ τις εἶη γίγας ἰσχυρός, δῆλον ὅτι καὶ μέγα πεφρονηκῶς
 ἐπ' εὐσθενείᾳ πολλῇ καὶ ῥώμῃ σώματος, οὐδ' ἂν οὕτω σωθεῖη
 καὶ κρείττων ἔσται χειρὸς τῆς τῶν μαχομένων αὐτῷ, μὴ οὐχί
 Θεοῦ κατανεύοντος τὸ νικᾶν.]

Στίχ. 17. «Ψευδῆς ἵππος εἰς
 σωτηρίαν».

15

Ἔσται δὲ ψευδῆς εἰς σωτηρίαν ἵππος, τουτέστιν ἵππικὴ
 παράταξις. Σφάλλεται γὰρ ἔσθ' ὅτε τῆς ἐλπίδος ὁ ἐπ' αὐτῇ πε-
 ποιθῶς καὶ προέσεσθαι προσδοκῶν, ὑπὸ χεῖρα πέπτωκεν
 ἐχθρῶν. Ἐν γὰρ τῷ πλήθει τῆς δυνάμεως αὐτοῦ σωθήσεται
 20 τίς οὐ σωθήσεται ὁ βασιλεὺς, ἤγουν ἡ παράταξις, ὡς ἔφην, ἡ
 ἵππικὴ. Ἐφαρμόσεις γὰρ εὐτέχνως, ὅπερ ἂν ἔλοιο τῶν ὠνο-
 μασμένων, τοῦ στίχου τὴν δύναμιν. Θεὸς οὖν ἄρα ἐστίν ὁ τῶν
 δυνάμεων Κύριος, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ νικᾶν ἐστίν· ἐκρούεται δὲ
 καὶ ἀνασώζει ῥαδίως τοὺς ἐπ' αὐτῷ πεποιθότας, οἷς καὶ δι'
 25 ἐνός τῶν ἁγίων προφητῶν ᾧδέ πῆ φησι· «Καὶ ἔσται ὁ ἀπτό-
 μενος ὑμῶν ὡς ὁ ἀπτόμενος τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐ-
 τοῦ».

5. Ἰω. 8, 12.

6. Ψαλμ. 16, 7.

ρίζει καὶ τὶς καρδιές μας, καὶ ὁ ὁποῖος ἔπλασε τὴν κάθε μιὰ χωριστά, καὶ γνωρίζει ὅλα τὰ ἔργα αὐτῶν ποὺ βρίσκονται στὴ γῆ, χωρὶς νὰ τοῦ τὰ μαρτυρεῖ κανένας, χωρὶς δηλαδή νὰ τοῦ τὰ ἀναφέρει, ἀλλὰ σὰν ἐπόπτης τῶν σκέψεων, ποὺ βλέπει τὶς καρδιές καὶ γνωρίζει αὐτὰ ποὺ εἶναι κρυμμένα. Γιατὶ τὸ φῶς εἶναι μαζί του, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἢ μᾶλλον ὁ ἴδιος εἶναι τὸ φῶς⁵.

Στίχ. 16. [«Ὁ βασιλιάς δὲν σώζεται μὲ τὴν πολλὴ δύναμή του».

«Δὲν σώζεται», λέγει, «ὁ βασιλιάς μὲ τὸ νὰ ἔχει πολλὴ δύναμη», δηλαδή μὲ τὰ πολλὰ χέρια τῶν δορυφόρων ποὺ ἔχει κάτω ἀπὸ τὶς διαταγές του, ἀλλ' οὔτε καὶ ἂν ἀκόμα κάποιος εἶναι γίγας δυνατός, δηλαδή καὶ ἂν ἀκόμα μεγαλοφρονεῖ γιὰ τὴ μεγάλη δύναμή του καὶ τὴ σωματικὴ εὐρωστία, οὔτε μὲ αὐτὰ μπορεῖ νὰ σωθεῖ καὶ νὰ ἀποδειχθεῖ ἀνώτερος ἀπὸ τὸ χέρι ἐκείνων ποὺ τὸν πολεμοῦν, ἐὰν δὲν συγκατανεύσει ὁ Θεὸς στὸ νὰ νικήσει].

Στίχ. 17. «Εἶναι ἀπατηλὴ ἡ ἐλπίδα πρὸς σωτηρία ποὺ στηρίζεται στὸ ἵππικό».

Εἶναι ἀπατηλὴ ἡ ἐλπίδα σωτηρίας ποὺ στηρίζεται στὸ ἵππικό, δηλαδή στὴν παράταξη τοῦ ἵππικοῦ. Γιατὶ ἐξαπατᾶται μερικὲς φορές αὐτὸς ποὺ στηρίζει τὶς ἐλπίδες του σ' αὐτὸ, καὶ ἐνῶ περιμένει ὅτι θὰ νικήσει, πέφτει στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν. Γιατὶ λέγει, «Ποιὸς θὰ σωθεῖ μὲ τὴ μεγάλη δύναμή του;». Δὲν θὰ σωθεῖ ὁ βασιλιάς, δηλαδή ἡ ἵππικὴ παράταξη, ὅπως εἶπα. Γιατὶ μπορεῖς μὲ ἔξυπνο τρόπο νὰ ἐφαρμόσεις τὴ σημασία τοῦ στίχου σὲ ὅποια θέλεις ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα. Ἔρα λοιπὸν ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων εἶναι ὁ Θεός, καὶ ἡ νίκη εἶναι μὲ τὸ μέρος του, καὶ γλυτώνει καὶ διασώζει εὐκόλα αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐμπιστοσύνη σ' αὐτόν⁶, πρὸς τοὺς ὁποίους μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὅποιος θὰ σᾶς ἀγγίξει, θὰ εἶναι σὰν ἐκεῖνον ποὺ ἀγγίζει ἐπικίνδυνα τὸ μάτι του»⁷.

7. Ζαχ. 2, 12.

Στίχ. 18. «Ἴδου οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν».

Ἐποδείκνυσιν ὅτι κήδεται Θεὸς τῶν τὴν πρὸς αὐτόν οἰκειότητα πεπλουτηκότων, πνευματικὴν δηλονότι, καὶ μὴν ὅτι τὴν ἐξ ἀγάπης αὐτοῖς ἐποπτεῖαν ἐπιδιδούς, παντὸς ἐπέκεινα τίθησι κακοῦ. «Ἰδού», γάρ φησιν, τόδε Ἰδού λέγων, μονονουχὶ καταδείκνυσιν ἀληθὲς ὄν τὸ χρῆμα, καὶ διὰ πείρας αὐτῆς ἐγνωσμένον. «Οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Εἶτα τί τοῦτο τὸ ἰσοστατοῦν εἰς εὐημερίαν; Ἡ πῶς οὐκ ἀπάσης ἂν εἶεν ἔμπλεω θυμηδίας, οἷς ἂν ὑπάρχοι τὸ ἐποπτεύεσθαι παρὰ Θεοῦ; Καὶ γοῦν τὸ μὴ τούτου τυχεῖν δεδίασιν ἀναγκαίως οἱ τῆς εἰς αὐτόν ἀγάπης ἀπηρητημένοι· οἱ καὶ τεθαροσῆκασιν οὐκ ἐφ' ἑαυτοῖς μᾶλλον, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κατοικτεῖροντι Θεῷ, ἐλπίδα τιθέντες τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

15 Στίχ. 19. «Ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς αὐτῶν».

Ἐφορᾷ γάρ, φησὶν, ὥστε καὶ ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς αὐτῶν, καὶ οὐ πάντως σαρκικοῦ, νοητοῦ. δὲ μᾶλλον. Ψυχῆς δὲ θάνατον εἶναί φαμεν, τὸ ἀλῶναι βρόχοις διαβολικοῖς, καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτίας τέλμασιν περιπεσεῖν, καὶ πρὸς γε 20 δὴ τούτοις, τὸ ἀσθενεῖν ἐν πειρασμοῖς, καὶ ὀκλάζειν ἐν δοκιμασίαις. Σκοπὸς οὖν ἄρα τῷ ἐπόπτῃ τῶν ἁγίων Θεῷ, καὶ ἐκ θανάτου ῥύσασθαι τὰς τῶν φοβουμένων αὐτόν ψυχὰς, καὶ διαθρέψαι αὐτοὺς ἐν λιμῷ.

Στίχ. 19. «Καὶ διαθρέψαι αὐτοὺς ἐν λιμῷ».

25 Ἐμπίπλησι γάρ αὐτὰς νοητῶς τε καὶ ἱερῶς, ἄρτον αὐταῖς ἐπιδιδούς τὸν ἐξ οὐρανοῦ, τουτέστιν τὸ ζωοποιὸν ἀληθῶς καὶ σωτήριον μάθημα, καὶ παράκλησιν τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δι' ἧς πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀγαθῶν νευρούμεθα.

Στίχ. 18. «Νά, τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένα
σ' αὐτοὺς πού τὸν σέβονται».

Ὁ Θεὸς ἀποδεικνύει ὅτι φροντίζει αὐτοὺς πού ἔχουν οἰκει-
ότητα μαζί του, πνευματικὴ βέβαια, καὶ ὅτι, ἀνταποδίδοντας
τους ἀπὸ ἀγάπη τὴν ἐποπτεία του, τοὺς κρατᾷ μακριὰ ἀπὸ
κάθε κακό. Γιατὶ λέγει· «Νά». Λέγοντας «νά», εἶναι σὰ νὰ δεί-
χνει κατὰ κάποιο τρόπο ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀληθές καὶ γνωστό
ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα. «Τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένα
σ' ἐκείνους πού τὸν σέβονται». Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τί ἄλλο ὑπάρχει
ἰσοδύναμο μὲ αὐτὸ πρὸς εὐημερία; Ἡ πῶς δὲν θὰ εἶναι γεμᾶτοι
ἀπὸ κάθε ψυχικὴ ἡδονὴ αὐτοὶ στοὺς ὁποίους ὑπάρχει ἡ ἐπο-
πτεία τοῦ Θεοῦ; Γι' αὐτὸ καὶ φοβοῦνται κατ' ἀνάγκη μήπως δὲν
τὸ ἐπιτύχουν αὐτὸ ἐκεῖνοι πού εἶναι ἐξαρτημένοι ἀπὸ τὴν ἀγά-
πη τους σ' αὐτόν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐμπιστοσύνη ὄχι στοὺς ἑαυ-
τούς τους, ἀλλὰ μᾶλλον στὸν γεμᾶτο εὐσπλαγχνία Θεοῦ, στηρί-
ζοντας τὴν ἐλπίδα τους στὸ ἔλεός του.

Στίχ. 19. «Νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὸν θάνατο τὶς ψυχές τους».

Ἐπιβλέπει δηλαδή, λέγει, ὥστε νὰ γλυτώσει τὶς ψυχές τους
ἀπὸ τὸν θάνατο, καὶ ὄχι ὅπωςδήποτε τὸν σαρκικό, ἀλλὰ μᾶλ-
λον τὸν πνευματικό. Θάνατος βέβαια τῆς ψυχῆς λέμε ὅτι εἶναι
τὸ νὰ πιαστοῦμε στὶς παγίδες τοῦ διαβόλου καὶ νὰ πέσουμε
στοὺς βούρκους τῆς ἁμαρτίας, καὶ μαζί μὲ αὐτά, τὸ νὰ ὑποφέ-
ρουμε ἀπὸ πειρασμούς καὶ νὰ γονατίζουμε μπροστὰ στὶς δοκι-
μασίες. Ἄρα λοιπὸν σκοπὸς τοῦ ἐπόπτη τῶν ἀγίων Θεοῦ εἶναι
καὶ νὰ σώσει ἀπὸ τὸν θάνατο τὶς ψυχές ἐκείνων πού τὸν σέβο-
νται, καὶ νὰ διαθρέψει αὐτοὺς πού πεινοῦν.

Στίχ. 19. «Καὶ νὰ τοὺς διαθρέψει σὲ καιρὸ πείνας».

Πράγματι χορταίνει τὶς ψυχές τους μὲ τρόπο νοερό καὶ ἱερό,
δίνοντας σ' αὐτὲς τὸν οὐράνιο ἄρτο, δηλαδή τὸ πραγματικὰ
ζωοποιὸ καὶ σωτήριο μάθημα, καὶ τὴν παρηγορία μὲσω τοῦ
ἀγίου Πνεύματος, μὲ τὴν ὁποία ἐνδυναμωνόμαστε σὲ κάθε τι

Οὐ γὰρ λιμοκτονήσῃ Κύριος ψυχὴν δικαίαν. Ἔφη γοῦν, τὴν πνευματικὴν ἡμῖν ἀπλώσας τράπεζαν· «Φάγετε καὶ πίετε καὶ μεθύσθητε οἱ πλησίον».

Στίχ. 20. «Ἡ δὲ ψυχὴ μου ὑπομένει τῷ Κυρίῳ».

5 Τὸ ὑπομένειν τῷ Κυρίῳ, οὐδὲν ἕτερον εἶναί φαμεν, πλὴν ὅτι τὸ ἐλέσθαι τληπαθεῖν ὑπὲρ γε τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, καὶ ὀνησιφόροις ἰδρωσιν ὀμιλεῖν, ἵνα τὸ αὐτῷ δοκοῦν κατορθώσῃαι. Ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρεῖαν, φησὶν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν.

10 Στίχ. 20. «Ὅτι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν ἐστίν».

Ἄρ' οὖν ταῖς ἰδίαις δυνάμεσιν ψιλαῖς τε καὶ μόναις ἐπι-
 θαρρήσαντες τὰ τοιάδε φασίν, καὶ μέγα φρονοῦσιν ἐφ' ἑαν-
 τοῖς; Οὐ μὲν οὖν ἴσασι δὲ μᾶλλον ὅτι συνασπίζει Θεός, καὶ
 15 ὅτι συμπαραστάτην ἔχουσιν αὐτὸν ἐνισχύοντά τε καὶ σώζον-
 τα. Τοιγάρτοι καὶ προσεπάγουσιν· «Ὅτι βοηθὸς καὶ ὑπερα-
 σπιστὴς ἡμῶν ἐστίν». Οὐκοῦν ὑπομενοῦμεν διὰ τοῦτο, φασίν,
 καὶ διὰ πάσης καρτερίας δοκιμωτάτους ἑαυτοὺς παραστήσο-
 μεν, καὶ τὸν τῆς γνησιότητος ἀναδησόμεθα στέφανον, ὡς ἐπί-
 20 κουρον καὶ προασπιστὴν ἔχοντες αὐτόν.

Στίχ. 22. «Γένοιτο τὸ ἔλεός σου, Κύριε,
 ἐφ' ἡμᾶς».

Ἀκολουθεῖτω τὸ σὸν ἔλεος, ἤγουν ὑπαρξάτω τοῖς ἐλπί-
 ζουσιν ἐπὶ σέ. Γνησιότητος δὲ τοῦτο σημεῖον γένοιτο καὶ μά-
 25 λα σαφές. Ὡς γὰρ ἐν αὐτῷ προσοικειωθέντες, καὶ ἐπ' αὐτῷ
 χαίροντες μόνῳ, καὶ τὰς ἐλπίδας ἔχοντες ἐπ' αὐτῷ, ζητοῦσι τὸ
 κατοικτεῖρεσθαι.

καλό. Γιατί ὁ Κύριος δὲν ἀφήνει κάθε δίκαια ψυχὴ νὰ πεθάνει ἀπὸ πείνα. Καθόσον εἶπε, στρώνοντάς μας τὸ πνευματικὸ τραπέζι· «Φᾶτε καὶ πιεῖτε καὶ μεθύστε, ὅσοι εἶστε κοντά μου».

Στίχ. 20. «Καὶ ἡ ψυχὴ μου θὰ ὑπομείνει τὸν Κύριο».

Τὸ «νὰ ἀναμένει τὸν Κύριο» δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, λέμε, παρὰ τὸ νὰ προτιμήσει κανεὶς νὰ ὑποφέρει γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης του πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ μετέχει σὲ ὠφέλιμους ἰδρωῶτες, ὥστε νὰ κατορθώσει αὐτὸ πού εἶναι καλὸ σ' αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «Ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὑπομονή, ὥστε, κάνοντας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ καρπωθεῖτε τὰ ἀγαθὰ τῆς ὑπόσχεσης»⁹.

Στίχ. 20. «Γιατὶ εἶναι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς
μας».

⁹ Ἄρα λοιπὸν αὐτὰ τὰ λέγει ἐπειδὴ στηρίχθηκαν μόνο στὶς δικές τους ἀπλές καὶ μόνες δυνάμεις, καὶ καυχῶνται πάρα πολὺ γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους; Ὁχι βέβαια, ἀλλὰ μᾶλλον γνωρίζουν ὅτι συνεργάζεται μαζί τους ὁ Θεός, καὶ ὅτι τὸν ἔχουν συμπαραστάτη καὶ ἐνισχυτὴ καὶ σωτήρα. Γι' αὐτὸ καὶ προσθέτουν· «Γιατὶ εἶναι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς μας». Γι' αὐτὸ λοιπὸν, λένε, θὰ δείξουμε ὑπομονή καὶ μὲ κάθε καρτερία θὰ καταστήσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας πάρα πολὺ δοκιμασμένους, καὶ θὰ φορέσουμε τὸ στεφάνι τῆς γνησιότητος, ἔχοντας ὡς βοηθὸ καὶ ὑπερασπιστὴ αὐτόν.

Στίχ. 22. «Εἶθε, Κύριε, νὰ δοθεῖ τὸ ἔλεός σου
σὲ μᾶς».

⁹ Ἄς ἀκολουθήσει, δηλαδή ἅς ὑπάρχει τὸ ἔλεός σου σ' αὐτοὺς πού στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους σὲ σένα. Γιατὶ αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἀπόδειξη γνησιότητος καὶ πολὺ σαφὴς μάλιστα. Γιατὶ ζητοῦν νὰ τοὺς εὐσπλαγχνισθεῖς, ἐπειδὴ ἔχουν ἐξοικειωθεῖ μὲ τὸ ἔλεός σου, καὶ μόνο μ' αὐτὸ χαίρονται, καὶ σ' αὐτὸ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους.

Στίχ. 9. «ΨΑΛΜΟΣ ΛΓ'.

Στίχ. 1. «Τῷ Δαβίδ, ὅποτε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν καὶ ἀπῆλθε.

- 5 Τῶν ἐξ ἔθους οὐδὲν ἐπιγέγραπται τοῖς προκειμένοις, οὔτε γὰρ Ὡδὴν, οὔτε Ψαλμὸν ὠνόμασεν αὐτά. Ἔοικε τοίνυν χαριστηρίου τρόπον ἐπέχειν ἀνακομισθέντος Θεῶ, ὡς ἐκ προσώπου μὲν τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ, ὄντος γε μὴν οὐκ ἀνωφελούς καὶ ἑτέροις οἵπερ ἂν διὰ Θεοῦ ῥυσθεῖεν ἐκ
10 πειρασμῶν καὶ ἀπεκρούσαντο διὰ Θεοῦ τὰς τῶν διωκόντων αὐτοὺς καὶ τὰς λίαν ἀφορήτους οὔσας ἐπιβουλάς. Πότε δὲ ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ Ἀβιμέλεχ, ἢ πῶς ἀπέλυσεν αὐτόν, εἰπεῖν ἀναγκαῖον, ἐκ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἐξυφαίνοντας τὴν ἀφήγησιν.
- 15 Ἐδιώκετο τοίνυν κατὰ καιροὺς ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ ὁ τρισμακάριος Δαβίδ, ἀντιφέρεσθαι δὲ οὔπω δυνάμενος, διὰ τὸ ἔπεσθαι τέως τοῖς ἐκείνου νεύμασιν τὸ μάχιμον ἅπαν τὸ ἐξ Ἰσραήλ, ἐβουλεύσατο φυγεῖν πρὸς Ἀγχοῦν βασιλέα Γέθ, ἦτοι τῶν ἀλλοφύλων, συμβούλῳ τῷ Ἰωνάθαν χρησάμενος.
20 Εἶτα τῆς ὁδοιπορίας ἐχόμενος, περιέτυχεν τῷ ἱερεῖ Ἀβιμέλεχ ἐν τῇ πόλει Νομβάν, καὶ ἔκρουσε μὲν τὴν φυγὴν, ἀπεστάλθαι δὲ εἴρηκεν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὡς καὶ τὴν ῥομφαίαν αἰτήσαι τοῦ Γολιάθ. Καὶ οὐχ ὠμολόγησεν μὲν ὡς αὐτὸς εἶη Δαβίδ ὁ κεχρισμένος εἰς βασιλέα διὰ χειρὸς τοῦ θεσπεσίου
25 προφήτου Σαμουήλ, ἀλλ' ὡς εἷς τις τῶν ἀγγελαιῶν, ἄρτους ἐξήτει παρ' αὐτοῦ, ὁ δὲ ἔφασκεν ἑτέρους οὐκ εἶναι παρ' αὐτῷ πλὴν μόνους τοὺς τῆς προθέσεως κατὰ τὸν Μωσέως νόμον. Αἰτοῦντος δὲ καὶ αὐτοὺς τοῦ μακαρίου Δαβίδ καὶ τοῦ ἱερέως φάσκοντος μὴ ἄρα πῶς ἐστὶν ἐν μολυσμοῖς τὰ παιδά-
30 ρια, ἔφασκεν ὅτι γυναικὸς ἀπέσχοντο τρίτην ταύτην ἡμέραν οἱ σὺν αὐτῷ πάντες τῆς ὁδοιπορίας ἐχόμενοι. Λαβῶν

ΨΑΛΜΟΣ 33ος

Στίχ. 1. «Τοῦ Δαβίδ, ὅταν ἀλλοιώθηκε τὸ πρόσωπό του ἐνώπιον τοῦ Ἀβιμέλεχ καὶ αὐτὸς τὸν ἀπέλυσε καὶ ἔφυγε».

Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού συνήθιζε δὲν ἀναγράφεται στὸν ψαλμὸ αὐτόν. Δὲν τὸν ὀνομάζει οὔτε ὠδή, οὔτε ψαλμὸ. Μοιάζει λοιπὸν νὰ ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος εὐχαριστηρίου πρὸς τὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἐπάνοδό του, πού γράφθηκε βέβαια ἀπὸ τὸν θεόπνευστο Δαβίδ γιὰ τὸν ἑαυτό του, δὲν εἶναι ὅμως ἀνώφελος καὶ σὲ ἄλλους, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦ Θεοῦ ἔχουν γλυτώσει ἀπὸ πειρασμούς, καὶ ἀπέκρουσαν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ τὶς πολὺ ἀφόρητες ἐπιβουλὲς ἐκείνων πού τοὺς διώκουν. Καὶ πότε ἄλλαξε ἡ συμπεριφορὰ του, καὶ ποιὸς ἦταν ὁ Ἀβιμέλεχ, ἢ πῶς τὸν ἀπέλυσε, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τὰ ποῦμε συνθέτοντας τὴ διήγηση ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή.

Διωκόμενος λοιπὸν ὁ τρισμακάριος Δαβίδ κατὰ καιροὺς ἀπὸ τὸν Σαούλ, καὶ ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ ἀντισταθεῖ, γιὰ τὸν μάλιστα στρατὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἀκολουθοῦσε τὶς ἐντολὲς ἐκείνου μέχρι τότε, σκέφθηκε νὰ προσφύγει στὸν Ἀγχοῦν, τὸν βασιλιὰ τῆς Γέθ, δηλαδὴ τῶν ἄλλοεθνῶν, χρησιμοποιοῦντας ὡς σύμβουλό του τὸν Ἰωνάθαν. Στὴ συνέχεια, καθὼς προχωροῦσε πρὸς τὰ ἐκεῖ, συνάντησε τὸν ἱερέα Ἀβιμέλεχ στὴν πόλη Νομβάν, καὶ κράτησε βέβαια μυστικὴ τὴν φυγὴ του, εἶπε ὅμως ὅτι στάλθηκε ἀπὸ τὸν βασιλιὰ γιὰ νὰ ζητήσῃ τὸ σπαθὶ τοῦ Γολιάθ. Καὶ δὲν ὁμολόγησε βέβαια ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Δαβίδ πού εἶχε χρισθεῖ σὲ βασιλιὰ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ θεόπνευστου προφήτη Σαμουὴλ, ἀλλὰ ὅτι σὰν κάποιος ἀπὸ τοὺς βοσκούς, ζήτησε ψωμί ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ὁ Ἀβιμέλεχ τοῦ εἶπε, ὅτι εἶχε ἄλλο ψωμί, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ Μωυσῆ. Ὅταν λοιπὸν ὁ Δαβίδ ζήτησε καὶ αὐτούς καὶ ὁ ἱερέας ρώτησε μήπως οἱ δούλοι εἶναι μολυσμένοι, εἶπε ὅτι εἶχαν τρεῖς μέρες ἀποχὴ ἀπὸ γυναῖκα ὅλοι αὐτοὶ πού ἦταν μαζί του στὴν ὁδοιπορία. Παίρνοντας τότε

οὖν τοὺς ἄρτους ἔφαγεν. Ἐπεὶ τοίνυν ἄλλα μὲν εἶπεν, ἕτερα δὲ ἐφρόνει, ἠλλοιωκέναι αὐτὸν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ φασιν. Εἶτα γεγωνὸς ἐν Γεθ καὶ φοβηθεὶς τὰς τῶν ἐναντίων ἐπιβουλὰς, ὑπεπλάττετο μωρίαν, ὅτε, καθ' ἃ γέγραπται, καὶ σί-
5 ελον κατέρρει κατὰ τοῦ πώγωνος, καὶ περιεφέρετο βαδίζων, ἔξω φρενὸς γεγωνὸς καὶ κορυβαντιῶν, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τῆς σωτηρίας τετύχηκεν.

Ταυτησὶ τῆς ἱστορίας ποιεῖται μνήμην ἢ προγραφή. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔφη πρὸς
10 τινὰς τῶν Φαρισαίων κατηγοροῦντας τῶν μαθητῶν, ὅτι περιτριβόντες στάχτας ἤσθιον ἐν Σαββάτῳ. «Οὐ κατέγνωτε τί ἐποίησεν Δαβὶδ ὅτε ἐπέίνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξῆν αὐτῷ φαγεῖν, εἰ μὴ μόνους τοὺς
15 ἱερεῖς;». Σεσωσμένος δὴ οὖν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ πάντα πόλεμον διαφυγών, ἀνακομίζει τὸ χαριστήριον, καὶ φησιν

Στίχ. 2. «Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου».

Οὐδεὶς τῶν κατὰ σάρκα ζώντων, ἀλλ' εἴ τις ἐστὶ τῶν πνευματικῶν καὶ ζωῆς τῆς τεθραυμασμένης ἔγκριτος ἐραστής, ἐρεῖ
20 «Τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου». Οἱ γὰρ ψυχικόν τε καὶ γεῶδες ἔχοντες φρόνημα, «τὴν δόξαν ἔχουσιν ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν». Οὐ γὰρ τοῦ βουλομένου τὸ ἔργον, ἀλλὰ τοῦ κατευθύνοντος ἡ χάρις.

Στίχ. 3. «Ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφρανθήτωσαν».

25 Εὐφρανθήτωσαν οἱ πραεῖς ἐπὶ τοῖς ψυχωφελέσι λόγοις, καὶ δὴ χαιρέτωσαν ἐπ' αὐτοῖς. Οἱ γὰρ σοφοὶ τὴν καρδίαν, σοφῶν ῥημάτων εἰσὶν ἐρασταί, καὶ προβλήσεις δέχονται τὰς ἐπ' ἀγαθοῖς, μελισμοῦ τινος δίχα.

τούς ἄρτους ἔφαγε. Ἐπειδὴ ὅμως ἄλλα βέβαια εἶπε, καὶ ἄλλα πίστευε, λένε ὅτι ἀλλοιώθηκε τὸ πρόσωπό του. Στὴ συνέχεια πηγαίνοντας στὴ Γέθ, ἐπειδὴ φοβήθηκε τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἀντιθέτων, ὑποκρινόταν τὸν μωρό, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἔτρεχε σάλιο ἀπὸ τὸ πηγούνι του, καὶ περιφερόταν βαδίζοντας, ἔχοντας θυγῆ ἔξω ἀπὸ τὰ λογικὰ του, καὶ προσποιοῦταν ὅτι εἶναι μανιακός, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο κατόρθωσε νὰ σωθεῖ¹⁰.

Τὴν ἱστορία αὐτὴ τὴν ἀναφέρει ἡ ἐπιγραφή. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε σὲ κάποιους Φαρισαίους πού κατηγοροῦσαν τοὺς μαθητές, ὅτι ἔτριβαν μὲ τὰ χέρια τους στάχυα καὶ τὰ ἔτρωγαν τὸ Σάββατο· «Δὲν γνωρίζετε τί ἔκανε ὁ Δαβὶδ ὅταν πείνασε ὁ ἴδιος καὶ ἐκεῖνοι πού ἦταν μαζί του; Ὅτι μπῆκαν στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφαγε τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, τοὺς ὁποίους δὲν ἐπιτρεπόταν σ' αὐτὸν νὰ τοὺς φάει, παρὰ μόνο οἱ ἱερεῖς;»¹¹. Ἀφοῦ λοιπὸν σώθηκε ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ διέφυγε κάθε πόλεμο, ἀναπέμπει τὸν εὐχαριστήριο ὕμνο καὶ λέγει·

Στίχ. 2. «Ἡ ψυχὴ μου θὰ ἔχει καύχημά της τὸν Κύριο».

Κανένας ἀπὸ αὐτοὺς πού ζοῦν σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σάρκας δὲν θὰ τὸ πεῖ αὐτό, ἀλλὰ ἐὰν ὑπάρχει κάποιος ἀπὸ τοὺς πνευματικούς καὶ εἶναι διακεκριμένος ἐραστής τῆς ζωῆς πού θαυμάζεται, αὐτὸς θὰ πεῖ· «Ἡ ψυχὴ μου θὰ ἔχει καύχημά της τὸν Κύριο». Γιατὶ αὐτοὶ πού ἔχουν σαρκικὸ καὶ γήϊνο φρόνημα, ἔχουν ὡς δόξα τους τὴ ντροπὴ. Καθόσον τὸ ἔργο δὲν εἶναι ἐκείνου πού θέλει, ἀλλὰ ἡ χάρη ἀνήκει σὲ ἐκεῖνον πού τὸ κατευθύνει.

Στίχ. 3. «Ἦ ἄς τὸ ἀκούσουν οἱ πρᾶοι καὶ ἄς εὐφρανθοῦν».

Ἦ ἄς εὐφρανθοῦν οἱ πρᾶοι μὲ τὰ λόγια πού ὠφελοῦν τὴν ψυχὴ, καὶ μάλιστα ἄς χαίρονται γι' αὐτά. Γιατὶ αὐτοὶ πού εἶναι σοφοὶ στὴν καρδιά, εἶναι ἐραστὲς τῶν σοφῶν λόγων, καὶ δέχονται τὶς προόδους στὰ ἀγαθὰ χωρὶς κανένα μελισμό.

Στίχ. 4. «Μεγαλύνετε τὸν Κύριον σὺν ἑμοί».

Ἐπεὶ δὲ εἷς νοῦς καὶ ἑνὸς ἀνδρὸς μελέτη, οὐδὲ πρὸς βρα-
χὴ ἀνταρκεῖ πρὸς τὴν τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ κατάληψιν,
πάντας ὁμοῦ τοὺς πραεῖς εἰς τὴν κοινωνίαν ταύτης τῆς ἐνερ-
5 γείας παραλαμβάνει.

Στίχ. 6. «Προσέλθατε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε».

Οἱ θέλοντες λέγειν τι περὶ τῆς θείας τε καὶ ἀνωτάτης φύ-
σεως, οὐδὲν τῶν κατερριμμένων, ἤτοι ἀνθρωποπρεπῶν ἢ καὶ
ἐτέρως εἰκοτότων, τῇ γεννητῇ καὶ πεποιημένῃ φύσει, φρονουσι
10 περὶ αὐτῆς ἢ λέγουσι, ἀλλ' ὅσα μᾶλλον ἐστὶν ὑψοῦ τε ἠρμόνα,
καὶ οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐνόητα. - Ζητεῖται ὁ Θεὸς οὐ τοπικῶς,
ἐπεὶ μὴ ἐν τόπῳ τὸ Θεῖον, ἔξω δὲ πάσης περιγραφῆς, πλη-
ροῦν τὰ πάντα, κατὰ διάθεσιν δὲ δηλονότι, καὶ κατὰ τῆς λα-
τρείας τὸν τρόπον· εὐρίσκεται γὰρ διὰ τε πρακτικῆς ἀρετῆς,
15 καὶ δογματικῆς ὀρθότητος, κατὰ τὸ κριμᾶ τε καὶ δικαιοσύ-
νην ποιεῖν. - Ἔως τίς ἐστὶν ἐν τοῖς τῆς φαυλότητος τρόποις
καὶ βορβόροις ἐμβεβηκῶς τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, οὐπω
πρόσεισι τῷ Θεῷ· ἀποφοιτᾷ γὰρ αὐτοῦ. Ἐπ' ἂν δὲ γένηται
λάτρης Θεοῦ καὶ διψήσῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ πάσης ἀρετῆς ἐπι-
20 στήμονα τὸν νοῦν ἀποφήνη, τότε πρόσεισι Θεῷ. - Τοῖς καθη-
μένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου παρακελεύεται προσελ-
θεῖν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐγγίσει αὐτοῦ ταῖς ἀκτίσι τῆς θεότητος,
ἵνα, ἐκ τοῦ προσεγγισμοῦ ἐλλαμφθέντες, χάριτι τῶν φωτι-
σμῶν αὐτοῦ εἰς ἑαυτοὺς χωρήσωσιν.

25

Στίχ. 7. «Ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ».

Εἴ τίς ἐστὶ μετριόφρων, τούτῳ ὁ Θεὸς ἀνευρύνει τὸ οὖς,
χαρίζεται δὲ καὶ λίαν ἐτοίμως αὐτοῦ τὰ αἰτήματα, ὥστε ἐκ
πασῶν αὐτὸν ῥύεσθαι τῶν αὐτοῦ θλίψεων.

Στίχ. 4. «Ύμνεῖστε τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ μαζί με μένα».

Ἐπειδὴ ὑπάρχει ἓνας νοῦς καὶ ἑνὸς ἀνδρὸς μελέτη, ποὺ δὲν ἐπαρκεῖ οὔτε γιὰ λίγο στὴν κατανόηση τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ, παραλαμβάνει ὅλους μαζί τοὺς πρᾶεῖς στὸ νὰ γίνουν κοινοὶ αὐτῆς τῆς ἐνέργειας.

Στίχ. 6. «Πλησιάστε σ' αὐτὸν καὶ φωτισθεῖτε».

Αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ ποῦν κάτι γιὰ τὴν θεία καὶ ἀνώτατη φύση, δὲν πιστεύουν οὔτε λένε τίποτε ἀπὸ τὰ ἀσήμαντα, δηλαδή αὐτὰ ποὺ πρέπουν στὸν ἄνθρωπο, ἢ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο μοιάζουν τὴν κτιστὴ καὶ δημιουργημένη φύση, ἀλλὰ αὐτὰ μᾶλλον μόνο ποὺ εἶναι ψηλὰ ἀνεβασμένα καὶ δὲν ὑπάρχουν σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἄλλα. - Ὁ Θεὸς ἀναζητεῖται ὄχι μὲ τοπικὴ ἔννοια, γιὰτὶ τὸ Θεῖο δὲν βρίσκεται σὲ τόπο, ἀλλ' εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε περιγραφή, πληροῖ τὰ πάντα, ἀνάλογα μὲ τὴν διάθεση δηλαδή καὶ ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο τῆς λατρείας. Γιατὶ βρίσκεται μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ καὶ τὴ δογματικὴ ὀρθότητα, καὶ σύμφωνα μὲ τὴν κρίση καὶ τὴν δικαιοσύνη ποὺ ἀσκεῖ. - Ὅσο κάποιος βρίσκεται μέσα στοὺς τρόπους τῆς κακότητος καὶ εἶναι βουτηγμένος μέσα στοὺς βούρκους τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, δὲν βρίσκεται κοντὰ στὸν Θεό, γιὰτὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ αὐτὸν. Ἐὰν ὅμως γίνεῖ λάτρης τοῦ Θεοῦ καὶ διψᾷ τὸ ἀγαθὸ καὶ κάνει τὸν νοῦ του γνώστη κάθε ἀρετῆς, τότε πλησιάζει στὸν Θεό. - Σ' αὐτοὺς ποὺ κάθονται στὸ σκοτάδι καὶ στὴ σκιά τοῦ θανάτου προτρέπει νὰ προσέλθουν στὸν Κύριο καὶ νὰ προσεγγίσουν τὶς ἀκτῖνες τῆς θεότητός του, ὥστε, καταλαμπρυνόμενοι μὲ τὴν προσέγγιση, μὲ τὴ χάρη τῶν φωτισμῶν του νὰ εἰσχωρήσουν στὸν ἑαυτὸ τους.

Στίχ. 7. «Ὁ Κύριος τὸν ἀκουσε».

Ἐὰν κανεῖς εἶναι μετριόφρων, σ' αὐτὸν ὁ Θεὸς ἀνοίγει διὰπλατὰ τὸ αὐτί του, καὶ τοῦ χαρίζει πολὺ γρήγορα αὐτὰ ποὺ ζητᾷ, ὥστε αὐτὸς νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ ὅλες τὶς θλίψεις του.

Στίχ. 8. «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου», κ.τ.λ.

Πειραζομένοις τοῖς ἁγίοις παρίστησιν ἄγγέλους ἀκονῶν-
τας εἰς εὐανδρίαν, καὶ τὰς τῶν πλεονεκτούντων ἐφόδους ἀπο-
σοθεῖν δυναμένους· οὐ γὰρ ἂν ἡ ἀνθρώπου διάνοια μόνη
5 ἀντέσχε πρὸς τοσαύτην ἐφοδὸν ἐχθρῶν.

Στίχ. 9. «Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστός ὁ Κύριος».

Ὡσπερ τῶν ὄψων αἱ γεύσεις σαφῶς παριστῶσι τῆς ἐνού-
σης αὐτοῖς ποιότητος μετ' αὐτοῦ ἡδέος τὸ γλυκὺ, οὕτω καὶ
τῶν θείων χαρισμάτων ψιλὰ οὐ μᾶλλον ἐπαγγελίαι τὴν δύ-
10 ναμιν ἐρμηνεύουσιν, ἀλλ' εἰ γένοιτό πῶς τινὰς καὶ εἰς πείραν
ἐλθεῖν, τότε δὴ μᾶλλον εἴσονται, καὶ μάλα σαφῶς τῆς ἐνούσης
αὐτοῖς χάριτος τὴν ἐνέργειαν. Οὐκοῦν τοῖς ἀγεύστοις ἔτι τῆς
τοῦ Θεοῦ γαληνότητος εὐ μάλα προσφωνητέον· «Γεύσασθε
καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστός ὁ Κύριος».

15 Στίχ. 9. «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν».

Τί οὖν ἄρα τὸ ἐπέκεινα πρὸς ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπί-
αν τοῦ παντάπασιν ὀρέγοντος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; Ὁ γὰρ
ἐπ' αὐτῷ θέμενος τὴν ἐλπίδα, πάντῃ τε καὶ πάντως τρισμακά-
ριος εἶη. «Ἀγαθὸν γὰρ τὸ ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον, φησὶν, ἢ ἐλπί-
20 ζειν ἐπ' ἄρχοντας, οἷς οὐκ ἔστιν σωτηρία». Σαθρὰ μὲν καὶ εὐ-
διάκλαστος ἡ ἐπ' ἀνθρώπου ἐλπίς, ἀσφαλῆς δὲ καὶ μένουσα
πάντῃ τε καὶ πάντως ἡ ἐπὶ τῷ τῶν ὅλων Θεῷ.

Στίχ. 10. «Φοβήθητε τὸν Κύριον πάντες
οἱ ἅγιοι αὐτοῦ».

25 Τοῖς ἁγίοις ἤδη καὶ ἀγαθοῖς τὴν φρένα, καὶ τὸν τῶν ὅλων
εἰδόσι Θεόν, εἰκότως ἐπιφωνεῖ τό, «Φοβήθητε τὸν Κύριον,
πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ». Ἀλλ' ἴσως ἐκεῖνο ἐρεῖ τις Εἶτα πῶς,

Στίχ. 8. « Ἄγγελος Κυρίου θὰ περικυκλώσει », κ.λ.π.

“Όταν οἱ ἅγιοι ἀντιμετωπίζουν πειρασμούς, παρουσιάζει ἄγγελους οἱ ὅποιοι τοὺς κεντρίζουν νὰ φανοῦν γενναῖοι καὶ νὰ μποροῦν νὰ ἀποτρέπουν τὶς ἐπιθέσεις ἐκείνων ποὺ εἶναι ἰσχυρότεροί τους. Γιατὶ ἡ σκέψη τοῦ ἀνθρώπου δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἀντέξει μόνη τῆς στήν τόσο μεγάλη ἔφοδο τῶν ἐχθρῶν.

Στίχ. 9. « Γευθεῖτε καὶ πεισθεῖτε ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός ».

“Όπως οἱ γεύσεις τῶν τροφῶν δείχνουν καθαρὰ τὴν ποιότητά τους μαζὶ μὲ τὴν γλυκύτητα, ἔτσι καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῶν θείων χαρισμάτων τὸ ἐρμηνεύουν ὄχι ἀπλὲς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐὰν συμβεῖ κάποιος νὰ λάβουν κατὰ κάποιο τρόπο πείρα, τότε μᾶλλον θὰ γνωρίσουν, καὶ πολὺ καθαρὰ μάλιστα, τὴν ἐνέργεια τῆς χάριτος ποὺ ὑπάρχει μέσα τους. “Ὡστε λοιπὸν σ’ αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀκόμα ἄγευστοι τῆς γαλήνης τοῦ Θεοῦ, πρέπει πολὺ ὀρθὰ νὰ φωνάζουμε· « Γευθεῖτε καὶ μάθετε, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός ».

Στίχ. 9. « Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐλπίζει στὸν Θεό ».

Τί εἶναι ἄραγε μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν πραότητα καὶ φιλάνθρωπία ἐκείνου ποὺ παρέχει κάθε βοήθεια σ’ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν; Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀναθέτει σ’ αὐτὸν τὴν ἐλπίδα του εἶναι ὀπωσδήποτε καὶ σὲ κάθε περίπτωση τρισμακάριος. Γιατὶ λέγει· « Εἶναι καλὸ νὰ στηρίζει κανεὶς τὶς ἐλπίδες του στὸν Κύριο, παρὰ στοὺς ἄρχοντες, στοὺς ὁποίους δὲν ὑπάρχει σωτηρία »¹². Ἡ ἐλπίδα σὲ ἄνθρωπο εἶναι σάπια καὶ εὐθραυστη, ἐνῶ ἡ ἐλπίδα στὸν Θεὸ τῶν ὅλων εἶναι ὀπωσδήποτε καὶ πάντοτε ἀσφαλῆς καὶ μόνιμη.

Στίχ. 10. « Φοβηθεῖτε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ εὐσεβεῖς καὶ ἀφοσιωμένοι σ’ αὐτόν ».

Στοὺς ἤδη ἁγίους καὶ σώφρονες καὶ ποὺ γνωρίζουν τὸν Θεὸ τῶν ὅλων εὐλογα φωνάζει τὸ, « Φοβηθεῖτε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ ἅγιοι αὐτοῦ ». Ἄλλ’ ἴσως κάποιος νὰ πεῖ ἐκεῖνο· Καὶ πῶς, πές

εἰπέ μοι, τοῖς ἡγιασμένοις ἤδη τό, «Φοβήθητε τὸν Κύριον», ἐπιφθέγγεται; Ἔστιν γὰρ ὅλως ἐφικτὸν ἀγίοις εἶναί τισιν, οὐπω τὸν θεῖον ἐν ἑαυτοῖς ἐσχηκόσι φόβον; Εἶτα πῶς τοῦτο οὐκ ἄμαθές; Πεφόβηνται γὰρ πρῶτον, εἴθ' οὕτω γεγόνασιν ἅγιοι.
 5 Καὶ ἡ τῶν πραγμάτων τάξις ἀναγκαῖον ἔχει τουτονὶ τὸν λόγον. Τί οὖν ἄρα φαμέν; Τό, Φοβήθητε, τέθεικεν ἐν τούτοις ἀντὶ τοῦ, Θαυμάσατε, ἤγουν καταπλάγητε. Καθάπερ ἀμέλει ὁ προφήτης Ἀμβακούμ τὰς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θαυμάζων οἰκονομίας, «Κύριε», φησὶν, «εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου καὶ
 10 ἐφοβήθην, κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην».

Στίχ. 11. «Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπέινασαν».

Διαπίπτει ἐνίοτε τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἀδοκίμους δέχεται τὰς μεταβολάς, ὡς τὸν χθὲς πλούσιον, ἐσχάτη πτωχεία περιπεσεῖν, καὶ τὸν τρυφῶντα, ἄρτου λείπεσθαι στενοῦ. Ἀσφαλές
 15 γὰρ ἡ δέβαιον ἐν ἀνθρωπίνοις οὐδέν.

[«Οἱ ζητοῦντες τὸν Θεόν», τουτέστιν οἱ ἀγαπῶντες αὐτόν, καὶ τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ κατακολουθεῖν σπουδάζοντες, καὶ κατορθοῦν ἐθέλοντες τά, οἷς αὐτὸς ἐπιγάννυται (δῆλον δὲ ὅτι πάντα τρόπον ἀρετῆς), οὐκ ἂν δεηθεῖεν πώποτε τῶν
 20 ἀναγκαίων εἰς ζωὴν. Ἐψεται γὰρ αὐτοῖς, ὡς ἀγαθουργεῖν ἠρημένοις, τὰ παρὰ Θεοῦ, καὶ χαρισμάτων τῶν ἄνωθεν πλουσία διανομὴ καὶ τῶν ἐπιγείων ἢ μέθεξις οὐκ εἰς τρυφᾶς ἀποφέρουσα κοσμικάς, ἐπιμετροῦσα δὲ μᾶλλον ταῖς τοῦ σώματος χρεῖαις τὸ ἀποχρῶν εἰς ζωὴν.]

25 Στίχ. 12. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου».

Διδασκαλίαν ἐθνῶν περιτίθεται, ἥς πρῶτον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ εἶναί φησι, δεύτερον, τὸ μὴ καταλαλεῖν τῶν ἀδελφῶν, τρίτον, δόλου παντὸς παύειν τὰ χεῖλη, τέταρτον, ἀπο-

μου, λέγει στους ἤδη ἁγιασμένους τό, «φοβηθεῖτε τὸν Κύριο»; Εἶναι δηλαδή γενικὰ δυνατὸν ποτὲ νὰ ὑπάρχουν κάποιοι ἅγιοι, πού νὰ μὴ ἔχουν μέσα τους τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ; Καὶ πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι δεῖγμα ἀμάθειας; Γιατὶ πρῶτα ἔδειξαν τὸν σεβασμὸν τοὺς πρὸς αὐτόν, καὶ ἔπειτα ἔγιναν ἅγιοι. Καὶ ἡ τάξις τῶν πραγμάτων αὐτὴ κατ' ἀνάγκη τὴ λογικὴ ἔχει. Τί θὰ ποῦμε λοιπόν; Τὸ, «Φοβηθεῖτε», τὸ εἶπε ἐδῶ ἀντὶ τοῦ, «Θαυμάστε», δηλαδή νοιώστε κατάπληξη. Ὅπως δηλαδή ὁ προφήτης Ἀββακούμ, θαυμάζοντας τὴν οἰκονομία τοῦ Σωτήρα μας γιὰ τὸν κόσμον, λέγει· «Ἄκουσα, Κύριε, τὴ φωνή σου καὶ φοβήθηκα, κατανόησα τὰ ἔργα σου καὶ κυριεύθηκα ἀπὸ κατάπληξιν»¹³.

Στίχ. 11. «Πλούσιοι ἔγιναν φτωχοὶ καὶ πείνασαν».

Τὰ ἀνθρώπινα πολλὰς φορὰς ξεπέφτουν καὶ δέχονται ἀνέλπιστες μεταβολές, ὥστε αὐτὸς πού χθὲς ἦταν πλούσιος, νὰ πέφτει σὲ ἔσχατη φτώχεια, καὶ αὐτὸς πού ἔκανε ζωὴ ἀπολαύσεων, νὰ στερεῖται ἀκόμα καὶ τὸ ψωμί. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀσφαλὲς καὶ σίγουρο στὰ ἀνθρώπινα.

[«Αὐτοὶ πού ἀναζητοῦν τὸν Θεόν», δηλαδή αὐτοὶ πού τὸν ἀγαποῦν καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἴχνη του, καὶ θέλουν νὰ ἐφαρμόσουν αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς εὐαρεστεῖται (δηλαδή κάθε πράξις ἀρετῆς), δὲν θὰ στερηθοῦν ποτὲ τὰ ἀναγκαῖα στὴ ζωὴ. Γιατὶ θὰ ἀκολουθήσουν αὐτούς, ἐπειδὴ ἀρέσκονται νὰ κάνουν ἀγαθοεργίες, αὐτὰ πού παρέχει ὁ Θεός, δηλαδή καὶ πλούσια χορηγία χαρισμάτων ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ ἡ ἀπόλαυση τῶν ἐπιγείων, ἡ ὁποία δὲν ὀδηγεῖ σὲ κοσμικὰς ἀπολαύσεις, ἀλλὰ περιλαμβάνει ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος πού πρέπει νὰ ζήσει.

Στίχ. 12. «Ἐλάτε, παιδιὰ μου, καὶ ἀκούστε με».

Παραθέτει διδασκαλία γιὰ τὰ ἔθνη, τῆς ὁποίας πρῶτο εἶναι, λέγει, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, δεύτερον, τὸ νὰ μὴ κακολογοῦν τοὺς ἀδελφούς, τρίτον, νὰ παῦσουν τὰ χεῖλη τους κάθε δόλο,

χήν παντός κακοῦ καὶ ἐπιτήδευσιν ἀγαθοῦ, ἐπὶ πᾶσι τούτοις, εἰρήνης ἀντέχεσθαι, εἰρήνη δὲ ὁ Χριστός. Τούτων δὲ τὴν ἐπιτήδευσιν, ζωὴν εἶναι λέγει καὶ ἡμέρας ἀγαθὰς.

Στίχ. 13. «Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν;».

5 «Τίς», ἄρα, φησὶν, «ἔστιν ἄνθρωπος», τουτέστιν λογικός τε καὶ συνετός, ὃς δὴ καὶ βούλεται τὴν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας ἀποκερδαῖναι ζωὴν, καὶ τυχεῖν εὐημερίας ἀκαταλήκτου καὶ μακρᾶς; Ἡκέτω τῶν ἐμῶν ἀκροασόμενος λόγων, ἀπλού-
10 σται γὰρ τοῖς τῆς ἐννόμου ζωῆς ἐρασταῖς «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Μόνον ἔστω ποιητῆς ἔργων ὁ διδασκόμενος. Ὁ γὰρ
τοὶ μεμαθηκώς, εἶτα δρᾶς τῶν ἀρίστων οὐδὲν, ἔοικε φαύλη τε καὶ ἀλμιάδι γῆ, δεχομένη μὲν παρὰ τῶν γηπόνων σπέρματα,
15 τικτούση δὲ παντελῶς οὐδέν. Ὁ δὲ λόγων ἀκροατῆς καὶ ποιητῆς ἔργων, παρεικάζοιτο ἂν εἰκότως εὐκάρπῳ τε καὶ γονιμωτάτῃ γῆ.

Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος οὐρανικός τε καὶ συνετός, ὁ θέλων ζωὴν, οὐ τὴν κοινήν ταύτην, ἣν καὶ τὰ ἄλογα ζῆ, ἀλλὰ τὴν
20 ὄντως ζωὴν, τὴν θανάτῳ μὴ διακοπτομένην; Ἔστι δὲ ἡ ὄντως ζωὴ ὁ Χριστός οὐκοῦν καὶ ἡ ἡμετέρα ἐν αὐτῷ διαγωγή, ζωὴ ἐστὶν ἀληθινή.

Στίχ. 14. «Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ».

Τὸ μὲν οὖν θύραν ἐπιθεῖναι τῇ γλώττῃ, καὶ μὴ ἔαν ἀσχη-
25 μόνως τοὺς πρὸς ἡμῶν ἰέναι λόγους, κατόρθωμά ἐστι καὶ εὐκαρπία σοφῆς καὶ ἀγίας ψυχῆς. Χρὴ δὲ παραιτεῖσθαι καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων δυσφημίας τε καὶ ψευδορκίας, ψιθυρισμούς, καταλαλιάς, λαιδορίας, αἰσχρολογίας, εἰκαιμουθίας,

τέταρτον, ἀποχή ἀπὸ κάθε κακὸ καὶ ἐνασχόληση μὲ τὸ ἀγαθόν, καὶ πέρα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν εἰρήνην· καὶ εἰρήνην βέβαια εἶναι ὁ Χριστός. Ἡ ἐνασχόληση μὲ αὐτὰ λέγει εἶναι ζωὴ καὶ ἡμέρες καλές].

Στίχ. 13. «Ποιὸς ἄνθρωπος ὑπάρχει πού θέλει τὴ ζωή;».

«Ποιὸς ἄραγε ἄνθρωπος ὑπάρχει», λέγει, δηλαδή λογικὸς καὶ συνετός, πού νὰ θέλει νὰ κερδίσει τὴν στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες ζωὴ καὶ νὰ ἔχει εὐτυχία ἀτελείωτη καὶ μακρὰ; Ἄς ἔρθει νὰ ἀκούσει τὰ λόγια μου, ἄς ἀπλώσει τὸ νόμο, ἄς ἐγκαταστήσει μέσα του τὴ σωτήρια γνώση. Γιατὶ ἔχουν ἐτοιμασθεῖ γιὰ τοὺς ἔραστὲς τῆς σύμφωνης μὲ τὸν νόμο ζωῆς, «αὐτὰ πού μᾶτι δὲν εἶδε, καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε, καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν συνέλαβε»¹⁴. Ἄρκει μόνον αὐτὸς πού διδάσκεται νὰ εἶναι ἐκτελεστὴς ἔργων. Γιατὶ αὐτὸς πού τὰ ἔχει μάθει, καὶ στὴ συνέχεια δὲν ἐφάρμοσε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ἄριστα, μοιάζει μὲ ἄχρηστη καὶ ἀλμυρὴ γῆ, ἣ ὁποία δέχεται βέβαια τοὺς σπόρους τῶν καλλιεργητῶν, ἀλλὰ δὲν παρᾶγει ἀπολύτως τίποτε. Ἀντίθετα ἐκεῖνος πού ἀκούει τὰ λόγια καὶ τὰ ἐφαρμόζει, εὐλογα θὰ μπορούσε νὰ παρομοιασθεῖ μὲ εὐκαρπη καὶ γονιμώτατη γῆ.

Ποιὸς ἄνθρωπος εἶναι οὐράνιος καὶ γνωστικός, πού θέλει ζωὴ, ὄχι αὐτὴν τὴν κοινὴ πού κάνουν καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, ἀλλὰ τὴν πραγματικὴ ζωὴ, ἣ ὁποία δὲν διακόπτεται μὲ τὸν θάνατο; Καὶ πραγματικὴ βέβαια ζωὴ εἶναι ὁ Χριστός. Λοιπὸν καὶ ὁ δικὸς μας τρόπος ζωῆς στὸ ὄνομα αὐτοῦ, εἶναι ζωὴ ἀληθινή.

Στίχ. 14. «Σταμάτησε τὴ γλῶσσα σου ἀπὸ τὰ κακόλογα».

Τὸ νὰ βάζουμε θύρα στὴ γλῶσσα καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφήνουμε νὰ βγάζει μὲ τρόπο ἀπρεπῆ τὰ λόγια μας, εἶναι κατόρθωμα καὶ εὐκαρπία σοφῆς καὶ ἁγίας ψυχῆς. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποφεύγουμε πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα τὶς βλασφημίες καὶ ψευδορκίες, τὰ κουτσομπολιά, τὶς κατακρίσεις, τὶς βρισιές, τὶς αἰσχρολογίες, τὶς ἀπερισκεψίες καὶ τὶς βωμολοχίες, καὶ μᾶλλον νὰ εὐλογοῦμε καὶ

εὐτραπελίας, εὐλογεῖν δὲ μᾶλλον, καὶ μὴ καταρᾶσθαι καὶ ταῖς εἰς Θεὸν ὑμνωδίαις μονονουχὶ καταρυσθίμειν τὴν γλῶτταν, λαλεῖν ἀλήθειαν πρὸς τὸν πλησίον, ἀποπαύειν δὲ τὰ χεῖλη τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον. Δόλος δὲ ἐστὶν τὸ ψεῦδος καὶ ἡ
5 ἀπάτη καὶ συκοφαντία καὶ διαβολαὶ τὸ ἀληθὲς οὐκ ἔχουσαι.

Στίχ. 15. «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν».

Ἐπειδὴ ἀρχὴ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν, ἡ ἀναχώρησις τῶν κακῶν, ἐστὶν ὅτε οὐ κακοποιεῖ μὲν τις, οὐ μὴν οὐδὲ ἀγαθοποιεῖ.

10 Στίχ. 16. «Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν».

Ἐφορᾶ μὲν τοὺς δικαίους ὁ Κύριος, καὶ τῆς ἄνωθεν ἐποπτείας ἀξιοῖ τοὺς τὰ αὐτοῦ [αὐτῶ] φρονεῖν ἠρημένους. Ἀνευρύνει δὲ καὶ τὸ οὐς ταῖς παρ' αὐτῶν ἰκετείαις. Ἐπιφέρει τε τὸ
15 πρόσωπον ἐπὶ τοὺς τῶν φαύλων ἐργάτας, οὐχ ἵνα μᾶλλον ὠφελῇ διὰ τῆς ἐποπτείας αὐτοῦς, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπὶ τῶν δικαίων ἐλέγομεν, ἀλλ' ἵν' ἐκ γῆς ἐξολοθρεύσειεν αὐτῶν τὸ μνημόσυνον· γῆς δὲ οὐχὶ πάντως τῆς ὑπὸ πόδας ἡμῖν κειμένης, ἐκείνης δὲ μᾶλλον περὶ ἧς φησὶν ὁ Σωτὴρ· «Μακάριοι οἱ προ-
20 εῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν». Οὐ γὰρ βάσιμος τοῖς πονηροῖς ἡ ἄνω πόλις, οὔτε μὴν τῶν ἀγίων ὁ κληρὸς ἐκνεμηθήσεταιί τινι τῶν φιλαμαρτημόνων· μερὶς γὰρ οὐδεμία πιστῶ μετὰ ἀπίστου, καθ' ἃ γέγραπται. Ἐφορᾶ τοίνυν, φησὶν, τοὺς δικαίους ὁ Κύριος ἰλαρῶ δηλονότι βλέμματι, καθ' ἃ καὶ φιλό-
25 παις πατήρ ἐπιτηρῶν πανταχοῦ μὴ ἄρα πως περιπταίσειαν σκανδάλοις βιωτικοῖς [διαβολικοῖς], ἧγον ἀλώσιμοι γένοιτο τοῖς ἐκείνου βρόχοις, διανευρούμενοι δὲ μᾶλλον τῇ παρ' αὐτοῦ χάριτι, ὡς πᾶν ὅτιοῦν τῶν ἀρίστων ἀμογητὶ διατρέχουσιν.

νά μὴ καταρώμαστε, καὶ νά συνηθίζουμε κατὰ κάποιο τρόπο τὴν γλῶσσα μας στὶς ὑμνωδίες πρὸς τὸν Θεό, νά λέμε τὴν ἀλήθεια στὸν πλησίον μας, καὶ νά ἐμποδίζουμε τὰ χείλη μας νά μὴ λέμε τίποτε τὸ δόλιο. Γιατὶ δόλος εἶναι τὸ ψέμα καὶ ἡ ἀπάτη καὶ ἡ συκοφαντία καὶ οἱ διαβολές πού δὲν εἶναι ἀληθινές.

Στίχ. 15. «Ἐπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ κάνε αὐτὸ πού εἶναι καλό».

Ἐπειδὴ ἀρχὴ γιὰ νά κάνουμε τὸ καλὸ εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ κακὰ, μερικὲς φορὲς δὲν κάνει βέβαια κάποιος κακό, ἀλλὰ οὔτε καὶ καλό.

Στίχ. 16. «Τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένα στοὺς δίκαιους, καὶ τὰ αὐτιά του ἀνοιχτὰ στὴ δέησή τους».

Ὁ Κύριος ἐπιβλέπει βέβαια τοὺς δίκαιους καὶ κάνει ἄξιους τῆς οὐράνιας ἐπίβλεψης ἐκείνους πού ἐπέλεξαν νά πιστεύουν σ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τεντώνει τὸ αὐτί του στὶς παρακλήσεις τους, ἐνῶ ἀντίθετα στρέφει τὸ πρόσωπό του σ' αὐτοὺς πού κάνουν τὸ κακό, ὅχι βέβαια γιὰ νά τοὺς ὠφελήσει μὲ τὴν ἐπίβλεψή του, ὅπως εἶπαμε καὶ γιὰ τοὺς δίκαιους, ἀλλὰ γιὰ νά ἐξαλείψει ἀπὸ τὴ γῆ τὴν ἀνάμνησή τους. Ἐπὶ τὴ γῆ ὅχι ὅπωςδήποτε ἐκείνη πού βρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, ἀλλὰ ἐκείνη μᾶλλον γιὰ τὴν ὁποία λέγει ὁ Σωτήρας· «Εἶναι μακάριοι οἱ πρᾶοι, γιατί αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»¹⁵. Γιατὶ δὲν εἶναι προσιτὴ στοὺς κακοὺς ἢ οὐράνια πόλη, οὔτε φυσικὰ ἢ κληρονομία τῶν ἁγίων θὰ δοθεῖ σὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, δὲν ὑπάρχει καμμιά σχέση τοῦ πιστοῦ μὲ τὸν ἄπιστο ¹⁶. Ἐπιβλέπει λοιπόν, λέγει, τοὺς δίκαιους ὁ Κύριος μὲ χαρωπὸ βλέμμα, σὰν τὸν πατέρα πού ἀγαπᾷ τὰ παιδιά του, προσέχοντας παντοῦ, μὴ τυχόν καὶ πέσουν σὲ σκάνδαλα βιωτικὰ (διαβολικὰ), δηλαδή νά μὴ συλληφθοῦν στὶς παγίδες τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ ἐνδυναμούμενοι μὲ τὴ δική του χάρη, νά διανύουν χωρὶς κόπο κάθε τι πού εἶναι ἄριστο. Στρέφει

Ἐπιφέρει δὲ τὸ πρόσωπον τοῖς πονηροῖς, ὡς ἂν νοοῖτο Δεσπότης πλημμελοῦσιν οἰκέταις καὶ προσκεκροκόσιν αὐτῷ πολυτρόπως, σκληρόν τε καὶ ἀμειδῆς ἐνερείδων τὸ ὄμμα καὶ οἷον ἀπειλοῦν αὐτοῖς, ὡς ὅσον οὐδέπω, ἤγουν παραντίκα, 5 τὰς ἐσχάτας ὑπομένουσι δίκας.

Γ' Ὅτι καὶ ἐτοιμότητα κατανεύει Θεὸς ταῖς τῶν ἀγαπώντων αὐτὸν ἰκετείαις, καὶ εἰς πέρας αὐτοῖς τὸ πολύευκτον ἐκδιδάξει τὰ αἰτήματα, διαδείκνυσι σαφῶς. Δύο γὰρ τίθησιν ἰσάμιλλά τε καὶ ἰσοπαλῆ δωρήματα, τό τε εἰσακοῦσαί 10 φημι τὸν Θεὸν τῆς δικαίων εὐχῆς, καὶ τὸ ἀπαλλάττειν αὐτοὺς οὐκ ἐκ μιᾶς ἀπλῶς, ἀλλ' ἐξ ἀπάσης θλίψεως, αἵπερ ἂν αὐτοῖς συμβαίνουσιν. Ὀνίνησι δὲ διὰ τούτου σφόδρα. Καθίστησι γὰρ εἰς ἀγαθοργίαν εὐτολμωτάτως καὶ νεανικῶς, οὐ παρέργως ἰόντας εἰς τοῦτο, οὔτε μὴν ἀτημελῶς καὶ 15 ῥαθυμῶς, ἀλλὰ σπουδῆς τῆς προθυμοτάτης ἀξιοῦντας τὸ σῶμα, καὶ πρὸς ἔφεσιν ἀναβαίνοντας τοῦ χρεῖναι τληπαθεῖν ὑπὲρ γε τοῦ κατορθοῦν ἅπερ ἂν ἀρέσκει Θεῷ].

Στίχ. 18. «Ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων ἐρρούσατο αὐτούς».

Οὐκ ἐκ μιᾶς, ἀλλ' ἐξ ἀπάσης αὐτῶν θλίψεως αὐτοὺς 20 ἐρρούσατο. Καθίστησι γὰρ εἰς ἀγαθοργίαν εὐτολμωτάτους, πρὸς ἔφεσιν ἀναβαίνοντας τοῦ τληπαθεῖν.

Στίχ. 19. «Ἐγγὺς ὁ Κύριος».

Πειρᾶται ἐνταῦθα δεικνύειν, ὅτι οὐκ ἄπεστι τῶν ἀγίων ὁ Θεός, σύνεστι δὲ μᾶλλον αὐτοῖς διαπαντός. «Θεὸς γὰρ 25 ἐγγίζων ἐγώ εἰμι», λέγει.

Στίχ. 20. «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων».

Ἄει οἱ τῶν φαύλων ἐργάται τοὺς ὀδόντας ἐπιτρίζουσι τοῖς εὐαγγελικῆν κατορθοῦσι ζωὴν καὶ θηριοπρεπῶς ἐπι-

ὅμως τὸ πρόσωπό του στοὺς κακοὺς μὲ τὴν ἔννοια πού ὁ δεσπότης στρέφεται πρὸς τοὺς ὑπηρέτες πού ἁμαρτάνουν καὶ ἔρχονται σέ σύγκρουση μαζί του μὲ πολλοὺς τρόπους, καρφώνοντας τὸ βλέμμα του σκληρὸ καὶ ἀγέλαστο, καὶ ἀπειλώντας τους κατὰ κάποιο τρόπο, ὅτι ὅπου νᾶναι, δηλαδή ἀμέσως, θὰ ὑποστοῦν τὶς πιὸ βαρύτερες ποινές.

[Ὅτι βέβαια μὲ μεγάλη προθυμία συγκατανεύει ὁ Θεὸς στὶς παρακλήσεις αὐτῶν πού τὸν ἀγαποῦν καὶ φέρνει τὰ αἰτήματά τους σὸ πολυπόθητο τέλος, τὸ δείχνει καθαρά. Γιατὶ ἀναφέρει δύο ἐφάμιλλα καὶ ἰσόπαλα δωρήματα, καὶ τὸ ὅτι εἰσακούει, ἐννοῶ, ὁ Θεὸς τὴν προσευχὴ τῶν δικαίων καὶ τοὺς ἀπαλάσσει, ὄχι ἀπλῶς ἀπὸ μία, ἀλλὰ ἀπὸ κάθε θλίψη πού τοὺς συμβαίνει, καὶ μὲ αὐτὸ τοὺς ὠφελεῖ πάρα πολύ. Γιατὶ τοὺς κάνει πάρα πολὺ τολμηροὺς πρὸς ἀγαθοεργία, καὶ νὰ ἀσκοῦν αὐτὴν μὲ νεανικὴ ὁρμή, καὶ ὄχι ὡς πάρεργο, οὔτε φυσικὰ μὲ ἀδιαφορία καὶ ὀκνηρία, ἀλλὰ νὰ διαθέτουν μὲ πολὺ μεγάλη προθυμία τὸ σῶμα τους, καὶ νὰ φτάνουν στὴν ἐπιθυμία νὰ θέλουν νὰ ὑποφέρουν προκειμένου νὰ κατορθώσουν αὐτὰ πού θέλει ὁ Θεός].

Στίχ. 18. «Τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ ὅλες τὶς θλίψεις τους».

Δὲν τοὺς ἀπάλλαξε μόνο ἀπὸ μία, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλες τὶς θλίψεις τους. Γιατὶ τοὺς κάνει πάρα πολὺ τολμηροὺς γιὰ ἀγαθοεργία, φτάνοντας στὴν ἐπιθυμία καὶ νὰ ὑποφέρουν.

Στίχ. 19. «Ὁ Κύριος εἶναι κοντά».

Ἐδῶ προσπαθεῖ νὰ δείξει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι πάντοτε μαζί τους. Γιατὶ λέγει: «Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς πού βρίσκεται κοντά»¹⁷.

Στίχ. 20. «Οἱ θλίψεις τῶν δικαίων εἶναι πολλές».

Πάντοτε αὐτοὶ πού κάνουν τὰ κακὰ τρίζουν τὰ δόντια τους ἐναντίον ἐκείνων πού ἐφαρμόζουν τὴν εὐαγγελικὴ ζωὴ, καὶ φέρονται ἐναντίον τους μὲ μανία σὰν τὰ θηρία. Τοὺς παροτρύ-

μαίνονται. Παρατρύνει δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς κατασωρεύειν τὰς τῶν ἁγίων θλίψεις· πλὴν ἐξ αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος.

Στίχ. 21. «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὀσᾶ αὐτῶν».

5 «Ὅσᾶ» τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις λέγει, τὰς ἐπὶ παντὶ πράγματι καλῶ τε καὶ ἀγαθῶ. Ὡς γὰρ ὀσῶν δίχα τῶν αἰσθητῶν οὐκ ἂν συσταίῃ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, οὕτως οὐδ' ἀνθρώπου ψυχὴ κατὰ τὴν φύσιν αὐτῆς τῶν ἀγαθῶν, μὴ τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας ἐρωμένας ἔχουσα καὶ κατ' οὐδένα τρόπον
10 συντεθραυσμένας. Ἐν μὲν τοῖς φιλαμαρτήμοσιν καὶ φιληδόνοις καὶ ταῖς τοῦ παρόντος βίου τύρβαις ἐνειλημμένοις καὶ συντετριμμένοις πῶς ἔστιν ἤδη τὰ τῆς ψυχῆς ὀσᾶ; Τὰ δέ γε τῶν ἁγίων ὁ Κύριος φυλάττει, ὡς μὴδ' ὀσῶν ἐξ αὐτῶν ὑπομεῖναι τινα συντριβήν, ἢ τῆς τοῦ διαβόλου σκαιοτήτος ἐπενεχθείσης αὐτοῖς, ἢ ἀνθρώπων πονηρῶν κατεξανιστάντων αὐτοῖς θορύβους καὶ περιστάσεις καὶ διωγμούς. «Οὐαὶ γὰρ τῷ κόσμῳ», φησὶν ὁ Σωτὴρ, «ἀπὸ τῶν σκανδάλων· ἀνάγκη γὰρ τοῦ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα».

20 Στίχ. 23. «Καὶ οὐ μὴ πλημμελήσουσι πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτόν».

Τὸ μὴδ' ὄλως πλημμελεῖν, οὐδενὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἀρμόσειεν ἂν. «Πολλὰ γὰρ παιόμεν ἅπαντες», καὶ, «Ἀπὸ ῥύπου καθαρὸς οὐδεὶς, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ἢ ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς». Τετήρηται δὲ μόνῳ τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ Θεὸς
25 γὰρ ἦν ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς. Ἐξω γε μὴν καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα τοῦ πλημμελεῖν, παραιτούμενοι τὰ φορτικὰ καὶ δύσοιστα καὶ πρὸς θάνατον ἄγοντα τῶν πλημμελημάτων. Οὐ γὰρ πᾶσα ἁμαρτία πρὸς θάνατον (κατὰ τὴν ἁγίου φωνήν).

18. Ματθ. 18, 7.

18α. Ἰακ. 3, 2.

νει μάλιστα και ὁ Σατανᾶς νὰ αὐξάνουν τὶς θλίψεις τῶν ἁγίων, ὅμως ὁ Κύριος θὰ τοὺς γλυτώσει ἀπὸ αὐτούς.

Στίχ. 21. «Ὁ Κύριος φυλάγει ὅλα τὰ ὄστᾶ τους».

«Ὁστᾶ» ὀνομάζει ὅλες τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, πού ὑπάρχουν σὲ κάθε προᾶγμα καλὸ καὶ ἀγαθό. Ὅπως δηλαδή χωρὶς τὰ ὄρατᾶ ὄστᾶ δὲν μπορεῖ νὰ συσταθεῖ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ἔτσι οὔτε ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ κάνει κάποιο καλό, ἐὰν δὲν ἔχει δυνατὲς τὶς ἐνέργειές της καὶ κατὰ κανένα τρόπο καταβεβλημένες. Στούς φίλους βέβαια τῆς ἁμαρτίας καὶ στοὺς φιλήδονους, καὶ σὲ ἐκείνους πού εἶναι παραδομένοι σὲ ἀπολαύσεις τῆς παρούσας ζωῆς καὶ ἔχουν συντριβεῖ, πῶς εἶναι πιά τὰ ὄστᾶ τῆς ψυχῆς; Ἀντίθετα τὰ ὄστᾶ τῶν ἁγίων ὁ Κύριος τὰ φυλάσσει, ὥστε κανένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ μὴ ὑποστῆ κάποια συντριβή, εἴτε ἀπὸ τὴ βάνουση κακότητα τοῦ διαβόλου πού ξέσπασε πάνω σ' αὐτὰ, ἢ ἀπὸ ἀνθρώπους κακοὺς, οἱ ὁποῖοι κίνησαν ἐναντίον τους θορύβους καὶ ἀνώμαλες καταστάσεις καὶ διωγμούς. Γιατὶ λέγει ὁ Σωτήρας: «Ἀλλοίμονο στὸν κόσμο, ἀπὸ τὰ σκάνδαλα: γιατί εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔρθουν τὰ σκάνδαλα»¹⁸.

Στίχ. 23. «Καὶ δὲν θὰ πέσουν σὲ πλημμέλημα ὅλοι ὅσοι ἐλπίζουν σ' αὐτόν».

Τὸ νὰ μὴ ἁμαρτήσουν καθόλου, δὲν ταιριάζει σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς: «Γιατὶ κάνουμε πολλὰ πταίσματα ὅλοι»^{18α}, καί: «Κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτία, οὔτε καὶ ἂν ἡ ζωὴ του στῆ γῆ εἶναι μὰ μόνο ἡμέρα»^{18β}. Αὐτὸ βρίσκει ἐφαρμογὴ μόνο στὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστό: γιατί ἦταν Θεός, μὲ τὴν μορφὴ τῆ δικῆ μας. Καὶ ἐμεῖς βέβαια μπορούμε νὰ μείνουμε ἔξω ἀπὸ τοῦ νὰ ἁμαρτάνουμε, ἐὰν ἐγκαταλείψουμε τὰ ἐνοχλητικὰ καὶ ἀφόρητα πλημμελήματα πού μᾶς ὀδηγοῦν στὸν θάνατο. Γιατὶ (σύμφωνα μὲ τὰ θεῖα λόγια) δὲν εἶναι κάθε ἁμαρτία θανάσιμη.

186. Ἰωβ 14, 4 ἐ.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΔ΄.

Στίχ. 1. [«Δίκασον, Κύριε».

Δικάζεται πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὁ τῶν ὄλων κριτῆς καὶ οἷόν τινα μεσίτην τοῦ πράγματος γενέσθαι βούλεται τὸν ἐν στοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν. Ἄλλ' ὃ γε θεσπέσιος Δαβὶδ δύσσοον ἀληθῶς τὸ χρῆμα εἰδώς, προσέπιπτε Θεῷ λέγων· «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου». Νικᾶ γὰρ κρινόμενος καὶ περιέσται ῥαδίως τῶν ἐγκαλουμένων, ἐνόχους ὄντας ἀποδεικνύς. Οἱ δὲ δὴ Χριστὸν ἀδικήσαντες, 10 νοσηθεῖεν ἄν, ὡς ἔφην, τῶν Ἰουδαίων οἱ δῆμοι. Ἀπέστειλε μὲν γὰρ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ μετὰ τοὺς οἰκέτας αἰτήσοντα παρ' αὐτῶν τοὺς τοῦ ἀμπελῶνος καρπούς, οἱ δέ, καίτοι τὸν κληρονόμον ἰδόντες, πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν ἀπεδώκασιν αὐτῷ].

15 Στίχ. 1. «Πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με».

Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως πεπολεμήκασιν αὐτῷ καὶ τοῦ εἶναι Θεὸν καὶ Υἱὸν Θεοῦ, τό γε ἦκον εἰς αὐτούς, ἐκπέμποντες. Καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τῶν ὑπερόγκων θαυμάτων ἀποτελεσθὴν ὁρῶντες αὐτὸν διασύρειν ἀπετόλμων, «Ἐν Βεελζε- 20 βούλ», λέγοντες, «ἄρχοντι τῶν δαιμόνων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια». Καὶ οὔτε πιστεύειν ἤθελον αὐτοί, γεγόνασι δὲ καὶ ἐμπόδιον ἑτέροις Ἐφη γοῦν ὁ Χριστός· «Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαί, ὅτι ἤρατε τὴν κλειδα τῆς γνώσεως, οὔτε ὑμεῖς εἰσέρχεσθε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε». Ἐφα- 25 σκον δῆπου καὶ τοῖς ὄχλοις περὶ αὐτοῦ· «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί ἀκούετε αὐτοῦ;».

Στίχ. 3. [«Ἐκχεον ῥομφαίαν».

Ἵτι γὰρ οὐκ ἔπεμψεν ἀπλῶς κατ' αὐτῶν ῥομφαίαν, ἀλλ' οἷον ἐξέχεε ποταμίου νάματος δίκην, ἀνιδρωτὶ κατο-

ΨΑΛΜΟΣ 34ος

Στίχ. 1. [«Δίκασε, Κύριε».

Δικάζεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ὁ κριτὴς τῶν ὄλων, καὶ σὰν κάποιο μεσίτη τῆς ὑπόθεσης θέλει τὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό. Ὁ θεσπέσιος ὅμως Δαβίδ, γνωρίζοντας ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι δύσκολο, παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ λέγοντας· «Νᾶ μὴ προχωρήσεις σὲ κρίση μὲ τὸν δοῦλο σου»¹⁹. Γιατὶ κρινόμενος νικᾷ, καὶ ὑπερισχύει εὐκόλα αὐτῶν ποῦ τὸν κατηγοροῦν, ἀποδεικνύοντας ὅτι εἶναι ἔνοχοι. Ἐκεῖνοι βέβαια ποῦ ἀδίκησαν τὸν Χριστὸ θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν, ὅπως εἶπα, τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ ὁ Πατέρας ἔστειλε τὸν Υἱό του, μετὰ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες, γιὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς καρπούς τοῦ ἀμπελώνα, ἐνῶ αὐτοί, ἂν καὶ εἶδαν τὸν κληρονόμο, τοῦ ἀνταπέδωσαν κακὰ ἀντὶ καλῶν].

Στίχ. 1. «Κύριε, πολέμησε αὐτοὺς ποῦ μὲ πολεμοῦν».

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς τὸν πολέμησαν, ἀπορρίπτοντας, ὅσο ἐξαρτῶταν ἀπὸ αὐτούς, καὶ τὸ ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπὶ πλέον, καὶ ὅταν ἀκόμα τὸν ἔβλεπαν νὰ κάνει τόσο μεγάλα θαύματα, προσπαθοῦσαν νὰ τὸν διασύρουν, λέγοντας ὅτι μὲ τὸν Βεελζεβούλ, τὸν ἀρχηγὸ τῶν δαιμόνων, διώχνει τὰ δαιμόνια. Καὶ οὔτε οἱ ἴδιοι ἤθελαν νὰ πιστέψουν, ἀλλὰ γίνονταν καὶ ἐμπόδιο στοὺς ἄλλους. Εἶπε λοιπὸν ὁ Χριστός· «Ἀλλοίμονο σὲ σᾶς τοὺς νομικούς, γιατί πήρατε τὸ κλειδί τῆς γνώσεως, καὶ οὔτε σεῖς μπαίνετε, ἀλλὰ καὶ ἐμποδίζετε αὐτοὺς ποῦ ἔρχονται νὰ μποῦν»^{19α}. Καὶ φυσικὰ ἔλεγαν στὰ πλήθη γι' αὐτόν· «Ἔχει δαιμόνιο, καὶ εἶναι μανιακός. Γιατὶ τὸν ἀκοῦτε»²⁰.

Στίχ. 3. [«Γύμνωσε τὴ ρομφαία σου».

Ὅτι βέβαια δὲν ἔστειλε ἀπλῶς ἐναντίον τους ρομφαία, ἀλλὰ καὶ ἔχυσε κατὰ κάποιον τρόπο αὐτὴν ἐπάνω τους σὰν νερὸ

20. Λουκᾶ 11, 52.

ψόμεθα, τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀναμετροῦσαντες συμφορὰς. Μετὰ γάρ τοι τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρόν, ἔργον γεγόνασι ῥομφαίας· δεδαπάνηνται γὰρ τοῖς ξίφεσι τῶν καταπιπρόντων πόλεις τε ὁμοῦ καὶ κώμας. Καὶ τοῦτο αὐτοῖς προμεμή-
 5 νυκεν ὁ Σωτὴρ λέγων· «Ὅταν ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε ἐρεῖτε τοῖς ὄρεσι, Καλύψατε ἡμᾶς, καὶ τοῖς βουνοῖς, Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς». Εἰς τοσοῦτον γὰρ ἀθλιότητος καὶ ἀνηκέστου συμφορᾶς τὰ τῶν Ἰουδαίων κατηνέχθη πράγματα, ὥστε πολὺν δὴ τι τὸ ἄμεινον ἦν αὐ-
 10 τοῖς ὑπὸ πετρῶν καὶ ὄρων συνθραύεσθαι μᾶλλον, ἢ τοῖς ἀνημέροις ξίφεσι τῶν φονῶντων περιπεσεῖν. Ὅτι δὲ καὶ συνεκλείσθησαν, τουτέστι πεπολιόρκηνται, πάλιν ἡμᾶς ὁ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἱστορίας διδάξει λόγος. «Οὐκοῦν σύγκλεισον», φησὶν, «ἐξ ἐναντίας τῶν καταδιωκόντων με»].

15 **Στίχ. 4.** «Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν μου».

Τὴν οὕτω πικρὰν καὶ τό γε ἦκον εἰς αὐτοὺς ἀδιάφυκτον τῷ Σωτῆρι στήσαντες πάγην, οἷα τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις περιβαλόντες αὐτόν, ἠσχύνθησαν καὶ ἐνετραπή-
 20 σαν, ὅταν κατασεΐσας ὡς Θεὸς τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἤγειρεν τὸν ἑαυτοῦ ναόν. Ἀνεβίω γὰρ ἐκ νεκρῶν καὶ ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν. Τότε δὴ, τότε κατησχύνθησαν μὲν καὶ ἐνετραπήσαν, ὡς ἔφην, ἀπεστράφησαν δὲ καὶ εἰς τὰ ὀπίσω.

25 **Στίχ. 4.** «Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω».

Ἐπεὶ δὲ οὐ προσήκαντο τὴν πίστιν, ἀλλ' ἔκ τε τῶν ἐναντίων ἐζήτησαν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, ἀπεστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω· γεγόνασι γὰρ ἀπόβλητοι, καὶ θεοστρυγεῖς ἐκπεπτώκασι τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος, ἄγευστοι τῶν τῆς ἐπιδημίας
 30 μεμενήκασιν ἀγαθῶν, καὶ πρὸς τούτοις πᾶν εἶδος ἀνηκέστου συμφορᾶς αὐτοῖς ἐπενήνεκται. Καὶ πεπλήρωτο τὸ γε

ποταμοῦ, θὰ τὸ δοῦμε χωρὶς κόπο, μετρώντας τις συμφορὲς τῶν Ἰουδαίων. Καὶ πράγματι μετὰ τὴ σταῦρωση τοῦ Σωτήρα ἔγιναν ἔργο τῆς ρομφαίας, γιατί σκοτώθηκαν μὲ τὰ ξίφη ἐκείνων ποὺ κατέκαψαν πόλεις καὶ χωριά. Καὶ αὐτὸ τοὺς τὸ προανήγγειλε ὁ Σωτήρας λέγοντας· «Ὅταν δεῖτε τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ περικυκλώνεται ἀπὸ στρατόπεδα, τότε θὰ πεῖτε στὰ ὄρη· Σκεπάστε μας καὶ στὰ βουνὰ· Πέσετε ἐπάνω μας»^{20α}. Γιατὶ σὲ τέτοιο σημεῖο ἀθλιότητος καὶ ἀνεπανόρθωτης συμφορᾶς εἶχαν ξεπέσει τὰ πράγματα τῶν Ἰουδαίων, ὥστε ἦταν πολὺ προτιμότερο σ' αὐτοὺς νὰ συντριβοῦν ἀπὸ πέτρες καὶ βουνὰ, παρά νὰ πέσουν στὰ ἀνήμερα ξίφη τῶν φονιάδων. Ὅτι ὅμως καὶ ἀποκλείσθηκαν, δηλαδὴ πολιορκήθηκαν, θὰ μᾶς τὸ διδάξει πάλι ὁ λόγος τῆς ἱστορίας. Γιατὶ λέγει· «Λοιπὸν φράξε τὸ δρόμο τους, ὥστε νὰ βρεθοῦν ἀπέναντί σου αὐτοὶ ποὺ μὲ καταδιώκουν».

Στίχ. 4. «Ὁ Ἄς ἀτιμασθοῦν καὶ ἃς καταντροπιασθοῦν αὐτοὶ ποὺ ζητοῦν τὴν ψυχὴ μου».

Ὅταν ἔστησαν τὴν τόσο ὀδυνηρὴ καί, ὅσο ἐξηρητῶταν ἀπὸ αὐτοὺς, ἀναπόφευκτη παγίδα στὸν Σωτήρα, δένοντάς τον κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τις παγίδες τοῦ θανάτου, καταξευτιλήσθηκαν καὶ καταντροπιάσθηκαν, ὅταν, συγκλονίζοντας ὡς Θεὸς τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, ἀνάστησε τὸν ναὸ του. Γιατὶ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ Πατέρα του καὶ Θεό. Τότε ἀκριβῶς ἀτιμᾶσθηκαν καὶ καταντροπιάσθηκαν, ὅπως εἶπα, καὶ στράφηκαν πρὸς τὰ πίσω.

Στίχ. 4. «Ὁ Ἄς στραφοῦν πρὸς τὰ πίσω».

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν δέχθηκαν τὴν πίστη, ἀλλὰ ζήτησαν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τὴν ψυχὴ του, στράφηκαν πρὸς τὰ πίσω, γιατί ἔγιναν θεομίσητοι καὶ ἀποβλήθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μὲ τὸν Θεό, δὲν γεύθηκαν τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἐρχομοῦ, καὶ ἐπὶ πλέον ἔπεσε ἐπάνω τους κάθε εἶδος συμφορᾶς. Ἔτσι ἐκπληρώθηκε ἐκεῖνο

20α. Λουκᾶ 21, 20-23 καὶ 30.

γραμμένον ἐπ' αὐτοῖς· «Καθὼς ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι τὸ ἀνταπόδομά σου ἀνταποδοθήσεται εἰς κεφαλὴν σοι»· καὶ πάλιν, «Οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ, πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ». Ἡ γὰρ συνέβη παθεῖν αὐτούς, εἰς 5 δόσι λέγειν περιττὸν οἶμαί που. Αἰσχυρῆναι δὲ καὶ ἐντραπῆναι συνέβη, καὶ μὴν καὶ ὀπίσω πεσεῖν καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τῷ Σατανᾷ, οὗ τοῖς στρατηγήμασιν ἀκολουθήσαντες οἱ Ἰουδαῖοι, σταυρῶ παρέδωσαν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς Φαίη δ' ἂν, οἶμαί, τίς καὶ 10 οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, καὶ τοῖς ἀνοσίοις αἰρετικοῖς πρέπον ὅτι μάλιστα, τὴν τῶν προ κεμένων στίχων ἀρμόσαι δύναμιν.

Στίχ. 5. [*«Γενηθήτωσαν ὡσεὶ χνοῦς»*].

Εἶρηται που παρὰ Θεοῦ δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν περὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ὅτι «Διασπερῶ αὐτούς εἰς πάν- 15 τα ἄνεμον». Οὐ γάρ τοι μεμενήκασιν ἐν ταῖς αὐτῶν πόλεσί τε καὶ χώραις, ἐσκορπίσθησαν δὲ μᾶλλον καὶ ἐπηλύται γεγονάσι ξένοι καὶ πάροικοι καὶ διαριπτούμενοι πανταχοῦ. Οὐκοῦν εἶεν ἂν ὡς χνοῦς ὁ παντὶ πνεύματι παράφορος καὶ εὐρίπιστος. Οὕτω γάρ που καὶ ὁ Ψάλλων ἐτέρωθί που περὶ 20 αὐτῶν φησιν· «Οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἢ ὡσεὶ χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς»].

Στίχ. 5. «Καὶ ἄγγελος Κυρίου ἐκθλίβων αὐτούς».

Καὶ τὸ ἔτι τούτου φορτικώτερον· ἀγγέλου γὰρ ἐπιπίπτοντος καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἐπισωρεύοντος θλίψιν, ταῖς 25 ἀπασῶν ἐσχάταις ὑποκείσονται συμφοραῖς. Οὕτως ἀνηρησθαί φαμεν καὶ τὰ τῶν Αἰγυπτίων πρωτότοκα· καὶ μὴν καὶ τὰς τῶν Ἀσσυρίων ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας, ὅτε Ῥαψάκης παλιμφήμους ἠφίει φωνὰς καὶ τῆς θείας ὑπεροχῆς ἀνοσίως κατεθρασύνετο. «Ἐξῆλθεν γὰρ ἄγγελος

πού ἦταν γραμμένο σ' αὐτούς· «Ὅπως ἔκανες, ἔτσι θὰ συμβεῖ καὶ σὲ σένα ἢ ἀνταπόδοσή σου, ἢ ὁποῖα θὰ πέσει στὸ κεφάλι σου»²¹. Καὶ πάλι· «Ἀλλοίμονο στὸν παράνομο, γιατί θὰ τοῦ συμβοῦν κακὰ ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του»²². Αὐτὰ δηλαδή πού τοὺς συνέβησαν, εἶναι περιττὸ, νομίζω, νὰ τὰ πῶ σ' αὐτούς πού τὰ γνωρίζουν. Ὅμως συνέβη νὰ ντραποῦν καὶ νὰ στραφοῦν, καὶ μάλιστα νὰ πέσουν πίσω, ἀκόμα καὶ αὐτὰ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα ὁ Σατανᾶς, τοῦ ὁποίου τὶς πανουργίες ἀκολουθώντας οἱ Ἰουδαῖοι, παρέδωσαν στὸ σταυρὸ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς. Νομίζω ὅμως, ὅτι θὰ μπορούσε κάποιος νὰ πεῖ, καὶ ὄχι σκόπιμα, ὅτι τὸ νόημα τῶν ἐξεταζόμενων στίχων ταιριάζει πάρα πολὺ καὶ στοὺς ἀνόσιους αἰρετικούς

Στίχ. 5. «Ἄς γίνουν σὰν τὸ χνούδι».

Ἔχει εἰπωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες γιὰ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραήλ· «Θὰ τοὺς διασκορπίσω σὲ ὅλους τοὺς ἀνέμους»²³. Καὶ πράγματι δὲν ἔμειναν στὶς πόλεις καὶ στὶς χῶρες τους, ἀλλὰ διασκορπίστηκαν καὶ ἔγιναν πρόσφυγες ξένοι καὶ πάροικοι καὶ παραπεταμένοι παντοῦ. Ἔγιναν δηλαδή σὰν χνούδι πού παρασύρεται εὐκόλα ἀπὸ κάθε ἄνεμο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ Ψαλμωδὸς λέγει κάπου γι' αὐτούς τὰ ἑξῆς· «Δὲν θὰ εὐδοκμήσουν ἔτσι οἱ ἀσεβεῖς, ὅπως δὴποτε ὄχι, ἀλλὰ θὰ γίνουν σὰν τὸ χνούδι πού τὸ ἀρπάζει ὁ ἄνεμος ἀπὸ τῆ γῆ»²⁴.

Στίχ. 5. «Καὶ ἄγγελος τοῦ Κυρίου νὰ τοὺς συνθλίβει».

Καὶ τὸ πιὸ βαρύτερο ἀπὸ αὐτό· γιατί, ἐνῶ πέφτει ἐπάνω τους ὁ ἄγγελος καὶ ἐπισωρεύει ὅλη τὴ θλίψη τους, θὰ βρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὶς πιὸ φοβερὲς συμφορὲς. Ἔτσι λέμε ὅτι θανατώθηκαν καὶ τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες τῶν Ἀσσυρίων, ὅταν ὁ Ραψάκης ἐκσφενδόνιζε ὑβριστικὰ λόγια καὶ ἀποθρασυνόταν μὲ τρόπο ἀνίερο ἀπέναντι στὴν ὑπεροχὴ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει· «Βγῆκε ἄγγελος Κυρίου καὶ θα-

23. Ἰεζ. 5, 10.

24. Ψαλμ. 1, 4. -

Κυρίου», φησίν, «καὶ ἀνεΐλεν ἐκ τῆς παρεμβολῆς τῶν ἀλλοφύλων ῥπε' χιλιάδας».

Στίχ. 6. «Γενηθήτω ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκότος».

Εὐρήσομεν πλεισταχοῦ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς προστάγμασιν τῆς αὐτοῦ παρουσίας, τῆς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ φημί, τὴν ὄνησιν ἐναργῆ καθιστῶντα καὶ λέγοντα· «Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἐλήλυθα». Ἀπειθήσαντες τοίνυν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ ἀληθινῷ καὶ τὸν τῆς ἑαυτῶν διανοίας καμμύοντες ὀφθαλμόν, μεμενήκασι ἐν σκότῳ. Καὶ τοῦτο ἡμῖν προφητικῶς ἄνωθεν ἀνεκκράγει λόγος· «Ὑπομεινάντων γὰρ αὐτῶν», φησίν, «φῶς, ἐγένετο αὐτοῖς σκότος· μέιναντες αὐγῆν, ἐν ἄωρὶ περιεπάτησαν». Τὸ δέ, «ὑπομεινάντων», φησὶν ἀντὶ τοῦ, «προσοδοκησάντων».

15 Στίχ. 6. «Καὶ ἄγγελος Κυρίου καταδιώκων αὐτούς».

Περιολισθαίνουσι τοίνυν καὶ ἐν σκότῳ βαδίζουσι, συνελάνοντος καὶ εἰς τοῦτο αὐτοῦς ἀγγέλου Θεοῦ. Οὐ γὰρ δὴ συμπράττουσι αὐτοῖς, ὡς ἔφην, αἱ λογικαὶ τε καὶ ἅγαι δυνάμεις, ἀντανίστανται δὲ μᾶλλον ὡς μεμισημένοις 20 παρὰ Χριστοῦ καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἐκσεσοδημένοις.

Στίχ. 7. «Ὅτι δωρεᾶν ἔκρυψάν μοι διαφθοράν».

Ἐγκαλεῖν ἔχοντες μηδὲν, εἰς τοσοῦτο καὶ σκαιότητος ἐν- 25 νοιῶν καὶ μὴν καὶ θράσους καὶ ἀνοσίων καθήκοντο τολμημάτων, ὥστε καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς αὐτῷ διαπῆξαι πάγην, καίτοι λέγοντι σαφῶς· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; Εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι;». Ἐνθα δὲ ὅλως οὐκ ἦν ἁμαρτίας εὐρεσις, ἐκεῖ που πάντως

νάτωσε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῶν ἀλλοφύλων ἑκατὸν ὀγδόντα πάντε χιλιάδες»^{24α}.

Στίχ. 6. «Ἴσως γίνεαι ὁ δρόμος τοὺς σκοτεινός».

Θὰ βροῦμε τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό σὲ πολλὰ ἀπὸ τὶς εὐαγγελικὰς ἐντολὰς τῆς παρουσίας του, ἐννοῶ στὸν ἐδῶ κόσμος, νὰ παρουσιάσει ὁλοκάθαρα τὴν ὠφέλεια καὶ νὰ λέγει· «Ἐγὼ ἔχω ἔρθει στὸν κόσμος αὐτὸν ὡς φῶς»²⁵. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἔδειξαν ἀνυπακοή σ' αὐτὸν ποὺ ἦταν ἀληθινὸ φῶς, καὶ ἔκλεισαν τὸ μάτι τῆς διάνοιάς τους, ἔμειναν μέσα στὸ σκοτάδι. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ διακήρυττε οὐράνιος λόγος μὲ στόμα προφητικόν· γιατί λέγει· «Ἐνῶ αὐτοὶ περίμεναν φῶς, ἔγινε σ' αὐτοὺς σκοτάδι, καὶ ἐνῶ περίμεναν αὐγή, περπάτησαν μέσα σὲ βαθὺ σκοτάδι»²⁶. Τὸ «ὑπέμειναν», τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «περίμεναν».

Στίχ. 6. «Καὶ ἄγγελος τοῦ Κυρίου τοὺς καταδίωκε».

Ἐνῶ λοιπὸν ξεστράτιζαν καὶ βάδιζαν στὸ σκοτάδι, τοὺς ἀκολουθοῦσε καὶ σ' αὐτὸ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ. Γιατί δὲν συνεργάζονται μὲ αὐτούς, ὅπως εἶπα, οἱ λογικὰς καὶ οἱ ἅγιες δυνάμεις, ἀλλὰ μᾶλλον ἀντιμάχονται αὐτούς, ἐπειδὴ εἶναι μισημένοι ἀπὸ τὸν Χριστό καὶ ἔχουν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μὲ αὐτόν.

Στίχ. 7. «Μοῦ ἔστησαν κρυφὰ καὶ χωρὶς λόγου παγίδα γιὰ νὰ μὲ ἐξοντώσουν».

Χωρὶς νὰ ἔχουν τίποτε νὰ τὸν κατηγορήσουν, ἔφτασαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ὀλέθριων σκέψεων καὶ βέβαια καὶ θράσους καὶ ἀνιερῶν πράξεων, ὥστε νὰ τοῦ στήσουν παγίδα καὶ θανάτου καὶ ἐξολόθρευσης, ἃν καὶ ἔλεγε καθαρὰ· «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς μπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξει γιὰ ἁμαρτία; Ἐὰν λέγω τὴν ἀλήθεια, γιατί ἐσεῖς δὲν μὲ πιστεύετε»²⁷. Ὅμως ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἁμαρτία, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε ἐκδηλώνεται καὶ τὸ μῖσος τῶν διω-

26. Ἰησ. 59, 9.

27. Ἰω. 8, 46.

ἔστιν τῶν διωκόντων τὸ μῖσος ἀπροφάσιστον παντελῶς.
 Ἐδραν δὲ καὶ βάσιν, ἤγουν ἀφορμὴν, τὸ φονᾶν οὐκ ἔχει.

Στίχ. 7. «Μάτην ὠνείδισαν τὴν ψυχὴν μου».

Ἐὰρ οὐ δωρεάν, οὐ μάτην αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ὠνείδιζον,
 5 ποτὲ μὲν Σαμαρείτην καὶ φιλοπότην εἶναι διαβεβαιούμε-
 νοι, ποτὲ δὲ καὶ δαιμόνιον ἔχειν λέγοντες καὶ πλανᾶν τοὺς
 ὄχλους, καὶ μὴν καὶ ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἐργάζεσθαι τὰς θεο-
 σημείας; Οὐκοῦν ἀλοῖεν ἂν εἰκῆ καὶ μάτην ἐπ' αὐτῷ θρα-
 συστομήσαντες Ἰουδαῖοι καὶ λαλήσαντες κατὰ τοῦ Θεοῦ
 10 ἀδικίαν, ἄραντές τε τὸ κέρας εἰς ὕψος, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλ-
 λοντος φωνήν.

Στίχ. 8. [«Ἐλθέτω αὐτῷ παγίς ἣν οὐ γινώσκει».

Ἦν γὰρ οὐκ ἐγίνωσκον παγίδα, οὐκ ἂν πώποτε προσε-
 δόκησαν, αὐτοῖς συμβῆσεσθαι συμφοράς, αὐταὶ κατέλα-
 15 βον αὐτούς. Ἐκβέβληνται γὰρ τοῦ καθηγεῖσθαι λαῶν,
 μᾶλλον δὲ συνδιολώσασιν αὐτοῖς, ἔργον γεγονότες ἐχθρῶν
 ἤλωσαν καὶ πεπόρθηνται, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἐσχάτων αὐ-
 τοῖς συνέβη κακῶν;].

Στίχ. 8. «Καὶ ἡ θήρα ἦν ἔκρουσαν, συλλαδέτω
 αὐτούς».

20

Ἡ θήρα ἦν ἔκρουσαν τῷ Χριστῷ, αὕτη συνέλαβεν αὐ-
 τούς, καὶ τῇ ἰδίᾳ παγίδι συνεπεπτώκασιν. Τεθήρανται γὰρ,
 ὡς ἔφην, ὑπενηνεγμένοι ταῖς δίκαις, καὶ πεπτώκασιν ὑπὸ
 τὸ λίνον τῆς θείας ὀργῆς· ὡς γὰρ φησιν ὁ Παρομιαστής,
 25 «Οὐκ ἀδίκως ἐκτείνεται δίκτυα περρωτοῖς· αὐτοὶ γὰρ οἱ
 φόνου μετέχοντες θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς κακά, ἡ δὲ κατα-
 στροφή ἀνδρῶν παρανόμων κακὴ». Γέγραπται δὲ πάλιν
 «Ὁ κυλίαν λίθον, ἐφ' ἑαυτὸν κυλίει».

κτῶν ἐντελῶς ἀπροφάσιστα. "Ομως ἔδρα καὶ βάση, δηλαδή ἀφορμή, ὁ θάνατός του δὲν ἔχει.

Στίχ. 7. «"Αδικα κατηγόρησαν τὴν ψυχὴ μου».

"Αραγε δὲν κατηγοροῦσαν χωρὶς λόγο καὶ ἄδικα τὴν ψυχὴν του, ἄλλοτε βεβαιώνοντας ὅτι εἶναι Σαμαρείτης καὶ φιλοπότης, καὶ ἄλλοτε λέγοντας ὅτι ἔχει δαιμόνιο καὶ παραπλανᾷ τὰ πλήθη, καὶ μάλιστα ὅτι κάνει τὰ θαύματα μὲ τὸν Βεελζεβούλ; Θὰ συλληφθοῦν λοιπὸν ὅτι χωρὶς λόγο καὶ ἄδικα μίλησαν μὲ αὐθάδεια γι' αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ κατηγόρησαν τὸν Θεὸ γιὰ ἀδικία, σηκώνοντας ψηλὰ τὸ κέρασ²⁸, σύμφωνα μὲ τὴν φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ.

Στίχ. 8. «"Ας πιάσει ἡ παγίδα αὐτὸν ποὺ δὲν γνωρίζει».

Ἡ παγίδα ποὺ δὲν γνώριζαν, δὲν θὰ μποροῦσαν ποτὲ νὰ περιμένουν ὅτι θὰ τοὺς προξενοῦσε συμφορές, αὐτὲς ποὺ τοὺς βρῆκαν. Γιατὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἡγέτες τῶν λαῶν, καὶ μᾶλλον χάθηκαν καὶ αὐτοὶ μαζί μὲ ἐκείνους, ἔγιναν ἐργάτες τῶν ἐχθρῶν, αἰχμαλωτίσθηκαν καὶ λεηλατήθηκαν, ἀλλὰ καὶ ποιὸ ἀπὸ τὰ χειρότερα κακὰ δὲν τοὺς συνέβη;

Στίχ. 8. «Ἡ παγίδα ποὺ ἔκρουσαν γιὰ μένα,
ἃς συλλάβει αὐτούς».

Ἡ παγίδα ποὺ ἔστησαν στὸν Χριστό, αὐτὴ ἔπιασε ἐκείνους, καὶ ἔπεσαν ὅλοι μαζί στὴ δική τους παγίδα. Γιατὶ συνελήφθησαν, ὅπως εἶπα, καὶ ὑποβλήθηκαν σὲ δίκες, καὶ ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὸ πατητήρι τῆς θείας ὀργῆς. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Παροιμιαστής, «Δὲν ἀπλώνονται ἄδικα δίχτυα στὰ φτερωτά, γιατί αὐτοὶ ποὺ συμμετέχουν σὲ φόνους, θησαυρίζουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους κακά, καὶ τὸ τέλος τῶν παράνομων ἀνδρῶν εἶναι κακό»²⁹. Γιατὶ ἔχει ἐπίσης γραφεῖ: «Αὐτὸς ποὺ κυλάει πέτρα, τὴν κυλάει ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του»³⁰.

30. Παροιμ. 26, 27.

Στίχ. 9. «Ἡ δὲ ψυχὴ μου ἀγαλλιάσεται
ἐπὶ τῷ Κυρίῳ».

Χρηναί φημι διαμεμνησθαι τῶν λόγων ὧν ἐποίησάμην
ἐν ἀρχαῖς τοῦ ψαλμοῦ. Ἔφην γὰρ ὅτι τὸ Χριστοῦ πρόσωπον
5 εἰσκεκόμισται τῆς Ἰουδαίων ἀνοσιότητος μονονουχὶ κατα-
κεκραγός, πλὴν τοὺς τῇ κακώσει πρέποντας οὐ παραιτού-
μενον λόγους, ἀνθρωπίνως δὲ μᾶλλον ἢ θεοπρεπῶς διαλε-
γόμενον πλεισταχοῦ διὰ τὸ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας
μυστήριον. Ἴδου γάρ, ἰδου κἀνθάδε ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ τοῦ
10 Πατρὸς εὐφραίνεσθαί φησιν, ὡς παρ' αὐτοῦ δηλονότι σε-
σωσμένος. Εὐρήσομεν δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ἀποστό-
λους, οἳ καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γεγόνασι τοῦ Λόγου,
καὶ ταμίαι γνήσιοι τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων, ἐγηγέρθαι λέ-
γοντες αὐτὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, δόξαν τε καὶ κυ-
15 ριότητα λαβεῖν, ὑποταγέντων αὐτῷ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.

Στίχ. 10. «Πάντα τὰ ὀσᾶ μου ἐροῦσι», κ.τ.λ.

Ὅταν τι λέγῃ Χριστὸν ἀνθρωπίνως, τοῦτο ἡμεῖς ἀρπά-
ζομεν εἰς ὄνησιν ἑαυτῶν. Τί δὲ δὴ καὶ φησιν; «Πάντα τὰ
ὀσᾶ μου ἐροῦσι· Κύριε, Κύριε, τίς ὁμοίός σοι;». Ὅμοιον
20 ὡσεὶ καὶ ἔφη τυχόν· Ἐξ ὅλης δυνάμεως καὶ ἰσχύος καὶ ἐξ
αὐτῶν ὥσπερ τῶν ἐκ βάθους μυελῶν ποιήσομαι τὴν ὁμο-
λογίαν· ἀπαράβλητον εἰς ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν
ἀνατίθησιν [οἱ] τῷ τῶν ὅλων κρατοῦντι καὶ βασιλεύοντι.

Στίχ. 10. «Ῥυόμενος πτωχὸν ἐκ χειρὸς
στερεωτέρων αὐτοῦ».

Γενικὸς ὁ λόγος καὶ ἀληθὴς κατὰ πάντων. Τὸν γὰρ πτω-
χὸν τῷ πνεύματι καὶ συνεσταλμένον ἔχοντα τὸ φρόνημα,
καὶ πᾶσαν ἐπὶ Θεῷ θέμενον τὴν ἐλπίδα, καταδιάζονται τε
καὶ διαρπάζουσιν, βαρβάρων ἀγροίων ἐπιτηδῶντες δίκην,
30 ἄνδρες ἀλιτήριοι καὶ διαβολικῶν σκεμμιάτων ὑπουργοὶ καὶ

Στίχ. 9. «Ἡ ψυχὴ μου θὰ γεμίσει ἀγαλλίαση γιὰ τὴ σωτηρίᾳ
ποῦ μοῦ χάρισε ὁ Κύριος».

Πρέπει, λέγω, νὰ θυμηθοῦμε τὰ λόγια ποῦ ἔγραψα στὴν ἀρχὴ τοῦ ψαλμοῦ. Γιατὶ εἶπα, ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ παρουσιάζεται νὰ κραυγάζει κατὰ κάποιον τρόπο ἐναντίον τῆς ἀσέβειας τῶν Ἰουδαίων, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποφεύγει τοὺς λόγους ποῦ ταιριάζουν στὴν κἀκωση, μιλώντας σὲ πολλὰς περιπτώσεις μὲ ἀνθρώπινο μᾶλλον τρόπο, παρὰ ὅπως πρέπει σὲ Θεό, λόγω τοῦ μυστηρίου τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας. Γιατὶ νά, νὰ καὶ ἐδῶ λέγει ὅτι νοιώθει εὐφροσύνη γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀπὸ τὸν Πατέρα. Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι ὑπῆρξαν αὐτόπτες καὶ ὑπηρέτες τοῦ Λόγου καὶ γνήσιοι ταμίες τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων, νὰ λένε ὅτι ἀναστήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ ὅτι ἔλαβε δόξα καὶ ἐξουσία, ἀφοῦ ὑποτάχθηκαν σ' αὐτὸν ὅλοι οἱ ἐχθροὶ του³¹.

Στίχ. 10. «Ὅλα τὰ ὀσῶ μου θὰ ποῦν», κ.τ..

Ὅταν κάτι κάνει λόγο γιὰ τὸν Χριστὸ μὲ τρόπο ἀνθρώπινο, αὐτὸ ἐμεῖς τὸ ἀρπάζουμε γιὰ τὴν ὠφέλειά μας. Τί λέγει λοιπόν; «Ὅλα τὰ ὀσῶ μου θὰ ποῦν· Κύριε, Κύριε, ποιὸς εἶναι ὁμοιος μὲ σένα;». Εἶναι σὰν νὰ λέγει· Μὲ ὅλη μου τὴ δύναμη καὶ ἰσχύ, καὶ σὰν μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν μυαλῶν τῶν ὀσῶν μου θὰ κάνω τὴν ὁμολογία. Ἀσύγκριτη σὲ ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπία τὴν ἀφιερώνει σ' αὐτὸν ποῦ εἶναι Κύριος τῶν ὅλων καὶ βασιλείας.

Στίχ. 10. «Σώζει τὸν φτωχὸ ἀπὸ τὸ χέρι πρὸ δυνατῶν
ἀπὸ αὐτόν».

Ὁ λόγος εἶναι γενικὸς καὶ ἀληθινὸς σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις. Γιατὶ αὐτὸν ποῦ εἶναι φτωχὸς στὸ πνεῦμα καὶ ἔχει μειωμένη νοημοσύνη καὶ στηρίζει ὅλες τὶς ἐλπίδες του στὸν Θεό, τὸν καταπιέζουν καὶ τὸν λεηλατοῦν, ὀρμώντας ἐπάνω του σὰν ἄγριοι βάρβαροι, ἄνδρες πανοῦργοι καὶ ὑπηρέτες διαβολικῶν ἀπο-

δαμονιώδους μανίας ἐκμεμεστωμένοι· καὶ προσέτι τούτοις καὶ αὐτὴ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ἢ ἀπηνεστάτη πληθὺς. Ἐπιτρίζουσι γὰρ τοὺς ὀδόντας τοῖς εὐδοκμεῖν ἐθέλουσιν καὶ τοῖς θείοις νόμοις εὐήμιον ὑπέχουσι τὸν αὐχένα.
5 Πλὴν οὐ κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν πάντως τὸ τῶν πραγμάτων ἔρχεται πέρασ· σώζει γὰρ τοὺς δικαίους ὁ πανσθενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος.

Στίχ. 11. «Ἀναστάντες μοι μάρτυρες ἄδικοι,
ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἠρώτων με».

10 Ἐνταῦθα σαφῶς τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀνοσιότητος διαμνημονεύει Χριστὸς καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πεπαρωνημένων ποιεῖται κατάλογον. Σεσυκοφαντήκασιν μὲν γὰρ αὐτὸν Πιλάτῳ προσάγοντες οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταί. Εἰσεκόμισαν γὰρ ψευδομαρτυροῦντάς τινας· «Οὗτος ἔφη, ὅτι Δύναμαι
15 καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῆσαι αὐτόν». Καὶ αὐτοὶ δὲ τὰς αἰτίας εἰπεῖν ἐξαιτούμενοι δι' ἃς ἐπεφωνοῦντο, «Ἐραὶ, ἄρα, σταυροῦ αὐτόν», κατεψεύδοντο λέγοντες, ὅτι «Κωλύει φόρους διδόναι Καίσαρι, καὶ ὅτι ἀνασεῖει τοὺς ὄχλους». Σεσυκοφαντήκασι δὲ
20 καὶ πρὸ τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ καθ' ἑτέρους τρόπους ἔφασκον γὰρ τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς «Εἰ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἔλυεν τὸ Σάββατον». Διετείνοντο δὲ ὅτι καὶ δαμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται, φάγον τε καὶ οἰνοπότην, ἐνεργοῦντά τε διὰ τοῦ Βεελζεβούλ, ὠνόμαζον αὐτόν.

25 Στίχ. 12. [Ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρά».

Εὐεργετοῦντα γὰρ ἐλοιδόρουν, παρακαλοῦντα πρὸς σωτηρίαν, λίθοις ἔβαλλον αὐτόν, νουθετοῦντα πανσόφως καὶ ἐμβιδάζοντα ταῖς εἰς εὐσέβειαν ἀποκομιζούσαις τρίβοις, ὑβρίζον οἱ τάλανες, καὶ προσέτι καὶ ἐπεβουλεύοντο,
30 ὥστε καὶ ἀτεκνίαν αὐτῷ κατασκευάζειν].

φάσεων, καθώς και γεμάτοι ἀπὸ δαιμονικῆς μανίας, καὶ ἐπὶ πλέον μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ τὸ ἀδυσώπητο πλῆθος τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων. Γιατὶ τρίζουν τὰ δόντια ἐναντίον αὐτῶν ποὺ θέλουν νὰ προκόψουν καὶ ἔχουν ὑπάκουο τὸν αὐχένα τους στοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Πλὴν ὅμως τὸ τέλος τῶν πραγμάτων δὲν ἔρχεται ὅπως ὅποτε ὅπως τὸ περιμένουν· γιατί ὁ παντοδύναμος Λόγος τοῦ Θεοῦ σώζει τοὺς δίκαιους.

Στίχ. 11. «Σηκώθηκαν μάρτυρες ἀσυνείδητοι, καὶ μερωτοῦσαν γιὰ πράγματα ποὺ δὲν γνώριζαν».

Ἐδῶ ὁ Χριστὸς ἀναφέρει καθαρὰ τὴν ἀσέβεια τῶν Ἰουδαίων καὶ κατονομάζει τὰ παρανοϊκὰ ὑβριολογὰ τους ἐναντίον του. Γιατὶ τὸν συκοφάντησαν ὀδηγώντας τον στὸν Πιλάτο οἱ καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, καὶ παρουσίασαν μερικοὺς ψευδομάρτυρες ποὺ κατέθεσαν «Αὐτὸς εἶπε, Μπορῶ νὰ γκρεμίσω τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες νὰ τὸν ξαναχτίσω»³². Καὶ ἐνῶ αὐτοὶ ζητοῦσαν νὰ ποῦν τίς αἰτίες γιὰ τίς ὁποῖες φώναζαν, «Νὰ σηκώσει, νὰ σηκώσει, τὸν σταυρὸ του»³³, ψεύδονταν λέγοντας, ὅτι «ἐμποδίζει νὰ δίνουν φόρους στὸν Καίσαρα»³⁴, καὶ ὅτι ἀναταράσσει τὰ πλήθη»^{34α}. Τὸν συκοφάντησαν ὅμως καὶ μπροστὰ στὸν τίμο σταυρὸ καὶ μὲ ἄλλους τρόπους· γιατί ἔλεγαν στὰ πλήθη ποὺ ἦταν ὑποχέιρια. «Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς προερχόταν ἀπὸ τὸν Θεό, δὲν θὰ καταργοῦσε τὸ Σάββατο»³⁵. Ἐπίσης ἰσχυρίζονταν ὅτι καὶ δαιμόνιο ἔχει καὶ μανιακὸς εἶναι³⁶, καθώς καὶ φαγᾶς καὶ οἰνοπότης³⁷, καὶ ὅτι ἐνεργοῦσε μέσω τοῦ Βεελζεβούλ³⁸.

Στίχ. 12. «Μοῦ ἀνταπέδωσαν κακά».

Ὅταν λοιπὸν εὐεργετοῦσε τὸν ἔβριζαν, ὅταν τοὺς προέτρεπε γιὰ νὰ σωθοῦν, τὸν λιθοβολοῦσαν, ὅταν τοὺς συμβούλευε μὲ πολλὴ σοφία καὶ τοὺς ἔβαζε στοὺς δρόμους ποὺ ὀδηγοῦσαν στὴν εὐσέβεια, οἱ ταλαίπωροι τὸν ἔβριζαν, καὶ ἐπὶ πλέον τὸν συκοφαντοῦσαν ἀκόμα καὶ γιὰ ἀτεχνία.

35. Ἰω. 9, 16.

36. Ἰω. 10, 20.

37. Ματθ. 11, 19.

38. Ματθ. 12, 24.

Στίχ. 12. «Καὶ ἀτεκνίαν τῇ ψυχῇ μου».

Ἔθος τῇ θείᾳ Γραφῇ υἱοὺς ὀνομάζειν κατὰ μαθητείαν τῶν μυσταγωγεῖν εἰωθότων τοὺς μυσταγωγουμένους. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιστέλλων τισίν· «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ», φησίν, «διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα»· καὶ μὴν καὶ Γαλάταις· «Τεκνία, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν». Ὄνομάζοντο δὲ καὶ υἱοὶ τῶν ἁγίων προφητῶν, οἱ κατὰ διάθεσίν τε καὶ μάθησιν οἰκεῖοι καὶ προσεδρεύοντες αὐτοῖς. Ὅτι γὰρ οὐ συνεχῶ-
10 ρουν ὑπὸ Χριστοῦ μαθητεύεσθαι τινες οἱ καθηγεῖσθαι λαχόντες τῶν Ἰουδαϊκῶν ταγμάτων, σαφὲς ἂν γένοιτο κἀντεῦθεν ἀκονιτί. Προσεφῶνον μὲν γάρ, ὡς ἔφην, τοῖς ὄχλοις, ὅτι «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται, τί ἀκούετε αὐτοῦ;». Ἐτυπτον δὲ καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ἐν συνεδρίῳ πολλάκις,
15 ἐγκαλοῦντες αὐτοῖς τὴν μυσταγωγίαν.

Στίχ. 13. [«Ἐταπείνουν ἐν νηστεία τὴν ψυχὴν».

Ὅποῖος δὲ ἐστὶν ὁ πένθους τρόπος, παρὰ γε τοῖς τὴν ἁγίαν κατορθοῦν εἰωθόσι ζωὴν, οὗτος ὁ στίχος εὖ μάλα δι-
ατρανοῖ. «Ἐταπείνουν γὰρ ἐν νηστεία τὴν ψυχὴν μου», φη-
20 σί. Καὶ ἐντεῦθεν τὸν τοῦ πένθους παραχρῆμα δεικνύει καρπὸν, καὶ τῶν ἁγιοπρεπῶν ιδρώτων τὴν ὄνησιν].

Στίχ. 14. «Ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται».

Ἡ προσευχή μου», γὰρ φησιν, «εἰς κόλπον μου ἀπο-
25 στραφήσεται, τουτέστιν οὐκ ἄπρακτος, οὐδὲ ἀνήνυτος γέγονεν παρὰ Θεῶ, δεκτὴ δὲ μᾶλλον, καὶ οἷον εἰς κόλπον δοθεῖσα τοὺς ἐμούς. Εἰθίσμεθά πως ἐν κόλπῳ δέχεσθαι τὰ

39. Α' Κορ. 4, 15.

40. Γαλ. 4, 19.

Στίχ. 12. «Καὶ ἀτεκνία στήν ψυχὴ μου».

Ἡ ἁγία Γραφή συνηθίζει νὰ ὀνομάζει υἱούς, ὡς πρὸς τὴ μαθητεία, ἐκείνων πού συνηθῶς εἰσάγουν στὰ μυστήρια τοὺς μυσταγωγούμενους. Ἐλλωστε καὶ ὁ θεόπνευστος Παῦλος γράφοντας σὲ κάποιους, λέγει· «Γιατὶ ἐγὼ σᾶς γένησα στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου»³⁹. Ἐλλὰ καὶ στοὺς Γαλάτες· «Παιδιᾶ μου, γιὰ τὰ ὅποια δοκιμάζω πάλι πόνους γέννας, μέχρι πού νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»⁴⁰. Ὀνομάζονταν ἐπίσης καὶ υἱοὶ τῶν ἁγίων προφητῶν, αὐτοὶ πού, ὡς πρὸς τὴ διάθεση καὶ τὴ μάθηση, ἦταν φίλοι καὶ βρίσκονταν κοντὰ τους. Ὅτι ὅμως δὲν συγχωροῦσαν, ἐκεῖνοι πού ἔτυχε νὰ εἶναι ἡγέτες τῶν ἰουδαϊκῶν ταγμάτων, τὸ ὅτι κάποιοι διδάσκονταν ἀπὸ τὸν Χριστό, μπορεῖ νὰ γίνεῖ σαφὲς χωρὶς κόπο καὶ ἀπὸ τὸ ἐξῆς. Φώναζαν, ὅπως εἶπα, στὰ πλήθη καὶ ἔλεγαν· «Ἐχει δαιμόνιο καὶ εἶναι μανιακός· γιατί τὸν ἀκοῦτε;»^{40α}. Χτυποῦσαν ἐπίσης καὶ τοὺς ἀποστόλους πολλὰς φορές στὸ συνέδριο, κατηγορώντας τους γιὰ τὴ διδασκαλία τους.

Στίχ. 13. «Ταπείνωνα τὴν ψυχὴ μου μὲ τὴ νηστεία».

Ποιὸς εἶναι ὁ τρόπος τοῦ πένθους σ' αὐτοὺς πού συνηθίζουν νὰ ἀσκοῦν τὴν ἁγία ζωὴ, τὸ διακηρύττει ἄριστα ὁ στίχος αὐτός. Γιατὶ λέγει· «Ταπείνωνα τὴν ψυχὴ μου μὲ νηστεία». Καὶ ἀπὸ ἐδῶ δείχνει ἀμέσως τὸν καρπὸ τοῦ πένθους καὶ τὴν ὠφέλεια τῶν ἰδρώτων πού πρέπουν στοὺς ἁγίους.

Στίχ. 14. «Ἡ προσευχή μου θὰ ἐπιστρέψει στὸν κόλπο μου».

«Ἡ προσευχή μου», λέγει, «θὰ ἐπιστρέψει στὸν κόλπο μου», δηλαδή δὲν ὑπῆρξε ἄπρακτη οὔτε ἀκατόρθωτη ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον δεκτὴ, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο δόθηκε στὸν κόλπο μου. Ἐχομε συνηθίσει νὰ δεχόμαστε κατὰ κάποιο τρόπο στὸν κόλπο μας τὰ δῶρα πού μᾶς προσφέρονται ἀπὸ κάποιοι-

40α. Ἰω. 10, 20.

παρ' ὅτου οὖν προσφερόμενα δῶρα. Ὅτι γὰρ τὰς τῶν ὁσίων ἱκετηρίας προσίεται Θεός, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, αὐτοῦ λέγοντος ἐναργῶς ποτὲ μὲν, ὅτι, «Κέκραξον πρός με καὶ εἰσακούσομαί σου», ποτὲ δὲ πάλιν ἐκάστῳ τῶν προσαγόντων τὰς ἱκετηρίας, «Ἔτι σοῦ λαλοῦντος ἐρῶ. Ἴδου πάρεμι»; Ἀντὶ τοῦ, Προσευχόμενος, ἐδεχόμενην παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰς αἰτήσεις καὶ τὸν κόλπον μου ἐπλήρουν. Τοῦτο σημαντικὸν ἂν εἶη τοῦ ἐναπομεῖναι ἐκείνους τῇ ἁμαρτία· οὐδὲν γὰρ ὠφελήθησαν, φησί, τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀνοίας τὴν προσευχήν ὥσπερ εἰς ἑαυτὸν ἐπανακάμψαι ποιήσαντες.

Στίχ 14. [«Ὡς πλησίον καὶ ὡς ἀδελφόν».

Ἐκάστῳ, φησὶν, οὕτως ἀρέσειν ἐσπούδαζον, ὥστε δοκεῖν εἶναι τινα τῶν ἀγχιστέων καὶ τῶν τεταγμένων εἰς ἀδελφούς].

15 Στίχ 15. «Διесχίσθησαν, καὶ οὐ κατηνύγησαν».

Τουτέστιν ἀκαμπτῆς ἀπομεμένηκεν καὶ ἀφιλοικτίρμων ὁ νοῦς αὐτοῖς Πλὴν ἐγώ, φησὶν, οὐκ ἔγνω. Τί δὲ οὐκ ἔγνω; Τὴν αἰτίαν δηλονότι δι' ἣν αἱ μὲν μάστιγες κατερρήγγυντο, οἱ δὲ οὐ κατηνύγησαν. Οὐδὲν γὰρ, ὡς ἔφην, ἐγκαλεῖν ἔχοντες, ἐπεμαίνοντο τῷ Χριστῷ. Καὶ γοῦν ἔφασκεν ἐναργῶς «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; Εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι;». Οὐκοῦν ἁμαρτίαν ἐμαντοῦ, φησὶν, οὐδεμίαν ἔγνω.

25 Στίχ. 16. «Ἐπίερασάν με, ἐξεμυκτήρισάν με μυκτηρισμόν».

Ὁ τοῖς εὐαγγελικοῖς συγγράμμασιν ὁμιλῶν, εὐρήσει καὶ τοῦτο τολμήσαντας Ἰουδαίους κατὰ τοῦ καλέσαντος εἰς ζωὴν, δηλὸν δὲ ὅτι Χριστοῦ. Μυρίας γὰρ καὶ πικρὰς ἐπεσώρευον αὐτῷ τὰς θλίψεις, καὶ προσεῖσαν πλεισταχοῦ, δι-

ον. Γιατί, ὅτι ὁ Θεὸς δέχεται τὶς παρακλήσεις τῶν ὀσίων, πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ, ἀφοῦ ὁ ἴδιος λέγει φανερά, ἄλλοτε, «Φῶναξε δυνατὰ σέ μένα καὶ θὰ σέ ἀκούσω»⁴¹, καὶ ἄλλοτε πάλι στὸν καθένα πού προσφέρει τὶς παρακλήσεις του· «Ἐνῶ ἀκόμα ἐσὺ μιᾶς, ἐγὼ θὰ σοῦ πῶ· Νά, εἶμαι παρών»⁴². Ἀντὶ τοῦ, Προσευχόμενος, δεχόμενοι ἀπὸ τὸν Θεὸ αὐτὰ πού ζητοῦσα καὶ γέμιζα τὸν κόλπο μου. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἐκεῖνοι ἐξακολούθησαν νὰ μένουν στὴν ἁμαρτία, γιατί δὲν ὠφελήθηκαν καθόλου, λέγει, μὲ τὴν ὑπερβολικὴ μωρία, κάνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴν προσευχὴ νὰ ἐπιστρέψῃ στὸν ἑαυτό τους.

Στίχ. 14. [«Σὰν πλησίον μου καὶ σὰν ἀδελφὸ μου».

Στὸν καθένα, λέγει, ἔτσι φροντίζα νὰ εἶμαι ἀρεστὸς, ὥστε νὰ φαίνομαι ὅτι εἶμαι κάποιος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς ἀδελφούς.

Στίχ. 15. «Διασκορπίσθηκαν, καὶ δὲν συγκινήθηκαν».

Δηλαδή ὁ νοῦς τους ἔμεινε ἄκαμπτος καὶ χωρὶς ἴχνος συμπάθειας. «Ἐγὼ ὅμως», λέγει, «δὲν τὸ γνῶριζα». Τί δὲν γνῶριζα; Τὴν αἰτία δηλαδή γιὰ τὴν ὁποία τὰ μαστίγια βέβαια ἔσπαζαν, ἐνῶ ἐκεῖνοι δὲν συγκινήθηκαν. Γιατί, ὅπως εἶπα, μὴ ἔχοντας καμμιά κατηγορία ἐναντίον του, φέρονταν σὰν μανιακοὶ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πράγματι ἔλεγε φανερά· «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς μπορεῖ νὰ μὲ κατηγορήσῃ γιὰ ἁμαρτία; Καὶ ἀφοῦ σᾶς λέγω τὴν ἀλήθεια, γιατί ἐσεῖς δὲν μὲ πιστεύετε;»⁴³ Λοιπὸν ἁμαρτία, λέγει, δική μου δὲν βρῆκα καμμία.

Στίχ. 16. «Μὲ πείραζαν καὶ μὲ περιγελοῦσαν μὲ πολλὴ περιφρόνηση».

Αὐτὸς πού μελετᾷ τὰ εὐαγγελικὰ συγγράμματα, θὰ βρεῖ νὰ ἔχουν τολμήσῃ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ αὐτὸ ἐναντίον ἐκείνου πού τοὺς κάλεσε στὴ ζωὴ, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ. Μύριες δηλαδή καὶ ὀδυνηρὲς θλίψεις ἐπισώρευαν ἐναντίον του, καὶ τὸν πλησίαζαν

δάσκαλον μὲν ἀποκαλοῦντες αὐτόν, ἀρτύοντες δὲ παγίδας καὶ βρόχους Ἐπέπεμψαν γὰρ ὁμοῦ τοῖς ἰδίοις μαθηταῖς τοὺς Ἡρωδιανούς, λέγοντες· «Οἶδαμεν ὅτι ἐν ἀληθείᾳ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπου. Ἐξεστι δοῦναι φόρους Καίσαρι, ἢ οὐ;». Ποτὲ δὲ καὶ νομικὰς προτάσεις προσάγοντες καὶ φιλομαθείας δόκησιν ἑαυτοῖς περιπλάττοντες ἐζήτουν τι θηρεῦσαι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καθ' ἃ γέγραπται. Ἄλλ' ἤκουον τότε· «Τί με πειράζετε, ὑποκρι-
10 ταί;». Οὐ γὰρ ἦν δύνασθαι λαθεῖν τὸν εἰς καρδίαν ὀρῶντα καὶ νεφροὺς καὶ εἰδότα τὰ κεκρυμμένα. Ὅτι δὲ καὶ ἐξεμυκτήρισαν αὐτόν, χαλεπὸν οὐδὲν ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ γεγραμμένων ἰδεῖν. Ὁ μὲν γὰρ τῶν ὅλων Σωτὴρ καὶ Κύριος, «Ἀμήν, ἀμήν», φησὶν, «λέγω ὑμῖν ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων
15 καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον», προσετίθει δὲ ὅτι, «Θάνατον οὐ μὴ ἴδῃ εἰς τὸν αἰῶνα», οἱ δὲ ὑπήντων σκληροὶ καὶ ἀγέρωχοι καὶ ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀσυνεσίας οὐ συνιέντες τὸ εἰρημένον, ἀντανίσταντο λέγοντες· «Ἀβραὰμ ἀπέθανεν, καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον, καὶ σὺ λέ-
20 γεις, Ἐὰν τις τὸν λόγον μου ἀκούσῃ, θάνατον οὐ μὴ ἴδῃ εἰς τὸν αἰῶνα; τίνα σεαυτὸν ποιεῖς;».

[Οὐκοῦν ποτὲ μὲν ἐπείραζον, ποτὲ δὲ καὶ ἐξεμυκτήριζον ἐπιβρόχοντες αὐτῷ τοὺς ὁδόντας καὶ μανίας διαβολικῆς καὶ δαιμονιώδους ὠμότητος ἐκμεμεστωμένην ἔχοντες
25 τὴν καρδίαν. Ἄλλ', «ὦ Κύριε», φησὶ, πότε ἐπόψη;». Ἄθρει δέ μοι πάλιν κὰν τούτῳ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος σχῆμα καὶ τὸ τῆς κενώσεως μέτρον εὖ μάλα τετηρημένον, ἵνα πάλιν ὑποτύπωσις ἐπιεικειᾶς αὐτὸς εὐρίσκηται Χριστός· καίτοι γὰρ
30 δυναμένος ὡς Θεὸς τὴν ἰσοπαλῆ τοῖς Ἰουδαϊκοῖς τολμημασιν ἐπιμετροῦσαι δίκην, τὸ χρῆναι τοῦτο δοῦν ἀνατίθῃσι τῷ Πατρὶ, ἵνα καὶ εἰς ἡμᾶς ὀρθῶς λέγηται τὸ διὰ τοῦ θε-

παντοῦ, ἀποκαλώντας τον βέβαια δάσκαλο, στήνοντάς του ὅμως παγίδες καὶ βρόχους. Πράγματι ἔστειλαν μαζί με τοὺς μαθητές του τοὺς Ἡρωδιανούς καὶ τοῦ ἔλεγαν· «Γνωρίζουμε ὅτι πραγματικὰ διδάσκεις τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν σοῦ μέλει γιὰ τίποτε, γιατί δὲν λαμβάνεις ὑπ' ὄψη σου πρόσωπο ἀνθρώπου. Ἐπιτρέπεται νὰ δίνουμε φόρους στὸν Καίσαρα, ἢ ὄχι;»⁴⁴. Ἄλλοτε πάλι τοῦ παρουσίαζαν προτάσεις τοῦ νόμου, καὶ προσποιούμενοι ὅτι ἤθελαν νὰ μάθουν, ζητοῦσαν νὰ πιάσουν κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενά του, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁴⁵. Ἀλλὰ τότε ἄκουσαν· «Γιατί με πειράζετε, ὑποκριτές;»⁴⁶. Γιατί δὲν μπορούσε νὰ κάνει λάθος αὐτὸς ποὺ βλέπει τὴν καρδιά καὶ τοὺς νεφρούς, καὶ γνωρίζει αὐτὰ ποὺ εἶναι κρυμμένα⁴⁷. Ὅτι βέβαια καὶ τὸν περιγελοῦσαν, δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ τὸ διαπιστώσουμε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουν γραφεῖ γι' αὐτόν. Πράγματι ὁ Κύριος τῶν ὅλων καὶ Σωτήρας λέγει· «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἀκούει τὸν λόγο μου καὶ πιστεύει σ' αὐτόν ποὺ με ἔστειλε, ἔχει ζωὴ αἰώνια»⁴⁸, καὶ πρόσθετε· «Δὲν θὰ δεῖ θάνατο ποτέ»⁴⁸. Καὶ ἐκεῖνοι ἀπάντησαν σκληρὰ καὶ με ὑπεροψία καὶ με πάρα πολλὴ ἀπερισκεψία, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν αὐτὸ ποὺ εἶπε, λέγοντας· «Ὁ Ἀβραὰμ πέθανε, καὶ οἱ προφῆτες πέθαναν, καὶ σὺ λές, Ἐάν κάποιος ἀκούσει τὸν λόγο μου, δὲν θὰ δεῖ θάνατο στὸν αἰώνα; Ποιὸς νομίζεις ὅτι εἶσαι;»⁵⁰.

[Ἄλλοτε λοιπὸν τὸν πείραζαν, καὶ ἄλλοτε τὸν κοροΐδευαν, τρίζοντας ἐναντίον του τὰ δόντια τους, καὶ ἔχοντας τὴν καρδιά τους γεμάτη διαβολικὴ καὶ δαιμονικὴ ὠμότητα. Ἀλλὰ, «ὦ Κύριε, λέγει, πότε θὰ με ἐπισκεφθεῖς;». Πρόσεχε λοιπὸν πάλι καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο σχῆμα καὶ τὸ μέτρο τῆς ταπείνωσης νὰ διατηρεῖται πολὺ καλά, γιὰ νὰ βρεθεῖ πάλι ὑπόδειγμα ἐπιείκειας ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς. Γιατί, ἂν καὶ μπορούσε ὡς Θεὸς νὰ ἐπιφέρει τὴν ἰσοδύναμη μετὰ τὴν ἰουδαϊκὴς θρασύτητες τιμωρία, ἀνέθεσε στὸν Πατέρα νὰ τὸ κάνει αὐτό, ὥστε καὶ σὲ μᾶς νὰ λέγεται

47. Ψαλμ. 7, 10.

48. Ἰω. 5, 24.

49. Ἰω. 8, 51

50. Ἰω. 8, 52.

σπεσίου Παύλου· «Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον ὀργῇ»].

Στίχ. 17. «Ἀποκατάστησον τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τῆς κακουργίας αὐτῶν».

5 Τῆς Ἰουδαίων ἀνοσιότητος διαμνημονεύσας πανταχοῦ, πλεῖστά τε ὅσα περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους εἰπών, εἰσκεκόμικεν ἀναγκαίως διὰ τῆς τῶν προκειμένων ἐννοίας καὶ τὸν περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐπ' αὐτοῦ λόγον. Χάριτι μὲν γὰρ Θεοῦ ὑπὲρ παντός ἐγένεσατο θανάτου, κα-
10 τὰ τὸ γεγραμμένον. Πλὴν οὐ μεμήνηκεν τῷ θανάτῳ κάτοχος. Οὐκοῦν κἂν εἰ ὁ Πατὴρ ἀποκατασταθῆσαι λέγοιτο, ἀλλ' ἐν Υἱῷ καὶ τοῦτο πεπραῆχθαι φαμέν· σοφία γὰρ ἐστὶ Θεοῦ καὶ δύναμις τοῦ Πατρὸς

Στίχ. 17. «Ἀπὸ λεόντων τὴν μονογενῆ μου».

15 Λέοντας φησὶν ἢ τὰς πονηρὰς καὶ ἀντικειμένας δυνάμεις, αἱ μονονουχὶ κατεβρυχήσαντο τοῦ Χριστοῦ, ἢ τάχα που καὶ αὐτοὺς τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς. Οὕτω γὰρ αὐτῶν διαμνημονεύει λέγων διὰ φωνῆς Ἡσαΐου· «Ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ· ἔδωκεν ἐπ'
20 ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς· διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν». Μονογενῆ γε μὴν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὀνομάζει, τὸ μονογενῆ τιθὲν ἀντὶ τοῦ ἠγαπημένην· αἰεὶ γὰρ πῶς ἐστὶν ἐν ἀγάπῃ πλείστη τὸ μονογενὲς ἐν τέκνοις.

Στίχ. 18. «Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν Ἐκκλησίᾳ πολλῇ, ἐν λαῷ βαρεῖ αἰνέσω σε».

25

Ἐκκλησίαν ἐν τούτοις μεγάλην τὴν ἐξ ἔθνῶν ὀνομάζει, καὶ μάλα εἰκότως, ὡς ἀναριθμήτῳ πληθύνει κομῶσαν, καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος καὶ κατὰ τοῦτο ὑπερκεκλιμένην. Μεγάλη δὴ καὶ ἑτέρως, ὡς τὴν ἐν Χριστῷ δικαιοσύνην ἔχουσα, καὶ

ὀρθὰ μέσω τοῦ θεσπέσιου Παύλου· «Νὰ μὴ παίρνετε ἐκδίκηση ἀπὸ μόνοι σας, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δώστε τόπο στὴν ὀργή»⁵¹].

Στίχ. 17. «Ἀποκατάστησε τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ τὴν κακουργία τους».

Ἐπειδὴ ἀνέφερε τὴν ἀνοσιότητα τῶν Ἰουδαίων παντοῦ, καὶ εἶπε πάρα πολλὰ γιὰ τὸ πάθος τοῦ Σωτήρα, ἔφερε κατ' ἀνάγκη, σὲ σχέση μὲ τὰ λεγόμενα, καὶ τὸν λόγο γιὰ τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ δοκίμασε τὸν θάνατο γιὰ ὅλους⁵². Ὁμως δὲν ὀργίσθηκε ἐπειδὴ κρατήθηκε ἀπὸ τὸν θάνατο. Ὡστε λοιπόν, ἀκόμα καὶ ἂν λέγεται ὅτι θὰ τὸν ἀποκαταστήσει ὁ Πατέρας, ὅμως καὶ αὐτὸ θὰ γίνῃ, λέμε, μὲ τὸν Υἱό. Γιατὶ εἶναι σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμη τοῦ Πατέρα⁵³.

Στίχ. 17. «Ἀπὸ τὰ στόματα τῶν λιονταριῶν τὴν ψυχὴ μου».

Λεοντάρια ὀνομάζει ἢ τις πονηρὲς καὶ ἀντίθετες δυνάμεις, οἱ ὅποιοι κατὰ κάποιον τρόπο βρυχήθηκαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἐνδεχομένως καὶ τοὺς καθοδηγητὲς τῶν Ἑβραίων. Γιατὶ ἔτσι τοὺς ἀναφέρει μὲ τὴν φωνὴ τοῦ Ἰσαΐα· «Ἡ κληρονομία μου ἐγένε ἐναντίον μου σὰν τὸ λιοντάρι στὸ δάσος. Ὑψωσε τὴ φωνὴ τῆς ἐναντίον μου, καὶ γι' αὐτὸ τὴν μίσησα»⁵⁴. Μονογενῆ βέβαια ὀνομάζει τὴν ψυχὴ του, καὶ τὸ «μονογενῆ» λέχθηκε ἀντὶ τοῦ, «ἀγαπημένη». Γιατὶ πάντοτε τὸ μονοχαπαίδι εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο πολὺ πιὸ ἀγαπητὸ μεταξὺ τῶν παιδιῶν.

Στίχ. 18. «Θὰ σὲ δοξολογήσω μέσα σὲ πολυάριθμο πλῆθος, μέσα σὲ λαὸ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κουφότητα».

Ἐκκλησία μεγάλη ὀνομάζει τὴ συνάθροιση τῶν ἐθνικῶν, καὶ πολὺ ὀρθά, γιατί ἀπαριθμεῖ ἀναρίθμητος πλῆθος, πού καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ ξεπερνᾷ τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων. Ἀλλὰ εἶναι μεγάλη καὶ κατ' ἄλλη ἔννοια, κατὰ τὸ ὅτι ἔχει τὴ δικαιοσύνη

53. Α' Κορ. 1, 24.

54. Ἰερ. 12, 8.

διὰ πολιτείας εὐαγγελικῆς τελειουμένη πρὸς ἁγιασμόν. Ἐν ὑπεροχῇ δὲ τῆς ἐν νόμῳ λατρείας ἢ πνευματικῆς, καὶ τῶν ἐν σκιαῖς ἢ ἀλήθεια· οὐκοῦν τὸ μέγα κατὰ τε πληθὺν νοοῖτ' ἂν εἰκότως, καὶ πρὸς γε τοῦτο κατὰ τὴν ἀρετὴν. Βα-
5 ρύς δὲ λαὸς ὀνομάζεται, ἅτε δὲ καὶ ἀπηλλαγμένος κουφό-
τητος Ἰουδαϊκῆς, καὶ τὸ εὐπαράφορον οὐκ ἔχων, οὔτε μὴν
παντὶ ἀνέμῳ περιφερόμενος, βεβηκῶς δὲ μᾶλλον καὶ τὸ
ἀκράδαντον ἐν πίστει τηρῶν· οὐκοῦν καὶ τὸν μέχρις αἵμα-
10 τος ἀγῶνα διήνεγκαν μαρτυροῦντι Χριστῷ, καὶ τετηρήκα-
σιν τὸ γεγραμμένον· «Ἔως θανάτου ἀγώνισαι περὶ τῆς ἀλη-
θείας».

Στίχ. 19. «Μὴ ἐπιχαρείσάν μοι οἱ ἐχθραίνοντές
μοι ἀδίκως».

Πῶς ἂν ἐπέχαιρον Ἰουδαῖοι Χριστῷ, ἢ ποίας ἂν ἐσχί-
15 κασιν ἀφορμὰς τῆς κατ' αὐτοῦ θυμηδίας, εἰ μεμένηκεν ἐν
νεκροῖς; Δηλονότι εἰ καὶ αὐτὸς ἐν ἴσῳ τοῖς ἄλλοις κάτοχος
ἐγεγόνει ταῖς ἄδου πύλαις, καὶ μηδεὶς ἦν αὐτοῦ λόγος ἔτι
μετὰ τὸ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθη.

Στίχ. 19. «Οἱ μισοῦντές με δωρεὰν καὶ διανεύοντες
20 ὀφθαλμοῖς».

Ἐπ' οὐδενὶ γὰρ ἐδίωκον τὸν Κύριον, τουτέστιν ἀφορ-
μὴν οὐδεμίαν ἐσχηκότες κατ' αὐτόν, δι' ἣν ἐχρῆν ὄρασθαι
μεμισηκότας τοὺς διανεύοντας τοῖς ὀφθαλμοῖς. Περιτυγχά-
νοντες γάρ, ὡς ἔφην, αὐτῷ καὶ διδάσκαλον ὀνομάζοντες,
25 καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκειν ἐν ἀληθείᾳ λέγοντες, διέ-
λεγον ἀλλήλοις κατειρωνευόμενοι πάντως που καὶ τὴν
ὑπόκρισιν ὑπεμφαίνοντες, εἰς ἀπολογίαὶν τοῦ μὴ δοκεῖν
ἀληθές τι λέγειν περὶ αὐτοῦ, ὅτι διδάσκαλον ὀνομάζειν
ἤθελον.

τοῦ Χριστοῦ, καὶ γίνεται τέλεια πρὸς ἁγιασμό μετὰ τὴν εὐαγγελικὴν ζωὴν. Ἡ πνευματικὴ λατρεία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν λατρεία τοῦ νόμου, καὶ ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τῆς σκιᾶς. Ἐπομένως τὸ μεγάλο εὐλόγον νοεῖται ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ μαζὶ μὲν αὐτὸ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν. Ἐπίσης βαρὺς λαὸς ὀνομάζεται, ἐπειδὴ καὶ ἀπαλλαγμένος εἶναι ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἐλαφρότητα, καὶ δὲν παρασύρεται εὐκόλα, οὔτε βέβαια καὶ περιφέρεται μετὰ κάθε ἄνεμο, ἀλλὰ βαδίζει σταθερὰ, μένοντας ἀμετακίνητος ἐπὶ τὴν πίστην. Καὶ πράγματι ὑπέμειναν καὶ τὸν μέχρις αἵματος ἀγῶνα, μαρτυρώντας γιὰ τὸν Χριστό, καὶ τήρησαν αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ· «Ἀγωνίσου μέχρι θανάτου γιὰ τὴν ἀλήθεια»⁵⁵.

Στίχ. 19. «Ὅτι μὴ χαροῦν γιὰ τὴν καταστροφὴν μου αὐτοὶ ποῦ με μισοῦν ἄδικα».

Πῶς θὰ μπορούσαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ χαίρονται γιὰ τὸν Χριστό, ἢ ποιὲς ἀφορμὲς μπορούσαν νὰ ἔχουν γιὰ τὴν ἐναντίον του ψυχικὴ χαρὰ ἐὰν ἔμενε μετὰ τοὺς νεκρούς; Δηλαδή, ἂν καὶ αὐτὸς εἶχε παραμείνει ἰσότιμος μετὰ τοὺς ἄλλους κρατούμενος ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ ἄδη, καὶ δὲν γινόταν κανένας λόγος πιά γιὰ αὐτὸν μετὰ τὰ πάθη ποῦ ὑπέστη γιὰ μᾶς ἐπάνω ἐπὶ τὸν σταυρό.

Στίχ. 19. «Αὐτοὶ ποῦ με μισοῦν χωρὶς αἰτία καὶ κάνουν νεύματα μετὰ τὰ μάτια τους».

Καταδίωκαν τὸν Κύριο χωρὶς κανένα λόγο, δηλαδή μὴ ἔχοντας καμμιά ἀφορμὴ ἐναντίον του, γιὰ τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ τὸν μισοῦν ἐκεῖνοι ποῦ συνεννοῦνταν μεταξύ τους μετὰ τὰ νεύματα τῶν ματιῶν τους. Γιατὶ συναντώντας τὸν, ὅπως εἶπα, καὶ ὀνομάζοντάς τον διδάσκαλο καὶ λέγοντας ὅτι διδάσκει ἀληθινὰ τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ, ἔλεγαν μεταξύ τους ὅπως ὅποτε εἰρωνευόμενοι καὶ κρύβοντας τὴν ὑποκρισίαν τους, ὅτι ἤθελαν νὰ τὸν ὀνομάζουν διδάσκαλο πρὸς ἀπολογία ὅτι δὲν φαινόταν νὰ λέγει κάτι ἀληθινὸ γιὰ αὐτόν.

55. Σοφ. Σειράχ 4, 28.

Στίχ. 20. «Ὅτι ἔμοι μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν».

Προσιόντες γάρ, ὡς ἔφην, τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ τῶν Φαρισαίων τινὲς καὶ φιλομαθίας ὑπόληψιν περιτιθέντες ἑαυτοῖς, εὐφημεῖν ὑπεκρίνοντο καὶ προσηνεστάτους αὐτῷ προσεκόμιζον λόγους, οὐκ εὐλογοῦντες κατ' ἀλήθειαν, ἀλλ' ἵνα παγιδεύσωσιν αὐτὸν καὶ θηρεύσωσιν τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἀλλ' ἠλέγχοντο λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· «Τί με πειράζετε, ὑποκριταί».

Στίχ. 22. «Εἶδες, Κύριε, μὴ παρασιωπήσης·
Κύριε, μὴ ἀποστής ἀπ' ἐμοῦ».

10

Αἰτεῖ παρὰ τοῦ Πατρὸς κατὰ τῶν εἰς αὐτὸν πεπαρωνημένων γενέσθαι τὴν κίνησιν, καὶ μονονουχί διαμαρτύρεται λέγων· «Εἶδες, Κύριε, μὴ παρασιωπήσης». Βούλεται γὰρ οὐκ ἔτι μὲν ἐπ' αὐτοῖς ἀνεξικακῆσαι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, 15 κατεξανασηῆναι δὲ ὡσπερ καὶ συστείλαντα τὴν μακροθυμίαν, αἰτῆσαι δίκας αὐτοῦς τῶν εἰς αὐτὸν οὐχ ὀσίως πλημμελημένων. Καὶ ταῦτά φησιν οὐκ ἀεργῆς ὢν αὐτός· «οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκεν τῷ Υἱῷ». - Λέγων δὲ τό, «Μὴ ἀποστής ἀπ' ἐμοῦ», 20 διαδείκνυσιν ἑναργῶς ὅτι πάμμεγα πρὸς σωτηρίαν ἐφόδιον τὸ μόνον ἔχειν παρεστηκότα καὶ συνασπίζοντα τὸν τῶν ὄλων Θεόν. Οἱ γὰρ τούτου λαχόντες τὴν μέθεξιν, πάντη τε καὶ πάντως περιέσσονται τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὰς τῶν πολεμούντων αὐτοῖς ἐφόδους διακρούσονται γεννικῶς. καὶ οὐκ ἀνε- 25 λοῖεν πώποτε γεγονότες ὑπ' αὐτοῖς.

Στίχ. 24. «Κριῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου».

Ἐξήνεγκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὄσιον ἐφ' Υἱῷ τὸ κριμα·

Στίχ. 20. «Μιλοῦσαν γιὰ μένα εἰρωνικά».

Ἐφοῦ πλησίασαν, ὅπως εἶπα, κάποιοι Φαρισαῖοι τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστὸ καὶ περιέβαλαν τὸν ἑαυτό τους μὲ τὴν ἐντύπωση φιλομάθειας, ὑποκρίνονταν ὅτι τὸν ἐπαινοῦν καὶ τοῦ ἀπηύθυναν λόγους φιλοφροσύνης, μὴ ἐπαινώντας τον πραγματικά, ἀλλὰ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, θέλοντας νὰ τὸν παγιδεύσουν καὶ νὰ ἀποσπάσουν κάτι ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἄλλὰ ἐλέγχθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ μὲ τοὺς λόγους του· «Γιατί μὲ πειράζετε, ὑποκριτές;»⁵⁶.

Στίχ. 22. «Εἶδες, Κύριε, τὴν κακία τους. Μὴ σιωπήσεις καὶ μὴν ἀπομακρυνθεῖς, Κύριε, ἀπὸ μένα».

Ζητᾷ ἀπὸ τὸν Πατέρα νὰ κινηθεῖ ἐναντίον ἐκείνων πού φέρθηκαν ἐναντίον του σὰν μεθυσμένοι, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο διαμαρτύρεται λέγοντας· «Εἶδες, Κύριε, τὴν κακία τους· μὴ σιωπήσεις». Θέλει δηλαδή νὰ μὴ δείξει ἀνεξικακία ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, ἀλλὰ νὰ ξεσηκωθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο, καὶ περιορίζοντας τὴ μακροθυμία, νὰ ζητήσῃ νὰ τιμωρηθοῦν ἐκεῖνοι πού ἀμάρτησαν ἀνόσια σ' αὐτόν. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγει ὅχι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶναι ἀδρανής, γιατί «ὁ Πατέρας δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλη τὴν κρίση τὴν ἔδωσε στὸν Υἱό»⁵⁷. Καὶ λέγοντας, «Μὴν ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ μένα», δείχνει ὀλοκάθαρα ὅτι ἔχει τεράστιο ἐφόδιο γιὰ τὴ σωτηρία, τὸ μόνο πού μπορεῖ νὰ τὸν συμπαρσταθεῖ καὶ τὸν ὑπερασπισθεῖ, τὸν Θεὸ τῶν ὅλων. Γιατί αὐτοὶ πού πέτυχαν τὴ συμμετοχὴ αὐτοῦ, ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε τρόπο θὰ νικήσουν τοὺς ἐχθροὺς καὶ θὰ ἀποκρούσουν τὶς ἐφόδους τοὺς γενναῖα, καὶ δὲν θὰ συλληφθοῦν ποτὲ περιερχόμενοι στὴν ἐξουσία αὐτῶν.

Στίχ. 24. «Δίκασέ με, Κύριε, σύμφωνα μὲ τὴ δικαιοσύνη σου».

Ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἔβγαλε δίκαια ἀπόφαση γιὰ τὸν Υἱό

57. Ἰω. 5, 22.

οὐ γὰρ συγκεχώρηκεν ἀκαταλήκτως ἐπιχειρεῖν αὐτῷ τοὺς εἰς αὐτὸν δυσσεδήσαντας, ἔσβεσε δὲ μᾶλλον αὐτῶν τὸν γέλωτα. - Ὡς κριμα δίκαιον αἰτεῖ τῇ τοῦ Πατρὸς δικαιοσύνη πρεπωδέστατον τὸ μὴ ἀφείναι τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτὸν 5 ταῖς κατ' αὐτοῦ θυμηδίαῖς ἐντροφᾶν, μήτε μὴν ἐπιγάννουσθαι πεπονθότι, καὶ τοῦτο μέχρι παντός

Στίχ. 25. «Μὴ εἴποισαν ἐν καρδίαις αὐτῶν,
Εὐ̄γε, εὐ̄γε, τῇ ψυχῇ ἡμῶν, μηδὲ εἴποισαν,
Κατεπίομεν αὐτόν».

10 Διὰ τοῦτο ἔσβεσε τῶν Ἰουδαίων ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν γέλωτα, ἵνα μὴ λέγοιεν ἐν ταῖς ἑαυτῶν καρδίαις· «Εὐ̄γε, εὐ̄γε, τῇ ψυχῇ ἡμῶν». Εἰ γὰρ μεμένηκεν ὁ Χριστὸς ἐν μόνῳ τῷ σταυρωθῆναι καὶ ἀποθανεῖν, ἔφασαν ἂν εἰκότως οἱ ἀποκτείναντες αὐτόν, «Εὐ̄γε, εὐ̄γε, τῇ ψυχῇ ἡμῶν», καὶ προσ-
15 ἔτι τοῦτο τό, «Κατεπίομεν αὐτόν». Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ μὲν γεγονόνασιν ἐν παντὶ κακῷ, κατεμπροησθείσης αὐτῶν ἀπάσης τῆς χώρας καὶ πολέμου δαπανήσαντος τοὺς ἐν αὐτῇ, ὁ δὲ πεπονθὼς δοξάζεται λέγοντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν
20 σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς», ἔτι τε πρὸς τοῦτο, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου», πέπτωκεν ἢ τῶν Ἰουδαίων ὄφρους, εἰς γῆν κατηνέχθη τὸ φρόνημα, καὶ οὐκ ἐπέχαρον αὐτῷ, οὔτε μὴν ἴσχυσαν εἰπεῖν· «Κατεπίομεν αὐτόν».

25 Στίχ. 27. «Ἀγαλλιάσθωσαν καὶ εὐφρανθείησαν οἱ θέλοντες τὴν δικαιοσύνην μου».

Οὐδὲν ἦπτον τῶν ἐννοιῶν ἢ δύνάμεις κατὰ παντός ὅτουσιν ἔρχεται τοῦ θέλοντος αὐτοῦ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγαπῶντες εἰρήνην, οἷς καὶ ἀγαλλίασιν καὶ

του. Γιατί δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἐπιτίθενται χωρὶς τελειωμὸ σ' αὐτὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἀσέβησαν, ἀλλὰ ἔσθησε μᾶλλον τὰ γέλια τους. Ζητᾷ ὡς κρίση δίκαια, ποὺ πρέπει κατεξοχὴ στὴ δικαιοσύνη τοῦ Πατέρα, νὰ μὴ ἀφήσει ἐκείνους ποὺ τὸν θανάτωσαν νὰ ἀπολαμβάνουν τὶς ἐναντίον του χαρές, οὔτε καὶ νὰ λάμπουν ἀπὸ χαρὰ ἐπειδὴ ἔπαθε, καὶ αὐτὸ νὰ συμβαίνει γιὰ πάντα.

Στίχ. 25. Εἶθε νὰ μὴ ποῦν μέσα στὶς καρδιές τους,
Εὗγε, εὗγε, στὴν ψυχὴ μας, οὔτε νὰ ποῦν,
τὸν ἔχουμε καταπιεῖ αὐτόν».

Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἔσθησε τὸ γέλιο τῶν Ἰουδαίων, γιὰ νὰ μὴ λέγουν στὶς καρδιές τους: «Εὗγε, εὗγε, στὴν ψυχὴ μας». Γιατί, ἐὰν ὁ Χριστὸς εἶχε μείνει μόνο στὸν σταυρὸ καὶ στὸν θάνατο, θὰ μπορούσαν εὐλόγα νὰ ποῦν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν σκότωσαν: «Εὗγε, εὗγε στὴν ψυχὴ μας», καὶ ἐπὶ πλέον καὶ αὐτὸ: «Τὸν ἔχουμε καταπιεῖ αὐτόν». Ἐπειδὴ ὅμως αὐτοὶ ὀδηγήθηκαν σὲ κᾶθε κακὸ, ἀφοῦ πυρπολήθηκε ὅλη ἡ χώρα τους καὶ οἱ κᾶτοικοὶ τῆς ἔξολοθρεύθηκαν ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἔπαθε δοξάζεται, λέγοντας ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας σ' αὐτόν, «Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ ἔθνη ὡς κληρονομία σου καὶ τὴν κυριαρχία σου στὰ πέρατα τῆς γῆς»⁵⁸, καὶ μαζὶ μὲ αὐτό: «Κάθησε στὰ δεξιὰ μου, μέχρι ποὺ νὰ κάνω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν σου»⁵⁹, ἔπεσε τὸ φρύδι (ἢ ἀλαζονεία) τῶν Ἰουδαίων, συντριφθηκε πάνω στὴ γῆ ἢ ὑπερηφάνεια τους, καὶ δὲν χάρηκαν γι' αὐτόν, οὔτε μπόρεσαν νὰ ποῦν: «Τὸν ἔχουμε καταπιεῖ».

Στίχ. 27. «Ἄς γεμίσουν ἀπὸ ἀγαλλίαση καὶ ἄς εὐφρανθοῦν αὐτοὶ ποὺ θέλουν τὴ δικαίωσή μου».

Τὸ νόημα τῶν ἐννοιῶν δὲν εἶναι καθόλου κατώτερο γιὰ τὸν ὅποιονδήποτε ποὺ θέλει τὴ δικαίωσή του, καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὴν εἰρήνη μὲ αὐτόν, στοὺς ὁποίους θέλει νὰ δοθεῖ

59. Ψαλμ. 109, 1-2.

εὐφροσύνην δοθῆναι βούλεται, χορηγουμένην δηλονότι δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Γέγραπται γὰρ περὶ δικαίου παντός· «Ἐπὶ γὰρ κεφαλῆς αὐτῶν αἴνεσις, καὶ εὐφροσύνη καταλήψεται αὐτούς». Πλὴν ὅποια τίς ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος αὐτῶ, ζητητέον. Ἐδόκει μὲν γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων τοῖς ἀρχαιοτέροις λαληθεὶς νόμος, μεσιτεῦντος τοῦ πανσόφου Μωσέως, διδάσκαλος ἡμῖν δικαιοσύνης, πλὴν οὐ τῆς τελεωτέρας. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος οὐκ ἄμεμπτον εἶναί φησιν αὐτὴν δευτέρας τύπον, 10 τῆς ἐν Χριστῷ δηλονότι, ἣ διὰ γε τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων εἰσφέρεται, καὶ ἔστιν τελεωτάτη. Ταύτην οὖν ἄρα τὴν δικαιοσύνην οἱ θέλοντες ἀγαλλιᾶσθαι, φησὶν, καὶ εὐφρανθήτωσαν.

Στίχ. 27. «Οἱ θέλοντες τὴν εἰρήνην τοῦ δούλου αὐτοῦ».

15

Εἰ μὲν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τίοντό τινες τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην, οὗτοι τοὺς τύπους ἀπολελοιπότες καὶ τὰς ἐν τῷ νόμῳ σκιάς, μετακεχωρήκασιν εἰς ἀλήθειαν, ἣτις ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη. Τοῦτο διδάσκει λέγων ὁ ἱερώτατος Παῦλος 20 «Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἔθνῶν ἁμαρτωλοί· εἰδότες δὲ ὅτι οὐ δικαιούται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, εἴ μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐν αὐτῷ». Εἰ δὲ ἐξ ἔθνῶν νοοῖντο τυχόν οἱ κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως, καίτοι 25 τὴν εἰρήνην ἠσπάσαντο τὴν πρὸς γε μὴν, φησί, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν διωστῶσαν αὐτοῦ ἀπάτην διαπηδήσαντες καὶ καταλύσαντες τὴν ἔχθραν, καὶ ἐκ μέσου ποιήσαντες τὸ μεσολαβοῦν, οἷς καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος προσπεφώνηκεν λέγων· «Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως». Εἰ

60. Ἦσ. 51, 11.

61. Ἐβρ. 8, 7.

ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη, ἡ ὁποία φυσικὰ χορηγεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μέσω αὐτοῦ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ κάθε δίκαιος· «Τὸ κεφάλι τους θὰ τὸ στεφανώσῃ ἔπαινος καὶ εὐφροσύνη»⁶⁰. Ὅμως πρέπει νὰ ἐξετάσουμε ποιά εἶναι ἡ δικαιοσύνη γιὰ τὴν ὁποία κάνει αὐτὸς λόγο. Πίστευαν δηλαδή, ὅτι ὁ νόμος ποὺ ὑπαγορεύθηκε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους στοὺς ἀρχαιότερους, μὲ τὴ μεσιτεία τοῦ πάνσοφου Μωϋσῆ, ἦταν σὲ μᾶς δάσκαλος δικαιοσύνης, ὄχι ὅμως τῆς τελειότερης. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει, ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ ἀμειπτη, ἀλλὰ τύπος τῆς δεύτερης, δηλαδή τῆς χορηγούμενης ἀπὸ τὸν Χριστό, ἡ ὁποία προσφέρεται μὲ τὶς εὐαγγελικὰς ἐντολές⁶¹, καὶ εἶναι τελειότατη. Ἐπειδὴ λοιπόν, ὅσοι θέλουν, λέγει, αὐτὴ τὴ δικαιοσύνη, θὰ νοιώσουν ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη.

Στίχ. 27. «Αὐτοὶ ποὺ θέλουν τὴν εἰρήνη
τοῦ δούλου του».

Ἐφόσον δηλαδή κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ μπόρεσαν νὰ ἐκτιμήσουν τὴ δική του εἰρήνη, αὐτοί, ἐγκαταλείποντας τοὺς τύπους καὶ τὶς σκιώδεις διατάξεις τοῦ νόμου, προσχώρησαν στὴν ἀλήθεια, ποὺ εἶναι ἡ δικαιοσύνη. Γιατὶ αὐτὸ διδάσκει ὁ ἱερώτατος Παῦλος· «Ἐμεῖς εἴμαστε ἀπὸ τὴ φύση μας Ἰουδαῖοι, καὶ ὄχι ἁμαρτωλοὶ ἔθνηκοι. Ἐπειδὴ ὅμως γνωρίζουμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν δικαιώνεται μὲ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό, γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς πιστέψαμε στὸν Ἰησοῦ Χριστό, γιὰ νὰ δικαιωθοῦμε μέσω αὐτοῦ»⁶². Ἐὰν ἔθνηκοι θεωροῦνται αὐτοὶ ποὺ κλήθηκαν μὲ τὴν πίστη, αὐτοὶ καὶ τὴν εἰρήνη, λέγει, ἀσπάσθησαν πρὸς τὸν Κύριό μας, Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἀρνήθηκαν τὴν ἀπάτη ποὺ τοὺς χώριζε ἀπὸ αὐτὸν καὶ σταμάτησαν τὴν ἔχθρα καὶ ἔδιωξαν ἀπὸ τὴ μέση ἐκεῖνο ποὺ τοὺς χώριζε, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος διακήρυξε λέγοντας· «Ἀφοῦ λοιπόν δικαιωθήκαμε μὲ τὴν πίστη»⁶³. Ἐὰν τώρα ὁ Χριστὸς ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του δούλο, ὡς

62. Γαλ. 2, 15-16.

63. Ρωμ. 5, 1.

δὲ δοῦλον ἑαυτὸν ὀνομάζει Χριστός, ταρασσέσθω μηδεὶς, ἐννοήσας ὅτι μορφὴν δούλου λαβὼν καὶ σχήματι εὔρεθεὶς ὢν ἄνθρωπος, ἔταπείνωσεν ἑαυτόν.

5 *Στίχ. 28.* «Καὶ ἡ γλῶσσά μου μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην σου, ὅλην τὴν ἡμέραν τὸν ἔπαινό σου».

Ἄθρει δὴ μοι πάλιν ἐν τούτοις τὸ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον εὖ μάλα διαμορφούμενον ἐν Χριστῷ. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονεν καθ' ἡμᾶς, ταύτη τοι καὶ σφόδρα εἰκότως ὡς μέτροις ἐμβεθηκῶς τοῖς δουλοπρεπέσιν, ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην πληροῦν ἐπαγγέλλεται. Ἔργον δὲ δικαιοσύνης τῆς καθ' ἡμᾶς τὸ μελέτην ποιεῖσθαι, καὶ τοῦτο διηνεκῆ, τῷ Θεῷ πρόπευσαν καὶ ὀφειλομένην δοξολογίαν. - Ἐπαγγέλλεται Χριστός καὶ καθάπερ τινὰ θυσίαν πνευματικὴν ἀνακομίζειν τῷ Πατρὶ τὴν δοξολογίαν, κατὰ πᾶσαν ἡμέραν τὸν ἔπαινον αὐτοῦ. Καίτοι τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, εἰ τελεῖν ἔλοιντο χαριστήρια, βουθυτὴν ἐκέλευεν ἢ τοῦ νόμου σκιά ἢ μηλοσφαγίαις κεχρηῆσθαι τυχόν, ἢ τρυγόνας προσάγειν, ἢ δύο νεοττοῦς περιστερῶν, λάγανά τε καὶ σεμίδα-
20 λιν ἐλαιόδεντον· ἀλλ' οὐκ ἐν Χριστῷ τοὺς τύπους ἔδει κρα-
20 τοῦντας ὄρασθαι.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΕ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαβίδ».

Καὶ οὕτω μὲν ἱστορικώτερον, ὑψηλότερον δὲ κατηγορίαν ὁ ψαλμὸς περιέχει τῆς ὑπερηφανίας τοῦ λαοῦ Ἰουδαίων, καὶ τῆς κακίας ἔλεγχον, καὶ μὴν ὑμνολογίαν τῶν δικαίων κριμάτων, δι' ὧν ἔσωσε τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ Κύριος πρὸς δὲ τούτοις εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Πατέρα ὑπὲρ ὧν εὐηργέτησε διὰ τοῦ Υἱοῦ· ἐφ' ἅπασιν δὲ τούτοις εὐχὴν ἀσφαλισμένην τοῦ μὴ πεσεῖν εἰς ὑπερηφανίαν. Τὸ μὲν οὖν «εἰς τέλος», ὃ τί ποτέ ἐστι, πολλάκις εἴρηται, καὶ φορτικὸν ἴσως τὸ

μὴ ταράζεται κανένας, σκεπτόμενος ὅτι ἔλαβε μορφὴ δούλου καὶ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα βρέθηκε νὰ εἶναι ἄνθρωπος, ταπεινώνοντας τὸν ἑαυτό του⁶⁴.

Στίχ. 28. «Καὶ ἡ γλῶσσα μου θὰ μελετᾷ τὴ δικαιοσύνη σου, ὅλη τὴν ἡμέρα τὸν ἔπαινό σου».

Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ πάλι σ' αὐτὰ τὸ πρόσωπο τῆς ἀνθρωπότητας ποὺ διαμορφώνεται πολὺ καλὰ μὲ τὸν Χριστό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔγινε σὰν ἐμᾶς, γι' αὐτὸ καὶ πολὺ σωστά, ἔχοντας μπεῖστά μέτρα ποὺ ταιριάζουν στοὺς δούλους, ὑπόσχεται ὅτι θὰ ἐφαρμόσει ἀνθρώπινη δικαιοσύνη. Ἔργο βέβαια τῆς δικῆς μας δικαιοσύνης εἶναι νὰ μελετοῦμε, καὶ μάλιστα διαρκῶς, αὐτὰ ποὺ ταιριάζουν στὸν Θεό, καὶ νὰ τοῦ ἀποδίδουμε τὴ δοξολογία ποὺ τοῦ ὀφείλουμε. Ὑπόσχεται ὁ Χριστὸς νὰ προσφέρει σὰν μιὰ πνευματικὴ θυσία τὴ δοξολογία στὸν Πατέρα, καὶ κάθε ἡμέρα τὸν ἔπαινό του. Μολονότι στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ, ὅταν θέλουν νὰ τελέσουν θυσία εὐχαριστίας, γίνεται μὲ θυσία βοδιοῦ, ἢ ἐνδεχομένως μὲ σφαγὲς προβάτων, ἢ προσφέρονται τρυγόνια ἢ δύο μικρὰ περιστέρια, καθὼς καὶ λαγάνα καὶ σεμιγδάλι βουτηγμένο στὸ λάδι, ὅμως δὲν ἔπρεπε στὶς θυσίες στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ νὰ φαίνεται ὅτι ἰσχύουν οἱ τύποι

ΨΑΛΜΟΣ 35ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, στὸν δοῦλο τοῦ Κυρίου, τὸν Δαβίδ».

Καὶ ἔτσι βέβαια μὲ τρόπο πιὸ ἱστορικὸ καὶ ὑψηλὸ ὁ ψαλμὸς περιλαμβάνει τὴν ὑπερηφάνεια τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τὸν ἔλεγχο τῆς κακίας, καὶ βέβαια καὶ ὑμνολογία τῶν δίκαιων κρίσεων, μὲ τίς ὁποῖες ὁ Κύριος ἔσωσε τὴ γῆ, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ εὐχαριστία πρὸς τὸν Πατέρα γιὰ τίς εὐεργεσίες του μέσω τοῦ Υἱοῦ, καὶ τέλος σὲ ὅλα αὐτὰ εὐχὴ νὰ τοὺς ἀσφαλίζει, ὥστε νὰ μὴ πέσουν σὲ ὑπερηφάνεια. Τὸ «στὸ τέλος» τί ἀκριδῶς σημαίνει,

64. Φιλ. 2,7.

ταυτολογεῖν. Τό γε μὴν ἐπιγεγραφθαι «Τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαβίδ», διαδείκνυσιν ὅτι πρόποι ἂν τὴν ᾠδὴν ἀνακεισθαι τῷ προσώπῳ τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ, ἅτε δὴ καὶ ἀγίῳ γεγονότι καὶ τῆς ἑαυτοῦ διανοίας τὸν αὐχένα τοῖς θείοις ὑποτιθέντι ζυγοῖς. Ἔφη γὰρ περὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Σαμουήλ ὁ Θεός· «Εὗρον Δαβίδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου». Εἰ δὲ δὴ τις εἶη καὶ ἕτερος δούλος Θεοῦ καὶ πολιτείαν ἔχων ἀγιοπρεπῆ, κεχρήσεται καὶ αὐτὸς τῇ τοιαύδε προσευχῇ πρὸς τὸν Θεόν· περιέχει γὰρ αὐτῆς ἡ δύναμις ψόγον μὲν τῶν ὀλοτρόπως κεκλικότων εἰς τὸ πλημμελεῖν. Εἶτα τὴν τοῦ Θεοῦ γαληνότητα τοῖς αὐτῇ πρόπουσιν ἐπαίνοις στεφανοῖ, καὶ καθίστησιν ἐραστὰς τῆς παρ' αὐτοῦ μεγαλοδωρεᾶς τοὺς μονοτρόπως αὐτῷ δουλεύοντας καὶ τὴν οἰκείαν αὐτῷ ζωὴν ἀνατεθεικότας. Πρὸς δὲ τῷ τέλει, τὰ τοῖς παρανόμοις συμβησόμενα δηλοῖ, συνελάνων πανταχόθεν ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς ἐντευξομένους εἰς ὀσίαν καὶ ἀβέβηλον ζωὴν. Ἀρχεται δὲ οὕτως τῆς προσευχῆς.

Στίχ. 2. «Φησὶν ὁ παράνομος τοῦ ἀμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ· οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ».

Τουτέστιν ἡγεῖται μηδένα βλέπειν αὐτοῦ τὰ βουλεύματα· ἅπαξ δὲ προθέμενος τοῦ παρανομεῖν, ἔξω τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὸν τοῦ Θεοῦ τίθεται φόβον. Φαμέν δὲ εἶναι παράνομον τὸν τοῖς θείοις νόμοις εἰς ἅπαν ἀπειρηκότα, ὡς μηδὲ εἶναι θέλειν αὐτούς, ἀγέρωχον δὲ παντελῶς καὶ ἐξίτηλον διαβιῶναι ζωὴν, καὶ οἷον ἀμεταστρεπτὶ τρέχουσιν εἰς πέτανρον ἄδου καὶ εἰς παγίδα θανάτου. Τῶν οὕτω βιοῦν εἰωθότων μέμνηται πού τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, οὕτω τέ φησιν περὶ ἐκάστου· «Λέγει δὲ Κυρίῳ· Ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, εἰδέναί ὁδοὺς σου οὐ βούλομαι». Ὁ τοιοῦτος τετύφλωται,

ἔχει λεχθεῖ πολλές φορές, καὶ εἶναι ἴσως βαρετὸ τὸ νὰ μιλάμε γιὰ τὰ ἴδια. Ἡ ἐπιγραφή, «Στὸν δοῦλο τοῦ Κυρίου, τὸν Δαβίδ», δείχνει καθαρά, ὅτι πρέπει ἢ ὠδὴ νὰ ἀποδοθεῖ στὸ πρόσωπο τοῦ θεόπνευστου Δαβίδ, ἀφοῦ καὶ ἅγιος ἔγινε, καὶ τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς του τὸν ἔθεσε στοὺς θείκους ζυγούς. Γιατὶ εἶπε στὸν Σαμουὴλ ὁ Θεὸς γι' αὐτὸν· «Βρῆκα τὸν Δαβίδ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα τέτοιον ποὺ τὸν θέλει ἢ καρδιά μου, ὁ ὁποῖος θὰ κάνει ὅλα τὰ θελήματά μου»⁶⁵. Καὶ ἐὰν ὑπάρχει καὶ κάποιος ἄλλος δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ποὺ νὰ ἔχει καὶ βίο τέτοιον ποὺ ταιριάζει σὲ ἅγιο, θὰ χρησιμοποιήσει καὶ αὐτὸς τὴν ἴδια προσευχὴ πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ τὸ νόημά της περιέχει κατηγορία γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν παρεκκλίνει στὸ νὰ ἁμαρτάνουν. Ἐπειτα στεφανώνει τὴν ἡρεμία τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἐπαίνους ποὺ τῆς ἀξίζουν, καὶ κάνει ἐραστὲς τῆς μεγάλης δωρεᾶς του ἐκείνους ποὺ ὑπηρετοῦν ἀποκλειστικὰ αὐτὸν καὶ τοῦ ἔχουν ἀφιερῶσει τὴ ζωὴ τους. Καὶ πρὸς τὸ τέλος ὁ ψαλμὸς αὐτὸς φανερῶνει αὐτὰ ποὺ θὰ συμβοῦν στοὺς παράνομους, ὀδηγώντας ἀπὸ παντοῦ τὸν ἑαυτό του καὶ αὐτοὺς ποὺ προσεύχονται σὲ ὅσα καὶ ἀμεμπτη ζωὴ. Καὶ ἀρχίζει τὴν προσευχὴ ὡς ἑξῆς.

Στίχ. 2. «Λέγει ὁ παράνομος στὸν ἑαυτό του·

Δὲν ὑπάρχει φόβος τοῦ Θεοῦ μροστὰ στὰ μάτια του».

Δηλαδή νομίζει ὅτι κανένας δὲν βλέπει αὐτὰ ποὺ ἔχει ἀποφασίσει. Ἀφοῦ δηλαδή πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ παρανομήσει, βγάζει ἔξω ἀπὸ τὰ μάτια του τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ. Παράνομος βέβαια λέμε ὅτι εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀρνήθηκε τελείως τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ θέλει οὔτε κὰν νὰ ὑπάρχουν οἱ νόμοι αὐτοί, καὶ κάνει ὑπερήφανη καὶ διεφθαρμένη ζωὴ, ἢ ὁποῖα κατὰ κάποιον τρόπο τρέχει χωρὶς ἐπιστροφή στὴν καταπακτὴ τοῦ ἄδη καὶ στὴν παγίδα τοῦ θανάτου. Αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν θυμᾶται ἢ ἁγία Γραφή καὶ λέγει στὸν καθένα· «Φύγε ἀπὸ μένα, δὲν θέλω νὰ ξέρω τοὺς δρόμους σου»⁶⁶. Αὐτὸς

66. Ἰωβ 21, 14.

φησί, καὶ τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον οὐχ ὄρα, δι' οὐπερ ἂν γένοιτο θερμὴ μὲν ἔφεσις εἰς ἀγαθουργίαν, ἄμαχος δέ τις καὶ δυσάντητος προθυμία πρὸς γετὸ χρῆναι διῶναι λαμπρῶς. Οἱ γὰρ ἀφοβίαν Θεοῦ νοσοῦντες, οὐδὲν μὲν εἶδος κακίας ὀκνοῦσι· κρύπτουσι δὲ ὑπὸ φόβου πολλάκις ἢ αἰσχύνῃς τῷ πλησίον κωλυόμενοι ταύτην ἐξαγαγεῖν.

Στίχ. 3. «Ὅτι ἐδόλωσεν ἐνώπιον αὐτοῦ».

Ἐτέραν ἀποδίδωσι πρόφασιν τῆς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημέ-
10 νης νόσου. Οὐ γὰρ πεπόρευται, φησί, μετὰ ἀληθείας ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο γάρ, «Ἐδόλωσε», κατασημαίνειν ἂν, οἶμαί που. Ἀκολουθεῖ δὲ πλειστάκις τοῦ παρανομεῖν εἰωθόσι καὶ βούλεσθαι τινα δόξαν ἔχειν ἐπεικειάς ἐν ὀφθαλμοῖς ἀνθρώπων, καὶ ὑποκρίνεσθαι μὲν τὸ εἶναι χρη-
15 στοί, δόλον δὲ ὡπερ καὶ ἀπάτην ἐργάζεσθαι, οὐχ ὅπερ εἰσι κατὰ ἀλήθειαν ὄρασθαι ζητῶντες, ὑποκλέπτοντες δὲ μᾶλλον τῆς ἐπεικειάς τὴν δόξαν. Ἴδοι δ' ἂν τις τοιοῦτον καὶ δι' ὧν αἰσχύνεται τὸ δοκεῖν εἶναι κακός, τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς τὸ ἀτερπὲς καθορίζοντα. Εἰ γὰρ οἶδεν ὅτι κοσμεῖ ἢ
20 ἁμαρτία, πῶς αὐτὴν ἠγεῖται φευκτὴν; Εἰ δὲ τοῖς ἰδίῳις τρόποις ἐπερυθριά, ψηφοφορεῖ καθ' ἑαυτοῦ τῆς παρανομίας τὰ ἐγκλήματα. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα θιοῦν ἡμᾶς ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ δίχα δόλου παντός, ἵν' εὐρεθῶμεν κατὰ τὸν μακάριον Ναθαναήλ, περὶ οὗ φησιν ὁ Σωτὴρ· «Ἴδε ἀληθῶς
25 Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν».

Στίχ. 3. «Τοῦ εὐρεῖν τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ καὶ μισῆσαι».

Εἰ ἔσχεν ἐν ὀφθαλμοῖς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, εὗρεν ἂν τὴν ἀνομίαν ἑαυτοῦ, καὶ ἐμίσησεν αὐτήν, ὥστε καὶ ἀποφοιτῆσαι μὲν τῆς εἰς τὰ φαῦλα ῥοπῆς, μεθορμισθῆναι δὲ

ἔχει τυφλωθεῖ, λέγει, καὶ μὲ τὰ μάτια τῆς διανοίας δὲν βλέπει τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου θὰ μπορούσε νὰ δημιουργηθεῖ θερμὴ ἐπιθυμία γιὰ ἀγαθοεργία, ἀντίθετα τοῦ δημιουργεῖται κάποια ἀκαταμάχητη καὶ δυσάρεστη προθυμία στὸ νὰ θέλει νὰ ζεῖ πολυτελῶς. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ πάσχουν ἀπὸ ἀφοβία Θεοῦ, δὲν διστάζουν νὰ κάνουν κάθε εἶδος κακίας, ἀλλὰ ἀπὸ φόβο πολλὰς φορὲς ἢ ντροπὴ πρὸς τὸν πλησίον ἀποφεύγουν νὰ τὸ κάνουν.

Στίχ. 3. «Γιατὶ διέπραξε δόλο μπροστὰ του».

Σὲ ἄλλη αἰτία ἀποδίδει τὴν ἀρρώστια ποὺ μᾶς ἔχει ἀναφέρει τελευταῖα. Γιατὶ δὲν πορεύθηκε, λέγει, μὲ εἰλικρίνεια στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό, «διέπραξε δόλο». Πολλὰς φορὲς δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ συνηθίζουν νὰ παρανομοῦν καὶ νὰ θέλουν νὰ ἔχουν κάποια ἀφορμὴ ἐπιείκειας στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, παρουσιάζονται καὶ νὰ ὑποκρίνονται ὅτι εἶναι ἀγαθοί, ἀλλὰ νὰ κάνουν κάποιο δόλο καὶ ἀπάτη, ζητώντας νὰ φαίνονται ὄχι αὐτὸ ποὺ εἶναι πραγματικά, ἀλλὰ νὰ ὑποκλέπτουν μᾶλλον τὴν ἐντύπωση τῆς ἐπιείκειας. Καὶ θὰ μπορούσε κάποιος νὰ δεῖ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸν καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ ντρέπεται νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι κακὸς, νὰ προσδιορίζει τὴν ἀπρέπεια τῆς ζωῆς του. Γιατί, ἐάν γνωρίζει ὅτι ἡ ἁμαρτία στολίζει, πῶς νομίζει ὅτι πρέπει κάποιος νὰ τὴν ἀποφεύγει; Ἐὰν ὅμως μὲ τοὺς τρόπους τοῦ κοκκινίζει, ψηφίζει ἐναντίον του τίς κατηγορίες τῆς παρανομίας. Ἄρα λοιπὸν πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ ζοῦμε μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ χωρὶς κανένα δόλο, γιὰ νὰ βρεθοῦμε νὰ εἴμαστε σὰν τὸν μακάριο Ναθαναήλ, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Σωτῆρας εἶπε· «Νὰ ἕνας ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης, στὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει δόλος»⁶⁷.

Στίχ. 3. «Νὰ βρεῖ τὴν παρανομία του καὶ νὰ τὴ μσήσει».

Ἐὰν εἶχε στὰ μάτια του τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, θὰ μπορούσε νὰ ἀντληθεῖ τὴν παρανομία του καὶ νὰ τὴ μσήσει, ὥστε νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν κλίση πρὸς τὰ κακά, καὶ νὰ προσαρῶξει

πρὸς ἀγαθοργίαν, καὶ οἶον ἐκ θυθοῦ κακῶν ἀνενεγκεῖν
δύνασθαι πρὸς ἀγαθὴν καὶ φιλάρετον ἔξιν τε καὶ ζωὴν.

Στίχ. 4. «Οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι
τοῦ ἀγαθῦναι».

5 Πάμμεγα πρὸς ἐγκλήματος δύναμιν τὸ μηδὲ ἀνασχέ-
σθαι μαθεῖν τίνα τρόπον χρηστὸς ἂν καὶ ἀγαθοργός, καὶ
ἀπόδειξις ἂν εἶη σαφῆς τοῦ κατολισθῆναι εἰς πυθμένα
φauλότητος τὸν κατώτατον, μηδὲ ὅσον εἰπεῖν κἂν γοῦν
ἄκρω δακτύλῳ θέλειν ἀποθίγειν μαθημάτων τῶν ἱερῶν, δι'
10 ὧν ἂν τις ἐν ἑαυτῷ συλλέξαιτο τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρί-
στοις ἡμᾶς ἀποκομίζουσαν ἐπιστήμην. Ἀπαίδευτος οὖν ὁ
παράνομος καὶ μαθημάτων τῶν εἰς σωτηρίαν καὶ ζωὴν
ἀμέτοχος παντελῶς.

15 Στίχ. 4. «Τὰ ῥήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀνομία
καὶ δόλος».

Οὐ γλώσση κέχρηται σοφῇ τε καὶ ἐπιστήμονι καὶ θύ-
ρας ἐχούση καὶ μοχλόν, ἀθυροστομεῖ δὲ οὕτως καὶ κίβδη-
λον πανταχοῦ ποιεῖται τὸν λόγον, ὡς ἐπίμεστον ὁρᾶσθαι
καὶ ἀνομίας καὶ δόλου· ἀνομίας μὲν, ὡς ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων
20 δι' ἃς ἐπήγαγον ὕδρεις Χριστῶ, δόλου δέ, ὅτι καὶ παγιδεύ-
ειν αὐτὸν βουλόμενοι, χρηστοῖς προσήεσαν λόγοις.

Στίχ. 5. «Ἀνομίαν ἐλογίσατο ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ».

Οἱ μὲν γὰρ τοῖς ἱεροῖς εἶκοντες νόμοις, οἱ καυχήμασιν
ἀγιοπρεπέσιν ἐνιδροῦν εἰωθότες, οἱ τὴν εὐκλεᾶ καὶ ἀκατά-
25 ψεκτον διαβιοῦντες ζωὴν καὶ ταῖς καθηκούσαις δοξολογί-
αις τὸν ἀπάντων Σωτῆρα καταγεραΐρουν· «Μεσονύκτιον»,
γὰρ, φησὶν, «ἐξηγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ
κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου», ἤγουν ταῖς θεαῖς περιτυγ-

στην ἀγαθοεργία, καὶ σὰν ἀπὸ τὸν βυθὸ τῶν κακῶν, νὰ μπορέσει νὰ ἀνασύρει τὴν ἀγαθὴ καὶ φιλάρετη συνήθεια καὶ ζωὴ.

Στίχ. 4. «Δὲν θέλησε νὰ ἀποκτήσει σύνεση καὶ νὰ κάνει τὸ καλὸ».

Εἶναι πολὺ μεγάλο ἔγκλημα τὸ νὰ μὴ ἀνέχεται νὰ μάθει μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ χρήσιμος καὶ ἀγαθοποιός, καὶ ἀπόδειξη σαφῆς αὐτοῦ εἶναι τὸ ὅτι γλύστρησε στὸν κατώτατο πυθμένα τῆς κακίας, μὴ θέλοντας οὔτε νὰ πεῖ ὅτι θέλει νὰ ἀγγίξει μὲ τὸ δαχτυλάκι του τὰ ἱερὰ μαθήματα⁶⁸, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ συλλέξει στὸν ἑαυτό του τὴ γνώση ποὺ μᾶς μεταφέρει σὲ ὅλα ὅσα εἶναι ἄριστα. Ὁ παράνομος λοιπὸν εἶναι ἀπαίδευτος καὶ τελείως ἀμέτοχος τῶν μαθημάτων ποὺ ὀδηγοῦν στὴ σωτηρία καὶ ζωὴ.

Στίχ. 4. «Τὰ λόγια ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα του εἶναι γεμᾶτα παρανομία καὶ δόλο».

Δὲν χρησιμοποιεῖ γλῶσσα σοφὴ καὶ ἐπιστημονικὴ, ποὺ ἔχει θύρες καὶ μοχλό, ἀλλὰ εἶναι τόσο πολὺ ἀθυρόστομος καὶ κάνει παντοῦ τὸν λόγο του πλαστόν, ὥστε νὰ φαίνεται γεμᾶτος παρανομία καὶ δόλο. Παρανομία βέβαια, ὅπως στὴν περίπτωση τῶν Ἰουδαίων, ἕξαιτίας τῶν ὕβρεων ποὺ ἀπηύθυναν στὸν Χριστό, καὶ δόλο, ἐπειδὴ καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ τὸν παγιδεύσουν, χρησιμοποιοῦσαν ἄρεστὰ λόγια.

Στίχ. 5. «Στὸ κρεβάτι του σκέπτεται τὴν παρανομία».

Αὐτοὶ βέβαια ποὺ ὑπακούουν τοὺς ἱεροὺς νόμους, αὐτοὶ ποὺ συνήθισαν νὰ ἰδρώνουν σὲ καυχήματα ποὺ ταιριάζουν σὲ ἀγίους, αὐτοὶ ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἑνδοξία καὶ ἔμμεπτη ζωὴ, δοξάζουν τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων καὶ μὲ τίς πρέπουσες δοξολογίες. Γιατὶ λέγει· «Σηκωνόμενοι τὰ μεσάνυχτα γιὰ νὰ σὲ δοξολογήσω γιὰ τίς δίκαιες κρίσεις σου»,⁶⁹ δηλαδὴ διαβάζοντας τίς θεῖες

69. Ψαλμ. 118, 62.

χάνοντες Γραφαῖς, εὐωδίας πάσης πνευματικῆς τὸν οἰκεῖον ἀναπιμπλῶσι νοῦν, καὶ τὰς ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀγαθοῖς περιεργάζονται τρίβους, καὶ ἀνάξητοῦσι λεπτῶς τίνα δὲ τρόπον γένοιντ' ἂν ἑαυτῶν ἀμείνους, τρέχοντες εἰς εἶδησιν ἐπι-
 5 εικείας τε ὁμοῦ καὶ λαμπρότητος ἀγιοπρεποῦς. Οἱ δὲ γε φαῦλοι καὶ παράνομοι τὸν τῆς ἡσυχίας καιρὸν δαπανῶσιν εἰς πονηρίας, καὶ ταῖς εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν φαύλων διασκέψουσιν τὴν ἑαυτῶν καρδίαν καταμολύνοντες, τὸν τῶν ἐκτόπων ἐννοιῶν καρπὸν, μονονουχὶ διαυγαζούσης αὐτοῖς
 10 ἡμέρας, ἐκφέρουσιν· παρίστανται γὰρ ὁδῶ οὐκ ἀγαθῇ.

Στίχ. 5. «Παρέστη πάση ὁδῶ οὐκ ἀγαθῇ».

Προήκει δὲ φαυλότητος εἰς τοῦτο αὐτοῖς ὁ νοῦς, ὥστε μηδὲ προσοχθῆσαι τῇ κακίᾳ πώποτε. Οὐ γὰρ γεγόνασιν μισηταὶ τῶν ἐκτόπων οἱ παρανομεῖν εἰωθότες· οὐ γὰρ ἂν
 15 ἔδρασαν αὐτὰ μισεῖν εἰρημένοι.

Στίχ. 6. «Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου, καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν».

Τινὲς δὲ ἀκούσαντες ὅτι «Ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν», καὶ ἀπατηθέντες ἐντεῦθεν, ἀπρονόητα τὰ ὑπὸ σελή-
 20 νην ἀπεφήναντο, ὧν ἐστὶ καὶ Ἀριστοτέλης. Ἄλλ' οὕτω μὲν τινες τὸ τῆς ἱστορίας φεύγοντες πάχος, εἰς τροπολογίας ἀναβαίνουνσιν, οὐρανούς μὲν λέγοντες τοὺς ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλους, νεφέλας δὲ τοὺς προφήτας, ὄρη δὲ Θεοῦ λογικὰς καὶ ὑψηλὰς δυνάμεις, ἢ τοὺς ἡρμένους ὑψοῦ κατ' ἀρετὴν ἀν-
 25 θρώπους. Ἄλλ' ἐν γε τοῖς προκειμένοις, οὐκ ἐπὶ καιροῦ τὰ τοιάδε νοηθεῖεν. Οὐ γὰρ ἐν μόνοις τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις ἐστὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὔτε μὴν ἐν μόνοις τοῖς ἐν ὕψει γενομένοις κατ' ἀρετὴν ἢ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη γίνεται, ἀλλ' εἰς πάντας ἀνθρώπους ἢ τῆς θείας ἡμερότητος ἐκτείνεται χά-

Γραφές, οί ὅποῖες γεμίζουν τὸν νοῦ τους μὲ κάθε πνευματικὴ εὐωδία, καὶ μελετοῦν τοὺς δρόμους ποὺ ὀδηγοῦν σ' ὅλα τὰ ἀγαθά, καὶ ἀναζητοῦν μὲ λεπτομέρεια μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν καλύτεροι, βαδίζοντας πρὸς τὴ γνῶση τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς λαμπρότητος ποὺ ταιριάζει στοὺς ἁγίους. Ἀντίθετα οἱ κακοὶ καὶ παράνομοι δαπανοῦν τὸν χρόνο τῆς ἡσυχίας σὲ πονηρίες καὶ καταμολύνουν τὴν καρδιά τους μὲ τὶς κάθε εἴδους συζητήσεις, ἀποκομίζοντας τὸν παράνομο καρπὸ τῶν σκέψεων ὅταν κατὰ κάποιον τρόπο ξημερώνει γι' αὐτοὺς ἡ ἡμέρα. Γιατὶ βρίσκονται σὲ δρόμο ὄχι καλὸ.

Στίχ. 5. «Εἶναι παρῶν σὲ κάθε δρόμο πονηρό».

Ἐχει λοιπὸν φτάσει σὲ τέτοιο σημεῖο φαυλότητος ὁ νοῦς τους, ὥστε νὰ μὴ σιχαθοῦν ποτὲ τὴν κακία. Καθόσον ὅσοι συνήθισαν νὰ παρανομοῦν, δὲν μίσησαν ποτὲ τὰ παράνομα. Γιατί, ἂν ἀποφάσιζαν νὰ τὰ μισήσουν, δὲν θὰ τὰ ἔκαναν.

Στίχ. 6. «Κύριε, τὸ ἔλεός σου φτάνει μέχρι τὸν οὐρανὸ καὶ ἡ ἀλήθειά σου μέχρι τὰ σύννεφα».

Μερικοὶ ἀκούοντας, «Ἡ ἀλήθειά σου φτάνει μέχρι τὰ σύννεφα», καὶ ἔχοντας ἔξαπατηθεῖ ἀπὸ αὐτό, διατύπωσαν ὅτι εἶναι χωρὶς πρόνοια τὰ κάτω ἀπὸ τὴ σελήνη, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν μερικοὶ ἀποφεύγοντας τὸ βάθος τῆς ἱστορίας, προβαίνουν σὲ τροπολογίες, ὀνομάζοντας οὐρανούς τοὺς οὐράνιους ἀγγέλους, σύννεφα τοὺς προφήτες, καὶ βουνὰ τὶς λογικὲς καὶ ὑψηλὲς δυνάμεις τοῦ Θεοῦ, ἢ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ βρίσκονται στὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ στὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ νοοῦνται ὡς φαινόμενα τοῦ καιροῦ. Γιατὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ δὲν ἀπλώνεται μόνο στοὺς ἀγγέλους, οὔτε καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἀποδίδεται μόνο σ' αὐτοὺς ποὺ ἔφτασαν στὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ἡ χάρις τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ ἐκτείνεται σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Λέγει ὁμως ὅτι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ

ρις. Ἐν δὲ τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἕως τῶν νεφε-
 λῶν τὴν ἀλήθειαν ἤρθαι φησιν, εἰκέναι δὲ καὶ ὄρεσι τὴν δι-
 καιοσύνην αὐτοῦ, ἵνα τὸ ὑψηλὸν καὶ ὑπερηρμένον καὶ ὑπερ-
 κείμενον νοῶμεν διὰ τῶν ὀνομασμένων. Τί γὰρ ὑψηλότερον
 5 οὐρανοῦ καὶ νεφῶν καὶ ὄρων; Ὁ δὲ κατασκευάζει, τοιοῦ-
 τόν ἐστιν Ὁ ἐλεήμων, φησί, καὶ ἀληθινὸς καὶ δίκαιος οὐ
 κατοικτεῖρειν ἐπίσταται μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὡς ἀληθινὸς
 μισεῖ τοὺς δόλον ἔχοντας εἰς νοῦν καὶ ἀπάτη συντεθραμμέ-
 νους, καὶ ὡς δικαιοσύνην ἔχων, ἥτις φιλονεικεῖ τοῖς λίαν ἠρ-
 10 μένοις τῶν ὄρων, ἐποίσει πάντως τοῖς μὲν ἀγαθοῖς τὴν αὐ-
 τοῖς πρέπουσαν τῶν χαρισμάτων διανομήν, τοῖς δ' αὖ πονη-
 ροῖς τὴν ἰσόρροπον δίκην.

Στίχ. 7. «Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε».

Καὶ ἐνταῦθα δέ τι ὁμοιὸν ἐστὶ τοῦ Παύλου· ἐπειδὴ γὰρ
 15 ἔμελλε τῶν δύο λαῶν τὴν σωτηρίαν διηγήσασθαι, οἱ καὶ ση-
 μαίνονται διὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κτηνῶν, ἀνθρώπων
 μὲν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὡς κατηγουμένων ἐκ τοῦ νόμου καὶ νο-
 ούντων τὰ διαφέροντα, κτηνῶν δὲ ὡς ἀλογωτέρων τῶν ἐξ ἔ-
 θνῶν. Παιδευθέντες γὰρ οἱ ἐξ Ἰουδαίων τὸ μυστήριον διὰ
 20 νόμου καὶ προφητῶν, ἐξέπεσον, οἱ δὲ οὐδέποτε ἀκηκοότες
 οἱ ἐξ ἔθνῶν, προελήφθησαν. Τούτου χάριν εἶρηκεν ὁ Δαβὶδ·
 «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή», ἤγουν ἀκατάληπτα καὶ
 ἀζήτητα παντελῶς τὸ γὰρ τοι πολυπραγμονεῖν ἐλέσθαι τὰ
 ὑπὲρ νοῦν τὸν ἀνθρώπινον, ἐπισφαλὲς καὶ ἐπιζήμιον. Γέ-
 25 γραπται γοῦν· «Βαθύτερά σου μὴ ζήτηι»· καὶ πάλιν· «Μὴ
 σοφίζου περιττὰ, μήποτε ἐκπλαγῆς».

Τῆς τοῦ Θεοῦ γαληνότητος τὸ ὑπερφερὲς καὶ τῆς ἡμερό-
 τητος τὴν ἀπαράβλητον ὑπεροχὴν κὰν τούτω δὴ πάλιν ἐνε-
 στιν ἰδεῖν. Καὶ γοῦν τὴν παρ' ἑαυτοῦ φειδῶ νέμειν ἀξιοῖ πᾶσι

ὑψώθηκε μέχρι τὸν οὐρανὸν, καὶ ἡ ἀλήθεια μέχρι τὰ σύννεφα, καὶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη του μοιάζει μὲ βουνά, γιὰ νὰ σκεπτόμαστε μὲ τὰ ὀνόματα αὐτὰ τὸ ὑψηλὸ καὶ ὑπερυψωμένο καὶ αὐτὸ ποῦ βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα. Τί δηλαδή ὑπάρχει πιὸ ψηλὸ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ σύννεφα καὶ τὰ βουνά; Αὐτὸ βέβαια ποῦ θέλει νὰ δηλώσει εἶναι τὸ ἐξῆς· Ὁ ἐλεήμων, λέγει, καὶ ἀληθινὸς καὶ δίκαιος, δὲν γνωρίζει νὰ δείχνει μόνο εὐσπλαγχνία, ἀλλὰ ὡς ἀληθινὸς μισεῖ αὐτοὺς ποῦ ἔχουν στὸν νοῦ τους δόλο καὶ εἶναι ἀναθρεμμένοι μὲ ἀπάτη, καὶ ἐπειδὴ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία ἀνταγωνίζεται μὲ τὰ πολὺ ὑψηλὰ βουνά, θὰ ἀποδώσει ὅπωςδήποτε τοὺς ἀγαθοὺς τὸ μερίδιο τῶν χαρισμάτων ποῦ τοὺς ταιριάζει, καὶ τοὺς κακοὺς πάλι τὴν ἀντίστοιχη τιμωρία.

Στίχ. 7. «Θὰ σώσεις τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη, Κύριε».

Καὶ ἐδῶ ὑπάρχει κάτι ὅμοιο τοῦ Παύλου. Ἐπειδὴ δηλαδή ἐπρόκειτο νὰ διηγηθεῖ τὴ σωτηρία τῶν δύο λαῶν, οἱ ὁποῖοι συμβολίζονται μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη, μὲ τοὺς ἀνθρώπους βέβαια οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ διδάσκονταν μὲ τὸ νόμο καὶ πίστευαν τὰ ἀξιόλογα, ἐνῶ μὲ τὰ κτήνη οἱ ἐθνικοί, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἦταν πιὸ ἄλογοι. Γιατὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἂν καὶ εἶχαν διδαχθεῖ τὸ μυστήριον μὲ τὸν νόμο καὶ τοὺς προφήτες, ἐξέπεσαν, ἐνῶ οἱ ἐθνικοί, ποῦ δὲν εἶχαν ἀκούσει τίποτε, προκρίθηκαν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶπε ὁ Δαβίδ· «Οἱ κρίσεις σου εἶναι μεγάλη ἄβυσσος». Δηλαδή δυσκολοερμήνευτες καὶ ἐνελῶς ἀνερμήνευτες. Γιατὶ τὸ νὰ ἐπιχειρεῖ κανεὶς νὰ ἐρευνήσῃ αὐτὰ ποῦ ξεπερνοῦν τὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐπικίνδυνον καὶ ἐπιζήμιον. Πράγματι ἔχει γραφεῖ· «Μὴ ζητᾶς τὰ βαθύτερα ἀπὸ σένα»⁷⁰. Καὶ πάλι· «Νὰ μὴ ἐπινοεῖς περιττὰ σοφίσματα, γιὰ νὰ μὴ ἐκπλαγεῖς κάποτε»⁷¹.

Τὴν ἀνωτερότητα τῆς γαληνότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀσύγκριτη ὑπεροχὴ τῆς πραότητάς του μποροῦμε νὰ τὰ δοῦμε ἐπίσης καὶ σ' αὐτό. Ὅτι δηλαδή τὴ φροντίδα του κρίνει σωστὸ νὰ

71. Ἐκκλ. 7, 16.

τοῖς παρ' αὐτοῦ γεγονόσιν, καὶ οὐχὶ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων. Ἔφη γάρ που καὶ πρὸς τὸν θεσπέσιον Ἰωανῆν «Σὺ ἐφείσω ὑπὲρ τῆς κολοκύνθης, ὑπὲρ ἧς οὐκ ἐκακοπάθησας οὐδὲ ἐκοπίασας, ἢ ὑπὸ 5 νύκτα ἀπώλετο, ἐγὼ οὐ φείσομαι ὑπὲρ Νινευῆ τῆς πόλεως τῆς μεγάλης, ἐν ἧῖ κατοικοῦσιν πλείους ἢ δώδεκα μυριάδες ἀνδρῶν, οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν δεξιὰν αὐτῶν ἢ ἀριστερὰν αὐτῶν, καὶ κτήνη πολλά;». Θαυμάζεται δὲ καὶ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος λύρας, ὡς ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσιν 10 καὶ γλῶσσην τῆ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων. Ναι μὴν τὸν ἐπὶ τῷ Σαββάτῳ τιθεὶς νόμον καὶ τὴν τοῦ χρῆναι παντελῶς ἐργάζεσθαι μηδὲν διατρανῶν αἰτίαν, Ἴνα ἀναπαύσῃται, φησὶν, ὁ παῖς σου καὶ ἡ παιδίσκη σου καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου καὶ πᾶν κτήνός σου. Εἰ δὲ δοκεῖ πως τοῖς εἰρημένοις ἀντιφέρε- 15 σθαι τὸ διὰ τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς εἰρημένον, «Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ;», φαμέν, ὅτι τὰς ἐν τῷ νόμῳ σκιάς ἀναιρεῖν ἀκόλουθον ὠδινούσας τὴν ἀλήθειαν, οὔτε μὴν ἀφιλοκτίρονα νομίζειν εἶναι τὸν τῶν ὅλων Δημιουργόν.

Στίχ. 8. «Ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου, ὁ Θεός».

20 Ὅτε Θεὸς ὢν ὁ Λόγος ἐπέλαμψεν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀπάντων σωτηρίας ὑπέμεινε θάνατον, δῆλον δὲ ὅτι τὸν κατὰ σάρκα, τότε καὶ πεπλήθυνται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ ἔτι μόνον ἐλυτρώ- σατο τὸν Ἰσραὴλ καθὰ πάλαι διὰ Μωσέως, ἀλλ' εἰς πάντα 25 ἀνθρώπους ἢ τῆς σωτηρίας ἐκτέταται χάρις, σαγηνεύουσα διὰ τῆς πίστεως εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος Θεοῦ, καὶ προσοικειοῦσα δι' ἀγιασμοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

τὴν ἀπονέμει σὲ ὅλα ὅσα ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὄχι μόνο στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ σ' αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα. Γιατὶ εἶπε κάποτε καὶ στὸν θεσπέσιο Ἰωνᾶ: «Σὺ λυπήθηκες γιὰ τὴν κολοκυθιά γιὰ τὴν ὁποία δὲν κακοπάθησες οὔτε κοπίασες, ἢ ὁποία τὴ νύχτα ἀφανίσθηκε, καὶ ἐγὼ δὲν πρέπει νὰ λυπηθῶ γιὰ τὴν Νινευῆ, τὴν πόλη τὴ μεγάλη, στὴν ὁποία κατοικοῦν περισσότεροι ἀπὸ δώδεκα μυριάδες ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι δὲν γνώρισαν οὔτε τὴν δεξιά οὔτε τὴν ἀριστερά τους, καὶ πολλὰ κτήνη;»⁷². Θαυμάζεται ὅμως καὶ μὲ τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ γιὰ τὸ ὅτι «κάνει νὰ φυτρῶσει τὸ χόρτο γιὰ τὰ κτήνη καὶ ἡ χλόη γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἀνθρώπων»⁷³. Καὶ βέβαια ὅρισε τὸν νόμο τοῦ Σαββάτου, διευκρινίζοντας καὶ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἔπρεπε νὰ ἐργάζονται καθόλου: «Γιὰ νὰ ἀναπαύεται», λέγει, «ὁ δούλος σου καὶ ἡ δούλη σου καὶ τὸ ὑποζύγιό σου καὶ κάθε κτήνος σου»⁷⁴. Ἐὰν ὅμως φαίνεται ὅτι σ' αὐτὰ πού εἰπώθηκαν ἀντιτίθεται ἐκεῖνο πού ἔχει εἰπωθεῖ μὲ τὴν φωνὴ τοῦ Παύλου, «Μήπως γιὰ τὰ ζῶα νοιάζεται ὁ Θεός;»⁷⁵, λέμε ὅτι ἦταν ἐπόμενο νὰ καταργηθοῦν οἱ σκιές τοῦ νόμου πού ἐγκυμονοῦσαν τὴν ἀλήθεια, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ νομίζουμε ὅτι ὁ Δημιουργὸς τῶν ὄλων εἶναι ἄσπλαγχνος.

Στίχ. 8. «Θεέ μου, πόσο μεγάλο εἶναι τὸ ἔλεός σου!».

Ὅταν ὁ Λόγος, πού εἶναι Θεός, ἔλαμψε στοὺς κατοίκους τῆς γῆς μὲ τὴ μορφὴ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὑπέστη τὸν θάνατο γιὰ τὴ σωτηρία ὄλων, δηλαδή τὸν κατὰ σάρκα, τότε καὶ πολλαπλασιάσθηκε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λύτρωσε ὄχι μόνο τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, ὅπως παλιὰ ὁ Μωυσῆς, ἀλλὰ ἡ χάρις τῆς σωτηρίας ἐπεκτάθηκε σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐλκύοντάς τους μὲ τὴν πίστη στὸ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια καὶ ἐκεῖνον πού ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι Θεός, καὶ διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ νὰ τοὺς ἐξοικειώσει μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

74. Ἐξ. 23, 12.

75. Α' Κορ. 9, 9.

Στίχ. 8. «*Ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου
ἐλπιούσιν*».

Γεγόναμεν τοίνυν ὑπὸ πτέρυγας, ἥτοι σκέπην τὴν ὑπὸ
Χριστῶ, ὥστε λέγειν ἡμᾶς τὸ ἐν τῷ Ἑσσηματι τῶν ἁσμάτων
5 «*Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ἐπεθύμησα, καὶ ἐκάθισα*». Καὶ αὐτὸς
δή πού φησιν ὁ Σωτὴρ· «*Ἐγὼ ὡς ἄρκευθος πυκάζουσα*».
Γεγόνασί γε μὴν ὑπὸ πτέρυγας αὐτοῦ. Πεπλήθυνται καὶ τὸ
ἔλεος κατὰ τοὺς ἁρτίως ἡμῖν εἰρημένους τρόπους.

Στίχ. 10. «*Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς*».

10 *Εἰ φῶς ἐστὶν ἐκ φωτός τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, πότε οὐκ ἦν
ἐν τῷ Πατρὶ τὸ φῶς αὐτοῦ; Ὡς γὰρ ἀχώριστον τοῦ πυρός τὸ
φωτίζειν, οὕτω καὶ τοῦ Πατρὸς τὸ ἐξ αὐτοῦ γεννώμενον
φῶς.*

Στίχ. 11. «*Παρατείνον τὸ ἔλεός σου τοῖς
γινώσκουσί σε*».

15 *Λιτὴν ἀνατείνει τὴν ὑπὲρ τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον
καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπεγνωκότων ἐπιφάνειαν. Οἷς καὶ πρόποι ἂν
τὸ ἐν παντὶ γενέσθαι καλῶ καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ χαρίσμασιν
ἐντροφᾶν· τοῖς μὲν οὖν γινώσκουσιν αὐτὸν παρατείνεσθαι
20 τὸ ἔλεος παρακαλεῖ, τοῖς δὲ τὴν καρδίαν εὐθέσι τὴν δικαιο-
σύνην αὐτοῦ καθ' ἣν αὐτοῖς τὰ πρὸς ἀξίαν ἀπονεμηθήσε-
ται. Εἶεν δ' ἂν οὐχ' ἕτεροι παρὰ τοὺς πρώτους οἱ δεῦτεροι
τουτέστι παρὰ τοὺς γινώσκοντας οἱ εὐθεῖς. Ἐπεταὶ γὰρ τῇ
παρὰ Θεοῦ γνώσει τὸ καὶ εὐθῆ τὴν διάνοιαν ἔχειν, τουτέστι
25 κατ' οὐδένα τρόπον διεστραμμένην. Οἱ μὲν τὴν γνῶσιν μό-
νην ἔχοντες, τουτέστι τὴν πίστιν, ἐλέω δικαιῶνται καὶ σώ-
ζονται, οἱ δὲ καὶ τὸ εὐθές ἐν ταῖς πράξεσι, τὸν τῆς δικαιοσύ-
νης ἀπολαμβάνουσι στέφανον, ἥτοι τῆς ὁσίας ψήφου.*

Στίχ. 8. «Θὰ στηρίξουν τὶς ἐλπίδες τοὺς σὲ σένα προστατευμένοι ἀπὸ τὴ σκέπη τῶν πτερυγῶν σου».

Βρεθήκαμε λοιπὸν κάτω ἀπὸ πτέρυγες, δηλαδή κάτω ἀπὸ τὴν σκέπη τοῦ Χριστοῦ, ὥστε νὰ λέμε αὐτὸ πὺ εἶναι γραμμένο στὸ Ἑσάμα τῶν ἀσμάτων «Ἐπιθύμησα τὴ σκιά του, καὶ κάθισα κάτω ἀπὸ αὐτήν»⁷⁶. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας λέγει κάπου «Ἐγὼ εἶμαι σὰν θάμνος προστατευτικός»⁷⁷. Γιατὶ προστατεύθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ φτερά του. Πολλαπλασιάσθηκε καὶ τὸ ἔλεός του σύμφωνα μὲ τοὺς τρόπους πὺ ἔχουν εἰπωθεῖ πρόσφατα σὲ μᾶς.

Στίχ. 10. «Μὲ τὸ φῶς σου θὰ δοῦμε φῶς».

Ἐφόσον ὁ Υἱὸς εἶναι φῶς, ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Πατέρα, πότε δὲν ὑπῆρχε στὸν Πατέρα τὸ φῶς του; Γιατί, ὅπως εἶναι ἀχώριστο ἀπὸ τὴ φωτιὰ τὸ νὰ φωτίζει, ἔτσι εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸ φῶς πὺ γεννιέται ἀπὸ αὐτόν.

Στίχ. 11. «Παράτεινε τὸ ἔλεός σου σ' αὐτοὺς πὺ σὲ γνωρίζουν».

Ἄναπέμπει παράκληση ὑπὲρ ἐκείνων πὺ ἀγαποῦν τὸν Κύριο καὶ ἀναγνωρίζουν τὴν ἔλευσή του, οἱ ὅποιοι καὶ πρέπει νὰ βρεθοῦν σὲ κάθε καλὸ καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ χαρίσματα πὺ χορηγοῦνται ἀπὸ αὐτόν. Σ' αὐτοὺς λοιπὸν πὺ τὸν γνωρίζουν παρακαλεῖ νὰ παραταθεῖ τὸ ἔλεός του, ἐνῶ σ' ἐκείνους πὺ εἶναι εὐθεῖς στὴν καρδιὰ νὰ ἀπονεμηθοῦν ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη του αὐτὰ πὺ τοὺς ἀξίζουν. Καὶ δὲν θὰ εἶναι οἱ δεῦτεροι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς πρώτους, δηλαδή οἱ εὐθεῖς στὴν καρδιὰ ἀπὸ αὐτοὺς πὺ τὸν γνωρίζουν. Γιατὶ μετὰ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ ἀκολουθεῖ τὸ νὰ ἔχουν εὐθεῖα τὴ διάνοια, δηλαδή νὰ μὴ εἶναι μὲ κανένα τρόπο διεστραμμένη. Αὐτοὶ λοιπὸν πὺ ἔχουν μόνον τὴ γνώση, δηλαδή τὴν πίστη, δικαιώνονται ἀπὸ εὐσπλαγχνία, ἐνῶ ἐκεῖνοι πὺ εἶναι καὶ εἰλικρινεῖς στὶς πράξεις τους, ἀπολαμβάνουν τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, δηλαδή τῆς ἱερῆς ἀποφάσεως.

77. Ὡσηέ 14, 8-10.

Στίχ. 12. «Μὴ ἐλθέτω μοι ποῦς ὑπερηφανίας».

Ἔξω τοῦ πάθους ἀξιοῖ γενέσθαι. Ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι. Παρατείνοντός σου τὸ ἔλεος εἰς ἐμὲ τὸν γινώσκοντά σε, καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἥτοι τὴν ὁσίαν ψῆφον ὀρέγοντος, μὴ
5 κατολισθήσαιμί ποτε πρὸς τοῦτο σκαιότητος ἐννοιῶν, ὡς μέγα φρονεῖν ἐλέσθαι καὶ βαδίζειν ἐν ὑπεροψία, καὶ τὴν οὕτως ἐπισφαλῶς ἔχουσαν ἰέναι τρίβον. Μὴ δὲ παρακινησάτω με τῆς παρὰ σοὶ στάσεως προᾶξις ἄτοπος

Στίχ. 12. «Καὶ χεὶρ ἁμαρτωλοῦ μὴ σαλεύσοι με».

10 «Χεὶρ ἁμαρτωλοῦ» διαβολικὴ ἐνέργεια, «χεὶρ ἁμαρτωλοῦ» ἢ τοῦ πλεονέκτου, «χεὶρ ἁμαρτωλοῦ» ἢ τοῦ δῶρα διδόντος ἐπὶ φθορᾷ καὶ λαμβάνοντος, «χεὶρ ἁμαρτωλοῦ» ἢ τοῦ ἱερέως τοὺς ἀναξίους τῷ θυσιαστηρίῳ προσάγοντος. Ὑπὸ ταύτης τῆς χειρὸς μὴ σαλευθῆναι, τουτέστι μὴ παρα-
15 τραπήναι, καὶ ἡμεῖς προσευξώμεθα· χρὴ γὰρ ἐδραίους καὶ ἀσαλεύτους ἐν τῇ δικαιοσύνῃ, κἂν παρανομῶσιν ἄλλοι τοὺς νήφοντας κτᾶσθαι.

Στίχ. 13. «Ἐκεῖ ἔπεσον πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν».

20 (Κυρίλλου καὶ Χρυσοστόμου.) Τὸ «ἐκεῖ» εἶπεν ἀντὶ τοῦ «Ἀπὸ τούτου τοῦ πράγματος», τουτέστι τῆς ὑπερηφανίας ἢ καὶ ἀντὶ τοῦ, «Ὅπου», ὡς εἶναι τὸ λεγόμενον τοιοῦτον. Μὴ γενοίμην ἐκεῖ ἔνθα οἱ σαλευθέντες πίπτουσι, καὶ πεσόντες ἐξωθοῦνται, καὶ ἐξωσθέντες οὐκέτι ἐπανελθεῖν δυνή-
25 σονται. Ἡ «ἐκεῖ», τουτέστιν ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ, κατὰ τὸ «Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς».

Στίχ. 13. «Ἐξώσθησαν, καὶ οὐ μὴ δύνωνται στηῆναι».

Δεῖ δὴ οὖν ἄρα προσιόντας Θεῷ, τῶν μὲν ἀγαθῶν ποι-
30 εῖσθαι τὴν αἴτησιν, παραιτεῖσθαι δὲ καὶ τὸ ἀλῶναι ψυχικοῖς

Στίχ. 12. «Νὰ μὴ μοῦ συμβεῖ νὰ ὑπερηφανευθῶ».

Ζητᾶ νὰ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ πάθος. Εἶναι σὰν νὰ λέγει· Παρατείνοντας τὴν εὐσπλαγχνία σου σὲ μένα πού σὲ γνωρίζω καὶ ἐπιθυμῶ τὴ δικαιοσύνη, δηλαδή τὴν ἅγια ἀπόφασή σου, εἴθε νὰ μὴ γλιστρέσω ποτὲ σὲ τέτοιο βαθμὸ κακότητος σκέψεων, ὥστε νὰ προτιμήσω νὰ εἶμαι ὑπερήφανος καὶ νὰ βαδίζω ὑπεροπτικά καὶ νὰ πορεύομαι ἐπικίνδυνα τὸν δρόμο πού εἶναι τέτοιος, καὶ νὰ μὴ μὲ μετακινήσει καμμιὰ ἄτοπη πράξι ἀπὸ τὴ θέση μου κοντά σου.

Στίχ. 12. «Καὶ χέρι ἁμαρτωλοῦ νὰ μὴ μὲ σαλεύσει».

«Χέρι ἁμαρτωλοῦ» εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ διαβόλου, «χέρι ἁμαρτωλοῦ» εἶναι τὸ χέρι τοῦ πλεονέκτη, «χέρι ἁμαρτωλοῦ» εἶναι τὸ χέρι ἐκείνου πού δίνει καὶ παίρνει δῶρα γιὰ διαφθορά, «χέρι ἁμαρτωλοῦ» εἶναι τὸ χέρι τοῦ ἱερέα πού ὀδηγεῖ στὸ θυσιαστήριο τοὺς ἀνάξιους. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ χέρι ἃς προσευχηθοῦμε καὶ ἐμεῖς νὰ μὴ σαλευθοῦμε, δηλαδή νὰ μὴ παρεκτραποῦμε. Γιατὶ πρέπει νὰ εἶμαστε ἐδραιωμένοι καὶ ἀσάλευτοι στὴ δικαιοσύνη, ἔστω καὶ ἂν ἄλλοι παρανομοῦν γιὰ νὰ κερδήσουν τοὺς νηφάλιους.

Στίχ. 13. «Ἐκεῖ ἔπесαν ὅλοι ὅσοι πράττουν τὴν παρανομία».

(Κυρίλλου καὶ Χρυσοστόμου). Τὸ «ἐκεῖ» τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ, “Ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα”, δηλαδή ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια, ἢ καὶ ἀντὶ τοῦ, “ὅπου”, ὥστε αὐτὸ πού λέγεται νὰ ἔχει ὡς ἔξῃς· Εἴθε νὰ μὴ βρεθῶ ἐκεῖ ὅπου πέφτουν αὐτοὶ πού ἀμφιταλατεύονται, καὶ ὅταν πέσουν ρίχνονται ἔξω, καὶ ὅταν ριχθοῦν ἔξω, δὲν μποροῦν νὰ ἐπανέλθουν. Ἡ «ἐκεῖ», δηλαδή στὴ μελλοντικὴ ζωὴ, σύμφωνα μὲ τό, «Ἐκεῖ θὰ εἶναι τὸ κλάμα»⁷⁸.

Στίχ. 13. «Ἐξωθήθησαν καὶ δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν».

Ἄρα λοιπὸν πρέπει προσερχόμενοι στὸν Θεὸ τὸ αἴτημά μας νὰ περιλαμβάνει τὰ ἀγαθὰ, καὶ νὰ ἀποφεύγουμε καὶ τὸ νὰ

ἀρρωσθήμασιν, καὶ τὸ ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι δαιμονικὴν, τὴν αἰεὶ σαλεύουσαν καὶ τοὺς ἐστάναι δοκοῦντας εἰ ῥαθυμοῦντες εὐρίσκοιντο, καὶ οὐκ ἔωσαν στήναι τοὺς διὰ πλείστην ὄσιν ἀσέβειαν ἐξωσθέντας παρὰ Θεῶ· ὃ δὴ πέπονθεν ὁ κατὰ
5 σάρκα Ἰσραήλ· πεπαρώνηκεν γὰρ ἀφορήτως εἰς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΣ΄.

«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Ἠθικός ἐστὶν ὁ ψαλμὸς καὶ θεραπευτικὴν ἡμῶν τῆς ψυ-
10 χῆς διδασκαλίαν περιέχων, εἰσηγούμενος τῷ νέῳ λαῷ ἀπο-
χὴν μὲν τῶν πονηρῶν, ἐπιτήδευσιν δὲ τῶν ἀγαθῶν, ἐξ ἑκα-
τέρων πείθων ἕκ τε τῆς τοῖς ἀγαθοῖς ἀποκειμένης ἐλπίδος,
ἕκ τε τῆς τοῖς πονηροῖς τεταμιευμένης κολάσεως Ἀνακεί-
σεται μὲν τοι τῷ Δαβίδ μονονουχὶ κατεπάδοντι τοῖς ὀρθότη-
15 τος ἐρασταῖς καὶ παροτρύνοντι αὐτοὺς εἰς τὸ μεταποιεῖσθαι
προθύμως τῆς οὐκ ἀθανμάστου ζωῆς. Ποιεῖ δὲ τοῦτο ἐπὶ
καιροῦ· ἐν μὲν γὰρ τῷ τετελεσμένῳ ψαλμῷ πλείστη γέγονε
κατάρρησις παντὸς παρανόμου, ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ νουθε-
σίαν ἡμῖν εἰσκομίζει, ἀποφέρουσαν μὲν τῆς πρὸς ἐκείνους
20 ταυτοεργίας, ἀναβιδάζουσαν δὲ πρὸς τὸ ἄμεινον.

[Οὐ γὰρ τοι φαῖν ἂν εἶναί πως ἀξιοζήλωτα τοῖς ἐθέ-
λουσι ζῆν ἁγιοπρεπῶς τὴν τῶν πονηρευομένων πρόσκαιρον
εὐημερίαν. Ἐννοεῖν δὲ χρὴ μᾶλλον, εἰς οἷον αὐτοῖς ἐκδήσε-
ται πέρας, τὸ διαβιοῦν ἐλέσθαι κακῶς, καὶ ἀπάδειν τῷ Θεῷ].

25 **Στίχ. 1.** «Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις,
μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν».

Μήτε πάλιν μιμουῖ ἢ μακάριζε τοὺς τοιούτους εὐθηνού-
τας ὁρῶν· πρὸς ὀλίγον γὰρ ἀνθοῦντες, ξηραίνονται· πᾶσα

κυριεύομαστε ἀπὸ ψυχικὲς ἀρρώστιες, καὶ τὸ νὰ βρισκόμαστε κάτω ἀπὸ δαιμονικὸ χέρι, τὸ ὁποῖο διαρκῶς σαλεύει καὶ αὐτοὺς ποὺ νομίζουν ὅτι εἶναι σταθεροί, ἐὰν βρεθοῦν σὲ ραθυμία, καὶ δὲν ἀφήνει νὰ σταθοῦν ἐκείνους ποὺ λόγῳ τῆς μεγάλης ἀσέβει-
 ἄς τους ἔχουν διωχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, πραγμα βέβαια ποὺ ἔπαθε ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ· γιατί φέρθηκε μὲ ἀφόρητη παραφροσύ-
 νη πρὸς τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστό.

ΨΑΛΜΟΣ 36ος

«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι ἠθικὸς καὶ περιέχει θεραπευτικὴ διδασκαλία τῆς ψυχῆς μας, εἰσηγοῦμενος στὸν νέο λαὸ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κακά, καὶ ἐνασχόληση μὲ τὰ ἀγαθὰ, πείθοντας καὶ μὲ τὰ δύο, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ποὺ περιμένει τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ μὲ τὴν κόλαση ποὺ εἶναι ἀποταμιευμένη γιὰ τοὺς κακοὺς. Ἀποδίδεται βέβαια στὸν Δαβίδ ὁ ὁποῖος ἐγκωμιάζει κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ἐραστὲς τῆς ὀρθότητος καὶ τοὺς παροτρύνει νὰ ἀλλάξουν μὲ προθυμία τὴν κάθε ἄλλο παρὰ ἀξιοθαύμαστη ζωὴ τους. Καὶ τὸ κάνει αὐτὸ ἐπίκαιρα. Γιατὶ στὸν τελευταῖο ψαλμὸ ἀπηύθυνε πολλὴ κατηγορία ἐναντίον κάθε παράνομου, ἐνῶ σ' αὐτὸν μᾶς δίνει σύμβουλή, ἢ ὁποῖα μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ νὰ κάνουμε τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους, καὶ μᾶς ἀνεβάζει πρὸς τὸ ἀνώτερο.

[Γιατὶ δὲν θὰ μπορούσα νὰ πῶ ὅτι ἡ πρόσκαιρη εὐημερία τῶν πονηρῶν εἶναι ἀξιοζήλευτη, σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ζή-
 σουν ὅπως πρέπει σὲ ἁγίους. Ἀντίθετα πρέπει μᾶλλον νὰ σκε-
 πτόμαστε σὲ πῶς τέλος θὰ καταλήξει σ' αὐτούς, τὸ νὰ προτιμοῦν
 νὰ ζοῦν κακῶς καὶ μὲ τρόπο ποὺ δὲν ταιριάζει στὸν Θεό.

Στίχ. 1. «Νὰ μὴ ἐρεθίζεσαι μὲ τοὺς κακοὺς, οὔτε νὰ ζηλεύεις
 αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα στὴν παρανομία».

Οὔτε πάλι νὰ μμεῖσαι ἢ νὰ καλοτυχίζεις βλέποντας αὐτοὺς
 ποὺ εὐημεροῦν. Γιατὶ ἀνθίζουν γιὰ λίγο, καὶ ἔπειτα ξηραίνο-

γὰρ σὰρξ χόρτος. Τί οὖν ἔχουσι ζηλωτὸν οἵτινες πρὸς ὀλίγον ἀνθήσαντες, αὐριον εἰς κλίβανον βάλλονται, καθ' ἃ φησιν ὁ Σωτῆρ; Οὐ γὰρ τοι φαίην ἂν εἶναί πως ἀξιοζήλωτον τοῖς ἐθέλουσι ζῆν ἁγιοπρεπῶς τὴν τῶν πονηρευομένων πρόσκαι-
 5 ρον εὐημερίαν, ἐννοεῖν δὲ χρὴ μᾶλλον εἰς οἶον αὐτοῖς ἐκθή-
 σεται πέρας τὸ διαδιοῦν ἐλέσθαι κακῶς καὶ ἀπάδειν τῷ Θεῷ. Μὴ τοίνυν ζήλου τοὺς τοιούτους, φησὶν, μὴ δὲ κατερεθίζου πρὸς μίμησιν τῶν φιλαμαρτημόνων. Κὰν εἰ δοκοῖεν ἔχειν
 τὰς ἐν τῷ παρόντι δὴν τρυφάς, κὰν ἴδῃς ἀσεβῆ εὐ πράττοντα,
 10 φεῦγε τὴν ἰσοτροπίαν, εἰς τὰ ἐσόμενα βλέπων· οὐ γὰρ ἐν τούτοις ἔσται διηνεκῶς τὰ πράγματα. Διὸ ἐπάγει·

Στίχ. 2. «Ὅτι ὡσεὶ χόρτος ταχὺ ἀποξηρανθήσονται».

Παραινεῖ φεύγειν πονηρίαν, ἔκπτωσιν εἶναι παντὸς ἀ-
 γαθοῦ, ταύτης ὑπογράφων τὸ τέλος. Τί δὲ οὕτως εὐμάραν-
 15 τον ὡς χόρτος ἀγροῦ καὶ λαχάνου φύσις; Βραχὺ γὰρ πως ἀνθήσαντα τὰ τοιάδε μαραίνεται. Οὕτω πού φησι περὶ τῶν ἐν κόσμῳ λαμπρῶν· «Γενηθήτωσαν ὡσεὶ χόρτος δωμάτων»· οἱ γὰρ ἐν δώμασι τικτόμενοι τῶν χόρτων, ῥίζαν οὐκ ἔχοντες, ἄκαρποί τέ εἰσι καὶ πρὸς μαρασμὸν ἐτοιμότεροι διὰ τοῦτο. -
 20 Οὐ δεῖ τοίνυν ταῦτα ζηλοῦν, ὧν τὰ μὲν ἐπ' ἀτιμία ῥίπτεται, τὰ δὲ πυρὶ παραδίδοται, τῆς ἀκμῆς τῆς προσκαιροῦ πανσά-
 μενα, ὡς τὰ τῆς γλῶσσης λάχανα, ἃ τὴν χρῆσιν ἐν τῷ γλοάζειν ἔχουσι· τούτοις γὰρ ἢ τῶν ἀνθρώπων εὐπραγία, διὰ τὸ σα-
 θρὸν καὶ πρόσκαιρον ἔοικε, καὶ ὅτι πῦρ αὐτὴν τὸ τῆς γεέν-
 25 νης ἐκδέχεται. Ἁγιοπρεπὲς δὲ ζηλοῦν ἐκείνους, οἷς ἂν ἔποι-
 το διηνεκῆς ἢ παρὰ Θεοῦ δόξα τῇ τῶν ἀνδραγαθημάτων φιλονεικοῦσα λαμπρότητι.

79. Ἦσ. 40, 6.

80. Ματθ. 6, 30.

81. Ψαλμ. 128, 6.

νται. Γιατί «κάθε σάρκα εἶναι χορτάρι»⁷⁹. Τί τὸ ἀξιοζήλευτο λοιπὸν ἔχουν αὐτοὶ ποῦ, ἀφοῦ ἀνθήσουν γιὰ λίγο, αὐριο ρίχνονται στὸν κλίβανο, ὅπως λέγει ὁ Σωτῆρας⁸⁰; Γιατί δὲν θὰ μπορούσα νὰ πῶ ὅτι εἶναι ἀξιοζήλευτη σ' ὅσους θέλουν νὰ ζοῦν ὅπως πρέπει σὲ ἁγίους, ἢ πρόσκαιρη εὐημερία τῶν πονηρῶν, ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ σκεφτόμαστε σὲ ποιὸ τέλος θὰ καταλήξει τὸ νὰ προτιμοῦν νὰ ζοῦν κακῶς καὶ μὲ τρόπο ποῦ δὲν ἀρέσει στὸν Θεό. Νὰ μὴ τοὺς ζηλεύεις λοιπὸν αὐτούς, λέγει, οὔτε νὰ ἐρεθίζεσαι στὸ νὰ μιμεῖσαι στοὺς φίλους τῆς ἁμαρτίας. Κι ἂν ἀκόμα φαίνονται ὅτι ἔχουν στήν παρούσα ζωὴ τὶς τρυφηλὲς ἀπολαύσεις, κι ἂν ἀκόμα δεῖς ἀσεβῆ νὰ εὐτυχεῖ, νὰ ἀποφεύγεις τοὺς ἴδιους τρόπους ζωῆς, ἀποβλέποντας στὰ μελλοντικά, γιατί τὰ πράγματα δὲν θὰ εἶναι ἔτσι παντοτινὰ. Γι' αὐτὸ προσθέτει:

Στίχ. 2. «Θὰ ξεραθοῦν γρήγορα σὰν χορτάρι».

Συμβουλεύει νὰ ἀποφεύγουμε τὴν κακία, ἢ ὁποῖα εἶναι ἔκπτωση ἀπὸ κάθε ἀγαθό, ἐπιβεβαιώνοντας τὸ τέλος τῆς. Γιατί τί μαραίνεται τόσο εὐκόλα, ὅσο τὸ χορτάρι τοῦ χωραφιοῦ καὶ ἡ φύση τοῦ λαχάνου; Γιατί αὐτά, ἀφοῦ ἀνθήσουν γιὰ πολὺ λίγο, μαραίνονται. Αὐτὸ λέγει κατὰ κάποιον τρόπο γιὰ τὰ λαμπρὰ τοῦ κόσμου· «Θὰ γίνουν σὰν τὸ χορτάρι τῶν ταρατσῶν»⁸¹, γιατί τὰ χόρτα ποῦ φυτρώνουν στὶς ταρατσες, μὴ ἔχοντας ρίζα, καὶ ἄκαρπα εἶναι, καὶ ἔτοιμα νὰ μαραθοῦν γιὰ τὸν λόγο αὐτόν. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ τὰ ζηλεύουμε αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἄλλα βέβαια ἀπὸ ἀχρηστία πετάγονται, καὶ ἄλλα ρίχνονται στὴ φωτιά, ἀφοῦ σταματήσουν τὴν πρόσκαιρη ἀκμὴ τους, ὅπως τὰ λαχανικά τῆς γλῶσσης, τὰ ὁποῖα τὴ χρησιμότητά τους τὴν ἔχουν ὅσο εἶναι γλωρὰ. Μὲ αὐτά λοιπὸν μοιάζει καὶ ἡ εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ εἶναι σάπια καὶ πρόσκαιρη, καὶ τὴν περιμένει ἡ φωτιά τῆς κόλασης. Ἀντίθετα στοὺς ἁγίους ταιριάζει νὰ ζηλεύουν ἐκείνους, στοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ διαρκῆς ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποῖα ἀνταγωνίζεται τὴ λαμπρότητα τῶν ἀνδραγαθημάτων.

Στίχ. 3. «Ἐλπίσον ἐπὶ Κύριον, καὶ ποίει χρησιμότητα,
καὶ κατασκήνου τὴν γῆν».

Τουτέστιν, Ἀγάπησον τὸ εὐδοκίμειν, δίψησον τῶν ἱερῶν
χαρισμάτων τὴν κτῆσιν, ἀγάπησον τὰ τοῖς ἁγίοις τετηρημέ-
5 να καὶ παρὰ Θεῷ τεθησαυρισμένα. Ἡ τὸ μὲν «κατασκήνου»
τέθεικεν ἀντὶ τοῦ «κατασκηνώσεις». «Γῆν» δὲ ἐκείνην λέγει
τὴν τοῖς προαέσιν ἐπηγγελμένην δηλονότι, ἐν ἧ γεγωνῶς ποι-
μανθήσῃ, φησὶν, ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῆς. Πλοῦτος δὲ τῆς τῶν
προαέων γῆς, ἦτοι τῆς ἄνω πόλεως ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἢ τῶν
10 θείων χαρισμάτων ἀμφιλαφῆς χορηγία καὶ τὸ τελείως ἔχον
ἐν τούτοις. Τάχα δὲ σκηνῇ ἀπεικάζει τὸν πρόσκαιρον θίον,
καὶ βούλεται ἡμᾶς χρᾶσθαι αὐτῷ ὡς σκηνῇ κατὰ πάροδον,
κυριεύοντας αὐτοῦ οὐ κυριευομένους ὑπ' αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὸ
συμφέρον οὐ πρὸς ἡδονὰς ἀποχρωμένους· οὕτω γὰρ ποιμαν-
15 θησόμεθα ὑπὸ ποιμένι καλῷ. Εἴ τις πλοῦτός ἐστιν ἐν ἀνθρώ-
ποις θείων δογμάτων, τοῦτον καρπούμενοι, ὥστε λέγειν·
«Κύριος ποιμαίνει με καὶ οὐδὲν με ὑστερήσει».

Στίχ. 4. «Κατατροφῆσον τοῦ Κυρίου».

Οἱ δὲ κατατροφῶντες Χριστοῦ, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ χα-
20 ρισμάτων ἔμπλεω τὴν διάνοιαν ἔχοντες, εἰς πέρας ἐνηνε-
γμένων τῶν ἀγαθῶν θελημάτων αὐτοῦ, γυμνὴν καὶ ἀναμ-
φίεστον τῷ Θεῷ τὴν ἑαυτῶν δεικνῦσιν ὁδόν, τουτέστι τῆς
πολιτείας τὸν τρόπον.

[Τροφή τοιγαροῦν, ὡς ἔφην, τὸ ἔνοικον ἔχειν τὸν τὰ
25 πάντα ζωογονοῦντα τοῦ Θεοῦ Λόγον, τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς,
τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα καὶ ζωὴν διδοῦντα τῷ κόσμῳ.
Αὐτὸν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς, λήψονται πάντως τὰ αἰτήματα
τῆς ἑαυτῶν καρδίας, τότε δυνήσονται καὶ ἀποκαλύπτειν
αὐτῷ τὴν ὁδὸν αὐτῶν. Ἐποπτεύει μὲν γὰρ ὁ τῶν ὅλων Θεός

Στίχ. 3. «Στήριξε τὴν ἐλπίδα σου στὸν Κύριο, κἀνε τὸ καλό, καὶ θὰ κατοικήσεις στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας».

Δηλαδή, Ἀγάπησε τὴν εὐδοκίμηση, δίψασε τὴν ἀπόκτηση τῶν ἱερῶν χαρισμάτων, ἀγάπησε ἐκεῖνα πού διαφύλαξαν οἱ ἅγιοι καὶ ἔχουν ἀποταμιευθεῖ στὸν Θεό. Ἡ, τὸ «κατασκήνωνε» χρησιμοποιήθηκε ἀντὶ τοῦ, “Θὰ κατασκηνώσεις”, ἐνῶ «γῆ» ὀνομάζει ἐκείνην πού ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς στοὺς πρᾶους, στὴν ὁποία ὅταν πᾶς, θὰ βοσκήσεις, λέγει, μέσα στὸν πλοῦτο της. Πλοῦτος πάλι τῆς γῆς τῶν πρᾶων, δηλαδή τῆς ἀνω πόλεως στοὺς οὐρανοὺς, εἶναι ἡ πλουσιοπάροχη χορηγία καὶ τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ τελειότητά τους. Μὲ σκηνὴ προφανῶς παρομοιάζει τὴν πρόσκαιρη ζωὴ, καὶ θέλει νὰ τὴν χρησιμοποιοῦμε σὰν σκηνὴ προσωρινή, τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἐξουσιάζουμε καὶ ὄχι νὰ κυριευόμαστε ἀπὸ αὐτὴν, καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιοῦμε πρὸς τὸ συμφέρον μας, καὶ ὄχι γιὰ ἡδονές. Γιατὶ ἔτσι θὰ ποιμανθοῦμε ἀπὸ καλὸν ποιμένα. Ἐὰν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κάποιος πλοῦτος θεϊκῶν δογμάτων, αὐτὸν νὰ ἀπολαμβάνουμε, ὥστε νὰ λέμε· «ὁ Κύριος μὲ ποιμαίνει, καὶ δὲν θὰ μοῦ στερῆσει τίποτε»⁸².

Στίχ. 4. «Ἀπόλαυσε τὸν Κύριο».

Αὐτοὶ πού ἀπολαμβάνουν τὸν Κύριο καὶ ἔχουν τὸν νοῦ τους γεμάτον ἀπὸ τὰ χαρίσματά του, ἔχοντας φτάσει στὸ τέρμα τῶν ἀγαθῶν θελημάτων του, παρουσιάζουν στὸν Θεὸ γυμνὸ καὶ χωρὶς ἐνδύματα τὸν δρόμο, δηλαδή τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους.

[Ἀπόλαυση δηλαδή, ὅπως εἶπα, εἶναι τὸ νὰ ἔχουμε μέσα μας κάτοικο τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ζωοποιεῖ τὰ πάντα, τὸν ἄρτο τῆς ζωῆς, πού κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει ζωὴ στὸν κόσμ⁸³. Ἐχοντας αὐτὸν μέσα τους, θὰ λάβουν ὅπωςδὴποτε τὰ αἰτήματα τῆς καρδιᾶς τους, καὶ τότε θὰ μπορέσουν νὰ τοῦ ἀποκαλύψουν τὸν δρόμο τους. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἐπιβλέπει τὴν ἄμε-

83. Ἰω. 6, 33.

τὴν τῶν σεβομένων αὐτὸν εὐαγῆ πολιτείαν, ἀποστρέφεται τὴν τῶν οὐκ ὀρθῶς διαζῆν ἐλομένων].

Στίχ. 5. «Ἀποκάλυψον πρὸς Κύριον τὴν ὁδὸν σου, καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτόν», κ.τ.λ.

5 Ἔσο, φησί, φανερός τὴν ἀρέσκουσαν αὐτῷ βαδίζων ὁδόν, τουτέστι γυμνήν καὶ ἀναμφίεστον τῷ Θεῷ τὴν σεαυτοῦ δεικνὺς πολιτείαν. Αὐτὸς δὲ τί ποιήσει; Ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐμφανῆ καταστήσει καὶ οἶον περίοπτον ἀποφανεῖ, λαθεῖν οὐκ ἔων τῆς σῆς εὐζωΐας τὸ κάλλος. Ἔσται γὰρ ἅπασιν
10 ἐναργῆς ἡ δικαιοσύνη σου δίκην φωτὸς ἀναλάμπουσα, φωτὸς μεσημβρινοῦ· μεσημβρία γε μὴν ὀνομάζεται τῆς ἡμέρας αὐτὸ τὸ μεσαίτατον, καὶ σὲ κρινεῖ ἄξιον εἶναι φωτὸς ἐκεῖ.

Στίχ. 7. «Ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ καὶ ἰκέτευσον αὐτόν».

Αὐτὸς μὲν σε ἄξιον φωτὸς ἀποδείξει ἐν τῷ μέλλοντι αἰ-
15 ῶνι, σὺ δὲ ἐνταῦθα ὑποτάγηθι αὐτῷ. Δύο δὲ ταῦτα τίθησιν ἀγιοπρεπῆ κατορθώματα καὶ οἶον ἀλλήλων ἐχόμενα, τὸ ὑποτάσσεσθαι φημι τῷ Κυρίῳ καὶ τὸ ἰκετεύειν αὐτόν· ἐκάτερον δὲ αὐτῶν πρέποι ἂν ταῖς ὅτι μάλιστα τῶν ἀγίων ἰκετείαις καὶ τοῖς τὴν χρηστότητα μελετᾶν εἰωθόσιν. Ἐν
20 μὲν γὰρ τῷ ὑποτάττεσθαι Κυρίῳ ἀπάσης ἐντολῆς νοεῖται πλήρωσις ἢ κει [εἶκει] γὰρ τοῖς αὐτοῦ νόμοις καὶ τρυφερόν καὶ εὐήνιον ὑποφέρει τὸν αὐχένα, ὃ θελήμασι τοῖς δεσποτικοῖς ἐνευδοκῶν, ἀλλὰ μὴ ἀπειθείας καταδεχόμενος ὑπομένειν γραφήν. Ἐν δὲ τῷ ἰκετεύειν αὐτόν, τὸ δοξολογεῖν ἔστι
25 καὶ τὰς εὐρύθμους ἀναφέρειν ὠδὰς συμπεπλεγμένης εὐχῆς καὶ οἶόν τινος νοητοῦ θυμιάματος τῆς τῶν ἔργων φαιδρότητος συνευδοξίας παρὰ Θεῷ. «Ὑποταγήν» οὖν ἐνταῦθα λέγει τὴν τῶν κακῶν ἀναχώρησιν· οὐδεὶς γὰρ ἁμαρτάνων ὑποτέτακται τῷ Κυρίῳ.

μπτη διαγωγή αὐτῶν πού τόν σέβονται, καί ἀποστρέφεται τή δια-
γωγή ἐκείνων πού προτιμοῦν νά μὴ ζοῦν ὀρθά.

Στίχ. 5. «Φανέρωσε στὸν Κύριο τὸν δρόμο σου
καὶ ἔλπισε σ' αὐτόν», κ.τ.λ.

Νὰ εἶσαι, λέγει, φανερός βαδίζοντας τὸν ἀρεστό δρόμο, δη-
λαδή δείχνοντας στὸν Θεὸ γυμνή καὶ χωρὶς ἐνδύματα τὸν
τρόπο τῆς ζωῆς σου. Καὶ αὐτὸς τί θὰ κάνει; Στὸν μελλοντικὸ
αἰῶνα θὰ σέ φανερώσει καὶ κατὰ κάποιο τρόπο θὰ σέ κάνει
περίβλεπτον, μὴ ἀφήνοντας κρυμμένη τὴν ὁμορφιά τῆς καλῆς
σου ζωῆς. Γιατὶ θὰ γίνει φανερὴ σέ ὅλους ἢ δικαιοσύνη σου,
λάμποντας σὰν μεσημβρινὸ φῶς. Μεσημέρι βέβαια ὀνομάζεται
τὸ μέσο τῆς ἡμέρας, καὶ ἐσένα θὰ σέ κρίνει ὅτι εἶσαι ἄξιος τοῦ
ἐκεῖ φωτός.

Στίχ. 7. «Δεῖξε ὑποταγὴν στὸν Κύριο καὶ παρακάλεσέ τον».

Αὐτὸς βέβαια θὰ σέ ἀποδείξει ἄξιον τοῦ φωτός στὸν μέλλο-
ντα αἰῶνα, σὺ ὅμως ὑποτάξου σ' αὐτόν ἐνῶ εἶσαι ἐδῶ. Γιατὶ δύο
κατορθώματα πού ταιριάζουν στοὺς ἁγίους θέτει καὶ πού κατὰ
κάποιο τρόπο συνδέονται μεταξύ τους, τὸ νὰ ὑποτάσσονται, ἐν-
νοῶ, στὸν Κύριο, καὶ τὸ νὰ τὸν παρακαλοῦν. Τὸ καθένα ἀπὸ αὐ-
τὰ ταιριάζει κατ' ἐξοχὴν στὶς ἰκεσίες τῶν ἁγίων καὶ σ' ἐκείνους
πού συνηθίζουν νὰ μελετοῦν τὴν ἀγαθότητα. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ ὑπο-
τάσσονται στὸν Κύριο θεωρεῖται ἡ ἐκπλήρωση ὅλης τῆς ἐντολῆς.
Γιατὶ ταιριάζει στοὺς νόμους του νὰ σκύβει τὸν αὐχένα του τρυ-
φερόν καὶ ὑποτακτικὸ στοὺς νόμους του αὐτὸς πού ἀποδέχεται
τὰ θελήματα τοῦ δεσπότη του, ἀλλὰ δὲν καταδέχεται νὰ ὑπομένει
κατηγορία γιὰ ἀπειθεία. Ὅταν ὅμως τὸν ἰκετεύουν, πρέπει νὰ
τὸν δοξολογοῦν καὶ νὰ ἀναπέμπουν τὶς πρέπουσες ὠδὲς συνο-
δευόμενες ἀπὸ προσευχή, καὶ σὰν ἓνα εἶδος νοητοῦ θυμιάματος,
νὰ εὐωδιάζει στὸν Θεὸ ἢ φαιδρότητα τῶν ἔργων. «Ὑποταγὴ»
λοιπὸν ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ἀπουσία τῶν κακῶν· γιατί κανένας ἁμαρ-
τωλὸς δὲν ἔχει ὑποταχθεῖ στὸν Κύριο.

Στίχ. 8. «Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλιπε θυμόν».

Ἐπωφελές τὸ παράγγελμα καὶ τοῖς ὑποτεταγμένοις Θεῷ
 προεπωδέστατον. Χρὴ γάρ, φησί, πράους τε αὐτοὺς ὑπάρχειν
 καὶ εὖ μάλα καθεστηκότας, καὶ ἀταράξιαν ἔχον-τας εἰς νοῦν,
 5 ἀγαπῶντάς τε διαπαντός τὴν ἀπὸ γε τῆς μακροθυμίας εὐδί-
 αν, καὶ τῶν ἐξ ὀργῆς κινήτων ἀποφοιτᾶν. Γέγραπται γάρ
 ὅτι «Ὁργὴ ἀπόλλυσιν καὶ φρονίμους». Καὶ πάλιν· «Ἀνὴρ δὲ
 θυμώδης οὐκ εὐσχήμων». Τῶν γὰρ παθῶν τινα μὲν οὐ πίπτει
 εἰς πολλούς, ἀλλὰ καὶ οἱ τυχόντες ἀπέβαλον αὐτὰ προκό-
 10 πτοντες, τὸ δὲ μαρὸν τοῦτο πάθος ἢ ὀργὴ ἐκκαίει καὶ τοὺς
 δοκοῦντας εἶναι φρονίμους, καὶ ταράσσει οὐ τινὰ μὲν, τινὰ
 δὲ οὐ, ἀλλὰ κινδυνεύω λέγειν πάντας ἀνθρώπους, παρὲς τοῦ
 τελείου, εἴαν που εὐρεθῇ τις τέλειος

Στίχ. 8. «Μὴ παραζήλου ὥστε πονηρεύεσθαι,
 15 ὅτι οἱ πονηρευόμενοι ἐξολοθρευθήσονται».

Λεγέσθω καὶ παρὰ Δαβὶδ τὰ τοῦ Παύλου, ὅτι «Τὰ αὐτὰ
 λέγειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές». Οὐ
 γὰρ ἔχει κόρον παρὰ γε τοῖς φιλομαθέσι τὸ πλειστάκις εἰς
 νοῦν τοὺς περὶ τῶν αὐτῶν ὀνησιφόρους εἰσοικίζεσθαι λό-
 20 γους. Τοῦτό τοι καὶ νῦν ὁ Ψάλλων ἐργάζεται, ἄνω τε καὶ
 κάτω ἀνακνυκλῶν τὸ σοφὸν δὴ τοῦτο καὶ ἀξιάκουστον
 ἄκουσμα· τὸ «Μὴ παραζήλου», φημί, «ὥστε πονηρεύε-
 σθαι», ἵνα μὴ ὀλόρριζος ἐκ γῆς ἀπολῆ· καὶ γὰρ «οἱ πονη-
 ρευόμενοι ἐξολοθρευθήσονται» ἐν τῷ αἰῶνι, δηλαδὴ τῷ μέλ-
 25 λοντι. Ἐξολοθρευθῆναι δέ ἐστι, τὸ ἐκπεσεῖν Θεοῦ. Ἴδιον
 μὲν τοι κακόν ἐστιν ἢ πονηρία παρὰ τὰς λοιπὰς ἁμαρτίας
 ἔνθεν θαυμασίως ὁ λόγος, ἄλλον μὲν εἶπε τὸν ἁμαρτωλόν,
 ἄλλον δὲ τὸν πονηρόν· «Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρ-
 τωλοῦ καὶ πονηροῦ». Ὁρίσαντο δὲ τινες τὴν πονηρίαν οὐκ

Στίχ. 8. «Πάψε νὰ ὀργίζεσαι καὶ ἐγκατάλειψε τὸν θυμό».

Τὸ παρόγγελμα εἶναι ὠφέλιμο καὶ πάρα πολὺ ταιριαστὸ στοὺς ὑποταγμένους στὸν Θεό. Γιατὶ πρέπει, λέγει, αὐτοὶ νὰ εἶναι προῶι καὶ πάρα πολὺ ἤρεμοι, νὰ ἔχουν ἀταραξία στὸν νοῦ, νὰ ἀγαποῦν πάντοτε τὴ γαλήνη τῆς μακροθυμίας, καὶ νὰ ἀποφεύγουν τὰ κύματα τῆς ὀργῆς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, «Ἡ ὀργὴ καταστρέφει τοὺς φρόνιμους⁸⁴. Καὶ πάλι· «Ὁ κυριευμένος ἀπὸ θυμὸ ἄνθρωπος δὲν εἶναι εὐπρεπής»⁸⁵. Γιατὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ πάθη δὲν κυριαρχοῦν σὲ πολλούς, ἀλλὰ καὶ κάποιοι πού τὰ εἶχαν προκόβοντας τὰ ἀπέβαλαν, ἐνῶ ἡ ὀργή, αὐτὸ τὸ σιχαμερὸ πάθος, πυρπολεῖ καὶ αὐτοὺς πού φαίνονται ὅτι εἶναι φρόνιμοι, καὶ δὲν ταράζει βέβαια τὸ ἓνα, ἐνῶ τὸν ἄλλο ὄχι, ἀλλὰ τολμῶ νὰ πῶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τέλειο, ἐὰν βέβαια βρεθῆ κάποιος τέλειος.

Στίχ. 8. «Νὰ μὴ ζηλεύεις, ὥστε νὰ πονηρεύεσαι, γιατί αὐτοὶ πού πονηρεύονται θὰ ἐξολοθρευθοῦν».

Ἦς λεχθοῦν καὶ ἀπὸ τὸν Δαβίδ αὐτὰ πού λέγει ὁ Παῦλος· «Τὸ νὰ σᾶς λέγω τὰ ἴδια, σὲ μένα βέβαια δὲν εἶναι βαρετό, σὲ σᾶς ὅμως παρέχει ἀσφάλεια»⁸⁶. Γιατὶ δὲν προκαλεῖ κορεσμό στοὺς φιλομαθεῖς τὸ νὰ εἰσάγουν στὸ νοῦ τους πολλὰ φορὲς γιὰ τὰ ἴδια πράγματα τοὺς ὠφέλιμους λόγους. Αὐτὸ λοιπὸν κάνει τώρα καὶ ὁ Ψαλμωδὸς ἐπαναλαμβάνοντας αὐτὸν τὸν σοφὸ καὶ ἀξιόκουστο λόγο· «Νὰ μὴ δείχνεις ὑπέροτρο ζῆλο», λέγει, «ὥστε νὰ ὀδηγεῖσαι σὲ πονηρία, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖς ἀπὸ τὴ γῆ σύρριζα. Γιατὶ αὐτοὶ πού κυριεύονται ἀπὸ τὴν πονηρία θὰ ἐξολοθρευθοῦν» στὸν αἰῶνα, δηλαδή τὸν μέλλοντα. Τὸ θὰ ἐξολοθρευθοῦν σημαίνει ὅτι θὰ ἐκπέσουν ἀπὸ τὸν Θεό. Ἡ πονηρία βέβαια εἶναι κακὸ ξεχωριστὸ ἀπὸ τίς ἄλλες ἁμαρτίες. Γι' αὐτὸ κατὰ θαυμαστὸ τρόπο ὁ λόγος ἄλλον ὀνόμασε τὸν ἁμαρτωλὸ καὶ ἄλλον τὸν πονηρό. «Σύντριψε τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ»⁸⁷. Μερικοὶ ὅμως ὄρισαν πολὺ ὀρθά, ὅτι ἡ πονηρία εἶναι ἐκούσια κακοποιία·

86. Φίλιπ. 3, 1.

87. Ψαλμ. 9, 36..

ἀγεννῶς εἶναι ἐκούσιον κακοποιῖαν· ἄλλο γάρ ἐστι κατὰ ἄγνοιαν κακοποιεῖν καὶ οἶονεὶ νικώμενον, καὶ ἄλλο αὐτὸ τοῦτο θέλειν κακῶς ποιῆσαι· ὅπερ ἐστὶ καὶ πονηρία, δι' ἣν καὶ ὁ διάβολος πονηρὸς λέγεται.

5   *Στίχ 9. «Οἱ δὲ ὑπομένοντες τὸν Κύριον, αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν».*

Ἐπειδὴ εἰώθαμέν πως αἰετῶν μὲν πονηρῶν ἀφίστασθαι, τῷ τοῦ κολάζεσθαι δέει συνωθούμενοι πρὸς τὸ ἄμεινον, ἐφέσει δὲ τῶν παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων συνελαύνεσθαι εἰς τὸ δι-
 10 αζῆν ἐννόμως, διὰ τοῦτο δείξας ὁ Ψάλλων ὀλέθριον τῶν πονηρευομένων τὸ τέλος, ἐπάγει ὅτι οἱ τὸν Κύριον ὑπομένοντες, τουτέστιν οἱ διὰ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς τὸν εὐδόκιμον κατορθοῦντες δίον, κληρονομήσουσι τὴν γῆν, ἣτις οὐκ ἔστι μέρος ταύτης τῆς γῆς τῆς ὑπὸ κατάραν γενομένης, ἣν ἐν
 15 λύπαις ἐσθίει πάσας τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ὁ ἐργαζόμενος αὐτήν, ἀλλὰ γῆν ἐκείνην τὴν τοῖς ἀγίοις ηὔτρεπισμένην. Κληρονος γὰρ αὐτοῖς ἢ τῶν ἀγίων καλλίπολις, ἢ ἱερά τε καὶ ἄνω. Ἐκεῖ γὰρ τοῖς τῶν ἀγγέλων συνέσσονται χοροῖς, δοξολογοῦντες ἀκαταλήκτως τὸν κληροδοτήσαντα Θεόν, καὶ τῶν ὑπὲρ
 20 λόγον αὐτοῖς χαρισμάτων χορηγὸν γεγονότα. Ὡσπερ δὲ ἐστὶν ὁ Σωτὴρ σοφία, Λόγος, εἰρήνη καὶ δικαιοσύνη, οὕτω καὶ ὑπομονή. Γέγραπται γάρ· «Καὶ νῦν τίς ἢ ὑπομονή μου; οὐχὶ Κύριος;». Ἀφ' οὗ ἀρῦεσθαι ἔστι καὶ λαμβάνειν πάντα ἃ λέγεται εἶναι κατὰ τὰς Γραφὰς ὁ Χριστός· Ὡς γὰρ μετοχῇ
 25 αὐτοῦ δίκαιοι γινόμεθα καὶ σοφοὶ καὶ εἰρηνεύομεν, οὕτως καὶ μετοχῇ αὐτοῦ ὑπομένομεν. Ἡσύχαζε οὖν ὑπομένων καὶ ἐκδεχόμενος τὸν Θεόν, μὴ ταραττόμενος τοῖς παροῦσι.

88. Α' Κορ. 1, 24.

89. Ἰω. 1, 1.

90. Ἐφ. 2, 14.

γιατι ἄλλο εἶναι νὰ κάνει κανεὶς τὸ κακὸ ἀπὸ ἄγνοια καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔχοντας νικηθεῖ, καὶ ἄλλο τὸ νὰ θέλει νὰ κάνει τὸ κακὸ, πράγμα πού εἶναι καὶ πονηρία, ἕξαιτίας τῆς ὁποίας καὶ ὁ διάβολος λέγεται πονηρός.

Στίχ. 9. «Αὐτοὶ πού με ὑπομονὴ προσμένουν τὸν Κύριο, θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ».

Ἐπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπο συνηθίσαμε πάντοτε νὰ μένουμε βέβαια μακριὰ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς, ὠθούμενοι, ἀπὸ τὸν φόβο νὰ τιμωρηθοῦμε, πρὸς τὸ καλύτερο, ἀπὸ ἐπιθυμία ὅμως τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ ὀδηγούμαστε στὸ νὰ ζοῦμε σύμφωνα με τὸν νόμον, γι' αὐτὸ ὁ Ψαλμωδός, ἀφοῦ ἔδειξε ὅτι τὸ τέλος τῶν πονηρῶν εἶναι ὀλέθριο, προσθέτει ὅτι αὐτοὶ πού ὑπομένουν τὸν Κύριο, δηλαδή αὐτοὶ πού με καρτερία καὶ ὑπομονὴ κατορθώνουν τὴν ἐνάρετη ζωὴ, θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ, ἡ ὁποία δὲν εἶναι μέρος αὐτῆς τῆς γῆς, πού βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν κατάρρα, τῆς ὁποίας τοὺς καρποὺς με λύτες τρώει ὅλες τὶς ἡμέρες τοῦ αὐτοῦ πού τὴ δουλεύει, ἀλλὰ τὴ γῆ ἐκείνη, ἡ ὁποία εἶναι ἐτοιμασμένη γιὰ τοὺς ἁγίους. Γιατὶ κληρονομία αὐτῶν εἶναι ἡ καλλίπολη τῶν ἁγίων, ἡ ἱερὴ καὶ οὐράνια. Γιατὶ ἐκεῖ θὰ βρεθοῦν μαζί με τοὺς χοροὺς τῶν ἁγίων, δοξολογώντας ἀσταμάτητα τὸν Θεὸ πού τοὺς τὴν κληροδότησε, καὶ ἔγινε χορηγὸς τῶν χαρισμάτων πού ὑπερβαίνουν κάθε λόγο. Καὶ ὅπως ὁ Σωτῆρας εἶναι σοφία⁸⁸, λόγος⁸⁹, εἰρήνη⁹⁰ καὶ δικαιοσύνη⁹¹, ἔτσι εἶναι καὶ ὑπομονή. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Καὶ τώρα ποιά εἶναι ἡ ὑπομονή μου; Δὲν εἶναι ὁ Κύριος»⁹². Ἀπὸ αὐτὸν μπορούμε νὰ ἀντλοῦμε καὶ νὰ παίρνουμε ὅλα ὅσα λέγεται ὅτι εἶναι ὁ Χριστὸς σύμφωνα με τὶς Γραφές. Γιατί, ὅπως με τὴ συμμετοχὴ μας σ' αὐτὸν γινόμαστε σοφοὶ καὶ εἰρηνικοί, ἔτσι με τὴ συμμετοχὴ αὐτοῦ δείχνουμε ὑπομονή. Μένε λοιπὸν ἡσυχος, δείχνοντας ὑπομονὴ καὶ περιμένοντας τὸν Θεό, χωρὶς νὰ ταράζεσαι με τὰ παρόντα.

91. Α' Κορ. 1, 30.

92. Ψαλμ. 38, 8.

Στίχ. 10. «Καὶ ἔτι ὀλίγον καὶ οὐ μὴ ὑπάρξῃ ὁ ἁμαρτωλός».

Ἔτι βραχὺ, καὶ οὐκ ἂν ἴδῃς ὑπάρχοντα τὸν ἁμαρτωλόν· καταληφθήσεται γὰρ τῷ τῆς ζωῆς τέλει, καὶ ὁμοῦ τῇ σαρκὶ συναπεμπολήσει ταῦτα, ὅσα περ ἐδόκει κεκτηῖσθαι χρηστά. Βραχὺς γὰρ λίαν ὁ ἀνθρώπου βίος, καὶ ὁ τῆς ἐν σώματι ζωῆς συνέσταται χρόνος. Οὐκοῦν οὔτε αὐτός ὁ τῷ τῆς ζωῆς τέλει κατειλημμένος τὸν ἑαυτοῦ τόπον ὄψεται (μεταχωρήσει γὰρ πάντως εἰς ἄδου), οὔτε μὴν οἱ ζῶντες ἔτι τὸν αὐτοῦ ἐπι-
10 γνῶσκονται τόπον. Οἱ φρονοῦντες τὰ κοσμικὰ καὶ τῇ τοῦ παρόντος βίου τύρβῃ τὸν ἑαυτῶν ἐνδῆσαντες νοῦν, καὶ βρόχοις ἐνειλημμένοι τῆς ἐπαράτου φιλοσαρκίας, αἰεὶ πως ἐπιμεμήνασιν τοῖς τὸν εὐαγῆ καὶ ἀπόλεκτον διαβιοῦσι βίον, καὶ ἐχθρὸν ἠγοῦνται τῆς δικαιοσύνης τὸν ἐραστήν.

15 Στίχ. 11. «Οἱ δὲ προαεῖς κληρονομήσουσι γῆν».

Οἰκονομικώτατα δὲ λίαν ὁ Δαβὶδ ἀντιπαρεξάγει ταῖς τῶν παρανόμων κολάσεσι, τὰ τῶν ἀγίων γέρα. Ἀκονᾶ γὰρ διὰ τούτων αὐτοὺς εἰς ἔφεσιν εὐανδρίας πνευματικῆς, δι' ἧς ἂν γένοιτο κατορθοῦν πάντα τρόπον ἀρετῆς. Ταύτη τοι φη-
20 σὶν «Οἱ δὲ προαεῖς κληρονομήσουσι γῆν», τὴν ἄνω δηλαδή.

Στίχ. 11. «Καὶ κατατροφήσουσιν ἐπὶ πλήθει εἰρήνης».

Ποῖον ἂν νοοῖτο τῆς εἰρήνης τὸ πλήθος τῆς τοῖς προαεῖσιν ἐπηγγελμένης, ἄξιον ἰδεῖν· Φαμὲν οὖν ὅτι ζῶντες μὲν ἔτι
25 μετὰ σωμάτων ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ οἱ ἅγιοι πλείστην ὄσσην πολέμων ὑπομένουσιν ἔφοδον, τοῦτο μὲν τῆς σαρκὸς πανέμφυτον τῆς ἁμαρτίας ἀρρωστούσης νόμον καὶ κατεξανισταμένης αἰεὶ τοῦ πνεύματος ταῦτα γὰρ ἀντίκειται ἀλλήλοις «Συνήδομαι» γάρ, φησί, «τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω

Στίχ. 10. «Ἀκόμη λίγο καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει ὁ ἁμαρτωλός».

Ἄκόμα λίγο, καὶ δὲν θὰ δεῖς νὰ ὑπάρχει ὁ ἁμαρτωλός, γιατί θὰ κυριευθεῖ ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ζωῆς, καὶ μαζί μὲ τὴ σάρκα θὰ χάσει καὶ αὐτὰ πού ἀπέκτησε νομίζοντάς τα χρήσιμα. Γιατὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σύντομη, καὶ ὁ χρόνος τῆς ζωῆς μὲ τὸ σῶμα περιορισμένος. Ἄρα λοιπὸν οὔτε καὶ αὐτὸς πού ἔχει καταληφθεῖ ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ζωῆς θὰ δεῖ τὸν τόπο του (γιατὶ θὰ μεταβεῖ ὅπωςδὴποτε στὸν ἄδη), οὔτε βέβαια οἱ ζωντανοὶ θὰ γνωρίζουν πὰ τὸν τόπο αὐτοῦ. Αὐτοὶ πού ἔχουν φρόνημα κοσμικὸ καὶ ἔχουν προσηλώσει τὸν νοῦ τους στὸν θόρυβο τῆς ἐδῶ ζωῆς, καὶ εἶναι τυλιγμένος μὲ τοὺς βρόχους τῆς ἐπικατάρρατης φιλοσαρκίας, εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο πάντοτε ὀργισμένοι ἐναντίον ἐκείνων πού ζοῦν τὴν ἄμεμπτη καὶ ἐπίλεκτη ζωὴ, καὶ θεωροῦν ἐχθρὸ τὸν ἐραστή τῆς δικαιοσύνης.

Στίχ. 11. «Οἱ πρᾶεῖς θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ».

Πάρα πολὺ ταιριαστὰ ὁ Δαβὶδ ἀντιπαραβάλλει σὺς τιμωρίες τῶν παρανόμων, τὰ βραβεῖα τῶν ἁγίων. Γιατὶ μ' αὐτὰ τοὺς κεντρίζει στὸν πόθο τῆς πνευματικῆς γενναιότητος, μὲ τὴν ὁποία μποροῦν νὰ κατορθώσουν κάθε τρόπο ἀρετῆς. Γι' αὐτὸ βέβαια λέγει: «Οἱ πρᾶεῖς θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ», δηλαδή τὴν οὐράνια.

Στίχ. 11. «Καὶ θὰ ἀπολαύσουν τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς γεμᾶτοι εἰρήνη».

Ἀξίζει νὰ δοῦμε πὶὸ θὰ εἶναι τὸ πλῆθος τῆς εἰρήνης πού ἔχει ὑποσχεθεῖ στοὺς πρᾶεῖς. Λέμε λοιπὸν ὅτι οἱ ἅγιοι, ὅσο χρόνο ζοῦν στὸν κόσμον αὐτὸν μὲ τὰ σώματα, δέχονται πολλὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν, καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὴ μὴ ἐπειδὴ ἡ σάρκα ὑποφέρει ἀπὸ τὸν ἔμφυτο νόμον τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐπαναστατεῖ διαρκῶς ἐναντίον τοῦ πνεύματος, καθόσον αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα μεταξύ τους γιατί λέγει, «Νιώθω μεγάλη εὐχαρίστηση μέσα στὸν ἐσωτερικό μου ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ βλέπω ἄλλον νόμον

ἄνθρωπον, βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου»· τοῦτο δὲ καὶ τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ αἰῶνος τούτου, κατασωρευόντων αὐτοῖς πολέμους αἰεὶ καὶ μάχας, τοῦτο δὲ καὶ τῶν ἀνοσίων αἰρετικῶν ἀνθεστηκότων αὐτοῖς. Οὐκοῦν ἕως εἰσὶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ οἱ ἅγιοι, πολλοὶ λίαν οἱ μαχόμενοι· γεγονόσι γε μὴν εἰς τὴν τοῖς πράξις ἠὺ-
 5 τρεπισμένην γῆν, ὑπάρξει πλῆθος εἰρήνης. Νοήσεις δὲ «πλῆθος εἰρήνης», ἀπάθειαν ψυχῆς μετὰ γνώσεως τῶν ὄντων ἀληθῶς

10 **Στίχ 12.** «Παρατηρήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον, καὶ βρούξει ἐπ' αὐτὸν τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ», κ.τ.λ.

Τοῦτο διδάσκει λέγων ὁ Ψάλλων ἐν τούτοις, ὅτι «παρατηρήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον», τουτέστιν φιλέχθρως διακείμενος ὁ φαῦλος καιροφυλακήσει πολλάκις τάχα πως
 15 τὸν δίκαιον λοχήσας ἐλεῖν δυνηθῆ· ἐπιτρίζει γὰρ αὐτῷ τοὺς ὀδόντας αἰεὶ. Πλὴν ὁ Κύριος γέλωτος ἄξιον ἀποφαίνει· προβλέπει γὰρ ὅτι ἤξει ἡ ἡμέρα αὐτοῦ ἢ τελευταία πάντως, καθ' ἣν ἐκποδῶν ἔσται πεσῶν εἰς θάνατον.

Ἡ τάχα που φορτικὸν αὐτοῖς καὶ δύσοιστον εἶναι δοκεῖ
 20 τὸ διὰ τῆς ἐκείνων ἐπιεικειᾶς κατακρίνεσθαι δοκεῖν, ὅτι μὴ τῶν ἀρίστων καὶ αὐτοὶ γεγόνασιν ἐρασταί. Τὸ δὲ «Βρούξει τοὺς ὀδόντας», οὐ πάντως ἐπὶ τοῦ σώματος ἀκουστέον, ἀλλὰ σιωπὴν μὲν ἀπὸ φωνῆς, κραυγὴν δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ λογιζομένην κατὰ τοῦ δικαίου πονηρά. Πλὴν ὁ μὲν ἁμαρτωλὸς
 25 μέμνηνε κατὰ τῶν δικαίων, ὁ δὲ Κύριος διαγελαῖ τὰς κατ' αὐτῶν ἐπιβουλάς τῶν ἁμαρτωλῶν, εἰδὼς ὡς ἔστησεν ἡμέραν, καθ' ἣν τοῖς μὲν ἀποδώσει τὴν αἰώνιον ζωὴν, τοῖς δὲ τὴν αἰώνιον κόλασιν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόλου ληφθῆναι πρόσφορον. Αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ ἁμαρτωλός, ὁ βρούχων τοὺς

93. Ρωμ. 7, 22.

94. Ματθ. 5, 4.

στά μέλη μου, πού ἀντιστρατεύεται σὸν νόμο τοῦ νοῦ μου»⁹³, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐπειδὴ οἱ κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ συσσωρεύουν πάντοτε ἐναντίον τους πολέμους καὶ μάχες, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀνίεροι αἰρετικοὶ ἀνπιστέκονται σ' αὐτούς. Ἄρα λοιπὸν ὅσο οἱ ἅγιοι βρῖσκονται σὸν κόσμο αὐτὸν εἶναι πάρα πολλοὶ πού τοὺς πολεμοῦν, ὅταν ὅμως μεταβοῦν στὴ γῆ πού ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τοὺς πραεῖς⁹⁴ θὰ ὑπάρξει μεγάλη εἰρήνη. «Πλῆθος εἰρήνης» βέβαια νὰ θεωρήσεις τὴν ἀπάθεια τῆς ψυχῆς, μαζί μὲ πραγματική γνώση τῶν ὄντων.

Στίχ. 12. «Ὁ ἁμαρτωλὸς θὰ παρακολουθήσει τὸν δίκαιο, καὶ θὰ τρίξει ἐναντίον του τὰ δόντια του», κ.τ.λ.

Αὐτὸ διδάσκει ὁ Ψαλμωδὸς λέγοντας σ' αὐτά, ὅτι «ὁ ἁμαρτωλὸς θὰ παρακολουθήσει τὸν δίκαιο, δηλαδή τρέφοντας ἐχθρικὲς διαθέσεις ὁ κακὸς θὰ καιροφυλακτῆσει πολλὰς φορὲς στήνοντας ἐνέδρα, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ τὸν σκοτώσει. Γιατὶ τρίξει πάντοτε τὰ δόντια ἐναντίον του. Ὅμως ὁ Κύριος θὰ τὸν ἀποδείξει ἄξιον γιὰ γέλια. Γιατὶ προβλέπει ὅτι θὰ ἔρθει ὅπως δὴποτε ἢ τελευταία ἡμέρα του, κατὰ τὴν ὁποία θὰ θγεῖ ἀπὸ τὴν μέση πεθαίνοντας.

Ἡ ἴσως νομίζει ὅτι εἶναι βαρετὸ σ' αὐτούς καὶ ἀνυπόφορο τὸ νὰ φαίνεται ὅτι μὲ τὴ δική τους ἐπιείκεια φαίνεται ὅτι κατακρίνεται, ἐπειδὴ δὲν ἔγιναν καὶ αὐτοὶ ἐραστές τῶν ἀρίστων. Ὅτι «θὰ τρίξει τὰ δόντια του», δὲν πρέπει ὅπως δὴποτε νὰ ἀποδοθεῖ στὸ σῶμα, ἀλλὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς σιωπὴ βέβαια μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ κραυγὴ πονηρὴ μέσα στὴν καρδιά ἐναντίον τοῦ δικαίου. Πλὴν ὅμως ὁ ἁμαρτωλὸς βέβαια κυριεύεται ἀπὸ μανία ἐναντίον τῶν δικαίων, ἐνῶ ὁ Κύριος μειδιᾷ γιὰ τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἁμαρτωλῶν ἐναντίον τῶν δικαίων, γνωρίζοντας ὅτι ὅρισε ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία στοὺς δίκαιους θὰ δώσει τὴν αἰώνια ζωὴ, ἐνῶ στοὺς ἁμαρτωλοὺς τὴν αἰώνια κόλαση. Αὐτὸ βέβαια ταιριάζει νὰ ἐφαρμοσθεῖ καὶ σὸν διάβολο. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἁμαρτωλὸς πού τρίξει τὰ δόντια ἐναντίον τῶν ἁγίων, ὁ ὁποῖος

ὀδόντας κατὰ τῶν ἁγίων, ὅς εἰς γέλωτα τέτακται· παίζε-
ται γὰρ παρὰ τῶν δικαίων ἠττώμενος· ἤξει δὴ ἡ ἡμέρα
καθ' ἣν εἰς τὸ ἠτοιμασμένον αὐτῷ πῦρ πεμφθήσεται.

Στίχ. 14. «Τοῦ καταβαλεῖν πτωχὸν καὶ πένητα».

5 Σκοπὸς τῷ ἁμαρτωλῷ οὐχ ἵνα τινὰ τῶν ἀδικησάντων
αὐτὸν ἀμύνηται, ἢ κατὰ τι ὄλως προσκεκρουκότων αὐτῷ
καὶ προφάσεις τῷ πολέμῳ δεδωκότων εὐλόγους, ἀλλ' ἵνα
καταβάλη πτωχὸν καὶ πένητα καὶ ἀποσφάξει τοὺς εὐθεῖς τῆ
καρδία. Πτωχὸν δὲ καὶ πένητά φησιν τὸν ἐπιεικῆ καὶ μετρι-
10 ὄφρονα καὶ φιλοκομπίας ἀμείνω καὶ ταπεινὸν τῆ καρδία.
Τὸν τοιοῦτον δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ πτωχὸν ἔφη τῷ πνεύμα-
τι, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἄξιον εἶναί φησιν· μάλι-
στα γὰρ κατὰ τῶν πενήτων οἱ συκοφάνται στρατεύονται.
Ἔτι δὲ καὶ κατὰ τῶν δικαίων τῶν εὐθῆ τὴν γλῶσσαν ἐχόν-
15 των οἱ παράνομοι, βασκαίνοντες αὐτῶν τῆ δικαιοσύνη, κα-
ταδιαβολὰς καθάπερ ῥομφαίας ὀπλίζουσιν εἰώθασιν.

Στίχ. 15. «Ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὰς
καρδίας αὐτῶν».

Ταῦτα, φησί, πεπόνθασιν οἱ πονηροὶ δαίμονες, ἃ ποιή-
20 σαιν τοῖς ἁγίοις ἐπεβούλευσαν. Καὶ τοῖς ἁγίοις δὲ ἐπιμεμήνα-
σι μὲν οἱ φιλαμαρτήμονες, καὶ τὸ τῆς βασκανίας τόξον ἐντεί-
νουσι κατ' αὐτῶν, καὶ τὴν τῆς ἑαυτῶν σκαιότητος ἀπογυ-
μνοῦσι ῥομφαίαν, οὐδένα τρόπον ἐπιβουλήs ἐῶντες ἀνεπιτή-
δευτον, ἀλλ' οἷον διὰ πάσης ἐρχόμενοι δυσσεβείας, τὰς ὀσίας
25 πολιορκοῦσι ψυχάς. Τίνα δὲ τρόπον αὐτοὺς ἀνταμύνεσθαι
χρῆ καὶ ὅπως ὑπαντιάζειν, ἐντεῦθεν μαθησόμεθα. Τὰ ὄπλα
ἡμῶν οὐ σαρκικά, καὶ ἐν σαρκὶ περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρ-
κα στρατευόμεθα. Ἀλλ' οὐδὲ τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνοσιότη-
τα μιμησόμεθα· οὐ γὰρ ὡς ἐκεῖνοι ἐντενοῦμεν τόξα καὶ ἡμεῖς,

εἶναι ταγμένος πρὸς γέλωτα. Γιατὶ περιπαίζεται ἠττώμενος ἀπὸ τοὺς δίκαιους, καὶ θὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία θὰ σταλεῖ στὴ φωτιὰ πού ἔχει ἐτοιμασθεῖ γι' αὐτόν.

Στίχ. 14. «Γιὰ νὰ νικήσει τὸν φτωχὸ καὶ στερημένον».

Σκοπὸς τοῦ ἁμαρτωλοῦ δὲν εἶναι νὰ πολεμήσει κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς πού τὸν ἀδίκησαν, ἢ γενικὰ συγκρούσθηκαν μὲ αὐτόν σὲ κάτι καὶ τοῦ ἔδωσαν δικαιολογημένες προφάσεις γιὰ τὸν πόλεμο, ἀλλὰ νὰ νικήσει τὸν φτωχὸ καὶ στερημένον, λέγει, καὶ νὰ σφάξει ἐκείνους πού εἶναι εἰλικρινεῖς καὶ ἔντιμοι στὴν καρδιά. Φτωχὸν καὶ στερημένον ὀνομάζει τὸν ἐπιεικῆ καὶ μετριόφρονα καὶ ἀπαλλαγμένον ἀπὸ κομπασμὸ καὶ ταπεινὸ στὴν καρδιά. Αὐτόν πού εἶναι τέτοιος καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας τὸν ὀνομάζει φτωχὸν σὸ πνεῦμα, καὶ λέγει ὅτι εἶναι ἄξιος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· γιατί οἱ συκοφάντες συγκεντρώνουν ὅλο τὸν ἀγῶνα τους ἐναντίον τῶν φτωχῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν δικαίων πού ἔχουν γλῶσσα εἰλικρινῆ, οἱ παράνομοι, φθονώντας τὴ δικαιοσύνη τους, συνηθίζουν νὰ ἐξαπολύουν ἐναντίον τους συκοφαντίες σὰν ξίφη.

Στίχ. 15. «Εἶθε ἡ μάχαιρά τους νὰ μπεῖ
στὶς καρδιές τους».

Οἱ πονηροὶ δαίμονες, λέγει, ἔπαθαν ἐκεῖνα πού σκέφθηκαν νὰ κάνουν στοὺς ἁγίους. Καὶ ἐναντίον τῶν ἁγίων φέρονται σὰν μανιασμένοι οἱ φίλοι τῆς ἁμαρτίας καὶ τεντώνουν τὸ τόξο τοῦ φθόνου ἐναντίον τους, καὶ γυμνώνουν τὸ ξίφος τῆς κακότητάς τους, μὴ ἀφήνοντας κανένα τρόπο σκευωρίας πού νὰ μὴ τὸν χρησιμοποιῆσουν, ἀλλὰ χρησιμοποιώντας κάθε εἶδος ἀσέβειας, πολιορκοῦν τὶς εὐσεβεῖς ψυχές. Μὲ ποιὸν λοιπὸν τρόπο πρέπει νὰ τοὺς ἀντιμαχόμεστε καὶ πῶς νὰ τοὺς ἀντιμετωπίζουμε, θὰ τὸ μάθουμε ἀπὸ ἐδῶ. Τὰ ὄπλα μας δὲν εἶναι κοσμικά, καὶ «μολονότι ζοῦμε μέσα στὸν κόσμον, δὲν πολεμοῦμε μὲ κοσμικὰ ὄπλα»⁹⁵. Ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν ἀνοσιότητα τῶν ἁμαρτωλῶν θὰ μιμηθοῦμε. Γιατὶ

ἢ ξίφος ἀπογυμνώσομεν, ἐσόμεθα δὲ μαχομένων ἀμείνους
καὶ τὴν βελτίω ψῆφον ἀποισόμεθα, Θεῶ προσφεύγοντες
καὶ χειῶν ὁσίας ἀνατείνοντες, χειρὰ τε τὴν αἰὲ σώζουσαν
ὑποτρέχοντες καὶ τὸν παναλκῆ καὶ ἄτρεπτον καλοῦντες εἰς
5 ἐπικουρίαν, λέγοντες περὶ τῶν εἰκῆ πολεμούντων ἡμῖν· «Ἡ
ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν».

Στίχ. 16. «Κρεῖσσον ὀλίγον τῷ δικαίῳ, ὑπὲρ πλοῦτον
ἁμαρτωλῶν πολύν».

Εὐτεχνέστατα καὶ νῦν ἐξυφαίνει τὴν ὑφήγησιν. Ἀντι-
10 παρεξάγει γὰρ ὥσπερ καὶ ἐκ παραλλήλου τίθησι τὰ τε τῶν
ἁμαρτωλῶν ἠττήματα καὶ τῶν δικαίων τὰ πλεονεκτήματα,
πανταχοῦ τὴν ἀρετὴν ἀποφαίνων ἔγκαρπον, ἀνόνητον δὲ
τὸν εἰκαῖον τοῦ θίου περισπασμὸν καὶ τὴν ἐπάρατον ζωὴν.
Πλουτεῖ μὲν γὰρ, φησίν, ὁ ἁμαρτωλὸς ἔσθ' ὅτε καὶ ταῖς
15 ἐντεῦθεν ἐμπλατύνεται τρουφαῖς, καὶ μεγαλοφρονεῖ δόξαν
ἔχων εὐμάραντον καὶ σάρκα παιάων, πλέον ἔχων οὐδὲν τοῦ
τοῖς γηϊνοῖς ἐφήδεσθαι. Ὁ δὲ γε πτωχὸς τῇ καρδίᾳ καὶ δι-
καιοσύνης ἐραστῆς ἀπάντων τῶν τοιούτων ἀποφοιτᾷ καὶ
τὴν ἐπιεικῆ καὶ σώφρονα πτωχείαν ἀγαπᾷ. Ἀλλὰ κρεῖττον
20 τοῦτο αὐτῷ ὑπὲρ πλοῦτον ἁμαρτωλοῦ πολύν.

Στίχ. 17. «Ὅτι βραχίονες ἁμαρτωλῶν συντριβήσονται,
ὑποστηρίζει δὲ τοὺς δικαίους ὁ Κύριος».

Ὅτι ἄμισθον μὲν τοῖς φιλαμαρτήμοσι τὸ πλουτεῖν καὶ
ὀλέθριον [Ὅτι δὲ ἀνόνητον μὲν τοῖς φιλαμαρτήμοσι τὸ πλου-
25 τεῖν, ἢ καὶ ἄμεινον καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν, τῆς ἐσχάτης πρόξενον
δύκνης], τό γε μὴν τῶν δικαίων ὀλιγαρκὲς ἔγκαρπον καὶ ἀρέ-
σκον Θεῶ, ἐντεῦθεν δείκνυται. Καρπὸς μὲν γὰρ, φησί, τοῦ
τῶν ἀνόμων πλούτου, συντριβὴ καὶ ἰσχύος ἀπάσης ἀπόθε-

ἔμεῖς δὲν θὰ τεντώσουμε τόξα ὅπως ἐκεῖνοι, οὔτε θὰ ξεγυμνώσουμε τὰ ξίφη, ἀλλὰ θὰ εἵμασε ἀνώτεροι αὐτῶν ποὺ μᾶς μάχονται καὶ θὰ κερδίσουμε τὴν ἀνώτερη ψῆφο, καταφεύγοντας στὸν Θεό, καὶ ὑψώνοντας τὰ καθαρὰ χέρια μας καὶ τρέχοντας κάτω ἀπὸ τὸ χέρι ποὺ πάντοτε σώζει, καὶ καλώντας σὲ βοήθεια τὸν πανίσχυρο καὶ ἀμετάβλητο, λέγοντας γι' αὐτοὺς ποὺ μᾶς πολεμοῦν χωρὶς λόγο· «Τὸ ξίφος τους νὰ μπεῖ στὶς καρδιές τους».

Στίχ. 16. «Τὸ λίγο εἶναι προτιμότερο ἀπὸ τὸν δίκαιο, παρὰ ὁ πολὺς πλοῦτος τῶν ἁμαρτωλῶν».

Μὲ πολλή τέχνη καὶ τώρα συνθέτει τὴ διήγηση. Γιατὶ ἀντι-παραθέτει κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τοποθετεῖ παράλληλα καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν τὰ ἐλαττώματα καὶ τῶν δικαίων τὰ πλεονεκτήματα, ἀποκαλύπτοντας παντοῦ καρποφόρα τὴν ἀρετή, καὶ ἀνώφελο τὸν μάταιο περισπασμὸ τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἐπάρατη ζωή. Γιατὶ πλουτίζει κάποτε, λέγει, ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ παχαίνει μὲ τὶς ἀπολαύσεις ἀπὸ αὐτό, καὶ ὑπερηφανεύεται ὅτι ἔχει δόξα, ποὺ μαραίνεται εὐκόλα, καὶ παχαίνονας τὴ σάρκα, δὲν ἔχει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ γήινα νὰ εὐχαριστεῖται. Ἀντίθετα ὁ φτωχὸς στὴν καρδιὰ καὶ ἐραστής τῆς δικαιοσύνης ἀπομακρύνεται ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ ἀγαπᾷ τὴν ἥσυχην καὶ μὲ σωφροσύνη φτώχεια. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι σ' αὐτὸν προτιμότερο ἀπὸ τὸν πολὺ πλοῦτο τοῦ ἁμαρτωλοῦ.

Στίχ. 17. «Οἱ βραχίονες τῶν ἁμαρτωλῶν θὰ συντριβοῦν, ἐνῶ ὁ Κύριος ὑποστηρίζει τοὺς δίκαιους».

“Ὅτι βέβαια ὁ πλοῦτος αὐτῶν ποὺ ἀγαποῦν τὶς ἁμαρτίες δὲν ἔχει ἀνταμοιβὴ καὶ εἶναι ὀλέθριος, [ὅτι ὁ πλοῦτος αὐτῶν ποὺ ἀγαποῦν τὶς ἁμαρτίες εἶναι ἀνώφελος, ἢ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε καλύτερα καὶ ἀληθινά, προκαλεῖ τὴν ἀνώτατη καταδίκη], ἐνῶ ἡ ὀλιγάρκεια τῶν δικαίων εἶναι καρποφόρα καὶ ἀρέσει στὸν Θεό, φαίνεται ἀπὸ ἐδῶ. Γιατὶ ὁ καρπός, λέγει, τοῦ πλούτου τῶν παράνομων εἶναι ἡ συντριβὴ καὶ ἀπώλεια κάθε δυνάμεώς τους.

σις δηλοῖ γάρ, οἶμαι, τοῦτο τῶν βραχιόνων ἢ συντριβή, τῆς γε μὴν αὐταρκειᾶς τὸ ὑποστηρίζεσθαι παρὰ Θεοῦ· ἀνέχει γάρ τοὺς δικαίους, καὶ ἀκράδαντον αὐτοῖς νέμει τὴν εὐθυμίαν, καὶ ἀκατάσειστον ἔχουσι τὸ εὐημερεῖν, παραλύοντος οὐδενός ἢ κομίσει δυναμένου πρὸς τὸ ἐναντίον. «Τὴν γὰρ χεῖρα τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;», κατὰ τὸ γεγραμμένον

Στίχ. 18. «Γινώσκει Κύριος τὰς ὁδοὺς τῶν ἀμώμων».

Κατὰ τὰς Γραφὰς ὁ Κύριος μόνα τὰ καλὰ γινώσκει, ἀγνοεῖ δὲ τὰ κακά, ὡς ἀνάξια ὄντα τῆς γνώσεως αὐτοῦ. Διὸ ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ καὶ τὰς ὁδοὺς τῶν ἀμώμων ἀστείας οὔσας τὸ δὲ «γινώσκει», ἐνταῦθα εἴρηται ἀντὶ τοῦ “Ἀποδέχεται καὶ τιμᾶ”, εἶπουν ἀγαπᾶ καὶ ἐφορᾶν ἀξιοῖ. Ἐπεὶ πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργές, ὅτι καὶ τὰς τῶν φιλαμαρτημόνων εἶδεν ὁδοὺς, λανθάνει δὲ αὐτὸν παντελῶς οὐδέν; Οὐκοῦν ἢ γνῶσις ἐν τούτοις τὴν ἀνάκρασιν καὶ οἰκειότητα σημαίνει. Εἰώθαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς τοῖς προσκρούουσι λέγειν τό, Οὐκ οἶδά σε, πολλάκις, οὐχ ὡς ἀγνοοῦντες πάντως, ἀλλ’ ὡς τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης καὶ σχέσεως ἀλλοτριοῦν ἐθέλοντες Οἶδε τοίνυν τὰς τῶν ἀγίων ὁδοὺς καὶ πράξεις, τουτέστιν ἐφορᾶ αὐτὰς ἀσμένως εἰσὶ γὰρ ἀγαθαὶ καὶ παντὸς ἐπαίνου μεσταί.

Στίχ. 19. «Οὐ καταισχυνθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῷ».

Πονηρὸν ἐν τούτοις ὀνομάζει καιρὸν τῶν διωγμῶν καὶ τῶν περιστάσεων, ἥτοι τῶν πειρασμῶν. Οὕτω γάρ που καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ἐπιστέλλει τισίν, ποτὲ μὲν, «Ὅτι ὁ καιρὸς πονηρὸς ἐστίν», ποτὲ δὲ πάλιν· «Ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσιν». Ὅταν τοίνυν καιρῷ

Γιατί αυτό, νομίζω, δηλώνει ἡ συντριβὴ τῶν βραχιόνων, ὅτι ἡ αὐτάρκεια ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὸν Θεό. Ὑποστηρίζει δηλαδή τοὺς δίκαιους καὶ τοὺς παρέχει σταθερὴ τὴν εὐθυμία, καὶ ἔχουν ἀδιάσειστη τὴν εὐημερία, γιατί κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς παραλύσει ἢ νὰ τοὺς ὀδηγήσει στὸ ἀντίθετο. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ πὺ ἔχει γραφεῖ, «Τὸ χέρι τοῦ Ὑψίστου ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸ στρέψει;»⁹⁵.

Στίχ. 18. «Ὁ Κύριος γνωρίζει τοὺς δρόμους τῶν ἀμέμπτων».

Σύμφωνα μὲ τις Γραφές ὁ Κύριος μόνο τὰ καλὰ γνωρίζει, καὶ ἀγνοεῖ τὰ κακὰ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄξια νὰ τὰ γνωρίζει. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος γνώρισε αὐτοὺς πὺ εἶναι δικοὶ του, καὶ τοὺς δρόμους αὐτῶν πὺ εἶναι ὠραῖοι. Τὸ «γνωρίζει» βέβαια ἐδῶ λέγεται ἀντὶ τοῦ, “ἀποδέχεται καὶ τιμᾶ”, δηλαδή τοὺς ἀγαπᾶ καὶ θέλει νὰ τοὺς ἐπιβλέπει. Γιατί πῶς δὲν εἶναι φανερὸ σὲ ὅλους, ὅτι καὶ τοὺς δρόμους τῶν φίλων τῆς ἁμαρτίας γνωρίζει καὶ δὲν τοῦ διαφεύγει τίποτε ἀπολύτως; Ἄρα λοιπὸν ἡ γνώση σ' αὐτὰ σημαίνει τὴ συμμετοχὴ καὶ τὴν οἰκειότητα. Ἄλλωστε καὶ ἐμεῖς σ' αὐτοὺς πὺ μᾶς ἀντιμάχονται συνηθίζουμε πολλές φορές νὰ λέμε, Δὲν σὲ γνωρίζω, ὅχι ὅτι ὅπωςδήποτε δὲν τοὺς γνωρίζουμε, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλουμε νὰ τοὺς ἀποξενώσουμε ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν σχέση τους μὲ ἐμᾶς. Γνωρίζει λοιπὸν τοὺς δρόμους καὶ τις πράξεις τῶν ἁγίων, δηλαδή τις παρακολουθεῖ μὲ εὐχαρίστηση. Γιατί εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἄξιες κάθε ἐπαίνου.

Στίχ. 19. «Δὲν θὰ καταντροπιασθοῦν σὲ καιρὸ κακό».

«Πονηρὸ καιρὸ» ἐδῶ ὀνομάζει τὸν καιρὸ τῶν διωγμῶν καὶ τῶν περιστάσεων, δηλαδή τῶν πειρασμῶν. Γιατί αὐτὸ περίπου γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος σὲ ἐπιστολές του πρὸς κάποιους, ἄλλοτε λέγοντας, «Ὁ καιρὸς εἶναι πονηρός»⁹⁶, καὶ ἄλλοτε πάλι, «ἐπωφελοῦμενοι τὸν χρόνον, γιατί οἱ ἡμέρες εἶναι πονηρές»⁹⁷.

97. Ἐφ. 5, 16.

πονηρῶ περιπταίωσιν, φησίν, οὐ καταισχνυνθήσονται πεσόν-
 τες εἰς τὸ πλημμελές καὶ τῆς προεπούσης αὐτοῖς εὐκοσμίας
 ἐξολισθήσαντες· χαριεῖται γὰρ αὐτοῖς ὁ τῶν ὄλων Θεός τὴν
 ἀπάντων τῶν ἀρίστων μητέρα καὶ τροφὸν καρτερίαν καὶ
 5 ὑπομονήν· Ἡ τάχα Κληρονομήσουσι τὰς ἐπαγγελίας οἱ δί-
 καιοὶ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως οὐ καταισχνυνθήσονται,
 ὅταν οἱ μὲν εἰς ζωὴν ἀνίστανται, οἱ δὲ εἰς ὄνειδισμόν καὶ αἰ-
 σχύνην αἰῶνιον.

Στίχ. 19. «Καὶ ἐν ἡμέραις λιμοῦ χορτασθήσονται».

10 Συνίεμεν δὲ καὶ τοῦτο κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον. Ἐοι-
 κεν γὰρ πως ὁ λόγος δι' αἰνίγματος ὑποδηλοῦν, ὅτι ἐν και-
 ρῷ θλίψεως αὐτοὶ τὸ τῆς ἄνωθεν εὐημερίας ἔξουσι πλάτος
 τὸ μὲν γὰρ «Ἐν ἡμέραις λιμοῦ χορτάζεσθαι», κατασημαίνει
 τι τοιοῦτον. Πλὴν εἰ βούλοιτό τις καὶ ἑτέρως τὴν τοῦ στίχου
 15 διάνοιαν ἐκλαβεῖν, ἐκεῖνο συνήση· εὐρήσομεν γὰρ τὸν τῶν
 ὄλων Θεὸν πλεισταχοῦ μὲν τοῖς τῆς ἀνομίας ἐρασταῖς ἀπο-
 στρέφειν ἐπιφέροντα καὶ μαθημάτων λιμὸν ἱερῶν. Εἴρηται
 γοῦν παρ' αὐτοῦ, πεπαρωνηκότων οὐ φορητῶς τῶν ἐξ αἵ-
 ματος Ἰσραὴλ· «Ἴδου ἐγὼ ἐπάγω λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λι-
 20 μὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λό-
 γον Κυρίου». Ἄλλ' ἐπενήνεκται μὲν τοῖς προσκεκροουκόσιν
 ὁ τῶν ἱερῶν μαθημάτων λιμός, οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῖς τῶν θείων
 ἐνταλμάτων ἐπιμεληταῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν καιρὸν τῶν διω-
 γμῶν ἐκλειπόντων τῶν διδασκάλων, αὐτὸς ὁ Κύριος τῷ
 25 ἑαυτοῦ πνεύματι θρέψει τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας.

Στίχ. 20. «Ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπολοῦνται, οἱ δὲ
 ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου, ἅμα τῷ δοξασθῆναι αὐτοὺς
 καὶ ὑψωθῆναι, ἐκλείποντες ὡσεὶ καπνὸς ἐξέλιπον».

Ἀντιπαρατίθησι πάλιν ταῖς τῶν δικαίων τιμαῖς τὰ τοῖς

“Όταν λοιπόν, λέγει, διαπράττουν πταίσματα σὲ καιρὸ πονηρὸ δὲν θὰ κατατροπιασθοῦν πέφτοντας σὲ πλημμέλημα καὶ ξεγλιστρώντας ἀπὸ τὴν κοσμιότητα πού τοὺς πρόει. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων θὰ τοὺς χαρίσει τὴν ἄριστη ὄλων μητέρα καὶ τροφὸ καρτερία καὶ ὑπομονή. Ἡ ἴσως ἐννοεῖ, ὅτι οἱ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν τὶς ὑποσχέσεις, καὶ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς κρίσεως δὲν θὰ κατατροπιασθοῦν, ὅταν οἱ δίκαιοι θὰ ἀνασταίνονται γιὰ νὰ ζήσουν, ἐνῶ οἱ ἁμαρτωλοὶ πρὸς χλευασμὸ καὶ αἰώνια ντροπή⁹⁸.

Στίχ. 19. «Καὶ τὶς ἡμέρες πείνας θὰ χορτάσουν».

Καὶ αὐτὸ τὸ κατανοοῦμε κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο. Φαίνεται δηλαδή ὅτι ὁ λόγος ὑποδηλώνει κατὰ κάποιον τρόπο αἰνιγματικά, ὅτι σὲ καιρὸ θλίψεως αὐτοὶ θὰ ἔχουν ἀφθονη τὴν οὐράνια εὐημερία. Τὸ ὅτι λοιπόν «θὰ χορταίνουν σὲ ἡμέρες λιμοῦ», σημαίνει κάτι τέτοιο. Ὅμως ἐὰν θέλει κάποιος νὰ ἐρμηνεύσει καὶ μὲ ἄλλον τρόπο τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ στίχου, θὰ ὀδηγηθεῖ στὸ ἐξῆς νόημα: γιατί θὰ βροῦμε τὸν Θεὸ τῶν ὄλων σὲ πολλές περιπτώσεις τοὺς ἐραστές τῆς ἀνομίας νὰ τοὺς ἀποστρέφεται, καὶ νὰ τοὺς στερεῖ καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα. Εἰπώθηκε λοιπόν ἀπὸ αὐτὸν στοὺς Ἰσραηλίτες πού εἶχαν ὀδηγηθεῖ σὲ ἀφόρητη παραφροσύνη: «Νά, ἐγὼ θὰ ἐπιφέρω λιμὸ στὴ γῆ, ὄχι λιμὸ ἄρτου, οὔτε δίψα νεροῦ, ἀλλὰ στέρηση τῆς ἀκρόασης τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου»⁹⁹. Καὶ ἐπῆλθε βέβαια σὲ ἐκείνους πού προσέκρουσαν στὸν Κύριο ἢ στέρηση τῶν ἱερῶν μαθημάτων, ὄχι ὅμως καὶ σ’ αὐτοὺς πού φροντίζουν τὶς θεῖες ἐντολές, ἀλλὰ κατὰ τὸν καιρὸ τῶν διωγμῶν, ἐπειδὴ θὰ ἐκλείψουν οἱ διδάσκαλοι, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ τὸ πνεῦμα του θὰ θρέψει αὐτοὺς πού πιστεύουν σ’ αὐτόν.

Στίχ. 20. «Ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ χαθοῦν, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου, μόλις δοξασθοῦν (οἱ πιστοὶ) καὶ ὑψωθοῦν, οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν σὰν καπνός».

Ἀντιπαραθέτει πάλι στίς τιμές τῶν δικαίων αὐτὰ πού θὰ

98. Ματθ. 25, 46.

99. Ἀμώς 8, 11.

πονηρῶ περιπταίωσιν, φησίν, οὐ καταισχνυθήσονται πεσόν-
 τες εἰς τὸ πλημμελές καὶ τῆς πρεπούσης αὐτοῖς εὐκοσμίας
 ἐξολισθήσαντες· χαριεῖται γὰρ αὐτοῖς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τὴν
 ἀπάντων τῶν ἀρίστων μητέρα καὶ τροφὸν καρτερίαν καὶ
 5 ὑπομονήν. Ἡ τάχα Κληρονομήσουσι τὰς ἐπαγγελίας οἱ δί-
 καιοὶ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως οὐ καταισχνυθήσονται,
 ὅταν οἱ μὲν εἰς ζωὴν ἀνίστανται, οἱ δὲ εἰς ὄνειδισμόν καὶ αἰ-
 σχύνην αἰώνιον.

Στίχ 19. «Καὶ ἐν ἡμέραις λιμοῦ χορτασθήσονται».

10 Συννέμεν δὲ καὶ τοῦτο κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον. Ἐοι-
 κεν γὰρ πως ὁ λόγος δι' αἰνίγματος ὑποδηλοῦν, ὅτι ἐν και-
 ρῷ θλίψεως αὐτοὶ τὸ τῆς ἄνωθεν εὐημερίας ἔξουσι πλάτος
 τὸ μὲν γὰρ «Ἐν ἡμέραις λιμοῦ χορτάζεσθαι», κατασημαίνει
 τι τοιοῦτον. Πλὴν εἰ θούλοιτό τις καὶ ἑτέρως τὴν τοῦ στίχου
 15 διάνοιαν ἐκλαβεῖν, ἐκεῖνο συνήση· εὐρήσομεν γὰρ τὸν τῶν
 ὅλων Θεὸν πλεισταχοῦ μὲν τοῖς τῆς ἀνομίας ἐρασταῖς ἀπο-
 στρέφειν ἐπιφέροντα καὶ μαθημάτων λιμὸν ἱερῶν. Εἴρηται
 γοῦν παρ' αὐτοῦ, πεπαρωνηκότων οὐ φορητῶς τῶν ἐξ αἵ-
 ματος Ἰσραήλ· «Ἴδου ἐγὼ ἐπάγω λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λι-
 20 μὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λό-
 γον Κυρίου». Ἄλλ' ἐπενήνεκται μὲν τοῖς προσκεκροουκόσιν
 ὁ τῶν ἱερῶν μαθημάτων λιμός, οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῖς τῶν θείων
 ἐνταλμάτων ἐπιμεληταῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν καιρὸν τῶν διω-
 γμῶν ἐκλείπόντων τῶν διδασκάλων, αὐτὸς ὁ Κύριος τῷ
 25 ἑαυτοῦ πνεύματι θρέψει τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας.

Στίχ. 20. «Ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπολοῦνται, οἱ δὲ
 ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου, ἅμα τῷ δοξασθῆναι αὐτοὺς
 καὶ ὑψωθῆναι, ἐκλείποντες ὡσεὶ καπνὸς ἐξέλιπον».

Ἀντιπαρατίθησι πάλιν ταῖς τῶν δικαίων τιμαῖς τὰ τοῖς

“Όταν λοιπόν, λέγει, διαπράττουν πταίσματα σέ καιρό πονηρό δέν θά καταντροπιασθοῦν πέφτοντας σέ πλημμέλημα καί ξεγλιστρώντας ἀπό τήν κοσμιότητα πού τούς πρέπει. Γιατί ὁ Θεός τῶν ὄλων θά τοὺς χαρίσει τήν ἄριστη ὄλων μητέρα καί τροφὸ καρτερία καί ὑπομονή. Ἡ ἴσως ἐννοεῖ, ὅτι οἱ δίκαιοι θά κληρονομήσουν τις ὑποσχέσεις, καί κατὰ τὸν καιρὸ τῆς κρίσεως δέν θά καταντροπιασθοῦν, ὅταν οἱ δίκαιοι θά ἀνασταίνονται γιὰ νὰ ζήσουν, ἐνῶ οἱ ἁμαρτωλοὶ πρὸς χλευασμὸ καί αἰῶνια ντροπή⁹⁸.

Στίχ. 19. «Καὶ τίς ἡμέρες πείνας θά χορτάσουν».

Καὶ αὐτὸ τὸ κατανοοῦμε κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο. Φαίνεται δηλαδή ὅτι ὁ λόγος ὑποδηλώνει κατὰ κάποιον τρόπο αἰνιγματικά, ὅτι σέ καιρὸ θλίψεως αὐτοὶ θά ἔχουν ἀφθονη τήν οὐράνια εὐημερία. Τὸ ὅτι λοιπόν «θά χορταίνουν σέ ἡμέρες λιμοῦ», σημαίνει κάτι τέτοιο. Ὅμως ἐὰν θέλει κάποιος νὰ ἐρμηνεύσει καὶ μὲ ἄλλον τρόπο τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ στίχου, θά ὀδηγηθεῖ στοῦ ἐξῆς νόημα· γιατί θά βροῦμε τὸν Θεὸ τῶν ὄλων σέ πολλές περιπτώσεις τοὺς ἐραστές τῆς ἀνομίας νὰ τοὺς ἀποστρέφεται, καὶ νὰ τοὺς στερεῖ καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα. Εἰπώθηκε λοιπόν ἀπὸ αὐτὸν στοὺς Ἰσραηλίτες πού εἶχαν ὀδηγηθεῖ σέ ἀφόρητη παραφροσύνη· «Νά, ἐγὼ θά ἐπιφέρω λιμὸ στή γῆ, ὄχι λιμὸ ἄρτου, οὔτε δίψα νεροῦ, ἀλλὰ στέρηση τῆς ἀκρόασης τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου»⁹⁹. Καὶ ἐπῆλθε βέβαια σέ ἐκείνους πού προσέκρουσαν στὸν Κύριο ἢ στέρηση τῶν ἱερῶν μαθημάτων, ὄχι ὅμως καὶ σ' αὐτοὺς πού φροντίζουν τις θεῖες ἐντολές, ἀλλὰ κατὰ τὸν καιρὸ τῶν διωγμῶν, ἐπειδὴ θά ἐκλείψουν οἱ διδάσκαλοι, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ τὸ πνεῦμα του θά θρέψει αὐτοὺς πού πιστεύουν σ' αὐτόν.

Στίχ. 20. «Ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ θά χαθοῦν, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου, μόλις δοξασθοῦν (οἱ πιστοὶ) καὶ ὑψωθοῦν, οἱ ἁμαρτωλοὶ θά ἐξαφανισθοῦν σὰν καπνός».

Ἐντιπαραθέτει πάλι στίς τιμὲς τῶν δικαίων αὐτὰ πού θά

98. Ματθ. 25, 46.

99. Ἄμώς 8, 11.

φιλαμαρτήμοσι συμβησόμενα κατὰ καιροὺς ἐκ θείας ὀργῆς·
 εἶεν δ' ἂν οἶμαι ταυτὶ τὰ εἰς ἐσχάτην αὐτοὺς κατακομίζοντα
 συμφορὰν. Εἰ γὰρ καὶ δόξειαν ἔσθ' ὅτε πράττειν δεξιῶς κα-
 τὰ γε τὸν ἐνεστηκότα καιρὸν, τρυφῶντες δηλονότι καὶ ταῖς
 5 παρὰ πάντων εὐφημίαις στεφανούμενοι καὶ δυναστείαις
 ἀξιωματῶν ἐπανχοῦντες κοσμηκῶν, ἀλλ' οὖν ἀπολοῦνται
 καταστρέφει γὰρ αὐτοῖς τοῦ θίου τὸ πέρασ εἰς ὄλεθρον καὶ
 ἀπώλειαν. Ἐχθροὺς δὲ εἶναί φαμεν τοῦ Κυρίου, καὶ τοὺς γε-
 γονότας μὲν ὑπ' αὐτῶ διὰ τῆς πίστεως, ἀντενηνεγμένους δὲ
 10 ὥσπερ διὰ πολλῆς ἀπειθείας καὶ τοῖς θείοις αὐτοῦ θεσπί-
 σμασιν ἀκαταλήκτως μεμαχημένους. Εἶεν δ' ἂν ἐχθροὶ καὶ
 οἱ τῶν δαιμόνων θεραπευταὶ καὶ οἱ προσκυνοῦντες τοῖς ἔρ-
 γοις τῶν ἰδίων χειρῶν, ἡγουν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα
 λατρεύοντες, καὶ ἔτι οἱ τῶν αἰρέσεων εὐρεταί, ἅτε δὴ τὸ ψευ-
 15 δος ἀντανιστᾶν εἰωθότες τῇ τῶν ἀληθῶν δογμάτων ὀρθότη-
 τι. Οὗτοι βραχὺ ἀνθήσαντες, καὶ χόρτοις ἐν ἴσῳ μεμαρασμέ-
 νοι, πεσοῦνται πρὸς θάνατον, καὶ τὰς τῶν ἡμαρτημένων
 ἐκτίσουσι δίκας, ὡς ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου κολαζόμενοι, καὶ
 καπνοῦ δίκην ἐκλείποντες. Λεῖψανον δὲ πυρὸς ἐστὶν ὁ κα-
 20 πνός, καταμαρανθέντος ἤδη καὶ ἀπεσθῆκότος, καὶ οἰονεὶ
 καταλήξαντος εἰς τὸ εἶναι τέφρα καὶ σποδός. Καπνῶ οὖν
 συγκρίνονται, ἐπειδὴ καθάπερ τοῦ πυρὸς σβεσθέντος ὁ κα-
 πνὸς ἀφανίζεται, οὕτω καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀποθανόντων ἡ
 περὶ αὐτοὺς πᾶσα δόξα ἀπόλλυται.

25 **Στίχ. 21.** «Δανείζεται ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ οὐκ ἀπο-
 τίσει, ὁ δὲ δίκαιος οἰκτεῖρει καὶ δίδωσιν».

Οὐκ ἀντιδίδωσι, φησὶν, ὁ ἁμαρτωλὸς εὐχαριστίαν ὑπερ-
 ῶν εὐηρογέτηται παρὰ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδ' ἂν εἰ εὖ πάθοι παρά-
 τινων βελτίων ἔσται· οὔτε μὴν ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν γεγονότων,
 τὴν τοῦ κατοικτεῖρειν διδάσκειται τρίβον, οὐδ' ἀνέχεται διὰ

συμβοῦν σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία, κατὰ τὸν καιρὸ ποὺ θὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὰ, νομίζω, θὰ εἶναι τέτοια, ποὺ θὰ τοὺς ὀδηγήσουν στὴ χειρότερη συμφορὰ. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα φανοῦν ὅτι περνοῦν καλὰ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸ, ἀπολαμβάνοντας δηλαδὴ τρυφηλὴ ζωὴ, καὶ τιμώμενοι μὲ τοὺς ἐπαίνους ὄλων, καὶ καυχώμενοι μὲ τὰ ἀξιώματα τῶν κοσμικῶν ἐξουσιῶν, ὅμως θὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια. Γιατὶ τοὺς καταστρέφει τὸ τέλος τῆς ζωῆς τους καὶ τοὺς ὀδηγεῖ σὲ ὄλεθρο καὶ ἀπώλεια. Ἐχθροὶ βέβαια τοῦ Κυρίου λέμε ὅτι εἶναι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν, ἀλλὰ ἀντιδροῦν κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴ μεγάλη ἀπειθείά τους καὶ πολεμοῦν ἀσταμάτητα τὶς θεῖες ἐντολές του. Θὰ μπορούσαν ὅμως νὰ εἶναι ἐχθροὶ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ λατρεύουν τοὺς δαίμονες, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ προσκυνοῦν τὰ ἔργα τῶν δικῶν τους χειρῶν, δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ λατρεύουν τὴν κτίση καὶ ὄχι Ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔκτισε¹, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ ἰδρυτὲς τῶν αἰρέσεων, ἐπειδὴ συνηθίζουν νὰ ἀντιπαραθέτουν τὸ ψέμα στὴν ὀρθότητα τῶν ἀληθινῶν δογμάτων. Αὐτοί, ἀφοῦ ἀνθήσουν γιὰ λίγο καὶ μαραθοῦν σὰν τὰ χόρτα, θὰ πέσουν στὸ θάνατο καὶ θὰ ἐκτίσουν τὶς ποινὲς τῶν ἁμαρτιῶν τους, τιμωρούμενοι ὡς ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν ὅπως ἐξαφανίζεται ὁ καπνός. Ὁ καπνὸς εἶναι κατάλειπο τῆς φωτιᾶς, ἡ ὁποία ἔχει καταμοραθεῖ ἤδη καὶ ἔχει σβῆσει, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔχει καταλήξει στὸ νὰ γίνῃ τέφρα καὶ στάχτη. Συγκρίνονται λοιπὸν μὲ καπνὸ, γιατί, ὅπως ὅταν σβησθεῖ ἡ φωτιὰ ἐξαφανίζεται ὁ καπνός, ἔτσι καὶ ὅταν πεθάνουν οἱ ἁμαρτωλοὶ, χάνεται καὶ ὅλη ἡ λαμπρότητα γύρω ἀπὸ αὐτούς.

Στίχ. 21. «Ὁ ἁμαρτωλὸς δανείζεται καὶ δὲν τὰ ἐπιστρέφει, ἐνῶ ὁ δίκαιος λυπᾶται καὶ τὰ ἐπιστρέφει».

Ὁ ἁμαρτωλός, λέγει, δὲν ἀνταποδίδει εὐχαριστία γιὰ τὶς εὐεργεσίες ποὺ ἔχει λάβει ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλ' οὔτε καὶ ἂν εὐεργετηθεῖ ἀπὸ κάποιους γίνεται καλύτερος. Οὔτε δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν σ' αὐτόν διδάσκεται τὸν δρόμο τοῦ νὰ εἶναι

τῶν ἴσων ἀμείψασθαι τοὺς αὐτὸν ὠφελήσαντας, ἀλλ' οἷά τις κλέπτῃς εὖρημα [εὖρεμα] ποιεῖται τὸ δοθέν, καὶ εἰς μόνον ὀρῶν τὸ κερδοῆσαι, αὐχῆμα ποιεῖται τὸ κατατῆξαι ταῖς λύπαις τὸν δεδανεικότα. Ὁ δέ γε δίκαιος ἀντιδίδωσιν οἰκτιρ-
5 μούς, τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην μιμούμενος, κἂν γὰρ μὴ λάβοιτο δοθέν, ἀλλὰ καὶ οὕτω μένει φιλότιμος, καὶ κοινωνικός ὧν οὐ παύεται. Μιμεῖται γὰρ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα Θεόν, ὃς ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους

10 Ἐκαστος ἡμῶν δέχεται παρὰ Θεοῦ πλείστας τε ὄσας καὶ μεγάλας εὐεργεσίας αἰσθητάς τε καὶ νοητάς. Ἀλλ' εἴ τις ἢ φιλαμαρτήμων καὶ ἀσχέτως ἀπονενευκῶς εἰς φιληδονίαν, καὶ τῇ τύρβῃ τῶν ἐν τῷδε κόσμῳ πραγμάτων τὸν ἑαυτοῦ καταχώσας νοῦν, πολλὰ παρὰ Θεοῦ, οὐδὲν ἀποτίσει, τουτέ-
15 στιν οὐ προσοίσει τὴν ὑπακοήν, οὐ ταῖς αὐτοῦ ζεύγλαις ὑποθήσει τὸν αὐχένα, οὐχ ἔψεται τοῖς αὐτοῦ θελήμασιν, οὐ καρποφορήσει τὴν ἀρετήν, ἀλλ' οὐδὲ ὥσπερ τινὰ τόκον καταθήσει τῷ Θεῷ τὸ ἐπιεικὲς εἰς τρόπους, οὐ δογματικῆς εὐτεχνίας ἐπιμελήσεται, μένει δὲ σκληρὸς καὶ ἄκαρπος. Πλὴν
20 κἂν εἰ οὕτω διατεθείη, φησὶν, ὁ δίκαιος καὶ ἀγαθός, δῆλον δὲ ὅτι Θεὸς οὐ παύσεται τοῦ κατοικτεῖρειν αὐτὸν καὶ διδόναι τὰ παρ' ἑαυτοῦ, ἵνα λοιπὸν λέγηται πρὸς αὐτόν· «Ἡ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς;» καὶ τὰ ἐξῆς

25 **Στίχ. 22.** «Ὅτι οἱ εὐλογοῦντες αὐτόν, κληρονομήσουσι γῆν».

Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ πρὸς Ἀβραάμ· «Τοὺς εὐλογοῦντάς σε εὐλογήσω, τοὺς δὲ καταρωμένους σε καταράσομαι». Οὐκοῦν, εἰ μὲν ὁ Θεὸς εἶη ὁ κατοικτεῖρων καὶ διδούς, οἱ δο-
30 ξολογοῦντες αὐτόν διὰ τοῦτο, ἤγουν εὐλογοῦντες, ἔσονται

σπλαχνικός, οὔτε ἀνέχεται νὰ ἀνταμείψει ἐκείνους πού τὸν ὠφέλησαν ἀνταποδίδοντάς τους τὰ ἴδια, ἀλλὰ σὰν κλέφτης νομίζει ὅτι εἶναι εὔρημα αὐτὸ πού τοῦ δόθηκε, καὶ ἀποβλέπει μόνο στὸ νὰ κερδήσει, καὶ καύχημά του κάνει τὸ νὰ λειώσει μὲ τὶς λύπες ἐκεῖνον πού τοῦ ἔδωσε δανεικά. Ἀντίθετα ὁ δίκαιος ἀνταποδίδει εὐσπλαχνίες, μιμούμενος τὸν Δεσπότη του. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν λάβει ἐκεῖνο πού ἔδωσε, ἀλλὰ καὶ ἔτσι παραμένει γενναιόδωρος, καὶ δὲν παύει νὰ ἀγαπᾷ τοὺς ἄλλους. Γιατὶ μιμεῖται τὸν Πατέρα του Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνατέλλει τὸν ἥλιο σὲ κακοὺς καὶ καλοὺς, καὶ βρέχει σὲ δίκαιους καὶ ἄδικους².

Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς δέχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ πάρα πολλές καὶ μεγάλες εὐεργεσίες αἰσθητὲς καὶ πνευματικὲς. Ὅταν ὅμως κάποιος εἶναι φίλος τῆς ἁμαρτίας καὶ κλίνει πρὸς τὴ φιληδονία ἀσυγκράτητος καὶ ἔχει τὸν νοῦ του καταχωνιασμένο στὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἐνῶ ἔχει πάρα πολλά ἀπὸ τὸν Θεὸ, δὲν ἀνταποδίδει τίποτε, δηλαδή δὲν προσφέρει τὴν ὑπακοή, δὲν βάζει τὸν αὐχένα του κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ, δὲν ἀκολουθεῖ τὰ θελήματα του, δὲν καρποφορεῖ τὴν ἀρετή, ἀλλ' οὔτε σὰν κάποιο τόκο καταθέτει στὸν Θεὸ τὴν καλωσύνη στοὺς τρόπους, δὲν φροντίζει τὴ δογματικὴ διδασκαλία, καὶ μένει σκληρὸς καὶ ἄκαρπος. Ὡστόσο, ἔστω καὶ ἂν ἔτσι συμπεριφέρεται, λέγει, ὁ δίκαιος καὶ ἀγαθός, δηλαδή ὁ Θεός, δὲν παύει νὰ τὸν εὐσπλαχνίζεταί καὶ νὰ τοῦ δίνει τὰ δικά του, γιὰ νὰ λέγεται λοιπὸν σ' αὐτόν· «Ἡ μήπως καταφρονεῖς τὸν πλοῦτο τῆς ἀγαθότητάς του καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας του;»³ καὶ τὰ ἑξῆς.

Στίχ. 22. «Γιατὶ αὐτοὶ πού τὸν δοξολογοῦν,
θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ».

Αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μὲ ἐκεῖνο πού εἰπώθηκε στὸν Ἀβραάμ: «Θὰ εὐλογῆσω αὐτοὺς πού σὲ εὐλογοῦν, καὶ θὰ καταρασθῶ ἐκείνους πού σὲ καταρῶνται»⁴. Ἄρα λοιπὸν, ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος πού εὐσπλαχνίζεταί καὶ δίνει, καὶ ἐκεῖνοι πού τὸν δοξολογοῦν

4. Γέν. 12, 3.

κληρονόμοι τῆς ἐπηγγελμένης τοῖς ἀγίοις γῆς καὶ λήψονται γῆν τὴν ἀγαθὴν τὴν πολλήν, τὴν οὐ κέντρον καὶ σημείου λόγον ἔχουσαν. Κίνδυνος δὲ ἐν τῷ κατάραν ἡμᾶς τιθέναι τῷ δικαίῳ, ὀλέθρου τοῦ ἐσχάτου. Λέγει γὰρ πρὸς τὸν δίκαιον ὁ
 5 Κύριος «Ἐχθρεύσω τοῖς ἐχθροῖς σου, καὶ ἀντικείμενοι τοῖς ἀντικειμένοις σοι». Καὶ ὡσπερ λέγει, «Τοῦτον ἔθρεψας, ἐμὲ ἔθρεψας», οὕτως ἀκόλουθον εἶπεῖν· Τοῦτον ἐλοιδόρησας, ἐμὲ ἐλοιδόρησας. Καταρῶνται δὲ Θεὸν οἱ μὴ εἰδότες αὐτὸν εἰς τέλος ὀλοθρεύοντα, οἱ κατὰ τῆς αὐτοῦ δόξης παλιμψή-
 10 μους ἔσθ' ὅτε ῥίπτοντες φωνάς, πρὸς τῷ μηδὲ ἐτέρους, ἐφ' οἷς εὖ πεπόνθασιν, ἀνέχεσθαι προσάγειν αὐτῷ τὰς εὐχαριστίας. Χριστὸν μὲν οὖν εὐλογοῦσι τὰ ἔθνη, διὸ κληρονομοῦσι τὴν βασιλείαν, οἱ Ἰουδαῖοι δὲ βλασφημοῦντες αὐτόν, εἰς τέλος ἀφανίζονται καὶ ὀλοθρεύονται.

15 **Στίχ. 23.** «Καὶ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ θελήσει».

Ἄμεινον δὲ ἴσως νοεῖν ὅτι ὁ Κύριος θελήσει τὴν ὁδὸν τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστι, ποιήσει θελητὴν καὶ ἀποδέξεται. Ὡσπερ γὰρ ἀνεθελήτους ἔχει τὰς τῶν παρανόμων ὁδοὺς, οὕτω ποιεῖται θελητὰς τὰς τῶν ἀγαθουργεῖν ἡρημένων. Ὁ
 20 δὲ ἀρέσκει Θεῷ, τοῦτό που πάντως ἐστὶ καὶ ἐξαίρετον καὶ παντὸς ἐπαίνου μεστόν· οὐ γὰρ ἂν ἠθέλησε Θεὸς τὸ μὴ οὕτως ἔχον.

Στίχ. 24. «Ὅταν πέση οὐ καταρραχθήσεται, ὅτι Κύριος ἀντιστηρίζει χεῖρα αὐτοῦ».

25 Εἰ καὶ συμβῆ, φησὶν, ὀλίγον τι παρασφαλῆναι τὸν δίκαιον, οὐκ ἀδικηθήσεται, ἀλλ' οἷα γενναιότατος ἀθλητῆς ἐκβιασθεὶς καὶ πρὸς ὀλίγον ἐνδοῦς, παραχρῆμα ἐαυτὸν ἀναλήψεται. Διὰ τί; Ὅτι ἔχει τὸν Θεὸν ἀντιστηρίζοντα· τοῦτο

γι' αὐτό, δηλαδή τὸν εὐλογοῦν, θὰ γίνουν κληρονόμοι τῆς γῆς ποὺ ὑποσχέθηκε στοὺς ἁγίους, καὶ θὰ λάβουν τὴν πλούσια καὶ μεγάλη γῆ, γιὰ τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ γίνει λόγος γιὰ κέντρο καὶ τέρμα. Ὑπάρχει ὅμως κίνδυνος ὀλοκληρωτικοῦ ὀλέθρου ὅταν καταρώμαστε τὸν δίκαιο. Γιατί ὁ Κύριος λέγει στὸν δίκαιο: «Θὰ γίνω ἐχθρὸς μὲ τοὺς ἐχθροὺς σου καὶ θὰ εἶμαι ἀντίθετος μὲ ἐκείνους ποὺ θὰ εἶναι ἀντίθετοι μὲ σένα»⁵. Καὶ ὅπως λέγει, «Ἐθρεψες αὐτόν, ἔθρεψες ἐμένα»⁶, ἔτσι ἀκόλουθο εἶναι νὰ πεῖ: «Κακολόγησες αὐτόν, κακολόγησες ἐμένα». Καταρῶνται ὅμως τὸν Θεὸ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν γνωρίζουν ὅτι στὸ τέλος αὐτὸς τοὺς ἐξολοθρεύει, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐξαπολύουν ἐναντίον τῆς δόξας του πολλές φορές λόγια ἀναιροῦμενα, ὥστε οὔτε ἄλλοι νὰ μὴ ἀνέχονται νὰ τοῦ προσφέρουν εὐχαριστίες γιὰ τὰ καλὰ ποὺ δέχθηκαν. Τὸν Χριστὸ λοιπὸν τὸν εὐλογοῦν οἱ ἔθνη, γι' αὐτὸ καὶ κληρονομοῦν τὴ βασιλεία, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι, βλασφημώντας τον, στὸ τέλος ἀφανίζονται καὶ ἐξολοθρεύονται.

Στίχ. 23. «Καὶ θὰ θελήσει τὸν δρόμο του».

Ἴσως εἶναι καλύτερο νὰ νοήσουμε ὅτι ὁ Κύριος θέλει τὴν ὁδὸ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή θέλει νὰ τὴν κάνει ἐπιθυμητὴ καὶ νὰ τὴν ἀποδεχθεῖ. Γιατί ὅπως δὲν θέλει τοὺς δρόμους τῶν παρανόμων, ἔτσι θέλει τοὺς δρόμους ἐκείνων ποὺ προτιμοῦν νὰ κάνουν ἀγαθοεργίες. Καὶ αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό, αὐτὸ ὅπως-δήποτε εἶναι καὶ ἐξαίρετο καὶ ἀξιέπαινο, γιατί δὲν θὰ τὸ ἤθελε ὁ Θεὸς ἐὰν δὲν ἦταν τέτοιο.

Στίχ. 24. «Ὅταν πέσει δὲν θὰ κατατσακισθεῖ, γιατί ὁ Κύριος συγκρατεῖ τὸ χέρι του».

Καὶ ὅταν συμβεῖ, λέγει, ὁ δίκαιος νὰ ἀστοχήσει λίγο, δὲν θὰ ἀδικηθεῖ, ἀλλὰ σὰν γενναῖοτατος ἀθλητῆς ποὺ καταπιέσθηκε καὶ γιὰ λίγο ὑποχώρησε, ἀμέσως ξαναβρίσκει τὸν ἑαυτὸ του. Γιατί; Ἐπειδὴ ἔχει τὸν Θεὸ νὰ τὸν ἀντιστηρίξει. Γιατί αὐτὸ τὸ ἀποδέ-

6. Ματθ. 25, 36.

γὰρ τοῖς δικαίοις αἰεὶ ὁ Θεὸς κατανεύει, ταῖς ἀνθρωπίναις
 μικροψυχίαις ἀπονέμων τὸν ἔλεον. «Ἐπτάκις», γὰρ, φησί,
 «πεσεῖται ὁ δίκαιος καὶ ἀναστήσεται»· δεῖ γὰρ ὡσπερ ἐκ
 κυμάτων ἀνανήχασθαι φιλεῖν τοὺς πλεονεξίαν ἔσθ' ὅτε δια-
 5 βολικὴν ὑπομείναντας, καί τι βραχὺ παραπταίσαντας. Οὐ
 γὰρ πᾶσα ἁμαρτία πρὸς θάνατον, καθ' ἣ γέγραπται. Οὐ-
 κοῦν, εἴ τι πάθοι τοιοῦτον ὁ δίκαιος, ἀντιστηρίζει Θεός, τὴν
 αὐτοῦ χεῖρα προτείνων τὴν ἀνέχουσαν πρὸς τὸ εὖ εἶναι, ἧς
 οὐκ ἐπαμννούσης, ἀτονήσει πᾶς νοῦς· ἀντιστηριζούσης δὲ
 10 καὶ διακρατούσης φιλαγάθως, εὐτονήσει πάντως τὸ ἀσθε-
 νὲς καὶ ἀνανήξεται τὸ δεβαπτισμένον.

Στίχ. 25. «Νεώτερος ἐγενόμην, καὶ γὰρ ἐγήρασα,
 καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον».

Ἀξιόχρεως τῶν λεγομένων ὁ μάρτυς, ἅτε δὴ καὶ ὑπάρ-
 15 χων πνευματοφόρος καὶ τῇ τῆς προφητείας χάριτι στεφα-
 νούμενος, καὶ ὡς ἐν μήκει χρόνου διὰ πολλῆς ἐλάσας πρα-
 γμάτων πείρας, ὃ μεμάθηκεν ἀκριβῶς, ταῖς παρ' αὐτοῦ
 ψήφοις διακυροῦν εὖ μάλα βεβουλημένος· Ἐκ νεότητος,
 φησὶν, εἰς δεῦρο, γεγήρακα γὰρ, οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκα-
 20 ταλελειμμένον.

Στίχ. 26. «Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλεεῖ καὶ δανείζει
 ὁ δίκαιος».

Καὶ ἑτέρως δὲ δανείζει ὁ δίκαιος τὰ ἐν ἠθικαῖς ἐντο-
 λαῖς, ἐπὶ τῶ τοὺς εὐληφότητας δι' ἔργων τὸν καρπὸν ἀποδοῦ-
 25 ναι τοῦ δάνους. Καρποὶ γε μὴν τῶν ἀγαθῶν δανεισμάτων
 ἔσονται παρὰ Θεοῦ τοῖς δεδανεικόσιν αὐτῶ, τὸ μῆτε αὐ-
 τοὺς ἐγκαταλειφθῆναι πώποτε διὰ τὸ εἶναι κοινωνικοὺς
 καὶ εὐμεταδότους, μῆτε τὸ σπέρμα αὐτῶν, ἤτοι τοὺς ἐξ αὐ-

7. Παροιμ. 24, 16.

8. Α' Ἰω. 5, 16-17.

χεται πάντοτε ὁ Θεὸς στοὺς δίκαιους, ἀπονέμοντας τὸ ἔλεός του σὲ ἀνθρώπινες μικροψυχίες. Γιατὶ λέγει, «Ὁ δίκαιος μπορεῖ νὰ πέσει πολλές φορές, καὶ νὰ σηκωθεῖ»⁷. Πρέπει δηλαδή νὰ θέλου-
με νὰ ἀνασύρουμε, σὰν μέσα ἀπὸ κύματα, ἐκείνους ποὺ ἔγιναν
θύματα τῆς διαβολικῆς πλεονεξίας καὶ ἔπεσαν σὲ κάποιο μικρὸ
παράπτωμα. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «κάθε ἁμαρτία δὲν ὀδηγεῖ
σὸ θάνατο»⁸. Ἐπομένως, ἐὰν ὁ δίκαιος πάθει κάτι τέτοιο, τὸν
ἀνπιστηρίζει ὁ Θεός, ἀπλώνοντας τὸ χέρι του, ποὺ τὸν συγκρατεῖ
σὸ νὰ στέκεται καλά. Ἐὰν αὐτὸ δὲν σπεύσει σὲ βοήθεια, θὰ ἀδυ-
νατίσει κάθε νοῦς, ἐνῶ ὅταν αὐτὸ ὑποστηρίζει καὶ συγκρατεῖ μὲ
ἀγάπη, ἀνακτᾶ ὀπωσδήποτε δύναμη τὸ ἀδύναμο καὶ ἔρχεται
στὴν ἐπιφάνεια αὐτὸ ποὺ εἶναι βυθισμένο.

Στίχ. 25. «Ἦμουν νέος καὶ γέρασα καὶ δὲν εἶδα
δίκαιο νὰ ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ».

Ὁ μάρτυρας αὐτῶν ποὺ λέγονται εἶναι ἀξιόπιστος, καθό-
σον εἶναι καὶ πνευματοφόρος καὶ στεφανωμένος μὲ τὸ χάρισμα
τῆς προφητείας, καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ πολλὰ χρόνια πέρασε μέσα ἀπὸ
πολλὴ πείρα γεγονότων, αὐτὸ ποὺ ἔμαθε πολὺ καλά, θέλοντας
μὲ τὴ δική του πείρα νὰ τὸ ἐπικυρώσει πολὺ καλά, λέγει· «Ἀπὸ
τῆ νεανική μου ἡλικία μέχρι τώρα, γιατί ἔχω γεράσει, δὲν εἶδα
δίκαιο νὰ ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ».

Στίχ. 26. «Ὁ δίκαιος ὅλη τὴν ἡμέρα ἔλεεῖ
καὶ δανερίζει».

Ὁ δίκαιος δανερίζει καὶ μὲ ἄλλον τρόπο αὐτὰ ποὺ περιλαμβάν-
ονται σὲς ἠθικὲς ἐντολές, ὥστε αὐτοὶ ποὺ ἔχουν λάβει τὸ δάνειο
νὰ ἀποδίδουν μὲ τὰ ἔργα τους τὸν καρπὸ τοῦ δανείου⁹. Οἱ καρποὶ
βέβαια τῶν ἀγαθῶν δανεισμάτων ποὺ ἀκολουθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ
σ' αὐτούς ποὺ τοῦ δάνεισαν, εἶναι τὸ ὅτι οὔτε αὐτοὺς ἐγκαταλείπει
ποτέ, ἐπειδὴ φροντίζουν γιὰ τοὺς συναθρώπους των καὶ δίνουν
εὐκόλα τὰ δικά τους σ' αὐτούς, οὔτε οἱ ἀπόγονοὶ τους, δηλαδή οἱ

9. Πρὸς Λουκᾶ 6, 35.

τῶν υἱούς, ἢ κατὰ σάρκα νοουμένους, ἢ κατὰ μαθητείαν καὶ ταυτοεργίας, δεδεῆσθαι τῶν ἀναγκαίων εἰς ζωὴν, ἀλλὰ τῆς θείας αὐτοὺς εὐλογίας μετεσχηκέναι.

5 Στίχ. 27. «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν, καὶ κατασκήνου εἰς αἰῶνα αἰῶνος».

Πολιτείας ἡμῖν ἀκραιφνοῦς ἐξηγεῖται τρόπον καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς οὐκ ἀπάδοντα νόμοις. Ὁ μὲν γὰρ παλαιὸς νόμος ἀπεσώδει μὲν τοῦ κακοῦ, οὐ μὴν εἰσεκόμιζε τοῖς παιδευομένοις τὸ τελέως ἀγαθόν, ἤγουν τῆς ἀμωμήτου ζωῆς 10 τὴν εἶδησιν. Ἔσται δὲ τοῦτο ἡμῖν ἑναργές, εἰ τοῖς τοῦ Σωτῆρος λόγοις ἀκριβῶς τὴν διάνοιαν ἐπιστήσαιμεν. Ἐφη γὰρ ὡδί, τῆς νομικῆς πόλιτείας ἐπέκεινα τιθεὶς τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας· «Ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· Οὐ φονεύσεις». Τοῦτό ἐστι τὸ «Ἐκκλίνειν ἀπὸ κακοῦ»· τὸ γὰρ μὴ φονεῖν, 15 οὐκ ἐργάσασθαι τι τῶν ἀγαθῶν ἐστίν, ἀπέχεσθαι δὲ μᾶλλον ἁμαρτίας. Ὁμοίως καὶ τὸ «Οὐ μοιχεύσεις, οὐκ ἐπιорκήσεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις». Ποῦ δὲ τὸ «Ποιήσον ἀγαθόν»; Ἐν τῷ λέγειν, ὅτι «Πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει», καὶ ἐν τῷ, «Πᾶς ὁ βλέ- 20 πων γυναῖκα», καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅταν οὖν, φησὶν, ἐκκλίνης ἀπὸ κακοῦ, ποιήσης δὲ τὸ ἀγαθόν, τότε κατασκηνώσεις εἰς αἰῶνα αἰῶνος, καὶ εἰς ἐδραϊάν καὶ ἀκράδαντον εἰσελάσεις ἐλπίδα, καθ' ἧ φησιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται Ἱερουσαλήμ, ἣτις ἐστὶν πόλις πλουσία, σκη- 25 ναὶ αἱ οὐ μὴ σεισθῶσιν».

Στίχ. 28. «Ὅτι Κύριος ἀγαπᾷ κρίσιν, καὶ οὐκ ἐγκαταλείπει τοὺς ὀσίους αὐτοῦ».

«Κρίσιν» ἐνταῦθα τὴν «Δικαιοκρισίαν» φησὶ κατὰ τὸ ἐτέρωθι ἐκ παραλλήλου ὑμνούμενον περὶ τοῦ τὰ δίκαια

10. Ματθ. 5, 21.

11. Ματθ. 5, 27-33.

12. Ματθ. 5, 22.

υἱοὶ τους, εἴτε νοοῦνται κατὰ σάρκα, εἴτε εἶναι μαθητές τους καὶ συνεργάτες, θὰ στερηθοῦν τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ θὰ εἶναι μέτοχοι τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 27. «Ἐπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ κάνε τὸ καλὸ καὶ θὰ κατασηνώσεις αἰῶνια στὶς οὐράνιες σκηνές».

Μᾶς ἐξηγεῖ τὸν τρόπο τῆς τέλειαις ζωῆς, καὶ πού δὲν εἶναι ἀταίριαστος πρὸς τοὺς νόμους τοῦ εὐαγγελίου. Γιατὶ ὁ παλιὸς νόμος ἀπέτρεπε βέβαια τὸ κακὸ, ἀλλὰ δὲν πρόσφερε στοὺς παιδαγωγούμενους τὸ τέλειο ἀγαθὸ, δηλαδή τὴ γνώση γιὰ τὴν ἄμεμπτη ζωὴ. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ σὲ μᾶς, ἐὰν συγκεντρώσουμε τὸν νοῦ μας ἀκριβῶς στοὺς λόγους τοῦ Σωτήρα. Γιατὶ, μεταφέροντας ἐκείνους πού πίστευαν σ' αὐτὸν πέρα ἀπὸ τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ νόμου, εἶπε τὰ ἐξῆς: «Εἰπώθηκε στοὺς παλιούς: Νὰ μὴ φονεύσεις»¹⁰. Αὐτὸ εἶναι τό, «Ἐπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸ»· γιατί μὲ τὸ νὰ μὴ φονεύει κανεὶς δὲν κάνει κάτι τὸ καλὸ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Τὸ ἴδιο καὶ τό, «Νὰ μὴ μοιχεύσεις, νὰ μὴ ἐπιορκήσεις, νὰ μὴ ψευδορτυρήσεις»¹¹. Ποῦ ὅμως εἶναι τό, «Κάνε τὸ καλὸ»; Σ' αὐτὸ πού λέγει: «Καθένας πού ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του ἄδικα, θὰ εἶναι ἔνοχος κατὰ τὴν κρίση»¹², καὶ στό, «Κάθε ἄνθρωπος πού βλέπει γυναίκα»¹³ καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅταν λοιπόν, λέγει, ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ κάνεις τὸ καλὸ, τότε θὰ κατασηνώσεις στὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνα, καὶ θὰ εἰσέλθεις σὲ σταθερὴ καὶ ἀμετακίνητη ἐλπίδα, σύμφωνα μὲ αὐτὰ πού λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας: «Τὰ μάτια σου θὰ δοῦν τὴν Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία εἶναι πόλη πλούσια, καὶ ἔχει σκηνές πού δὲν θὰ σαλευθοῦν»¹⁴.

Στίχ. 28. «Ὅτι ὁ Κύριος ἀγαπᾷ τὴν δικαιοκρισία καὶ δὲν ἐγκαταλείπει τοὺς ἀφοσιωμένους σ' αὐτόν».

«Κρίση» ἐδῶ ἐννοεῖ τὴ «δικαίη κρίση», σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο πού ὑμνεῖται παράλληλα μὲ αὐτὸ ἄλλου γιὰ τὸν νόμο πού βρα-

13. Ματθ. 5, 28.

14. Ἡσ. 33, 20.

βραβεύοντος νόμον· «Κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐν Ἰακώβ σὺ ἐποίησας». Ἀγαπᾷ τοίνυν τὴν δικαιοσύνην ὁ Θεός, καὶ τοὺς ταύτης ἐργάτας ἀτελευτήτῳ χάριτι στεφανοῖ, καὶ οὐκ ἂν περιῖδοι ποτὲ τοὺς ὀσίους αὐτοῦ, ἤγουν τοὺς τὴν πρὸς
 5 αὐτὸν πλουτήσαντας οἰκειότητα, ἀλλ' ἐκδικήσει αὐτούς. Ὅπερ δηλοῖ, ὅτι κατὰ τὸν παρόντα βίον οὐκ ἐν εὐδία πάντως ὁ τῶν ἀγίων ἐστὶν χορὸς, ἀλλ' οἶον ἐν ἀγῶσι καὶ πόνοις καὶ διωγμοῖς, τοῦ Σατανᾶ τοὺς ἰδίους ὑπασπιστάς ἐπ' αὐτούς καταθήγοντος, ὥστε καὶ μέχρις αἵματος ἀντικαθίστα-
 10 σθαι τῇ ἁμαρτία μαχομένους. Πλὴν οὐκ ἀνεκδίκητοι μενούσι τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό, «Οὐκ ἐγκαταλείψει τοὺς ὀσίους αὐτοῦ», ἀλλ' ἐποίσει Θεὸς τὴν χεῖρα τοῖς πολεμοῦσιν αὐτοῖς. Φυλαχθῆναί γε μὴν εἰς τὸν αἰῶνά φησιν αὐτούς· οὐ γὰρ πρόσκαιρος ἢ ἐπ' αὐτοῖς χάρις, οὔτε μὴν εἰς καιροὺς περιω-
 15 ρισμένους ἢ τῆς ἐλπίδος φιλοτιμία τοῖς ἀγαθοῖς ἐκνεμηθήσεται παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μακρὰ καὶ διηνεκῶς, τοῖς ἀπεράντοις αἰῶσι συνεκτεινομένη τε καὶ οἶονεὶ συνεκτρέχουσα.

Στίχ. 28. «Ἄμωμοι [ἄνομοι] δὲ ἐκδικηθήσονται καὶ σπέρμα ἀσεβῶν ἐξολοθρευθήσεται».

20 Σκοπὸς τῷ Ψάλλοντι καὶ διὰ τῶν προκειμένων στίχων πληροφορεῖν, ὅτι πλεῖστα μὲν τῶν ἀγίων τὰ γέρα, κόλασις δὲ καὶ πᾶν ὀτιοῦν τῶν ὀλοθρευεῖν εἰδόντων τῆς τῶν φιλαμαρτημόνων καταρτηθήσεται κεφαλῆς. Ἐκδικηθήσονται μὲν γὰρ οἱ δίκαιοι, φησὶν, ὀλέθρῳ δὲ περιπεσοῦνται οἱ ἀσε-
 25 βεῖς, καὶ ὀλόρριζοι ἀπολοῦνται, ἐκδιωκόμενοι ἀπὸ βασιλείας εἰς γέενναν, ἀπὸ τῶν χωρίων τοῦ φωτὸς εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Χρησίμως δὲ ὁ Ψαλμωδὸς καὶ τὰς τῶν δικαίων ἀφηγεῖται τιμὰς, καὶ τὰς τῶν φιλαμαρτημόνων ποινὰς παραδείκνυσι· τῷ μὲν φόβῳ τοῦ κολάζεσθαι τοὺς πονηροὺς
 30 ἀφιστάς τῶν ἐν χερσὶν ἐπιχειρημάτων, τῇ δὲ τῶν δώρων ἐπι-

βεῦει τὰ δίκαια. «Σὺ ἐφάρμοσες κρίση καὶ δικαιοσύνη στὸν Ἰακώβ»¹⁵. Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἀγαπᾷ τὴ δικαιοσύνη καὶ ἐπιβραβεύει αὐτοὺς ποὺ τὴν ἐφαρμόζουν μὲ ἀτελείωτη χάρη, καὶ δὲν θὰ παραβλέψει ποτὲ αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι σ' αὐτόν, δηλαδή αὐτοὺς ποὺ ἀπέκτησαν τὴν οἰκειότητα πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ θὰ τοὺς δικαιώσει. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι στὴν παρούσα ζωὴ ὁ χορὸς τῶν ἁγίων δὲν βρῖσκεται ὅπωςδὴποτε σὲ γαλήνη, ἀλλὰ σὲ ἀγῶνα κατὰ κάποιον τρόπο καὶ πόνους καὶ διωγμούς, γιατί ὁ Σατανᾶς διεγείρει τοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ ἐναντίον τους, ὥστε νὰ φτάνουν μέχρι καὶ αἵματοχυσία μαχόμενοι τὴν ἁμαρτία. Ὅμως δὲν μένουν χωρὶς νὰ πάρουν ἐκδίκηση, γιατί αὐτὸ δηλώνει τό· «Δὲν θὰ ἐγκαταλείψει τοὺς ἀφοσιωμένους σ' αὐτόν», ἀλλὰ θὰ ἐπιφέρει ὁ Θεὸς τὸ χέρι του σ' ἐκείνους ποὺ τοὺς πολεμοῦν. Λέγει ἐπίσης ὅτι αὐτοὶ θὰ φυλαχθοῦν στοὺς αἰῶνες, γιατί ἡ χάρη του σ' αὐτοὺς δὲν εἶναι προσωρινή, οὔτε καὶ ἡ ἐλπίδα τῆς γενναιοδωρίας στοὺς ἀγαθοὺς εἶναι χρονικὰ περιορισμένη, ἀλλὰ καὶ μακρὰ εἶναι, καὶ διαρκῶς ἐπεκτείνεται στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τρέχει μαζὶ μὲ αὐτοὺς.

Στίχ. 28. «Οἱ ἄμεμπτοι [ἄνομοι] θὰ λάβουν ἐκδίκηση, καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀσεβῶν θὰ ἐξολοθρευθοῦν».

Σκοπὸς τοῦ Ψαλμωδοῦ καὶ μὲ τοὺς στίχους αὐτοὺς εἶναι νὰ μᾶς πληροφορήσει, ὅτι τὰ βραβεῖα τῶν ἁγίων εἶναι πάρα πολλά, ἐνῶ κόλαση καὶ κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γνωρίζουν νὰ ἐξολοθρεύουν θὰ κρεμαστοῦν στὸ κεφάλι ἐκείνων ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ οἱ δίκαιοι θὰ λάβουν ἐκδίκηση, λέγει, ἐνῶ οἱ ἀσεβεῖς θὰ πέσουν σὲ ὄλεθρο καὶ θὰ χαθοῦν σύρριζα, διωγμενοὶ ἀπὸ τὴν (σούρανα) βασιλεία στὴ φωτιά, καὶ ἀπὸ τοὺς χώρους τοῦ φωτός, στὸ σκοτάδι τῆς κόλασης. Ὁ Ψαλμωδὸς μὲ τρόπο ὑφέλιμο καὶ τίς τιμὲς τῶν δικαίων ἀφηγεῖται, καὶ παρουσιάζει καὶ τίς ποινὲς ἐκείνων ποὺ εἶναι φίλοι τῆς ἁμαρτίας, μὲ τὸν φόβο τῆς κόλασης ἀπομακρύνοντας τοὺς κακοὺς ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργα ποὺ διαπράττουν, ἐνῶ μὲ τὴν ἐπιθυμία τῶν δώρων μεταφέροντας μὲ τρόπο χαριτω-

θυμιά πρὸς ἀκμαιότεραν ἔφεσιν τοῦ ἀγαθοῦ τοὺς εὖ διοῦν
 ἠρημένους ἀνακομίζων ἀστείως. Τὸ δέ γε σπέρμα τῶν ἀσε-
 βῶν, ὃ δὴ καὶ ἐξολοθρευθήσεσθαι φησιν, ἢ τὰ ἔργα αὐτῶν
 χρὴ νοεῖν, «Ὁ γὰρ εἴαν σπείρει ἄνθρωπος», φησί, «τοῦτο
 5 καὶ θερίσει», ἢ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐσομένους υἱούς, ἢ κατὰ σάρ-
 κα τυχόν, ἢ καθ' ἕτερον τρόπον, εἰ πατρῴζειν ἔλοιντο καὶ
 προγονικῆς σκαιότητος γένοιτο μιμηταί.

Στίχ. 28. «Ὅτι Κύριος ἀγαπᾷ κρίσιν».

Κρίσιν αἰεί πως τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν τὴν δικαιοσύνην
 10 ὀνομάζει, κατὰ γε τὸ ἑτέρωθί που πρὸς Θεὸν ὑμνούμενον
 περὶ τοῦ τὰ δίκαια βραβεύοντος νόμου· «Κρίσιν καὶ δικαιο-
 σύνην ἐν Ἰακώβ σὺ ἐποίησας». Κρίσιν γὰρ καὶ δικαιοσύ-
 νην ἐκ παραλλήλου τίθησι, τὴν κρίσιν οὐδὲν ἕτερον οὕσαν
 ἀποφαίνων πλὴν ὅτι δικαιοσύνην. Τὴν «κρίσιν» οὖν, ἥτοι
 15 τὴν δικαιοσύνην ἀγαπᾷ ὁ Θεός, καὶ τοὺς ταύτης ἐργάτας
 ἀτελευτήτῳ χάριτι στεφανοῖ, καὶ οὐκ ἂν περιῦδοι ποτὲ τοὺς
 ὀσίους αὐτοῦ.

Στίχ. 20. «Δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι γῆν».

Ἄλλ' οὗτοι μὲν κακοὶ κακῶς ὀλοῦνται, δίκαιοι δὲ τὴν
 20 τῶν πράξεων κληρονομήσουσι γῆν, ἧς πολλάκις ἐμνήσθη-
 μεν, καὶ εἰς αἰῶνα ἐπ' αὐτῆς κατασκηνώσουσιν· ἥγουν
 ἀσάλευτον παραλήψονται βασιλείαν καὶ διηνεκῶς ἐντροφή-
 σουσι τοῖς ἄνωθεν ἀγαθοῖς οἱ διὰ τῆς ἀρετῆς δικαιωθέντες,
 καὶ τὰς ἐν οὐρανοῖς εἰληφότες κληρονομίας τὰς αἰωνίους
 25 καὶ ἀνωλέθρους.

Στίχ. 30. «Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ (δικαίου) λαλήσει κρίσιν».

Κρίσιν εἶναι φάμεν ἥτοι τὴν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν πραγμά-
 των ὀρθὴν καὶ ἀδιαβλήτως ἔχουσαν ὑφήγησιν, καὶ εὐθύ
 τοῦ πρέποντος ἀποφέρουσαν τοὺς παιδευομένους, ἥγουν

μένο αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐπιλέξει νὰ ζοῦν ἐνάρετα πρὸς ἰσχυρότερη ἐπιθυμία τοῦ ἀγαθοῦ. Ὡς σπέρμα πάλι τῶν ἀσεβῶν, τὸ ὁποῖο βέβαια, λέγει, ὅτι θὰ ἐξολοθρευθεῖ, ἢ πρέπει νὰ νοήσουμε τὰ ἔργα τους, γιατί λέγει, «αὐτὸ ποὺ θὰ σπείρει ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ καὶ θὰ θερίσει»¹⁶, ἢ τοὺς υἱοὺς ποὺ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτούς, ἢ κατὰ σάρκα, ἢ μὲ ἄλλον τρόπο, ἐὰν προτιμήσουν τὴ ζωὴ τῶν πατέρων τους καὶ γίνουν μμητὲς τῆς κακότητος τῶν προγόνων τους.

Στίχ. 28. «Γιατὶ ὁ Κύριος ἀγαπᾷ τὴ δίκαια κρίση».

Κρίση πάντοτε ἡ ἀγία Γραφή ὀνομάζει τὴ Δικαιοσύνη, καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ὑμνεῖται κάπου ἄλλοῦ πρὸς τὸν Θεό, γιὰ τὸν νόμο ποὺ βραβεύει αὐτὰ ποὺ εἶναι δίκαια: «Κρίση καὶ δικαιοσύνη ἐφάρμοσες σὺ στὸν Ἰακώβ»¹⁷. Γιατὶ τὴν κρίση καὶ τὴ δικαιοσύνη τίς τοποθετεῖ παράλληλα, φανερώνοντας ὅτι ἡ κρίση δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ δικαιοσύνη. Τὴν «κρίση» λοιπόν, δηλαδή τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀγαπᾷ ὁ Θεός, καὶ τοὺς ὑπηρετεῖ της τοὺς στεφανώνει μὲ χωρὶς τέλος χάρη, καὶ δὲν θὰ παραβλέψει ποτὲ τοὺς ἀφοσιωμένους σ' αὐτόν.

Στίχ. 29. «Οἱ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ».

Ἄλλὰ αὐτοὶ βέβαια (οἱ ἀσεβεῖς), ὄντας κακοί, θὰ χαθοῦν μὲ τρόπο κακό, ἐνῶ οἱ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ τῶν πρῶων, τὴν ὁποία ἀναφέραμε πολλές φορές, καὶ θὰ κατασκηνώσουν αἰώνια σ' αὐτήν. Δηλαδή θὰ παραλάβουν ἀδιασάλευτη βασιλεία καὶ θὰ ἀπολαμβάνουν διαρκῶς τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, αὐτοὶ ποὺ δικαιώθηκαν μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ κέρδισαν τίς αἰώνιες καὶ μὴ ὑποκείμενες σὲ καταστροφὴ κληρονομίες.

Στίχ. 30. «Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ (τοῦ δικαίου) μιλᾷ δίκαια».

Κρίση λέμε ὅτι εἶναι ἡ ἢ σωστὴ καὶ ἀδιάβλητη εἰσήγησις γιὰ κάθε πρῶγμα, καὶ ὁδηγεῖ κατ' εὐθεΐαν σ' αὐτὸ ποὺ πρέπει ἐκείνους ποὺ παιδεύονται, ἢ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ· γιατί μὲ τέτοια ἔννοια

17. Ψαλμ. 98, 4.

τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον· κεῖται γὰρ οὕτω πλεισταχοῦ Γέγραπται γοῦν περί τε Θεοῦ καὶ τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι «Ἐκεῖ ἔθετο αὐτῷ δικαιώματα καὶ κρίσιν».

5 Στίχ. 31. «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν καρδία αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαθήματα αὐτοῦ».

Οὐκ εἰς μακρὰν ἀποφαίνει τὴν ἐκ τοῦ πράγματος ὄνησιν, ἀλλ' οἷον κατὰ πόδας δείκνυσι τὸν καρπὸν τοῦ λαλεῖν τὴν σοφίαν καὶ μελέτην ποιεῖσθαι τὴν δικαιοσύνην. Τὸν γὰρ τοῦ Θεοῦ νόμον εἰσοικισάμενος, καὶ οἷον ἀπόθετον
10 ἔχων εἰς νοῦν καὶ καρδίαν, τὸ μηδένα τρόπον ὑποσκελισθῆσθαι κερδανεῖ, ἥξει δὲ μᾶλλον εὐθὺ παντὸς ἀγαθοῦ πράγματος, καὶ παραποδίζοντος οὐδὲν ἢ κατασειόντος, τὴν βασιλικὴν καὶ εὐθείαν διελάσει τρίβον. Ὅν γὰρ τρόπον αἱ νῆες ἄπτουσιν δὴ πάντως ὀρθῶς καὶ ἀδιαστρόφως
15 εὐ μάλα πηδαλιουχούμεναι, καὶ μὴν καὶ ἵππος ὁ δρομικώτατος εὐτάκτῳ χρήσεται δρόμῳ, χαλινῶ πρὸς τοῦτο διοικούμενος, οὕτω καὶ ἡ τοῦ δικαίου ψυχὴ πηδαλίου δίκην τὸν θεῖον ἔχουσα νόμον, ὀρθὰς ποιεῖται τὰς τροχιάς, καὶ τὰ ἐκ τῶν περιστάσεων διαπερᾶ κύματα, καὶ τοῦ παρόντος
20 βίου τὸν κλύδωνα διανήχεται· δέδοται γὰρ εἰς βοήθειαν [ἐπικουρίαν] ὁ νόμος Ταύτη τοι καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ψάλλει πρὸς τὸν Θεόν, καὶ φησιν· «Εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἔστι, πάλαι ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου». Ἐπαινετὸς οὖν ὁ τοῖς ἱεροῖς λόγοις ἐφηδόμενος, καὶ
25 τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον εἰς νοῦν ἔχων αἰεὶ οἶά τι λύχνον ἐν νυκτὶ φαίνοντα. Τί δὲ τὸ ἐντεῦθεν ὄφελος; Τὸ μὴ ὑποσκελίζεσθαι τὰ διαθήματα.

Στίχ. 32. «Κατανοεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον, καὶ ζητεῖ τοῦ θανατῶσαι αὐτόν», κ.τ.λ.)

30 Ὅτι τοίνυν οἱ τῶν εἰς εὐσέβειαν ἀνδραγαθημάτων ἐπι-

βρίσκεται σὲ πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς. Πράγματι λοιπὸν ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἰσραηλιτικὸ λαό· «Ἐκεῖ ὄρισε γι' αὐτὸν (τὸν Ἰσραήλ) μέσω αὐτοῦ (τοῦ Μωυσῆ) ἐντολὰς καὶ νόμους»¹⁸.

Στίχ. 31. «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ του βρῖσκεται μέσα στὴν καρδιά του καὶ δὲν θὰ ὑποσκελισθοῦν τὰ βήματά του».

Δὲν ἐμφανίζει ὡς πολὺ μακρυνὴ τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τὸ νόμο, ἀλλὰ δείχνει ὅτι βρῖσκεται κατὰ κάποιον τρόπο μπροστὰ στὰ πόδια τους ὁ καρπὸς ἀπὸ τὸ νὰ μιλοῦν τὴν σοφία καὶ νὰ μελετοῦν τὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἔκανε κτῆμα τοῦ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ἔχει ἐναποθέσει στὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά, θὰ ἔχει ὡς κέρδος τὸ ὅτι δὲν θὰ ὑποσκελισθεῖ μὲ κανένα τρόπο, καὶ θὰ φτάσει μᾶλλον κατ' εὐθεΐαν σὲ κάθε πρᾶγμα ἀγαθό, καὶ χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζει τίποτε ἢ νὰ τὸν διασαλεύει, θὰ διανύσει τὴ βασιλικὴ καὶ εὐθεΐα ὁδὸ. Γιατί, ὅπως τὰ πλοῖα πηδαλιουχούμενα ἄριστα κινοῦνται γρήγορα καὶ ὅπως δὴποτε σωστὰ καὶ χωρὶς ἐκτροπές, ἀλλὰ καὶ ὁ ἵππος ποὺ χρησιμοποιεῖται στοὺς ἀγῶνες διατρέχει μὲ εὐταξία τὸν δρόμο, καθοδηγούμενος κατὰ τὸ τρέξιμο μὲ τὸ χαλινάρι, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ δικαίου, ἔχοντας ὡς πηδάλιο τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, κάνει σωστὲς τροχές, διασχίζει τὰ κύματα τῶν περιστάσεων, καὶ περνᾷ κολυμπώντας τὴν θαλασσοταραχὴ τῆς παρούσας ζωῆς. Γιατὶ ὁ νόμος ἔχει δοθεῖ γιὰ βοήθεια. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ψάλλει κάπου πρὸς τὸν Θεὸ καὶ λέγει· «Ἐὰν δὲν μελετοῦσα τὸν νόμο σου, θὰ εἶχα ἀπὸ καιρὸ χαθεῖ μὲ τὴν ταπείνωσή μου»¹⁹. Εἶναι λοιπὸν ἄξιος ἐπαίνου αὐτὸς ποὺ εὐχαριστεῖται μὲ τὰ ἱερὰ λόγια, καὶ ἔχει πάντοτε στὸν νοῦ του τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ νὰ φέγγει σὰν κάποιον λυχνάρι μέσα στὴ νύχτα. Καὶ ποιὸ εἶναι ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὄφελος; Τὸ νὰ μὴ ὑποσκελίζονται τὰ βήματά του.

Στίχ. 32. «Ὁ ἁμαρτωλὸς παρακολουθεῖ τὸν δίκαιο, καὶ ζητᾷ εὐκαιρία γιὰ νὰ τὸν θανατώσει», κ.τ.λ.

Ἔστι βέβαια αὐτοὶ ποὺ ἐπιμελοῦνται τὰ ἀνδραγαθήματα

μεληται πικράν ἐν τῷδε τῷ βίῳ καὶ οὐκ ἀφθόνητον ἔχουσι
 τὴν ζωὴν, ἀλλὰ δυσάρεστον σφόδρα τοῖς οὐκ οὖσιν ἀγα-
 θοῖς, διαδείκνυσιν εὖ μάλα, κατανοεῖν λέγων τὸν ἁμαρ-
 τωλὸν αὐτούς, καὶ ζητεῖν τοῦ θανατῶσαι αὐτούς. Τίς δ' ἂν
 5 νοοῖτο πάλιν ὁ ἁμαρτωλός; Ὁ δράκων ὁ ἀποστάτης, ὁ
 φαυλότητος ἀπάσης εὐρετής καὶ πατήρ πρέποι γὰρ ἂν αὐ-
 τῷ κυρίως ἢ τοιάδε κλησῆς. Οὗτος ἐπιτρίζει τοῖς ἁγίοις
 τοὺς ὀδόντας καὶ τῷ τῆς βασκανίας ἐπ' αὐτοῖς καταφλέγε-
 ται πυρί, καὶ διακνῆθαι θανατῶσαι ζητῶν τοὺς εὐαρεστεῖν
 10 ἐθέλοντας τῷ Θεῷ. Ἐπιπηδᾷ δὲ ὡς ὄφεις, τὸν τῆς ἁμαρτίας
 ἐκχέων ἰόν, ἠδονὰς ἐνσπείρων αἰσχροῦς, καὶ κατερεθίζων
 αἰεὶ πρὸς ἐκτόπους ἐπιθυμίας, καὶ οἷον μέλιτι καταχρίων
 τοὺς τῆς φαυλότητος τρόπους, ἵνα παγιδεύῃ πολλούς

15 **Στίχ. 33.** «Ὁ δὲ Κύριος οὐ μὴ ἐγκαταλίπη αὐτὸν
 εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ», κ.τ.λ.

Ἄλλ' ὁ Κύριος, φησὶν, οὐ μὴ ἐγκαταλίπη αὐτὸν εἰς χεῖ-
 ρας αὐτοῦ· παραδείξας τὴν ἔφοδον, οὐκ ἔῃ καταπίπτειν
 τῶν ἁγίων τὸν νοῦν, παραστήσας εὐθύς τὸν ἐπίκουρον,
 τῆς ἐκείνου σκαιότητος τὴν ἔφοδον ἀφανίζοντα· Θεοῦ γὰρ
 20 προεστηκότος, τίς ὁ κακώσων ἐστί; Καὶ ψῆφος μὲν τοι ὀρ-
 θῆ καὶ ἀδέκαστος ἐξενεχθήσεται πάντως παρὰ Θεοῦ, κα-
 τακρίνουσα μὲν τοὺς θεβήλους καὶ πονηροῦς, ἀπαλλάτ-
 τουσα δὲ καὶ κινδύνου καὶ φόβου πάντας τοὺς ἀνακειμέ-
 νους αὐτῷ, καὶ τὸν ἱερὸν αὐτοῦ νόμον εἰς νοῦν ἔχοντας καὶ
 25 καρδίαν, καὶ μελέτην ποιουμένους τὴν δικαιοσύνην· ἐν
 γὰρ τῷ κρίνεσθαι, φησί, τὸν δίκαιον, οὐ μὴ καταδικάσῃται
 αὐτόν.

Στίχ. 34. «Υπόμεινον τὸν Κύριον, καὶ φύλαξον
 τὴν ὁδὸν αὐτοῦ».

30 **Χρημα** ἄριστον ἢ ὑπομονή, τίχτει γὰρ τὴν δοκμὴν, ἢ

πού ὀδηγοῦν στήν εὐσέβεια, ἔχουν πικρὴ σ' αὐτὸν τὸν βίο, καὶ ὄχι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ φθόνο, ζωὴ, ἀλλ' εἶναι πολὺ δυσάρεστη γι' αὐτοὺς πού δὲν εἶναι ἀγαθοί, τὸ δείχνει ἄριστα, λέγοντας ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς τοὺς παρακολουθεῖ καὶ ζητᾷ νὰ τοὺς θανατώσει. Ποιὸς ὅμως θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὁ ἁμαρτωλός; Εἶναι ὁ δράκος ὁ ἀποστάτης, ὁ ἐφευρέτης καὶ πατέρας κάθε κακίας, γιατί σ' αὐτὸν ταριάζει κυρίως αὐτὸ τὸ ὄνομα. Αὐτὸς τρίζει ἐναντίον τῶν ἁγίων τὰ δόντια καὶ καταφλέγεται ἀπὸ τὴ φωτιᾶ τοῦ φθόνου ἐναντίον τους, καὶ τοὺς ἀναταράσσει, ζητώντας νὰ θανατώσει αὐτοὺς πού θέλουν νὰ ἀρέσουν στὸν Θεό. Ὁρμᾷ σὰν φίδι, χύνοντας τὸ δηλητήριό τῆς ἁμαρτίας καὶ σπέρνοντας μέσα τους αἰσχυρὲς ἡδονές, καὶ ἐρεθίζοντάς τους διαρκῶς σὲ παράνομες ἐπιθυμίες, ἐπαλείφει κατὰ κάποιο τρόπο μὲ μέλι τοὺς τρόπους τῆς μοχθηρότητάς του, γιὰ νὰ παγιδεύσει πολλούς.

Στίχ. 33. «Ὁ Κύριος ὅμως δὲν θὰ ἐγκαταλείψει αὐτὸν (τὸν δίκαιο) στὰ χέρια του», κ.τ.λ.

Ἄλλὰ ὁ Κύριος, λέγει, δὲν θὰ τὸν ἐγκαταλείψει στὰ χέρια του. Ξεσκεπάζοντας τὴν ἔφοδο, δὲν ἀφήνει τὸν νοῦ τῶν ἁγίων νὰ καταρρεύσει, καὶ παρουσιαζόμενος ἀμέσως ὡς βοηθός, ἐξαφανίζει τὴν ἐπίθεση τῆς βαναυσότητάς ἐκείνου. Γιατὶ ὅταν προστάτης εἶναι ὁ Θεός, ποιὸς μπορεῖ νὰ προκαλέσει βλάβη; Καὶ ἀπόφαση βέβαια ὀρθὴ καὶ ἀμερόληπτη θὰ ἐκδοθεῖ ὅπως δὴποτε ἀπὸ τὸν Θεό, ἢ ὅποια θὰ καταδικάσει ἀσφαλῶς τοὺς βέβηλους καὶ πονηροὺς, θὰ ἀπαλλάξει ὅμως ἀπὸ τὸν κίνδυνο καὶ ἀπὸ τὸν φόβο ὅλους ἐκείνους πού εἶναι προσηλωμένοι σ' αὐτὸν, πού ἔχουν τὸν ἱερὸ νόμο τοῦ σὸν νοῦ καὶ στήν καρδιά τους καὶ μελετοῦν τὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ ὅταν θὰ κρίνεται ὁ δίκαιος, λέγει, δὲν θὰ τὸν καταδικάσει.

Στίχ. 34. «Δεῖξε ὑπομονὴ γιὰ τὸν Κύριο, καὶ τήρησε τίς ἐντολές του».

Ἡ ὑπομονὴ εἶναι ἄριστο πρᾶγμα, γιατί γεννᾷ τὴ δοκιμασία,

δὲ δοκιμὴ τὴν ἐλπίδα, ἢ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνη. Ψάλλει
 γοῦν καὶ φησιν ὁ θεσπέσιος Μελωδός· «Υπομένων ὑπέ-
 μεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι». Καὶ ἕτερος τῶν ἀγί-
 ων «Υπομονῆς», γάρ, φησί, «χρείαν ἔχετε, ἵνα, τὸ θέλημα
 5 τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν». Εὐρή-
 σομεν δὲ διὰ πάσης θεοπνεύστου Γραφῆς ὡς παντὸς ἀγα-
 θοῦ προμνήστριαν ἀδομένην τὴν ὑπομονήν. Τὸ δὲ «Φύ-
 λασσε τὴν ὁδὸν Κυρίου», εἶη ἂν, οἴμαί που, τὸ τοῖς θείοις
 πηδαλιουχεῖσθαι νόμοις πρὸς τὸ ἀνωμότης ἔχον, καὶ εἰς
 10 ἐξαίρετόν τινα καὶ τεθαυμασμένην ζωὴν ἀναφέρεσθαι,
 προθυμίαις ἀσχέτοις εἰς τοῦτο διάττοντα. Εἶη δ' ἂν τληπα-
 θείας τῆς ἐπ' ἀγαθοῖς καὶ ἰδρώτων ἀγιοπρεπῶν πέρας, τὸ
 ὑψοῦσθαι παρὰ Θεοῦ, ὥστε τῶν γηϊνῶν ὑψοῦ γενέσθαι
 περισπασμῶν. Γέγραπται γάρ· «Ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραται-
 15 οί, τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν». Ἐπιτείνων δὲ τὴν παρά-
 κλησιν ὁ Ψάλλων· Σὺ μὲν, φησίν, ὑψωθήσῃ, ὥστε κατα-
 κληρονομήσαι τὴν ἄνω που ἰδρυμένην καὶ ἐν ὕψει κειμέ-
 νην γῆν τῶν προρέων. Δῆλον γάρ ὅτι οὐκ ἐπὶ τῷ τὴν ἐν ποσὶ
 κληρονομήσαι γῆν ὑψοῦταί τις, ἀλλὰ τὴν οὕτως ὑψηλὴν
 20 οὔσαν, ὡς Θεοῦ δεῖσθαι τοῦ ἐπ' αὐτὴν ἀναβιδάζοντος
 ὥστε αὐτὴν κληρονομῆ. Τούς γε μὴν παρανόμους τοὺς ἐπὶ
 σοὶ βρύχοντας τοὺς ὀδόντας, ἐκκοπτομένους θεάσῃ· ἐξ-
 ολοθρευθήσονται γάρ, καὶ τοῦτο αὐτὸς ὄψει.

25 *Στίχ. 35. «Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ
 ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου», κ.τ.λ.*

(Κυρίλλου καὶ Βασιλείου). Θεασάμενος, φησίν, ἄν-
 δρας πονηροὺς εὐημεροῦντας, ἐνενόουν πῶς τούτου ἐπέ-
 τυχον. Εἶτα τοιαῦτα ἐννοῶν καὶ θαυμάζων ἐν ἑμαυτῷ, δεύ-
 τερον βουλόμενος αὐτοὺς θεωρῆσαι, ἐπῆρα τοὺς ὀφθαλ-
 30 μούς, οἱ δὲ ἦσαν οὐδαμοῦ. Εἶτα μνημεῖον αὐτῶν βουλη-

καὶ ἡ δοκιμασία τὴν ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ντροπιάζει. Ψάλει λοιπὸν καὶ λέγει ὁ θεσπέσιος Μελωδός· «Ἔδειξα μεγάλη ὑπομονὴ στὸν Κύριο καὶ μὲ πρόσεξε»²⁰. Καὶ ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἁγίους λέγει· «Ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὑπομονή, ὥστε, ἀφοῦ κάνετε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ λάβετε αὐτὸ ποὺ ὑποσχέθηκε»²¹. Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ σὲ ὅλη τὴ θεόπνευστη Γραφὴ τὴν ὑπομονὴ νὰ ὑμνεῖται ὡς μεσίτρια κάθε ἀγαθοῦ. Ὁ λόγος, «Φύλασσε τὸν δρόμο τοῦ Κυρίου», νομίζω ὅτι σημαίνει τὸ νὰ καθοδηγεῖται κανεὶς μὲ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι ἄμεμπτο, καὶ νὰ κατευθύνεται πρὸς μία ἐξαιρετικὴ καὶ θαυμάσια ζωὴ, τρέχοντας πρὸς αὐτὴ μὲ ἀσυγκράτητη ἐπιθυμία. Καὶ θὰ εἶναι τὸ τέρμα τῆς ταλαιπωρίας σὲ ἔργα ἀγαθὰ καὶ ἁγιοπρεπεῖς ἰδρωῶτες, τὸ νὰ ὑψώνεται ἀπὸ τὸν Θεό, ὥστε νὰ βρεθεῖ πάνω ἀπὸ τοὺς γήϊνους περισπασμούς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Γιατὶ οἱ δυνατοὶ τοῦ Θεοῦ ὑψώθηκαν πάρα πολὺ ἀπὸ τὴ γῆ»²². Ὁ Ψαλμωδὸς ὅμως, αὐξάνοντας ἀκόμα περισσότερο τὴν παράκληση, λέγει· Σὺ βέβαια θὰ ὑψωθείς, ὥστε νὰ κληρονομήσεις τὴ γῆ τῶν πράων ποὺ εἶναι ἐγκαθιδρυμένη στὰ οὐράνια καὶ βρίσκεται πολὺ ψηλά. Γιατὶ εἶναι φανερό, ὅτι δὲν ἀνυψώνεται κάποιος γιὰ νὰ κληρονομήσει τὴ γῆ ποὺ βρίσκεται στὰ πόδια του, ἀλλὰ τὴ γῆ ἐκείνη ποὺ εἶναι τόσο ὑψηλὴ, ὥστε νὰ χρειάζεται κανεὶς τὸν Θεὸ ποὺ ἀνεβάζει σ' αὐτήν, γιὰ νὰ τὴν κληρονομήσει. Καὶ θὰ δεῖς βέβαια τοὺς παράνομους, ποὺ τρίζουν τὰ δόντια τους σὲ σένα, νὰ παραδίδονται σὲ κοπετούς. Γιατὶ θὰ ἐξολοθρευθοῦν, καὶ αὐτὸ θὰ τό δεῖς ἐσύ.

Στίχ. 35. «Εἶδα τὸν ἀσεβῆ νὰ ὑψώνεται ὑπερβολικὰ καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται σὰν τις κέδρους τοῦ Λιβάνου», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Βασιλείου). Βλέποντας, λέγει, ἀνθρώπους κακοὺς νὰ εὐημεροῦν, σκεπτόμουν πῶς τὸ πέτυχαν αὐτό. Ἔπειτα, ἐνῶ σκεπτόμουν αὐτὰ καὶ ἀποροῦσα μέσα μου, θέλοντας νὰ τοὺς δῶ καὶ δεύτερη φορά, σήκωσα τὰ μάτια, καὶ αὐτοὶ δὲν ὑπῆρχαν πια. Στὴ συνέχεια, θέλοντας νὰ ἐπισκεφθῶ

θείς καταλαβεῖν, οὐδὲ τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐστάναι ἐδόκουν εὐρεῖν δεδύνηται. Ὁρᾷς πῶς τὰ τοῖς ἀσεβέσι συμβαίνοντα, μονονουχί καὶ ἐν ὄψει τῆ πάντων κείσθαι φησιν, ἀγνοεῖν δὲ αὐτὰ παντελῶς οὐδένα; Τὸ γὰρ ἴδιον, κοινὸν ὥσπερ 5 ποιεῖται τοῖς ἄλλοις· οὐ γάρ που μόνος αὐτὸς τεθεᾶσθαι φησιν, ἀλλὰ τὸ πᾶσιν εἰς θεᾶν ἐκκείμενον κατασημαίνει ἐνταῦθα τὸ εἶδον. Τεθέαμαι οὖν, φησί, τὸν ἀσεβῆ τοῖς τῶν κέδρων ἀναστήμασι φιλονεικοῦντα συμμετεωρίζεσθαι, καὶ ἐν ἴσῳ τοῖς ἄγαν εὐμηκεστάτοις τῶν φυτῶν ὑψούμενον, ἐξ 10 ὑπεροψίας δηλονότι καὶ διακένου φύσηματος καὶ δόξαρίων κοσμικῶν καὶ τῆς ἐτέρας ἐξιτηλίας, ἀλλ' οὗτος διὰ βραχέως καιροῦ γέγονεν ἐκ μέσου, καὶ εἰς τοῦτο κατεβιδιάσθη ταλαιπωρίας, ὡς μὴ εὐρίσκεσθαι τὸν τόπον αὐτοῦ· διὰ δὲ τοῦ τόπου, τὴν μνήμην ἐδήλωσεν.

15 **Στίχ. 37.** «Φύλασσε ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἐστὶν ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηνικῶ».

Καὶ ἡ τιμωρία, φησί, τῶν ἀσεβῶν, καὶ τὸ ἐγκατάλειμμα, ἦτοι ἡ κληρονομία τῶν ἀγαθῶν, παρασκευαζέτω σε ἐπιτηδύειν ἀπλότητα· «ἀκακίαν» γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἀπλότητα νο- 20 ητέον, καθ' ἣν ἄδολόν τε καὶ ἀκραιφνή καὶ ὑποκρίσεως δίχα καὶ οἷον διπλῆς ἀπηλλαγμένην ζῶμεν ζωὴν, ὁποῖός τις ἦν ὁ θεσπέσιος Ναθαναήλ, περὶ οὗ φησιν ὁ Χριστός· «Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν». Ἔφη δέ που καὶ τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, ὅτι «Καὶ ἦν Ἰακώβ ἀνὴρ ἄπλαστος, 25 οἰκῶν οἰκίαν». Οὐκοῦν τὸ μὲν ἀπλοῦν ἐν τρόποις καὶ ἀκακότητες, τοῦτο εἶναί φαμεν τὴν ἀκακίαν, «εὐθύτητα» δὲ οὐκ ἄλλο τι νοήσομεν, ἢ τὸ ἐν γνώσει τῶν θείων δογμάτων οἷον εὐθυτενὲς καὶ ἀδιάστροφον, ὀρθοτομεῖσθαι γὰρ χρὴ τῆς ἀληθείας τὸν λόγον, ἢ τὸ ἐν ἀρετῇ τῇ πρακτικῇ κατ' οὐδένα 30 τρόπον διεστραμμένον. Εἴρηται γὰρ που περὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, «Ἔων αἱ τρίβοι σχολιαί, καὶ καμπύλαι αἱ τροχιαὶ αὐ-

κάποιο μνημεῖο τους, οὔτε τὸν τόπο στὸν ὁποῖο νόμιζα ὅτι βρισκόταν μπόρεσα νὰ βρῶ. Βλέπεις πῶς αὐτὰ πού συμβαίνουν στοὺς ἀσεβεῖς, λέγει, ὅτι βρίσκονται κατὰ κάποιο τρόπο μπροστὰ στὰ μάτια ὄλων καὶ ὅτι δὲν τὰ ἀγνοεῖ ἀπολύτως κανένας; Καθόσον τὸ ἰδιαίτερο καθενὸς γίνεται κατὰ κάποιο τρόπο κοινό στοὺς ἄλλους. Γιατὶ δὲν τὸ ἔχει δεῖ, λέγει, μόνος αὐτός, ἀλλὰ ἐδῶ τὸ «εἶδα» σημαίνει αὐτὸ πού βρίσκεται ἐκτεθειμένο σὲ θεὰ ὄλων. Ἔχω δεῖ λοιπὸν τὸν ἀσεβῆ, λέγει, νὰ ἀγωνίζεται νὰ φτάσει τὸ ὕψος τῶν κέδρων, καὶ νὰ ὑψώνεται στὸ ἴδιο μὲ τὰ πιὸ ψηλὰ δένδρα ὕψος, ἀπὸ ὑπεροψία δηλαδὴ καὶ μάταιο ἐγωϊσμό καὶ κοσμικὲς δόξες καὶ ἄλλα παροδικὰ πού ἐξαλείφονται, ἀλλ' αὐτὸς σὲ σύντομο διάστημα ἔφυγε ἀπὸ τὴ μέση, καὶ κατάντησε σὲ τέτοιο βαθμὸ ταλαιπωρίας, ὥστε νὰ μὴ βρίσκεται ὁ τόπος του. Λέγοντας βέβαια τόπο, δήλωσε τὴν ἀνάμνησή του.

Στίχ. 37. «Νὰ εἶσαι ἄκακος καὶ νὰ βλέπεις τὸν ἴσιο δρόμο, γιατί εἶναι καλὸ ἐνθύμιο γιὰ τὸν εἰρηνικὸ ἄνθρωπο».

Καὶ ἡ τιμωρία, λέγει, τῶν ἀσεβῶν, καὶ αὐτὰ πού ἀφήνουν πίσω τους, δηλαδὴ ἡ κληρονομία τῶν ἀγαθῶν, νὰ σὲ κάνουν νὰ ζεῖς μὲ ἀπλότητα, γιατί «ἀκακία» ἐδῶ πρέπει νὰ θεωρήσουμε τὴν ἀπλότητα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κάνουμε ἀπονήρευτη καὶ καθαρὴ καὶ χωρὶς ὑποκρισία καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ὄχι διπλῆ ζωὴ, τέτοιος πού ἦταν ὁ Ναθαναήλ, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Χριστὸς λέγει· «Νὰ ἓνας ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης, στὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει δόλος»²³. Εἶπε ἐπίσης καὶ ἡ ἅγια Γραφή κάπου· «Καὶ ὁ Ἰακώβ ἦταν ἄνθρωπος ἀπροσποίητος καὶ ἔμεινε στὸ σπίτι»²⁴. Ἄρα λοιπὸν ἀκακία λέμε τὴν ἀπλότητα στοὺς τρόπους καὶ τὴν ἔλλειψη κακοήθειας, ἐνῶ εὐθύτητα δὲν πρέπει νὰ ἐννοήσουμε τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον τὸ ὅτι πρέπει νὰ διδάσκεται σωστὰ ὁ λόγος τῆς ἀληθείας, σὰν μὲ κάποιο ἀπόλυτα εὐθὺ καὶ χωρὶς διαστροφὴ μέσο, μὲ τὴ γνώση τῶν δογμάτων τοῦ Θεοῦ, ἢ νὰ μὴ ἔχει κανεὶς κατὰ κανένα τρόπο διεστραμμένη πρακτικὴ ἀρετὴ. Γιατὶ ἔχει εἰπωθεῖ κάπου γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς «Αὐτῶν οἱ δρόμοι εἶναι διεστραμμέ-

τῶν». Φύλασσε δὴ οὖν, φησί, τὴν ἀκακίαν καὶ τὴν εὐθύτητα· καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; ὅτι ἐστὶν ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηρικῶ. Ἐπειδὴ γὰρ ὀλόρριζον ἐκ γῆς ὄλλυσθαι τὸν ἀσεβῆ φησιν, ὡς μηδὲ εὐρίσκεισθαι τὸν τόπον αὐτοῦ, τετήρηκε τοῖς
5 φιλοθέειν ἤρημένοις καὶ φυλάττουσι τὴν ἀκακίαν τὸ κατάλειμμα. Τὸν δὲ τοιοῦτον εἰρηρικὸν ὀνομάζει· εἰρηνεύει γὰρ καὶ πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἁγίους ὁ εὐθύς τε καὶ ἄκακος

10 *Στίχ. 38. «Οἱ δὲ παράνομοι ἐξολοθρευθήσονται ἐπὶ τὸ αὐτό».*

Ἐξολοθρευθήσονται δέ, φησίν, οἱ παράνομοι· καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστι, τὸ μὴ εὐρίσκεισθαι τὸν τόπον αὐτῶν. Τὸ δὲ «ἐπὶ τὸ αὐτό», ἀντὶ τοῦ εὐθύς [εὐθύ] καὶ παραχρῆμα· ὡς δοκεῖν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι καιρὸν, καὶ τῆς ὑψώσεως
15 αὐτῶν, καὶ τοῦ καταβιβασθῆναι πρὸς ὄλεθρον· οὐ γὰρ τοι μακρὸς μεταξὺ διῆπτεύσει χρόνος, ἔσται δὲ μᾶλλον ἀκαριαῖος καὶ βραχύς. Ἄμα γὰρ ὑψώθη, καὶ πέπτωκεν· ὤφθη, καὶ συνεστάλη· ἦνθη, καὶ μεμάρανται. Καὶ τοῦτό ἐστι τό, «ἐπὶ τὸ αὐτό».

20 *Στίχ. 39. «Σωτηρία δὲ τῶν δικαίων παρὰ Κυρίου».*

Ἐκρούεται μὲν τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ Θεός, καὶ τῆς τῶν φαύλων σκαιότητος ἄπρακτον ἀποφαίνει τὸ θέλος. Οὐ γὰρ ἀφήσιν πλήττεσθαι τοὺς ἁγίους, ἀλλ' ἔξω σκοποῦ πέμπουσιν οἱ κατ' αὐτῶν, καὶ πᾶν αὐτῶν ἐπιχείρημα στρέ-
25 φεται κατὰ τῆς αὐτῶν κεφαλῆς.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΖ΄.

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ εἰς ἀνάμνησιν περὶ τοῦ Σαββάτου».

Ἀνατίθεται μὲν καὶ ὁ ἐν χερσὶ ψαλμὸς ὡσπερ τῷ προ-

νοι καὶ οἱ τροχιέ τους καμπύλες»²⁵. Φύλασσε λοιπὸν, λέγει, τὴν ἀκακία καὶ τὴν εὐθύτητα. Καὶ τί θὰ προκύψει ἀπὸ αὐτὸ; Ὅτι εἶναι ἐνθῦμιο ἀνθρώπου εἰρηνικοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, ὁ ἀσεβὴς χάνεται σύρριζα ἀπὸ τὴ γῆ, ὥστε νὰ μὴ βρῖσκεται οὔτε ὁ τόπος του, διατήρησε τὸ ἐνθῦμιο γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν προτιμήσει νὰ ἀγαποῦν τὸν Θεὸ καὶ νὰ διατηροῦν τὴν ἀκακία. Καὶ αὐτὸν τὸν ὀνομάζει εἰρηνικὸ, γιατί αὐτὸς ποὺ εἶναι εὐθύς καὶ ἀκακος ἔχει εἰρήνη καὶ μὲ τὸν Θεὸ καὶ μὲ τοὺς ἅγιους ἀνθρώπους.

Στίχ. 38. «Οἱ παράνομοι ὅμως θὰ ἐξολοθρευθοῦν ὅλοι μαζί».

Οἱ παράνομοι, λέγει, θὰ ἐξολοθρευθοῦν, καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι δὲν θὰ βρῖσκεται ὁ τόπος τους. Καὶ τό· «ἐπὶ τὸ αὐτό» λέχθηκε ἀντὶ τοῦ, ἀμέσως καὶ αὐτοστιγμεί, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς ὁ καιρὸς καὶ τῆς ἀνύψωσής τους καὶ τῆς καταστροφῆς τους. Καθόσον δὲν θὰ μεσολαθῆσει πολὺς χρόνος, ἀλλὰ θὰ εἶναι μᾶλλον ἀκαριαῖος καὶ σύντομος. Γιατὶ μόλις ὑψώθηκε, καὶ ἔπεσε· ἐμφανίσθηκε, καὶ ἔξαφανίσθηκε. Ἐνθησε, καὶ μαράθηκε. Αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐπὶ τὸ αὐτό».

Στίχ. 39. «Ἡ σωτηρία τῶν δικαίων παρέχεται ἀπὸ τὸν Κύριο».

Ὁ Θεὸς σώζει αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι σ' αὐτόν, καὶ καθιστᾷ ἄχρηστο τὸ βέλος τῆς κακότητος τῶν φαύλων. Γιατὶ δὲν τὸ ἀφήνει νὰ χτυπᾷ τοὺς ἅγιους, ἀλλὰ ρίχνουν ἔξω ἀπὸ τὸ στόχο τους αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἀντίθετοί τους, καὶ κάθε ἀπόπειρα αὐτῶν στρέφεται ἐναντίον τοῦ κεφαλιοῦ τους.

ΨΑΛΜΟΣ 37ος

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ, πρὸς ἀνάμνηση γιὰ τὸ Σάββατο».

Καὶ ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἀφιερώνεται κατὰ κάποιον τρόπο στὸ

σώπῳ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ ἀλύοντος καὶ τεταραγμένου
 διὰ τὸ πλημμελείαις περιπεσεῖν, καὶ ἰδεῖν μὲν οὐχ ὁσίοις
 ὄμμασι τὴν Οὐρίου γαμετήν, ἐπιβουλεῦσαι δὲ αὐτῷ καὶ
 θανάτου ψῆφον ἀδίκως ἐπενεγκεῖν· εἶτα ταύτης ἔνεκα τῆς
 5 αἰτίας παρὰ Θεοῦ παιδεύεσθαι, φροντίσι καὶ λύπαις κατα-
 τήκοντος αὐτοῦ τὴν καρδίαν καὶ τοῖς ἐντεῦθεν πόνοις αὐ-
 τὴν διασμήχοντος Γέγραπται γὰρ ὅτι «Ἐκπλυνεῖ Κύριος
 τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών ἐν πνεύματι
 κρίσεως καὶ ἐν πνεύματι καύσεως». Καὶ πάλιν «Ὁν ἀγα-
 10 πᾶ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχε-
 ται». Διόλωλε τοίνυν τῷ Δαβὶδ ὁ υἱὸς Ἀμνῶν· ὁ Ἀβεσσα-
 λὼμ ἐπανεστή, οὐ τῆς βασιλείας μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ
 τοῦ ζῆν ἐξελάσαι κρίνων τὸν γεγεννηκότα. Τούτων δὴ εἰς
 αἴσθησιν ἐλθὼν καὶ τοῖς τοῦ συνειδότος ἐλέγχοις καταπαι-
 15 ὄμενος, ἐννενοηκῶς δὲ καὶ τὴν παναλκῆ τοῦ Θεοῦ χεῖρα
 μαχομένην αὐτῷ, προσάγει τὴν ἰκετηρίαν, ὁμολογεῖ τὸ
 πλημμέλημα καὶ ὡς ἰατρῷ πνευμάτων τὸ τραῦμα γυμνοῖ
 καὶ θεραπείας τυχεῖν ἀξιοῖ. Καί γε ἄδει τὸν ψαλμὸν ἀνα-
 μιμνήσκων ἑαυτὸν τῆς συνεχούσης ταλαιπωρίας ἧς ὑπέ-
 20 μεινε διὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἀξιοῖ δι' ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν σαβ-
 βατισμὸν αὐτῷ δοῦναι, ἧτοι ἀνάπανσιν τῶν συμφορῶν· ἢ
 τάχα ἐπειδὴ τὸ Σάββατον ἐν διπλῷ τὰ τῆς θυσίας προσκο-
 μίζεσθαι δεῖν ὁ νόμος διεκελεύετο, ἀνεφέρετο δὲ πᾶσα θυ-
 σία παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ εἰς ἀνάμνησιν, τουτέστιν ἵνα ἐν
 25 μνήμη γένοιτο τῇ παρὰ Θεῷ πᾶς ὁ προσάγων αὐτήν, διὰ
 τοῦτο πνευματικὸς ὢν Δαβὶδ καὶ προεγνωκῶς ὅτι κατὰ
 καιροὺς ἡ σκιά παυθήσεται, εἰσκεκρομένης τῆς ἀληθοῦς
 λατρείας τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀντὶ τῆς κατὰ τὸν νόμον ἐν
 τοῖς Σάββασι διατεταγμένης θυσίας, ποιεῖται τὴν ἐξομολό-
 30 γησιν.

Ἀρμόσει δὲ ἢ ᾠδὴ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, ἤγουν ἀνθρώπῳ

πρόσωπο τοῦ θεσπέσιου Δαβίδ, ὁ ὁποῖος εἶναι θλιμμένος καὶ τραυγμένος ἐπειδὴ ἔπεσε σὲ ἁμαρτίες, καθόσον εἶδε ὅχι μὲ ἄδολα μάτια τὴ γυναῖκα τοῦ Οὐρία, καὶ μὲ ὑπουλο τρόπο πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ τὸν σκοτώσει ἀδίκᾳ. Ἐπειτα, ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς πράξεώς του τιμωρήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, λειώνοντας τὴν καρδιά του μὲ ἀγωνίες καὶ λύπες, προκειμένου νὰ τὴν καθαρίσει μὲ τοὺς πόνους του γιὰ τὴν πράξη του αὐτῆ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ὁ Κύριος θὰ πλύνει τὴν ἀκαθαρσία τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων τῆς Σιών μὲ πνεῦμα δικαιοσύνης καὶ πνεῦμα καυτηριασμοῦ»²⁶. Καὶ πάλι· «Αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὸν παιδαγωγεῖ μὲ δοκιμασίες, καὶ μαστιγώνει κάθε τέκνο του ποὺ τὸ ἀναγνωρίζει ὡς δικό του»²⁷. Πράγματι σκοτώθηκε ὁ υἱὸς τοῦ Δαβίδ Ἀμνών, ὁ Ἀβεσσαλώμ ἐπαναστάτησε γιὰ νὰ ἀπομακρύνει αὐτὸν ποὺ τὸν γέννησε, ὅχι μόνον ἀπὸ τὴ βασιλεία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ. Συναισθανόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ βαλλόμενος ἀπὸ τὴς τύψεις τῆς συνειδήσεως, καὶ ἐπὶ πλέον σκεπτόμενος τὸ παντοδύναμο χερί τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν πολεμᾷ, προσφέρει τὴν παράκληση, ὁμολογεῖ τὸ ἁμάρτημα, καὶ σὰν σὲ γιατρὸ πνευματικὸ ἀποκαλύπτει τὸ τραῦμα, καὶ παρακαλεῖ νὰ τύχει θεραπείας. Καὶ βέβαια ψάλλει τὸν ψαλμό, ὑπενθυμίζοντας στὸν ἑαυτὸ του τὴν ταλαιπωρία ποὺ ὑπέστη ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας του, καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του νὰ τοῦ δώσει σαββατισμό, δηλαδὴ ἀνάπαυση ἀπὸ τὴς συμφορῆς. Ἡ ἴσως, ἐπειδὴ τὸ Σάββατο ὁ νόμος διατάζει νὰ προσφέρουν διπλῆς θυσίας²⁸, καὶ κάθε θυσία προσφερόταν ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ ὡς ἀνάμνηση, δηλαδὴ νὰ γιὰ νὰ ἔρθει στὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ καθέννας ποὺ τὴν πρόσφερε, γι' αὐτὸ, ὄντας ὁ Δαβίδ πνευματικὸς καὶ γνωρίζοντας ὅτι μὲ τὸν καιρὸ ἢ σκιώδης λατρεία θὰ σταματήσῃ μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς ἀληθινῆς λατρείας ποὺ θὰ πραγματοποιηθεῖ διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀντὶ τῆς θυσίας ποὺ ἦταν καθιερωμένη γιὰ τὰ Σάββατα, κάνει τὴν ἐξομολόγησιν.

Ἡ ὡδὴ αὐτῆ ὁμως ταιριάζει καὶ σὲ μᾶς, δηλαδὴ σὲ κάθε

παντὶ πληττομένῳ μὲν ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἐφ' οἷς ἂν εἰδείῃ πεπαρωνηκῶς εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον, «πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες», αἰτοῦντι δὲ παρ' αὐτοῦ τὸν ἔλεον καὶ τὸ ἐκ μετανοίας δάκρυον τῶν ὀμμάτων ἐκθλίβοντι. Εἰ γὰρ μὴ 5 οὕτως ἔχει, πῶς εἰς δεῦρο καὶ πρὸς ἡμῶν ὁ ψαλμὸς ἀναφέρεται; Τί γὰρ πρὸς ἡμᾶς ἑτέρου τυχόν ἐξομολόγησις, εἴπερ ἐκείνῳ μόνῳ, καὶ οὐδενὶ τῶν ἑτέρων, ἤρμοσε; Πρόκειται δὴ οὖν τοῖς ἐφ' ἁμαρτίαις ταῖς ἑαυτῶν δακρυρροεῖν ἠρημένοις, τὸ προσάγειν Θεῷ τὸν προκειμένον ψαλμόν, ἥτοι 10 τὴν ἐξομολόγησιν, ὡς θυσίαν τὴν ἐν Σαββάτῳ, ἣτις ἦν ἐν διπλῷ καὶ εἰς ἀνάμνησιν ἄγουσα τὴν παρὰ Θεῷ τοὺς προσάγοντας.

Τὰ μὲν τοι τοῦ ἔκτου ψαλμοῦ ῥήματα συγγενῆ τυγχάνει τοῖς ἐν τῷ προκειμένῳ φερομένοις Ἄλλ' ἐν τῷ ἔκτῳ ἢ 15 προγραφή εἶχεν, «εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις, ὑπὲρ τῆς ὀγδόης», ἐν δὲ τῷ παρόντι, τούτων μὲν οὐδέν, μόνον δὲ «Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ εἰς ἀνάμνησιν» ἐπιγέγραπται. Καὶ ἔοικεν ἢ προσθήκη ἀναπέμπειν ἡμᾶς εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν τῷ ἔκτῳ προγραφῆς, ὥστε εἶναι καὶ τὰ παρόντα, εἰς τέλος καὶ ἐν 20 ὕμνοις ὑπὲρ τῆς ὀγδόης. Δοκεῖ δέ μοι ὁ Δαβὶδ διαφόρως ἐν πολλοῖς περὶ τοῦ πρᾶχθέντος αὐτῷ πλημμελήματος ἐξομολογησάμενος, ἰδίως τὸν παρόντα ψαλμόν ἀφορίσαι εἰς ἀνάμνησιν ὡς αἰεὶ φέρειν αὐτὸν ἀνὰ στόμα, κεχρηῆσθαι δὲ αὐτῷ ἀντ' ἐπωδῆς ἐπὶ θεραπείᾳ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς. Ἰκετη- 25 ρίαν γοῦν ἀναφέρει τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἀποστρέφει μὲν τὴν ὄργην τὴν πᾶσιν ἁμαρτάνουσιν ἐπηροτημένην, ἰλάσκειται δὲ τὸν ἀγαθὸν Κύριον ταῖς μεθ' ὑπερβαλλούσης ἐξομολογήσεως φωναῖς.

30 **Στίχ. 2.** «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὄργῃ σου παιδεύσης με».

Ὡς εἰ καὶ ἰατρῶ τις τὰ διὰ καντῆρος καὶ σιδήρου καὶ

ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος ἔχει τύψεις τῆς συνειδήσεώς του γι' αὐτὰ πού γνωρίζει ὅτι ἔχει κάνει, παραβαίνοντας τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, γιατί «διαπράττουμε πολλά πταίσματα ὅλοι»²⁹, καὶ ζητᾶ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τὸν λυπηθεῖ, καὶ νὰ στεγνώσει τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια του μὲ τὴ μετάνοια. Γιατί, ἔάν δὲν εἶναι ἔτσι, πῶς τότε καὶ τώρα ἀναπέμπεται ὁ ψαλμὸς ἀπὸ μᾶς; Γιατί τί μᾶς ἐνδιαφέρει ἐμᾶς ἢ ἐνδεχομένη ἐξομολόγησι ἄλλου, ἐφόσον ἀφοροῦσε ἐκεῖνον μόνο καὶ κανένα ἄλλον; Εἶναι λοιπὸν ὁ ψαλμὸς γιὰ ἐκείνους πού θέλουν νὰ κλάψουν γιὰ τὶς δικές τους ἁμαρτίες, τὸ νὰ ἀναπέμπουν δηλαδὴ στὸν Θεὸ τὸν ψαλμὸ αὐτό, δηλαδὴ τὴν ἐξομολόγησι ὡς θυσία τοῦ Σαββάτου, τὴν ὁποία προσφέρουν εἰς διπλοῦν, καὶ ὁδηγεῖ αὐτοὺς πού τὴν προσφέρουν στὴν ἀνάμνησι τοῦ Θεοῦ.

Τὰ λόγια τοῦ ἔκτου ψαλμοῦ συγγενεύουν μὲ αὐτὰ πού ἀναφέρονται στὸν ψαλμὸ αὐτόν. Ἄλλὰ στὸν ἕκτο ψαλμὸ ἢ ἐπιγραφή ἔχει «Στὸ τέλος, μὲ ὕμνους, γιὰ τὴν ὀγδόη», ἐνῶ στὸν ψαλμὸ αὐτὸ δὲν ἀναφέρεται τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, παρὰ μόνο ἢ ἐπιγραφή· «Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ, εἰς ἀνάμνησι». Καὶ ἢ προσθήκη αὕτη μοιάζει νὰ μᾶς παραπέμπει στὴν ἀνάμνησι τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἕκτου ψαλμοῦ, ὥστε καὶ τὰ λεγόμενα ἐδῶ νὰ εἶναι ἀντίστοιχα μὲ τό, «Στὸ τέλος καὶ μὲ ὕμνους ὑπὲρ τῆς ὀγδόης». Μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ Δαβίδ, ἀφοῦ ἐξομολογήθηκε διαφορετικὰ σὲ πολλοὺς ψαλμοὺς γιὰ τὸ πλημμέλημα πού ἔκανε, ξεχώρισε ἰδιαίτερα τὸν ψαλμὸ αὐτόν πρὸς ἀνάμνησι, γιὰ νὰ τὸν φέρει διαρκῶς στὸ στόμα του, καὶ νὰ τὸν χρησιμοποιεῖ σὰν ἐπωδὴ γιὰ τὴ θεραπεία τῆς ψυχῆς του. Ἀναπέμπει λοιπὸν ἰκεσία στὸν Θεό, μὲ τὴν ὁποία ἀποστρέφει βέβαια τὴν ὀργή πού εἶναι κρεμασμένη πάνω ἀπὸ ὅλους ὄσους ἁμαρτάνουν, ἀλλὰ καὶ ἐξευμενίζει τὸν ἀγαθὸ Κύριο μὲ τὰ λόγια τῆς ὑπερβολικῆς ἐξομολόγησός του.

Στίχ. 2. «Κύριε, νὰ μὴ μὲ ἐλέγξεις θυμωμένος, οὔτε νὰ μὲ παιδαγωγῆσεις ὀργισμένος».

Ὅπως ἂν κάποιος καὶ στὸν γιατρό, ὁ ὁποῖος μὲ καυτήρα καὶ

πικρῶν ἀντιδότων προσφέροντι βοηθήματα ἐπὶ θεραπείᾳ πάθους ὑποκειμένου, λέγει· Μὴ διὰ πυρός με θεραπεύσης, μὴ διὰ καυτῆρος καὶ τομῶν, διὰ δὲ ἡπίων καὶ πραοτέρων φαρμάκων. Ὁ γὰρ τοιοῦτος, οὐ τὴν θεραπείαν ἀρνεῖται, 5 ἀλλὰ τὸ ἐπίπονον τῶν βοηθημάτων. Ὡστε ἀγάσαιτο ἄν, οἶμαι, τίς, καὶ σφόδρα εἰκότως, τῆς τῶν ἀγίων ψυχῆς τὸ ἐπεικές. Ἐν γὰρ τοι τοῖς ὀλισθήμασιν, ἅπερ ἂν αὐτοῖς συμβαίνει παθεῖν, ἅτε δὴ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας οὐκ εἰς ἅπαν ἀπηλλαγμένοις, οὔτε δυσφοροῦντας ἄγαν 10 κατίδοι τις ἂν αὐτούς, οὔτε μὴν ὀλοτρόπως κατενηνεγμένους εἰς ἀδικίαν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ παιδεύεσθαι παρὰ Θεοῦ φεύγοντάς τε καὶ ἀποσειομένους, αἰτοῦντας δὲ μᾶλλον τὸ μὴ ἐν ὀργῇ τοῦτο παθεῖν, μήτε μὲν ἐλέγχεσθαι πικρῶς τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ κολάζεσθαι. Ἀπασι μὲν γὰρ ἀνθρώποις καὶ 15 ἀβουλήτως ἔσθ' ὅτε συμβαίνει τοῦ τοῖς θείοις προσκρούειν νόμοις, ἀλλ' ἔτι ἀνορθοῖ τὸ συμβᾶν ὁ τῶν πνευμάτων ἰατρὸς συμμέτροις ἔσθ' ὅτε κινήσειν. Γράφει γὰρ πού ὁ Σολομών· «Παίδευε υἱόν σου, οὕτω γὰρ ἔσται εὐέλπις· σὺ μὲν γὰρ πατάξεις αὐτὸν ῥάβδῳ καὶ οὐ μὴ ἀποθάνῃ, τὴν δὲ 20 ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου ῥύση».

Στίχ. 3. «Ὅτι τὰ βέλη σου ἐνεπάγησάν μοι καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμέ τὴν χεῖρα σου».

Ἐμπεπῆχθαι δὲ οὖν φησὶν αὐτῷ τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν χεῖρα ἐπεστηρίχθαι αὐτῷ δηλονότι τὴν νύττουςαν, καὶ 25 τοῦτο ἐνδελεχῶς καὶ ἀδιαστάτως ἄλλο γὰρ ἐπ' ἄλλῳ συμβαίνει πολλάκις τῶν καταλυπεῖν εἰωθότων τοῖς παιδευομένοις παρὰ Θεοῦ ἢ τοῖς πειραζομένοις, καθ' ἃ καὶ τῷ Ἰωβ συμβέβηκεν, ἄλλα γὰρ ἐπ' ἄλλοις συχνῶς ἀπηγγέλλετο, εἰ καὶ ἀκλόνητος ἦν. Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο νοεῖν τὸ «Ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμέ τὴν χεῖρά σου» τὴν παιδευτικὴν, ἀντὶ τοῦ «Βε-

πυρωμένο σίδηρο και πικρά φάρμακα τοῦ προσφέρει βοηθήματα για τὴ θεραπεία κάποιου πάθους ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὑποφέρει, λέγει· Μὴ μὲ θεραπεύσεις μὲ φωτιά, οὔτε μὲ καυτήρα καὶ τομές, ἀλλὰ μὲ ἥπια καὶ μαλακώτερα φάρμακα. Αὐτὸς φυσικὰ δὲν ἀρνεῖται τὴν θεραπεία, ἀλλὰ τὰ ἐπίπονα βοηθήματα. "Ὡστε θὰ θαύμαζε, νομίζω, κάποιος, καὶ πολὺ δικαιολογημένα, τὴν ἥπιότητα τῆς ψυχῆς τῶν ἁγίων. Γιατὶ στὰ ὀλισθήματα ποὺ συμβαίνει αὐτοὶ νὰ πάθουν, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένοι τελείως ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, μπορεῖ νὰ τοὺς δεῖ κανεὶς οὔτε νὰ δυσφοροῦν, οὔτε καὶ νὰ πέφτουν ὀλότελα σὲ ἀδικία, ἀλλ' οὔτε νὰ ἀποφεύγουν καὶ νὰ ἀπορρίπτουν τὴν παιδαγωγία ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ζητοῦν νὰ μὴ τὸ πάθουν αὐτὸ μὲ ὀργή, οὔτε φυσικὰ καὶ νὰ ἐλεγχθοῦν αὐστηρά. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ κόλαση. Σὲ ὅλους βέβαια τοὺς ἀνθρώπους, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, συμβαίνει κάποτε νὰ προσκρούσουν στοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὁ πνευματικὸς γιατρὸς μπορεῖ νὰ διορθώσει αὐτὸ ποὺ συνέβη μὲ ἀνάλογες ἐνέργειες. Πράγματι γράφει ὁ Σολομὼν κάπου· «Νὰ παιδαγωγεῖς τὸν υἱὸ σου, γιατί ἔτσι θὰ ἔχει ἀγαθὲς ἐλπίδες»³⁰. «Γιατὶ σὺ βέβαια θὰ τὸν χτυπήσεις μὲ ραβδί καὶ δὲν θὰ πεθάνει, τὴν ψυχὴ του ὅμως θὰ τὴν σώσεις ἀπὸ τὸν θάνατο»³¹.

Στίχ. 3. «Γιατὶ τὰ βέλη σου ἔχουν μπηχθεῖ στὸ σῶμα μου, καὶ τὸ τιμωρὸ χέρι σου τὸ κατάφερες ἐναντίον μου».

Μπήχθηκαν, λέγει, τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ σ' αὐτόν, καὶ τὸ χέρι του ἔπεσε ἐπάνω του, δηλαδή τὸ τιμωρὸ, καὶ μάλιστα διαρκῶς καὶ χωρὶς διαλείμματα. Γιατὶ τὸ ἓνα ἔρχεται πάνω στὸ ἄλλο πολλές φορές ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συνήθως προκαλοῦν μεγάλη λύπη σ' αὐτοὺς ποὺ σωφρονίζονται ἀπὸ τὸν Θεό, ἢ σὲ ἐκείνους ποὺ ὑποβάλλονται σὲ δοκιμασίες, ὅπως συνέβη καὶ στὸν Ἰώβ, γιατί τοῦ ἀναγγέλλονται ἀλλεπάλληλες συμφορές, ἂν καὶ ἔμενε ἀκλόνητος³². Ἐὰν ὅμως κάποιος προτιμήσει νὰ ἐκλάβει τό, «στήριξες ἐπάνω μου τὸ χέρι σου» τὸ παιδαγωγικό, ἀντὶ τοῦ "Δέχθηκα

32. Ἰώβ 1, 13 ἔ.

βάρημαι σφόδρα καὶ δυσαχθεστοτάτην ἤγημαι τὴν πληγὴν”, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τοῦ πρέποντος Ὁ γὰρ ἐπιστηρίζων τὴν ἑαυτοῦ χειρὰ τινι, δυσδιακόμιστον ἄχθος ἐπιτίθῃσιν αὐτῷ. «Μὴ οὖν τῷ θυμῷ σου», φησί, «μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύ-
5 σης με». Διὰ τί; «Ὅτι τὰ θέλη σου ἐνεπάγησάν μοι»· παρα-
λαβόντα γὰρ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν τὰ παρὰ σοῦ καθι-
κνούμενα θέλη, ἤγουν αἱ τιμωρητικαὶ δυνάμεις, ἱκανῶς με
τιμωρεῖται· διὸ ἵκετεύω μὴ ὀργῆς ἑτέρας πειραθῶ.

Στίχ. 4. «Οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώ-
10 που τῆς ὀργῆς σου, οὐκ ἔστιν εἰρήνη τοῖς ὀστέοις μου».

Ἀπλούστερον δὲ ἐπιτείνει τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐπενεχθεί-
σης αὐτῷ πληγῆς ἀπὸ τῶν θείων βελῶν καὶ τοῦ ἐπεστηρί-
χθαι αὐτῷ τὴν χειρὰ, καὶ φησιν, ὅτι οὐδεὶς ἂν ἐπινοηθεῖη
τρόπος ἰάσεως παντελῶς ἀρκέσαι δυνάμενος τῇ κακώσει
15 τῆς σαρκός, ἤγουν τῇ κοπώσει τῶν μονονουχί καὶ ἐξαρμο-
σθέντων ὀστέων. Τὸ γὰρ μὴ ἔχειν αὐτὰ πρὸς ἄλληλα τὴν
εἰρήνην, δηλοῖ τὸ ἐξηρομόσθαι καὶ οἶον ἀποφοιτᾶν τῆς κα-
τὰ φύσιν ἁρμονίας αὐτά. Ἐν δέ γε ταῖς σφοδροτέραις τῶν
κακώσεων κατειθίσμεθά πως καὶ τοῦτο λέγειν, ὅτι Ἐξηρο-
20 μόσθη τὰ ὀστᾶ μου. Οὐκοῦν ἐγγὺς ἀνιάτων αὐτῷ φησι γε-
νέσθαι τὸ ἀρρώστημα τῆς σαρκός, ἢ φροντίσιν ἐκτροχωμέ-
νης καὶ πικραῖς μερίμναις ἐκτηκομένης, ἢ καὶ καθ' ἕτερον
τρόπον μαραινομένης διὰ τε νηστείας καὶ μακρῶν ἀσιτιῶν
καὶ ἀϋπνίας. Ἄτοπον δὲ οὐδὲν ὀστᾶ τοὺς οἰκείους ἀποκα-
25 λεῖν. Εἰ γὰρ ἔσμεν ἀλλήλων μέλη καὶ ὡς ἓν οἱ πάντες κατε-
λογίσθημεν σῶμα, τί τὸ ἀπειρογον ὀστᾶ τοὺς κατὰ μέρος καὶ
χρειωδεστάτους μάλιστα λέγειν, ὥστε δυσφοροτέρας εἶναι
τοῦ παρ' ἐχθρῶν πολέμου τὰς τῶν οἰκείων ἐπαναστάσεις,
οὐς καὶ ὀστᾶ φαμεν ὠνομάσθαι τροπικῶς;

πάρα πολὺ βαρὺ χτύπημα καὶ θεωρῶ ἀνυπόφορο τὸ πλήγμα”, δὲν θὰ ξεφύγει ἀπὸ αὐτὸ ποῦ πρέπει. Γιατί αὐτὸς ποῦ στηρίζει τὸ χέρι του πάνω σὲ κάποιον, τοῦ προσθέτει βάρος ἀσήκωτο. «Μὴ μὲ παιδεύσεις», λέγει, «μὲ τὸ θυμὸ σου, οὔτε μὲ τὴν ὀργή σου». Γιατί; «Ἐπειδὴ τὰ βέλη σου μπῆχθηκαν μέσα στὸ σῶμα μου»· δεχόμενος δηλαδὴ τὸν θυμὸ καὶ τὴν ὀργή, τὰ βέλη ποῦ κατεβαίνουν ἀπὸ σένα, δηλαδὴ τὶς τιμωρητικὲς δυνάμεις, τιμωροῦμαι ἱκανοποιητικᾶ· γι’ αὐτὸ σὲ ἱκετεύω νὰ μὴ δεχθῶ ἄλλη δοκιμασία ἀπὸ τὴν ὀργή σου.

Στίχ. 4. «Δὲν ὑπάρχει θεραπεία στὸ σῶμα μου ἀπὸ τὸ ὀργισμένο πρόσωπό σου, δὲν ὑπάρχει ἡρεμία στὰ ὀστέ μου».

Κάνει ἀπλούστερη τὴν ἐξήγηση τῆς πληγῆς του ποῦ προξενήθηκε ἀπὸ τὰ θεϊκὰ βέλη, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἔπεσε ἐπάνω του τὸ χέρι (τοῦ Θεοῦ), καὶ λέγει, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐπινοηθεῖ ἐντελῶς κανέναν τρόπον θεραπείας, ποῦ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπαρκέσει γιὰ τὴν θεραπεία τῆς κάκωσης τῆς σάρκας, δηλαδὴ τῆς κόπωσης τῶν ὀστέων του ποῦ κατὰ κάποιον τρόπο ἔχουν ἐξαρθρωθεῖ. Γιατί, τὸ ὅτι αὐτὰ δὲν ἔχουν μεταξύ τους ἀρμονία, φανερῶνει ὅτι ἔχουν ἐξαρθρωθεῖ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔχουν διακόψει τὴ μεταξύ τους φυσικὴ ἀρμονία. Βέβαια σὶς πιὸ σφοδρὲς κακώσεις ἔχουμε κάπως συνηθίσει, καὶ αὐτὸ ἐννοεῖ λέγοντας, «Τὰ ὀστέ μου ἔχουν ἐξαρθρωθεῖ». Ἄρα λοιπὸν ἡ ἀρρώστια τῆς σάρκας, λέγει, ἔγινε σχεδὸν ἀθεράπευτη σ’ αὐτόν, ἢ ἔχοντας φθαρεῖ μὲ τὶς φροντίδες καὶ ἔχοντας λειώσει μὲ τὶς βλαπτικὲς μέριμνες, ἢ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο ἔχοντας μαραθεῖ καὶ μὲ τὴν νηστεία, καὶ μὲ τὶς μακρὲς ἀσιτίες καὶ ἀϋπνίες. Δὲν εἶναι βέβαια καθόλου παράλογο νὰ ὀνομάζουμε ὀστέ τοὺς δικούς μας. Ἐφόσον δηλαδὴ εἴμαστε μεταξύ μας μέλη καὶ ὅλοι ὑπολογιζόμαστε σὰν ἓνα σῶμα, τί εἶναι αὐτὸ ποῦ μᾶς ἐμποδίζει νὰ ὀνομάζουμε ὀστέ τοὺς ἐπιμέρους καὶ μάλιστα πάρα πολὺ χρήσιμους, ὥστε νὰ εἶναι πιὸ ἀνυπόφορες ἀπὸ τὸν πόλεμον τῶν ἐχθρῶν οἱ ἐπαναστάσεις τῶν δικῶν μας, οἱ ὁποῖοι μεταφορικᾶ λέμε ὅτι ὀνομάζονται καὶ ὀστέ;

Στίχ. 5. «Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν
τὴν κεφαλὴν μου».

Διδάσκει δὲ ἡμᾶς ὁ λόγος μὴ κρύπτειν τὰ ἑαυτῶν κακὰ,
μήδε ὥσπερ τινὰ μελανίαν καὶ σῆψιν κατὰ βάθους τῆς ψυ-
5 χῆς συνέχειν τὰ ἁμαρτήματα, τὴν συνείδησιν καυτηριαζο-
μένους ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν πυρεττόντων, εἴσω μὲν κατὰ
βάθους χωρῶν ὁ πυρετός, μείζονα τὴν νόσον ἐργάζεται,
προκόψας δὲ εἰς τὸ ἐμφανές, ἐλπίδα παρακμῆς ὑποφαίνει,
οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἂν γένοιτο. Καὶ τοῦτο εἶναί φημι τὸ
10 ὑπὸ τοῦ Σοφοῦ εἰρημένον· «Μὴ αἰσχυνθῆς ὁμολογῆσαι ἐφ'
ἁμαρτίαις σου», καὶ «Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα
δικαιωθῆς». Καὶ γὰρ ἐστὶν τῶν ἀτοπωτάτων τοὺς μὲν τῶν
ιατρῶν ὀφθαλμοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι, γυμνοῦν δὲ αὐτοῖς καὶ
τὰ κεκρυμμένα τῶν παθῶν ὑπὲρ γε τοῦ ἀλγῆσαι μειζόνως,
15 ἀλλ' ἐκκοπὴν τινα σχεῖν τὴν εἰς τὸ πρόσω πάροδον τῶν πα-
θῶν, μὴ ἀνέχεσθαι δὲ τῷ τῶν πνευμάτων ἱατρῷ τὰ ἐν ψυ-
χαῖς γεγονότα δεικνύναι πάθη, καίτοι πάντα εἰδότες κἂν μὴ
τις ἔλοιτο τοῦτο δοῦν. Ὑπερῆρθαι τοίνυν φησὶ τῆς ἑαυτοῦ
κεφαλῆς τὰς ἁμαρτίας, τοῦ ὑπερῆρθαι σημαίνοντος τὸ οἶον
20 φορτίου δίκην ἐπενηρέχθαι δυσσαχθεστάτου. Τουτί γὰρ
ἡμῖν καὶ ὁ γείτων εὐθύς διερμηνεύει στίχος, θεβαρύνθαι λέ-
γων αὐτὰς ὡς φορτίον βαρὺ· δυσδιακόμιστον γὰρ φορτίον
νοῦ καὶ φρενὸς ἔλεγχος ὁ ἐφ' ἁμαρτίαις Πλὴν ἀπαλλάττει
τοῦ κακοῦ τοὺς ἠρωσθηκότας ὁ Κύριος, λέγων· «Δεῦτε
25 πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀνα-
παύσω ὑμᾶς».

Καὶ ἄλλο δέ τι διδάσκει περὶ ἑαυτὸν γεγονὸς ὁ Δαβὶδ
λέγων· «Ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ». Ἐβάρει
γὰρ αὐτοῦ τὴν συνείδησιν τὰ τετολμημένα αὐτῷ, ὡς μὴ δύ-
30 νασθαι θαστάζειν αὐτὰ δι' εὐγένειαν καὶ εὐγνωμοσύνην

33. Σοφ. Σειράχ 4, 26.

34. Ἦσ. 43, 26.

Στίχ. 5. «Γιατί οί ἁμαρτίες μου ὑψώθηκαν πρὸ πάνω καὶ ἀπὸ τὸ κεφάλι μου».

Τὰ λόγια αὐτὰ μᾶς διδάσκουν νὰ μὴ κρύβουμε τὰ κακὰ μας, οὔτε σὰν κάποια μελανιὰ καὶ σαπίλα νὰ κρατᾶμε τὰ ἁμαρτήματά μας στὸ βάθος τῆς ψυχῆς, καυτηριάζοντας τὴ συνείδηση. Γιατί, ὅπως σ' αὐτοὺς πού ἔχουν πυρετό, προχωρώντας ὁ πυρετός, κάνει τὴν ἀρρώστια μεγαλύτερη, καὶ ὅταν γίνε φανερὴ, ἀφήνει νὰ διαφανεῖ ἐλπίδα ὑποχώρησης, ἔτσι μπορεῖ νὰ γίνε καὶ μὲ τὴν ψυχὴ. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει αὐτὸ πού ἔχει εἰπωθεῖ ἀπὸ τὸν Σοφὸ: «Νὰ μὴ ντραπεῖς νὰ ὁμολογήσεις τὶς ἁμαρτίες σου»³³, καὶ «Νὰ λές σὺ πρῶτος τὶς ἀνομίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»³⁴. Γιατί εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον ἄτοπα, τὰ μάτια βέβαια τῶν γιατρῶν νὰ μὴ τὰ ντρεπόμαστε καὶ νὰ παρουσιάζουμε σ' αὐτοὺς γυμνὰ καὶ τὰ πρὸ κρυφὰ τῶν παθῶν μας, ὄχι γιὰ νὰ μᾶς πονέσουν περισσότερο, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀνακόψουν κάπως τὴν πρὸς τὰ ἔμπρὸς πρόοδο τῶν παθῶν, νὰ μὴ ἀνεχόμαστε ὅμως νὰ δείξουμε στὸν πνευματικὸ γιατρό τὰ πάθη πού συνέβησαν στὶς ψυχές μας, ἂν καὶ τὰ γνωρίζει ὅλα, ἔστω κι ἂν κάποιος δὲν θέλει νὰ τὸ κάνει αὐτό. Ὑψώθηκαν λοιπόν, λέγει, οἱ ἁμαρτίες πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, δείχνοντας μὲ τό, «ὑψώθηκαν», κατὰ κάποιο τρόπο, πόσο δυσβάστακτο φορτίο προστέθηκε πάνω του. Τὸ ἴδιο βέβαια μᾶς δηλώνει καὶ ὁ ἀμέσως γειτονικὸς στίχος, λέγοντας ὅτι οἱ ἁμαρτίες ἔγιναν βαριές σὰν βαρὺ φορτίο, γιατί ὁ ἔλεγχος γιὰ τὶς ἁμαρτίες εἶναι δυσβάστακτο φορτίο τοῦ νοῦ καὶ τοῦ μυαλοῦ. Ὅμως ὁ Κύριος ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ κακὸ αὐτοὺς πού ἀρρώστησαν λέγοντας: «Ἐλᾶτε σὲ μένα ὅλοι σεῖς πού εἴστε κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»³⁵.

Ἄλλὰ καὶ κάτι ἄλλο διδάσκει ὁ Δαβὶδ πού συνέβη σ' αὐτόν, λέγοντας «Σὰν δυσβάστακτο φορτίο ἔπεσαν ἐπάνω μου». Βάραιναν δηλαδή τὴ συνείδησή του αὐτὰ πού εἶχε ἀποτολμήσει τόσο πολὺ, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τὰ σηκώσει, λόγω εὐγένειας καὶ εὐ-

35. Ματθ. 11, 28.

ψυχῆς. Ὁ μὲν γὰρ ἀτεράμων καὶ ἀπόσκληρος, κατὰ τὴν σκληρότητα ἑαυτοῦ θησαυρίζει ἑαυτῷ ὀργήν, αὖξων τὰ ἑαυτοῦ κακά. «Ὅταν γὰρ ἔλθῃ ἁμαρτωλὸς εἰς βάθη κακῶν, καταφρονεῖ», ὁ δὲ εὐγνώμων, εἰ καὶ ἅπαξ ποτὲ ὀλι-
 5 σθήσειε κατὰ τινα τοῦ διαδόλου συναρπαγήν, δεινῶς βαρεῖται τὴν συνείδησιν, ὡς μὴ δύνασθαι σιγαῖν, μηδὲ κρύπτειν τὸ ἑαυτοῦ κακόν. «Ἐκ περισσεύματος γοῦν τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ». Ὅθεν μὴ φέρων σιωπᾶν, ἐξέφηνε τὰ συνέχοντα αὐτόν, λέγων· «Ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθη-
 10 σαν ἐπ' ἐμέ», δηλονότι αἱ ἀνομίαι μου. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο εἰπεῖν τοὺς μὴ τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων αἰσθανομένους. Τινὲς γοῦν καὶ ἤδονται καὶ ἐγκανυχῶνται τοῖς αὐτῶν πλημμελήμασιν, ὡς ἠδέως ταῦτα βαστάζοντες. Κεφαλὴν δὲ λέγει τὸ ἡγεμονικόν. Φύσει δὲ τῆς κακίας κατωφεροῦς οὔσης
 15 καὶ βαρυτάτης ὡς ταλάντῳ μολίβδου παραβάλλεσθαι, μόνος ὁ μετανοῶν τοῦ βάρους αὐτῆς αἰσθάνεται.

Στίχ. 6. «Προσώξεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου».

Πληγῶν δὲ καὶ τραυμάτων λείψανα φαίη τις ἂν εἶναι τοὺς ἐναπομένοντας τῇ σαρκὶ μώλωπας, εἰ συμβαίῃ πλήττε-
 20 σθαι παρ' ὄτουον. Πλὴν εἰ μὴ καὶ οὗτοι θεραπεύονται, καταλγύνουσιν οὐ μικρῶς ἀνευρύνονται δὲ καὶ εἰς ἐλκώσεις ἔσθ' ὅτε, καὶ παλινδρομοῦσιν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς. Τοιοῦτον καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ὁράται συμβαῖνον· πλήττει μὲν γὰρ ἡ ἁμαρτία καὶ τραύματος δίκην αὐτοῖς ἐμφύεται τὸ
 25 κακόν, εἰ διεξάγοιτό πως εἰς πέρας. Ἄλλ' εἰ καὶ παύσαιτό πως ἐνεργῶν τις τὸ πλημμέλημα, ἤγουν τῆς ἐκτόπου καὶ βδελυρᾶς ἠδονῆς τὴν ἀπόλαισιν, ἕως ἐστὶν ἐν αὐτῷ τῆς ἐπιθυμίας ἢ δύναμις κρατυνομένη τε καὶ ἰσχύουσα, εἰ καὶ ἀνακόπτοιτό πως τοῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἐπιλογισμοῖς, τοὺς τῶν

γνωμοσύνης τῆς ψυχῆς. Γιατί ὁ ἄσπλαχνος καὶ σκληρόκαρδος, ἀνάλογα μὲ τὴ δική του σκληρότητα συσσωρεύει μέσα του ὄργη, αὐξάνοντας τὰ κακά του. Γιατί, ὅταν ὁ ἁμαρτωλὸς φθάσει στὰ βάθη τῶν κακῶν, περιφρονεῖ, ἐνῶ ὁ εὐγνώμων, ἀκόμα καὶ ἂν μιὰ μόνο φορὰ γλίστρησε κάποτε παρασυρμένος ἀπὸ τὸν διάβολο, αἰσθάνεται πολὺ βαρεῖα τὴ συνείδησή του, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ἀποσιωπήσει ἢ νὰ κρυψεῖ τὸ κακό του· «γιατὶ ἀπὸ τὸ περισσευμα τῆς καρδιᾶς μιλάει τὸ στόμα»³⁶. Γι' αὐτὸ μὴ ὑποφέροντας νὰ σιωπᾷ, ἀποκάλυψε αὐτὰ ποῦ τὸν βάραιναν, λέγοντας· «Σὰν φορτίο βαρὺ βάραιναν ἐπάνω μου», δηλαδὴ οἱ ἁμαρτίες μου. Αὐτὸ ὅμως δὲν μποροῦν νὰ τὸ ποῦν ἐκεῖνοι ποῦ δὲν αἰσθάνονται τὰ ἁμαρτήματά τους. Μερικοὶ μάλιστα καὶ εὐχαριστιοῦνται καὶ καυχῶνται γιὰ τὰ ἁμαρτήματά τους, ἐπειδὴ τὰ φέρουν μὲ εὐχαρίστηση. Κεφαλὴ βέβαια ὀνομάζει τὸ ἡγεμονικό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ κακία εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τῆς κατηφορικῆ καὶ πολὺ βαρεῖα, ὥστε νὰ παρομοιάζεται μὲ τάλαντο μολύβδου, μόνο ἐκεῖνος ποῦ μετανοεῖ αἰσθάνεται τὸ βάρος τῆς.

Στίχ. 6. «Βρώμησαν καὶ σάπισαν τὰ τραύματά μου».

Τὰ μελανιάσματα ποῦ μένουν στὰ σώματα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι εἶναι λείψανα τῶν πληγῶν καὶ τῶν τραυμάτων ποῦ προκαλοῦνται ὅταν συμβεῖ νὰ πληγωθοῦν ἀπὸ κάποιον. Ὅμως, ἐὰν δὲν θεραπευθοῦν καὶ αὐτά, προκαλοῦν ὄχι μικρὸ πόνον, καὶ πολλὰς φορὲς μάλιστα ἐξελίσσονται καὶ σὲ πληγὰς καὶ ἐπανέρχονται σ' αὐτὸ ποῦ ἦταν ἀρχικά. Κάτι τέτοιο φαίνεται ὅτι συμβαίνει καὶ στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ τίς πληγώνει ἢ ἁμαρτία, καὶ μὲ τὴ μορφή τραύματος ἐμφανίζεται σ' αὐτοὺς τὸ κακό, ἐὰν συμβεῖ νὰ προχωρήσει μέχρι τὸ τέλος. Ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμη σταματήσῃ κάποιος νὰ κάνει τὸ πλημμέλημα, δηλαδὴ τὴν ἀπόλαυση τῆς παράνομης καὶ ἀηδιαστικῆς ἡδονῆς, ὅσο διαρκεῖ σ' αὐτὸν ἡ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας, δυνατὴ καὶ ἰσχυρὴ, ἔστω καὶ ἂν διακόπτεται κάπως μὲ τοὺς ἐπιλογισμοὺς πρὸς τὸ καλύτερο, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει τὰ μελανιάσματα τῶν τραυμάτων.

τραυμάτων μώλωπας ἔχει· εἰ δὲ δὴ συμβαίνοι καὶ ἐγχρονί-
 ζειν αὐτούς, μεταφοιτήσκειν ἂν ἴσως, ὡς ἔφην, καὶ εἰς ἐλκώ-
 σεις ἔσθ' ὅτε, τῆς εἰς τὸ φαῦλον ἡδονῆς διεξαγομένης εἰς πέ-
 ρας. Οἱ μὲν οὖν τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐπιμένοντες, χαίροντες ἐπ'
 5 αὐτοῖς καὶ ἐνηδόμενοι, χοίροις εἰκόσασιν ἐγκυλιόμενοις βορ-
 βόρῳ, ὁ δ' εἰς ἅπαξ ὀλισθήσας, ἔπειτα ἀναλαβὼν ἑαυτὸν,
 καὶ τὴν χοιρώδη ζωὴν καί, ἴν' οὕτως ὀνομάσω, αἰσθησιν
 ἀποθέμενος, ἀναλαβὼν δὲ θεῖαν αἰσθησιν ὡς αἰσθάνεσθαι
 τῆς δυσωδίας τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων, τὴν μιαρὰν ἐκείνην
 10 πρᾶξιν ὡς δυσώδη καὶ ἀκάθαρτον βδελύσσειται. Τοιοῦτόν τι
 πεπονθὼς ὁ Δαβὶδ ὑπὸ συναισθήσεως ὑγιοῦς ὁμολογεῖ λέ-
 γων· "Ὅσα πεποίηκα δι' ἀφροσύνην, ταῦτά μοι ἐσάπη μὴ
 ἀνακαινιζόμενα παρ' ἐμοῦ καὶ πάντα μοι ἦξει μετανουῶντι.
 Ἐπεὶ τοίνυν ὑπερήρθησαν αἱ ἀνομίαι μου πληθυνθεῖσαι,
 15 καὶ τῆς κεφαλῆς ἀνώτεραι γενόμεναι, ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ
 καὶ προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν, τούτου χάριν ἰατροῦν
 ἐμαντόν.

Στίχ. 7. «Ἐταλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην ἕως τέλους,
 ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην».

20 Ἐνταῦθα σαφῶς ἀπαριθμεῖται τὰ ὡς ἀπὸ γε τοῦ συνει-
 δότος ἀνθρώπῳ παντὶ συμβαίνοντα, ὅταν ἔχη πολὺ τὸ κα-
 τηφές ἐφ' ἁμαρτίαις δὲ δηλονότι καὶ πράξεσιν οὐκ ὀρθαῖς.
 Ἐπιπίπτει γὰρ καρδίαις φορτίου δίκην, καὶ ἀνανεύειν οὐκ
 ἔσθ', ἀλλὰ τὴν ἐσχάτην αὐτὰς ὑπομένειν παρασκευάζει τα-
 25 λαιπωρίαν, ὥστε καὶ κατάγχεσθαι [κατεάγνυσθαι] δοκεῖν
 καὶ συγκαλύπτεσθαι καὶ σκυθρωπάζειν αἰεὶ, καὶ οὐχ ἐκού-
 σας καταδιάζεται· καὶ τοῦτο μέχρι παντός, τουτέστιν εἰς
 ἔσχατον τοῦ πάθους, ἄχρις ἂν ἐλεήσῃ Θεὸς καὶ ἀπαλλάξῃ
 τοῦ κακοῦ, κατανεύσας τὴν ἀμνηστίαν, καὶ διανευρώσας
 30 τὸν νοῦν εἰς τὸ ἀνακύψαι λοιπόν, καὶ ἀποσείσασθαι μὲν τὸ
 κατηφές, ἀναθαρσῆσαι δὲ εἰς τὸ δύνασθαι κρατεῖν καὶ ἀντι-

Καὶ ἂν μάλιστα συμβαίνει νὰ μένουν ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἴσως νὰ μετατραποῦν, ὅπως εἶπα, σὲ πληγές, μὲ τὸ νὰ προχωρεῖ τὸ κακὸ τῆς ἡδονῆς μέχρι τὸ τέλος. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ ἐπιμένουν στὶς ἁμαρτίες, δοκιμάζοντας χαρὰ γι' αὐτὰ καὶ ἡδονή, μοιάζουν μὲ χοίρους ποὺ κυλίνονται στὴ λάσπη³⁷, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ὀλίσθησε μιὰ φορά, ἔπειτα ξαναβρίσκοντας τὸν ἑαυτό του καὶ ἐγκαταλείποντας τὴ ζωὴ τῶν χοίρων καί, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, αἴσθησι, καὶ ἀποκτώντας καὶ πάλι τὴν αἴσθησι τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ αἰσθάνεται τὴ δυσωδία τῶν ἁμαρτημάτων του, σιχαίνεται ἐκείνη τὴ βέβηλη πράξι ὡς δυσώδη καὶ ἀκάθαρτη. Ὁ Δαβὶδ ἔχοντας πάθει κάτι τέτοιο μὲ συναίσθησι ὑγιῆ ὁμολογεῖ λέγοντας: "Ὅσα ἔκανα ἀπὸ ἀφροσύνη, αὐτὰ σάπισαν ἐπειδὴ δὲν ἀνακαινίζονται ἀπὸ μένα, καὶ ὅλα θὰ μοῦ ἔρθουν μὲ τὴ μετάνοια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ ἁμαρτίες μου ὑπερυψώθηκαν φτάνοντας σὲ μεγάλο πλῆθος, καὶ ἀφοῦ ξεπέρασαν τὸ κεφάλι μου, ἔγιναν βάρος ἐπάνω μου καὶ βρώμισαν καὶ σάπισαν, γι' αὐτὸ θεραπεύω τὸν ἑαυτό μου.

Στίχ. 7. «Ταλαιπωρήθηκα καὶ καταβλήθηκα μέχρι τέλους, ὅλη τὴν ἡμέρα βαδίζω σκυθρωπός».

Ἐδῶ ἀπαριθμοῦνται μὲ σαφήνεια ὅλα ὅσα συμβαίνουν στὸν κάθε ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ συνείδησή του, ὅταν εἶναι πολὺ σκυθρωπὸς γιὰ τὶς ἁμαρτίες του δηλαδὴ καὶ γιὰ τὶς ὄχι σωστὲς πράξεις του. Γιατὶ πέφτει στὶς καρδιές σὰν φορτίο καὶ δὲν τὶς ἀφήνει νὰ κινηθοῦν πρὸς τὰ ἄνω, ἀλλὰ τὶς προετοιμάζει νὰ ὑπομείνουν τὴν ἔσχατη ταλαιπωρία, ὥστε νὰ φαίνονται καὶ ὅτι εἶναι γεμάτες ἄγχος, καὶ ὅτι συγκαλύπτονται καὶ εἶναι σκυθρωπὲς πάντοτε, καὶ ἂν δὲν θέλουν τὶς ἐξαναγκάζει. Καὶ αὐτὸ γιὰ πάντα, δηλαδὴ μέχρι τὸ τέλος τοῦ πάθους, μέχρι ποὺ νὰ τὶς λυπηθεῖ ὁ Θεὸς καὶ νὰ τὶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ κακὸ, συναινώντας στὴν ἀμνηστία, καὶ δυναμώνοντας τὸν νοῦ τους, στὸ νὰ ἀνανήψουν στὸ ἔξῃς, καὶ ἀφοῦ ἀποβάλουν τὴν κατῆφεια, νὰ ἀποκτήσουν θάρρος, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ὑπερισχύουν καὶ νὰ

φέρεσθαι γεννικῶς ταῖς τῆς ἁμαρτίας ἐφόδοις, ὑφ' ἧς καὶ ἠνάγκασται ταλαιπωρησαί τε καὶ κατακαμφθῆναι καὶ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν σκυθρωπάζων πορεύεσθαι. «Καρδίας» γάρ, φησὶν, «εὐφροαινομένης θάλλει πρόσωπον, ἐν δὲ λύ-
5 παις οὔσης σκυθρωπάζει». Εὐφραίνει δὲ πάντως ἐφ' ἅπασι τοῖς ἀρίστοις τὸ συνειδὸς, μαρτυροῦν αὐτοῖς ἀστειότητα δί-
ου λαμπρὰν καὶ εἰλικρινῆ καὶ ἀξιειπαινετάτην ζωὴν, κατα-
γύνει δὲ οὐ μικρῶς καὶ σκυθρωπὸν αὐτοῖς ἀποφαίνει τὸ
πρόσωπον, ὅταν ἐπὶ πταιίσμασι κατηγορηῖ καὶ πικροῖς ἐλέγ-
10 χοῖς κατατιτρώσῃ τὸν νοῦν.

Στίχ. 8. «Ὅτι αἱ ψῦαι [ψῶαι, καὶ ψόαι] μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμάτων, καὶ οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου».

Ἐτέραν τινὰ πρὸς τούτοις ἀθλιότητα δηλοῖ πλημμελοῦσι συμβαίνουσαν. Ἡ γὰρ ψυχὴ μου, φησὶν, ἐπλήσθη ἐμπαι-
15 γμῶν. Ἐμπαιγμὸν δὲ φησὶν ἢ θεόπνευστος Γραφή τὴν παρὰ τινων χλευασίαν, ἣτοι τὸν γέλωτα τὸν παρ' ἐχθρῶν. Εἰσὶ γάρ, εἰσὶ τινες τῶν ἐν ἡμῖν σκαιοὶ τε καὶ φιλοσκώμμονες, φιλεγκλήμονές τε καὶ δεινοί· καὶ τῶν μὲν ἰδίων πλημμελημάτων οὐδ' ὅσον εἰπεῖν τίθενταιί τινα λόγον, ἐπιτωθάξουσι δὲ τοῖς
20 ἄλλοις, εἰ δήπου συμβαίνοι παρολισθεῖν καὶ ὑπενεχθῆναι. Διὰ τοῦτο ταῖς τῶν ἀθυροστομεῖν εἰωθότων συκοφαντίαις, ἤγουν λαιδορίαις τῶν τοιούτων ἐμπαιγμῶν ἐμπεπλησθαί φησὶν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, κατηγοροῦντων πάντως που τῶν ὀνομασμένων. Καὶ τοῦτο, φησὶν, οὐκ οὔσης ἰάσεως ἐν τῇ ἐμῇ
25 σαρκί, τουτέστιν ἀγρίως οὕτω δεδαμασμένης ὑπὸ γε τῶν τῆς ἀσκήσεως πόνων, ὡς πέρα γενέσθαι λαβεῖν τὴν ἴασιν.

Στίχ. 9. «Ὁρνόμην ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας μου».

Κακοῦσθαί φησὶν ὠρῦεσθαί τε ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς ἑαυτοῦ καρδίας. Μαστίζον γὰρ τὸ συνειδὸς τὴν καρδίαν
30 στεναγμοῦς ἀφιέναι ποιεῖ. Ὁ γὰρ ἀλοῦς ὄλως ἐπὶ πταιίσμα-

ἀντιστέκονται γενναῖα στίς ἐφόδους τῆς ἁμαρτίας, ἀπὸ τὴν ὅποια ἀναγκάστηκαν καὶ νὰ ταλαιπωρηθοῦν καὶ νὰ ὑποκύψουν, καὶ νὰ πορεύονται ὅλη τὴν ἡμέρα σκυθρωπές. Γιατὶ λέγει: «Ὅταν ἡ καρδιὰ εὐφραίνεται, τὸ πρόσωπο θάλλει, ἐνῶ ὅταν βρῖσκεται σὲ λύπες εἶναι σκυθρωπό»³⁸. Καὶ εὐφραίνει ὅπωςδήποτε σὲ ὅλους τοὺς ἄριστους τῆ συνείδησής τους, ἐπιβεβαιώνοντας σ' αὐτοὺς εὐχάριστο βίο, λαμπρὴ καὶ εἰλικρινῆ καὶ πάρα πολὺ ἀξιέπαινη ζωὴ, ἀντίθετα προκαλεῖ πόνο ὄχι μικρό, καὶ κάνει σκυθρωπὸ τὸ πρόσωπό τους, ὅταν τοὺς κατηγορεῖ γιὰ πταίσματα καὶ μὲ αὐστηροὺς ἐλέγχους κατατρῶει τὸ νοῦ τους.

Στίχ. 8. «Γιατὶ τὰ νεφρά μου γέμισαν ἀπὸ πόνους καὶ δὲν ὑπάρχει θεραπεία στὴ σάρκα μου».

Φανερώνει ὅτι κάποια ἄλλη ἀθλιότητα μαζί μὲ αὐτὰ συμβαίνει σ' αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν. Γιατὶ ἡ ψυχὴ μου, λέγει, γέμισε ἐμπαιγμούς. «Ἐμπαιγμὸ» βέβαια ἡ θεόπνευστη Γραφὴ ὀνομάζει τὸν χλευασμὸ, δηλαδὴ τὰ γέλια ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν. Γιατὶ ὑπάρχουν, ναὶ ὑπάρχουν κάποιοι ἀπὸ τοὺς δικούς μας γεμᾶτοι κακία καὶ ἀρεσκόμενοι στοὺς χλευασμούς, καὶ φοβεροὶ φιλοκατήγοροι. Καὶ γιὰ τὰ δικὰ τους βέβαια ἁμαρτήματα δὲν κάνουν οὔτε κἂν τὸν παραμικρὸ λόγο, περιπαίζουν ὅμως τοὺς ἄλλους ὅταν συμβεῖ κάποτε νὰ γλιστρήσουν καὶ νὰ ξεπέσουν. Γι' αὐτὸ λέγει ὅτι ἡ ψυχὴ του γέμισε ἀπὸ τίς συκοφαντίες ἐκείνων ποὺ συνηθίζουν νὰ ἐκστομίζουν συκοφαντίες, δηλαδὴ κατηγορίες, κατηγορώντας ὅπωςδήποτε τοὺς ὀνομαστούς. Καὶ αὐτό, λέγει, χωρὶς νὰ ὑπάρχει θεραπεία στὴ σάρκα μου, δηλαδὴ εἶναι τόσο ἄγρια δαμασμένη ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσης, ὥστε νὰ βρῖσκεται πέρα ἀπὸ κάθε δυνατότητα ἢ θεραπεία.

Στίχ. 9. «Οὐρλιαζα ἀπὸ τοὺς στεναγμούς τῆς καρδιάς μου».

Λέγει ὅτι ὑπέφερε καὶ οὐρλιαζε ἀπὸ τοὺς στεναγμούς τῆς καρδιάς του. Γιατί, μαστιγώνοντας ἡ συνείδηση τὴν καρδιά, τὴν κάνει νὰ ἀφήνει ἀναστεγναγμούς. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ

τι καὶ ὑπὸ τοῦ συνειδότης κατηγορούμενος, συνεῖς δὲ ὅτι προσκέκρουκε τῷ Θεῷ, οὐ ῥαθυμεῖν ὀφείλει, λύπη δὲ μᾶλλον μονονουχὶ καταμεθύουσαν ἔχειν τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν καρδίαν κεκακωμένην ὡς ἀπὸ γε πικρᾶς ὀδύνης, ὥστε καὶ ὠρῦεσθαι δοκεῖν ἀνιεμένων ἐκ βάθους τῶν στεναγμῶν, καὶ ἐκ τῶν κατωτάτω τῆς καρδίας μυχῶν βαρείας καὶ ἀλαλήτου πεμπομένης ἡχῆς. Οὐ γὰρ ἵνα, φησί, τοῖς πολλοῖς φανερός γένωμαι, τοῖς χεῖλεσιν ἐξομολογοῦμαι, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ ὄμμα μύων σοι μόνῳ τῷ βλέποντι τὰ ἐν κρυπτῷ
10 τοὺς ἐμαυτοῦ στεναγμοὺς ἐπεδείκνυον, ἐν ἐμαυτῷ ὠρούμενος. Οὐδὲ γὰρ μακρῶν μοι λόγων χρεία ἦν πρὸς τὴν ἐξομολόγησιν, ἀλλ' ἤρκουν πρὸς ταύτην οἱ τῆς καρδίας στεναγμοὶ καὶ οἱ ἀπὸ βάθους τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀναπεμπόμενοι ὀδυρμοί.

15 *Στίχ. 10.* «Κύριε, ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου».

Ἦδοναὶ μὲν γὰρ αἱ πρὸς τὰ τῆς φανλότητος ἔργα τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάνοιαν καταφέρουσαι, ἔξω ὀφθαλμῶν εἰσι τοῦ πανάγνου Θεοῦ· οὐ γὰρ ἂν ἐπισκέψαιτο τὸ ἀπηχθημένον αὐτῷ. Ἐπιθυμία δὲ πᾶσα καλοῦσα πρὸς ἀρετὴν ἐφορᾶται παρ' αὐτοῦ. Ἀναθετέον δὴ οὖν τῷ Θεῷ αὐτήν, οἰονεῖ πως ἀπάσης ἡμῶν ἐπιθυμίας τὴν πηγὴν, ὥστε, ὅλον τὸ ἐπιθυμητικὸν προσφέροντας, δύνασθαι λέγειν· «Κύριε, ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου». Ὁ δὲ Δαβὶδ καὶ τοιοῦτόν τι λέγει· “Ὁ τῆς ἐμῆς πόθος μετανοίας, στήτω ἐναντίον σου”.

25 *Στίχ. 10.* «Καὶ ὁ στεναγμός μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβη».

Προστίθῃσι δὲ ὁ Ψάλλων ὅτι «Οὐκ ἐκρύβη ἀπὸ σοῦ ὁ στεναγμός μου», ἵνα τι τοιοῦτον ἐννοῶμεν καταδηλοῦν αὐτόν· Σὲ γάρ, φησί, τὸν παντεπόπτην, τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφροῦς, ποιοῦμαι μάρτυρα τῶν ἐμῶν στεναγμῶν. Οὐ
30 γὰρ ἐφ' ἑτέρῳ, φησί, πέπρακται παρ' ἐμοῦ, πλὴν ὅτι ἐπὶ μό-

περιέπεσε γενικὰ σὲ πταῖσμα καὶ κατηγορεῖται ἀπὸ τὴν συνείδησίν του, καὶ γνωρίζοντας ὅτι προσέκρουσε στὸν Θεό, δὲν πρέπει νὰ δείχνει ραθυμία, ἀλλὰ νὰ ἔχει τὸ νοῦ του κατὰ κάποιον τρόπο μεθυμένο μᾶλλον ἀπὸ λύπη, καὶ τὴν καρδιά του καταβεβλημένη ἀπὸ τὴν πικρὴ ὀδύνη, ὥστε νὰ δείχνει ὅτι οὐρλιάζει καθὼς θγαίνει ἀπὸ τὸ βάθος τῶν στεναγμῶν καὶ ἀπὸ τοὺς κατώτατους κόλπους τῆς καρδιᾶς του βαρειά καὶ ἀλάλητη βοή. Γιατί, λέγει, δὲν ἔξομολογοῦμαι μὲ τὰ χεῖλη γιὰ νὰ φανῶ στους πολλούς, ἀλλὰ κλείνοντας τὸ μάτι μέσα στὴν καρδιά μου μόνο σὲ σένα, ὁ ὁποῖος βλέπεις αὐτὰ πού εἶναι κρυφά, ἔδειχνα τοὺς στεναγμούς μου, οὐρλιάζοντας μέσα μου. Δὲν χρειαζόμουν δηλαδή μακροὺς λόγους γιὰ τὴν ἔξομολόγησι, ἀλλὰ ἀρκοῦσαν οἱ στεναγμοὶ τῆς καρδιᾶς μου καὶ οἱ θρηνοὶ πού ἔθγαιναν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μου καὶ ἀναπέμπονταν στὸν Θεό.

Στίχ. 10. «Κύριε, κάθε ἐπιθυμία μου βρῖσκεται μπροστά σου».

Οἱ ἡδονὲς βέβαια, πού ὀδηγοῦν τὴ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου στὰ ἔργα τῆς κακίας, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ πάναγνου Θεοῦ. Γιατί δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ αὐτὸ πού εἶναι μισητὸ ἀπὸ αὐτόν. Ἀντίθετα κάθε ἐπιθυμία πού καλεῖ πρὸς τὴν ἀρετὴ παρατηρεῖται ἀπὸ αὐτόν. Πρέπει λοιπὸν αὐτὴν νὰ τὴν ἀναθέτουμε στὸν Θεό, σὰν πρὸς πηγὴ κάθε ἐπιθυμίας, ὥστε, προσφέροντάς του κάθε ἐπιθυμία μας, νὰ μπορούμε νὰ λέμε· «Κύριε, μπροστά σου εἶναι κάθε ἐπιθυμία μου». Καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει κάτι τέτοιο· “Ὁ πόθος τῆς μετάνοιάς μου ἄς σταθεῖ ἐνώπιόν σου”.

Στίχ. 10. «Καὶ ὁ στεναγμός μου δὲν κρύφθηκε ἀπὸ σένα».

Προσθέτει ὁ Ψαλμωδὸς τὸ «ὁ στεναγμός μου δὲν κρύφθηκε ἀπὸ σένα», γιὰ νὰ κατανοήσουμε ὅτι αὐτὸς δηλώνει κάτι τέτοιο· Ἐσένα δηλαδή, λέγει, τὸν παντελόπτη, πού ἐξετάζεις καρδιὰς καὶ νεφρά³⁹, κάνω μάρτυρα τῶν στεναγμῶν μου. Γιατί δὲν ἔγινε αὐτό, λέγει, ἀπὸ ἐμένα γιὰ κάποιον ἄλλον λόγο, παρὰ μόνο ἀπὸ τὸ ὅτι ἔχω λυπηθεῖ καὶ κλαίω, ἐπειδὴ ἦρθα σὲ σύγ-

κῶ τῷ λελυπηῆσθαι καὶ κλαίειν, ὅτι τοῖς σοῖς προσκέκρουκα νόμοις. Ἔθος δὲ τοῖς ἀνατείνουσι λιτὰς τὸ ἀναβράττειν ἐκ βάθους, ὡς ἔφην, τοὺς στεναγμούς, Θεοῦ καὶ τοῦτο δόντος ἀνθρώποις εἰς ἄκρην καὶ ἀνακωχὴν τοῦ καταβρίθοντος πό-
5 νου.

Στίχ. 11. «Ἡ καρδιά μου ἐταράχθη, ἐγκατέλιπέ με ἡ ἰσχὺς μου».

Ἀπαριθμεῖται πάλιν τὰ συμβαίνειν εἰωθότα τοῖς ἔσθ' ὅτε νενικημένοις ἐκ πικρᾶς ἡδονῆς, καὶ καταληγίζομένης
10 τρόπον τινὰ τὸν νοῦν, καὶ ἐφ' ἃ μὴ προσῆκε κατακομιζούσης αὐτόν. Τίνα γὰρ τρόπον συμβέβηκεν αὐτῷ τὸ παρολισθεῖν, διαδείκνυσιν εὖ μάλα. Θόρουδος γάρ, ἧτοι ταραχή, τὴν ἐμὴν εἰσέδου καρδίαν, κατεσκοτίσθη δὲ καὶ ὁ νοῦς· ἕως μὲν γὰρ ἀνάλωτός ἐστι ταῖς εἰς τὸ φαῦλον ἡδοναῖς καὶ ἰδουμέ-
15 νην ἔχει τὴν στάσιν εἰς τὸ βούλεσθαι διὰ πάσης ἐπιεικειᾶς τὴν εὐφυνᾶ καὶ ἐξαιρέτον διάπτειν τοῦ βίου τρίβον εὐδίαν ἔχει καὶ γαλήνην καὶ πλείστην ὄσσην ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀταραξίαν καὶ πρὸς γε τούτῳ, καθαρὸν αὐτῷ τῆς παρὰ Θεοῦ νήψε-
20 ως ἐναστράπτει τὸ φῶς Ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦ-λος· «Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν». Ἐπὶ δὲ μονονουχί καὶ δορυλήπτος ἡ καρδία γένηται, τῆς ἐκτόπου καὶ πονηρᾶς ἡδονῆς ἐπιχεομένης αὐτῇ, ἐμπίπλησι μὲν αὐτὴν θορύδων ὁ Σατανᾶς, καὶ λογισμοὺς ἐντίκει πονη-
25 ρούς, καταθολοῖ δὲ καὶ σκότους τοῦ νοητοῦ μεμεστωμένην εὐθύς ἀποφαίνει, καὶ μονονουχί πολέμου καὶ μάχης ἀναμεστοῖ, τοῦτο μὲν λογισμῶν ἀγαθῶν ἀπεχόντων αὐτῆς εἰς γε τὸ δεῖν τῆς ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, τοῦτο δὲ τοῦ τῆς ἁμαρτίας νόμου καθέλκοντος εἰς τὸ πλημμελές. Τάχα δὲ καὶ τοῦτο αἰνίτ-
30 τεται, ὅτι καὶ μεσοῦσης ἡμέρας, ὡς ἐν σκότῳ διῆγον ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τῷ πολλῷ θρήνῳ τὴν ἐμὴν ἰσχὺν ἀπολώλεκα.

κρουση μὲ τοὺς νόμους σου. Ὑπάρχει συνήθεια σ' αὐτοὺς ποὺ ἀναπέμπουν παρακλήσεις νὰ βγάξουν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδιάς τους, ὅπως εἶπα, τοὺς στεναγμοὺς, κάτι ποὺ καὶ αὐτὸ τὸ ἔδωσε ὁ Θεὸς στοὺς ἀνθρώπους γιὰ θεραπεία καὶ προσωρινή παύση τοῦ μεγάλου πόνου.

Στίχ. 11. «Ἡ καρδιά μου ταράχθηκε, μὲ ἐγκατέλειψε ἡ δύναμή μου».

Ἐλαριθμεῖ καὶ πάλι αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν συνήθως σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι νικημένοι ἀπὸ τὴν πικρὴ ἡδονή, ἡ ὁποία καταληστεύει κατὰ κάποιο τρόπο τὸν νοῦ καὶ τὸν ὀδηγεῖ σ' αὐτὰ ποὺ δὲν ἔπρεπε. Δείχνει δηλαδή πολὺ καλὰ μὲ ποιὸ τρόπο συνέβη τὸ ὀλίσημά του. Γιατὶ θόρυβος, δηλαδή ταραχή, μπῆκε στὴν καρδιά μου καὶ σκοτείνιασε ὁ νοῦς του. Ὅσο δηλαδή εἶναι ἀπόρθητος ἀπὸ τὶς ἡδονές ποὺ ὀδηγοῦν στὸ κακὸ καὶ ἔχει σταθερὴ τὴν στάση στὸ νὰ θέλει μὲ κάθε εἰλικρίνεια νὰ ἀκολουθεῖ τὸν εὐφυῆ καὶ ἐξαιρετο δρόμο τῆς ζωῆς, ἔχει καλοκαιρία καὶ γαλήνη, καὶ πάρα πολλὴ ἀταραξία μέσα του, καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ ἀστράφτει μέσα του καθαρὸ τὸ φῶς τῆς νήψεως ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ξεπερνᾷ κάθε σκέψη, θὰ φρουρήσει τὶς καρδιές καὶ τὶς σκέψεις σας»⁴⁰. Ὅταν ὅμως ἡ ψυχὴ αἰχμαλωτισθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο, ἀπλώνοντας μέσα της ἡ παράλογη καὶ πονηρὴ ἡδονή, τὴν γεμίζει τότε ὁ Σατανᾶς μὲ θορύβους, καὶ γεννᾷ μέσα της λογισμοὺς πονηροῦς, ποὺ τὴν θολώνει τελείως καὶ τὴν παρουσιάζει ἀμέσως γεμάτη ἀπὸ τὸ νοσητὸ σκοτάδι, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τὴν γεμίζει μὲ πόλεμο καὶ μάχη, ἀπὸ τὴν μὲ ἐπειδὴ λείπουν ἀπὸ αὐτὴν λογισμοὶ ἀγαθοί, στὸ νὰ μπορεῖ νὰ ἀφοσιώνεται στὴν ἀρετὴ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐπειδὴ ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας τὴν ἔλκει σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐσφαλμένο. Ἴσως ὅμως νὰ ὑπαινίσσεται καὶ τοῦτο· ὅτι, μολονότι ἀκόμα ἡ ἡμέρα βρισκόταν στὴ μέση, ἀπὸ λιποψυχία ζοῦσα σὰν μέσα σὲ σκοτάδι, ἔχοντας χάσει ἀπὸ τὴ λύπη καὶ τὸ πολὺ κλάμα τὴ δύναμή μου.

Στίχ. 12. «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγγισαν καὶ ἔστησαν», κ.τ.λ.

Ἔτερόν τί φησιν ἁγίοις εἰωθὸς ἐπισυμβαίνειν ἔσθ' ὅτε, καὶ ἀπλῶς τοῖς ἐκ Θεοῦ δι' ἁμαρτίας παιδευομένοις ἀφίστησι γὰρ αὐτῶν τὴν ἑαυτοῦ χάριν, ὥστε καὶ εἰς τοῦτο ἀφικέσθαι ταλαιπωρίας αὐτούς, ὡς μηδένα παντελῶς εὐρεῖν δύνασθαι τὸν παραστάτην ἢ φιλαλλήλως συναλγοῦντα· ἐν τάξει δὲ μᾶλλον ἐχθρῶν γεγονότας, καὶ τοὺς ἐγγὺς κατὰ γένος ἢ κατὰ διάθεσιν ἢ καθ' ἕτερόν τινα φιλίας καὶ οἰκειότη-
10τος τρόπον. Τῶν οὖν φίλων μου, φησί, καὶ τῶν πλησίον, οἱ μὲν καὶ φανερῶς ἐξ ἐναντίας ἤγγισαν καὶ ἔστησαν, τουτέστιν ἀντέστησάν μοι, ὡς ὁ Ἀβεσσαλώμ καὶ ὁ Ἀχιτόφελ, οἱ δὲ τὸ φιλανθρωπότατον, ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν, τῆς πρὸς ἐμὲ διαθέσεως ὡς ἀπωτάτω δραμόντες.

15 Στίχ. 13. «Καὶ ἐξεδιάζοντο οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν μου».

Πρὸς γε τούτοις οἱ ζητοῦντές μου τὴν ψυχὴν ἐξεδιάσαν-
το, καὶ ἐθέλοντές μοι τὰ κακά, ματαιότητος ἐλάλησαν, καὶ
δολιότητος ὅλην τὴν ἡμέραν ἐμελέτησαν. Ἐπαμύνοντος
20 γὰρ οὐδενὸς ἢ κατοικτείροντος, ἤγουν συμπαρεσιτώτος, οἱ
ἐχθροὶ κατεδιάζοντο καὶ συνέτριβον, τοῦτο μὲν συκοφαντί-
αις, τοῦτο δὲ καταλαλιαῖς ταῖς κατεψευσμέναις, προσεπά-
γοντες καὶ δόλους, τουτέστι παγίδα ἀρτύοντες. Καὶ τί γὰρ
οὐχὶ ποικίλως ἐκμηχανώμενοι τῶν κακοῦν εἰωθότων; Καὶ
25 ταύτη μὲν πλείστοις τῶν ἁγίων συνέδη παθεῖν. Ἰστέον δὲ
ὅτι καὶ αὐτὸς ταῦτα πρὸ ἡμῶν δι' ἡμᾶς τε καὶ ὑπὲρ ἡμῶν
ὑπομεμένηκεν ὁ Χριστός.

Στίχ. 14. «Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον», κ.τ.λ.

Ἐπεὶ οὖν εἰς σὲ ἤλπισα, ἢ δὲ ἐλπίς σου καταισχύνει, διὰ

Στίχ. 12. «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ γνωστοί μου πλησίασαν ἀπέναντί μου καὶ σταμάτησαν», κ.τ.λ.

Καὶ κάτι ἄλλο, λέγει, συνηθίζεται νὰ γίνεται κάποτε στοὺς ἁγίους, καὶ μόνο σ' αὐτοὺς ποὺ παιδεύονται ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους. Ἐπομακρύνει δηλαδὴ τὴ χάρη του ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ τοὺς κάνει νὰ φτάσουν σὲ τέτοιο βαθμὸ ταλαιπωρίας, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν νὰ βροῦν κανένα ἀπολύτως συμπαραστάτη, ἢ ποὺ νὰ πάσχει μαζί του ἀπὸ φιλαλληλία, καὶ παίρνουν μᾶλλον θέση ἐχθρῶν ἀκόμα καὶ οἱ κοντινοὶ συγγενεῖς, ἢ ὡς πρὸς τὴ διάθεση, ἢ κατ' ἄλλον τρόπο φιλίας καὶ οἰκειότητος. Ἐπὸ τοὺς φίλους μου λοιπόν, λέγει, καὶ τοὺς συγγενεῖς, ἄλλοι πλησίασαν φανερὰ ἀπέναντί μου καὶ στάθηκαν, δηλαδὴ ἀντιστάθηκαν σὲ μένα, ὅπως ὁ Ἀβεσσαλώμ καὶ ὁ Ἀχιτόφελ, ἄλλοι πάλι, πιὸ φιλάνθρωποι, στάθηκαν μακριὰ μου, ἀπομακρύνοντας πολὺ μακριὰ τὴ συμπάθειά τους πρὸς ἐμένα.

Στίχ. 13. «Καὶ με ἐξεβίαζαν ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦσαν τὴ ζωὴ μου».

Καὶ μαζί με τὰ παραπάνω με ἐξεβίαζαν ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦσαν τὴ ζωὴ μου, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ποὺ ἤθελαν τὸ κακό μου, εἶπαν πράγματα ἀπερίσκεπτα, καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα σχεδίαζαν εἰς βάρος μου δόλια πράγματα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἔσπευδε σὲ βοήθειά του κανένας, οὔτε τοῦ ἔδειξε οἶκτο, δηλαδὴ συμπαράσταση, οἱ ἐχθροὶ του τὸν ἐξεβίαζαν καὶ τὸν συνέτριβαν, ἄλλοτε με συκοφαντίες, καὶ ἄλλοτε με κακολογίες γεμάτες ἀπὸ ψέματα, προσθέτοντας καὶ δόλους, δηλαδὴ στήνοντας παγίδα. Καὶ τί ἄλλο δὲν μηχανεύονταν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συνηθίζουν ὅσοι κακοποιοῦν; Μὲ τὸν τρόπο βέβαια αὐτὸν συνέβη πάρα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους νὰ κακοπαθήσουν. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς τὰ ὑπέμεινε αὐτὰ πρὶν ἀπὸ μᾶς, γιὰ μᾶς καὶ γιὰ χάρη μας⁴¹.

Στίχ. 14. «Ἐγὼ ὅμως σὰν κουφὸς δὲν ἄκουα» κ.τ.λ.

Ἐπειδὴ λοιπόν ἤλπιζα σὲ σένα, καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ντροπιᾶ-

τοῦτο εἰσακούσῃ, ὅτι θελητῆς ἐλέους εἶ σὺ, καὶ οὐ βούλει
 τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ. Οὐ-
 κοῦν ἐγὼ, φησὶν, ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, γέγονα δὲ παρα-
 πλήσιος τοῖς μὴ λόγον ἔχουσιν ἐν γλώσση, μήτε μὴν ἀκού-
 5 ουσιν ὄλως, ἢ γοῦν ἔχειν δυναμένοις ἐλέγχους ἐν τῷ στόμα-
 τι. Οἱ γὰρ τοῖς συκοφαντοῦσιν ἀντιλέγειν ἐθέλοντες, ὡς
 ψεύστας ἐλέγχουσιν, ἐφ' ἐκάστη τῶν λοιδοριῶν ἀπολογού-
 μενοι δηλονότι, καὶ τὰ τῆς φιλοσογίας ἐγκλήματα παραλύ-
 οντες Ἄλλ' ἐγὼ, φησὶν, οὐ γέγονα τοιοῦτος· σεσίγηκα δὲ
 10 διακατερωῶν, ἵνα μὴ κατ' ἐμαντοῦ πικροτέρους τοὺς μισοῦν-
 τας ἐργάσωμαι. Χρὴ γὰρ ἐν πειρασμοῖς εἶκειν μᾶλλον, ἀλ-
 λά μὴ ἐν ἴσῳ τρόπῳ τοῖς διώκουσιν ἀντιφέρεσθαι. Ὅτι δὲ
 τὸ κεκωφῶσθαι δοκεῖν ἐν καιρῷ πειρασμῶν καὶ ἀλάλους
 εὐοικεῖναι, οὐ κτηνοπρεποῦς ἀναισθησίας ἔργον ἐστὶ, καρτε-
 15 ρίας δὲ μᾶλλον ἐπαινουμένης καρπός, ἐνταῦθα διαδείκνυ-
 σι σεσίγηκα γάρ, φησί, διὰ μόνον τὸ ἐπὶ σοὶ τὰς τῆς σωτη-
 ρίας ἔχειν ἐλπίδας, καὶ ὅτι σε τῶν ἀπάντων ἐπέκεινα ἐπε-
 γραφόμην ἐκδικητὴν, ὅς καὶ τοῖς ἐπεμβαίνουσι τῷ Ἰωὺ φί-
 λοις ἐπιτιμήσας, ὡς ἀπηνῶς προσλαλοῦσιν ἀνδρὶ δοκι-
 20 μαζομένῳ καὶ πυρουμένῳ, ἔδειξας ὅτι ἀπήχθηταί σοι τὸ
 κατεπιφύεσθαί τινος τῶν ἐν περιστάσει καὶ πειρασμοῖς. Σὺ
 μὲν οὖν, ὦ Δέσποτα, ἀκούσῃ τοὺς ἐπ' ἐμοὶ γενομένους πα-
 ρὰ τῶν ἐχθρῶν τωθασμούς, ἤγουν τὰ τῶν λοιδοριῶν εἶδη,
 ὅψει δὲ καὶ ἅπερ ἐξεμηχανήσαντο κατ' ἐμοῦ· ἐγὼ δὲ καὶ λό-
 25 γους καὶ θυμούς ἀνακόψας, καὶ μονονουχὶ κεκωφωμένος,
 ἐπὶ σοὶ πᾶσαν ἐθέμην τὴν ἐλπίδα, εἰδὼς ὅτι σὺ ἀκούεις, κἂν
 ἐγὼ κωφεύω πρὸς τὰς κατ' ἐμοῦ βλασφημίας.

Στίχ. 17. «Ὅτι εἶπα· Μήποτε ἐπιχαρῶσί μοι
 οἱ ἐχθροί μου», κ.τ.λ.

30 Ἐγὼ, φησὶν, ἐπὶ σοὶ ἐλπίσας, τὰ μὲν ἄλλα κεκωφῶσθαι

ζει, γι' αὐτὸ θὰ μὲ ἀκούσεις, γιατί σὺ θέλεις τὴν εὐσπλαγχνία, καὶ δὲν θέλεις τὸν θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ⁴², παρὰ τὴ μετάνοιά του. Λοιπὸν, ἐγὼ, λέγει, σὰν κουφὸς δὲν ἄκουα, καὶ ἔγινα ὅμοιος μὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν γλῶσσα, οὔτε καὶ ἀκοῦνε καθόλου, ἢ μποροῦν νὰ ἔχουν ἐλέγχους στὸ στόμα τους. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ φέρουν ἀντίρρηση στοὺς συκοφάντες, τοὺς ἐλέγχουν ὡς ψεῦτες, ἀπολογούμενοι δηλαδή σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς κακολογίες τους καὶ ἀνατρέποντας τὶς κατηγορίες τῆς φιλοκατηγορίας. Ἐγὼ ὅμως δὲν ἔγινα τέτοιος, λέγει, ἀλλὰ ἔχω σιωπήσει δείχνοντας ὑπομονή, γιὰ νὰ μὴ κάνω αὐτοὺς ποὺ μὲ μισοῦν πιὸ ἐκδικητικούς ἐναντίον μου. Γιατὶ σὲ περίοδο πειρασμῶν πρέπει νὰ ὑποχωροῦμε μᾶλλον, καὶ ὄχι νὰ ἀντιδροῦμε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο στοὺς διῶκτες. "Ὅτι βέβαια τὸ νὰ δείχνουμε ὅτι εἴμαστε κωφοὶ σὲ καιρὸ πειρασμῶν καὶ νὰ μοιάζουμε τοὺς ἄλαλους δὲν εἶναι ἔργο ἀναισθησίας ποὺ ταιριάζει στὰ κτήνη, ἀλλὰ μᾶλλον καρπὸς ἀξιέπαινης ὑπομονῆς, τὸ δείχνει καθαρὰ ἐδῶ. Γιατὶ λέγει, σιώπησα ἀπλᾶ καὶ μόνο ἐπειδὴ ἔχω τὶς ἐλπίδες μου σὲ σένα, καὶ ὅτι ἐσένα, ποὺ εἶσαι πέρα ἀπὸ ὅλα, ὄριζα ἐκδικητὴ, ὁ ὁποῖος ἐπιτίμησες καὶ τοὺς φίλους ποὺ κατέκριναν τὸν Ἰώβ, ἐπειδὴ μλοῦσαν σκληρὰ σὲ ἄνδρα ποὺ δοκιμαζόταν καὶ δεχόταν τὴ φλόγα τῶν πειρασμῶν, καὶ ἔδειξες ὅτι ἀπεχθάνεσαι τὸ νὰ ἐπιτίθεται κάποιος σ' αὐτοὺς ποὺ βρῖσκονται σὲ δεινὴ περίσταση καὶ πειρασμούς. Σὺ λοιπὸν, Δέσποτα, θὰ ἀκούσεις τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν ἐχθρῶν, δηλαδή τὰ εἶδη τῶν κατηγοριῶν, ἀλλὰ καὶ θὰ δεῖς αὐτὰ ποὺ μηχανεύθηκαν ἐναντίον μου. Ἐγὼ ὅμως, σταματώντας καὶ τὰ λόγια καὶ τοὺς θυμούς, καὶ σὰν νὰ ἔχω κουφαθεῖ, ἀνέθεσα σὲ σένα κάθε ἐλπίδα μου, γνωρίζοντας ὅτι ἀκοῦς, ἔστω καὶ ἂν ἐγὼ κωφεύω στὶς βλασφημίες ποὺ ἐκτοξεύονται ἐναντίον μου.

Στίχ. 17. «Γιατὶ εἶπα μέσα μου· Νὰ μὴ χαροῦν ποτὲ οἱ ἐχθροὶ μου», κ.τ.λ.

Ἐγὼ, λέγει, ἔχοντας στηρίξει τὶς ἐλπίδες μου σὲ σένα, ὡς

ἐδόκουν, πλὴν ἐκεῖνο μόνον ἐζήτουν, τὸ μὴ ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι τῶν ἐχθρῶν, μήτε μὴν ἐφησθῆναί μοί τινος τῶν πολεμῆν εἰωθότων, ὡς γε τὸν εἰς ἅπαν ὑπομείναντι κλόνον, καὶ ἀνατετραμμένῳ παντελῶς, καὶ ἐξωσθέντι παρὰ σοῦ, καὶ ἄλλοτριώσιν ὑπομείναντι τὴν ἐξ ἀκράτου θυμοῦ. Ἐδεδίην δὲ πρὸς τούτῳ, μὴ ἄρα πως σεσαλευμένους ὀρῶντες τοὺς ἐμοὺς πόδας, ὑπέροκμπόν τι καὶ ἀπηχές, κατὰ τῆς σῆς λέγωσι δόξης. Τοῦτο γὰρ σημαίνει, καὶ ἕτερον οὐδὲν, τὸ μεγαλορρημονῆσαί τινος δοκιμαζομένων ἁγίων. Οἴονται γὰρ ἔσθ' ὅτε, 10 μὴ διαρκέσειν δύνασθαι πρὸς σωτηρίαν αὐτοῖς τὴν τοῦ διασώζοντος χεῖρα, ὡς ἀτονήσαντος πρὸς τὰς παρ' αὐτῶν ἐφόδους τοῦ ἐφ' ᾧ πεποίηνται τὴν ἐλπίδα. Καθάπερ ἀμέλει καὶ Ῥαψάκης ὁ Βαβυλώνιος ἀμετρήτῳ γλωσσαλγία κατὰ Θεοῦ χρώμενος ἔφασκεν· «Μὴ ἐρρούσαντο οἱ θεοὶ τῶν 15 ἔθνῶν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἐκ χειρός μου;».

Στίχ. 18. «Ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἔτοιμος, καὶ ἡ ἀλγηδὼν μου ἐνώπιόν μου διὰ παντός».

Ταύτην ἰάσασθαι καὶ Δαβὶδ φροντίζων, αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγόρει διὰ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἐξομολογήσεων. Διό φησιν· «Ἡ ἀλγηδὼν μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός», ἀλγηδόνα ἴσως τὴν τοῦ ἀλγεῖν ὀνομάζων πρόφασιν, τουτέστι τὴν ἁμαρτίαν, ἣν καὶ τραῦμα νοῦ καὶ καρδίας πληγὴν οὐκ ἄκοιψον εἶπεῖν. Τό γε μὴν αἰεὶ μεμνηθῆναι τῆς ἰδίας ἁμαρτίας πρέποι ἂν ἁγίοις. Ἐνταῦθα μέντοι σαφῶς ἐκεῖνό φησι, τὸ 25 διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ ἐν βίβλῳ Βασιλειῶν· «Ἐμπεσοῦμεθα εἰς χεῖρας Κυρίου, καὶ οὐκ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων»· ὁ μὲν γάρ ἐστιν ἀγαθὸς καὶ φιλοικτίρμων καὶ θᾶττον μετανοῶν ἐπιταῖς κακίαις, κατὰ τὴν Γραφήν, οἱ δὲ τραχεῖς καὶ ἀνήμεροι καὶ εἰς ἄμετρον πολλάκις ἐκτείνοντες τὰς ὀργάς. Φεύγει μὲν

πρὸς τὰ ἄλλα βέβαια ἔμοιαζα σὰν νὰ εἶμαι κωφὸς καὶ ζητοῦσα μονάχα αὐτό, τὸ νὰ μὴ πιασῶ στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν μου, οὔτε φυσικὰ καὶ νὰ εὐχαριστηθοῦν εἰς βάρος μου κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν νὰ μὲ πολεμοῦν, ἐπειδὴ ἔχω ὑποστῆ τὸν κλονισμό καὶ ἀνατράπηκα τελείως καὶ διώχθηκα ἀπὸ σένα καὶ ὑπέμεινα τὴν ἀποξένωση ἀπὸ σένα λόγῳ τοῦ ἀσυγκράτητου θυμοῦ σου. Μαζὶ μ' αὐτὸ ὅμως φοβόμουν μήπως, βλέποντας τὰ πόδια μου σαλευόμενα, ποῦν κάτι τὸ ὑπέρμετρο καὶ ἀνάρμοστο ἐναντίον τῆς δικῆς σου δόξας. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει, καὶ τίποτε ἄλλο, τὸ ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δοκιμαζόμενους ἁγίους καυχήθηκαν. Γιατὶ μερικὲς φορές νομίζουν ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὴ σωτηρία τους τὸ χέρι ἐκείνου ποὺ διασώζει, ἐπειδὴ τὰχα ἀτόνησε στὶς ἐφόδους ποὺ ἔκαναν στηρίζοντας τὴν ἐλπίδα τους σ' αὐτόν. Ὅπως βέβαια καὶ ὁ Ραψάκης ὁ Βαβυλώνιος, ὁ ὁποῖος, χρησιμοποιώντας ἀσυγκράτητη φλυαρία ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ἔλεγε· «Μήπως οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν γλύτωσαν ὁ καθένας τὴ χώρα του ἀπὸ τὰ χέρια μου;»⁴³.

Στίχ. 18. «Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος νὰ μαστιγωθῶ,
καὶ ὁ πόνος μου εἶναι πάντοτε μαζί μου».

Αὐτὸν φροντίζοντας νὰ τὸν θεραπεύσει καὶ ὁ Δαβίδ, κατηγοροῦσε ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του μὲ τὶς ἐξομολογήσεις του πρὸς τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ὁ πόνος μου εἶναι μπροστά μου παντοινά», ὀνομάζοντας «ἀλγηδόνα» ἴσως τὴν πρόφαση, δηλαδή τὴν ἁμαρτία, τὴν ὁποία δὲν εἶναι ἄκοιμφο νὰ τὴν ποῦμε καὶ τραῦμα τοῦ νοῦ καὶ πληγὴ τῆς καρδιᾶς. Τὸ ὅτι ὅμως πάντοτε θυμοῦνται τὶς ἁμαρτίες ταιριάζει μόνο στοὺς ἁγίους. Ἐδῶ βέβαια λέγει καθαρὰ ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Δαβίδ στὸ βιβλίον τῶν Βασιλειῶν «Καλύτερα νὰ πέσουμε στὰ χέρια τοῦ Κυρίου, παρὰ στὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων»⁴⁴. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἐλεήμων καὶ πολὺ γρήγορα ἀλλάζει ἀποφάσεις γιὰ τὶς κακίες, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή⁴⁵, ἐνῶ οἱ σκληροὶ καὶ ἀνήμεροι πολλὰς φορές ἐκτείνουν τὴν ὀργή τους ἀμέτρητα. Ἀποφεύγει λοιπὸν ὁ

45. Ἰωήλ 2, 13.

οὖν ὁ Δαβὶδ τὸ ἐπιχαρῆναί τινας τῶν ἐχθρῶν αὐτῷ σαλευ-
 μένω τε καὶ πίπτοντι· τοῦτο γὰρ ὑπεμφαίνει τό, «σαλευθῆ-
 ναι τοὺς πόδας». Τό γε μὴν Θεοῦ πλήττοντος ὑπενεχθῆναι
 τῇ μάστιγι καὶ ἀσπαστὸν ἠγεῖται, καίτοι πικρὸν ὄν, διὰ τὸ
 5 ἐκ τοῦ παιδεύεσθαι χρήσιμον· ἑαυτὸν γὰρ ὑποφέρει τῇ μά-
 στιγι, ἐτοιμότητά τε πρὸς τοῦτο ἶέναι δισχυρίζεται. Ἀπο-
 χρῶσα δὲ τοῦτο φιλαρέτου ψυχῆς ἀπόδειξις, δυσφορούσης
 μὲν λίαν ἐφ' οἷς ἂν ἀρρωστήσειε παρενεχθεῖσα πρὸς ἃ μὴ
 θέμις, ἐνομιλούσης δὲ τοῖς ἀγαθοῖς σπουδάσμασιν ἡδιστά
 10 τε καὶ προθυμότητα. Τουτὶ γάρ, οἶμαι, καὶ μάλιστα σαφῶς
 ἐκδείξειε, τὸ ἐτοίμως ἔχειν εἰς μάστιγας καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς
 αἰετὴν τὴν ἀλγηδόνα φέρειν, τουτέστι τὴν ἁμαρτίαν τὴν τοῦ
 ἀλγεῖν αἰτίαν.

15 **Στίχ 19.** «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ ἀναγγελῶ,
 καὶ μερμνήσω ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας μου».

Πιστῆς ψυχῆς καὶ ἀκριδῶς πεπεισμένης περὶ τῆς κρίσε-
 ως τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν αἱ τοιαῦται φωναί. Τὸ μὲν τοι
 «Ἀναγγελῶ» τέθεικεν ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ “Ἀνήγγεῖλα”· ὁ-
 μοίως δὲ καὶ τὸ «Μερμνήσω», ἀντὶ τοῦ “Ἐμερίμνησα”, ἢ
 20 τοι “Πεφρόντικα”· ἀδιαφορεῖ γὰρ ἔσθ' ὅτε περὶ τὴν τῶν
 χρόνων προφορὰν ἢ θεία Γραφή. Οὐ γέγονα τοίνυν, φησί,
 μελλητῆς εἰς μετάγνωσιν, οὐ βραδύς εἰς δάκρυον, οὐδὲ ὀ-
 κνηρὸς εἰς ἐξομολόγησιν, ἀλλ' οἷον εὐθὺ κατ' ἴχνος τῶν πε-
 πλημιελημένων ἢ ὑπὲρ αὐτῶν γέγονεν ἰκετεία πρὸς Θεόν.
 25 Ὀνίνησι δὲ καὶ τοῦτο ἡμᾶς οὐ μετρίως, τὸ εἰδέναί, φημί,
 τοὺς τῆς μεταγνώσεως τρόπους.

Στίχ 20. «Οἱ ἐχθροί μου ζῶσι καὶ κεκραταίονται
 ὑπὲρ ἐμέ, καὶ ἐπληθύνθησαν οἱ μισοῦντές με ἀδίκως».

Εἰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς αἰσθητοὺς νοήσεις, οὕτως ἐπιβα-
 30 λεῖς ὅτι Ἐγὼ μὲν οὖν, φησὶν, δεδάκρυκα καὶ πεφρόντικα

Δαβίδ τὸ νὰ χαροῦν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του ποὺ σαλευόταν καὶ ὀδηγοῦνταν στὴν πτώση. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ ὅτι κλονίσθηκαν τὰ πόδια του. Τὸ ὅτι ὅμως ὑποφέρει τὴ μάστιγα τιμωρούμενος ἀπὸ τὸν Θεό, τὸ θεωρεῖ εὐπρόσδεκτο, ἂν καὶ εἶναι ὀδυνηρό, γιατί εἶναι χρήσιμο πρὸς παιδαγωγία. Γιατὶ ὑποβάλλει τὸν ἑαυτὸ του στὴ μάστιγα, καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι πηγαίνει σ' αὐτὸ προθυμότητα. Ἰκανὴ καὶ αὐτὸ ἀπόδειξη φιλάρετης ψυχῆς, ἣ ὁποία δυσανασχετεῖ βέβαια πολὺ γι' αὐτὰ ποὺ θὰ μπορούσε νὰ πάθει ὀδηγούμενη σ' αὐτὰ ποὺ δὲν ἔπρεπε, ἀλλὰ συναναστρεφόταν μὲ τὰ ἀγαθὰ σπουδάσματα μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση καὶ πολλὴ προθυμία. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς, νομίζω, δείχνει, καὶ μάλιστα καθαρὰ, τὸ ὅτι εἶναι πρόθυμος γιὰ μαστιγώσεις, καὶ ἔχει πάντοτε στὰ μάτια του αὐτὴν ποὺ τοῦ φέρνει τὸν πόνο, δηλαδή τὴν ἁμαρτία, ποὺ εἶναι αἰτία τοῦ ὅτι πονεῖ.

Στίχ. 19. «Γιατὶ ἐγὼ θὰ ἐξομολογηθῶ τὴν ἀνομία μου, καὶ θὰ φροντίσω νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μου».

Οἱ λέξεις αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ ψυχὴ πιστὴ καὶ ἀπόλυτα πεπεισμένη γιὰ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ. Τὸ «θὰ ἀναγγείλω» βέβαια χρησιμοποιήθηκε ἐδῶ ἀντὶ τοῦ, «ἀνήγγειλα». Τὸ ἴδιο καὶ τό, «θὰ μεριμνήσω», ἀντὶ τοῦ, «φρόντισα», δηλαδή «ἔχω φροντίσει». Γιατὶ πολλές φορές ἀδιαφορεῖ ἡ ἁγία Γραφή σχετικὰ μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν χρόνων. Δὲν ἔδειξα λοιπόν, λέγει, ἀμέλεια πρὸς μεταμέλεια, οὔτε ἀπέφυγα τὰ δάκρυα, οὔτε ἔδειξα ὀκνηρία πρὸς ἐξομολόγησιν, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο ἀμέσως μετὰ τὰ ἁμαρτήματά μου, ἔγινε καὶ ἡ παράκλησις στὸν Θεὸ γι' αὐτὰ. Καὶ αὐτὸ μᾶς ὠφελεῖ πάρα πολὺ, τὸ νὰ γνωρίζουμε δηλαδή τοὺς τρόπους τῆς μετάνοιας.

Στίχ. 20. «Οἱ ἐχθροὶ μου ζοῦν καὶ εἶναι ἰσχυρότεροι ἀπὸ ἐμένα, καὶ πλήθυναν πολὺ ἐκεῖνοι ποὺ μὲ μισοῦν ἄδικα».

Ἐὰν βέβαια τοὺς ἐχθροὺς τοὺς ἐννοήσεις αἰσθητοὺς θὰ ἐκλάβεις τὸ λεγόμενον ὡς ἐξῆς Ἐγὼ λοιπόν, λέγει, ἔχω δακρύσει καὶ

καὶ τὸ ἐπὶ ταῖς μεταγνώσεσι προσεκόμισα δάκρυον, ὅτι πε-
 παρώνηκα μὲν καὶ τοῖς ἱεροῖς προσκέκρουκα νόμοις, οἱ δὲ
 τὰ ἐχθρά μοι φρονοῦντες ζῶσι καὶ κεκραταίονται ὑπὲρ ἐμέ.
 Τὸ «ζῶσιν» ἐν τούτοις θετέον ἀντὶ τοῦ, “Ἐν ἀκμαῖς εἰσιν
 5 τοῦ δύνασθαι κατορθοῦν ἅπερ ἂν θούλοιντο κατ’ ἐμοῦ”.
 Οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ κατειθίσμεθα πολλάκις περὶ τινος
 τῶν εὐζωνοτάτων καὶ εὐδρανῆς ἐχόντων τὸ κίνημα λέγειν,
 ὅτι ὁ δεῖνα τυχὸν ζῶν ἐστὶν ἄνθρωπος· οὐ γὰρ ἂν ἤτησεν ὁ
 δίκαιος παρὰ Θεοῦ θάνατον τῶν ἰδίων ἐχθρῶν, ἀπαθεῖ δὲ
 10 τοῦτο τῷ φιλαγάθῳ Θεῷ. Οὐκοῦν τὸ «ζῶσιν» ἐνταῦθα ἀντὶ
 τοῦ, “Ἐν ἀκμαῖς εἰσι δυνάμεως καὶ εὐημερίας”. Ἐπιφέρει
 γοῦν εὐθὺς ὅτι καὶ κεκραταίονται ὑπὲρ αὐτόν· πληθυνθῆ-
 ναι δὲ φησι τοὺς μισοῦντας αὐτόν, καὶ τοῦτο ἀδίκως, ἐκ θεεί-
 15 ας ἀποστροφῆς δηλαδὴ καὶ τούτου συμβαίνοντος τοῖς πλημ-
 πειρασμοῖς. Εἰ γὰρ γένοιτό τινα παθεῖν ἀποστροφήν Θεοῦ
 καὶ ἐξ ὀφθαλμῶν εὐρεθῆναι τοῦ πᾶσαν νέμειν εἰδότης
 ἀσφάλειαν καὶ ἐπικουρίαν, οὗτος ἔσται μεμισημένος καὶ
 τοῖς πάλαι φίλοις, κἂν μηδὲν εἶη τὸ διακόπτον τὴν φιλίαν
 20 καὶ ποιοῦν τὴν διαφορὰν· τοῦτο γάρ, οἴμαι, ἐστὶ τὸ «μισεῖ-
 σθαι μάτην», ἤγουν ἀδίκως.

Τίνες δ’ ἂν εἶεν οἱ μισοῦντες ἀδίκως, διαλευκαίνει πάλιν
 ἐν τούτοις «Οἱ ἀνταποδιδόντες μοι» γάρ, φησὶν, «ἀντὶ ἀγα-
 θῶν, κακά», κατηγόρευόν μου, καὶ οὐκ ἐπὶ τινι τῶν ἀτόπων,
 25 ἀλλ’ ἐφ’ οἷς ἔδει καὶ ἐπαινέισθαι ὅτι γέγονα τῆς δικαιοσύ-
 νης ἐραστής. Οἱ γὰρ Θεῷ προσκρούοντες, ὡς ἔφην, καὶ
 τοὺς πάλαι φίλους εὐρίσκουσι πολεμίους, εἰκῆ κατατεθη-
 γμένους καὶ ἐπ’ οὐδενὶ καὶ εἰς μάτην λελυττηκότας, πονηρά
 τε ἀντὶ ἀγαθῶν ἀποτιννῆναι σπουδάζοντας. Ἀπογυμνώ-
 30 σας οὖν τὰ τραύματα τῷ τῶν ὄλων Θεῷ, λύσιν ἐπιζητεῖ τῶν
 συμβεβηκότων, καὶ μότωςιν αἰτεῖ τὴν ἀπὸ τοῦ πατάξαντος.

φρόντισα καὶ πρόσφερα καὶ τὰ δάκρυα τῶν μετανοιῶν, γιατί ἐγὼ βέβαια φέρθηκα σὰν μεθυσμένος καὶ ἦρθα σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἱερούς νόμους, ἐνῶ αὐτοὶ πού μὲ ἐχθρεύονται ζοῦν καὶ ἔγιναν πιὸ ἰσχυροὶ ἀπὸ μένα. Τὸ «ζοῦν» πού λέγεται ἐδῶ πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ἀντὶ τοῦ, “Βρίσκονται σὲ ἀκμὴ καὶ μποροῦν νὰ κάνουν αὐτὰ πού θέλουν ἐναντίον μου”. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι συνηθίζομε πολλές φορές γιὰ κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς πού καλοζοῦν πού ἔχουν πολὺ δυναμικὴ δραστηριότητα, νὰ λέμε, ὅτι ὁ τάδε τυχὸν εἶναι ἄνθρωπος πού ζεῖ. Γιατί ὁ δίκαιος δὲν μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸν θάνατο τῶν ἐχθρῶν του, καὶ δὲν γίνεται αὐτὸ ἀπὸ τὸν φιλάγαθο Θεὸ. Ἐπομένως, τὸ «ζοῦν» ἐδῶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ, “Βρίσκονται σὲ ἀκμὴ τῆς δυνάμεώς τους καὶ σὲ εὐημερία”. Προσθέτει λοιπὸν εὐθύς ἀμέσως, ὅτι εἶναι καὶ ἰσχυρότεροι ἀπὸ αὐτόν. Λέγει ἀκόμη ὅτι πολλαπλασιάσθηκα ἐκεῖνοι πού τὸν μισοῦν, καὶ αὐτὸ ἄδικα, δηλαδή καὶ αὐτὸ συμβαίνει ἀπὸ θεία ἀποστροφή σ' ἐκείνους πού ἔξαιτίας τῶν πλημμελημάτων τους καθαρίζονται καλά, καὶ ὑποβάλλονται σὲ κόπους καὶ πειρασμούς. Γιατί, ἐὰν συμβεῖ κάποιος νὰ δεχθεῖ ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ μάτια ἐκείνου πού γνωρίζει νὰ ἀπονέμει κάθε ἀσφάλεια καὶ βοήθεια, αὐτὸς θὰ εἶναι μισητὸς καὶ στοὺς παλιούς φίλους του, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ διακόπτει τὴ φιλία τους καὶ νὰ προκαλεῖ τὴ διαφορὰ. Γιατί αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι μισοῦνται μάταια, δηλαδή ἄδικα.

Ποιοὶ ὅμως μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτοὶ πού τὸν μισοῦν ἄδικα, τὸ διευκρινίζει πάλι μὲ τὰ ἑξῆς γιατί λέγει· «Αὐτοὶ πού μου ἀνταποδίδουν κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν», μὲ κατηγοροῦσαν, ὅχι βέβαια γιὰ κάτι ἀπὸ τὰ ἄτοπα, ἀλλὰ γι' αὐτὰ πού ἔπρεπε καὶ νὰ ἐπαινοῦμαι, ἀφοῦ ὑπῆρξα ἐραστής τῆς δικαιοσύνης. Γιατί αὐτοὶ πού συγκρούονται μὲ τὸν Θεὸ, ὅπως εἶπα, ἀκόμα καὶ τοὺς παλιούς φίλους τοὺς βρίσκουν ἐχθρούς, ἐξερεθιζόμενοι ἄδικα καὶ γιὰ κανένα λόγο καὶ ἐνεργώντας ἄδικα σὰν λυσσασμένοι, ἐπιδιώκοντας νὰ ἀνταποδώσουν ἀντὶ ἀγαθῶν κακὰ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπογύμνωσε τὰ τραύματα ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἐπιζητεῖ λύση αὐτῶν

Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ὁ πλήξας καὶ μοτώσει». Ἡ δὲ μότωσις καὶ ἀπαλλαγὴ τῶν συμβεβηκότων, εἴη ἂν τὸ μὴ εἰς ἅπαν ἐγκαταλειφθῆναι παρὰ Θεοῦ, προσέχειν δὲ μᾶλλον εἰς τὸ στήναί τε καὶ ἐπαμῦναι καὶ σώζειν αὐτόν. Κύριον δὲ τῆς σωτηρίας ἀποκαλεῖ τὸν Θεόν· τοῖς γὰρ αὐτοῦ νεύμασι, καὶ ἡ τῆς σωτηρίας ὁδὸς εὐήλατος ἔσται καὶ ὁμαλή.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΗ΄.

Στίχ. 1. «Ὡδὴ τῷ Δαβίδ· εἰς τὸ τέλος, τῷ Ἰδιθούμ».

Ἱεροψάλτης ὑπάρχων ὁ Ἰδιθούμ καὶ προφητικῇ χάριτι κατεστεμμένος, ὡδὴν ἀναβάλλεται, προσωποποιῶν εἰσφύρων αὐτοῦ τοῦ Δαβίδ ἐξομολογουμένου ἐπὶ τῇ ἁμαρτία. Ἡ τὴν μὲν ὡδὴν ὁ Δαβίδ συνέταξε, δέδωκε δὲ τῷ Ἰδιθούμ εἰς τὸ ψάλλειν· «εἰς τὸ τέλος» δὲ παραπέμπει ἡμᾶς, ἐπειδὴ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τραγωδεῖ τὴν εὐτέλειαν, καὶ τὸ ταύτης ὑποδείκνυσι τέλος. Εἶπε δὲ τὸν ψαλμὸν ὁ Δαβίδ ὑπὸ Ἀβεσσαλώμ διωκόμενος, καὶ ὑπὸ Σεμεεὶ λαιδορούμενος. Ἐμφέρεια δὲ πλείστη τῆς παρουσίας ὡδῆς πρὸς τὸν προλαβόντα ψαλμὸν· ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν ὁ Δαβίδ εἰς ἀνάμνησιν συνέταξεν ἑαυτῷ, ταύτην δὲ παρέδωκεν ἑτέροις, ὡς ἡμαρτηκότας μετάνοιαν τὴν ἴσην ζηλοῦν.

Στίχ. 2, 3. «Εἶπα· Φυλάξω τὰς ὁδοὺς μου, τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν με ἐν γλώσση μου, κ.τ.λ.
«Ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν».

Ἀπόδειξις σαφῆς ἰδρυμένης καρδίας. Ἐπειδὴ γὰρ πολύτροπος ἁμαρτία ἢ διὰ γλώσσης ἐνεργουμένη, καὶ σχεδὸν πάσης ἁμαρτίας ἀρχὴ διὰ λόγου γίνεται, συνθήκας, φησί, πρὸς ἑμᾶντὸν ἐποιησάμην, ὅπως μὴ ἁμάρτω τῇ γλώσση, διὰ

πού ἔχουν συμβεῖ, καὶ ζητᾶ θεραπεία ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἐπέφερε τὸ χτύπημα. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Αὐτὸς πού ἐπέφερε τὸ πλήγμα, αὐτὸς καὶ θὰ τὸ θεραπεύσει»⁴⁶. Ἡ θεραπεία βέβαια καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτὰ πού συνέβησαν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ νὰ μὴ ἐγκαταλειφθεῖ παντοτινὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ νὰ προσέχει μᾶλλον σὺν τὸ νὰ τὸν ἐδραιώσῃ καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὸν σώσῃ. Κύριο πάλι τῆς σωτηρίας ὀνομάζει τὸν Θεό, γιατί με τὰ δικά του νεύματα καὶ ἡ πορεία τῆς σωτηρίας θὰ εἶναι εὐκολοδιάβατη καὶ ὀμαλῆ.

ΨΑΛΜΟΣ 38ος

Στίχ. 1. «Ὁδὴ τοῦ Δαβίδ· Στὸ τέλος. Στὸν Ἰδιθούμ».

Ὁ Ἰδιθούμ, πού ἦταν ἱεροψάλτης καὶ προικισμένος μὲ προφητικὸ χάρισμα, συνέθεσε ὠδὴ, παρουσιάζοντας τὴν προσωπικότητα τοῦ Δαβίδ, ὁ ὁποῖος ἐξομολογεῖται γιὰ τὴν ἁμαρτία του. Ἡ τὴν ὠδὴ τὴ συνέταξε ὁ Δαβίδ, καὶ τὴν ἔδωσε στὸν Ἰδιθούμ γιὰ νὰ τὴν ψάλλῃ. Μᾶς παραπέμπει βέβαια σὸ τέλος, ἐπειδὴ διεκτραγωδεῖ τὴν εὐτέλεια τῆς ἀνθρώπινης φύσης καὶ παρουσιάζει τὸ τέλος τῆς. Τὸν ψαλμὸ τὸν εἶπε ὁ Δαβίδ ὅταν διωκόταν ἀπὸ τὸν Ἀβεσσαλώμ καὶ ὑβρίζοταν ἀπὸ τὸν Σεμεεί. Ὑπάρχει βέβαια πολὺ μεγάλη ὁμοιότητα τῆς ὠδῆς αὐτῆς πρὸς τὸν ψαλμὸ πού προηγήθηκε. Ἄλλ' ἐκεῖνον τὸν συνέταξε ὁ Δαβίδ πρὸς ἀνάμνηση γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ τὴν ὠδὴ τὴν παρέδωσε σὲ ἄλλους πού εἶχαν ἁμαρτήσῃ, γιὰ νὰ μνηθεῖν τὴ μετάνοιά του.

Στίχ. 2, 3. «Εἶπα· Θὰ προσέχω τὴν συμπεριφορὰ μου, γιὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνω μὲ τὴν γλῶσσα μου», κ.τ.λ.
«Σταμάτησα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ».

Ἀπόδειξη σαφῆς ἐδραιωμένης καρδιάς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἁμαρτία πού γίνεται μὲ τὴ γλῶσσα εἶναι ποικίλη, καὶ σχεδὸν ἡ ἀρχὴ κάθε ἁμαρτίας γίνεται μὲ τὸ λόγο, ἔκανα, λέγει, συμφωνία μὲ τὸν ἑαυτό μου, νὰ μὴ ἁμαρτήσω μὲ τὴν γλῶσσα, γιατί καὶ γιὰ

τὸ καὶ ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου μέλλειν λόγους ὑπέχειν, καὶ ἐκ τῶν λόγων τῶν οἰκείων ἢ δικαιουῖσθαι ἢ κατακρίνεσθαι. Ἀλλὰ φαίη τις ἄν. Καὶ πῶς ἦν ἁμαρτάνειν, τὸ τοῖς ὄνειδίζουσιν ἀντιφέρεσθαι; Πρὸς τοῦτο ἐρουῖμεν ὡς ὁ σοφὸς διδάσκει Πέτρος· «Ὡστε μὴ οὐδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόναι, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας». Ἔφη δὲ Παῦλος, ὅτι «Καὶ καταρώμενοι εὐλογοῦμεν, δυσφημούμενοι παρακαλοῦμεν». Καὶ περὶ τοῦ Σωτῆρος δὲ ὁ Πέτρος φησὶν· «Ὡς λοιδορούμενος οὐκ ἐλοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπεῖλει, παρεδίδου δὲ τῶ κρίνοντι δικαίως». Τὸ δὲ «ἐξ ἀγαθῶν», εὐφήμως ἀντὶ τῶν κακῶν τὰ ἀγαθὰ τέθεικεν· καθάπερ ἀμέλει καὶ τοὺς τὰς ὄψεις ἠδικημένους, βλέποντας πολλὰκις κατονομάζειν ἔθος ἐστίν. Καὶ καθ' ἕτερον νοήσεις τρόπον. Οὐ γάρ τοι, φησὶν, εἰς ὑπάρχων καὶ γὰρ τῶν ἐξ ἔθους ἀτιμάζεσθαι πεφυκότων, οἷς καὶ οὐχ ἔκουσιν τοὺς τῶν κρατούντων [ἀνάγκη] φέρειν ὄνειδισμούς, ἀλλ' εἰς ὑπάρχων τῶν ἐν πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς, ἅτε δὴ καὶ βασιλικῇ δόξῃ κατεστεμμένος, τὴν ἀτιμίαν ὁμως ὑπήνεγκα, καὶ φυλακὴν ἐθέμην τῶ στόματί μου. Ἀλλ' οὐτε ἐξ ἀναισθησίας τοῦτο παθῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ φιλοσοφεῖν ἐλέσθαι καὶ ταπεινοῦν ἑαυτὸν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 4. «Ἐθερμάνθη ἡ καρδιά μου ἐντός μου».

Ἡ μνήμη, φησί, τῆς ἁμαρτίας, οἷα πῦρ εἰς τὴν καρδίαν μου ἐγένετο. Ἡ ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ὀργιζομένοις ἀνάπτεσθαι, τοῦ περικαρδίου αὐτοῖς αἵματος περιζέοντος, Ἐθερμάνθη, φησὶν, ἡ καρδιά μου ἐφ' οἷς ἐλοιδορούμην. Ἀκολούθως δὲ εἶρηκε τὸ ἐπὶ τοῦ πυρὸς συμβαῖνον προσηγεῖται γὰρ τοῦ πυρὸς ἢ τῆς φλογὸς θέρμη· πρῶτον οὖν ἐθερμάνθη, εἶτα ἐξή-

47. Α' Πέτρ. 3, 9.

48. Α' Κορ. 4, 12.

ἀπλὸ λόγῳ πρόκειται νὰ ἀπολογηθοῦμε, καὶ ἀπὸ τὰ λόγια μας ἢ θὰ δικαιωθοῦμε, ἢ θὰ κατακριθοῦμε. Ἐὰν θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ πεῖ· Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἁμαρτάνει κανεὶς, ὅταν ἀνθίσταται σ' αὐτοὺς πού τὸν κατηγοροῦν; Σ' αὐτὸ θὰ ποῦμε ὅ,τι διδάσκει ὁ σοφὸς Πέτρος· «Νὰ μὴ ἀποδίδετε κακὸ ἀντὶ κακοῦ, ἢ κακολογία ἀντὶ κακολογίας»⁴⁷. Ἐὰν καὶ ὁ Παῦλος εἶπε· «Ὅταν μᾶς καταρῶνται, εὐλογοῦμε, ὅταν μᾶς βλασφημοῦν, μιλάμε εὐγενικά»⁴⁸. Ἐὰν καὶ γιὰ τὸν Σωτῆρα ὁ Πέτρος λέγει· «Ὁ ὁποῖος κακολογούμενος, δὲν ἀνταπέδιδε τὰ κακόλογα, δεχόμενος κακοπαθήματα, δὲν ἀπειλοῦσε, ἀλλὰ ἄφηνε τὴν κρίση σὲ ἐκεῖνον πού κρίνει δίκαια»⁴⁹. Τὸ «ἐξ ἀγαθῶν» τὸ εἶπε κατ' εὐφημισμὸν, θέτοντας τὰ ἀγαθὰ ἀντὶ τῶν κακῶν, ὅπως βέβαια καὶ γιὰ ἐκείνους πού στεροῦνται τὰ μάτια τους συνηθίζουμε νὰ λέμε πολλές φορές ὅτι βλέπουν. Μπορεῖς ὅμως νὰ τὸ νοήσεις καὶ μὲ ἄλλο τρόπο. Δὲν εἶμαι, λέγει, καὶ ἐγὼ ἓνας ἀπὸ ἐκείνους πού ἀπὸ τὴ φύση τους συνηθίζεται νὰ ἀτιμᾶζονται, καὶ οἱ ὁποῖοι χωρὶς νὰ θέλουν ὑφίστανται κατ' ἀνάγκη τὰ ἀτιμωτικὰ λόγια τῶν ἰσχυροτέρων, ἀλλὰ ὄντας ἓνας ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ μολονότι εἶμαι στεφανωμένος καὶ μὲ τὴ βασιλικὴ δόξα, ὑπέμεινα ὅμως τὴν ἀτιμία καὶ ἔκλεισα τὸ στόμα μου. Οὔτε βέβαια τὸ ἔπαθα αὐτὸ ἀπὸ ἀναισθησία, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὅτι προτίμησα νὰ ἀντιμετωπίζω τὸ πρῶγμα μὲ φιλοσοφικότητα καὶ νὰ ταπεινώνω τὸν ἑαυτὸ μου μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 4. «Θερμάνθηκε ἡ καρδιά μου μέσα μου».

Ἡ ἀνάμνηση, λέγει τῆς ἁμαρτίας, ἐνήργησε σὰν φωτιὰ μέσα στὴν καρδιά μου. Ἡ, ἐπειδὴ εἶναι συνήθεια σ' αὐτοὺς πού ὀργίζονται νὰ ἀνάβουν, καθόσον τὸ αἷμα τοῦ περικαρδίου τους ἀνάβει μέσα τους. Θερμάνθηκε, λέγει, ἡ καρδιά μου μὲ τὰ κακόλογα πού ἄκουα. Στὴ συνέχεια εἶπε αὐτὸ πού συμβαίνει στὴ φωτιὰ, γιὰτὶ πρὶν ἀπὸ τὴ φωτιὰ προηγεῖται ἡ θερμότητα τῆς φλόγας. Πρῶτα λοιπὸν θερμάνθηκε, καὶ ἔπειτα φούντωσε ἡ φλόγα. Με-

49. Α' Πέτρ. 2, 23.

φθῆ. Μελετῶν τὴν ἀρετὴν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν ἀνεξικακίαν, ἐν τοῖς ἑμοῖς σπλάγχνοις ἐξεκαύθη πῦρ· καταφλέγουσι γὰρ αἱ λύπαι καὶ αὐτὰς τῶν ἁγίων ψυχάς, ἀλλ' οὐκ εἰς πέρας ἄγεται τι τῶν ἐκ θυμοῦ καὶ ὀργῆς. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τό, 5 «Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε». Τὸ μὲν γὰρ μὴδ' ὄλως εἰσδέξασθαι τὴν ὀργὴν, μὴδὲ θερμανθῆναι, κρεῖττον ἴσως ἢ καθ' ἡμᾶς καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν τάχα που, τὸ δὲ ἀνακόπτειν δύνασθαι τοῖς εἰς τὸ ἄμεινον λογισμοῖς, ἐφικτὸν ἁγίοις. Ἐθερμάνθη οὖν, φησὶν, ἐντὸς ἡ καρδιά μου, οὐ μὴν καὶ εἰς τὸ ἔξω 10 τὴν ὀργὴν προήνεγκα, ἀλλ' ἐν ἑμαυτῷ ταύτην κατέσχον καὶ οἷον ἀπέπνιξα, μὴδὲν μῆτε εἰπὼν μῆτε δράσας ἀπὸ θυμοῦ, ἀλλ' ἢ μόνον ἐν τῷ μελετᾶν καὶ ἀναλογίζεσθαι τὴν λοιδορίαν, ἐκκαιόμενος ἔνδον ὑπὸ τῆς λύπης. Ὅτι δ' ἐστὶ τοῦτο κατορθωμάτων ἄριστον, διδάξει λέγων ὁ Σολομών· «Ὁ κρα- 15 τῶν ὀργῆς, κρείσσων τοῦ καταλαμβανομένου πόλιν».

Στίχ. 5. [«Ἐλάλησα ἐν γλώσση μου».

Περὶ ὧν ἐσίγησα, φησὶν, οὐχ ὠμολογημένην τὴν δικαιοσιν ἔχων, ἐξεζήτησα παρὰ Κυρίου πληροφορίαν λαβεῖν ἀναμφίδολον παρὰ τῆς τοιαύτης σιγῆς καὶ κωφεύσεως, καὶ 20 παρὰ πάντων ἄλλων τῶν κατὰ τὸν βίον πρακτέων, ἵνα διαγνῶ μετὰ θεβαιώσεως, ὁποῖόν τί ἐστὶ τὸ ὑστέρημα τῆς κατ' ἀρετὴν τελειότητος, πρὸς τό, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πλημμελήματος, ἐπιδείξασθαι καὶ τὴν μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν].

Στίχ. 5. «Ἴνα γνῶ τί ὑστερῶ ἐγώ».

25 Ἐγὼ οἶμαι τὸ ἀπίθανον ἐνεῖναι τοῖς τοιοῖσδε λόγοις τῶν οὕτως ἐρμηνευσάντων. Ἦν μὲν γὰρ ἅγιος καὶ προφήτης ὁ Δαβὶδ. Ἀλλ' οὖν ἐπέιπερ ὑπὲρ ἀφέσεως πλημμελημάτων ἐναργῶς ἐποιεῖτο τὴν ἱκετηρίαν, οὐκ ἐν καιρῷ τάχα που διαμαθεῖν ἠπεύγετο τί τὸ λείπον αὐτῷ κατὰ ἀρετὴν. Ἐ- 30 δεῖ δὲ μᾶλλον ἔλεον αἰτεῖν ἐφ' οἷς ἦδει πεπαρωνηκῶς εἰς

λετώντας τὴν ἀρετὴν, δηλαδὴ τὴν ἀνεξικακία, ἀναψε μέσα στὰ σπλάγχνα μου φωτιά. Γιατὶ οἱ λύπες καταφλέγουν ἀκόμα καὶ τὶς ψυχὲς τῶν ἀγίων, ἀλλὰ δὲν φτάνει σὲ πέρας κάτι ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὸν θυμὸ καὶ τὴν ὀργή. Καὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει τό, «Νὰ ὀργίζεσθε, ἀλλὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνετε»⁵⁰. Γιατὶ, τὸ νὰ μὴ δεχθοῦμε μέσα μας καθόλου τὴν ὀργή, οὔτε νὰ ἔξαφθοῦμε, ἴσως εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ μᾶς καὶ ἐνδεχομένως δὲν ἀνήκει σὲ μᾶς, ἐνῶ τὸ νὰ μποροῦν νὰ τὴν ἀναχαιτίζουν μὲ τοὺς ἀνώτερους λογισμοὺς, αὐτὸ εἶναι δυνατὸ στοὺς ἀγίους. Θερμάνθηκε λοιπὸν, λέγει, ἡ καρδιά μέσα μου, ὅμως δὲν ἔβγαλα ἔξω τὴν ὀργή μου, ἀλλὰ τὴν κράτησα, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἐπνίξα, χωρὶς οὔτε νὰ πῶ, οὔτε νὰ κάνω κάτι ἀπὸ θυμὸ, πάρα μόνο μελετώντας καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν κακολογία, κατακαιγόμενος μέσα μου ἀπὸ τὴ λύπη. Ὅτι βέβαια αὐτὸ εἶναι ἄριστο κατόρθωμα, θὰ μᾶς τὸ διδάξει ὁ Σολομών λέγοντας: «Αὐτὸς ποὺ συγκρατεῖ τὴν ὀργή του, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ κυριεύει πόλη»⁵¹.

Στίχ. 5. [«Μίλησα μὲ τὴ γλῶσσα μου»].

Γιὰ ὅσα σιώπησα, λέγει, ἐπειδὴ δὲν εἶχα ὁμολογημένη τὴ δικαίωση, ζήτησα ἀπὸ τὸν Κύριο νὰ πληροφορηθῶ χωρὶς ἀμφιβολία γι' αὐτὴ τὴν σιωπὴ καὶ κώφευση, καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ πρέπει νὰ κάνω στὴ ζωὴ, γιὰ νὰ γνωρίσω μὲ βεβαιότητα, σὲ τί ὑστερῶ ὡς πρὸς τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, ὥστε, ἀνάλογα μὲ τὸ πλημμέλημα, νὰ δείξω καὶ τὴ μετάνοια καὶ νὰ ἐπιτύχω τὴ διόρθωση].

Στίχ. 5. «Γιὰ νὰ δῶ σὲ τί ὑστερῶ ἐγώ».

Ἐγὼ νομίζω ὅτι δὲν εἶναι λογικὴ ἢ ἐρμηνεία τῶν λόγων αὐτῶν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐρμήνευσαν ἔτσι. Γιατὶ ὁ Δαβὶδ ἦταν ἅγιος καὶ προφήτης. Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ ἔκανε ὀλοκάθαρα τὴν παράκληση γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων, δὲν τὴν ἔκανε σὲ καιρὸ ποὺ ἤθελε τάχα νὰ μάθει τί ἦταν αὐτὸ ποὺ τοῦ ἔλειπε σὲ ἀρετὴ. Ἐπρεπε μᾶλλον νὰ ζητᾶ εὐσπλαγχνία γιὰ ἐκεῖνα ποὺ

τούς ἱερούς καὶ θείους νόμους, ἀλλ' οὐκ ἀκριβῆ ποιεῖσθαι κατάσκεψιν τῶν αὐτῶ κατωρθωμένων. Τί οὖν ἐστὶν ὃ φησιν; Διακαρτερήσας ἐν πόνοις καὶ παρατεινομένης τῆς ἐπ' ἐμοὶ πληγῆς, λοιπὸν τὰ ἐξ ἀνθρωπίνης μικροψυχίας ἐλάσλουν, πλὴν οὐκ ἐναργῶς, ἀλλ' ἠρέμα καὶ ἐν γλώσση· ἔφην τε· «⁵ Ω Δέσποτα, γνώρισόν μοι τῆς ἐμῆς ζωῆς τὸ πέρας καὶ τῶν ἐτῶν μου τὸν ἀριθμόν». Ἀντιπαραθήσει γὰρ τῆς σῆς ὑπάρξεως, τοῦ αἰεὶ ὄντος, γνωσθήσεται τί ὑστερῶ ἐγώ, τουτέστιν ὅσον ἀπολιμπάνομαι τῆς σῆς δόξης καὶ ὑπεροχῆς, ὃ 10 χόρτοις ἐν ἴσῳ τοῖς ἐν ἀγρῶ, βραχὺ μὲν ἀνθήσας, μαραινόμενος δὲ διὰ τοῦ πίπτειν εἰς θάνατον.

Στίχ. 6. [⁶ Ἰδὸν παλαισιτὰς ἔθου].

Ἄγαν σοι, φησὶν, εὐπετές καὶ ῥᾶστον γνωρίσαι μοι, Κύριε, τῶν ἡμερῶν τὸν ἀριθμόν· οἶδα γὰρ μεμετροημένας 15 ἔχεις ταύτας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπειδὴ πᾶσά μου τῆς ζωῆς ἡ ὑπόστασις ὡσεὶ οὐθὲν ἐνώπιόν σου λελόγισται καὶ διέγνωσται. Ταύτην γὰρ ὑπόστασιν προσηγόρευσεν, ἢ κατὰ τὸν Σύμμαχον τὴν ἀναστροφὴν καὶ διατριβὴν· βίωσιν γὰρ ἐκεῖνο εἶπεν. Καὶ τοιοῦτον εἶναι σαφῶς τὸ λεγόμενον· «Γνώρι- 20 σόν μοι, Κύριε, τῶν ἡμερῶν μου τὸν ἀριθμόν», τουτέστι τὸν ἐπίλοιπον τῆς παρούσης ζωῆς μου καιρὸν, ἵνα, διερευνήσας καὶ γὰρ τὸ ἴδιον συνειδός, γνῶ πόσον ἐλλείπω πρὸς τὴν κατ' ἀρετὴν τελειότητα, καθάπερ σὺ πολλῶ πρόην γινώσκεις, ἐπειδὴ μετρητὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου καὶ πᾶσαν ἐπί- 25 στασαι τὴν ἐμὴν ἀναστροφὴν καὶ διατριβὴν].

Στίχ. 6. «Καὶ ὑπόστασίς μου ὡσεὶ οὐθὲν ἐνώπιόν σου».

Ἦ καὶ οὕτως Ἦ ὑπόστασίς μου ὡσεὶ οὐθὲν ἐνώπιόν σου, ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου ὡσεὶ ἡμέρα ἢ ἐχθὲς ἥτις παρήλθεν, ἢ φυλακὴ ἐν νυκτί, τουτέστιν ὥραι τρεῖς ἢ τέσσα- 30 ρες. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ αὐτὸς μὲν ὑπάρχεις αἰεὶ ἢ δ' ἐμῆ

γνώριζε ὅτι ἔκανε φερόμενος σάν μεθυσμένος πρὸς τοὺς ἱερούς καὶ θείους νόμους, καὶ ὄχι νὰ κάνει λεπτομερῆ ἐξέταση τῶν κατορθωμάτων του. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ πού λέγει; Ἐπειδὴ ἔδειξα μεγάλη ὑπομονὴ στοὺς πόνους, ἐπειδὴ παρατεινόταν ἡ δοκιμασία σὲ μένα, ἔλεγαν τότε ἀπὸ ἀνθρώπινη μικροψυχία, πλὴν ὅμως ὄχι ζωηρά, ἀλλὰ ἡρεμα καὶ σιωπηρά. Εἶπα δηλαδή· «Κύριε, κάνε μου γνωστὸ τὸ τέλος τῆς ζωῆς καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐτῶν μου»⁵². Γιατί, σὲ ἀντιπαράθεση πρὸς τὴ δική σου ὑπαρξή, πού εἶσαι αἰώνιος, θὰ γίνει γνωστὸ ὡς πρὸς τί ὑστερῶ ἐγώ, δηλαδή πόσο ὑπολείπομαι ἀπὸ τὴ δική σου δόξα καὶ ὑπεροχή, πού εἶμαι ἴσος μὲ τὰ χόρτα τοῦ ἀγροῦ, πού ἀνθῆσα γιὰ λίγο, καὶ μαραίνομαι πέφτοντας σὲ θάνατο.

Στίχ. 6. «Νὰ, ἔκανες μετρημένες τὶς μέρες μου».

Εἶναι εὐκόλο σὲ σένα, λέγει, καὶ πολὺ εὐκόλο νὰ μοῦ γνωρίσεις τὸν ἀριθμὸ τῶν ἡμερῶν, γιατί γνωρίζω ὅτι τὶς ἔχεις μετρημένες πάνω στὴ γῆ, ἐπειδὴ ὅλη ἡ ὑπόστασις τῆς ζωῆς μου κοντά σου ἔχει ὑπολογισθεῖ καὶ διαγνωσθεῖ. Αὐτὴν βέβαια τὴν ὀνόμασε ὑπόστασις, ἢ, σύμφωνα μὲ τὸν Σύμμαχο, συμπεριφορὰ καὶ διαμονή· γιατί ἐκεῖνο τὸ ὄνομασε βίωσις. Αὐτὸ πού λέγεται εἶναι ὀλοκάθαρα τὸ ἐξῆς· «Γνώρισέ μου, Κύριε, τὸν ἀριθμὸ τῶν ἡμερῶν μου», δηλαδή τὸν ὑπόλοιπο καιρὸ τῆς ἐδῶ ζωῆς, ὥστε, ἀφοῦ ἐρευνήσω καὶ ἐγὼ τὴ συνείδησή μου, νὰ γνωρίσω πόσο ὑπολείπομαι ἀπὸ τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, ὅπως ἐσὺ τὴν γνωρίζεις πολὺ πρὶν, ἐπειδὴ ὄρισες μετρημένες τὶς ἡμέρες μου, καὶ γνωρίζεις ὅλη τὴ συμπεριφορὰ μου καὶ διαμονή.

Στίχ. 6. «Καὶ ἡ ὑπαρξή μου εἶναι σάν μηδὲν μπροστά σου».

Ἦ καὶ ἔτσι· Ἡ ὑπαρξή μου εἶναι μπροστά σου σάν μηδέν, γιατί χίλια χρόνια στὰ μάτια σου εἶναι σάν τὴ χθεσινὴ ἡμέρα πού πέρασε, ἢ φρουρὰ κατὰ τὴ νύχτα⁵³, δηλαδή τρεῖς ἢ τέσσερις ὥρες. Ἦ Ἄρα λοιπὸν ἐσὺ βέβαια ὑπάρχεις πάντοτε, ἐνῶ ἡ δική

ὑπόστασις ὀλίγη παντελῶς ἔστιν καὶ συνεσταλμένη, καὶ ὡς οὐδὲν ὄλως ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς, μὴ ἀφῆς κολάζεσθαι μακρὰ τὸν ἐξ ἀσθενείας ὠλισθηκότα, μήτε μὴν τῷ παντὶ τοῦ βίου μήκει σύνδρομον ἔχομι τὴν πληγὴν. Ἀντὶ δὲ τοῦ «ὑπόστασις», ὁ μὲν Ἀκύλας “κατὰδυσις” εἶπεν, ὁ δὲ Σύμμαχος “δίωσις”. Ὁ γὰρ ἀνθρώπινος βίος οὐδὲν ἔστιν, ὡς πρὸς τὴν θεϊαν αἰδιότητα, κατὰ τό, «Σὺ δὲ αὐτὸς εἶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἢ παρ’ ἀνθρώποις σπουδὴ, ματαιότης ματαιότητων».

Στίχ. 6. «Ἴδου παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου».

10 Ἀνθ’ οὗ ὁ Σύμμαχος· «Ὡς σπιθαμὴν ἔδωκας τὰς ἡμέρας μου». Ἡ καὶ παλαιστὰς τὸ πλήρης εἶναι τοῦ ἐκ τῶν πειρατηρίων ἀγῶνος.

Στίχ. 7. «Μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος, πλὴν μάτην ταράσσεται», κ.τ.λ.

15 (Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου) Κατὰ δὲ τοὺς πάνυ Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον, ἐπειδὴ ἐν εἰκόνι καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ νῦν διαπορεύεται ὁ ἄνθρωπος (ἢ γὰρ ἀληθὴς ζωὴ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνά ἐστιν), εἰκότως ὁ Ψάλλων τὴν εἰκόνα ματαιότητα προσεῖπεν· ἐπειδὴ οὐ τὴν ἀληθινὴν νῦν ζῶμεν
20 ζωὴν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἐν εἰκόνι, οὐδὲ περὶ τὰ ὄντως ἀγαθὰ ποιούμεθα τὴν σπουδὴν Διὸ μάτην ταρασσόμεθα περὶ κοσμηκᾶς ἐπιθυμίας στρεφόμενοι καὶ συνάγοντες θησαυρούς, ὧν οὐκ ἴσμεν τοὺς διαδόχους.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου) Τῶν ἐν εἰκόνι γεγραμμένων οἱ ζῶντες οὐδὲν διαφέρουσι ἀνθρώποι, ἀπανθοῦντες ὡς χρώματα· ὁμοίως γὰρ καὶ τούτων κἀκείνων ἢ φύσις ὑπορρεῖ τῷ χρόνῳ καὶ διαφθείρεται. Ἀλλ’ ὅμως οὐδὲν ἤττον διαταράττονται, φιλονεικοῦντες, διαμαχόμενοι, πολεμοῦντες, ἐμπορευόμενοι. Καὶ ζάλης ἅπας ὁ βίος μεστός, τέ-
30 λος ἔχων τὸν θάνατον· σὺν πόνῳ δὲ πολλῷ καὶ ἰδρωτί τὸν

μου ὑπαρξῆ εἶναι τελείως λίγη καὶ περιορισμένη, καὶ σὰν νὰ μὴ ὑπάρχει καθόλου στὰ μάτια σου, μὴ ἀφήσεις νὰ κολάζεται αὐτὸν ποὺ ἀπὸ ἀδυναμία ὀλίσθησε, οὔτε νὰ ἔχω σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς μου συνοδοιπόρο τὴν πληγή. Ἐντὶ ὅμως τοῦ «ὑπόστασι», ὁ Ἀκύλας εἶπε «κατάδυσι», καὶ Σύμμαχος «βίωσι». Γιατὶ ὁ ἀνθρώπινος βίος δὲν εἶναι τίποτε, σὲ σύγκρισιν μὲ τὴν θείαν αἰωνιότητα, σύμφωνα μὲ τὸ «Σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος», ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ φροντίδα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ματαιότητα ματαιότητων»⁵⁴.

Στίχ. 6. «Νὰ, ἔκανες τίς μέρες τῆς ζωῆς μου πολὺ μικρές».

Ἐντὶ αὐτοῦ ὁ Σύμμαχος λέγει· «Ἐκανες τίς ἡμέρες μου σὰν σπιθαμή». Ἡ ὡς παλαιστὰς ἐννοεῖ τὸ ὅτι ἡ ζωὴ του εἶναι γεμάτη ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῶν πειρασμῶν.

Στίχ. 7. «Πραγματικὰ ὁ ἄνθρωπος πορεύεται στὴ ζωὴ σὰν φαντασία, ἀλλὰ συγχίζεται ἄδικα», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Σύμφωνα μὲ τοὺς μεγάλους πατέρες Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος πορεύεται τώρα σὰν φαντασία καὶ ὄχι ἀληθινὰ (γιατὶ ἡ ἀληθινὴ ζωὴ βρῖσκεται στὸν μέλλοντα αἰῶνα), δικαιολογημένα ὁ Ψαλμωδὸς χαρακτήρισε τὴν σὰν εἰκόνα ζωὴ ματαιότητα. Γιατὶ δὲν ζοῦμε τώρα τὴν ἀληθινὴ ζωὴ, ἀλλὰ αὐτὴν ποὺ μοιάζει μὲ εἰκόνα, οὔτε πασχίζουμε γιὰ τὰ ἀληθινὰ ἀγαθὰ. Γι' αὐτὸ μάταια συγχιζόμαστε περιστρεφόμενοι γύρω ἀπὸ κοσμικὰς ἐπιθυμίας, καὶ συγκεντρώνοντας θησαυροὺς, τῶν ὁποίων δὲν γνωρίζουμε τοὺς διαδόχους.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδοωρήτου). Οἱ ζωντανοὶ ἄνθρωποι δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι ζωγραφισμένοι σὲ εἰκόνα, ἐξαλειφόμενοι σὰν τὰ χρώματα. Γιατὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ αὐτῶν καὶ ἐκείνων ἡ φύσις μὲ τὸν χρόνον χάνεται σιγὰ σιγὰ καὶ καταστρέφεται. Ἄλλ' ὅμως ταράσσονται ὄχι καὶ λίγο, φιλονεικοῦν, τσακώνονται μεταξύ τους, πολεμοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἐμπορεύονται μεταξύ τους, καὶ ὀλόκληρη ἡ ζωὴ τους εἶναι γεμάτη παραζάλη, ἔχοντας τέλος τὸν θάνατον. Καὶ ἐνῶ μὲ πολὺ κόπο

πλοῦτον ἀθροίζοντες, τὸν ἐσόμενον οὐκ ἴσασιν κληρονόμον. Τοῦτο δὲ ὁ μακάριος Δαβὶδ καὶ ἐκ τῶν καθ' ἑαυτὸν κινούμενος γέγραφεν. Τοῖς γὰρ ἐκ τῶν πολέμων λαφύροις, καὶ τῷ παρὰ τῶν ἀλλοφύλων φερομένῳ δασμῶ, μεγίστην καὶ περιφανῆ λίαν ἀποφήνας τὴν βασιλείαν, ἠγνόει τοῦ παιδὸς τὴν δυσσεβῆ καὶ παράνομον γνώμην. Εἶτα θεασάμενος αὐτὸν ἐγκρατῆ τῶν βασιλείων γενόμενον καὶ τὸν ἀποκείμενον σφετερισάμενον πλοῦτον, τὴν θαυμασίαν ἀφήκεν φωνήν «Πλὴν μάτην ταράσσεται· θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά».

Στίχ 8. «Καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ Κύριος;
Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου παρὰ σοί ἐστιν».

Εἰκότως ἐπὶ τὸν Χριστὸν τὴν ἐλπίδα ἔχειν φησὶν, ἅτε καταγνοὺς τῶν ἐν βίῳ περισπασμῶν. Τίς γὰρ μοι, φησί, δέ-
15 δωκε τὸ δύνασθαι καρτερεῖν καὶ νεανικῶς διακεῖσθαι ἐν καιρῷ πληγῆς, καθυφεῖναι δὲ κατ' οὐδένα τρόπον εἰς τὸ δεῖν δραῖσαι τι τυχὸν ἢ καὶ εἰπεῖν ἐλέσθαι τῶν ἐξ ἀνθρωπίνης μικροψυχίας; οὐχὶ Κύριος; Τίς δέ μου ἡ ὑπόστασις; τουτέστι τίς ὁ ἐνισχύσας ὑφίστασθαι με καὶ φέρειν τὰ ἐξ ὀρ-
20 γῆς ἐπενηνεγμένα τῆς ἄνωθεν, Θεοῦ παιδεύοντος φιλόπαιδος ἐν τάξει πατρὸς ἐπὶ τῷ ἐκλέγεσθαι τὰ βελτίω; Οὐκοῦν κἂν εἰ παιδεύοι Θεὸς διὰ συμμέτρου κινήσεως, ἀλλ' οὖν αὐτὸς εὐρίσκεται χορηγὸς τοῖς πάσχουσι καρτερίας καὶ ὑπομονῆς τοῦτο γὰρ δηλοῖ ἡ ὑπόστασις. Εἰ δέ τις εἶποι καὶ τὴν
25 ὑπαρξιν καὶ κατασκευὴν τῆς φύσεως ἢ καὶ τὴν καραδοκίαν δηλοῦσθαι διὰ τῆς ὑποστάσεως, οὐδ' οὕτω κακῶς παρὰ Θεοῦ γὰρ καὶ εἰς τὸ εἶναι ὑπέστημεν, καὶ αὐτὸν προσδοκίαν καὶ ἐλπίδα ἔχομεν.

Στίχ 9. «Ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν μου ῥῦσαί με».

30 Σύ μοι τὸ δύνασθαι φέρειν κεχάρισαι, τὸ μηδὲν ἐξ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας εἰπεῖν ἢ δραῖσαι· σὺ δὲ καὶ παιδεύσας

καὶ ἰδρώα συγκεντρώνουν τὸν πλοῦτο, δὲν γνωρίζουν τὸν κληρονόμο. Αὐτὸ τὸ ἔχει γράψει ὁ μακάριος Δαβὶδ παρακινούμενος ἀπὸ τὰ δικά του. Γιατί, ἐνῶ μὲ τὰ λάφυρα τῶν πολέμων καὶ ἀπὸ τὸν φόρο πὺ ἔφερναν ἀπὸ τοὺς ἀλλόφυλους, ἔκανε πολὺ μεγάλη καὶ ἔνδοξη τὴ βασιλεία, ἀγνοοῦσε τὴν ἀσεβῆ καὶ παράνομη γνώμη τοῦ παιδιοῦ του. Ἔπειτα, βλέποντάς τον νὰ γίνεται κύριος τῶν ἀνακτόρων καὶ νὰ σφετερίζεται τὸν ὑπάρχοντα πλοῦτο, ἔβγαλε τὴ θαυμάσια φωνή· «Ὡστόσο ταράσσεται ἄδικα· θησαυρίζει καὶ δὲν γνωρίζει γιὰ ποιὸν θὰ τὰ μαζέψει αὐτό».

Στίχ. 8. «Καὶ τώρα ποιὸς εἶναι ἡ ἐλπίδα μου; Δὲν εἶναι ὁ Κύριος; Καὶ ἡ ὑπαρξή μου σὲ σένα ἀνήκει».

Δικαιολογημένα λέγει, ὅτι πρέπει νὰ ἔχουμε τὴν ἐλπίδα μας στὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καλὰ τὶς δοκιμασίες τῆς ζωῆς. Γιατὶ λέγει· Ποιὸς μοῦ ἔδωσε τὴ δύναμη νὰ δείχνω ὑπομονὴ καὶ νὰ φέρομαι γενναῖα σὲ καιρὸ συμφορᾶς, καὶ νὰ μὴ ὑποχωρῶ μὲ κανένα τρόπο στὸ νὰ κάνω κάτι τὸ τυχαῖο, ἢ καὶ νὰ πῶ νὰ προσιμήσω κάτι ἀπὸ τὶς ἀνθρώπινες μικροψυχίες; Ὁχι ὁ Κύριος; Καὶ ποιά εἶναι ἡ ὑπαρξή μου; Δηλαδή ποιὸς μὲ ἐνίσχυσε ὥστε νὰ ὑπάρχω καὶ νὰ ὑποφέρω αὐτὰ πὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴν οὐράνια ὀργή, ἔχοντας τὸν Θεὸ νὰ μὲ παιδαγωγεῖ σὰν πατέρας πὺ ἀγαπᾷ τὸ παιδί του γιὰ νὰ ἐπιλέγει τὰ καλύτερα; Ἐπομένως καὶ ὅταν παιδεύει ὁ Θεὸς μὲ ἀνάλογη ἐνέργεια, ἀλλ' ὅμως αὐτὸς εἶναι χορηγὸς τῆς καρτερίας καὶ τῆς ὑπομονῆς σ' αὐτοὺς πὺ πάσχουν. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ἡ ὑπόστασις. Ἐὰν ὅμως κάποιος πεῖ, ὅτι μὲ τὴν ὑπόστασις δηλώνεται καὶ ἡ ὑπαρξὴ καὶ ἡ δημιουργία τῆς φύσεως, ἢ καὶ ἡ μὲ πόθο προσμονή, οὔτε ἔτσι εἶναι ἐσφαλμένη ἢ ἑρμηνεία. Γιατὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ στὴν ὑπαρξὴ ἤρθαμε, καὶ αὐτὸν ἔχουμε προσμονὴ καὶ ἐλπίδα.

Στίχ. 9. «Γλύτωσέ με ἀπὸ ὅλες τὶς ἀνομίες μου».

Ἐσὺ μοῦ ἔχεις χαρίσει τὸ νὰ μπορῶ νὰ ὑποφέρω τὸ ὅτι ἀπὸ ἀνθρώπινη ἀδυναμία δὲν μπορῶ νὰ πῶ, ἢ νὰ κάνω τίποτε. Καὶ

ὑποστηναί με ταῦτα, καὶ δύνασθαι φέρειν ἐποίησας. Ἡ δὲ
 σύνταξις τοῦ προκειμένου ῥητοῦ τοιαύτη ἐστίν· Ἀπὸ πα-
 σῶν τῶν ἀνομιῶν μου ῥῦσαί με, ὅτι σὺ ἐποίησας, τουτέστιν
 ἔπλασας, καὶ ὡς δημιουργὸς τὴν ἐνουσαν ἀσθένειαν τῇ ἀν-
 5 θρωπεῖα φύσει ἐπίστασαι. Γέγραπται δὲ καὶ ἑτέρωθι, ὅτι
 «Φθαρόν σῶμα βαρύνει ψυχὴν, καὶ βρῖθει τὸ γεῶδες σκῆ-
 νος νοῦν πολυφρόντιδα». Εὐρήσομεν δὲ καὶ τὸν τληπαθέ-
 στατον Ἰωβ τοιαύταις χρησάμενον λέξεσιν· «Μνήσθητι»,
 γὰρ φησιν, «ὅτι χοῦν με ἔπλασας». Καὶ πάλιν· «Ἡ οὐχ ὥσ-
 10 περ γάλα με ἤμελξας, ἐτύρασας δέ με ἴσα τυρῶ, δέρμα καὶ
 κρέας με ἐνέδυσας, ὀστέοις δὲ καὶ νεύροις με ἐνεῖρας». Καὶ
 πάλιν ὁ αὐτὸς Δαβίδ· «Μνήσθητι ὅτι χοῦς ἐσμεν· ἄνθρωπος
 ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ· ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως
 ἐξανθήσει· ὅτι πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ καὶ οὐχ ὑπάρξει».
 15 Τοιαύταις γὰρ φωναῖς οἱ ἅγιοι κέχρηνται, ἀμνηστίας
 ἀμαρτιῶν τυχεῖν ἐφιέμενοι παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, τὴν
 ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἐνδεικνύμενοι. Καί γε πάντες τὸ τῆς
 φύσεως εὐόλισθον πρὸς ἀμαρτίας εἰς συγγνώμην προτεί-
 νουσι. Αἰτεῖ τοίνυν συγγνώμην ὡς ἀποχρώντως ἤδη πε-
 20 παιδευμένος.

Στίχ. 10. «Ἐκωφώθην, καὶ οὐκ ἤνοιξα τὸ στόμα μου».

Φέρω, φησίν, ὄνειδιζόμενος νῦν, καὶ οὐδὲν ἀντιφθέγγομαι, ὡς παρὰ σοῦ τοῦτο εἰδὼς βουλομένου με τοῖς ὄνειδεσι ἐγγυμνάζεσθαι.

25 Στίχ. 14. «Ἄνες μοι ἵνα ἀναψύξω πρὸ τοῦ με ἀπελθεῖν».

Τάχα δὲ καὶ τὰ λυπηρὰ καὶ δακρύων αἷτια, ἤδη ποτὲ παυθῆναι παρακαλεῖ· οὐχ ὅσον εἰς μακαριότητα παντελεῖ (οὐ γὰρ ἐστὶν αὕτη νῦν), ἀλλ' ὅσον εἰς ἀνάψυξιν καὶ παρα-

σὺ μὲ παιδαγωγήσες στὸ νὰ τὰ ὑποστῶ αὐτὰ καὶ νὰ μπορῶ νὰ τὰ ὑποφέρω. Ἡ σύνταξη τοῦ ρητοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἐκτὸς ὅλων τῶν παρανομίῶν μου ἀπώλαξέ με, γιατί σὺ μὲ ἔκανες, δηλαδή μὲ ἔπλασες, καὶ ὡς δημιουργὸς γνωρίζεις καλὰ τὴν ἀδυναμία ποὺ ὑπάρχει στὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἐχει μάλιστα γραφεῖ καὶ ἄλλου: «Τὸ φθαρτὸ σῶμα βαρύνει τὴν ψυχὴ, καὶ ἡ γῆϊνη αὐτὴ σκηνὴ (τὸ σῶμα) καταπονεῖται ἀπὸ τὸν γεμᾶτο ἀπὸ πολλὰς φροντίδες νοῦ»⁵⁵. Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ τὸν πολυπαθέστατο Ἰώβ νὰ χρησιμοποιεῖ τέτοιες λέξεις γιατί λέγει: «Θυμήσου, ὅτι μὲ ἔπλασες ἀπὸ πηλό»⁵⁶. Καὶ πάλι: «Ἡ μήπως δὲν μὲ ἔκανες ἀπὸ ρευστὴ οὐσία σὰν γάλα, καὶ δὲν μὲ ἔπηξες ὅμοια μὲ τὸ τυρί, καὶ μὲ ἔντυσες μὲ δέρμα καὶ κρέας, καὶ μὲ ἔπλεξες μὲ κόκκαλα καὶ νεῦρα;»⁵⁷. Καὶ πάλι ὁ ἴδιος Δαβὶδ λέγει: «Θυμήσου ὅτι εἶμαστε χῶμα· οἱ ἡμέρες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὸ χορτάρι· σὰν τὸ ἄνθος τοῦ χωραφιοῦ, ἔτσι ἐξαφανίζεται· γιατί περνάει ἄνεμος ἀπὸ αὐτὸ καὶ παύει νὰ ὑπάρχει»⁵⁸. Τέτοια λόγια δηλαδή χρησιμοποιοῦν οἱ ἅγιοι ὅταν θέλουν νὰ ἐπιτύχουν ἄφεση ἁμαρτιῶν ἀπὸ τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, δείχνοντάς του τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, καὶ φυσικὰ ὅλοι πρὸς συγχώρηση ἐπικαλοῦνται τὴν ὀλισθηρότητα τῆς φύσεώς μας πρὸς τὴν ἁμαρτία. Ζητᾶ λοιπὸν συγγνώμη, ἐπειδὴ ἔχει παιδευθεῖ ἀρκετά.

Στίχ. 10. «Ἐγὼ κωφάλαλος, καὶ δὲν ἄνοιξα τὸ στόμα μου».

Χλευαζόμενος, λέγει, τώρα δείχνω ὑπομονή, καὶ δὲν προβάλλω καμμιά ἀντίρρηση, γιατί αὐτὸ τὸ ἔμαθα ἀπὸ σένα, ὁ ὁποῖος θέλεις νὰ γυμνάζομαι μὲ τίς ἐπιπλήξεις.

Στίχ. 14. «Ἄφησέ με νὰ ἀνακουφισθῶ γιὰ λίγο, προτοῦ νὰ φύγω ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ».

Παρακαλεῖ νὰ σταματήσουν κάποτε καὶ τὰ λυπητερὰ ποὺ προκαλοῦν δάκρυα, ὅχι τόσο πρὸς τέλεια μακαριότητα (γιατί αὐτὴ τώρα δὲν ὑπάρχει), ἀλλὰ μόνο πρὸς ἀνακούφιση καὶ

57. Ἰώβ 10,10-11.

58. Ψαλμ. 102,14-16.

μυθίαν, ἣν ἐν τῷ βραχεῖ βίῳ ζητοῦμεν, ὃν ἐν γῆ ζῶμεν, ὡσπερ ξένοι καὶ πάροικοι, ἐκ πατέρων ἔχοντες τὸ ὑφ' ἁμαρτίας εἶναι, καὶ ταῖς δι' ἁμαρτίας κακώσεις κατεχόμενοι καὶ τῷ ἐξ Ἀδάμ θανάτῳ, ὃν πρὶν ἐπιπεσεῖν, ἀξιοῦμέν τινα καὶ 5 ἀνάπαυσιν τῶν πόνων γενέσθαι.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΘ'.

Στίχ 1. «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Τινὲς ἐκ προσώπου τοῦ Δαβίδ εἰρησθαί φασι τὸν προκείμενον ψαλμόν, ὡς ἐξηρημένου λοιπὸν θλίψεώς τε πάσης 10 καὶ τῶν ἐκ θείας ὀργῆς ἐπενηνεγμένων αὐτῷ διὰ τὴν εἰς Οὐρίου γυναικα, καὶ αὐτὸν τὸν Οὐρίαν, ἁμαρτίαν καὶ εἶναί γε αὐτὸν χαριστήριον ἐπὶ τῇ τῶν συσχόντων αὐτὸν πειρασμῶν [τιμωριῶν] ἀπαλλαγῇ. Ἄλλ' εὐρήσομεν, φησίν, ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τοῦ Σωτῆρος τὸ πρόσωπον εἰσκεκομισμένον, 15 τῆς τε ἐνανθρωπήσεως ἀπαγγέλλον τὴν οἰκονομίαν, καὶ ὅτι ἀνακηρύξει τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν τὴν διὰ πίστεως χάριν. Εἶτα μετὰ τοῦτο πρόσωπον ἕτερον ἀνδρὸς εἰσκομίζεται κατοικτεῖρεσθαι γλιχόμενον παρὰ Θεοῦ, καὶ ὁμολογοῦν ὅτι μονονουχὶ κατακέχωσται τοῖς ἰδίῳις παθήμασιν Εἶτα πῶς 20 ἤρμοσεν αὐτῷ θεσπεσίῳ Δαβίδ, ἢ πῶς ἂν τοῦ Σωτῆρος ἔφη φωνάς, ἢ ἐτέρῳ τινὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ὡς σεσωσμένῳ παρὰ Θεοῦ καὶ ᾧδὰς ἀνάπτοντι χαριστηρίους; Ἡμεῖς δ' εἰρησθαί αὐτὸν νομίζομεν ἐκ προσώπου τοῦ νέου λαοῦ, καὶ εὐδοκίμησαντος ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ, καὶ ἀνακομισθέντος ἀλη- 25 θῶς ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας, τουτέστιν ἐκ βάθους ἁμαρτιῶν, ἐκ πηλοῦ τε ἰλύος Εἰσβάλλει γὰρ μεταξὺ καὶ οὐκ ἔξω σκοποῦ τοῦ αὐτοῦ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, τοῖς εὐχαριστοῦσιν οἶονεὶ πῶς ἀνοιγνύντος τοῦ μυστηρίου βάθος, καὶ

παρηγοριά, τὴν ὅποια ζητοῦμε στὴ σύντομη ζωὴ ποὺ ζοῦμε στὴ γῆ, ὡς ξένοι καὶ προσωρινοί, ἔχοντας κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς πατέρες μας τὸ νὰ θρῖσκῶμαστε κάτω ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ μὲ τὶς μέσω τῆς ἁμαρτίας κακώσεις νὰ κυριευῶμαστε καὶ ἀπὸ τὸν θάνατο ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, καὶ παρακαλοῦμε, προτοῦ μᾶς ἔρθει, νὰ γίνῃ κάποια ἀνάπαυλα ἀπὸ τοὺς πόνους.

ΨΑΛΜΟΣ 39ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Μερικοὶ λένε ὅτι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς λέγεται ὅτι συντάχθηκε προσωπικὰ ἀπὸ τὸν Δαβίδ, ἐπειδὴ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ κάθε θλίψη, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἐπιβλήθηκαν ἀπὸ τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας του στὴ γυναίκα τοῦ Οὐρία, καὶ στὸν ἴδιο τὸν Οὐρία, καὶ εἶναι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εὐχαριστήριος γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ του ἀπὸ τὶς δοκιμασίες ποὺ τὸν περιέσφιγγαν⁹⁹. Ἀλλὰ θὰ βροῦμε, λέγει, συγχρόνως καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Σωτήρα νὰ εἰσέρχεται ἀναγγέλλοντας τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ὅτι θὰ κηρύξει στοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς τὴ χάρη μέσω τῆς πίστεως. Ἐπειτα μετὰ ἀπὸ αὐτὸ εἰσάγεται καὶ ἄλλο ἀνδρικό πρόσωπο, τὸ ὅποιο ἐπιθυμεῖ νὰ τὸ λυπηθεῖ ὁ Θεὸς καὶ ὁμολογεῖ ὅτι κατὰ κάποιο τρόπο ἔχει θαφτεῖ μὲ τὰ δικά του παθήματα. Ἐπειτα πῶς ἐφαρμόσθηκε αὐτὸ στὸν θεόπνευστο Δαβίδ, ἢ πῶς εἶπε λόγια τοῦ Σωτήρα, ἢ σὲ κάποιον ἄλλον ἀπὸ μᾶς, ποὺ νὰ ἔχει σωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ συνθέτῃ ὡδὲς εὐχαριστήριες; Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι αὐτὸς λέχθηκε ἀπὸ αὐτὸν ὡς ἐκπροσώπου τοῦ νέου λαοῦ, ποὺ εὐδοκίμησε στὴ χριστιανικὴ πίστη καὶ βγῆκε πραγματικὰ ἀπὸ τὸν λάκκο τῆς ταλαιπωρίας, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ βάθος τῶν ἁμαρτιῶν, ἀπὸ τὸν πηλὸ καὶ τὴ λάσπη. Γιατὶ εἰσέρχεται μέσα μας, καὶ ὄχι ἔξω ἀπὸ τὸν σκοπὸ του, τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὅποιος σ' ἐκείνους ποὺ τὸν εὐχαριστοῦν ἀνοίγει κατὰ κάποιο τρόπο τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου, καὶ διδά-

τῆς οἰκονομίας διδάσκοντος τὸν τρόπον, δι' οὗ καὶ σε-
 σώσμεθα. Εἶτα μετὰ γε τοὺς παρ' αὐτοῦ λόγους, πάλιν τὸ
 τοῦ λαοῦ πρόσωπον εἰσφέρεται, ὁμολογοῦντος οὐδὲν ἤττον
 τὰ ἐν οἷς ἦν κακά, καὶ τὸ πλῆθος τῶν αἰτιαμάτων, ἵνα καὶ
 5 ἔτι μειζόνως δοξάζεται Χριστὸς ὁ ἐκ βάθρων αὐτοὺς ἀρ-
 πάσας, καὶ τῶν τῆς ἀπωλείας τελμάτων ἔξω τιθείς, διὰ πί-
 στεως δηλονότι. Ἀξιοῦσι γὰρ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ πιστεύσαντες
 ῥυσθῆναι τῆς διὰ τὴν ἀπειθείαν ἀμαρτίας, ἅμα δὲ καὶ διη-
 γοῦνται τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς διὰ τὴν ἀπιστίαν κακά.
 10 Ἄλλοι δὲ καὶ εἰς τοὺς ἐν Βαβυλῶνι τὴν ᾠδὴν ἀναφέρουσιν,
 ὠφεληθέντας τῇ ἐκεῖσε θλίψει καὶ ἐπαναχθέντας.

Στίχ. 2. «Υπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον,
 καὶ προσέσχε μοι», κ. τ. λ.

Ἄλλὰ φαίη τις· Πῶς ἂν ὑπομεμενήκασιν οὗτοι τὸν Κύ-
 15 ριον, ἢ πῶς εἰσηκούσθησαν ὅλως οἱ τάχα που μηδὲ βοή-
 σαντες πρὸς αὐτόν, ἀφεστηκότες δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ εἰδέναι
 τίς ὁ φύσει τῶν ὄλων ἐστὶ γενεσιουργὸς καὶ δεσπότης; Φα-
 μέν οὖν ὅτι σεσαγήνευκεν ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς πίστεως τοὺς
 ἀνά πάσαν τὴν γῆν, καταργήσας τοῦ διαβόλου τὸ κράτος,
 20 καὶ τῶν πονηρῶν δυνάμεων τὴν σκαιότητα καταλύσας,
 πνευματικῇ τετίμηκεν ἐλευθερίᾳ τοὺς διὰ πίστεως τῆς εἰς
 αὐτὸν κεκλημένους εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ. Πλὴν οὐχὶ μόνη
 τῶν ἐθνῶν ἢ πληθὺς εἰσδέβηκε διὰ πίστεως, ἀλλὰ γὰρ καὶ
 πρὸ αὐτῶν οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ. «Ἀνέκτισε γὰρ ὁ Χριστὸς
 25 τοὺς δύο λαούς, εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον ποιῶν εἰρήνην,
 καὶ ἀποκαταλλάσων ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι πρὸς τὸν
 Πατέρα», καθ' ἃ γέγραπται Ἐμφω δὴ οὖν εἰς γεγόνασι λα-
 ὅς, κατὰ τὴν αὐτοῦ Σωτῆρος φωνήν. Καὶ ἄλλα γὰρ, φησὶν,
 «ἔχω πρόβατα, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης κάκεινα δεῖ
 30 με ἀγαγεῖν καὶ γενήσονται μία ποίμνη, εἰς ποιμήν». Οὐκ-

σκει τὸν τρόπο τῆς θείας οἰκονομίας, μὲ τὸν ὅποιο καὶ ἔχουμε σωθεῖ. Ἐπειτα, μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους του, ὑποδύεται πάλι τὸ πρόσωπο τοῦ λαοῦ, ὁμολογώντας καθόλου λιγότερο τὰ κακὰ στὰ ὅποια βρισκόταν, καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατηγοριῶν, ὥστε νὰ δοξάζεται ἀκόμα πιὸ πολὺ ὁ Χριστός, ὁ ὅποιος τοὺς ἄρπαξε ἀπὸ τὸν βῦθὸ καὶ τοὺς τοποθέτησε ἔξω ἀπὸ τὸν βουρκο τῆς ἀπώλει-
ας, μὲ τὴν πίστη βέβαια. Γιατὶ καὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες ποὺ πίστεψαν ζητοῦν νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τῆς ἀπειθείας, καὶ συγχρό-
νως ἐξιστοροῦν τὰ κακὰ ποὺ τοὺς συνέβησαν λόγω τῆς ἀπιστίας
τους. Ἄλλοι πάλι ἀποδίδουν τὴν ὠδὴν σὲ ἐκείνους ποὺ ἔζησαν
στὴ Βαβυλώνα, οἱ ὅποιοι ὠφελήθηκαν ἀπὸ τὴν ἐκεῖ θλίψη τους
καὶ ἐπανῆλθαν.

Στίχ. 2. «Δείχνοντας συνεχῆ ὑπομονὴ περίμενα τὴ βοήθεια
ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ αὐτὸς μὲ πρόσεξε», κ.τ.λ.

Ἄλλὰ θὰ ἔλεγε κανεὶς· Πῶς ἔδειξαν αὐτοὶ ὑπομονὴ ἀναμέ-
νοντας τὸν Κύριο, ἢ πῶς εἰσακοῦσθησαν γενικά, αὐτοὶ ποῦ
οὔτε κ' ἂν φώναξαν πρὸς αὐτὸν δυνατὰ, ἀπέχοντας ἀκόμα καὶ
ἀπὸ τὸ νὰ γνωρίζουν ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τὴ φύση του δημιουρ-
γὸς τῶν ὄλων καὶ Δεσπότης; Λέμε λοιπὸν ὅτι ὁ Σωτὴρας σαγή-
νεψε μὲ τὴν πίστη τοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς, καταργώντας
τὸ κράτος τοῦ διαδόλου καὶ καταλύοντας τὴ βαναυσότητα τῶν
πονηρῶν δυνάμεων, καὶ τιμώντας μὲ πνευματικὴ ἐλευθερία
ἐκείνους ποὺ μὲ τὴν πίστη τους σ' αὐτὸν κλήθηκαν νὰ τὸν γνω-
ρίσουν. Ὅμως δὲν προσεχώρησε μόνο τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν
στὴν πίστη, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ἔξ αἵματος ἀπόγονοι
τοῦ Ἰσραήλ. Γιατὶ, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ὁ Χριστὸς ἀνακαίνισε
τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο, φέροντας εἰρήνη
καὶ συμφιλιώνοντας καὶ τοὺς δύο σὲ ἓνα σῶμα μὲ τὸν Πατέ-
ρα»⁶⁰. Καὶ οἱ δύο λοιπὸν ἔγιναν ἓνας λαός, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια
τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτῆρα. Γιατὶ λέγει· «Ἔχω καὶ ἄλλα πρόβατα, τὰ
ὅποια δὲν εἶναι ἀπὸ τὴν αὐλὴν αὐτῆ, καὶ πρέπει καὶ ἐκεῖνα νὰ τὰ
ὀδηγήσω καὶ θὰ γίνουν μὲ ποιῆται καὶ ἓνας ποιμένας»⁶¹. Λοι-

οὖν ὅπερ ἂν ἐξ ἑνὸς λέγηται προσώπου, τοῦτο πάντως ἁρμόσειεν ἂν τούτοις τε καὶ κείνοις, διὰ τὸν τῆς ἐνότητος σύνδεσμον τῆς ἐν Χριστῷ διὰ Πνεύματος ὅτι δὲ τὸ Χριστοῦ μυστήριον προαπηγγέλλετο τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ διὰ τε νόμου καὶ 5 προφητῶν, εἶη ἂν οὐκ ἀσυμφανὲς τοῖς τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἐπιστήμοσιν. Ἔφη γάρ που Χριστὸς Ἰουδαίοις προσδι-αλεγόμενος «Εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν».

Προσεδόκων γὰρ αὐτὸν ἀφίξασθαι κατὰ καιροῦς Ἰου-
10 δαῖοι Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, οὐχὶ μόνων ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπάντων τῶν ἐθνῶν. Καὶ γοῦν Συμεὼν ὁ δίκαιος, ὅτε βρέ-φρος ὄντα Χριστὸν ἐν τῷ θείῳ τεθέατο ναῶ, «Νῦν ἀπολύεις», ἔφη, «τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ὅτι εἶ-δον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ
15 πρόσωπόν σου· φῶς εἰς ἀπο κάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ Ἰσραὴλ». Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ Σαμαρείας γύναιον, ὅτε Χριστῷ διελέγετο, διωμολόγηκεν ἑναργῶς Ἔφη γάρ· «Οἶδαμεν ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὃ λεγόμενος Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀπαγγελεῖ ἡμῖν πάντα». Εἴρηται δὲ καὶ δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων
20 προφητῶν τοῖς Ἰουδαίων δήμοις, ἐπαγγελλομένου τοῦ Χρι-στοῦ τὴν ἑαυτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἄφιξιν· «Διὰ τοῦτο ὑπόμεινόν με, λέγει Κύριος, εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς μου εἰς μαρτύριον, διότι τὸ κοῖμά μου εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν». Οὐκοῦν φαῖεν ἂν εἰκότως, ὅτι τὴν τοῦ Σωτῆρος ἄφιξιν ὡς ἔσται κατὰ καιροῦς
25 προσδοκῆσαντες· «ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον», ἀντὶ τοῦ, Προσδοκῶν προσεδόκησα· «καὶ προσέσχεν μοι», τουτέστιν, Ἐπεσκέψατό με. Θεὸς γὰρ ὢν Κύριος, ἐπέφανεν ἡμῖν καὶ ἀνήγαγεν ἡμᾶς ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν καὶ τῆς ἐκεῖσε φθορᾶς, ἧς καὶ ἀπηλλάγμεθα διὰ
30 Χριστοῦ, μεταμορφοῦντος εἰς ἀφθαρσίαν ἐν ἑαυτῷ καὶ πρῶ-

62. Ἰω. 5, 46.

64. Ἰω. 4, 25.

63. Λουκᾶ 2, 21-30.

65. Σοφον. 3, 8.

πὸν αὐτὸ πὸν λέγεται ἀπὸ ἓνα πρόσωπο, αὐτὸ μπορεῖ ὅπως ὅποτε νὰ ἐφαρμοστεῖ καὶ σ' αὐτοὺς καὶ σ' ἐκείνους, λόγῳ τοῦ συνδέσμου τῆς ἐνότητος μὲ τὸν Χριστὸ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. "Ὅτι ὅμως τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ προαναγγελλόταν τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ μὲ τὸν νόμον καὶ μὲ τοὺς προφῆτες, εἶναι ὀλοφάνερο τοὺς γινώσκοντες τῶν ἱερῶν Γραφῶν. Γιατὶ εἶπε ὁ Χριστὸς τοὺς Ἰουδαίους συζητώντας μαζί τους: «Ἐὰν πιστεύετε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύετε καὶ σὲ μένα, γιατί ἐκεῖνος γιὰ μένα ἔγραψε»⁶².

Πράγματι οἱ Ἰουδαῖοι περίμεναν κατὰ καιροὺς ὅτι θὰ ἔρθει Σωτήρας καὶ Λυτρωτής, ὅχι μόνο δικὸν τους, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν. Ἐτσι λοιπὸν ὁ δίκαιος Συμεὼν, ὅταν εἶδε τὸν Χριστὸ ὄντας βρέφος νὰ βρῖσκεται στὸν ἱερὸ ναὸ, εἶπε: «Τώρα ἀπόλυσε, Δέσποτα, τὸν δοῦλο σου εἰρηνικὰ σύμφωνα μὲ τὸν λόγο σου, γιατί εἶδα μὲ τὰ μάτια μου τὴ σωτηρία σου πὸν ἐτοίμασες γιὰ ὅλους τοὺς λαοὺς, ἓνα φῶς πὸν θὰ εἶναι ἀποκάλυψη γιὰ τοὺς ἐθνικούς, καὶ δόξα γιὰ τὸν λαὸ σου τὸν Ἰσραήλ»⁶³. Ἀλλὰ καὶ ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὴν Σαμάρεια συζητώντας μὲ τὸν Χριστὸ ὁμολόγησε ὀλοκάθαρα: «Γνωρίζουμε ὅτι θὰ ἔρθει ὁ Μεσσίας, ὁ λεγόμενος Χριστὸς. Ὅταν ἔρθει ἐκεῖνος, θὰ μᾶς τὰ γνωρίσει ὅλα»⁶⁴. Ἐχει εἰπωθεῖ ὅμως καὶ μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπόσχεται τὴν ἀφιξή του σ' ἐμᾶς: «Γι' αὐτὸ περίμενέ με, λέγει ὁ Κύριος, τὴν ἡμέρα πὸν θὰ ἐξεγερθῶ ἐναντίον τῶν ἐθνῶν, γιὰ νὰ εἶσαι μάρτυρας: γιατί ἡ ἀπόφασή μου εἶναι νὰ γίνει ἡ σύναξη τῶν ἐθνῶν»⁶⁵. Θὰ μπορούσα λοιπὸν εὐλόγα νὰ πῶ, ὅτι περίμεναν τὸν Σωτήρα νὰ ἔρθει στὸν κατάλληλο καιρὸ: «Ἐπιμένοντες, ὑπέμεινα τὸν Κύριον», ἀντὶ τοῦ Περιμένοντος τὸν περίμενα, καὶ «μὲ πρόσεξε», δηλαδή μὲ ἐπισκέφθηκε. Γιατὶ, ἐνῶ εἶναι Θεὸς ὁ Κύριος, φανερώθηκε σὲ μᾶς καὶ μᾶς ἔδγαλε ἀπὸ τὸν λάκκο τῆς ταλαιπωρίας τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου καὶ τὸν ἐκεῖ ἀφανισμό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ ἀπαλλαγθήκαμε διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μεταμορφώνει τὴν ἀνθρώπινη φύση σὲ

τω τὴν ἀνθρώπου φύσιν, καὶ ἀναπλάττοντος εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς, καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος τῶν τοῦ κόσμου περισπασμῶν καὶ τῆς δυσώδους ἁμαρτίας Ἐκ τούτων γὰρ ἀνίκησεν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀρρήτου χειρὸς καὶ τῆς ἀφράστου δυνάμεως τοῦ
5 πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ.

Στίχ 3. «Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτρα τοὺς πόδας μου», κ.τ.λ.

Στερεὸς γὰρ νοῦς τοῖς ἐν Χριστῶ, καθ' ἃ φησιν ὁ Παῦλος· «Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν». Πέτρα δὲ καὶ ἑτέρως νοεῖται Χριστός, τὸ πάντων ἔρεισμα, ὁ ἐκλεκτὸς λίθος, ὁ εἰς
10 τὰ θεμέλια Σιών τεθειμένος παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἐφ' ᾧ πάντες οἰκοδομούμεθα, οἶκος πνευματικὸς καὶ ναὸς ἅγιος εἰς κατοικητήριον Θεοῦ ἐν πνεύματι. Κατεύθυνε δὲ καὶ τὰ διαθήματα ἡμῶν· ἐδιδάχθημεν γὰρ ὀρθὰς ποιεῖσθαι τροχιάς οἱ πάλαι καμπύλας ποιοῦντες καὶ διεστραμμένας
15 ὁδοὺς

Στίχ 3. «Καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου ᾄσμα καινόν».

Ἐν μοίρα καὶ τοῦτο θετέον τῶν παρὰ Χριστοῦ χαρισμάτων. Οὐ γὰρ τοι πᾶσιν ἀδιακρίτως ἔποιτο ἂν τὸ ἐξεῖναι
20 δοξολογεῖν, ἀλλ' οὐδ' ἂν γένοιτό τις δεκτὸς παρὰ Θεῶ τοῦτο δοῦν ἐθέλων, εἰ μὴ τις εἶη τῶν εὐ βιοῦν εἰωθότων· ὅτι «Οὐχ ὠραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ». Καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου ᾄσμα καινόν, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ τοῦ διὰ Μωσέως ἐπὶ καινοῖς γὰρ κατορθώμασιν, καινόν που πάν-
25 τως εἶη ἂν καὶ τὸ ᾄσμα, καὶ οὐ τοῖς ἀρχαίοις ὕμνοις προσεοικός. Καὶ ἀντὶ δὲ τοῦ τοῖς πονηροῖς δαίμοσίν τε καὶ εἰδώλοις προσαγομένου ᾄσματος, τοὺς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀναφωνεῖν ἐδιδάχθημεν ὕμνους.

66. Α' Κορ. 2, 16.

67. Α' Κορ. 10, 4.

ἀφθαρσία μὲ πρῶτο τὸν ἑαυτὸ του, ἀναπλάθοντάς τὴν ὅπως ἦταν στὴν ἀρχή, καὶ ἀπὸ τὴν λάσπη τῶν περισπασμῶν τοῦ κόσμου, καὶ ἀπὸ τὴν δυσώδη ἁμαρτία. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὰ μᾶς ἀνέσυρε μὲ τὸ ἀπερίγραπτο χέρι του καὶ τὴν ἀνέκφραστη δύναμη τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ.

Στίχ. 3. «Καὶ στήριξε τὰ πόδια μου σὲ ἀσάλευτη πέτρα», κ.τ.λ.

Εἶναι δηλαδὴ στερεὸς ὁ νοῦς αὐτῶν ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστό, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος: «Ἐμεῖς ὅμως ἔχουμε νοῦ Χριστοῦ»⁶⁶. Ὅμως ὁ Χριστὸς καὶ ἀλλιῶς θεωρεῖται πέτρα⁶⁷, τὸ στήριγμα ὅλων, ἡ ἐκλεκτὴ πέτρα ποὺ ἔχει τοποθετηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα στὰ θεμέλια τῆς Σιών, πάνω στὸν ὅποιο οἰκοδομοῦμαστε ὅλοι, γινόμενοι οἶκος πνευματικὸς καὶ ναὸς ἅγιος γιὰ τὴν κατοίκηση τοῦ Θεοῦ πνευματικά⁶⁸. Κατηύθυνε ὅμως καὶ τὰ δικὰ μας δῆματα, γιατί διδαχθήκαμε νὰ κάνουμε ἴσιες τὶς πορεῖες, ἔμεῖς ποὺ παλιὰ κάναμε τοὺς δρόμους καμπύλους καὶ μὲ πολλές στροφές.

Στίχ. 3. «Καὶ ἔβαλε στὸ στόμα μου καινούργιο ὕμνο».

Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ τοποθετήσουμε στὴ θέση τῶν χαρισμάτων τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ δὲν μποροῦν ὅλοι ἀδιακρίτως νὰ δοξολογοῦν, ἀλλ' οὔτε καὶ ἂν ἀκόμα κάποιος θέλει νὰ τὸ κάνει αὐτὸ καὶ γίνεῖ δεκτὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ, ἂν αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ συνήθως ζοῦν καλά. Γιατὶ «Δὲν εἶναι ὠραῖος ὁ ὕμνος σὲ στόμα ἁμαρτωλοῦ»⁶⁹. «Καὶ ἔβαλε μέσα στὸ στόμα μου ὕμνο καινούργιο», ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ τοῦ Μωυσῆ. Γιατὶ καλούμαστε σὲ καινούργια κατορθώματα, καὶ πρέπει ὅπως ὅποτε νὰ εἶναι καινούργιος καὶ ὁ ὕμνος καὶ νὰ μὴ μοιάζει τοὺς παλιούς. Καὶ ἀντὶ γιὰ τὸν ὕμνο ποὺ ψάλλεται στοὺς πονηροὺς δαίμονες καὶ στὰ εἴδωλα, διδαχθήκαμε νὰ ψάλλουμε τοὺς ὕμνους τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

68. Ἐφ. 2, 21-22.

69. Σοφ. Σειρ. 15, 9.

Στίχ. 4. «Ὑψονται πολλοὶ καὶ φοβηθήσονται,
καὶ ἐλπιούσιν ἐπὶ Κύριον».

Ἐπίδειγμα, φησὶν, ἑτέροις ἔσομαι τοῦ κατὰ ζῆλον ἐμὸν
παύσασθαι τῶν κακῶν, καὶ τὴν ὁμοίαν ἔχειν πρὸς τὸ κρεῖτ-
στον ἐλπίδα. Ἄει γάρ πως οἱ μήπω πιστεύσαντες, τῶν ἤδη
πεπιστευκότων ἀναδείκνυνται ζηλωταί, καὶ τῆς ἐκείνων
πολιτείας καὶ ἐπιεικειάς κατ' ἴχνος ἰέναι σπουδάζοντες ἀνα-
νήφουσι πρὸς ἀλήθειαν, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας ἴασι φῶς
Εἶτα τί τὸ ἐντεῦθεν; Τὸν θεῖον εἰς νοῦν δέχονται φόβον, πε-
10 ρὶ οὗ εἴρηται· «Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου», καὶ, «Τῷ φό-
βῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ». Οἱ τοίνυν, φησὶ, ζη-
λωταὶ γενόμενοι τῶν πεπιστευκότων, καὶ ἤδη τὸν θεῖον
ᾠδινήσαντες φόβον, οὗτοι καὶ τὰς ἑαυτῶν ἐλπίδας ἰδρῦσαν-
τες ἐπὶ Θεῷ, παρ' αὐτοῦ καὶ μόνου τὰς τῶν ἀγαθῶν ζητοῦσι
15 χορηγίας, καίτοι πάλαι τύχη τινὶ καὶ γενέσει καὶ εἰμαρμένη
τὰς τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἡνίας ἀνάπτοντες. Καὶ ἄλ-
λως δὲ τὸ «ὕψονται», ἀντὶ τοῦ Ἀναβλέψουσιν εἴρηται. Ἐ-
φη γάρ που Θεὸς διὰ φωνῆς Ἡσαΐου περὶ τῶν ἐθνῶν ἐν Ἡ-
σαΐᾳ· «Ἐξω τυφλοὺς ἐν ὁδῷ ἧ οὐκ ἔγνωσαν, καὶ τρίβους ἃς
20 οὐκ ἤδεισαν πατήσαι ποιήσω αὐτούς». Λέγει δὲ καὶ τοῖς
Ἰουδαίοις ὁ Χριστὸς· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς». Ἀλλὰ καὶ ἀνοι-
ξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Πατρὸς Ὑψον-
ται δὴ οὖν, τουτέστιν ἀναβλέψουσιν, καὶ τὰ ἐξῆς.

Στίχ. 5. «Μακάριος ἀνὴρ, οὗ ἔστι τὸ ὄνομα Κυρίου
25 ἐλπίς αὐτοῦ», κ.τ.λ.

Ἡμεῖς ἐσμεν πάντως οἱ τὸν τοιοῦτον λαχόντες μακαρι-
σιμόν· ὠνομάσαμεθα γὰρ Χριστιανοί· καὶ τοῦτό ἐστιν τὸ κα-
λὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμᾶς. Εἰ δὲ δὴ τις βούλοιτο
πρὸς τοῖς εἰρημένοις, ματαιότητάς τε καὶ μανίας ψευδεῖς εἶ-

70. Παροιμ. 1, 7. Ψαλμ. 110, 10.

71. Παροιμ. 16, 6.

Στίχ. 4. «Θὰ δοῦν πολλοὶ τί ἔκανε ὁ Θεὸς καὶ θὰ φοβηθοῦν καὶ θὰ ἐλπίσουν στὸν Κύριον».

Θὰ γίνω, λέγει, ὑπόδειγμα στοὺς ἄλλους τοῦ ζήλου μου, ὥστε νὰ σταματήσουν τὰ κακὰ, καὶ νὰ ἔχουν τὴν ἴδια ἐλπίδα πρὸς τὸ καλύτερο. Γιατὶ πάντοτε ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πίστεψαν ποτέ, ἀναδεικνύονται ζηλωτὲς αὐτῶν ποὺ ἤδη ἔχουν πιστέψει, καὶ ἐπιδιώκοντας νὰ βαδίσουν στὰ ἴχνη τῆς πολιτείας καὶ τῆς καλωσύνης ἐκείνων, ἀνανήφουν πρὸς τὴν ἀλήθεια, καὶ ἔρχονται στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Καὶ ἔπειτα τί θγαίνει ἀπὸ αὐτό; Δέχονται στὸν νοῦ τους τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει λεχθεῖ· «Ἀρχὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος Κυρίου»⁷⁰, καὶ, «Μὲ τὸν φόβο τοῦ Κυρίου ἀπομακρύνεται ὁ καθένας ἀπὸ τὸ κακό»⁷¹. Ὅσοι λοιπὸν ἔγιναν, λέγει, ζηλωτὲς αὐτῶν ποὺ ἔχουν πιστέψει καὶ ἔχουν μέσα τους ἤδη τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, αὐτοί, ἔχοντας στηρίξει καὶ τὶς ἐλπίδες τους στὸν Θεό, ἀπὸ αὐτὸν καὶ μόνο ζητοῦν τὶς δωρεὲς τῶν ἀγαθῶν, ἃν καὶ παλιὰ ἀνάθεταν σὲ κάποια τύχη καὶ μοῖρα καὶ εἴμαρμένη τὰ ἡνία τῶν προβλημάτων μας. Ἀλλὰ καὶ ἀλλιῶς τό, «ὄψονται», λέγεται ἀντὶ τοῦ, «Θὰ ξαναδοῦν». Γιατὶ λέγει κάπου ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰσαΐα γιὰ τὰ ἔθνη· «Θὰ ὀδηγήσω τυφλοὺς σὲ δρόμους ποὺ δὲν γνώρισαν καὶ θὰ τοὺς κάνω νὰ περπατήσουν σὲ μονοπάτια ποὺ δὲν ἔμαθαν»⁷². Ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει στοὺς Ἰουδαίους· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς»⁷³. Ἀλλὰ στάλθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ γιὰ νὰ ἀνοίξει τὰ μάτια τῶν τυφλῶν⁷⁴. Θὰ δοῦν λοιπὸν, δηλαδή θὰ ξαναβροῦν τὸ φῶς τους, καὶ τὰ ἐξῆς.

Στίχ. 5. «Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει ἐλπίδα του τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου», κ.τ.λ.

Ἐμεῖς εἴμαστε ὅπωςδήποτε ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ἔλαχε ὁ μακαρισμὸς αὐτός· γιὰ τὸ ἔχουμε ὀνομασθεῖ Χριστιανοί, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ καλὸ ὄνομα ποὺ δόθηκε σὲ μᾶς. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἤθελε ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθεῖ νὰ πεῖ ὅτι ἡ ἐλληνικὴ λατρεία

72. Ἰσ. 42, 16.

73. Ἰω. 8, 12

74. Λουκᾶ 4, 18.

ναι λέγειν τὴν Ἑλληνικὴν λατρείαν καὶ τὰ δοκοῦντα αὐτοῖς εἶναι τίμια, φημί δὴ μαντικὴν πᾶσαν, ἢ καὶ πάσας τὰς ἑτεροδιδασκαλίας, οὐκ ἂν ἀμάροτοι τοῦ πρόποντος. Γέγραπται γοῦν περὶ τινῶν, ὅτι «Μανίαν ἐν οἴκῳ Κυρίου κατέπη-
5 ξαν», μανίαν δὲ τὴν μαντείαν φησίν. Τετολμήκασι γάρ, φησί, τινὲς τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλεῖν, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου, καὶ πλεῖστοι γεγόνασι ψευδο-
προφήται παρ' αὐτοῖς Ἄλλ' ἦν ἴσως φορητόν, εἰ ἐν τοῖς
τῶν εἰδώλων τεμένεσι τετόλμητό τι τοιοῦτον, ἐπειδὴ δὲ ἐν
10 αὐτῷ τῷ οἴκῳ Κυρίου γέγονε, πῶς οὐ παγχάλεπον εἶη ἄν;

Στίχ. 6. «Πολλὰ ἐποίησας σύ, Κύριε ὁ Θεός μου,
τὰ θαυμάσιά σου», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Καθ' ἑτέραν δὲ διάνοιαν νοήσεις καὶ οὕτως Ἄ πέπραχας, φησίν, ἐν τῷ τῆς οἰκονο-
15 μίας καιρῷ, πολλά ἐστὶ καὶ θαυμάσια ταῦτα καὶ τοῖς ἑτέροις ἀπήγγειλα, ἢ δὲ ἀπαγγελία ὄλην διέδραμε τὴν ὑπ' οὐρανόν. Εὐφημοῦσι διὰ τούτων τὸν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἀληθὲς ὃν ἀποφαίνουσιν οἱ διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστόν σεσωσμένοι, ὡς ἔλαβον ἄσμα καινόν, ὕμνον
20 τε τὸν πρόποντα αὐτῷ. Ἴδου γάρ, ἴδου πολλὰ πεποιῆσθαι παρ' αὐτοῦ φησι τὰ θαυμάσια, καὶ ἀριθμοῦ κρείττονα γενέσθαι τερατουργήματα, καὶ τὰ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ προμηθείας οἰκονομούμενα, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὰ ἐπὶ Ἰησοῦ, τὰ ἐπὶ τοῦ Σαμουήλ, καὶ τὰ τούτων πρεσβύτερα, τὰ κα-
25 τὰ τὸν Ἀβραάμ καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ πατριάρχας, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον διεξέρχωμαι· ἀλλὰ τὸ νῦν γεγενημένον τούτων ἀπάντων θαυμασιώτερον. Οὐ γάρ ἐνός ἀνδρός, οὐδὲ ἐνός ἔθνους, ἀλλὰ τῶν ἔθνῶν ἀπάντων ἐπραγματεύσω τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν νομικὴν λατρείαν καταπαύσας, τῇ Ἰουδαί-

75. Ὡσηέ 9, 8.

76. Ἰερ. 23, 16. Ἰεζ. 13, 3.

εἶναι ἀνοησίες καὶ παραφροσύνες, καθὼς καὶ αὐτὰ πού νομίζουν τίμα, ἐννοῶ ὅλη τὴ μαντική ἢ καὶ ὅλες τὶς διαφορετικὲς διδασκαλίαι, δὲν θὰ σφάλει ἀπὸ τὸ πρέπον. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ κάποιους, «Ἐγκατέστησαν στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου παραφροσύνη»⁷⁵, καὶ μανία ἐννοεῖ τὴ μαντεία. Γιατὶ λέγει, ὅτι τόλμησαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῖτες νὰ λένε αὐτὰ πού ὑπάρχουν μέσα στὴν καρδιά τους, καὶ ὄχι αὐτὰ πού βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου⁷⁶, καὶ ἐμφανίσθηκαν πολλοὶ ψευδοπροφήτες σ' αὐτούς. Ἄλλὰ θὰ ἦταν ἴσως ὑποφερό, ἐὰν κάτι τέτοιο εἶχε ἀποτολμηθεῖ μέσα στοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων, ἐπειδὴ ὅμως ἐγίνε αὐτὸ μέσα στὸν ἴδιο τὸν οἶκο τοῦ Κυρίου, πῶς μπορεῖ νὰ μὴ εἶναι τὸ πλέον φοβερό;

Στίχ. 5. «Εἶναι πολλὰ τὰ ὅσα θαυμαστὰ ἔργα ἔκενες, Κύριε, Θεὲ μου», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Μὲ ἄλλη ἐννοια νὰ τὰ νοήσεις αὐτὰ καὶ ὡς ἑξῆς· Αὐτὰ πού ἔχεις κάνει, λέγει, κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ μυστηρίου τῆς οἰκονομίας σου εἶναι πολλὰ καὶ θαυμάσια· αὐτὰ τὰ ἔκανα γνωστὰ καὶ στοὺς ἄλλους, καὶ ἡ ἀναγγελία διαδόθηκε σ' ὅλη τὴ γῆ. Ἐξαιτίας αὐτῶν ἐπαινοῦν τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστὸ καὶ διακηρύττουν κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ πού ἀποκαλύπτουν αὐτοὶ πού ἔχουν σωθεῖ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό, ὅτι ἔλαβαν ἄσμα καινούργιο καὶ ὕμνο τέτοιο πού ταιριάζει σ' αὐτόν. Γιατὶ νὰ, λένε, ἔχουν γίνει πραγματικὰ πολλὰ θαυμαστὰ ἀπὸ αὐτόν, καὶ εἶναι ἀναρίθμητα τὰ καταπληκτικὰ ἔργα πού ἔγιναν καὶ αὐτὰ πού ἔχουν γίνει μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς δικῆς του δυνάμεως, αὐτὰ πού ἔγιναν στὴν Αἴγυπτο, στὴν ἔρημο, αὐτὰ πού ἔγιναν στίς ἡμέρες τοῦ Ἰησοῦ (τοῦ Ναυῆ) καὶ τοῦ Σαμουὴλ, καὶ τὰ πιὸ παλιὰ ἀπὸ αὐτά, ὅσα ἔγιναν ἐπὶ Ἀβραὰμ καὶ τοὺς μετὰ ἀπὸ αὐτὸν πατριάρχες, γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τὸ καθένα χωριστά, ἀλλὰ αὐτὸ πού ἐγίνε τώρα εἶναι πιὸ ἀξιοθαύμαστο ἀπὸ ὅλα. Γιατὶ δὲν φρόντισες γιὰ ἓνα ἄνδρα, οὔτε γιὰ ἓνα ἔθνος, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων τῶν ἐθνῶν, καὶ καταργώντας τὴ νομικὴ λατρεία πού γινόταν μὲ τὴν ἀδυναμία τῶν Ἰουδαίων, ἔδωσες τὴν

ων ἀσθενεῖα συμβαίνουσαν, τὴν καινὴν ἔδωκας χάριν, τὴν λογικὴν λατρείαν νομοθετοῦσαν, δι' ἧς οἱ τυφλοὶ τὴν καρδίαν τὸ θεῖον καὶ νοητὸν εἰσεδέξαντο φῶς, ὀρθοποδεῖν ἔμαθον οἱ πάλαι χωλεύοντες, καὶ τρανὴ γέγονε γλῶσσα μογισλάλων, ὧτα κωφῶν ἤκουσαν, κατηργήθη θάνατος, ἐξήρηται δὲ καὶ ἡ πάντων ἁμαρτία, ἀνέλαμψεν ἀφθαρσίας ἡ χάρις· καὶ ταῦτα πάντα διώρθωται διὰ Χριστοῦ. Τοιγάρτοι φασὶν ὅτι πλεῖστα πεποίηκεν τὰ θαυμάσια.

Τοῖς γε μὴν αὐτοῦ διαλογισμοῖς οὐκ ἔστι τις ὁμοιωθή-
10 σεται. Τίνες δὲ ἄρα γεγόνασιν οἱ τοῦ Θεοῦ διαλογισμοί, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν εὐτεχνές; Θεὸς ὢν φύσει, γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ μεμένηκεν ὅπερ ἦν. Καὶ ποία τις ἦν τοῦ γενέσθαι καθ' ἡμᾶς ἡ πρόφασις, σαφηνιεῖ λέγων ὁ τῶν αὐτοῦ μυστηρίων ἱερουργός· «Ἐπειδὴ τὰ παιδιά κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ
15 σαρκός, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχευ τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας». Ταῦτα, φησὶν, ἀπήγγειλα καὶ ἐλάλησα μαρτυρῶν, ὅτι παν-
20 τὸς εἰσιν ἐπέκεινα λόγου. Ταῦτα πεπραχότας εὐρίσκομεν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς. Καὶ γοῦν ὁ πάνσοφος Ἰωάννης πρὸς οἷς ἔφη τερατουργήμασι προσεπενεγκῶν εὐρίσκεται· «Ἔστι δὲ καὶ ἕτερα πολλά, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἃ οὐκ ἔστιν γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ·
25 καὶ μὴν ὅτι ἅτινα ἐὰν γράφηται, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι χωρήσειν τὸν κόσμον τὰ γραφόμενα βιβλία». Ἐπειδὴ ἐκ μέρους γινώσκουμεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· καὶ οὔτε τὰ εἰς Χριστὸν δόγματα, οὔτε τὰ θαύματα χωροῦμεν διηγῆσασθαι· ἀλλὰ κἂν πολλὰ ὧσι τὰ λαληθέντα, πλεῖον τὸ περι-
30 τεῦον καὶ μὴ λαληθὲν εὐρίσκεται. Ὑπὲρ ἀριθμὸν γὰρ τὰ

77. Ἐβρ. 2, 14-15.

78. Ἰω. 21, 25.

καινούργια χάρη, ἡ ὁποία νομοθέτησε τὴ λογικὴ λατρεία, μὲ τὴν ὁποία οἱ τυφλοὶ στὴν καρδιὰ δέχθηκαν τὸ θεῖο καὶ νοητὸ φῶς, ἔμαθαν νὰ βαδίζουν ὀρθὰ ἐκεῖνοι ποὺ παλιὰ χῶλαιναν, ἡ γλῶσσα τῶν βραδύγλωσσων ἤχησε λαμπρῆ, τὰ αὐτιά τῶν κωφῶν ἄκουσαν, ὁ θάνατος καταργήθηκε, ἔξαλείφθηκε καὶ ἡ ἁμαρτία ὅλων, ἔλαμψε καὶ πάλι ἡ χάρη τῆς ἀθανασίας, καὶ ὅλα αὐτὰ ἔχουν διορθωθεῖ μέσω τοῦ Χριστοῦ." Ἄρα λοιπὸν λένε ὅτι εἶναι πάρα πολλὰ τὰ θαυμαστὰ ποὺ ἔκανε .

Καὶ βέβαια δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἑξομωθεῖ μὲ τὶς δικές του σκέψεις. Ποιὲς δηλαδὴ ἦταν οἱ σκέψεις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐπινοηκότητά του γιὰ μᾶς; Ἐνῶ ἦταν Θεὸς κατὰ φύση, ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἔμεινε αὐτὸ ποὺ ἦταν. Καὶ ποιά ἦταν ἡ δικαιολογία του νὰ γίνεῖ σὰν ἐμᾶς, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας ὁ ἱερουργὸς τῶν μυστηρίων του· «Ἐπειδὴ τὰ παιδιά ἔχουν αἷμα καὶ σάρκα, γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς κατὰ παρόμοιο τρόπο ἔγινε μέτοχος τῶν ἰδίων, ὥστε μὲ τὸ θάνατό του νὰ καταργήσῃ ἐκεῖνον ποὺ εἶχε τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, δηλαδὴ τὸν διάβολο, καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου ἦταν ὑποδουλωμένοι σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ»⁷⁷. Αὐτὰ, λέγει, τὰ ἐξήγγειλα καὶ τὰ διαλάλησα, ὅτι εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε λόγο. Αὐτὰ βρίσκουμε νὰ τὰ ἔχουν ἐφαρμόσει οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελιστές. Πράγματι ὁ πάνσοφος Ἰωάννης μαζί μὲ ὅσα καταπληκτικὰ ἔργα ποὺ ἀναφέρει, βλέπουμε ὅτι προσθέτει· «ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολλὰ ποὺ ἔκανε ὁ Ἰησοῦς, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίο αὐτό. Καὶ βέβαια ἂν γραφόταν ὅλα, νομίζω πὼς οὔτε ὀλόκληρος ὁ κόσμος θὰ χωροῦσε τὰ βιβλία ποὺ θὰ γράφονταν»⁷⁸. «Ἐπειδὴ γνωρίζουμε ἓνα μόνο μέρος, καὶ ἓνα μέρος προφητεύουμε»⁷⁹. Καὶ οὔτε τὶς διδασκαλίες τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τὰ θαύματά του μποροῦμε νὰ διηγηθοῦμε, ἀλλὰ, ἂν καὶ αὐτὰ ποὺ εἰπώθηκαν εἶναι πολλὰ, βρίσκεται νὰ εἶναι περισσότερα αὐτὰ ποὺ περισσεύουν καὶ δὲν εἰπώθηκαν. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στὸν Χριστὸ εἶναι ἀναρίθμητα, ἡ ἔπειδὴ δὲν μποροῦν ἀπὸ τὴ φύση τους νὰ ἀπα-

79. Α' Κορ. 13,9.

του Χριστου, ἤτοι ὡς μὴ ὄντα τῇ φύσει ἀριθμητὰ, ἢ ὡς ὑπερβαίνοντα διὰ τὸ πλῆθος τὴν φύσιν τοῦ ἀριθμοῦ

Στίχ. 7. «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρίσω μοι».

5 Προφητικῇ χάριτι στεφανούμενος ὁ τὸν προκείμενον συνθεὶς ψαλμὸν ὡς ἐξ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἑαυτοῦ λόγους ἀνίησιν ἀγαθούς, οἵπερ ἂν εἶεν οὐκ ἀνάρμοστοι τῷ προσώπῳ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑποδεδυκότε, σαρκωθέντι τε καὶ ἐνανθρω-
10 πήσαντι καὶ τὴν τοῦ δούλου λαβόντι μορφήν. Ἐπειδὴ γάρ, φησὶν, ὦ Πάτερ, τὰς κατὰ νόμον θυσίας οὐκ ἠθέλησας, ἀνάμνησιν μόνον ἐχούσας ἁμαρτιῶν καὶ ἔλεγχον, οὐ μὴν καὶ ἄφεςιν, ἤκω σῶμα λαβὼν ὅπερ μοι αὐτὸς κατηρίσω. Πνεῦμα γὰρ ἅγιον καὶ Ὑψίστου δύναμις ἐπεσκίασε τῇ ἀγία
15 Παρθένῳ. Ἦκω δέ, ἵνα τὸ σὸν ποιήσω θέλημα· ὅπερ ἐστὶ τό, ἐμαυτὸν προσενεγκεῖν ὡςπερ ἄμωμον ἱερεῖον, ἵνα στήσω τὰ ἐν νόμῳ περιελεῖν ἁμαρτίας οὐ δυνάμενα. Τούτῳ φαμὲν εἰκέναι τὸ δι' αὐτοῦ Χριστοῦ σαφῶς εἰρημένον, ὅτι «Καταβέθηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχὶ ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τὸ ἐμόν,
20 ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με». Παρέσχεν οὖν ἀφορμὴν τοῦ ὄλον ψαλμὸν εἰρηῆσθαι ὑπ' αὐτοῦ, τηροῦντα τὸ αὐτὸ πρόσωπον μέχρι τέλους τοῦ λέγοντος Παρελθόντος τοίνυν τοῦ καιροῦ τῆς σκιάς, καθ' ὃν θυσία καὶ προσφορὰ προσήγετο, οὐκέτι τὴν διὰ τούτων λατρείαν βουληθεὶς ὁ Θεός, κα-
25 τηρίσατο ἐκ τῆς Παρθένου σῶμα τῷ Υἱῷ, ὡς μηκέτι εὐδοκεῖν ὀλοκαυτώματα· καὶ περὶ ἁμαρτίας εἰπόντος τοῦ Σωτήρος τῷ Πατρί· «Ἴδου ἤκω κατὰ τὸ θέλημά σου», καθ' ὃ θέλημα ἦρεν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, αὐτὸς τυθεὶς καὶ προσενεχθεὶς ὑπὲρ τῆς πάντων ἁμαρτίας, ἵνα, ἀφέσεως γενομέ-
30 νης, μηκέτι χρειᾶ ἦ τῆς περὶ ἁμαρτιῶν θυσίας.

ριθμηθῶν, ἢ γιὰ τὸ λόγῳ τοῦ πλήθους τους ὑπερβαίνουν τὴ δυνατότητα τοῦ ἀριθμοῦ.

Στίχ. 7. «Θυσία καὶ προσφορὰ δὲν θέλησες, μου ἔδωσες ὅμως σῶμα τέλει».

Προικισμένος μὲ προφητικὴ χάρις ὁ συνθέτης τοῦ ψαλμοῦ αὐτοῦ, ἀναβλύζει ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ θησαυρὸ τῆς καρδιᾶς του λόγους ἀγαθούς, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι ἀπαίριαστοι στὸ πρόσωπο τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος ἔχει ὑποδυθεῖ τὴν ὁμοιότητα μὲ μᾶς, πού ἔλαβε σάρκα καὶ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ πῆρε τὴ μορφή δούλου⁸⁰. Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, Πατέρα, δὲν θέλεις τὶς θυσίες τοῦ νόμου, οἱ ὅποιες μόνο ἀνάμνηση καὶ ἔλεγχος τῶν ἁμαρτιῶν ἔχουν, ὄχι ὅμως καὶ συγχώρηση⁸¹, ἦρθα ἔχοντας λάβει σῶμα πού ἐστὶν ἐν ἐμοὶ ἐτοίμασες. Γιὰ τὸ Πνεῦμα ἅγιο καὶ δύναμη τοῦ Ὑψίστου ἐπισκίασε τὴν ἁγία Παρθένο. Καὶ ἔχω ἔρθει γιὰ νὰ κάνω τὸ θέλημά σου, πού εἶναι νὰ προσφέρω τὸν ἑαυτό μου ἄμεμπτο σφάγιο, γιὰ νὰ σταματήσω τὰ τοῦ νόμου πού δὲν μπορούν νὰ ἐξαλείψουν τὶς ἁμαρτίες. Μὲ αὐτὸ μοιάζει, λέμε, ἐκεῖνο πού εἰπώθηκε καθαρὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ μὲ σαφήνεια: «Κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ὄχι γιὰ νὰ κάνω τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου πού μὲ ἔστειλε»⁸². Ἐδωσε λοιπὸν ἀφορμὴν, ὥστε νὰ ἀποδοθεῖ ὁλόκληρος ὁ ψαλμὸς σ' αὐτόν, διατηρώντας τὸ ἴδιο πρόσωπο μέχρι τὸ τέλος αὐτοῦ πού ὁμιλεῖ. Ἀφοῦ λοιπὸν πέρασε ὁ καιρὸς τῆς σκιαῆς, κατὰ τὸν ὅποιο προσφερόταν θυσία καὶ προσφορὰ, χωρὶς ὁ Θεὸς νὰ θέλει πιά τὴ λατρεία μὲ αὐτά, διέπλασε ἀπὸ τὴν Παρθένο σῶμα γιὰ τὸν Υἱό, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε πιά τὰ ὀλοκαυτώματα. Καὶ γιὰ τὴν ἁμαρτία εἶπε ὁ Σωτήρας στὸν Πατέρα. «Νά, ἦρθα σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά σου»⁸³, μὲ τὸ ὅποιο θέλημα σήκωσε τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, θυσιαζόμενος αὐτὸς καὶ προσφερόμενος γιὰ τὴν ἁμαρτία ὅλων, μὲ σκοπὸ, ἀφοῦ δόθηκε συγχώρηση, νὰ μὴ ὑπάρχει ἀνάγκη τῆς θυσίας γιὰ τὶς ἁμαρτίες.

82. Ἰω. 6, 38.

83. Ἐβρ. 10, 7. Ψαλμ. 39, 8-9.

Στίχ. 8. «Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται
περὶ ἐμοῦ».

Κεφαλίδα ἔφη τὴν οἶονεὶ περιοχὴν τῶν οὐσῶν ἐννοιῶν ἐν αὐτῇ· αὐταὶ δὲ εἰσὶν αἱ περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος 5 Χριστοῦ. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ κεφαλίδα βιβλίου τὴν οἶονεὶ σύμπασαν περιοχὴν τῆς ἑαυτοῦ προφητείας ὀνομάσας εὐρίσκεται. Τὸ δέ, «Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ», οὕτω νοητέον· Βιβλίον μὲν πενταμερῆς ὅλον ἐστὶ τὸ Μωσέως σοφώτατον σύγγραμμα, κε- 10 φαλή δὲ ὡσπερ καὶ ἀρχὴ τοῦ βιβλίου παντὸς ἢ ἐπίκλην Γένεσις, ἐν ἧ τὰ κατὰ τὸν Ἰσαὰκ γέγραπται εἰς Χριστὸν ὀρθῶς ἀναφερόμενα. Ὅτι δὲ πάλιν ἡ κεφαλὴ τὴν ἀρχὴν παραταῖς θείαις σημαίνει Γραφαῖς, πληροφορηθήσῃ καλῶς ἐκεῖνο συνεῖς ὅπερ ὁ Παῦλός φησιν, ὅτι «Παντὸς ἀνδρὸς ἢ κε- 15 φαλή ὁ Χριστός ἐστι, κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ὁ Θεός». Ἀρχὴ μὲν γὰρ τοῦ ἀνδρὸς ὁ Χριστός, ὡς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών. Ἀρχὴ δὲ πάλιν τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη· Χριστοῦ δὲ ἀρχὴ ὁ Θεός, ἐπεὶπερ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ 20 Υἱός, καὶ ἀρχὴν ἀναρχον ἔχει τὸν γεννήσαντα μετὰ καὶ τοῦ συνυπάρχειν αἰδίως αὐτῷ. Τούτους τοὺς στίχους καὶ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος εἰρησθαί φησιν. Εἰπὼν γὰρ ὅτι τὸ αἷμα τῶν ζώων ἀφελεῖν ἁμαρτίας οὐκ ἠδύνατο, ἐπάγει· «Διὸ εἰσερχόμενος 25 ὁ Χριστός εἰς τὸν κόσμον, λέγει πρὸς τὸν Πατέρα, ὅτι Οὐδένα τρόπον προσφορᾶς ἤρετίσω τῆς κατὰ νόμον, οὐ περὶ σωτηρίας, οὐ περὶ ἁμαρτίας, ἐμοὶ δὲ σῶμα κατηρτίσω· καὶ ἀφῆγμαι, φησίν, ἤγουν, ἔφην, ἤκω, ἵνα τὸ σὸν ποιήσω θέλημα». Εἶτα προστίθῃσιν· «Ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δευτε- 30 ρον στήσῃ»· τουτέστιν ἐκβάλλει τὰς θυσίας, ἵνα κυρώσῃ τὴν

Στίχ. 8. «Στὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ βιβλίου
ἔχει γραφεῖ γιὰ μένα».

Ἐπικεφαλίδα ὀνομάζει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ σύνολο τῶν ἐννοιῶν ποὺ περιέχονται σ' αὐτήν, καὶ αὐτὲς ἀναφέρονται σὲ ὅλα ὅσα ἀναφέρονται στὸν Σωτῆρα τῶν ὄλων μας Χριστό. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ ἐπικεφαλίδα τοῦ βιβλίου βλέπουμε ὅτι ὀνομάζει κατὰ κάποιον τρόπο ὅλο τὸ περιεχόμενο τῆς προφητείας του⁸⁴. Τὸ «Στὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ βιβλίου ἔχει γραφεῖ γιὰ μένα», πρέπει νὰ τὸ νοήσουμε ὡς ἐξῆς: Βιβλίο βέβαια πενταμερὲς εἶναι ὀλόκληρο τὸ σοφώτατο σύγγραμμα τοῦ Μωυσῆ, καὶ σὰν κεφαλὴ καὶ ἀρχὴ ὀλόκληρου τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ ἀποκαλούμενη Γένεση, στὴν ὁποία εἶναι γραμμένα ὅλα τὰ σχετικά μὲ τὸν Ἰσαάκ, ποὺ ἀναφέρονται σωστὰ στὸν Χριστό. Ὅτι ὅμως ἡ κεφαλὴ σημαίνει ἐπίσης στίς θεῖες Γραφές τὴν ἀρχή, θὰ τὸ πληροφορηθεῖς καλὰ κατανοώντας αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Παῦλος: «Κάθε ἀνδρὸς κεφαλὴ εἶναι ὁ Χριστός, κεφαλὴ τῆς γυναίκας εἶναι ὁ ἄνδρας, καὶ κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεός»⁸⁵. Πράγματι βέβαια ἀρχὴ τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ὁ Χριστός, ἐπειδὴ τὸν ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία. Ἀρχὴ πάλι τῆς γυναίκας εἶναι ὁ ἄνδρας, ἐπειδὴ ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς. Τέλος ἀρχὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὸν κατὰ φύσιν προέρχεται ὁ Υἱός, καὶ ἀρχὴ ἀναρχῆ ἔχει ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε, μαζὶ μὲ τὸ ὅτι καὶ συνυπάρχει αἰῶνα μὲ αὐτόν. Αὐτοὶ οἱ στίχοι καὶ ὁ Παῦλος λέγει στὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ ὅτι ἔχουν λεχθεῖ ἀποβλέποντας στὸ πρόσωπο τοῦ Σωτῆρα. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε ὅτι τὸ αἷμα τῶν ζώων δὲν μποροῦσε νὰ ἀφαιρέσει ἁμαρτίες, πρόσθεσε: «Γι' αὐτὸ μπαίνοντας ὁ Χριστὸς στὸν κόσμον, λέγει στὸν Πατέρα: Δὲν ἐπιθύμησες κανένα τρόπο προσφορᾶς σύμφωνα μὲ τὸν νόμον, οὔτε γιὰ τὴ σωτηρία, οὔτε γιὰ τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ μοῦ ἐτοίμασες σῶμα: καὶ ἦρθα», λέγει, δηλαδή, εἶπα, «ἔρχομαι, γιὰ νὰ κάνω τὸ θέλημά σου»⁸⁶. Καὶ ἔπειτα προσθέτει: «Ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, γιὰ νὰ στερεώσῃ τὸ δεύτερον»⁸⁷, δηλαδή καταργεῖ τὶς θυσίες, γιὰ νὰ ἐπικυρώσῃ

ὑπ' αὐτοῦ προσενεχθεῖσαν θυσίαν· ἀναβαίνει γὰρ εἰς ὁσμήν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ διὰ τοῦ ἰδίου σώματος.

Στίχ. 9. «Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς καρδίας μου».

Ἔχων δὲ τὸ σὸν θέλημα κεκρυμμένον ἐν ἔμαντῷ (τοῦτο 5 γὰρ, οἶμαι, δηλοῖ τό, «Ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου», τοῖς γνησίοις αὐτὸ ἐναργὲς καταστήσω. Εἰδέναι γὰρ ἡμᾶς ἀναγκαῖον, ὅτι τὰ τῶν μαθημάτων ἐξηρημένα τοῖς ἐξειλεγμένοις προσελάλει Χριστός, καὶ οὐχ ἅπασιν ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως προσδιελέγετο. Καὶ γοῦν τοῖς μὲν Ἰουδαίοις ἐν παρα- 10 βολαῖς ἐλάλει, τοῖς γε μὴν ἁγίοις ἀποστόλοις, ἅτε δὴ καὶ ἀκραιφνῆ τὴν διάνοιαν ἔχουσι καὶ τελεωτάτων μαθημάτων δεκτικὴν. «Ἔμῖν δέδοται», φησί, «γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται». Καλὸν δὲ ἡμᾶς τὴν κοιλίαν καθαίρειν ὅτι μάλιστα καὶ ποιεῖν λεπτοτέραν, ὥστε 15 τὸν νόμον Κυρίου ἐν μέσῳ δέχεσθαι. Ψυχῆς δὲ κοιλία, τὸ δοχεῖον τῶν πνευματικῶν τροφῶν, εἶπουν τὸ διανοητικόν.

Στίχ. 10. «Εὐαγγελισάμην δικαιοσύνην ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλη».

Μεγάλη ἐκκλησία ἢ ἐκ μεγάλων καὶ τελείων συμπλη- 20 ρουμένη, ἐν ἧ εὐηγγελίζετο δικαιοσύνην τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ· ἔγνω δὲ αὐτὸς ταύτην ὡς ἀποδεξάμενός τε καὶ οἰκειούμενος ὡς ἀδιαστάτως. Ὅτι δὲ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἢ δύνამις κατεβρόντησε τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ πεπλήρωκε τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, τουτέστι τὴν δι' αὐτοῦ 25 συστάσαν καὶ συναγηγερμένην πληθὺν τῶν ἐπεγνωκότων τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, δῆλον ἂν εἶη δήπουθεν· οὐ γὰρ κεκάλυκεν ἑαυτοῦ τὰ χεῖλη· λαλεῖ γὰρ εἰς δεῦρο διὰ τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν κατὰ καιροὺς διδασκάλων. Τούτους καὶ Χριστοῦ χεῖλη καλεῖν, τῶν ἀπεικικότων οὐδέν. 30 Γράφει γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ

τῆ θυσία πού προσφέρθηκε ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ἀνεβαίνει ὡς ὁσμὴ εὐωδίας στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μὲ τὸ ἴδιο του τὸ σῶμα.

Στίχ. 9. «Ἔχω τὸν νόμο σου μέσα στὴν καρδιά μου».

Ἔχοντας λοιπὸν τὸ θέλημά σου κρυμμένο μέσα μου (γιατὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει τό, «Μέσα στὴν κοιλιά μου), θὰ τὸ καταστήσω ὀλοκάθαρα γνωστὸ στοὺς γνήσιους. Γιατὶ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γνωρίζουμε, ὅτι τὰ ἀνώτερα μαθήματα ὁ Χριστὸς τὰ ἔλεγε στοὺς ἐκλεκτοὺς, καὶ δὲν μιλοῦσε σὲ ὅλους ἔτσι ἀπλᾶ καὶ ἀδιάκριτα. Καὶ πράγματι στοὺς Ἰουδαίους μιλοῦσε μὲ παραβολές, ἐνῶ στοὺς ἀγίους ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι καὶ τὸν νοῦ εἶχαν καθαρὸ καὶ ἐπιδεκτικὸ μαθημάτων πολὺ ὑψηλῶν νοημάτων, λέγει: «Σὲ σᾶς δόθηκε τὸ προνόμιο νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας, ἐνῶ σ' ἐκείνους δὲν δόθηκε»⁸⁸. Εἶναι καλὸ λοιπὸν νὰ καθαρίζετε τὴν κοιλιά, ἣ ὅποια ἔτσι γίνεται πολὺ πιὸ λεπτότερη, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ δέχεται μέσα της τὸν νόμο τοῦ Κυρίου. Κοιλιά δέβαια τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ δοχεῖο τῶν πνευματικῶν τροφῶν, δηλαδή τὸ διανοητικὸ.

Στίχ. 10. «Διακήρυξα τὴ δικαιοσύνη
σὲ μεγάλη ἐκκλησία (σὺναξη)».

Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ εἶναι ἐκείνη πού γίνεται ἀπὸ μεγάλους καὶ τέλειους, στὴν ὅποια κήρυττε τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τῆς δικαιοσύνης μέσω τῆς πίστεως στὸν Ἰησοῦ, καὶ τὴ γνωρίζει αὐτὸς αὐτήν, γιατί τὴν ἔχει ἀποδεχθεῖ καὶ τὴν ἔκανε χωρὶς παύση δική του. Ὅτι ὅμως ἡ δύναμη τῶν κηρυγμάτων τοῦ Εὐαγγελίου διακηρύχθηκε περίλαμπρα σ' ὅλη τὴ γῆ καὶ γέμισε τὴ μεγάλη Ἐκκλησία, δηλαδή αὐτήν πού ἰδρύθηκε ἀπὸ αὐτόν καὶ τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος ἐκείνων πού ἀναγνώρισαν τὴν παρουσία του, εἶναι ἀσφαλῶς ὀλοφάνερο, ἀφοῦ δὲν ἐμπόδισε τὰ χεῖλη του. Γιατὶ ὁμιλεῖ μέχρι τώρα μέσω τῶν ἀγίων εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν κατὰ καιροὺς διδασκάλων. Αὐτοὺς τὸ νὰ τοὺς ὀνομάζουμε καὶ χεῖλη τοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι καθόλου ἀνάρμοστο. Γράφει λοιπὸν

ἐν ἔμοι λαλοῦντος Χριστοῦ». Ἐγνωκέναι δέ φησι τὸν Πατέρα τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, τὴν κε κρυμμένην, τὴν ὑπὲρ νόμον καὶ σκιάν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν εὐαγγελικὴν, ἣν καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς τῆς διὰ Μωσέως λαληθείσης τοῖς ἀρχαιοτέροις ἀποφάινει κρείττονα, τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις παρεγγυῶν τε καὶ λέγων· «Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Στίχ. 13. [«Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας».

10

Τὸν ποικίλον καὶ παντοδαπὸν ἔσμον τῶν λυπηρῶν ὁ προφητικὸς λόγος προκαταγγέλλει, ὧν τὴν πείραν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία δι' αὐτῶν εἴληφε τῶν πραγμάτων. Ὁ δέ φησι, «Καὶ ἡ καρδιά μου ἐγκατέλιπέ με», ἀντὶ τοῦ, Ὡ-
15 κλασε καὶ κατωλιγώρησεν, εἶπεν, ἵνα δείξῃ τὴν τῶν ἀθέων ἐπίνοιαν.]

ΨΑΛΜΟΣ Μ'.

Στίχ 1. «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου) Τινὲς μὲν τῷ Δαβίδ ἀνέθε-
20 σαν τὸν παρόντα ψαλμόν, τινὲς δὲ τὰ κατὰ τὸν Ἐζεκίαν ἐν τούτῳ φασὶ προφητεύεσθαι, ὅπως τε δι' ἔπαρσιν ἐνόσησε, καὶ πῶς περὶ αὐτὸν οἱ φίλοι διετέθησαν, καὶ ὅτι διὰ τὴν εἰς τοὺς πένητας ἐπιμέλειαν τῆς ὑγείας ἔτυχεν. Οὐκ ἔα δὲ ἡμᾶς τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον οὐδέτερον δέξασθαι. Τοῦ γὰρ Κυρίου
25 εἰπόντος «Ἴνα ἡ Γραφή πληρωθῇ, ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμέ πτέρναν αὐτοῦ» καὶ δεικνύντος αὐτῷ καὶ οὐκ ἄλλῳ προσήκοντα τὸν ψαλμόν, θρασὺ νομίζω καὶ τολμηρὸν ἄλλην αὐτῷ διαπλάσσει ὑπόθεσιν. Μακαρίζει τοί-

89. Β' Κορ. 13, 3.

90. Ματθ. 5, 20.

91. Ἰω. 13, 18.

ὁ θεόπνευστος Παῦλος· «Ἐφοῦ ζητᾶτε ἀπόδειξη γιὰ τὸν Χριστὸ ὁ ὁποῖος μιλάει μέσω ἐμοῦ»⁸⁹. Καὶ λέγει ὅτι ὁ Πατέρας γνωρίζει τὴ δικαιοσύνη του, αὐτὴν ποὺ εἶναι κρυμμένη, ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ νόμο καὶ τόπο, δηλαδή τὴν εὐαγγελική, τὴν ὁποία καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς τὴν ἀποδεικνύει ἀνώτερη ἀπὸ ἐκείνην ποὺ κηρύχθηκε μέσω τοῦ Μωυσέως, δίνοντας διαβεβαίωση στοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ λέγοντας· «Ἐὰν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ξεπεράσει τὴν ἀρετὴ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ μπεῖτε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁹⁰.

Στίχ. 13. [«Οἱ θλίψεις μου ἔγιναν πιὸ πολλές καὶ ἀπὸ τὶς τρίχες μου».

Ὁ προφητικὸς λόγος κηρύττει ἀπὸ πρὶν τὸ ποικίλο καὶ κάθε εἶδους πλῆθος τῶν λυπηρῶν, τῶν ὁποίων πείρα ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ ἔλαβε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Αὐτὸ ποὺ λέγει, «Καὶ ἡ καρδιά μου μὲ ἐγκατέλειψε», τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ, «Λύγισε καὶ ἀδιαφόρησε γιὰ ὅλα», γιὰ νὰ δείξει τὴν ἐφευρισκότητα τῶν ἀθέων].

ΨΑΛΜΟΣ 40ός

«Στὸ τέλος. Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Μερικοὶ βέβαια τὸν ψαλμὸ αὐτὸν τὸν ἀπέδωσαν στὸν Δαβίδ, καὶ ἄλλοι πάλι λένε ὅτι στὸν ψαλμὸ αὐτὸν προφητεύονται τὰ ὅσα σνέθησαν στὸν Ἐζεκία, ὅτι δηλαδή ἀρρώστησε ἀπὸ ἔπαρση, καὶ πῶς τοῦ φέρθηκαν οἱ γύρω ἀπὸ αὐτὸν φίλοι του, καὶ ὅτι μὲ τὴ φροντίδα του γιὰ τοὺς φτωχοὺς βρῆκε τὴν ὑγεία του. Τὸ θεῖο Εὐαγγέλιο ὅμως δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ δεχθοῦμε κανένα ἀπὸ τὰ δύο. Καὶ πράγματι, λέγοντας ὁ Κύριος, «Γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ Γραφή, αὐτὸς ποὺ τρώει μαζί μου τὸ ψωμί, σήκωσε ἐπάνω μου τὴν φτέρνα του»⁹¹, καὶ δείχνοντας ὅτι σ' αὐτὸν καὶ ὄχι σὲ ἄλλον ταιριάζει ὁ ψαλμὸς, νομίζω ὅτι εἶναι θρασὺ καὶ τολμηρὸ νὰ πλάσουμε γι' αὐτὸ ἄλλη ὑπόθεση. Μα-

νιν ὁ προκειμένος ψαλμὸς τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστόν·
καὶ μὴν καὶ ἀμοιβὰς αὐτοῖς τῆς πίστεως δίδωσι τὴν παρ'
αὐτοῦ ἐπικουρίαν. Εἰσφέρεται δὲ καὶ αὐτὸ τοῦ Κυρίου τὸ
πρόσωπον καταλέγον τε τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ,
5 καὶ αὐτοῦ τοῦ προδότου ἔξαιρέτως διὸ καὶ «Εἰς τὸ τέλος»
ἐπιγέγραπται, ἀναπέμπων ἡμᾶς ἐπὶ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰ-
ῶνος, καθ' ἣν ἐπληροῦτο τὰ γεγραμμένα.

Στίχ. 2. «Μακάριος ὁ συνιών ἐπὶ πτωχὸν
καὶ πένητα».

10 Μακαρίζει τὸν δυνάμενον συνιέναι τὴν πτωχείαν, ἣν δι'
ἡμᾶς ἀνείληφεν ὁ Χριστός. Τοῦτον γὰρ λέγει πτωχὸν, διότι
πλούσιος ὢν, ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς, ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτω-
χείᾳ πλουτήσωμεν.

15 Στίχ. 3. «Κύριος διαφυλάξαι αὐτὸν καὶ ζήσαι αὐτὸν
καὶ μακαρίσαι αὐτὸν ἐν τῇ γῇ».

Αὗται τῆς εἰς Χριστόν πίστεως αἱ ἀμοιβαί, ἢ παρὰ τοῦ
Κυρίου φυλακή, ἢ μέθεξις τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἢ ἐν τῇ γῇ τῶν
πραέων μακαριότης, καὶ ἢ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἀπαλλαγὴ.
Αὗται καὶ τῆς φιλοπτωχίας οὐ μόνον γὰρ τὰ μέλλοντα δί-
20 δωσι τῷ φιλοπτῶχῳ ὁ Κύριος καὶ τὴν ἀληθινὴν ἐκείνην ζω-
ήν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα μακαριστὸν ἀποδείκνυσι.

Στίχ. 5. «Ἐγὼ εἶπα· Κύριε, ἐλέησόν με, ἴασαι
τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀμαρτί-
25 ας ὁ Δαβὶδ εὐχεται, ἅτε δὴ ἑαυτὸν εἰδὼς ἓνα τῶν συνιέντων
ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα. Ἄλλ' ὁ μὲν Δαβὶδ οὐ θαυμαστὸν εἶ-
καὶ νῦν ἐξομολογούμενος τοῦτό φησιν ὁ δὲ Σωτὴρ ταῦτα ἄν
λέγοι, τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν οἰκειούμενος, ὡς ἀπαρχὴ τῆς φύ-

καρίζει λοιπόν ὁ ψαλμὸς αὐτὸς αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστό, καὶ βέβαια δίνει ὡς ἀμοιβὴ τῆς πίστεώς τους τὴ βοήθειά του. Παρουσιάζεται ἐπίσης καὶ τὸ ἴδιο τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου νὰ κατηγορεῖ καὶ τοὺς ἄρχοντες τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, καὶ ἰδιαίτερα τὸν ἴδιο τὸν προδότη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμὸς ἐπιγράφεται, «Στὸ τέλος», παραπέμποντάς μας στὴ συντέλεια τοῦ αἵωνα, κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἐκπληρωθοῦν αὐτὰ ποὺ ἔχουν γραφεῖ.

Στίχ. 2. «Εἶναι μακάριος αὐτὸς ποὺ δείχνει κατανόηση γιὰ τὸν φτωχὸ καὶ στερημένο τὰ πάντα».

Μακαρίζει αὐτὸν ποὺ μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴ φτώχεια, τὴν ὁποία ἀνέλαβε γιὰ χάρη μας ὁ Χριστός. Καθόσον αὐτὸν ὀνομάζει φτωχὸ, γιατί, ἐνῶ ἦταν πλούσιος, ἔγινε φτωχὸς γιὰ χάρη μας, ὥστε μὲ τὴ φτώχεια ἐκείνου νὰ πλουτήσουμε ἑμεῖς⁹².

Στίχ. 3. «Ὁ Κύριος θὰ τὸν διαφυλάξῃ καὶ θὰ τὸν κρατήσῃ στὴ ζωὴ, καὶ θὰ τὸν κάνει μακάριο στὴ γῆ».

Αὐτὲς εἶναι οἱ ἀμοιβές τῆς πίστεως στὸν Χριστό, ἢ προστασία ἀπὸ τὸν Κύριο, ἢ συμμετοχὴ στὴν αἰώνια ζωὴ, ἢ μακαριότητα στὴ γῆ τῶν πρῶων, καὶ ἢ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς. Αὐτὲς εἶναι καὶ τῆς φιλοπρωχίας οἱ ἀμοιβές. Γιατὶ δὲν δίνει ὁ Κύριος μόνο τὰ μελλοντικὰ σ' αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾷ τοὺς φτωχοὺς καὶ τὴν ἐκεῖ ἀληθινὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ τὸν ἀποδεικνύει μακαριστὸν.

Στίχ. 5. «Ἐγὼ εἶπα· Κύριε, ἐλέησέ με. Θεράπευσε τὴν ψυχὴ μου, γιατί ἁμάρτησα σὲ Σένα».

Ὁ Δαβὶδ προσεύχεται καὶ γιὰ τὴ δική του ἁμαρτία, γιατί γνωρίζει τὸν ἑαυτό του ὅτι εἶναι ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κατανοοῦν τὸν φτωχὸ καὶ αὐτὸν ποὺ στερεῖται τὰ πάντα. Ἄλλὰ ὁ Δαβὶδ βέβαια δὲν εἶναι ἀξιοθαύμαστο, ἐὰν καὶ τώρα ἐξομολογούμενος λέγει τὸ ἴδιο, ὁ Σωτῆρας ὁμως τὰ λέγει αὐτὰ κάνοντας δικές του τὶς ἁμαρτίες μας, ὡς ἀπαρχὴ τῆς φύσεως. Γιατὶ ὁ

σεως. Χριστός γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρρα· καὶ τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν· οἷς ἀρμόζει καὶ τὸ ἐλέους δέεσθαι.

[Κυρίλλου καὶ Διδύμου] Τὰ δὲ ἐξῆς κυρίως ἀρμόττειν 5 τοῖς περὶ τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος λόγοις, πάντες φασίν. Τὸ δὲ «Ἐμαρτόν σοι», ὅτι εἰς τοὺς σούς, ὧ Δέσποτα, πεπαράωρηκα νόμους· πᾶσα γὰρ ἡμῶν ἢ ἁμαρτία καταφωρᾶται τοιαύτη.

10 *Στίχ. 6. «Οἱ ἐχθροί μου εἶπον κακά μου· πότε ἀποθανεῖται καὶ ἀπολεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ;».*

Ἐντεῦθεν τὸ πρόσωπον εἰσφέρεται τοῦ Χριστοῦ διηγούμενον τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων αὐτῶ γεγενημένα, οὓς καὶ ἐχθροὺς καλεῖ, βασκαίνοντας αὐτῶ καὶ τὸν θάνατον καττύοντας· οἱ καὶ ὀρῶντες αὐτοῦ τὸ ὄνομα πολλῆς πεπληρωμέ- 15 νον δυνάμεως, ὡς δι' αὐτοῦ ἀπελαύνεσθαι ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ πᾶσαν νόσον θεραπεύεσθαι, ἐνόμιζον αὐτὸ ὡς ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων μετὰ θάνατον σβέννυσθαι. Ἄλλ' ἢ Ἐκκλησία τάναντία τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Χριστοῦ φρονουῖσα, εἰς αὐτοῦ πρόσωπον ἀνεφώνει λέγουσα ἐν ὕμνοις· «Μνη- 20 σθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ»· καί, «Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου», πεπεισμένη κεχαρίσθαι αὐτῶ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα.

Στίχ. 7. «Καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει.».

Περιῖσθησι τὸν λόγον ἢ προφητεία εἰς τὸν Ἰούδαν, ὡς 25 μαθητὴν μὲν εἰσιόντα, πονηρὰ δὲ κατὰ τοῦ Κυρίου διαλεγόμενον καὶ διανοούμενον, καὶ Ἰουδαίους συνταπτόμενον τοῖς τὰς πονηρὰς ἐπὶ τῶ Κυρίῳ βουλευομένοις βουλὰς, καὶ παρὰ τὸν νόμον ἀποκτεῖναι τὸν ἀθῶον ὄντως σπεύδουσα. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι, φησίν, ἐχθροὶ μονονουχὶ λέγοντες, Βαρὺς

93. Γαλ. 3, 13.

94. Β' Κορ. 5, 21.

95. Ψαλμ. 44, 18.

96. ῥᾶσμα ἄσμι 1, 3.

Χριστὸς πέθανε γιὰ μᾶς, καὶ ἔγινε γιὰ μᾶς κατάρρα⁹³, καὶ αὐτὸν ποὺ δὲν γνώρισε ἁμαρτία, τὸν ἔκανε ἁμαρτία γιὰ μᾶς⁹⁴, γιὰ τοὺς ὁποίους ταιριάζει καὶ τὸ νὰ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ εὐσπλαγχνία.

(Κυρίλλου καὶ Διδύμου). Τὰ παρακάτω ὅμως ὅλοι λένουν ὅτι ταιριάζουν μὲ τοὺς λόγους τοῦ πάθους. «Ἀμάρτησα σὲ σένα», λέγει, ἐπειδὴ φέρθηκα σὰν μεθυσμένος, Κύριε, στους νόμους σου. Γιατὶ κάθε ἁμαρτία μας συλλαμβάνεται νὰ εἶναι τέτοια.

Στίχ. 6. «Οἱ ἐχθροί μου εἶπαν ἐναντίον μου κακά·
Πότε θὰ πεθάνει, ὥστε νὰ χαθεῖ τὸ ὄνομά του;».

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ παρουσιάζεται τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ νὰ διηγεῖται ὅλα ὅσα τοῦ ἔγιναν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ὁποίους καὶ ἀποκαλεῖ ἐχθρούς του, συκοφαντώντας τον καὶ μελετώντας τὸν θάνατό του. Αὐτοὶ βλέποντας ὅτι τὸ ὄνομά του εἶναι γεμᾶτο μὲ πολλή δύναμη, ὥστε ἀπὸ αὐτὸ νὰ διώχνονται ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ θεραπεύεται κάθε ἀρρώστια, νόμιζαν ὅτι αὐτὸ θὰ ἔσθηνε μετὰ τὸν θάνατό του, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ὑπόλοιπους ἀνθρώπους. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως, πιστεύοντας τὰ ἀντίθετα μὲ τοὺς ἐχθρούς τοῦ Χριστοῦ, στὸ πρόσωπο αὐτοῦ ἀναφωνοῦσε μὲ ὕμνους λέγοντας· «Θὰ θυμᾶμαι τὸ ὄνομά σου σὲ ὅλες τὶς γεννεές»⁹⁵, καί, «Τὸ ὄνομά σου εἶναι μύρο ποὺ χύθηκε»⁹⁶, πεπεισμένη ὅτι τοῦ χάρισε ὄνομα, τὸ ὁποῖο εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα⁹⁷.

Στίχ. 7. «Καὶ πηγαινάν νὰ τὸν δοῦν. Ἄδικα μιλοῦσε».

Ἡ προφητεία περιστρέφει τὸν λόγο γύρω ἀπὸ τὸν Ἰούδα, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται βέβαια ὡς μαθητῆς, ἀλλὰ συζητᾷ καὶ σκέφτεται δόλια ἐναντίον τοῦ Κυρίου, καὶ συντάσσεται μὲ τοὺς Ἰουδαίους οἱ ὁποῖοι παίρνουν τὶς πονηρὲς ἀποφάσεις ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ βιάζονται νὰ θανατώσουν τὸν ἀληθινὰ ἀθῶον. Οἱ ἄλλοι λοιπόν, λέγει, ἐχθροὶ λέγοντας κατὰ κάποιον τρόπο, εἶναι βάρος γιὰ μᾶς καὶ μόνο ποὺ τὸν βλέπουμε, σχεδίαζαν τὸν θάνα-

ἡμῖν ἔστι καὶ βλεπόμενος, θάνατον αὐτῷ κατεσκευάζον, ὁ δὲ Ἰούδας εἰσεπορεύετο ὡς οἰκεῖος τοῦ κατασκοπῆσαι· ἐκαιροφυλάκει γὰρ τὸν προδοσίας καιρὸν, τοὺς ἀνόμους περὶ ταύτης ἀνακινῶν καὶ συνάγων λογισμούς. Ἐκεκρίκει 5 γὰρ τοῖς φονῶσι παραδοῦναι τὸν Κύριον, καὶ λανθάνειν αὐτὸν ᾧετο ἐν τῷ μάτην λαλεῖν, ἤγουν Ῥαβδί αὐτὸν ὀνομάξαι καὶ διδάσκαλον.

Στίχ. 7. «Ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό».

Ἐξω, φησί, προῖὸν συνετάττετο τοῖς Γραμματεῦσι καὶ 10 ἀρχιερεῦσι καὶ Φαρισαίοις, οὐκ ἔτι ἐν τῇ καρδίᾳ λαλῶν, ἀλλὰ προδήλως διαλεγόμενος· Τί δὲ ἐλάλει; «Τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ γὰρ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;».

Στίχ. 8. «Κατ' ἐμοῦ ἐπιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροί μου».

Τὰς κατ' αὐτοῦ τῶν Ἰουδαίων συσκευὰς σημαίνει καὶ 15 τὰ λεληθότα σκέμματα· εὐλαβούμενοι γὰρ τὸ πλῆθος, οὐκ ἐτόλμων φανερῶς ταῦτα τίθεσθαι, ἀλλὰ συμβούλιον λαθραίως ἐποιοῦντο. Ψιθυρισμὸς γὰρ ἔστιν ἀπαρηρησίαστον φθέγμα καὶ λαθραία κακολογία, ὡς λοιδορία ἢ ἐν φανερῷ καὶ κατὰ πρόσωπον κακηγορία.

20 Στίχ. 9. «Λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' ἐμοῦ».

Τὸ «Αἶρε, αἶρε, σταύρωσον αὐτόν». Οὗτος δὲ ὅτι παράνομος ἦν ὁ λόγος, δῆλον ἐκ τοῦ εἰρημένου· «Ἀθῶον καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς». Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τυραννίδος γραφὴν κατ' αὐτοῦ ἐποιήσαντο λέγοντες, ὅτι βασιλέα ἑαυτὸν 25 ποιεῖ, καὶ κωλύει Καίσαρι φόρον δοῦναι. Ἀλλὰ καὶ ψευδομάρτυρας κατὰ Χριστοῦ ἐζήτουν καὶ τὰ ψευδῆ ἐπλάττοντο.

Στίχ. 9. «Μὴ ὁ κοιμώμενος οὐχὶ προσθήσει τὸ ἀναστῆναι;».

Διαγελαῖ τῶν Ἰουδαίων ὁ Σωτὴρ τὰ σκέμματα, ὡς οἰο-

τό του, ἐνῶ ὁ Ἰούδας, ὡς δικός του, πήγαινε γιὰ νὰ τὸν κατασκοπεύσει. Γιατὶ καιροφυλακτοῦσε τὸν καιρὸ τῆς προδοσίας, ἀνακινώντας καὶ συγκεντρώνοντας τὶς ἄνομες γι' αὐτὴν σκέψεις. Γιατὶ εἶχε ἀποφασίσει νὰ παραδώσει τὸν Κύριο στοὺς φονιάδες, καὶ νόμιζε ὅτι διαφεύγει τὴν προσοχὴ του μὲ τὸ νὰ τὸν ἀποκαλεῖ Ραββὶ καὶ διδάσκαλο.

Στίχ. 7. «Πήγαινε ἔξω, καὶ μιλοῦσε γιὰ τὸ ἴδιο θέμα».

Πηγαίνοντας ἔξω, λέγει συναντιόταν μὲ τοὺς Γραμματεῖς καὶ ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, μιλώντας πιά ὄχι μέσα στὴν καρδιά του, ἀλλὰ συζητώντας ὀλοφάνερα. Καὶ τί ἔλεγε; «Τί θέλετε νὰ μοῦ δώσετε, γιὰ νὰ σᾶς τὸν παραδώσω ἐγώ;»⁹⁸

Στίχ. 8. «Ὅλοι οἱ ἐχθροί μου ψιθύριζαν ἐναντίον μου».

Ἐννοεῖ τὶς ἐναντίον του μηχανορραφίες τῶν Ἰουδαίων καὶ τὶς μυστικὲς συσκέψεις. Γιατὶ φοβούμενοι τὸ πλῆθος, δὲν τολμοῦσαν νὰ τὰ φανερώσουν, ἀλλὰ ἔκαναν συμβούλιο κρυφά. Γιατὶ ὁ ψίθυρος εἶναι δειλὸς λόγος καὶ λαθραία κακολογία, ὅπως λοιδορία εἶναι ἡ φανερὴ καὶ κατὰ πρόσωπο κατηγορία.

Στίχ. 9. «Κατέθεσαν ἐναντίον μου λόγο παράνομο».

Δηλαδή τό, «᾿Αρον, ᾿αρον, σταύρωσον αὐτόν»⁹⁹. Ὅτι ὅμως τὸ σύνθημα αὐτὸ ἦταν λόγος παράνομος, εἶναι φανερὸ ἀπὸ αὐτὸ ποῦ ἔχει εἰπωθεῖ· «᾿Αθῶον καὶ δίκαιον δὲν θὰ θανατώσεις»¹⁰⁰. Ἀλλὰ διατύπωσαν καὶ κατηγορία ἐναντίον του γιὰ κοσμικὴ ἐξουσία λέγοντας, ὅτι κάνει τὸν ἑαυτὸ του βασιλιὰ καὶ ἐμποδίζει νὰ πληρώνουν φόρο στὸν Καίσαρα. Ἐπίσης ζητοῦσαν νὰ βροῦν καὶ ψευδομάρτυρες ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπινοοῦσαν τὰ ψέματα.

Στίχ. 9. «Μήπως αὐτὸς ποῦ κοιμᾶται δὲν μπορεῖ νὰ σηκωθεῖ;».

Ὁ Σωτὴρας γελάει μὲ τὶς ἀποφάσεις τῶν Ἰουδαίων, ποῦ

98. Ματθ. 26, 15.

99. Ἰω. 19, 15.

100. Ἐξ. 23, 7.

μένων διὰ τοῦ θανάτου θραύειν αὐτόν, ὡς ἓνα τῶν καθ' ἡμᾶς. Καί φησι· Πῶς νομίζετε θανάτῳ περιβαλεῖν τὴν ζωὴν; Ὑπνος γάρ ἐστιν ἐν ἐμοὶ τὸ θανεῖν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἐπὶ ἀναστάσει γίνεται. Εἰ γὰρ 5 τριήμερος ἀνίσταμαι, πῶς οὐχ ὕπνος ὁ ἐμὸς θάνατος;

Στίχ 10. «Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἤλπισα», κ.τ.λ.

Εἰρήνης ἄνθρωπον τὸν Ἰούδαν φησί, διὰ τοι τὸ δοκεῖν ἐν τοῖς εὐνοοῦσιν αὐτῷ τετάχθαι καὶ φίλοις, τό γε ἦκον εἰς 10 τὸ εἶναι μαθητὴν. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· Τί θαυμαστόν εἰ οἱ ἐχθροὶ κατ' ἐμοῦ κατέθεντο τοιαῦτα, ὅπου γε ὁ οὕτως οἰκεῖος καὶ ὁμοτράπεζος ὢν μοι καὶ σύσσιτος, τὴν πτέρναν αὐτοῦ ὥσπερ λάξ ἐντείνων κατ' ἐμοῦ ἐπῆρε, καὶ ὃν εἶχε δόλον ἐγύμνωσε, σκελίσαι με διὰ τῆς προδοσίας ἐπιχειρήσας; 15 Πτέρναν γὰρ τὸν δόλον καὶ τὴν κακουργίαν ὠνόμασε, ἐκ μεταφορᾶς τῶν περὶ τάχους ἀγωνιζομένων καὶ τῇ πτέρνῃ προσπταίειν καὶ πίπτειν παρασκευαζόντων τοὺς συνθέον-τας.

Στίχ 11. «Σὺ δέ, Κύριε, ἐλέησόν με καὶ ἀνάστη- 20 σόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς».

Ταῦτα ἀρμόττει τῷ Χριστῷ διὰ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον. Ἄθρει γὰρ μοι πάλιν τὸν ὑπάρχοντα μὲν ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Θεὸν Λόγον, τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πεφηνότα, σύνθρονόν τε αὐτοῦ καὶ συγκα- 25 τάρχοντα τῶν ὄλων, ὡς ἐν ὑφέσει τε ὄντα καὶ ἐν μείοσιν διὰ τοι τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν, καὶ ἀνθρωπίνως μᾶλλον διὰ τὴν κένωσιν, ἤγουν θεοπρεπῶς, τοὺς πρὸς γε τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ποιούμενον λόγους· «Ἐλέησόν με», γὰρ, φησίν, «καὶ ἀνάστησόν με». Καίτοι πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργές ὡς

νόμιζαν ὅτι μὲ τὸν θάνατό του θὰ τὸν συντριψουν σὰν ἓνα ἀπὸ μᾶς. Καὶ λέγει· Πῶς νομίζετε ὅτι μπορεῖτε νὰ περιορίσετε μὲ θάνατο τὴ ζωὴ; Γιατὶ γιὰ μένα τὸ νὰ πεθάνω εἶναι ὕπνος, καὶ ὁ θάνατος δὲν γίνεται γιὰ νὰ καταστρέψει τὴ ζωὴ, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὴν ἀναστήσει. Ἐφόσον λοιπὸν σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ ἀναστηθῶ, πῶς ὁ θάνατός μου δὲν εἶναι ὕπνος;

Στίχ. 10. «Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, στὸν ὁποῖο στήριξα τὶς ἐλπίδες σου», κ.τ.λ.

Ἄνθρωπο εἰρήνης ὀνομάζει τὸν Ἰούδα, γιατί ἦταν μεταξὺ τῶν εὐνοουμένων σ' αὐτὸν καὶ τῶν φίλων, ὅσον ἀφορᾷ στὸ νὰ εἶναι μαθητής. Αὐτὸ βέβαια πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Τί τὸ παράξενο ἐὰν οἱ ἐχθροί μου κατάθεσαν τέτοια πράγματα, τὴ στιγμή πού αὐτὸς πού ἦταν τόσο φίλος καὶ συμμετεῖχε στὸ ἴδιο τραπέζι μὲ μένα καὶ ἔτρωγε μαζί μου, σήκωσε τὴ φτέρνα του ἐναντίον μου σὰν κλωτσιά, καὶ ἀποκάλυψε τὸν δόλο πού εἶχε, ἐπιχειρώντας νὰ μὲ ὑποσκελίσει μὲ τὴν προδοσία του; Γιατὶ φτέρνα ὀνόμασε τὸν δόλο καὶ τὴν κακουργία, μεταφέροντας τὸν ὄρο ἀπὸ ἐκείνους πού ἀγωνίζονται σὲ ἀγώνα δρόμου, καὶ μὲ τὴ φτέρνα κάνουν ἐκείνους πού τρέχουν μαζί τους νὰ σκοντάφτουν καὶ νὰ πέφτουν.

Στίχ. 11. «Σὺ ὅμως, Κύριε, λυπήσου με καὶ ἀνάστησέ με, καὶ θὰ τοὺς τὸ ἀνταποδώσω».

Αὐτὰ ταιριάζουν στὸ Χριστὸ λόγῳ τῶν μέτρων τῆς ἀνθρωπότητας. Πρόσεχε δηλαδή σὲ παρακαλῶ πάλι τὸν Θεὸ Λόγο πού ὑπάρχει μὲ τὴ μορφή καὶ τὴν ἰσότητα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, αὐτὸν πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴν οὐσία του καὶ εἶναι σύνθρονος καὶ ἐξουσιάζει μαζί του τὰ πάντα, ὅτι βρῖσκεται σὲ ἀδράνεια καὶ μειονεκτικὴ θέση, ἐξαιτίας τῆς ὁμοιότητας του μὲ μᾶς, καὶ λόγῳ τῆς ταπεινώσεώς του νὰ ἀπευθύνει τοὺς λόγους του πρὸς τὸν Πατέρα του μᾶλλον μὲ ἀνθρώπινο τρόπο, παρὰ ὅπως πρέπει στὸν Θεό· γιατί λέγει, «Λυπήσου με καὶ ἀνάστησέ με». Ἄν καὶ βέβαια πῶς δὲν εἶναι σὲ ὅλους φανερό, ὅτι ὁ ἴδιος

αὐτός ἐστιν κατὰ φύσιν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός; αὐ-
 τὸς δὲ ὁμοίως ἢ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ, κατὰ τὴν αὐτοῦ φω-
 νήν. Ἄλλ' ἦν ἀναγκαῖον πᾶσαν αὐτὸν πληρῶσαι δικαιοσύ-
 νην· καὶ ἐπειδὴ γέγονεν ἄνθρωπος, τὸ τῆς ἀνθρωπότητος
 5 μὴ παραιτεῖσθαι σμικροπρεπές, μήτε μὴν τοὺς αὐτῇ πρέπον-
 τας ἀπαξιῶσαι λόγους, διὰ τὸ τῆς οἰκονομίας εὐτεχνές. Φα-
 μὲν δὲ ὅτι τὸν ἔλεον, καὶ συνεξευγμένως αὐτῷ τὴν ἀνάστα-
 σιν, οὐχ ἑαυτῷ μᾶλλον, ἀλλ' ἡμῖν αἰτεῖ τοῖς ἐν χρεῖα καθε-
 στηκόσιν ἐλέου καὶ ἀναστάσεως. Ὡσπερ γὰρ εἰσελθούσης
 10 εἰς τὸν κόσμον τῆς ἁμαρτίας, συνεισήλατο καθάπερ ἰδία μη-
 τρὶ, καὶ ὁ δι' αὐτὴν τε καὶ δι' αὐτῆς ἀναφύς θάνατος, οὕτως
 ἐξωσθείσης ἐκ τοῦ κόσμου τῆς ἁμαρτίας, συνεξήλατο καὶ ὁ
 θάνατος. Δικαιούμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ κατοικτεῖροντος
 ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός.

15 Λύσιν οὖν ὁ θάνατος ἔχει τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ,
 δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ πρὸς ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν ἀνέθαλεν ἡ ἀν-
 θρώπου φύσις. Ὄταν τοίνυν ἀναστήσης με, φησὶν, ᾧ Πά-
 τερ, τότε καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς, δῆλον δὲ ὅτι τοῖς εἰς αὐ-
 τὸν πεπαρωνηκόσιν. Ἐπιτήρει δ' ὁμως, ὡς ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς
 20 σμικροπρεπείας ἀναφοιτᾶ πάλιν ... [εἰς τὸ] θεοπρεπές. Οὐ
 γὰρ ἔφη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα, ὅτι Ὄταν ἀνα-
 στήσης με, τότε καὶ ἀνταποδώσεις αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς αὐτὸς
 ἐσόμενος τῶν ὄλων κριτῆς καὶ ἔστι καὶ νοεῖται Θεός, «Ἀν-
 ταποδώσω», φησὶν, «αὐτοῖς». Ὡς γὰρ αὐτὸς πάλιν φη-
 25 σὶν, «Ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν κρίσιν δέ-
 δωκεν τῷ Υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι
 τὸν Πατέρα». Ὅτι δὲ τοῦ Πατρὸς ἀναστήσαι λεγομένου
 τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν, δι' αὐτοῦ καὶ τοῦτο
 κατώρθωται, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Αὐτὸς γὰρ ἐστιν, ὡς
 30 ἔφην, ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ. Τοιγάρτοι καὶ ἔφη πρὸς Ἰου-

101. Ἰω. 11,25.

102. Γαλ. 2,17.

εἶναι ἀπὸ τῆ φύση του τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα; Καὶ αὐτὸς ἐπίσης εἶναι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ¹⁰¹, σύμφωνα μὲ τὰ δικά του λόγια. Ὡστόσο ἦταν ἀπαραίτητο νὰ ἐκπληρώσει ὅλον τὸν νόμο, καὶ ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, νὰ μὴ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη μικροπρέπεια, οὔτε νὰ ἀπορρίψει τοὺς λόγους ποὺ ταιριάζουν σ' αὐτήν, λόγω τοῦ σοφοῦ σχεδίου τῆς οἰκονομίας. Λέμε ἐπίσης ὅτι τὴν εὐσπλαγχνία, συνδυασμένη μὲ τὴν ἀνάστασις, δὲν τὰ ζήτησε γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ μᾶς, οἱ ὁποῖοι ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ εὐσπλαγχνία καὶ ἀνάστασις. Γιατί, ὅπως ὅταν μπῆκε στὸν κόσμο ἡ ἁμαρτία, μπῆκε μαζὶ σὰν μητέρα της καὶ ὁ θάνατος, ἐξαιτίας αὐτῆς καὶ μέσω αὐτῆς, ἔτσι ὅταν διώχθηκε ἀπὸ τὸν κόσμο ἡ ἁμαρτία, ἔφυγε μαζὶ της καὶ ὁ θάνατος. Γιατὶ δικαιωνόμαστε μέσω τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα¹⁰².

Ἄρα λοιπὸν ὁ θάνατος λύση ἔχει τὴν ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου ξαναβλάστησε πρὸς ἀφθαρσία. Ὄταν λοιπὸν μὲ ἀναστήσεις, λέγει, Πατέρα, τότε θὰ ἀνταποδώσω σ' αὐτούς, δηλαδὴ σὲ ἐκείνους ποὺ φέρθηκαν πρὸς αὐτὸν σὰν μεθυσμένοι. Πρόσεχε ὅμως, ὅτι ἀπὸ τὴ δίκη μας μικροπρέπεια ξαναγυρίζει πάλι σ' αὐτὸ ποὺ ταιριάζει στὸν Θεό. Γιατὶ δὲν εἶπε στὸν οὐράνιο Πατέρα, “Ὄταν μὲ ἀναστήσεις, τότε καὶ θὰ ἀνταποδώσεις σ' αὐτούς”, ἀλλ' ὡς κριτῆς ποὺ θὰ εἶναι αὐτὸς καὶ εἶναι καὶ νοεῖται Θεός, «Θὰ ἀνταποδώσω», λέγει, «σ' αὐτούς». Ὄπως δηλαδὴ λέγει κάπου πάλι ὁ ἴδιος: «Ὁ Πατέρας δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλη τὴν κρίση τὴν ἔδωσε στὸν Υἱό, ὥστε ὅλοι νὰ τιμοῦν τὸν Υἱό ὅπως τιμοῦν καὶ τὸν Πατέρα»¹⁰³. Ὅτι ὅμως, ἐνῶ λέγεται ὅτι ὁ Πατέρας θὰ ἀναστήσει τὸν Κύριό μας ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ αὐτὸ ἔγινε ἀπὸ τὸν ἴδιο, ὅπως εἶπα, πῶς μπορεῖ νὰ ἔχει κανεὶς ἐνδοιασμούς; Γιατὶ αὐτὸς εἶναι, ὅπως εἶπα, ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ¹⁰⁴. Γι' αὐτὸ καὶ εἶπε στους Ἰουδαίους γιὰ τὸ σῶμα του: «Γκρεμίστε τὸν ναὸ αὐτόν, καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»¹⁰⁵. Ὅτι πάλι οἱ Ἰουδαῖοι ἐξέ-

103. Ἰω. 5, 22.

104. Ἰω. 11, 25.

105. Ἰω. 2, 19.

δαίους περι τοῦ ἰδίου σώματος· «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν». Ὅτι δὲ δίκας ἐκτετίκασιν Ἰουδαῖοι τῆς εἰς αὐτὸν γενομένης δυσσεβείας, οὐ μακρῶν ἂν γένοιτο χρεῖα λόγων, αὐτῶν τοῦτο κεκραγόντων 5 τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς. Ἀνταπέδωκε γάρ, Ῥωμαίοις αὐτοὺς παραδούς. Εἶτα πάλιν ἀνθρωπίνως φησὶν·

Στίχ. 12. «Ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι τεθέληκάς με».

Λαλεῖ πάλιν ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὡς διὰ τοῦτο γενόμενος ἄνθρωπος, ἵν' ἡμᾶς ἐν ἑαυτῷ παραθῆται τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ 10 ἐν ἀποστροφῇ, διὰ τὴν παράβασιν καὶ τὴν καθ' ἡμῶν τυραννήσασαν ἁμαρτίαν. Ἐν Χριστῷ γὰρ ἐσχήκαμεν τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα καὶ τὸ ἀγαπᾶσθαι λοιπόν. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, θύρα τε καὶ ὁδὸς πρὸς οἰκειότητα τὴν πνευματικὴν. Ὅταν οὖν, φησὶν, ὦ Πάτερ, ἐλέησας με ἀναστήσης, εἴ- 15 σομαι δὴ τότε ὅτι τεθέληκάς με, ἀντὶ τοῦ, ἠγάπησας. Ἐν ἀγάπῃ γὰρ ὄντως πᾶν εἶ τί ἐστι θελητόν. Καὶ τότε οὐ μὴ ἐπιχαρῆ ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ. Ἐχθρὸν δὲ νοήσεις πάσης τῆς ἀνθρωπότητος τὸν διάβολον, τὸν εἰσαγαγόντα διὰ τῆς ἁμαρτίας τὸν θάνατον. Οὗτος τοίνυν καταλήξει τοῦ χαίρειν, ὅταν 20 ἴδῃ μεταστοιχειουμένην εἰς ἀφθαρσίαν τὴν ἀνθρώπου φύσιν, καὶ ἀναμορφουμένην εἰς εἶδος τὸ ἐν ἀρχαῖς, ἐκποδῶν γεγενημένης τῆς ἁμαρτίας, καὶ σὺν αὐτῇ τῆς φθορᾶς Ἰδικῶς δὲ καὶ καταμόνας ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ νοητέον ἀρχιερεῖς καὶ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους τοὺς καταμισθωσαμένους τὸν 25 Ἰούδαν καὶ πρὸς Πιλάτον ἀπαγαγόντας τὸν Ἰησοῦν.

Στίχ. 14. «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ», κ. τ. λ.

Κατακλείει καὶ νῦν εἰς εὐχαριστίαν τὸν ψαλμὸν, ὡς ὑπὲρ πάντων τε καὶ παρὰ πάντων ἀναφερομένην τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Καὶ ἄξιός ἐστι φησὶ, τοῦ εὐλογεῖσθαι αἰωνίως, ἀπὸ μὲν τοῦ 30 παρόντος παρ' ἡμῶν ἀρχομένης τῆς εὐλογίας, τελειουμένης δὲ ἐν τῷ μέλλοντι ὅταν τὸ ἐκ μέρους καταργηθῆσεται.

πισαν ποινές για την άσέβεια που έδειξαν σ' αυτόν, δέν χρειάζεται να κάνουμε μακρούς λόγους, γιατί τὰ ἴδια τὰ συμβάντα τὸ ἔχουν φωνάξει δυνατὰ σ' αὐτούς. Τους τὸ ἀνταπέδωσε δηλαδή, παραδίνοντάς τους στους Ρωμαίους. Ἔπειτα πάλι ὡς ἄνθρωπος λέγει:

Στίχ. 12. «Μὲ αὐτὸ κατάλαβα ὅτι μὲ θέλησες».

Πάλι ὁμιλεῖ σὰν ἄνθρωπος, καὶ ὅτι γι' αὐτὸ ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσει μὲ τὸν ἑαυτό του στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μὲ ἀποστροφή, ἕξαιτίας τῆς παρακοῆς καὶ τῆς ἁμαρτίας ἣ ὁποία μᾶς ἔξουσίασε. Γιατὶ μὲ τὸν Χριστὸ ἀποκτήσαμε τὴ συγγένεια μὲ αὐτόν, καὶ τὸ νὰ ἀγαπώμαστε στὸ ἔξῃς. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας¹⁰⁶, καὶ ἡ θύρα¹⁰⁷ καὶ ὁ δρόμος¹⁰⁸ πὺν ὁδηγεῖ σὲ συγγένεια πνευματική. Ὅταν λοιπὸν, λέγει, Πατέρα, ἐλεώντας με θὰ μὲ ἀναστήσεις, θὰ γνωρίσω τότε καλὰ ὅτι μὲ θέλησες, ἀντι τοῦ, μὲ ἀγάπησες. Γιατὶ πραγματικὰ γίνεται ἀγαπητὸ κάθετι πὺν εἶναι ἐπιθυμητό. Καὶ τότε δὲν θὰ χαρεῖ ὁ ἐχθρὸς μου γιὰ μένα. Καὶ ἐχθρὸ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος πρέπει νὰ ἐννοεῖς τὸν διάβολο, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἁμαρτία εἰσήγαγε τὸν θάνατο. Αὐτὸς λοιπὸν θὰ σταματήσει νὰ χαίρεται, ὅταν δεῖ τὴν ἀνθρώπινη φύση νὰ μεταστοιχειώνεται σὲ ἀθανασία καὶ νὰ ξαναπαίρνει τὸ ἀρχικὸ κάλλος, ἀφοῦ θὰ ἔχει ἐκδιωχθεῖ ἡ ἁμαρτία καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ ὁ θάνατος. Ἰδιαιτέρα ὁμως καὶ χωριστὰ ἐχθρούς τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ θεωροῦμε τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, οἱ ὁποῖοι πλήρωσαν τὸν Ἰούδα καὶ ὁδήγησαν τὸν Ἰησοῦ στὸν Πιλάτο.

Στίχ. 14. «Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Κύριος,
ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ» κ.τ.λ.

Τὸν ψαλμὸ καὶ τώρα τὸν τελειώνει μὲ εὐχαριστία, πὺν ἀναφέρεται γιὰ ὅλους καὶ ἀπὸ ὅλους στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Καὶ εἶσαι ἄξιος, λέγει, νὰ εὐλογεῖσαι αἰώνια, στὴν παρούσα βέβαια ζωὴ ἀρχίζοντας ἡ εὐλογία ἀπὸ μᾶς, καὶ τελειώνοντας στὸ μέλλον, ὅταν θὰ ἔρθει τὸ τέλειο καὶ θὰ καταργηθεῖ τὸ μερικὸ¹⁰⁹.

106. Ἐφεσ. 2, 14.

107. Ἰω. 10, 9.

108. Ἰω. 15, 6.

109. Α' Κορ. 13, 10.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειράν γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		21	1 ἐ.	308
1	14	290		Βασιλειῶν Β΄	
3	19	78			
4	10	82. 122	11	12	466
8	21	174	14	20	70
12	3	400	18	12	86
25	27	418	24	14	446
49	10	164		Βασιλειῶν Δ΄	
	* Εξοδος		18	30	226
15	25	412		32	226
23	7	492		33	446
23	12	368		35	226
23	22	402		Ψαλμοὶ	
25	40	124			
	* Ἀριθμοὶ		1	4	330
			2	8	352
28	3	422		10	114
	Δευτερονόμιον		3	1	22
				5	22
17	6	250	4	5	456
	67	76		7	72
32	11	254. 258	6	8	186
	Βασιλειῶν Α΄		7	2	152
			9	10	90. 344. 438
11	1 ἐ.	50		13	184
13	14	228		23	136
15	11	48		29	142
16	17-23	32	16	36	382

16	7	302	109	1-2	352
18	13	62	110	10	474
22	1	378	114	14	118
27	7	286	115	4	160
31	1	288	118	42	412
	10	62		62	362
37	5	116	128	6	376
38	5	458	136	4	124
	8	384	141	4	296
39	1	416	142	2	326
	7	182	143	5	120
	8-9	480	146	1	22
43	24	54			
44	7	40. 46			
	12	118	1	13 ἐ.	426
	18	490	7	21	250
46	10	416	10	9	464
47	15	298		10-11	464
48	13	132	12	14	92
	15	184	14	4 ἐ.	324
49	9	288	21	14	358
	14	288	27	3	212
53	5	286	38	10	290
68	31	30			
72	1	22			
73	13	56	1	7	474
76	11	246		17-18	334
79	2-3	120	2	15	420
	18	194	3	12	422
84	8	126		14	36
88	21	228	11	25	382
89	4	458	15	1	382
93	20	156		13	436
96	10	258	16	6	474
98	4	408. 410		32	456
101	28	460	19	18	426
102	14-16	464	20	9	62
103	14	368	23	14	426
105	4	298	24	16	60. 404
107	11	196	26	27	96. 128. 334
108	6	190			
109	1	190	7	16	366

Ἰώβ

Παροιμῖαι Σολομῶντος

	Ἔρμα Ἐρμάτων		2	12	302
2	3	370			
4	7	262		Ἡσαίας	
	Σοφία Σολομῶντος		1	22	168
			3	11	330
1	1	254	4	4	422
2	23	122. 156	5	25	146
	24	124	7	9	250
9	15	464	9	6	182
	Σοφία Σειράχ		10	14	110
			14	27	298. 394
1	12	292	25	11	94
3	21	366	33	20	406
4	26	430	37	36	332
	28	348	40	6	376
15	9	124	42	16	474
	Ἔρη		43	26	430
			47	14-15	206
6	1	452	51	11	354
9	8	476	56	7	260
14	8-10	370	58	9	342
	Ἄμώς		59	9	332
			612	1	44
3	8	144	62	5	186
5	12	212	66	2 ἔ.	158
8	11	396			
	Ἰωήλ			Ἰερειίας	
			5	22	290
			9	16	58
2	13	446	12	8	346
	Ἄβδιου		16	19	224
			17	5	226. 264
-	15	330		7	117. 264
	Ἰωνᾶς		18	6	46
			23	16	476
4	9-10	368		23	322
	Ἄβδακούμ		40 (M33)	3	342
~~3~~	~~1-2~~	316			
	Σοφονίας			Ἰεζεκιήλ	
			2	9	482
			5	10	330
3	8	470	13	3	476

18	32	444	25	31-41	222
20	25	220		34	38. 58
34	22	250		36	402
				46	396
	Ματθαῖος		26	15	492
5	3	320		61	338
	4	388			
	11	56		Μάρκος	
	20	486	8	34	260
	21	406			
	22	406		Λουκᾶς	
	27-33	406	1	78	298
	28	406	2	14	244
	45	400		21-30	470
6	5	260	4	18	474
	30	376		19	44
8	29	116. 204	6	35	404
9	12	134		45	432
11	19	338	10	19	210
	28	430	11	52	326
12	3	310	12	49	204
	21	42	13	27	212
	24	338		28	372
	41	164		35	118
13	11	484	16	15	212
	54	254	17	17	60
15	24	24. 178	18	14	248
16	18	278	20	2	166
18	7	324	21	20-23	328
	10	70		30	328
19	30	230	23	2	338
20	1 ἔ.	222		30	204
	16	200	24	49	208
21	9	100	26	38	226
	10 ἔ.	292			
	16	100		Ἰωάννης	
22	2	228	1	1	384
	15	344		2	42
	17	344		12	148
	18	344. 350		47	418
23	4	362		48	360
23	37	196	2	19	496

3	5	236	21	25	458
	16	234			
	34	186			
4	25	470	1	22	358
5	22	114. 350. 496	2	24	336
	24	344	3	15	336
	46	470	4	12	266
6	33	378			
	38	480			
	44	248	11	20	218
	45	234		25	398
7	12	338	2	4	400
	15	254	3	24	300
8	12	302. 474	5	1	354
	46	332. 342	6	3	236
	51	344	7	22	388
	52	344	8	16	64
9	16	338		35	198
	37	254	9	4	178
10	9	266	10	9	232
	16	468	11	25	230
	20	338		29	240
	33	254	12	12	346
	35	208			
11	25	496			
12	27	54	1	24	346. 384
	28	48		30	266. 384
	31	126		31	282
	32	126	2	7	106
	46	332		9	318
13	18	486		11	268
14	9	70. 234		16	472
	11	190	4	15	340
	21	116	7	29	394
15	5	266		34	268
16	32	188	9	9	368
17	6	44. 232	10	4	472
	10	44	11	5	482
19	5	46	13	9	478
	15	492			
	16	338			
20	17	180	3	9	76

Πράξεις

Ρωμαίους

Κορινθίους Α'

Κορινθίους Β'

3	15	250			
	18	250			
5	17	296	1	2	44
6	15	320		3	204
	16	300	2	9	346
8	9	488		14-15	478
10	3	390	8	7	220
12	9	61	10	7	354
13	3	486		5	182
				5	480
	Γαλάτας			5-7	482
2	15-16	354		7	480
	17	496		9	482
4	8	214		28	76
	19	340		35	306
5	2	252		36	416
	3	252	12	24	122
				28	240
	Ἐφεσίους		13	12	442
1	10	284. 296			
2	6	104			
	14	384	2	26	268
	15	296. 468	3	2	324
5	16	394		2	424
6	8	410			
	12	86			
	Φιλιππησίους				
2	7	356. 480	2	21	442
	9	42. 480		22	140
3	1	382		22	192
4	7	440		23	454
			3	9	454
			4	12	454
			5	8	198
	Κολοσσαεῖς				
1	26	106			
2	3	236	2	22	434
	Τιμόθεον Α΄				
1	20	102	1	7	122
	Τιμόθεον Β΄		2	1	232
			3	2	64
3	12	196	5	16-17	404

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- ᾽Αββακούμ 316.
 ᾽Αβελ 122.
 ᾽Αβεσσαλώμ 48. 50. 52. 56. 60. 84. 86.
 422. 442. 452.
 ᾽Αβιμέλιχ 308.
 ᾽Αβραάμ 344. 400. 476.
 ἀγαθότης 228.
 ἀγαθουργία 130. 136. 292. 322. 360.
 362.
 ἀγαλλίασις 352.
 ἀγάπη 96. 188. 198. 266. 304. 346. 394.
 498.
 ἄγγελος 314.
 ἄγγελος μεγάλης βουλῆς 182.
 ἄγιασμός 228. 258. 348. 368.
 ἀγνεία 74.
 ἄγνοια 156. 212. 222. 248. 250.
 ᾽Αγχοῦν 308.
 ᾽Αδὰμ 42. 78. 82. 104. 190. 466.
 ἄδης 56. 128. 184. 274. 278. 348.
 ἀδικία 84. 96. 162. 194. 334. 426.
 ᾽Αδριανὸς 12.
 ᾽Αζαρίας 10.
 ἀθανασία 146.
 ᾽Αθανάσιος ᾽Αλεξανδρείας 14. 216.
 460.
 ἀθλιότης 136.
 ἀθυμία 52. 64. 440.
 Αἰγύπτιοι 274. 276. 330.
 Αἴγυπτος 10. 476.
 Αἶθαμ 26.
 αἴνεσις 8.
 αἵρεσις 398.
 αἵρετικός, -οὶ 142. 330.
 αἰσχρολογία 318.
 αἰσχύνη 174. 264. 310. 360. 396.
 αἰχμαλωσία 266.
 ἀκαθαρσία 68. 138. 140.
 ἀκακία 252. 254. 418. 420.
 ἀκαταληψία 206.
 ἀκολασία 172.
 ᾽Ακύλας ὁ Σινωπεὺς 12. 186. 460.
 ἀλαλαγμός 288.
 ᾽Αλεξάνδρεια 10.
 ᾽Αλέξανδρος, αἵρεσιαάρχης, 102.
 ᾽Αλέξανδρος ὁ Μακεδὼν 10.
 ᾽Αλέξανδρος ὁ τῆς Μαμαΐας 12.
 ἀλήθεια 74. 108. 132. 150. 170. 174.
 182. 246. 248. 250. 252. 256. 262.
 268. 342. 348. 354. 364. 368. 474.
 ἀλληλουΐα 8. 22.
 ἀλλοίωσις 246.
 ἀμάρτημα, -τα 66. 74. 94. 100. 168. 248.
 430. 434.
 ἄμαρτία 42. 50. 62. 72. 78. 82. 88. 90.
 98. 100. 110. 112. 114. 122. 124. 126.
 128. 134. 136. 140. 148. 150. 168.
 170. 174. 182. 196. 200. 212. 224.
 228. 248. 250. 252. 264. 266. 272.
 278. 280. 288. 296. 324. 332. 342.
 360. 382. 404. 406. 408. 414. 422.
 428. 432. 434. 440. 446. 448. 452.
 454. 464. 466. 468. 472. 478. 480.
 482. 488. 490. 496. 498.
 ἄμαρτωλός, -οὶ 38. 56. 90. 124.
 128. 136. 138. 148. 150. 154. 156.
 190. 372. 382. 386. 388. 390. 392.
 396. 398. 412. 414. 418. 424. 432.
 444. 472.
 ᾽Αμμανῖται 226.
 ἀμνηστία 280. 434.
 ᾽Αμνῶν 422.
 ἀναγέννησις 100. 296.
 ἀναισθησία 454.
 ἀνάληψις 190. 202
 ἀνάστασις 38. 54. 80. 100. 160. 164. 230.
 346. 470. 496.
 ἀναξικακία 456.
 ἀνδραγάθημα 376.
 ἀνδρεία 78.

ἀνομία 74. 94. 96. 116. 156. 176. 212.
248. 278. 288. 360. 362. 374. 396.
430. 432. 434. 448. 462. 464.

ἀνοσιότης 390.

ἀπάθεια 204. 278. 388.

ἀπάτη 122. 130. 134. 142. 162. 320. 354.
360. 366.

ἀπείθεια 380. 398. 468.

ἀπιστία 176. 214. 224. 468.

ἀπλότης 418.

ἀπόνοια 254. 258.

ἀπόνοια τυραννική 110.

ἀπώλεια 122. 150. 174. 184. 192. 204.
398. 468.

ἀρετή 24. 28. 30. 38. 78. 80. 90. 96. 130.
132. 140. 142. 188. 192. 192. 202.
210. 222. 258. 262. 266. 290. 312.
316. 348. 364. 386. 392. 400. 410.
438. 440. 456. 458.

ἀρετή πρακτική 312.

Ἄριστοτέλης 364.

ἁρμονία 16. 30. 428.

ἄρτος ζωῆς 378.

Ἄσαφ 36.

Ἄσαφάτ 26.

ἀσάφεια 8.

ἀσέβεια 172. 196. 374.

Ἄσσύριοι 330.

ἀταραξία 382. 440.

αὐτάρκεια 394.

ἄφεις 480.

ἀφθαρσία 78. 100. 122. 146. 156. 470.
478. 496. 498.

ἀφροσύνη 248. 434.

Ἄχιτόφελ 48. 442.

B

Βαβυλῶν 468.

Βαβυλώνιοι 446.

βάπτισμα 236. 278. 288.

βασιλεία 46. 178. 410. 460.

βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 42. 128. 236.
390. 402. 486.

Βασίλειος (ὁ Καισαρείας) 16. 22. 26.
28. 416.

βασκανία 390. 414.

Βεελζεβούλ 326. 334. 338.

Βηρσαβεεῖ 50. 278.

βλασφημία 102. 444.

βουλή Θεοῦ 298.

Γ

Γαβριήλ 244.

γένενα 40. 94. 134. 266. 376. 408.

Γεθ 308. 310.

γέννησις (Σωτήρος) 178.

Γολιάθ 308.

Γρηγόριος Νύσσης 18. 22. 28.

γλωσσαλία 446.

γνώσις 70. 182. 186. 188. 236. 266. 326.
370. 388. 394.

Δ

Δαβίδ 8. 20. 30. 32. 34. 36. 38. 40. 48.
52. 54. 56. 58. 60. 64. 66. 68. 70. 78.
84. 98. 102. 106. 128. 132. 146. 158.
162. 164. 168. 192. 202. 210. 212.
218. 220. 226. 228. 230. 242. 246.
248. 250. 256. 258. 262. 264. 268.
272. 278. 284. 292. 298. 308. 310.
326. 356. 358. 366. 374. 382. 412.
420. 422. 424. 430. 434. 438. 446.
448. 452. 456. 462. 486. 488.

δαιμόνιον 112. 184. 204. 290. 334. 338.
340.

δαίμων,- ες 28. 56. 58. 84. 116. 130. 156.
196. 198. 200. 202. 204. 206. 208.
224. 274. 280. 296. 326. 390. 398.
472.

δειλία 198.

διαβολή 320.

διάβολος 50. 58. 90. 110. 112. 114. 124.
126. 130. 140. 144. 152. 158. 190.
194. 198. 206. 224. 246. 266. 284.
324. 388. 432. 468. 478. 498.

διαθήκη 178.

διαφθορά 126. 264. 332.

διάπραγμα 8. 18. 20. 22.

Δίδυμος 174. 490.

δικαιοκρισία 98. 130. 194. 406.

δικαιοσύνη 60. 62. 66. 68. 78. 88. 90.
96. 98. 110. 112. 114. 160. 178. 192.
228. 266. 282. 298. 312. 346. 350.
352. 354. 356. 362. 364. 366. 370.
372. 380. 384. 386. 390. 392. 408.
410. 412. 414. 450. 484. 486. 496.

δικαίωσις 76. 180. 288. 298. 456.

Διόδωρος 174.

Διοκλητιανός 12.

διωγμός 256. 394. 396. 408.

δολιότης 442.

δόλος 140. 142. 162. 316. 320. 360. 362.
494.

δόξα θεία - Θεοῦ 22. 104. 112. 214.
228. 230. 232. 244. 246. 250. 284.
290. 292. 294. 336. 376.

δοξολογία 124. 286. 356.

δουλεία 212. 368. 478.

δύναμις (Χριστός) 294. 346.

δυσθυμία 280.

δυσσέβεια 94. 96. 128. 390. 498.

δυστροπία 158.

δυσφημία 318.

δωρεά 358.

δωροφορία 98.

E

Ἑβραῖος, -οι 16. 284. 482.

ἐγκράτεια 78.

Ἐζεκίας 14. 226. 228. 486.

εἰδωλολατρία 126. 182. 248.

εἰδωλον 186.

εἰκαιομυθία 318.

εἰκὼν Θεοῦ 70. 294.

εἴμαρμένη 474.

εἰρήνη 72. 318. 352. 354. 384. 388. 428.
468. 494. 498.

Ἑκκλησία ἐθνῶν 188.

ἔλεος 74. 78. 238. 240. 250. 252. 254.
272. 276. 278. 304. 306. 364. 370.
372. 424. 444. 490. 496.

ἔλλαμψις θεία 18. 250.

Ἑλλην, - ες 16. 90. 94. 126. 164. 186.
214. 218. 238.

Ἑλληνισμός 12.

ἐλπὶς 64. 68. 68. 72. 88. 226. 240. 254.
256. 264. 272. 274. 276. 282. 284.
304. 306. 314. 336. 374. 406. 408.
430. 446. 462. 474.

ἐμπαιγμός 436.

ἐνανθρώπησις 80. 98. 106. 134. 212.
240. 298. 466.

ἐνέργεια Θεοῦ 158. 292.

ἔνωσις (πρὸς Θεὸν) 206.

ἐξομολόγησις 108. 270. 422. 424. 438.

ἐξουδένωσις 180.

ἐξουσία 166.

ἐπαγγελία 38. 178. 314.

ἐπιβουλή 46. 122. 124. 134. 196. 198.
208. 224. 262. 272. 308. 310. 388.
390.

ἐπίγνωσις 122. 130. 132. 368. 468.

ἐπεικεία 178. 344. 360. 364. 388. 440.

ἐπιθυμία 136. 150. 414. 432. 438.

ἐπιθυμία κοσμική 38. 286.

ἐπιθυμία σαρκική 312.

ἐπακουρία 80. 132. 148.

Ἐπιφάνιος 32.

Ἐσδρας 12.

ἑτεροδιδασκαλία 476.

εὐανδρία 38. 314. 386.

εὐγένεια 430.

εὐγλωττία 126. 134.

εὐγνωμοσύνη 430.

εὐεργεσία 60. 400.

εὐζωία 238. 380.

εὐημερία 304. 318. 374. 376. 396. 450.
 εὐθυμία 52. 82. 108. 240.
 εὐκοσμία 396.
 εὐλάβεια 74. 238.
 εὐλογία 58. 228. 406. 498.
 εὐρωστία νοητική 78.
 εὐσέβεια 222. 280. 338. 412.
 εὐσθένεια 266.
 εὐσχημοσύνη 24.
 εὐτέλεια 452.
 εὐτραπελία 320.
 εὐφημία 398.
 εὐφροσύνη 70. 72. 108. 160. 280. 286.
 292. 354.
 εὐχαριστία 106. 262. 356. 398. 402. 498.
 Ἐφεσος 12
 ἔχθρα 56. 72. 354.

Z

ζάλη 460.
 Ζοροδάβελ 44.
 ζωή αἰώνιος 234. 344. 388. 396. 488.
 ζωή ἐπάρατος 392.
 Ζωή (Χριστός) 38. 330. 378. 494. 496.

H

ἡδονή 16. 28. 30. 52. 66. 96. 112. 132.
 154. 170. 200. 378. 414. 432. 434.
 438. 440.
 ἦθος 24.
 Ἡλιος δικαιοσύνης 88.
 Ἡρώδης 56.
 Ἡρωδιανοὶ 344.
 Ἡσαΐας, προφήτης, 146. 168. 186. 346.
 406. 474.

Θ

θάνατος 72. 74. 94. 98. 104. 124. 146.
 170. 184. 198. 230. 312. 318. 332. 404.
 478. 494.

Θεκώτις 70.
 Θεκῶν 48.
 θέλημα (Θεοῦ) 52. 140. 182. 184. 260.
 262. 306. 358. 378. 380. 400. 416.
 480. 484.
 θεογνωσία 104.
 Θεοδώρητος 476. 486. 488.
 Θεόδωρος 174.
 Θεοδοτίων 12.
 θεοπατορία 228.
 θεοπτία 82.
 θεοσημεία 48. 118. 334.
 θεοφάνεια 86.
 θέωσις 192.
 θλιψίς 62. 114. 116. 132. 226. 256. 270.
 280. 312. 322. 324. 330. 342. 396.
 466. 468.
 θόρυβος 80.
 θυμηδία 286. 304. 348. 352.
 θυμὸς 68. 76. 82. 146. 160. 382. 424.
 428. 444. 446. 456.
 θυσία 226. 252. 422. 480. 484.
 θυσία αἱμάτων 288.
 θυσία αἰνέσεως 118.
 θυσία ἀναίμακτος 186.
 θυσία δικαιοσύνης 68.
 θυσία πνευματική 356.
 θυσιαστήριον 372.

I

Ἰακώβ 408. 410. 418.
 Ἰάκωβος 268.
 Ἰδιθούμ 26. 452.
 Ἰεζεκιήλ 482.
 Ἰεμενεί 84.
 Ἰερεμίας 224.
 Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 48. 196.
 204. 206. 208. 278. 292. 328. 406.
 Ἰεσσαὶ 284.
 Ἰησοῦς Ναυῆ 476.
 Ἰουδαία 10. 88. 100.
 Ἰουδαῖος 10. 12. 14. 40. 42. 44. 52. 56.

58. 68. 90. 94. 96. 98. 100. 102. 118.
126. 128. 164. 166. 168. 178. 184.
186. 198. 204. 206. 220. 230. 248.
250. 254. 258. 286. 326. 328. 330.
332. 334. 336. 338. 342. 346. 348.
352. 356. 362. 366. 402. 470. 476-
478. 484. 488. 490. 492. 496-498.
498.

Ἰουδαϊσμός 12.

Ἰούδας, προδότης, 492. 494. 498.

Ἰούδας, υἱὸς Ἰακώβ, 100. 190. 490.

Ἰσαάκ 482.

Ἰσραήλ 40. 42. 46. 100. 176. 178. 184.
186. 188. 202. 214. 230. 234. 256.
274. 276. 288. 300. 308. 330. 354.
356. 366. 368. 374. 396. 412. 422.
468. 470. 498.

Ἰωάννης (εὐαγγελιστής) 186. 478.

Ἰώβ 214. 250. 426. 444. 464.

Ἰωνάθαν 308.

Ἰωνᾶς 368.

Κ

Καῖν 82. 120.

Καίσαρ 344.

κακία 32. 56. 84. 142. 210. 212. 268.
360. 364. 432. 446.

κακοπάθεια 278.

κακοπποιᾶ 384.

κακουργία 136. 272. 346. 494.

κακᾶσις 428.

καλλιέπεια 166.

καρτερία 306. 384. 396. 444. 462.

κατάκρισις 76.

καταλαλιά 318. 442.

κατάρρα 384.

κένωσις 188. 344. 494.

κηδεμονία θεία 70.

κληροδοσία 188.

κληρονομία 186. 188. 346. 410.

κόλασις 176. 194. 266. 374. 388. 408.

Κόμοδος 12.

Κορὲ 26.

κρίσις (μέλλουσα) 38. 138. 160. 262.
406. 408. 410. 412. 496.

Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 72. 76. 174.
186. 204. 216. 222. 226. 260. 372.
416. 460. 476. 486. 490.

κυριοκτονία 94.

Λ

λατρεία 192. 312. 348. 480.

λατρεία ἀληθῆς 68. 422.

λατρεία ἑλληνική 476.

λατρεία λογική 478.

λατρεία νομική 180. 218. 288. 476.

λατρεία πνευματική 118.

λογισμὸς πονηρὸς 224.

λογισμὸς σὸφρων 78.

λοιδορία 66. 318. 436. 444. 454. 456.
492.

Λουκιανὸς 12.

λύπη 66. 170. 240. 384. 456.

Μ

μακαριότης 488.

μακροσημέρευσις 292.

μακροθυμία 54. 86. 146. 350. 400.

Μαμμαῖα 12.

μανία 108. 126. 132. 338. 344. 474. 476.

μαντεία 476.

Μαξιμανὸς 12.

Μαρκίων 12.

ματαιοπονία 96.

ματαιότης 64. 108. 442. 460. 474.

μεγαλοπρέπεια 100.

μεγαλωσύνη 100. 190.

μέθεξις 350.

μέθη 240.

μελωδία 28. 30.

μέριμνα 170.

Μεσσίας 470.

μετάνοια 50. 80. 82. 94. 168. 170. 212.

270. 278. 280. 424. 438. 444. 452.
456.

μηλοφαγία 350.

μιαιφόνος 56.

μικροψυχία 66. 404. 458. 462.

μῖσος 56. 334.

μολυσμός 128. 288. 308.

Μολχῶμ 226.

μουσική 30.

μυκτηρισμός 342.

μυσταγωγία 246. 284. 340.

μυστήριον (Χριστοῦ) 74. 102. 106. 118.

134. 186. 206. 238. 244. 336. 366.

466. 470. 478. 484.

μωρία 310.

Μωσῆς-Μωυσῆς 32. 38. 76. 176. 216.

220. 236. 248. 250. 256. 288. 290.

300. 308. 354. 368. 470. 472. 482.

486.

N

Ναθανιήλ 418.

νηστεία 340. 428.

Νινευῆ 368.

Νομβάν 308.

νομοθεσία 178.

νουθεσία 170. 218. 238. 374.

O

ὀγδόη (ἡμέρα) 162. 424.

ὀδὸς ζωῆς 208.

ὀδύνη 240. 438.

οἰκονομία 40. 100. 106. 116. 118. 126.

180. 188. 216. 244. 248. 296. 316.

336. 466. 468. 496.

ὀλοκαύτωμα 480.

ὀμοίωσις 494.

ὄνειδισμός 178. 232. 396. 454.

ὄνειδος 232. 270.

ὄργη θεία 78. 76. 86. 92. 138. 204. 334.

346. 382. 398. 424. 426. 428. 432.

446. 456. 462. 466.

ὀρθότης δογματική 312.

ὀρκωμοσία 50.

Οὐρίας 86. 422. 466.

οὐσία, θεία, 494.

Π

πάθος 14. 16. 30. 32. 50. 56. 66. 78. 80.

112. 182. 202. 208. 238. 254. 268.

278. 426. 430.

παιδαγωγία 248.

παλιγγενεσία 278.

παράβασις 78. 104. 190. 224.

παράδεισος 236.

παράδοσις ἀποστολική

παραμυθία 226.

παρανομία 264. 360.

Παρθένος 480.

παρηγορία 52. 166. 254. 276.

Παῦλος 44. 62. 122. 178. 220. 240. 250.

252. 340. 354. 366. 368. 382. 394.

454. 472. 484.

πειρασμός 64. 84. 208. 240. 256. 272.

284. 304. 308. 394. 444. 450. 466.

περισπασμός 392. 416. 462. 472.

περίστασις 394.

περιτομή 162.

Πέτρος 454.

Πιλᾶτος 498.

πίστις 40. 52. 62. 88. 118. 1124. 126.

150. 156. 168. 180. 182. 184. 186.

198. 208. 230. 234. 242. 248. 250.

252. 256. 258. 260. 288. 348. 354.

368. 370. 398. 466. 468. 476. 484.

488.

πλάνη 110. 222. 246.

πλεονεξία 66. 80. 88. 96. 134. 296. 404.

πλημμέλεια 422.

πλημμέλημα 54. 122. 128. 146. 254.

324. 422. 424. 432. 436. 450. 456.

πλούτος 378. 462.

πόθος 438.

πονηρία 172. 364. 376. 382. 384.
 πραότης 54. 56.
 προαίρεσις 132.
 προδοσία 492. 494.
 προθυμία 360. 416.
 πρόνοια 70. 72. 138. 170.
 προσευχή 8. 24. 32. 54. 64. 82. 150. 256.
 258. 260. 340. 342. 358.
 προσκύνησις 192.
 προσωποποιΐα 452.
 προφητεία 8. 14. 18. 26. 404. 480. 490.
 προφήτης 476.
 πρωτότοκα Αἰγυπτίων 274-276. 330.
 πρωτότοκος Ἐκκλησίας 124.
 Πτολεμαῖος Φιλάδελφος 10.
 πτωχεία 316. 392. 488.

Ρ

ῥαθυμία 12. 36. 82. 156. 170.
 ραστώνη 178.
 ῥαψάκης 226. 330. 446.
 ῥομφαία 200.
 ῥωμαῖοι 12. 56. 498.

Σ

σαβατισμὸς 422.
 Σαμάρεια 12. 470.
 Σαμαρεΐται 12.
 Σεμεΐ 452.
 Σαμουήλ 310. 358. 476.
 Σασὺλ 32. 56. 162. 192. 202. 308.
 Σατανᾶς 88. 96. 98. 108. 116. 122. 128.
 140. 142. 144. 148. 152. 156. 170.
 184. 198. 210. 238. 252. 274. 278.
 296. 324. 330. 408.
 Σεβήρος 12.
 Σεμεΐ 48.
 Σεναχηρείμ 226.
 Σιών 118. 124. 126. 176. 422.
 σκαιότης 390. 410. 414. 420.
 σκοτομήνη 156. 160.

Σολομών 14. 160. 426. 456.
 Σοφία 106. 236. 254. 294. 346. 412.
 σταυρὸς 48. 88. 120. 126. 146. 198. 204.
 206. 260. 268. 328. 330. 338. 348.
 στεναγμὸς 240. 438.
 συγγνώμη 38. 66. 82. 90.
 συκοφαντία 320. 436. 442.
 Συμεὼν ὁ δίκαιος 470.
 Σύμμαχος 12. 170. 214. 458. 460.
 συμφορὰ 52. 170. 328. 330. 334. 398.
 σύνεσις 278.
 συντέλεια 206.
 σωτηρία 22. 34. 54. 58. 74. 86. 116. 130.
 150. 158. 160. 168. 170. 182. 192.
 202. 204. 226. 228. 270. 272. 276.
 290. 300. 302. 310. 314. 338. 350.
 362. 366. 368. 420. 444. 446. 452.
 476.

σωφρονισμὸς 96.
 σωφροσύνη 78.

Τ

ταλαιπωρία 166. 270. 418. 422. 434.
 442. 466. 470.
 ταπείνωσις 122. 124. 170. 412.
 ταυτουργία 374. 406.
 τελειότης 456. 458.
 τιμὴ 284.
 τιμωρία 160. 204. 230. 418. 466.
 τρυφή 38. 316. 376. 378. 392.
 τύρβη 386. 400.

Υ

υἰοθεσία 42. 230.
 υἰότης 42.
 Ὑμένιος, αἵρεσιάρχης, 102.
 ὕμνος 8.
 ὕμνωδία 30.
 ὑπακοή 36. 104. 400.
 Ὑπάτιος 204. 222.
 ὑπερηφανία 348. 372.
 ὑπεροψία 132. 136. 372. 418.

ὑπόκρισις 348.
 ὑπομονή 50. 306. 384. 396. 414. 416.
 462.
 ὑπόστασις 204. 458. 460. 462.

Φ

Φαρισαῖος 310. 350. 486. 492. 498.
 Φάρος, νῆσος Ἀλεξανδρεία, 10.
 φαυλότης 124. 136. 138. 140. 164. 222.
 254. 362. 364. 414. 438.
 φθόνος 96. 124.
 φθορά 78. 104. 146. 156. 204. 230. 332.
 372. 470. 498.
 φιλαμαρτήμων,-ες 56. 390. 392. 394.
 398. 408.
 φιλανθρωπία 96. 314. 336.
 φιληδονία 268. 400.
 φιλοθεΐα 128. 198.
 φιλοκομπία 390.
 φιλομαθία 344. 350.
 φιλοπτωχία 488.
 φιλοσαρκία 84. 386.
 φιλοσοφία 10. 24. 28. 30.
 φιλοτιμία 58. 60. 74. 408.
 φιλοψογία 444.
 φόδος Θεοῦ 222. 274. 292. 316. 358.
 360. 474.
 φόνος 334.
 φρόνημα 52. 180. 210. 254. 286. 310.
 336.

φρόνησις 78. 142.
 φῶς θεῖον 272.
 Φῶς (ὁ Χριστός) 70. 370.

Χ

χαρά 292.
 χάρισμα 240. 242. 244. 282. 314. 316
 366. 370. 378. 384. 472.
 χειροτονία 228.
 χλευασία 436.
 Χουσι 84.
 χρηστότης 174. 228. 248. 274. 276. 296.
 378. 380. 400.
 Χριστιανισμός 12.
 Χριστιανός 474.
 Χρυσόστομος 14. 24. 372.

Ψ

ψαλμός 8. 18. 22. 28. 30. 32.
 ψαλμωδία 20.
 Ψαλτήριον 8. 14. 16.
 ψευδορκία 318
 ψεῦδος 64. 74. 134. 248. 320.
 ψυθιρισμός 492.

Ω

ὠδὴ 8. 22.
 ὠφέλεια 10. 28.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	8
ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ: ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ, ΣΥΛΛΕΓΕΙΣΑ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΙΕΡΩ-ΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΚΥΡΙΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ	8
ΦΙΛΩΝΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ	10
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ	14
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	14
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	16
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ	18
ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ	22
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	22
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ	22
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ	24
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	26
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	28
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ	28
ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ	32
ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ	36
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	36
ΨΑΛΜΟΣ Α'. «Καί πάντα ὅσα ἂν ποιῆ κατευοδωθήσεται».	38
ΨΑΛΜΟΣ Β'. «Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;».	40
ΨΑΛΜΟΣ Γ'. «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν;».	46
ΨΑΛΜΟΣ Δ'. «Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις. Ψαλμὸς ὠδῆς τῷ Δαβίδ».	60
ΨΑΛΜΟΣ Ε'. «Σύνες τῆς κραυγῆς μου».	72
ΨΑΛΜΟΣ ς. Κυρίλλου, ἐκ τοῦ εἰς Ψαλτήριον ὑπομνήματος, ὀητοῦ	

ΨΑΛΜΟΣ Η΄.	«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν· ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».	98
ΨΑΛΜΟΣ Θ΄.	«Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ».	106
ΨΑΛΜΟΣ Ι΄.	«Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα· πῶς ἔρεῖτε τῇ ψυχῇ μου;»	152
ΨΑΛΜΟΣ ΙΑ΄.	«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης· ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».	162
ΨΑΛΜΟΣ ΙΒ΄.	«Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».	168
ΨΑΛΜΟΣ ΙΓ΄.	«Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεὸς».	172
ΨΑΛΜΟΣ ΙΔ΄.	«Τίς κατασκηνώσει ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ σου;».	178
ΨΑΛΜΟΣ ΙΕ΄.	«Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα».	180
ΨΑΛΜΟΣ ΙΣ΄.	«Εἰσάκουσον, Κύριε, δικαιοσύνης μου».	192
ΨΑΛΜΟΣ ΙΖ΄.	«Εἰς τὸ τέλος, τῷ παιδί Κυρίου τῷ Δαβίδ· ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς ταύτης», κ.τ.λ.	202
ΨΑΛΜΟΣ ΙΗ΄.	«Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ».	214
ΨΑΛΜΟΣ ΙΘ΄.	«Ἐπακούσαι σου Κύριος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως».	224
ΨΑΛΜΟΣ Κ΄.	«Ἔσθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον ἐκ λίθου τιμίου».	226
ΨΑΛΜΟΣ ΚΑ΄.	«Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».	230
ΨΑΛΜΟΣ ΚΒ΄.	Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».	234
ΨΑΛΜΟΣ ΚΓ΄.	«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ὑπὲρ τῆς μιᾶς τῶν Σαββάτων».	242
ΨΑΛΜΟΣ ΚΔ΄.	«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».	246
ΨΑΛΜΟΣ ΚΕ΄.	«Κρῖνόν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθη».	252
ΨΑΛΜΟΣ ΚΣ΄.	«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ πρὸ τοῦ χρισθῆναι».	256
ΨΑΛΜΟΣ ΚΖ΄.	«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».	258
ΨΑΛΜΟΣ ΚΗ΄.	Δὲν ὑπάρχει.	
ΨΑΛΜΟΣ ΚΘ΄.	«Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν».	260
ΨΑΛΜΟΣ Λ΄.	«Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα· μὴ καταισχνθῆιν εἰς τὸν αἰῶνα».	264
ΨΑΛΜΟΣ ΛΑ΄.	Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ συνέσεως. «Μακάριοι ὧν ἀφῆθησαν αἱ ἀνομίαι».	278
ΨΑΛΜΟΣ ΛΒ΄.	«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ἀνεπίγραφος παρ’ Ἑβραίοις».	284
ΨΑΛΜΟΣ ΛΓ΄.	«Τῷ Δαβίδ, ὅποτε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν καὶ ἀπῆλθε».	308
ΨΑΛΜΟΣ ΛΔ΄.	«Δίκασον, Κύριε».	326
ΨΑΛΜΟΣ ΛΕ΄.	«Εἰς τὸ τέλος, τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαβίδ».	356
ΨΑΛΜΟΣ ΛΣ΄.	«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».	374

ΨΑΛΜΟΣ ΛΖ'. «Ψαλμός τῷ Δαβίδ εἰς ἀνάμνησιν περὶ τοῦ Σαββά- του».	420
ΨΑΛΜΟΣ ΛΗ'. «Ὠδὴ τῷ Δαβίδ· εἰς τὸ τέλος, τῷ Ἰδιθούμ».	452
ΨΑΛΜΟΣ ΛΘ'. «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμός τῷ Δαβίδ».	466
ΨΑΛΜΟΣ Μ'. «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμός τῷ Δαβίδ».	486
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	501
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	501
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	507

ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- ΟΜΟΣ 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ'.*
- » 2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ'.*
- » 3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ'.*
- » 4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'–Ζ'.*
- » 5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'–Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, Βασιλειῶν.*
- » 6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ'.*
- » 7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ'.*
- » 8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – Ε'.*
- » 9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : 1. *Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'–Ζ', – 2. Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἷς καὶ Κύριος. – 3. Ὅτι εἷς ὁ Χριστὸς. – 4. Ὡς ἐν κεφαλαίοις: Τὰ ἐγκείμενα τῷ λόγῳ τῷ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, μετὰ προσθήκης ἑτέρων ἐννοιῶν. 5. Περὶ τῆς ἀγίας καὶ Ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια (Κεφ. Α'–ΚΗ').*
- » 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, – Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α-ΛΕ. – Πεντάβιβλος ἀντίρροησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἀγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων*

- ΤΟΜΟΣ 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ').
- » 12ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Ι καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ'). .
- » 13ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως .
- » 14ος Νικήτα τοῦ πρώην Σερρών, Συναγωγὴ ἐξηγήσεων τῶν ἀγ. Πατέρων εἰς τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν. - Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἐξηγησις εἰς Ψαλμούς, Ψαλμοὶ Α' - Μ.
- » 15ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : 1. Ἐξηγησις εἰς Ψαλμούς ΜΑ' - ΡΙΘ'. 2. Τεμάχια εἰς ᾠδὴν Μωυσέως. 3. Τεμάχια εἰς ᾠδὴν Ἀννης, μητρὸς Σαμουήλ. 4. Τεμάχια εἰς Παροιμίας. 5. Αποσπάσματα εἰς Ἄσμα Ἀσμάτων.
- » 16ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ΣΤ.
- » 17ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Ε', Βιβλίον Γ', Λόγος Α'.
- » 18ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ', Λόγοι Β'-Ε', Βιβλίον Δ', Λόγος Α'.
- » 19ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Β'-Ε', Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'.
- » 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Ε', Λόγοι Β'-ΣΤ, καὶ τεμάχια εἰς τοὺς προφήτας Ἰερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ.
- » 21ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τοὺς προφήτας Ὠσηέ (Λόγοι Α'-Ζ'), εἰς Ἰωήλ (λόγοι Α'-Β').
- » 22ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τοὺς προφήτας Ἀμώς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀβδιού, Ἰωνᾶν (Λόγ. Α'-Δ'), καὶ Μιχαϊάν (Λόγοι Α'-Ζ'). .
- » 23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τοὺς προφήτας

- ΤΟΜΟΣ** *Ναούμ (Λόγοι Α'-Γ'), 'Αββακούμ (Λόγοι Α'-Γ'), Σοφονίαν (Λόγοι Α-Β), 'Αγγαΐον (Λόγοι Α-Β).*
- » 24ος **Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας:** *'Υπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λο Α'-ΣΤ)-. Μαλαχίαν (Λόγοι Α' - Β').*
- » 25ος **Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας:** *'Υπόμνημα εἰς Εὐαγγελιο Ματθαῖον - Λουκᾶν.*
- » 26ος **Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας:** *'Υπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α' - Β').*
- » 27ος **Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας:** *'Υπόμνημα εἰς Εὐαγγελιο Ἰωάννην (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ', καὶ Λόγος Γ, κεφ. Α'-ΣΤ).*
- » 28ος **Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας:** *'Υπόμνημα εἰς Εὐαγγελιο Ἰωάννην (Λόγος Δ', κεφ. Α'-Ζ', Λόγος Ε', Α'-Ε').*
- » 29ος **Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας:** *'Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγ. ΣΤ, κεφ. "Ενα, Λόγος Ζ' καὶ Η' τεμάχια, Λόγος Θ - Ι).*
- » 30ος **Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας:** *'Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Ι', κεφ. Α'-Β', Λόγος ΙΑ'. κεφ. Α' - ΙΒ').*
- » 31ος **Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας:** α) *'Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'), β) Εἰς τὰς Πράξεις, γ) Εἰς τὰς Ἐπιτομὰς: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α', 3. Κορινθίους Β', 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α', 8. Ἰουδαίου.*
- » 32ος **Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας:** *'Επιστολαὶ (Α'-ΠΗ').*
- 33ος **Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας:** *'Ομιλίαι ἑορταστικαὶ (Α'-ΙΒ').*
- 34ος **Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας:** *'Ομιλίαι ἑορταστικαὶ (ΙΗ'-ΙΒ').*
- 'Ομιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ').- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παίδων καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ.*

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 2310/283 880 – Θεσσαλονίκη

'Εκτύπωση Ὁφσετ: Χρ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 23940/72.394. Λητὴ Θεσσαλονίκης

Βιβλιοδεσία: Ἄφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 2310/710 140 – Θεσσαλονίκη

Κεντρικὴ διάθεση: Βιβλιοπωλεῖο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 2310/283 880 – (Οἰκίας 2310/696 65.